PETRI CRINITI VIRI DOCTISSIMI

DE

Honesta disciplina, Lib. XXV.
Poëtis Latinis Lib. V.

ET

Poëmaton, Lib. II.

Cum Indicibus.

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

LVGDVNI,
APVD HAERED. SEB. GRYPHII,
1561.

LIBRORVM DE HONESTA DISCIPLINA, Petri Criniti Capitum singulorum Index.

*

CAPITA LIBRI PRIMI.

 tius

Roma

CAPITA LIB. II.

Quo

enucleatio. XVI.

CAPITA LIBRI III.

Quo

CAPITA LIBRI IIII.

CAPILA LIBRI V.

CAPITA LIBRI VI.

Quibus

CAPITA LIBRI VII.

CAPITA LIB. VIII.

CAPITA LIBRI IX.

CAP

CAPITA LIBRI XI.

CAPITA LIBRI XII.

CAPITA LIBRI XIIII.

CAPITA LIBRI VI.

Quòd sit

Relatum

CAPITA LIBRI VII.

CAPITA LIB. VIII.

CAPITA LIBRI IX.

CAPITA LIBRI X.

CAP

CAPITA LIBRI XI.

CAPITA LIBRI XII.

CAPITA LIBRI XIII.

CAPITA LIBRI XIIII.

CAPITA LIBRI XV.

presse

CAPITA LIBRI XVI.

CAPITA LIBRI XVII.

De

CAPITA LIBRI XVIII.

CAPITA LIBRI XIX.

CAPITA LIBRI XXI.

CAPITA LIBRI XXII.

CAPITA LIBRI XXIII.

qui

CAPITA LIBRI XXIIII.

Mercur

CAPITA LIB. XXV.

FINIS.

IND

INDEX RERUM MEMORABILIUM, QUAE IN HOC OPERE CONTINENTUR.

Priores numeri libros indicant, posteriores librorum capita.

Alexan

Demon

D

E

Gig

Lite

Relati

Ser

FINIS.

POETARVM INDEX.

Caci

Iuuen

Pont

FINIS.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA,

Ad Bernardinum Caraffam Neapolitanum, pontificem Antiochensem, Præfatio.

EGREGIE *factum est, ac prudenter, Bernardine Pontifex Antiochensis, ab ijs, qui Veterum Resp. legibus, atq; decretis instituerunt: quoniam cùm alia multa in his, tum illud etiam decreuerunt, Vt in illis hominibus præcipuè ornandis, atq; illustrandis ratio haberetur, qui plurimum forent consecuti in bonis studijs, atque honestis artibus. Quod abs te præclarè, atq; diligentissimè factum Videmus, qui in tantis patriæ tuæ incommodis, ac periculis, minimè tibiipsi, tuæq; clarissimè familiæ defueris: quò magis laudari ab omnibus, atq; approbari debes. Ego Verò et amicitiæ iure adductus, quæ inter nos maxima est, & excellentis tuæ doctrinæ merito prouocatus, dicare tibi constitui lucubrationes nostras de Honesta Disciplin*

ſciplina, ac tuo nomini nuncupare: Secutus eorum rationem, qui cum ſuffragari aliter nequeant, benè ſaltem ſentiendo, atq; ſcribendo ſtudioſè adnituntur, vt gratiam aliquam referant. Quod & Varro Terentius, qui Togatorum omnium doctiſſimus eſt habitus, faciendum in amicorum officio exiſtimauit. Neque præterea mihi excidit, quàm liberali congreſſu, quàm gratis, ac doctis ſermonibus me acceperis ſuperiori anno, cùm Romæ agerem. Quòd ſi noſtra hæc neq; ad Critolai libram expenſa ſunt, neque ad Cleanthis lucernam euigilata (nam fateri inſcitiam noſtram maluimus, quàm modeſtiæ præſcriptum egredi) diligentiam tamen adhibuimus haud mediocrem in hoc opere. Neq; aliud à me propemodum quæſitum eſt, quàm vt ea ſubinde (vt fit) adnotarem, carptimq; colligerem, quæ & honeſtatem eruditionis probarent, ac meliora præſertim ingenia iuuarent. Multa in his comperies quæ ad ius ciuile, & pontificium faciunt: alia rurſus, quæ ad inſtitutiones veterum, & humaniores diſciplinas pertinent, quibus tu quoq; miro ſtudio atque diligentia inuigilas. Neque difficiles quæſtiones aut nimis anxias tractauimus: ſed ciuiles in primis, & honeſtas. Minimè autem dubitamus, fore quidem permultos, qui libidine magis accuſandi, quàm animo rectè iudicandi aditur i hæc ſint: quoniã pleriſq; innatum

tum

tum hoc est, ut malint uideri in alieno opere ingeniosi, quàm in docendo atque intelligendo alijs prodesse. Nam reprehendere, atq; damnare imperiti etiam uolunt: iudicare ac probè expendere prudentes tantum, atq; egregiè docti possunt: ad quorum ego iudicium semper mihi elaborandum existimaui. Sapienter uerò & grauiter factum est à P. Scipione, qui uir optimus ab uniuerso Senatu est appellatus. Nam cùm minus probè, atq; honestè se consulem nominatum comperisset, ea dignitate se abdicandum censuit: ne tam sanctum nomen ullo uitio teneri crederetur. Ex quo magis etiã Philoxenus uidetur commendandus, qui reduci in carcerem maluit, quàm parum honesto suffragio eximi. Quod à nobis ob eam causam relatum est, quoniam ætate nostra permulti inueniuntur, qui pari inscitia, atque insolentia unumquenq; accusant, & aßiduis reprehensionibus nulla ratione aut iudicio lacerant. Quorum nos tumidam, inanemq; loquacitatem non modò despicimus, sed ubiq; longè contemnendã arbitramur. Libuit autem hoc potißimum opere quandam rerum uarietatem, & quasi syluam obseruationum admittere, ne legentium animi in tam uaria, multiplicíq; lectione aliquid saltem non inueniant, quod ingenium suum instruere, aut excitare poßit. Qua in re autores quidem habemus in Roma-

 nis

nis literis magni nominis viros, ac summa eruditione celebres, quales in Atticis commentarijs Gellium, Aurelium Macrobium, ac Probum Valerium. Apud Græcos etiam complures traduntur, qui eandem in scribendo varietatem magno studio sunt consectati, neq; id quidem sine maximis laudibus. Quò mihi rectius multò videtur eorum sequi autoritatem, qui & in vita officijs, et in rebus scribendis rationem habendam duxerunt, nō præsentis duntaxat ætatis sed ipsius etiam posteritatis. Quod equidem semper effeci, cùm multis alijs rationibus, tum quòd omnem propè ætatem in bonis artibus, atque honestis disciplinis non minore animi voluptate, quàm studio hactenus consumpserim. Pro quibus eò nunc magis standū, atq; in acie durandum existimo, quò barbari populi infestis armis contra Romanas aquilas, hoc est, meliores literas, cladem & ruinā assiduè moliuntur: quod illis propè ad votū successerit in tantis Italiæ fluctibus, atq; fortunis, nisi per solertes viros, atq; prudentiores diligenti cura, & optimo studio prospiciatur. Sed hæc aliâs. Tu interim velim læto animo capias hoc nostrū munus. Ita enim licebit pro veteri officio diligentiam nostram probare, & amicitiā inter nos firmiorem, atq; integriorem constituere. Vale, & nostra hæc studia Oliuerio Caraffæ Cardinali Neapolitano patruo tuo, V. Ampliss. commendabis. Florentiæ, Nonis Iunijs, M.D.IIII.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA

*

LIBER PRIMVS.

De triplici Tentorio Tamburlani Scytharum principis: & qua conditione Imperator maximus in conspectum, & aciem hostium accederet. CAP. I.

NEMINI *dubiũ est, vitam ipsam mortalium fieri multò prudentiorem, & cultiorem ex rerum, historiarumq́; obseruatione. Sed ea præcipuè sunt pluris æstimanda, quæ ad vsum magis ipsum, & vitæ rationes conducunt: sicuti exempla antiquitatis sunt, ex quibus ita homines subinde fiunt prudentiores, vt qui optimè antiquitatem calleat, is æquè & præsentia intelligit, & futura plerunque prospicit. Subit autem nunc ςϱατήγημα, de Tamburlano*

lano Scytharum Imperatore, & eius sæuitia. Is enim quò maiorem hostibus terrorem, atque metum incuteret, triplici tentorio in exercitu vti consueuit: sic vt in vnoquoque dispar color appareret, quo animi quoque mutatio militis intelligeretur. Primum enim colore albo, purpureo secūdum, tertium nigro proferebat. Idque ratione quadam Imperij & victoriæ faciebat, vir alioqui, & gestis, & autoritate clarissimus: nam ex colore tentorij volebat ab his cognosci belli conditiones, cum quibus in certamen descenderet. Prima die cùm in cōspectum hostium cum exercitu aduentasset, tentorium illud colore albo explicabatur. In quo significabat nulla in re, si modò se dederent, iniuriam se aliquam illaturum. Quòd si alteram diem hostis expectasset, tum coloris rubri tentorium educebat, quasi ad cædem & sanguinem. Si ad triduum res protrahebatur, pro colore atro omnia quidem atra futura: & extremam cunctis occidionem prænuntiabat.

Quibus disciplinis atque præceptis Persarum reges filios instruerent; & qua potissimùm ætate: ex Platonis Alcibiade. CAP. II.

Res digna memoria est, quam Plato Philosophus refert in lib. de ingenio hominis. Nam quum Socrates diligenter disserat, quo studio ac diligentia Lacedæmones ad erudi-

tionem

tionem virtutis περὶ παιδείαν instruatur: mox ad ipsos etiam Persarum reges accedit: eorúmque mirificam sanè ac memorandam disciplinam recenset. Si quidem apud eos, inquit, qui regis filius in regno succedit, primò eius natalem quicunque in regno sunt, celebrant: simúlque in posterum quotannis eandem lucem sacris ac festis vniuersa Asia prosequitur. Mox verò nutriri puer incipit: neque id à quauis nutrice peragitur, sed ab ipsis duntaxat Eunuchis, qui in regis aula omnium optimi censeantur: nam illis iisdem reliqua omnia demandant, quæ ad pueri curam, educationemque pertineant. Præcipuè verò diligentiam adhibent maximam, vti natum ipsum decora, & egregia forma habeant: ex quo membra eius & artus accuratè ac diligenter dirigunt, atque componunt. Vbi verò septimum ætatis annum compleuerunt, ad equestris disciplinæ magistros, atque in ipsas venationes mittuntur. Anno autem XIIII. curam eiusdem suscipiunt, qui magistri regij nominantur: hi quidem & ex vniuersa Persia delecti quatuor sunt, qui cæteris omnibus virtute præstent: videlicet sapientia, iustitia, temperantia, atque fortitudine. Ex his verò primus eiusmodi magicam docet, quæ à Zoroastre Oromasi filio profecta est: quæ nihil est aliud, quàm Deorum cultus. Idemque regia instituta tradit. Secundus

commonet, ut in tota vita veritatem praecipuè colat. Tertius, ne quo affectu aut libidine superetur, sed liberè vitam agere consuescat: sibiq; ipsi primum imperare, nec alteri seruire. Quartus demum intrepidum illum & impauidum reddit: necubi metuendo seruus efficiatur. Hac Plato in Alcibiade retulit: quò facilius praeceptor Socrates Alcibiadis animum ad ipsam virtutem excitaret simulq; Delphicum illud subinde respiceret: quo monemur, VT SEIPSVM QVISQVE PROBE COGNOSCAT *: necubi imperio animi abutamur: quod à Plutarcho etiam Cheronaeo praeclarè exponitur.*

De Psyllis ac Marsis, eorumq; potestate in venenis tractandis: ac de Exagono legato in dolium serpentum coniecto: ac de Sillographis autoribus nonnihil. CAP. III.

DE Psyllorum ac Marsorum populis, qui maximè in tractādis venenis, experiendisq; valerent, et Herodotus Halicarnassesus, & alij permulti scripserūt. Verùm quod in Romanis annalibus seruatū est, & à Plinio relatū, id eiusmodi certè est, ut fidē propè historiae exuperet, de viro Exagono: qui quum fortè in Vrbe orator ageret, ac venenorū vires potestatemq; iactaret, Romani quidā consules volentē eum in doliū serpentū coniecerunt, quo tanti

facino

facinoris experimentũ facerent: quæ res magnum proculdubio miraculum de Exagono eius q; ingenio præbuit: quum serpentes ipsi καὶ τὰ λοιπὰ ἰοβόλα in ipso eũ dolio circunlamberent, atque demulcerent, Romanis hoc totũ spectantibus. Sedenim populi qui contra venena polleant, etiam Ophiogenes in Cypro insula, item q; Tentyri celebrantur: qui esse adeo crocodilis terrori dicuntur, vt voce quoq; illorum maximè reformident, ac fugiant: nam & fascinationes ab iisdem fieri traditũ est. Psylli autem apud quosdam pro virulentis omnibus ac venenatis intelliguntur. Timonis verò opus inscriptum σίλλοι φιλοσόφων, quòd esset amarulentum carmen; plenumq; mordacitatis. Nam & Marcellinus Ammianus Didymum quendam grammaticũ Alexandrinum satyricè incessit: quòd is autores, vt inquit, Sillographos imitatus, libros VI. contra Mar. Ciceronem scripserit: iuxta illud vetus, Sus Palladã. Siquidem in his Didymus Ciceromastix potius dictus est, quàm docti nomen assecutus: quod etiam Gallus Asinius, & Laertius Licinius pari improbitate factitarunt: cuius commentarius titulo (vt inquit Gellius) infando Ciceromastix diceretur.

Anacharsis Scythæ sententia de populari Atheniensium statu: & quo pacto populi administratio ab honestis & pru

& prudentibus viris fugienda & detestanda sit. CAP. IIII.

Relatum est à Plutarcho Cheronæo, quo pacto Anacharses Scytha, qui ex septē fuit, Atheniensium statum (qui populi Imperio agebatur) breui interiturū prædixerit. Nam quū fortè is in Atheniensis populi concionem foret deductus, ac spectasset, ea quidē omnia, quæ summa in Republic. & præcipua erant, iudicio populi discerni: miratus primò est Atheniensium conditionem: qui quum rebus præclarè gestis, & autoritate apud omnes præstarent, ad tam iniquū Imperium, peneq́ obnoxium deuenissent: itaque prudentissimè inquit, O Rempub. breui periturā, in qua viri principes consultent, populus autem & imperita rerum plebecula decernat: cui videlicet proprium sit, & in minimis maximè formidare, et in maximis minimè prospicere. Quod hercle dictum Anacharsis ìn τ̃ μαντέιᾳ fuit. Ex quo Plato Philosophus & veritatis vindex, rerumq́ publicarum vir consultissimus apertè dicebat, Nullo modo iustum Imperium, vel ciuitatem appellandam, in qua popularis improbitas summa quæq́ Reipublicæ munera tractare præsumat. Nec enim de nihilo Charondas (qui leges Atheniensibus condidit) in hunc modū de populo concludebat: Qui se populo committit, Fortunam, non rationem

sequit

sequitur: qui Fortunæ fauet, periculo & aleæ se dedit: qui in alea est, ad ruinam & cladem inclinat. Sic ille in populo Fortunam, in bonis Rationem ponebat.

Pacuuii carmen relatum de Fortuna, eiusq; multiplici potestate. Et quid item de eadem C. Plinius scripserit. CAP. V.

QVoniam permulta passim ab autoribus de Fortuna, eiusq; viribus scribuntur, libitum nobis in præsens Pacuuianum apponere: in quo graphicè quidem & eleganter vis ipsa Fortunæ, ac potestas, ab eo sit expressa his versibus:

> *Fortunam (inquit) insanam esse & brutam perhibent philosophi.*
> *Saxiq; ad instar globosi prædicant esse volubilem:*
> *Quia quò saxum impulerit fors, eò cadere Fortunam autumant.*
> *Cæcam ob eam rem esse vocant, quia nil cernat quo sese applicet.*
> *Insanam autem aiunt, quia atrox, incerta, instabilisq; sit.*
> *Brutam, quia dignum aut indignum nequeat internoscere.*

Hactenus Pacuuius. quod etiam carmen M. Cicero in Rheto. retulit: ne quis in eo quæritando diutius fatigetur: etsi quidam paulò in doct.

indoctius id ut solutã Ciceronis orationẽ adducãt. Plinius aut in hunc modũ de eiusdem Fortunæ potestate ad Cæsarem Vespasianum, Toto, inquit, mundo, & locis omnibus, omnibusq; horis, omniũ uocibus Fortuna sola inuocatur, et una nominatur, una accusatur, una agitur rea, una cogitatur, sola laudatur, sola arguitur. & cũ conuitijs colitur: uolubilisq;, à plerisq; uerò & cæca etiã existimata: uaga, inconstãs, incerta, uaria, indignorũq; fautrix. Huic omnia expensa, hu.. omnia ferũtur accepta: & in tota ratione mortaliũ sola utrãq; paginã facit. Apud Scythas uerò eiusdẽ simulachrũ sine pedibus fingebatur, ut manus tãtũ & pẽnas haberet. Apud Smyrneos autẽ eiusmodi fuit, ut capite polũ fulciret, & manu altera Cornu Amalthea retineret: quæ Bubali statua etiam à Pausania describitur.

Quã eruditè Plato philosophus scripserit, Homines iracũdos memoria præstare, graues autẽ obliuione. Tum de Thracensibus populis, & cœli potestate. CAP. VI

NEmo est omniũ qui ignoret, qualis, quãtusq; Plato philosophus & uita, & ingeniorũ existimator fuerit, ut eius quidẽ iudiciũ in quaq; re ad amussim factũ merito credatur. Sed eruditè, ac prudẽter uisus mihi est eos homines adnotasse, qui uel iudicio, uel memo

memoria præstēt. Tū quo maximè argumento hoc totū prænoscamus. Nā eos inquit maiori memoriæ esse, qui ad irā & cōtētionē faciliùs excitātur. Eos verò qui modestiā & grauitatē præ se ferūt, segniores plerūq;, & obliuioni obnoxios. Sed verba ipsa subijciemus ex Platonis libro de Sciētia, quo loco Demetrius cū Socrate hāc partē exequitur, de Theateto agens: Est admodū inquit, arduū reperire hominem ingeniosum, qui simul etiā māsuetus, atq; modestus sit. Nec enim fuisse quenquā hactenus, aut esse video, qui eo naturæ genio sit, vt vtrūque simul habeat: Sed enim qui acuti sunt, callidiq;, ac memoriosi, & dociles, in iracūdiam ferè atq; cōtentiones ferūtur præcipites, atq; raptātur, perinde ac ipsæ naues sine vllis retinaculis: idemq; homines furore potius quodā, quàm fortitudine præstāt. Verùm qui natura grauiores sunt, sicubi se, inquit, ad disciplinas cōferūt, tardi, desides, obliuiosi, atq; obtorpescētes vidētur. Nā & Thracenses populi, vt est autor Aristoteles, quia robustiores, hebetioresq; sunt, nullius propè memoriæ cēsentur: siquidē ad quatuor tantū enumerāt, neq; vltra rationē producūt: quòd eis priora excidāt, si plura connumerēt, sicuti pueruli faciūt. Quæ res cœli, vt opinor, merito, & defluuijs accidit: quādo ipsi ferè homines, καὶ τὰ ἄλογα ζῶα magna ex parte ex illis cōstāt. Vnde sic Iulius Maternus

ternus ad Manortium Lollianum in astrono micis: Quadã (inquit) gẽtes ita à cælo formatæ sunt, vt propria sint morũ vnitate perspicuæ. Scythæ immanis feritatis crudelitate grassantur: Itali fiũt regali semper nobilitate præfulgidi: Galli stolidi: Auari Syri: acuti Siculi, luxuriosi semper Asiatici, & voluptatibus occupati: Hispani elata iactantia animositate præpositi.

De obitu Hermolai Barbari Veneti, & Pici Mirandulæ officio erga eundem, quum pestilẽtia in Vrbe laboraret. CAP. VII.

QVo tẽpore has nostras cõmẽtationes meditabar, relatũ mihi est, Hermolaũ Barbarũ (qui Romæ tũ agebat) pestilentia morbo affectũ: qua res Picũ Mirãdulã, & Angelum Politianũ, viros, & ingenio, & doctrina nobiles, ita statim cõmouit, atq; affecit, vt illacrymari propemodũ cœperint, ac sortẽ bonarũ literarũ maximè dequesti sint: quasi in hoc vno homine Romana res periclitari videretur: neque iactura quidẽ, sed naufragiũ foret, si Hermolaus interiret. Dein autẽ Picus, vt vir maximè officiosus, & ingenuè doctus, excogitare cœpit, quonã pacto, qui Florẽtiæ tum ageret, ferre opẽ Hermolao absenti posset: Itaq; statim pharmacõ cõtra pestẽ, quod ille sibi, siquãdo incidisset, asseruabat diligẽtissimè, curat vt Ro-

mã quàm celerrimè ad Hermolaum deueha-tur. Dicebat autem Picus illud ipsum ex oleo scorpionũ linguisq; aspidũ, & alijs eiusmodi venenis cõfectũ: vt nihil fieri posset cõtra pestilẽtẽ morbũ cõmodius, aut præsentius: sed interim dũ antidotũ ad Hermolaũ defertur, sæuiẽte morbo in fata cõcedit. Quã rẽ libuit hoc loco referre, vt quorũdã insolẽtiã pariter & inscitiã deprimamus: qui quũ seipsos doctrina cæteris præferãt, & præferri cupiãt, in hoc maximè gloriãtur si doctissimo cuiq; maledixerint: & alia reprehẽdẽtes, in quẽq; pari demẽtia blacterẽt: quũ sit officiũ viri humanioris, nõ disciplinis modò sed etiã doctis fauere: quod ipse Picus Mirãdula egregiè præstabat: reputãs animi parũ liberi & insynceri esse inuidiæ magis, quàm doctrinæ cõcedere. In quo & Plato & Xenophõ merito sunt à doctis reprehensi: quũ neuter mẽtionẽ vsquã de altero fecerit, sed obliquè potius alter alterũ perstrinxerit. Quò magis etiã damnandi sunt, quòd amœnitatis Socraticæ duo fuisse lumina creditũ est. Et is hercle posteritatem deserit, qui antiquitati addictus, nihil suæ ætati cõcedit.

De sæuitia Fuluiæ in Ciceronis caput: & qua ignominia habitus sit, ex Dionis historia: & carmen Seueri poëtæ additum de eodẽ Cicerone. CAP. VIII.

QVantopere sæuitum sit in M. Tullium à M. Antonio post eius cadẽ, testis est vniuersa antiquitas: qualiq́ ignominia et iniurijs affectus fuerit, cùm eius sacrum caput ac manus crudeliter abscissa, ac pro rostris affixa fuerint. Primò enim allatũ ipsi Antonio caput, in mensa apponi voluit, per q́ diẽ illud aspexit quousq́ tali spectaculo animũ exsatiasset: deinde tollendum præcepit, vt Appianus Alexãdrinus refert. Sed quod est apud Dionẽ Prusieñ, & in Suida collectaneis notatũ, repetendũ arbitror, ne tã sæuã, tam crudelẽ, sceleratãq́ immanitatẽ in sacrosanctũ eloquẽtiæ principẽ non cõsideremus: præsertim agẽte hoc fœminæ improbitate. Nam quũ Fuluia Antonij vxor eiusdẽ M. Tullij caput in manibus retineret, primò illud maledictis, ac diris execrata est: deinceps etiã inspuẽs gremio suo apposuit, acriusq́ inspiciens, linguã quoq́ illi è faucibus extraxit, & in eam sæpe aciculã infixit, qua tunc ad ornamẽta capitis vtebatur: ne quid omnino posset ab aliquo desiderari, in quo muliebris sæuitiæ argumenta deessent. Huius autem cædem, atque immane facinus permulti apud veteres, tum prosa, tum carmine deplorarunt: vt Porcius Latro, Albutius Sylo, Castius Murrhedius, alijq́. Sed nemo tamẽ elegantius, doctius, efficacius, quàm Seuerus Cornelius his versibus: vti ab Anneo

neo. Seneca traditum est:

Oraq́ magnanimũ spirantia pene virorũ
In rostris iacuere suis. Sed enim abstulit oīs
Tanquam sola foret rapti Ciceronis imago.
Tunc redeunt animis ingētia cōsulis acta,
Iurataq́ manus deprensaq́ fœdera noxæ,
Patriciũq́ nefas: est nũc & pœna Cethegi.
Deiectusq́ redit votis Catilina nefandis.
Quid fauor, aut cœtus, pleni quid honoribus anni
Profuerint? sacris exacta quid artib⁹ ætas?
Abstulit vna dies æui decus: ictaq́ luctu
Conticuit Latia tristis facundia lingua:
Vnica sollicitis quondam tutela, salusq́:
Egregiũ semper patriæ caput: ille senatus
Vindex, ille fori, legum, ritusq́, togaq́.
*Publica vox * eius æternũ obmutuit armis:* *sæuis
Informes vultus, sparsamq́ cruore nefando
Canitiē, sacrasq́ man⁹, operũq́ ministras
Tantorum, pedibus cuius proiecta superbis
Proculcauit ouans: nec lubrica fata, deosq́
Respexit: nullo luet hæc Antonius æuo.
Hæc neq́ ī Aemathio mitis victoria Perse,
Nec te dire Syphax, non fecit in hostes Philippo:
Inq́ triumphato ludibria cũcta Iugurtha
Affuerat: nostraq́ cadēs fer⁹ Annibal ira:
Membra tamē Stygias tulit inuiolata sub vmbras.

Taciti verba explicata in Iudæorum historiam:& quo pacto Christiani etiam sunt Asinarii appellati: quaq; ignominia Christi effigies ab antiquis depicta fuerit:in quo insolentiam pariter atque odium contra Christianam religionem ostenderunt. CAP. IX.

VErba sunt Cornelij Taciti, quo loco historiam de Iudæorū origine, & moribus scribit. Assensere Iudæi Mosi duci,atq; omniū ignari,fortuitum iter incipiūt: sed nihil æquè quàm inopia aquæ fatigabat. Iamq; haud procul exitio totis campis procubuerūt: quum grex asinorum agrestium è pastu in rupē nemore opacam conscendit. In quibus vulgatissimi ferè codices deprauati alicubi cōperiūtur, & quidem ineptissimè, vti res ipsa, & Sept. Tertullianus docet, qui Taciti verba mutuatus,ad hunc modū in Apologetico id explicat: Refert (inquit) Tacitus Iudæos Aegypto expeditos siue (vt putauit) extorres,vastis Arabiæ aquarū locis egentissimos: quū siti macerarentur,onagris, qui fortè de pastu potum petituri existimabātur,indicibus fontiū vsos: ob eamq; gratiā consimilis bestiæ superficiem consecrasse. Notum est enim quod ipsi quidem Iudæi ab Appione Alexandrino. Moloneq; & alijs notati sint, quòd aureū asini caput in tē-

plis sa

plis sacrario seruarent, atque adorarent: quoniã Mose duce (ut improbè asserunt) asinorum beneficio aquas Iudæi inuenerunt. Quod esse falsum & planè fictitiũ Iosephus Iudæorum uernaculus, & templi sacerdos, aliique cõplures asseuerant. Vnde idem Tacitus, ut mendaciorũ loquacissimus, à nostris merito incessitur. Romani autem ueteres pari causa & Christianos æquè ac Iudæos Asinarios uocarunt, obstinato uidelicet in Christi nomen odio, quem per ignominiam etiam Chrestum per e. literã appellabant. Sed & figuris, picturisque Christianis illudebant: quando infando etiã picturæ genere Deũ nostrũ sic depictũ spectãti populo proposuerũt, ut is foret auribus asininis, pede altero inungulatus, librũ gestans, & togatus. Cui flagitio ut scelus adderẽt, tali titulo Christi effigiẽ dedecorarunt: Deus Christianorum ὀνόχοιτ@. qua in re uel ipse quidem Tertullianus ægrè à risu abstinuit, quum nomen ipsum, & formam conspiceret.

Dictum Theodori Gazæ nimis improbũ cum Bessarione philosopho, super doctrina diui Hieronymi: & quomodo iniquius pro Ciceroniano fuerit accusatus.

CAP. X.

Dictũ est celebre Theodori Gazæ de diuo Hieronymo, euiusque eruditione, affectum

fuisse iniuriâ Hieronymum à Rufino, quòd eũ pro Ciceroniano accuset: in quo paulò audacius ironia est vsus: Nam quid (inquit) opus, vt in re falsa in ius appellaretur, litémque illi ad tribunal Christi de nimia eloquentia contestaretur? Sed hoc totum de Gazæ ingenio & acumine pro re nata exponemus. Erant fortè cum Bessarione Niceno, viro in philosophia excellenti, Theodorus Gaza, & Plethon Byzantius, qui cognomento γέμιστος appellatur: tres eo tẽpore, vt constat, viri doctrina, & ingenio nobiles. Quæsitũ est igitur de diuo Hieronymo quãtum in Romana eloquẽtia præstiterit, Ex quo Bessarion Facũdia, inquit, maxima fuit apud Latinos Hieronymus: quando & affectatæ nimis eloquentia pro Ciceroniano & habitus sit, & accusatus. In quo Theodorus dicitur risum mouisse, vt qui foret in Romana etiã eloquentia censor acerrimus. Et simul iniuria hæc, inquit, ô Bessarion, insignis in Hieronymũ facta est à Rufino: plagasq́ illas nullo suo merito tulit. Quo dicto Bessarion & Gemistus magis riserunt, cognito Theodori ingenio, & Attica vrbanitate. Neq; prorsus negauerim, quædam esse in Hieronymo, quæ non vsquequaque Romanã in dicendo puritatem, atque elegantiam probant. Quod equidem vitium, si id vitium est, non homini, sed tempori, & professioni tribuendum existimo. Nam inter Chri-

stian

stianos homines, vt idem inquit Hieronymus, non eloquentia, sed vita accusantur vitia. In quo tamen improbior, atque audacior videri potest Theodorus, qui tam apertè cõtra Papiam legem Latinam ciuitatem inuadat: eumque virum in ius appellet, qui de omnibus veterum disciplinis quàm optimè meritus dicatur.

De Socratis constantia cum vxoribus, ac de eius effigie & deformitate, ex Hieronymo: tum de imaginibus philosophorum in veterum gymnasiis.

CAP. XI.

LIbrum fecit Hieronymus contra Iouinianũ, in quo de bono & laude virginitatis cum copiosè differat, compluréis fœminas recenset, quæ tali merito apud varios populos ac nationes præstiterint: prætereaque mala & incommoda, quæ ex ipsis vxoribus proueniant. Vnde quũ de Socrate philosopho ageret, quàm constanti animo earũ iurgia & contumelias perferret: Non modo, inquit, Socrates hãc vxorũ improbitatẽ patiẽter ferebat: sed illas vltrò de sua etiã deformitate irridebat. Nam Xanthippe quidem, & Myrtho quæ filia Aristidis fuit, siue (vt tradit Hieronymus) neptis, cùm Socratis ambæ forẽt vxores ex lege illa Atheniensiũ ob ciuitatẽ replendã, in muliebres subinde cõtẽtiones propter eundẽ Socratẽ deueniebãt. Sed is in hũc modũ illis inter se iurgãtibus

f 4 perur

perurbanè illudebat, vt à tali improbitate & conuitijs abstinerent: neque dignum esse, vt propter eum disceptarent, qui esset homo tam fœdus, ac deformis: quiq; simis naribus, recalua fronte, pilosis humeris, & repandis cruribus. Hæc Hieronymus de facie philosophi Socratis: quæ me quoque monuerunt, vt ea referam, quæ de forma: & effigie veterum philosophorum in Athenais gymnasijs, Prytaneisq; olim viserētur, sicuti Sidonius Apollinaris ad Faustū tradit. In Areopagis, inquit, vel gymnasijs curua ceruice Zeutyppus, Aratus panda, Zenon fronte contracta, Epicurus cute distenta. Diogenes barba comante, Socrates coma candente, Aristoteles brachio exerto, Xenophanes crure collecto, Heraclitus fletu oculis clausis, Democritus risu labris apertis, Chrysippus digitis propter numerorum indicia constrictis, Euclides propter mensurarum spatia laxatis, Cleanthes propter vtrunq; corrosis.

Quanta prudentia, ac doctrina Messala Coruinus præstiterit: & quomodo præfecturam Romanæ Vrbis recusauit, vt inciuilem, atque immoderatam dignitatem. CAP. XII.

Dictum à nobis aliàs de Imperatore Diocletiano, eiusq; ciuili animo, atque modestia in Romano Imperio gubernando: cùm ætate

ætate iam edita in suis hortulis molliter consenescere in otio maluerit apud Salonas, quā Romanæ Reipub. administrationē subire. Sed illud de Messala Coruino dignum satis existimaui, quod hoc loco referretur, viro in publicis officijs, atque omnibus disciplinis clarissimo. Is igitur primus omnium Romanæ Vrbis præfectus constitutus, die sexta (vt ab Eusebio traditum est) ab ea dignitate se abdicauit. Qua in re maiorem habuit rationem patriæ, quam suæ dignitatis: vt qui diceret, Inciuilem, atque immodicam esse potestatem, nec in Romana ciuitate ferendam. Quod equidem idcirco seruandum putaui, quoniā præfectura ipsa Vrbana, magnas sæpe factiones, atque calamitates in Vrbe excitarunt. De hoc autem Messala, eiusq; singulari prudentia & grauitate, vt alia nunc omittamus, testimonium extat amplissimum Marci Tullij Ciceronis, sic enim ad Brutū: Messalæ, inquit, excellentiā non possum silentio præterire: caue putes quenquā esse illi similem constantia, cura, studio Reipublicæ, & eloquentia, qua mirabiliter excellit. Tametsi Messala idem cùm prouectior foret, memoria sensum sic amisit, vt sui quoque nominis oblitus tradatur. Idq; illi biennio ante obitum contigit: quod Orbilio itidem Beneuentano accidisse constat. Vnde illud poëtæ Bibaculi, Orbilius vbinam est literarum obliuio.

 Christ

Christianos fuisse per ignominiam Semissios & Sarmentarios vocatos, & quòd Semisses homines pro minutioribus, & ignauissimis à veteribus dicantur. CAP. XIII.

Palàm est, quanta libidine, ac sæuitia Romani olim principes Christianos homines insectarentur, surgentemq́ue religionem comprimere conati sint. Nam & sæuissimis decretis, atque edictis non abstinuerunt, quò tam propensam religionem, & egregiam animi constantiam perfringerent, quod innumeri propè autores testantur. Itaque conuitijs etiã, & maledictis Christianos vulgò exagitabant, Semissios, & Sarmentarios ridiculo nomine appellantes, vt à Septimio Tertulliano proditũ est: neque alia ratione sic eos vocarunt, quàm quòd ad stipitem dimidij assis reuincti sarmentis additis concremarentur. De quo supplicij genere Pamphilus quoque Eusebius meminit. Quin & Augustinus sarmentis tradit complures Christianos consumptos: quocirca Sarmentarios dictitabant. Semisses autem illi homines à veteribus sunt nuncupati, qui breuiculi, atque minutiores extarẽt: quasi ad mensurã dimidij assis vt semodios et semuncias dicimus. Vnde P. Vatinius ad Ciceronẽ: Simius (inquit) nõ semissis homo, contra me arma tulit. Sed & Tiberius Donatus in commentario Vergiliano ad Do-

natian

natianum filium, Seminiros dici refert, quasi ex semißibus constantes: quibus nihil haberi deterius potest. De Sisuris autē, quæ per besses, & semisses dicerētur, cōmodè à nobis dictū est.

Anquiro, & Anquisitiones, vocabula esse Romana, & honesta: quibusq; autoribus id asseratur, contra quorundam inscitiam. CAP. XIIII.

R*Isum mihi Grammatici quidam nuper mouerunt, cùm Romæ agerem: Nam inter alias eorum ludicras quæstiones, atq; ineptias, verbū hoc, quod est Anquisitio, & Anquirere, perinde atq; insolens, & inhonestum asserebant: neq; dignū, quod à Romanis hominibus pro Latino, & syncero haberetur. Quod ego pro tempore dißimulandum potius, quàm exponendum putaui. Sed hoc quidem verbum satis frequens apud veteres comperitur, etsi alicubi deprauatum sit, proq; eo Inquisitiones repositum. Nec enim Liuius tantum in Romana historia vsus est, sed & M. Cicero, & Iunius Columella: M. quoque Sergius commentarium scripsit Anquisitionū titulo, sicuti à Terentio Varrone obseruatū est: quo loco de Accensi officio, ac potestate disserit. Dictum verò eadem figura est, qua & Amputare, & Ambustū, & Ancæsum dicimus. Nam Amputare circumputare est: vt à Sexto etiam Pom-*

peio

peio exponitur: Vnde aurum putum pro puro & purgato ab antiquis acceptum est. Anquisitiones autē intelligimus, cùm diligenti peruestigatione aliquid circum quæramus: quod & Ver. Flaccus probauit. Hinc etiam annus deductus est, ab ipso temporis circuitu, Vt ex Capitone Atteio refert Macrobius: quoniam An, pro circū Veteres posuerunt: Vnde An terminos, circū terminos, & Ansanctū, & Ambire pro circumire: quæ Grammaticorum commentarijs peruulgata atque detrita sunt.

Quòd eodem die natalis Alexādri Macedonis fuit, & templi Dianæ Ephesiæ concrematio: ac de autore ipso incendij cognitio non iniocunda.

CAP. XV.

IN Veterum libris seruatū est, eodē die natalē Alexandri Macedonis fuisse, & Ephesiæ Dianæ templum illud memoratissimū incensum: quod inter VII. *toto orbe pulcherrima refertur. Id autē accidit Olympiade* CVI. *Vt Annales tradunt. Nomen Verò ei, qui tantum facinus fuerit aggressus, fuit Herostrato. Itaque cùm captus foret, atque interrogatus ab Ephesijs, quanam ratione adductus, tantū scelus perpetrasset: non aliā ob causam respon- dit, quàm Vt maiorem nominis famam, atq; æternam celebritatem cōsequeretur. Quo comperto*

perto, decretum ab omnibus Ephesijs factum est, ne quis eum vllis vnquam temporibus nominaret. Neque me latet septies fuisse id templum restitutum, vt Mutianus est autor. Strabo autem vir in perquirendis veterum monumentis diligens, refectum asserit, longeq́ præstantius, ac maioribus ornamentis absolutum, Dinocrate tanti operis autore: qui Alexandriam quoque vrbem construxit: qua in re Athenodorus quidem, ac Timæus à Strabone aduocantur.

De doctrina Annei Senecæ philosophi, & eius sententiæ allatæ, quæ sint ab omnibus ediscendæ, & obseruandæ.

CAP. XVI.

IN Seneca Anneo complura paßim comperies, quæ animi magnitudinem, constantiamq́, & grauitatem maximam indicent. Nā de hominis eloquutione, & stylo orationis nihil mihi dicendum existimo hoc loco: cū nostri quidem Critici vt incultum, atque inelegantem meritò notauerint. Quòd si mores in eodem quærantur, si vitæ præcepta, si equitas, modestia, continentia, cæteraq́ virtutes exigantur, perdoctè id quidem, & grauiter, laudatas ab eo, & absolutas inueniemus: cùm vitia quoque, & libidines, omnemq́ nequitiam magno studio repulerit, & constanter depresserit: cuiusmodi sunt hæc quæ nuper veluti Pythia

thiæ oracula censui edíscenda, ac in memoria semper retinenda. Nihil est, inquit, turpius, quàm grandis natu senex, qui nullum habet aliud suæ vitæ argumẽtum, quo se diu vixisse dicat, præter ætatem. Itẽ & illud de officijs & actionibus hominũ: Ita viuendũ, inquit, cũ hominibus, tanquam Deus videat: sic loquendũ cum Deo, tãquam homines audiant. Quæ cùm nuper Ioanni Canaccio retulissem, omnibus quidẽ locis atq; tẽplis habenda atq; obseruanda asseruit, homo nõ minori constantia animi insignis, quã egregia vitæ synceritate. Neq; mirum videri debet si diuus etiam Hieronymus hunc ipsum Senecã in Christianorũ academiã, ac sanctorũ Catalogũ pertrahere conatus est.

Quod sit grauissimum scelus, Auaritiæ crimen: ac verba ibidem ex epistola Cassij, & alia ex Sallustio ad id pertinentia. CAP. XVII.

QVàm multa & quàm varia scripta sint à veteribus contra Auaritiã, palàm est: cùm omnes propè autores magnis quidem conuitijs, insectationibusq; tãtum scelus execrati sint: Sed Auidij Caßij verba ex eius epistola repetenda sunt: quoniam si hoc malum priuato homine indignum est, certè in principe nefandum, atque mulctandum. Sic igitur Auidius Caßius ad generum suũ: Miseram rempubl

publicam atque infelicem, quæ nimis diuites, diuitiarumq; cupidos patitur. Itaq; M. Antonius Imperator, vir & moribus, & rebus gestis clarissimus, nihil in tota vita magis timuit atq; deprecatus est, quàm Auaritiæ famam: sicuti relatũ est à Iulio Capitolino. Nam quantum à tali crimine abesset, testes optimi sunt eius epistolæ. Vero autem verius est, quod à Crispo Sallustio refertur in hunc modũ: Belua fera, immanis, intoleranda est Auaritia: quò intendit, oppida, agros, fana, atq; domos vastat, diuina cum humanis permiscet: neq; exercitus, neque mœnia obstant, quò minus vi sua penetret: fama, pudicitia, liberis, patria, atque parẽtibus, cunctos mortales spoliat. Ex quo illa nobilis, ac vehemens execratio: Si essent inferi, Auaritiæ cuniculi eos refodissent. Quod ob eã rationem seruaui, vt facilius considerari possit, quantum ætate nostra in eorum dignitate, ac imperio sperandum est, qui ad aurum, & diuitias congerendas animum semper intendunt, cùm sit hoc vitium præter cætera omnia vitiosissimum.

Indigitare deos, quid sit: ac de Indigitamentis: & qui dii Indigetes vocati sint, ex multis autoribus. CAP. XVIII.

VErba sunt in veterum commẽtarijs Indigitare, & Indigitamenta: de quibus nõnihil dicendũ existimaui, cùm paulò sint obscurio-

ſcuriora, & à nonnullis ineptè expoſita. Indigitare igitur pro eo accipere debemus, quod eſt Indigetem & diuinum comprecando reddere. Nam eos dicimus ferè Indigetes (ut à multis traditur) qui nullius rei egeant. Id enim eſt tantũ deorũ, ut Xenophon Socraticus aſſeruit. Hinc illud peruulgatum, Calendis Maijs ſolitos ueteres bonã Deam, Faunamq́ & Opem & Fatuã ex Pontificũ libris indigitare. Virgines autẽ Veſtales cũ indigitare Apollinẽ uellent (ut à Vectio Prætextato refertur) Apollinem medicũ, Apollinem pæana dicebant: quo loco celebrare, & comprecari à Feſto expoſitũ eſt. Sed & Frontinus Vrbẽ Romã ueteri uerbo Indigetem uocauit: Romana, inquit, urbs Indiges, terrarumq́ dea: cui par eſt nihil, & nihil ſecundum. Dij præterea Indigetes illi habiti ſunt in pontificũ libris, quorũ nomen uulgari non liceret, ut autores ſunt Verrius, Dionyſius, & Feſtus. Quanquã Aeneas quoq; Indiges dictus eſt eidemq́; templa conſtructa, cũ in certamine cõtra Mezentium nunquã comparuiſſet. C. uerò Flaccus librum compoſuit de Indigitamentis, eumq́; ad Cæſarem miſit, ut Cenſorinus meminit, cùm de nomine & poteſtate Genij diſſerit. Neque illud ignoramus, Indigitamenta à quibuſdam pro incantamentis & ueneficijs exponi. Sed hos ab indagando, ut puto: alterum ab indigendo deductum eſt.

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA

*

LIBER SECVNDVS.

Remedium de soluendis amoribus, cum mirifico exemplo Faustinæ, ac de natali Commodi Imperatoris, qui omnium crudelissimus fuit. CAP. I.

RELATVM est *in Græcorum commentarijs, quanam ratione, ac remedio vti homines oporteat in soluendis amoribus: neq; Magi tantum in suis libris hoc tradiderunt, sed etiam Cadmus Milesius, qui inter alia historiæ monumenta libros aliquot composuit de abolendo amore: sicuti scriptum est in Suidæ collectaneis. Nos verò exemplum nunc apponemus de Faustina illustri fœmina, quæ cùm Antonini Pij Imperatoris filia esset, & Marci Philosophi vxor: tamen gladiatoris amore nimio, ac supra fidem tabesceret: mirifico prorsus commento excogitatum est, vt à tanto amoris contagio eam redimerent. Nam cùm M. Imperator*

tor ex ea rem percepisset, Chaldæis hoc & mathematicis exposuit: à quibus decretum est pro Faustinæ salute, ut occiso gladiatore, quem illa maximè deperibat, eiusdem cruore epoto se subleuaret, ac statim cum viro suo concumberet. Quo facto (ut traditur) ipsa quidem Faustina amoris contagio liberata est, ac ex eo quidem concubitu natus mox Antoninus Commodus, qui Romanum Imperium gladiatorijs pugnis, ac sæuissimis cædibus, ut homo sanguinarius, adeo attriuit, ut gladiatoris nomen non Imperatoris meruerit: quod & Iulius Capitolinus ad Cæsarem Diocletianum refert: quanquàm nec ignoramus quidem hoc totum de ortu Commodi Augusti veluti commentitium καὶ ἄπιστον à quibusdam referri: quando idem Capitolinus ex vulgari fabella circunlatum hoc asserat.

De studio ac literariis vigiliis Pici Mirandulæ: tum inibi Apologus perelegans de Furio Cresino, ex Pliniana historia allatus. CAP. II.

FActum est, ut Picum Mirandulanum nuper audirem de Philosophia doctè, atque egregiè differentem. Ibiq; cùm Angelus Politianus, & alij complures eius ingenium, atq; multiplicem eruditionem laudarent, ac mirabundi extollerent. Non est (inquit Picus) ut hac in re mihi, aut ingenio meo velitis blandiri

diri. Quin respicite potius ad labores, & vigilias nostras: ac tum facilè intelligetis, gratulandum potius assiduis vigilijs, atque lucubrationibus, quàm nostro ingenio plaudendum. Et simul aspicite (inquit) supellectilem nostram, atque librorum Thesauros. Ostendebat autem egregiè instructam atque copiosam bibliothecam, librisq́ue affatim omnigenis refertam. In quo recordatus equidem sum veterem historiam Furij Cresini, elegantem sanè & lepidam: quæ perinde à nobis nunc refertur, atque à C. Plinio posita est quo loco de agris colendis præcepta exponit. C. (inquit) Furius Cresinus è seruitute liberatus, cùm in paruo admodum agello largiores multò fructus perciperet, quàm ex amplissimis vicinitas: inuidia magna erat, ceu fruges alienas veneficijs pelliceret. Quamobrem à Spurio Albino Curuli die dicta metuens damnationem, cùm in suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticum omne in forum protulit, simulq́ue filiam adduxit validam, atque (vt ait Piso) bene curatam, ac vestitam: ferramenta egregiè facta, graues ligones, vomeres ponderosos, boues saturos, ac postea dixit: Veneficia mea, Quirites, hæc sunt. neque possum vobis ostendere, aut in forum adducere lucubrationes, vigilias, & sudores. Quo dicto omnium sententijs absolutus est. Sed enim illud in studijs dolendum est

doctioribus, quò detsi gratum sit reperiri aliquos, qui admodum in disciplinis profecerint: Non tamen aestimatur, aut expenditur, quantis vigilijs, atque laboribus hoc totum sunt assecuti. Ex quo prudentissimè Cicero: ad Deos Hercules (inquit) nunquam abijsset, nisi cùm inter homines esset, eam sibi viam in cælum muniuisset.

De subselliis eorúmque vocabulis: & quid maximè Scimpodium, quid Scamellum, & quid Suppedaneum, ex veterum autoritate. CAP. III.

VErum profectò illud est Q. Ennij: Eum præterpropter vitam viuere, qui assiduè in otio oblitescit. Quod ego semper censui quouis tempore effugiendum, tum ijs maximè viris, qui alios iuuare velint, ac posteritatem ipsam in aliquo possint instruere. Et cùm nuper legerem veteres quorundam commentarios, offendi in his voces aliquot minimè vulgareis, aut communeis, quibus sedes, earumque species notarentur. Vnde libitum mihi est, aliquid subijcere, quod aliqua in parte ad hoc pertineat, memoriamque ipsam communiat, ne bono otio vsquequaque abutamur. Sunt autem quæ in præsentia occurrunt hæc: Tripodes, Subsellia, Stratum, Hemicyclum, Trochus, Exhedra, Scimpodium, Lectica: vnde etiam lecticarij, & in Vrbe Roma castra lecticariorum celebrant.

lebrantur. Transtyberina regione à P. Victore. Sed & Cathedra, Hypodion et Torus, Segestria quoque Scamellum, Siliquastrum, Sella, & Bisellium. De his enim Var. Terentius agit in libris de Latina lingua ad M. Ciceronem. Tum à sedendo multa scribit deflecti. Nam à sedendo (inquit) Sedes, Sedile, Sella & Siliquastrum, et ab his etiam Subsellium. Sicuti Subsipere, quod non planè sapit: sic quod non planè Sella erat, Subsellium: Vbi autem duo forent, Bisellia dicebantur. Vnde & Pedianus Asconius Subsellia inquit ea esse, quæ triumuiris, quæstoribusq; darentur, illisq; etiam, qui minora iudicia exercerent: Sellas autem fuisse curules, ac tribunales. Scimpodium verò Sellæ genus apud veteres, quod in Græcia frequens fuit, vnde illud Gellius Græciense appellauit: Offendimus (inquit) Frontonem Cornelium in Scimpodio Græciensi cubantem: cùm pedes grauiter ægrotaret. De Scamello autē illud sciendum, quòd à Scamno quidem hoc deducitur: sicuti Var. & Priscianus docent. Iuniores Scabellum dixerunt ex affinitate, vt puto, literarum quæ sit inter M, & B, nam quod in poëmate Dauid legitur, προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὅτι ἅγιόν ἐστιν. Veteres interpretes, non scabellum, vt Hieronymus: sed suppedaneum interpretari maluerunt: quod Augustinus etiam & alij referunt.

In vitæ officiis habendam generis, ac dignitatis hominum rationem: & quàm prudenter ab Hadriano Imper. factum sit contra ignobilem libertum: ac ibidem quoque de Augu. Octauij prudentia & ciuilitate in re simili. CAP. IIII.

NOn iniuria factum est, ut Varium Antonium August. Annales atque historiæ ueterum plurimùm accusent, quòd inter alia eius portenta ac scelera, Vrbis Romanæ maiestatem contempserit: Senatumq́ ipsum, ut homo insolentissimus, uelut abiectum mancipiũ ita posthabuerit, ut honores, præfecturas, ac dignitates per seruos etiam ac libidinum ministros uendiderit: ac plurimos passim in Senatum conuocarit, nulla ratione habita ætatis, non census, non generis, aut uirtutis. Aelius autem Hadrianus cùm Senatoriam grauitatem summis honoribus ac studio persequeretur, apertè ostendit, quantum Romanæ dignitati concederet, quòd ab ipso Spartiano describitur. Sed illud tamen eiusdem Imperatoris dignum profectò facinus uisum est, quod hoc loco afferatur: Nam cùm libertũ suum inter duos fortes Senatores medium ambulantem aspiceret: passus non est talem tamq́ iniquam Senatoriæ dignitati afferri ignominiam. Itaque aulicum statim quendam delegauit, qui audaciam eiusmodi comprimens, illi colaphum infligeret

fligeret, ac insuper adderet, Noli impudens inter eos ambulare, quorum esse adhuc seruus potes. Qua in re sapienter ab Hadriano Cæsare probatum est, non pertinere ad principum dignitatem atq; fortunã amori amplius quàm virtuti concedere. Quod Octauius quoque Augustus prudentißimè atque ciuiliter obseruauit, qui suos omneis amicos in Vrbe pari iure ijsdemq; legibus, atque cæteros teneri voluerit: quin & maximè conquestus est, quòd ipse Romanus populus liberis suis in theatro assurrexisset: ac si quando eos populo commendauit, vt homo grauißimus semper adijcere consueuit, si merebuntur. Quod & Suetonius Tranquillus in historia Cæsarum refert.

De generibus fulminum, quæ videlicet Postularia, quæ Pestifera, & Peremptalia sint: ac de procurandis fulminibus ex decemuiralibus tabulis, ac de fulguritis arboribus copiosè explicatum. CAP. V.

QVi de fulminibus, & eorum potestate apud veteres scripserunt, permulta quidem genera referũt, eaq; cùm ad publica, tum ad priuata spectare asserunt. Nam disciplina ipsa Tuscorum XI. *esse fulminum genera existimauit. Rom. verò sacerdotes & aruspices duo ex his tantum seruarunt, diurna videlicet Ioui, nocturna autem Sumano adscribentes. In vniuersum autem triplici modo appel-*

labant: Postularia videlicet, Pestifera, et Peremptalia: sicuti Sextus Pompeius ex Verrio Flacco retulit: & Anneus quoque Seneca insinuat. Postularia enim ob eam causam vocarunt: quoniam votorum, vel sacrificiorum spretam vel omissam religionem reposcebant. Pestifera secundo loco ea nominarunt, quibus interitus, aut exilium, vel aliqua clades denuntiaretur. Peremptalia verò ea omnia, quæ superiorum fulgurum, ac prodigiorum ostenta, & significationes perimerent, atque penitus abolerent. Sedenim & tempora præstituta, ac definita his erant, ac potestas per ipsos fulguratores populo denuntiata. Quòd & C. Plinius ex Annei libris copiosè probat, qui publica & priuata fulmina, non iisdem viribus pollere affirmat: nam priuata (inquit) non vltra x. annum existimant portendere: præterquàm hæc quæ matrimonio primo vel natali die facta sunt. Publica autem vltra annos x x x, præterquàm in deductione oppidorum. Veteres autem Romani ex Hetrusca disciplina sacerdotes in Vrbe habuerunt qui fulmina ipsa procurarent, ac ritè expiarent: qui fulguratores etiam à M. Catone appellantur: ex quo in decemuiralibus legibus ad hunc modum de procurandis, atque expiandis fulminibus:

Sacerdotes cæli fulgura regionibus ratis temperanto:

Vrbem

Vrbem, agros, & templa, libera, & effata habento:

Prodigia, portenta, ad Hetruscos & aruspices deferunto.

Procuranto fulgura, & obsita pianto.

Procurare enim fulmen, & Expiare, pontificia verba sunt, & suis sacris attributa, vt constat. Quod à M. etiam Cicerone exponitur. Nã & Sueto. Tranquil. Galbæ Imperatoris auum procurasse fulgura scribit: ac dum sacra perageret, direpta illi è manibus exta ab aquila, & in quercum delata. Quod ipsi Galbæ Imperium præsignauit. Sed & Fulgurales libri à veteribus citantur, in quibus copiosè sit explicitum, quo pacto procurari Fulgura deberent, quibúsque victimis possent expiari. Vnde & Fulgur Deus: & Fulgurator Iupiter, ac eius templum in Vrbe apud autores celebre. Quin & Fulgurita arbores hinc dicta sunt, sicuti in Plautina fabula ex Philemonis thesauro:

In agro (inquit) fulguritæ sint alternæ arbores:

Sues moriuntur angina acerrume:

Oues scabie sunt tam glabræ, quàm hæc est manus.

Hoc autem modo Fulgur, Fulmen, & Tonitruum exponi video: vt Fulgur ignem ostendat, Fulmen emittat: tertium comminatio quædam sit & sonitus sine ictu.

Quòd C. Plin. à Græcis dissentiat de obitu poëtæ Sophoclis: ac de iis etiam nonnihil, qui præ nimio gaudio interierint. CAP. VI.

Caius Plinius in libro historiæ naturalis VII. Sophoclem Tragœdiæ poëtam scribit mirifico mortis genere occubuisse: siquidem ex nuntio (inquit) tragicæ victoriæ perijt. Qua in re Græci ferè omnes autores maximè dissentiunt. Nam & Samosateus Lucianus, quem Firmianus dijs, hominibusque inimicum dicit, in hunc ferè modum περὶ τῶν μακροβίων *ad Quintillum de Sophocle.* Σοφοκλῆς ὁ τραγῳδοποιὸς ῥᾶγα σταφυλῆς καταπιὼν ἀπεπνίγη, πέντε καὶ ἐννενήκοντα ζήσας ἔτη. *Astipulatur huic sententiæ & illi poëtæ Sotadis versiculi: in quibus eruditè exponitur, quàm ipsa plerunque innocentia ab iniquitate superetur: tum ipsum quoque Sophoclem ait acino vuæ extinctum.*

Σωκράτην ὁ κόσμος πεποίηκε σοφὸν εἶναι,
Καὶ κακῶς ἀνεῖλε τὸν Σωκράτην ὁ κόσμος
Ἐν τῇ φυλακῇ, κώνειον ὅτι πίων τέθνηκεν,
Πολύποδα φαγὼν ὁ Διογένης ὠμὸν τέθνηκεν,
Αἰσχύλῳ γράφοντι ἐπιπέπτωκεν χελώνη,
Σοφοκλῆς ῥᾶγα φαγὼν σταφυλῆς, πνιγεὶς τέθνηκε

Denique & illud Græcis dicterijs vulgatum est, treis Tragœdiæ poëtas vario & mirando fato perijsse: Euripidem à canibus, Aeschylum à testudine, Sophoclem ex vua acino. Quòd autem

tem Plinius contra cæteros de obitu Sophoclis retulerit, vitio magis memoriæ factum id arbitror, quàm inscitiæ. Haud enim temere aliquid de tanto viro pronuntiandum censeo: qui de omni vita, & bonis disciplinis quàm optimè sit meritus. Nam & Latini scriptores longè in hoc dissentiunt, quum Maximus quoque Valerius pro Plinio faciat. Nam de Anacreonte Teio notius est, quàm vt hoc pluribus debeat exponi: eum scilicet pari obitu ac Sophoclem ex acino vuæ suffocatũ. Qui autem nimia lætitia & gaudio perierint, complures apud veteres nominantur, sicuti Polycrata insignis fœmina ex Naxo insula, Diagoras etiam Rhodius, ac Philippides comœdiæ autor, qui in poëtarũ certamine cum præter spem vicisset, nimio gaudio exanimatus est. Ex quo fortasse Latini autores pro Philippide comico tragicum Sophoclem receperunt, quod alibi etiam notauimus.

Qui apud veteres fuerint Brutiani serui, & qua ignominia: & qui sint à Romanis habiti Brutij populi, quòd ab illis desciuerint: tum nonnihil etiam de comicis Lorariis. CAP. VII.

RElatum est in veterum cõmentarijs mirificum quidem exemplum, ac Romana seueritate condignum, contra populos Brutios. Hi enim quo tẽpore Carthaginiensis Annibal

Italiam

Italiam cum exercitu inuasisset, ac Romanus populus alicubi minus feliciter cũ Pœnis depugnasset, primi quidem ex omni Italia ad Annibalem defecerunt: sed quum superatus Annibal Italia excedere cogeretur, bono atq; utili exẽplo Senat. Popu. Q. Roma. censuit in Brutios animaduertendũ, ac ita eos puniendos, ut nunquam deinde pro socijs Roma. populi haberentur: neque nomina eorum (sicuti antè) in ordinem militiæ scriberentur. Sed illud etiam statuerunt, ut ad maiorẽ quidem ignominiã omnes Brutij Romanis in prouincijs tendentibus parerent, ac ueluti mancipia quædam uilissima seruiliter ijsdem ministrarent: adeo graui & iniquo animo Senatus Romanus defectionem populorum ferebat. Hi autẽ Brutij Lucanis cõfines sunt: quos & bilingues quidã uocarunt, quòd Oscè & Græcè loquerẽtur: quod & Sextus ex Verrio Flacco scribit. Vnde etiã Brutianæ parmæ apud ueteres nobiles. M. autẽ Cato quẽ Plinius omniũ bonarum artium magistrũ optimum uocat, Quint. Thermũ acerrimè insectatus est, quòd is imperauerit, atq; autor fuerit, ut ipsi etiã Decemuiri à Brutianis uapularent. Nam Brutianos intelligit eos, qui accincti loris, uerbera & plagas incuterent: cuiusmodi sunt in comœdijs & scenicis fabulis, qui Lorarij dicuntur: quorum quidem munus atq; officium

erat,

erat, ut seruos vincirent, atq; verberarent, qualis Terentianus Dromo: quod & Gellius autor diligens in Atticis obseruauit, & Festus etiam Pompeius retulit.

Quo commento Pixodorus pro Deo habitus sit: & de marmoris inuentione, ac de lapidicinis nonnihil, ex Theophrasti libris. CAP. VIII.

PEriocunda sanè ac lepida historia traditur de Euangelo Deo in veterum cōmentariis: quo videlicet pacto ex inuentione marmoris cælo receptus fuerit: is enim Pidoxorus antè dicebatur. Nam cùm Ephesii ciues templum illud egregium, atq; magnificum, Dianæ ex marmore construendum censerēt, quod inter septem reponitur, decretū est, vt ex pluribus locis, atque insulis, lapides ac marmora peterentur: veluti ex Paro, Proconeso. Heraclea, aliisq; insulis. Is autem Pixodorus in Thaso fortè greges pascebat: & quū duo arietes certatim concurrerent, ac summo impetu congressi præterissent, alter ex his lapidē cornu proscidit, ex quo crusta colore maximè candido euulsa est: quam demiratus Pixodorus collegit, ac relicto pecore cursim ad Ephesios detulit: quod adeò gratū atq; opportunū ciues habuerunt, vt non modò diuinis honoribus illum colerent, sed Εὐάγγελον *pro Pixodoro nominantes, sacra quot mensibus eidē ab Ephesiis ma-*

ſijs magiſtratibus fiebãt. Quod & Pollio Vitruuius refert ad Octauium Auguſtum, quo maximè libro de machinationibus diſſerit. Sed & Pixodori lapidicinæ diu pòſt ab antiquis nominatæ ſunt, ſicuti etiam aliæ à Theophraſto celebrãtur: in quo περὶ τῶν λίθων: *cuiuſmodi Pariæ, Pẽtelicæ, Chiæ, Thebaicæq́;.* ἐξ ὧν, *inquit,* δὴ καὶ διονομασμέναι λιθοτομίαι Παρίων τε καὶ Πεντελικῶν, καὶ Χίων, καὶ Θεβαϊκῶν, καὶ ὡς ὁ περὶ Αἰγύπτου. *Fuit alter etiam Euangelus, qui libros de re militari diligenter conſcripſit, quod Aelianus in epiſtola ad Traianũ imperatorem demonſtrat. Nam & Plutarchus Chæroneus eſt autor, Philopœmenem ipſum magnopere fuiſſe Euangeli commentarijs delectatũ, ſic ut frequenter eos in manibus haberet.*

De ætate Conſtantij Imperatoris, & Narſetis, ac de epiſtola regis Saporis ad Imperatorem Conſtantium, & quid ab eo reſponſum fuerit, ex Marcellini hiſtoriis.

CAP. IX.

F*Actum nuper eſt, ut ego & Politianus in Marciana bibliotheca Florentiæ ſederemus: cumq́; alij non indocti uiri adeſſent, habitus ſermo eſt longior de ætate & imperio Conſtantij principis: de Narſete etiam, de Beliſario, de Iuliano Byzantino, ac de rege Perſarum Sapore. Idq́; ipſum ex monumentis cùm Græcis, tum Latinis: quod hi uidelicet*

cet iisdem ferè temporibus vixerũt, magnisq; & multis conflictibus in Italia, diuersisq; regionibus contenderunt. Sed ego mox, quum Romanas fortè historias legerẽ, offendi epistolam Saporis Persarũ principis ad Imperatorem Constantiũ: in qua facilè apparet, quo animo rex Sapor, atq; audacia fuerit, quum ad Imperatorem Constantium Augustum in hunc propè sensum per Narsetẽ legatũ literas scripserit. Rex regũ Sapor, & Solis, & Lunæ frater, Constantio Augusto salutem. Lætatus sum ad optimã te viam rediisse, & incorruptum æquitatis suffragiũ agnouisse, & satis expertus es, quantas olim clades nimia alieni cupiditas ediderit. Sed quoniã veritatis quidem ratio libera atq; soluta esse debet, paucis absoluã, quod aliàs sæpius recensui: videlicet ad vsq; flumen Sermona, & Macedoniæ fines maiores meos tenuisse: quod & Romanæ antiquitates testãtur. Proinde quod ad nos pertinet, audacter id repeto, atque efflagito: est enim cordi iustitiæ causam tutari, quando & à prima quidem adolescentia nihil vnquam pœnitendũ admisi. Ideoq; & Armeniam, & Mesopotamiã recuperare molior: quæ auo meo per fraudẽ atq; insidias erepta sunt. Quòd si morem suadenti gesseris, probè quidẽ ac prudenter feceris: vt reliqua securius, ac sine vllo discrimine obtineas. In quo medicos ipsos, eorumq;

rumq́ disciplinam secutus fueris, qui aliquãdo partes corporis quasdam adurere, vel excindere consueuerunt, vt reliquis integris, ac solidis vti liceat: quod & bruta quædam animantia factitant, quæ quum intelligãt, cuius rei causa in primis petantur atq; capiantur, illud ipsum sponte amittũt, vt impauide mox, ac sine vllo vitæ discrimine degant. Idem de te pronuntio. Quòd si hæc nostra legatio irrita fuerit, vere proximo instructis copijs, atque omni exercitu accinctus, res nostras (quantũ ratio & fortuna permiserit) repetam. Hactenus rex Sapor ad Constantium Augustũ: qui has literas diligenter expendit, ac recto pectore (vt inquit Ammianus) librauit. Sed apponam Imperatoris etiam Constantij responsum, quò pars hæc melius possit considerari. Victor terra mariq́, Constantius Sapori regi salutem. Tua sospitati gratulor, vt amicus, si hoc velis: cupiditatem verò animi tui semper indefessam, fusiusq; vagantem vehementer insimulo. Mesopotamiam poscis, vt tuam atq; Armeniã: proinde etiam suades, vt integro corpori membra quædam adimantur, quò salus de reliquo in tuto à me collocetur: sed accipe veritatẽ non obscuram quidẽ, aut vllis præstigijs obductam: sed apertam, & perspicuã, quæ nullis omnino minis, aut perterretur, aut diminuitur. Meus prætor præfectus

ctus opinatus cum duce tuo, de pace me quidem inconsultò disseruit, quod hoc in communem vsum fore putabat: id ego neque abnuo, neq; repello: modò cum dignitate fiat, neq; de maiestate quicquam praeripiat. Nam indignum, atq; absonum est, inuidiae ac iniquitati contra me ansam praebere, quum tyrānis per totum orbem deletis, Romani nobis obtemperent. Simul & ignaui hominis foret, ea nunc prodere, quae diu illibata seruauimus. Valeant igitur istae formidines, quae nobis intentantur: nos enim pro nostra consuetudine, non inertia, sed modestia pugnas magis excepimus, quàm intulimus, parati semper iure belli nostra omnia defendere: quod ipsum experiendo, & agendo cognouimus, rarissimum quidem in praelijs rem Romanam titubasse, aut nunquā deniq; in partē deteriorē prolapsam.

Quo artificio tonitrua in scenis olim ederentur, ac de Metelli Pij immodico luxu atque libidine, ex Sallustij verbis, & quo modo imitatus est poëta Vergilius quum de Salmoneo agit. CAP. X.

MOs olim fuit in scenicis fabulis Iouem quandoque tonantem inducere: sic vt eius nomine pro re nata tonitrua quaedam ederentur, quod etiamnum ex veterum comoedijs colligimus. Nam & ludis in ipsa scena absolutis (vt inquit Festus) similitudi-

nem quandam tonitrui imitari consueuerunt. Principio autem eos sonitus ad hunc modum faciebant, Vt clauos, ac lapides in labrum aeneum conijcerent, ex quo repercussu sonitus ille dissultaret. Sed à Claudio mox Pulchro inuentum est, Vt ex coniectu dissono lapidum multò quidem maiores tonitrus, ac Verisimiliores Viderentur: quod in libro VI. de Verborum significatu à Pompeio explicatur. Vnde sic etiam Plautinus Amphitryo:

Hem quid hoc? quam Validè tonuit: dij obsecro Vestram fidem. Sed quod in Sallustiana historia relatū est de Metello Pio, eiusq; immodico luxu atque superbia, dignum sanè Visum est, quod hoc loco apponeretur. Is enim Metellus tam elati, atque insolentis animi fuit, Vt seipsum, quasi Iouē, coli pateretur, ac ture ad se litatum, accedere. Quin & hoc instituit, Vt instrumentis aptè constructis, eius capiti corona cum tonitru superponeretur. Sed hæc Sallustij Verbis repetenda sunt, sicuti in cœnis Macrobianis legūtur. Metellus (inquit) Pius è C. Vrbino ad cœnam quum esset inuitatus, Vltra Romanum ac mortalium etiam morem curabant, exornatis ædibus per aulæa & insignia, scenisq; ad ostentationem histrionum fabricatis, simul croco sparsa humus, & alia in modum templi celeberrimi. Præterea considenti in transennam demissum

sum Victoriæ simulacrũ cùm machinato strepitu & tonitru coronam ei imponebant: tum venienti ture, quasi Deo supplicabatur. Ex his autem considerari potest, qua ratione veteres in scenicis ludis tonitrua simularent. Vnde etiam de Salmoneo Sallustiana quidem imitatione videtur à Vergilio dictum:

Vidi & crudeles dantẽ Salmonea pœnas,
Dum flammas Iouis, & sonitus imitatur olympi.
Quattuor hic inuectus equis & lampada quassans
Per Graium populos, mediaq́; per Elidis Vrbem
Ibat ouans, diuumq́; sibi poscebat honores
Demẽs. qui nimbos, et nõ imitabile fulmen
Aere, et cornipedũ cursu simularat equorũ.

Quę causa fuerit vt Mythologi scribãt, gigantum pedes in volumen desinere: & Lampridij verba exposita de Commodi Imperatoris crudelitate. CAP. XI.

NOn pauci ex veteribus fuerunt, qui fabularum mysteria, ac reconditam eruditionem perquirentes, libros de illis composuerunt. In quo etiam studio vetustissimi illi apud Græcos (vt inquit Strabo) & maximè Pythagorici elaborarunt: ne populo inuulgarent, quæ animis tantum initiatis promenda

essent. Quod & Vectius Pratextatus copiosè apud Macrobium demonstrat. Nam & inter alia quum de Hercule & gigantibus loquitur, Non temerè, inquit, factum apud Mythologos, ut gigantum effigiem sic formarent: ut eorum pedes in draconum volumina desinerent: idq; ipsum ea ratione factum refert, quò intelligamus, nihil eos rectum, aut sublime cogitasse, aut effecisse, quum detorti eorum gressus ad inferna demergantur. Neq; enim quisquã ignorat, nullã aliam ob rem gigantes ipsos cõfictos, quàm ut impij homines, atq; insolentes, & quasi ἄθεοι crederentur. Vnde in fabulis eos voluisse aliquando deos ipsos de cœlo depellere. ausósq; contra illos pugnare: quod in cœnis, ut dixi, Macrobianis, tũ apud Plutarchũ explicatur. Quod & Seruius Grãmaticus intellexit, qui ex Vulcano asserit natum puerũ Erichthonium: sed pedibus (ut inquit) draconteis, uti in Vergiliano cõmentario retulit. Sed illud notandũ est, quod in Aelio Lampridio legitur: quo loco imperatoris Commodi libidinẽ, atq; sæuitiam persequitur. Refert enim à Cõmodo ipso eos homines, qui pedibus debiles forent, nec ambulare admodum possent, in gigantum effigiem formatos, sic ut quasi dracones, inquit, effingerent: ac deinde sagittis eos cõficere solebat. Qua in re signasse illud videtur, quod in modum obtorti anguis desinere

desinere gigantum pedes diximus. Nam & in vetustis adhuc quibusdam monumētis (vt Pomponius Latus monstrabat) maiores quadam effigies Romæ visuntur, quæ ipsis pedibus obligatos videntur serpentes referre: quod illa tortuosa volumina indicant, ex quibus impietas (vt ait Prætextatus) eleganti figura demonstratur.

Quàm grauiter ac satyricè Ioannes Picus Mirandula contra inertes, & otiosos homines verba habuerit, & quòd Solon in suis legibus damnandos censuit, ac inibi elegansissimi versus positi ex Enniana satyra contra istos otiosè oscitantes.

CAP. XII.

NVper fortè cùm Pico Mirādulano diem consumpsi: qui quum de vita & philosophia permulta grauiter, & copiosè protulisset: illorum maximè ingenium atq; animos subinde accusabat, qui segniter admodū degenere otio oblitescunt. Qua in re, vt fit, quum acrius ac seuerius declamaret, cœpi mox diligentius cōsiderare, factū ab eo nō minus acriter, quā prudēter, vt istiusmodi homines, imò hominū mancipia tam acerbè, tam grauiter, tam satyricè sit insectatus. Nam quid esse in vita nequius aut scelestius potest, quàm tempus ipsum, rem scilicet pretiosissimam, somno, inertiáque turpissimè transigere? Qui enim

desides, ignaui, & oscitantes viuunt, non hercle magis viuunt, quàm stolidæ pecudes, & meræ beluæ: neque viuunt enim, sed spiritum trahunt, sicuti pecudes solent. Quò factum est, vt quidam νομοθέται pœnas quidem acerrimas contra istos desides atque otiosos statuerint: eosq́ue iure infames dixerint. Siquidē & Solon ipse in suis legibus inertiam hanc, turpemq́ue ignauiā seuerissimè culpauit. Qui desidiam, inquit, sectatus est, is accusantibus esto obnoxius. Vnde illud etiam Q. Ennij non minus equidem discendum censeo, quàm dogmata & præcepta quædam ex philosophia intima eruta: quod idem poëta in tragœdia Iphigenia his versibus contra inertiam posuit: vt Iulius Celsinus apud Frontonem Cornelium retulit:

Otio qui nescit vti, plus negotij habet,
Quàm quum est negotium in negotio.
Nā cui quid agat institutū est, nullo negotio
Id agit: studet ibi, mentem atq́ue animum delectat suum.
Otioso initio animus nescit quid velit.
Hoc idem est enim: neque domi nunc nos, nec militiæ sumus.
Imus huc, hinc illuc: quum illuc ventū est, ire illinc lubet:
Incertè errat animus, præterpropter vitam viuitur.

Quod etiam in Atticis lucubrationibus à Gellio refertur.

Quòd his maximè verbis Politianus se oblectari dicebat, vt sunt Reciprocicornes Arietes & bestiæ exungues & excornes, & alia ibidem addita. CAP. XIII.

Dicebat olim Politianus, magna se voluptate affici, atque incredibili delectatione teneri in his verbis, quæ sunt Reciprocicornes, & Lanicutes arietes, & itē bestiæ exungues & excornes: quòd eorum compositio felix & iocunda sit: non improbior & putida, sicut in alijs multis contigit. Arietes autem Reciprocicornes & Lanicutes à Laberio poëta in Mimis dicti sunt: quem tamen Gellius complura refert admodū licenter confinxisse, quod alibi diximus. Bestias autē exungues & excornes Tertullianus vocat, pro his, quæ sine vnguibus & cornibus forent: vt in libro de Pallio habetur: quum Vedij Pollionis crudelitatem incessit: vt qui murenis homines etiam ipsos deuorandos conijceret. Theodorus verò Gaza depedes, deplumes, & depiles perele-ganter in vsum Romanum intulit: vir vnus, vt ego existimo, ætate superiori, qui cum omni antiquitate in optimis disciplinis comparari possit.

Disputatio de Repub. habita, ac de imperio Venetorum, & Apologus elegans de pinu & cucurbita. CAP. XIIII.

IN hortis Oricellarijs cùm nuper aliquot egregiè docti homines conuenissent, vbi de honestis literis, optimisq; disciplinis sæpe & copiosè agitur, fortè incidit mentio de veterũ institutis, de regenda ciuitate, ac de Venetûm clarissimo, atq; summo imperio. Qua in re quũ multi multa (vt fit) disseruissent: ibidem senex quidam in officijs Reipub. homo accuratus & prudens, Volo, inquit, vobis de Venetûm imperio perelegantem referre apologum, quem à Francisco olim Barbaro audiui: qui nostra ætate magna vir eloquentia & consilio fuit. Is enim cùm de statu ac dignitate Philippi ducis Mediolanensis, & Repub. Veneta ageretur, in hunc modum locutus est: Scio ego quantũ momenti positum sit in fortunæ viribus, quãtum ponderis in ratione & diligentia hominum: nam quò maiora sunt imperia, eò sæuiores quandoque casus atque calamitates habent. Sed apologum audiatis. Sata est olim, inquit, cucurbita iuxta arborem pinum, quæ grandis admodum, & ramis patulis extabat: cucurbita verò quũ multis pluuijs atq; cœli tẽperamento creuisset, lasciuire incipit, & ramulos audacius porrigere: iam serpebat in pinũ, iam surg

surgere, iam ramos & frondes inuoluere audebat, ampliora folia, candenteis flores, prægrandia poma, & virescentia ostentans. Itaq; tanto fastu atq; insolentia intumuit, vt pinum arborem ausa sit aggredi: & vides, inquit, vt te supero:: vt amplius folijs, vt virore præsto, & iamiam ad cacumen prosurgo. Tum pinus, quæ senili prudentia & robore pollebat, nihil mirata est cucurbitæ insolentis audaciam: sed ita ad eam respondit: Ego hîc multas hyemes, calores, æstus, variasq; calamitates peruici, & adhuc integra consisto: Tu ad primos rigores minus audaciæ habebis, cum & folia concident, & viror omnis aberit. Sic & in Italia, inquit Barbarus, permultæ quidem sunt cucurbitæ, quæ pinum aggredi magnopere conantur: sed habent tamen plus animi, quàm roboris. Quocirca breui exarescunt, aut decidunt. Pinus autem vexari atque turbari potest, extirpari autem, aut siccari, nisi longißimo tempore, nequit.

De oraculo à Maximiano imperatorē instructo cōtra Christianos, & ibidem de constantia Christianorum, quibúsque verbis contra Romanos præsides vterentur.

CAP. XV.

Satis compertum est ex Annalibus veterum, quantum Romani olim Imperatores

decretis publicis atque edictis, Christianorum religionem repellere, atque extinguere conati sunt: sic ut nullum crudelitatis genus omissum fuerit, in quo Christiani homines vexati, atque dissecti non fuerint. Sed ut cætera nunc omittantur, Maximinus quidem Cæsar nõ minore astu, quàm sæuitia, usus est in persequendis, lacerandisque Christianis. Si quidẽ Iouis simulacrum (quod in urbe Antiochia celebre fuit) sic instrui curauit, commentoque callido aptari, ut in edendis oraculis, quæ tum magno cultu habebantur, responsum de Christianis hoc promeretur: Ne homines Christo dicati degerent in urbibus, neque illis locis iuxta urbes, sed procul, ut noxium genus atque veneficum, fugerentur. Quò factum est, ut vagi, palantesque, & reiecti ab omnibus forent: tametsi pro religionis merito atque maiestate id accidebat, ut quò plures, sæuioresque forent persecutores, eò maior, & amplior religio haberetur. Nec enim quicquã principum sæuitiam, atque feritatem magis extimulabat, quàm firmitudo illa, & inuicta atque impenetrabilis Christianorum cõstantia: quæ quamlibet libidinem atque immanitatem longè exuperaret: cùm foret hæc oratio Christianorũ, ut à Septimio Tertulliano scriptum est, O Romani præsides, cruciate, torquete, damnate, allidite, atterite nos: probatio est nostra innocentia vestra iniquitas.

Qui

Qui Grammatici de origine verborum scripserunt, & vnde hæc verba, Auidus & Inuidus dicta sunt, perelegans & erudita enucleatio. CAP. XVI.

MAgno studio ac diligentia quæsitum est à veteribus Grammaticis de origine ac significatu verborum: qua in re Nigidius, Verrius Flaccus, Pedianus, & M. Varro plurimum opera posuerunt: quoniam in considerandâ atq; intelligenda verborũ origine, varia ferè atque diuersa ab autoribus tradita sunt: Quod & Fabius Quintilianus testatur, & Academici probant. Ego autem secretò opere de hoc pluribus disserui: nunc exponendum putamus, vnde originem traxerint hæ voces, Auidus, & Inuidus: quoniam Grammatici quidam iuniores non minori inscitia, quàm improbitate in his aberrant: cum probi autores tam eleganter, támque eruditè de his egerint. Affirmãt enim à videndo deductum esse vtrunque vocabulum: nam auidi à non videndo nominati sunt, propter nimiam cupiditatem: vt Verrius Flaccus existimauit, quod a, litera priuandi vim obtineat: sicuti Amentes dicimus, qui mentem non habent. Inuidos autem & Inuidiam simili ratione inquit Cicero dici: quoniam ex nimia videndi cura liuescant: quod in tertia (vt puto) Tusculana comperies: ab inuidendo, inquit, rectè

dicta

dici potest inuidentia: ut effugiamus ambiguũ nomen inuidiæ: quod verbum dictum est, à nimis intuendo fortunã alterius: quod & poëta Accius in Menalippo testatur:

Florem quisnam liberum inuidit meum.

Qua in re M. Cicero non Accium modò excusat, sed etiam egregiè commendat, quòd inuidere cum accusandi casu protulerit: quoniam ius suum poëta retinuit.

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA COMMENT.

LIBER TERTIVS.

Quòd Plato philosophus inuidiæ morbo laborauit, & quòd infensus Xenophonti atque Democrito fuerit, cuius etiam libros extingui cupierit. CAP. I.

PERMVLTA *adhuc supersunt indicia ex veterum scriptis, quibus copiosè probari potest, Platonem philosophum æmulationis, ac inuid*

inuidiæ morbo maximè laborasse, aliorumq́; laudes iniquo animo accepisse. Siquidem inter eum, ac Xenophontem tacita cuiusdam æmulationis liuor extitit: cùm nullibi Plato de ipso Xenophonte tanto viro meminerit: eiusdem verò discipulos ac sectatores loquenteis induxerit: quod animi malè affecti, atque insynceri argumentum præbuit, vt Gellius dicebat. De Abderite autem Democrito, qui longè in Physicis præstitit, idem factum est à Platone, sicuti Aristoxenus refert: nam cùm Plato, inquit, locos quosdam tractaret, in quibus cōtra Democritū sentiebat, prudens tamen ac sciens nusquam illum citauit, etsi alios ferè philosophos nominaret: tum, quod est amplius, idem Plato quæcunque habere potuit Democriti commentaria, traditur collegisse, eaq́; cùm cremari voluisset, ab Amyda & Clinia viris Pythagoricis prohibitus est, asserentibus, eos Democriti libros nō posse omnes extingui, cùm apud multos passim exempla eorum seruarentur. Quam rem & Laërtius Diogenes ex veterum commentarijs recenset: nam & Georgius Cretensis, qui Trapezuntius appellari maluit, permulta Platonis philosophi vitia collegit, libris de hoc compositis. Vnde Ioan. Alariensis ridicula voce illum Cenotimonem, & Erinnym appellat: quod & Nicenus Bessarion alicubi asseruit.

Disp

Disputatio habita inter Hieronymum Sauonerolam, & Picum Mirandulam, de philosophia veterum cum Christiana academia. Et quid item vetustissimi de ipso Deo senserint, id est Moses, Mercurius, Zoroastres, & Pythagoras. CAP. II.

QVàm vera sit, atque ex re conficta à Luciano eloquentiæ imago apud Celtas populos, nuper equidem consideraui, cùm Ioan. Picus Mirandula meipsum, Laurentianumq́; sua oratione quocunque vellet perduceret: tanta enim in eo viro & vocis suauitas, & rerũ omnium cognitio adest: vt etiam, sicut ille Luciani ὀγμιὸς Mercurius facilè omneis populos, atque homines suis sermonibus capere, oblectare, atque afficere possit. Nuper autem consedimus in Marciana academia apud Hieronymum Sauonerolam, qui ætate nostra in omni propè philosophia maximè præstat: sed inibi Laurentianus (vt fit) ex veterum philosophia cùm permulta de ipso Deo, ac eius potestate retulisset, ac de animæ viribus: cumq́; in hoc non re, sed verbis dissentire Christianos affirmaret: modestè (vt solebat) ac placidè Hieronymus, Caue, inquit, Laurentiane, ne verba pro rebus accipias. Nam qui veteres philosophos in academiam pertrahunt, perfacilè quidem vel falluntur ipsi, vel alios fallunt. Plato enim ad animi insolentiam, Aristoteles verò ad impie-

tatem

tatem instruit: quò magis te, inquit, Laurentiane hortamur: ut ab ipsis philosophiæ spatiis, atque umbraculis ad Salomonis porticum deficias, in qua certissima vitæ ratio, atque veritas continetur. Quibus dictis cùm Io. Picus subrisisset, & ad te, inquit, hæc etiam pertinēt Crinite, qui tā studiosè, adhuc penè adolescēs, tamq; assiduè omnibus propè disciplinis incumbas. Sed ea, inquit, de Deo & animis decreta, cùm diu à me euigilata, atque perpensa fuerint, puto me posteris etiam probaturum, Christi religionem magna ex parte cum veteri philosophia consentire: modò hæc omnia diligentius, atque probius intelligantur: cùm nulla unquā religio fuerit, quæ Deum ipsum æternum, rerumq; omnium absolutissimum non dixerit, sicuti & animam quoque immortalem. Sed principes, inquit, in omni mortaliū vita extiterūt aliquot & iudicio, & rerū cognitione maximi, ut Moses, Pythagoras, Mercurius, Zoroastres, Solon, qui omnes pari consensu non modò hæc crediderunt, sed maximè affirmarunt. Nam si quid est antiquitati concedendum, omnis certè illa veterum theologia pari sententia id ipsum asseruit. Hermes enim, qui apud Aegyptios floruit, & qui maximus philosophus, maximus sacerdos, & maximus rex fuit, certè cùm Mose ipso consentit, eiúsque opinioni magnopere accedit.

Nam

Nam & Pythagoræ diuina illa philosophia, quam Magicen nuncuparũt, magna ex parte ad Mosis disciplinas pertinebat: Vt qui ad Hebræos quoq; , eorumq; doctrinas in Aegyptum vsque perrexerit, pluraq; illorum sacra atque mysteria intellexerit. Nam Platonis etiã eruditio (vt constat) ad Hebraicam veritatẽ ferè accedit: ex quo permulti eũ germanũ Mosẽm dixerunt, sed Græcè loquentem. Zoroastres autem ille, Oromasi filius, cũ Magicen quidẽ percoleret, nihil aliud accipiebat, quàm Dei cultum, atq; diuinitatis studiũ: quo ille occupatus naturæ vires, omnemq; potestatẽ egregiè apud Persas perquisiuit, vt sacra illa, & sublimia diuini intellectus arcana cognosceret: quam partem vel Theurgiã multi, vel Cabalam alij, vel Magicẽ etiã dixerũt. Sed enim omnis antiquitas tantum videtur Hebræis atq; Aegyptijs concessisse, vt veritatẽ ab illis acceptã per varias orbis regiones, atq; diuersos populos circunducere, atque illustrare voluerit. Quòd eo animo à quibusdam effectum est, vt magis addere aliquid, ac inuenire ipsi crederentur, quàm sumpta ab alijs approbare. Quibus relatis Hieronymus Sauonerola Ioan. Picũ complexus, & vnus tu, inquit, es Pice ætate nostra, qui omnium veterum philosophiã, ac religionis Christianæ præcepta & leges percalleas: vt hæc tua quidem rerum penè omnium

cog

cognitio, antiquioribus illis Hieronymo, Augustino, Basilijs, Gregorijsq́ue, ac Dionysijs meritò conferri poßit. Nam alia ibidem multa Io. Picus de Christo, legibúsque eius, ac religione copiosè disseruit, ex Chaldaicis atque Syriacis thesauris. quod alibi commodius recensui.

Quòd apud nostros quatuor idiomatum genera fuisse tradãtur, id est Priscum, Latinum, Romanum, & Mistum; & quo maximè tempore floruerunt, ac de Hetruscis etiam literis nonnihil. CAP. III.

Dignum obseruatione visum est, quod in quorundam commentarijs legitur de Latina eruditione, & quo maximè idiomate, quibusq́ue temporibus maiores vsi fuerint. Relatum igitur est, quatuor fuisse apud nostros linguarum proprietates: hoc est Priscam, Latinam, Romanam, Mistam: quod ex Varronis autoritate Grammatici veteres tradunt. Prisca est, qua vetustißimi Italia populi sub Iano videlicet, & Saturno regibus vsi sunt: cuiusmodi carmina quadam incondita, parúmque nostris intellecta adhuc supersunt: vt Saliorum et Argeorum sacra, de quibus Varro etiã Terentius meminit. Latina verò, quam sub Latino, & regibus Tuscia cateri quidem populi in ipso Latio loquebantur, qua tabula decemuirales scripta sunt, ac sacra leges, & publica quadã edicta. Romana, qua post exactos

reges Rom. populi gesta complexa est: nam & hanc ipsam inter poëtas M. Plautus, Næuius, Accius, Pacuuius, Ennius & P. Vergilius maximè coluerunt: ex oratoribus autem & historicis M. Cato, Sisenna, Quadrigarius, Val. Antias, Cæsar, & M. Cicero. Mista verò, quæ aucto Imperio, & libertate amissa, varios populos ac nationes in iura ciuitatis admisit. Quò factum est vt Romana virtus, ac loquendi iusta integritas passim cùm moribus degeneraret, ex veteri sententia:

Moribus antiquis res stat Romana virisq́ue. Neque autem me latet, Latinam quidem doctrinam ex multiplici, varioq́ue idiomate constare: siquidem & Osca & Sabina vocabula à multis olim recepta sunt; vt Punica nunc omittamus. Nam & Q. Ennius Osce locutus est: tum Hetruscas alij fabulas exposuerunt, sicuti Liuius, & M. Cice. alicubi testantur.

De nominibus Romanorum, & quòd à Sabinis prænomen acceperint, ex fœdere cum Romanis facto, tum qua die Romani nomen assumerent. CAP. IIII.

APud Macrobium, & alios veteres, non pauca sunt obseruata de potestate & ratione nominum Romanorum. Vnde videlicet assumpta, vel deducta sint. Sed enim Romani homines, non vno tantùm nomine vel cognomine censebantur: sed pluribus etiam

quàm à nostris Grammaticis tradatur: sicuti videre quorũdam exempla possumus. Nam sic utique de Attico leges, eum quidem his appellationibus fuisse vocatum, ut diceretur T. Cæcilius, Satus, Pomponius, Atticus. Solebant enim Romani, vel ab illis cognomen accipere, à quibus hæredes relinquerentur, quod alibi demonstraui. Nec illud ignoramus, tria præsertim nomina Romanorum à poetis designari. Vnde illud,

Tres equitũ turmæ: tria nomina nobiliorũ.

Sed hac in re putaui obseruandum, quod ab Eutropio scriptum est in Rom. historia ad Valentem Aug. quod equidem non satis memini, an apud alium autorem legerim. Post multas, inquit, contentiones inter Sabinum populum & Romanum factum est fœdus: ac iure societatis in eandem sententiam conuenere, ut rex T. Tatius simul cum Romulo imperium teneret, Sabiniq;, & Rom. unus populus efficeretur. Ex quo ad hoc inquit, confirmandum Rom. tum cœperunt Sabinorum nomina suis præponere, Sabini autem Romanorum, ut nouæ quidem amicitiæ nominum iura adijcerent: quò factum est, ut nemo deinceps Romanorum absque prænomine haberetur. Neque verò illud ignoratur, in veterum commentarijs lustricos dies illos à Romanis dictos, quibus nomina infantibus imponerentur. Nam

& Nundinam deam(ut asserit Vectius Praetextatus) Romani colebant, à die nona appellatam, quo videlicet ipsos infantes lustrarent, ac nomen imponerent: etsi octauo die fœminis, maribus autem nono, ut in cœnis Macrobianis legitur.

Qui maximè apud Latinos de Sacris ac Pontificiis verbis scripserint: & quomodo Reus & Damnatus inter se differunt: tum ex iure ipso Pontificum verba exposita. CAP. V.

QVi apud veteres de iure pontificio, & antiquis sacris scripserunt, percommodè visi sunt, atque egregiè verborum proprietates, ac potestatem explicare: ea cùm primis referentes, quae ad sacras voces, quae ad Funerales, & Saliares pertinerent, cuiusmodi autores à Macrobio celebrantur: Vectius Praetextatus, ac Flauianus, ut Labeonem Antistium, & Veranium mittamus, qui libros de Pontificalibus reliquerunt. Sed enim cùm ritus ac cerimonias sacrorum inuestigarent, verborum quoque rationes, atque originem mirifica diligentia conquisierunt: quod in his nuper vocibus obseruauimus, quae ad Reum & Damnatum pertinent, non minus verò, quàm subtili iudicio examinatis: siquidem utrunque vocabulum in votis nuncupandis, atque persoluendis, frequens in veterum libris comperies

ries. Nam illum propriè Reum dixerunt, qui suscepto voto in sacris sese numini astringit: Damnatum verò dicimus, qui se à promissis eximit, & vota persoluit: quod in Macrobianis quoque cœnis ab Eustathio eleganter disputatur. Vnde illud etiam in veterum legibus legitur:

Qui reus voti est, accedito ad sacra:
Qui damnatus est, sacra ritè persoluito.

Nam & P. Maro, qui ius Pontificium optimè calluit, egregiè id obseruauit: quo loco inquit,

Dij, quibus imperium est pelagi, quorum æquora curro:
Vobis lætus ego hoc candenti in littore taurum
Constituam ante aras voti reus: extáque salsos
Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.

De viribus atræ bilis: ac de Eurylocho, & poëta Malacho: quàm grauiter eo morbo ad insaniam vexarentur. CAP. VI.

QVi de moribus & vita philosophorum scripserunt, Eurylochum tradunt, qui Eliensem Pyrronem audiuit, miris modis atra bile vexatum fuisse: qua Græcè μελαγχολία dicitur: atque sic percitum eo morbo, vt cùm in Elide varijs & diuersis multorum

quæstionibus ageretur, ac responsitando esset fatigatus, pallium abiecerit, & Alpheum fluuium tranauerit. Illud quoque de eodem Eurylocho, eiusq; furore traditur, sic aliquando instigatum κατὰ μαγείρου, vt sumpto veru cum carnibus vsque in forum illum insequeretur. Fuit autem Eurylochus acerrimo quidem ingenio, cuiusmodi ferè hi sunt, qui atra bile sunt affecti: quod ab Aristotele philosopho, atque alijs approbatur. Nam & Phauorinus Academicus, qui Pyrrhoniorum libros composuit, heroicam hanc affectionem appellabat dicens εἶναι σχεδόν θι τὸ πάθος τοῦτο ἡρωϊκόν: quando Hercules, Lysander, Aiax, Alcmaon ac Bellerophon eodem vitio laborarunt: Socratem nunc & Platonem mittamus. Nam Malachus quidem poëta excellens fuit: sed eo tum absoluendo carmine præstantior, cùm mente penitus foret alienatus: sicuti etiam de Bacchis & Sibyllis (vt appellant) creditum est. Quin & Augustinus copiosè affirmat, poetas ipsos non proprio, sed alieno ore carmen effundere: quod à Platone probatur in eo libro, cui titulum fecit de Furore poëtico. Sed enim de atra bile cùm plura scribat Aristoteles in problematis: Frigida, inquit, stolidos & ignauos reddit: calida ingeniosos, & amantes: nimia verò attonitos, & timidos. Sed hæc alibi commodius explicauimus.

Quo

Quo habitu & forma esset Romana toga: ac de aliis vestibus, quæ cuique populo adscribantur: tum alia inibi non iniucunda addita. CAP. VII.

Scripta sunt à veteribus permulta de vestibus, & eorum genere: sicuti à Suetonio Tranquillo, Cornuto, & aliis, qui diligenter quæsierunt: quibus etiam vocibus apud varios populos signarentur: sicuti Græcorum pallium, Sardorum Mastruga, Braccha Gallorum, Germanorum Rhenones, Romanorum toga: de quibus à me alibi dictum est. Sed hoc loco notandum mihi videtur de Romana toga aliquid: quo habitu quaque ratione accipienda, atque intelligenda sit: cùm nuper de re hac quæstio inter doctores haberetur. Ad hunc igitur modum Romani vestem hanc habuerunt, veluti etiamnum in veterum statuis & marmoribus conspicimus: quæ togatæ ob id imagines appellabantur. Erat autem vestis usque ad talos: unde Talares etiam togæ à quibusdam dicuntur. Idque seruatum est Romæ usque ad ætatem Octauij Augusti: quod à Fabio Quintiliano diligenter est obseruatum. Nam deinde breuiores fuerunt, sic ut ad media crura essent demissæ. Rotundam verò & aptè cæsam volebant, ne enormis, vel indecens videretur: si qua ex parte minus iusta, nec eadem fuisset proportio. Sinus etiam faciebat,

qui cùm altiores cinctura extarent, decēter et honestè in partem sinistram ducerentur. Ita enim desiderat Fabius in oratore, quoniam se deat aptius. Meritò autem reprehensus est C. Plinius, qui Talarem togam dixerit à Cicerone gestari solitam, ut ea uarices uelaret: cùm consuetudo tum foret, togas ipsas ad talos usque demitti: sicuti Græcorum pallium erat. In superiori autem parte humerum operire debebat, iugulum ut attingeret potius, quàm uelaret: ne togæ ipsius dignitas & latitudo, quæ in pectore uisebatur, in angustum deducta perderetur. Erant & manicæ in toga usque ad ipsas penè manus: neque tamen ad imos digitos, quarum latitudo æqua & decens; magis decorē, quàm uenustatem præferebat: ut cùm brachiū in agendo tollerēt, cæteris togæ partibus optimè respōderet. Ita enim Romani togam ferè habuerunt: nam in Mena Pompeij liberto togam nimis defluentem atque redundantem, uirulentò carmine insectatur Horatius: cùm sex ulnarum esset, eaq; amictus Menas populo stomachante per sacram uiam incederet: neque enim licebat in urbe, præterquàm libero homini, hac ueste uti: siquidem & ætatis, & hominum in habitu uestium ratio est à Senatu populoq; Rom. seruata. Nam & pueri prætexta toga usi sunt, sicuti ex his notissimum est, quæ Vectius Prætextatus in Macrobianis cœnis de Prætexta &

Bulla aurea copiosè disseruit. Virili autem toga vti à sextodecimo ætatis anno incipiebant: etsi quidam temerè dissentiũt. Octauius enim Augustus X II.*agens annum auiam Iuniam defunctam pro concione laudauit, et quadriennio pòst (vt ait Tranquillus) virilem togam assumpsit. Viri autem Romani, vt est autor Gellius, primò quidem sine tunicis toga sola amicti fuerunt: posteà substrictas & breues tunicas citra humerum desinentes habebant. Ex quo Scipio ille Aphricanus Pauli filius, cùm in Gallum Sulpitium esset inuectus, cum Cheridota illum tunica accubuisse non sine stomacho affirmauit. Et re vera facta est aliquando mutatio in Rom. ciuitate de indumentis gerendis: siquidem Octauius Augustus, ædilibus demandauit, nequem ciuem in foro aut circo paterentur consistere, nisi positis lacernis togatos: & cùm fortè pro concione vidisset penulatorum turbam, indignabundus & clamitans, En, inquit, Romanos rerum dominos, gentemq́ togatam.*

Quàm iniquo animo Publi. Vergilius fuerit contra Grammatistas, atque ineptos literatores: ac eiusdem elegans dictum super illo ænigmate. Treis pateat cœli spatium non amplius vlnas. CAP. VIII.

TRaditum est à multis, P. quidem Vergilium bonis ingenijs, ac eruditis, plurimũ

gratiæ & fauoris ostendisse: contra autem literatores, ac male doctos homines mirum est quàm affecto & infenso animo fuerit: quòd in his maiorem audaciam ac impudentiam, quàm maturitatem & iudicium videret: ex quo prolatis etiam versibus hoc totum apertè asseruit: sicuti Iunius Philargyrius, & Seruius Honoratus referunt. Sed quod in versiculo Vergiliano acciderit de cœli spatio Grammaticis conquirentibus, dignum sanè videri potest adnotatione. in hoc enim carmine ex Bucolico ludicro,

Treis pateat cœli spatiū non amplius vlnas:

Cùm Cornificius, & alij quidam Grammatici dubitarent, anxieq́ à poëta perquirerent, si quid fortè remotius subesset: perlepidè responsum est à Vergilio, se in ea re Grammaticis omnibus crucem fixisse, in qua se assiduè distorquerent: quod ipse etiam Pedianus à Vergilio audiuit, quemadmodum Iunius idem Philargyrius in Vergiliano commentario refert: qui tamen Pedianus respondisse traditur, Mihi certè nullam crucem, non enim sum id anxiè quæsiturus. Quantum verò doctrinæ Vergilianæ ac eius felicissimo ingenio concesserit Pedianus, cùm ex alijs multis declarari potest, tum quòd idem Pedianus librum quoque contra eius obtrectatores composuit: qui P. Vergilio & historiæ falsitatem, & furta ex Homero obijciebant: cùm in vtroq́ non defensionem modò,

sed gratiam & laudem singularē meritò inuenerit: quemadmodum Eustathius, ac Furius Albinus eruditè & copiosè apud Macrobium testantur.

De his hominibus, qui seipsos in puteū iaciant: & quid in causa: exemplis de Laurentiano, & aliis adductis. CAP. IX.

QVæsitum nuper est à viris prudentioribus, quonam fato acciderit, ut hoc ipso anno in parte Galliæ (quæ à nostris Lugdunensis dicitur) non paucæ quidem fœminæ seipsas in puteos & in undas coniecerint: etsi nullo (ut apparebat) corporis morbo vexarētur. In quo nihil certū, aut etiam dignum est allatum, præterquàm quòd hoc totum pleriq; potestate syderum, ac cœli defluxu fieri arbitrati sunt, unde furore perciti homines, violentæ necè occumberent. Nec enim desunt exempla apud veteres, quibus apertè colligitur, plurimos tali morbo affectos se interemisse: quod à veteribus tamen in deorum iram & quasi ultionem refertur. Nam de his, qui graui morbo, aut peste tenentur, vulgatius est, quàm ut hoc tradendū sit: cùm Galenus quoque, & Hippocrates, in medicina præstantes, vinciendos præcipiant ægrotos, sicubi pestilenti, vel grauissima febre infestantur: quod in his maximè accidit, qui pestilentia laborant: ut in celebri illa Atheniensium traditur, in qua permulti se ipsos passim in undas iacie-

bant: quòd à poëta Lucretio eleganter explicatur:

Multi præcipites lymphis putealibus altè
In fluuios partim gelidos ardentia morbo
Mēbra dabāt, nudū iaciētes corp⁹ ī vndas.

Testis mihi & Pontanus virginē Neeram in Salentinis paucis antè annis sese in puteū deiecisse. Sed hoc nimia indignatione factū constitit, quòd ab eo se repudiatā videret, cui pro cōiuge pacta erat. Sedenim quod nuper accidit in Petro Leonio, mirificū certè visum est: quando is & in philosophia vir excellens, ac prudentia propè egregia, in puteum se Florentino suburbano immersit: quod etiā mox Laurentiano Florentino contigit, cuius ego Academiam aliquando accessi, eiusq; disciplinæ auditor interfui: quum Aristotelis atq; Hippocratis commentarios magna eruditione exponeret. Sed in obitu hoc Laurentiani consensum est à medicis, fuisse illū atra bile sic percitum, vt Hippocratis vinculo necesse fuerit illū alligare: quanquā & hoc ipso anno fœminæ aliquot in Crotoniensi agro idē factitarūt.

De populis, qui humana carne vescantur: & quæ Hieronymus de Scotis gente Britannica scripserit. CAP. X.

FRequens mentio est apud veteres autores de populis Anthropophagis, qui videlicet iccirco sunt à Græcis appellati, quòd humana

carne

carne vescantur. Nam apud Scythas (inquit Plinius) plura genera sunt, quæ humanis corporibus vescũtur. Et in medio propè orbe terrarum Sicilia & Italia, gentes fuisse olim huius monstri, Cyclopas & Læstrygonas dictos constat. Sed idem relatũ est etiã ab Hieronymo de Scotis, quòd hi populi ab hominibus esitandis non abstinerent: quod hercle mirũ est, quum ad ipsam Hieronymi ætatẽ id agerent. Sic enim refert idẽ quo loco varios populorum mores ac ritus percenset. Quid, inquit, loquar de cæteris nationibus, cũ ipse adolescentulus in Gallia viderim Scotos, gentem Britannicam, humanis vesci carnibus, & quum per syluas porcorum greges & armentorum, pecudumq́; reperiant, pastorum nates, & fœminarũ papillas solent abscindere, & has solas ciborum delicias arbitrari. Iidem etiam Scoti, quasi Platonis rempublicam sequẽtes, nullam propriam habent coniugẽ, sed pro libidine, inquit, more pecudum lasciuiunt. Quod à me de Scotis eò libentius est obseruatum, quoniam & doctiores quidam opinati sunt, de his quidem populis nullam Romanis Imperatoribus cognitionem fuisse. In qua sententia & Hermolaus Barbarus fuit. Nostra autem ætate complures cum Carolo Francorum rege Italiam inuaserunt, qui sub eius signis militarent: sunt enim in dirigendis maximè sagittis viri

tis viri acres, atque egregij.

De lapide Carystio mirifica obseruatio: quòd ex eo vestes contexantur, atque in ignem positæ à maculis emundentur.

CAPVT XI.

DE Carystijs columnis atq; marmoribus complura ab ijs traduntur, qui de lapidicinis scripserunt. De illo autem genere lapidis, qui ad Carystũ celebratur, cùm alij multi, tum præcipuè Strabo miranda quædam describit, cùm netilem hunc, atque textilem esse referat. Quin ex hoc ipso lapide mantilia inquit Strabo egregiè contexi, atque absolui: quæ si fortè contraxerint sordes, & in ignem deferantur, facilè quidem emundari, atque omneis maculas tolli, ac si in lauacro fuerint. Quod ego ob id obseruandũ existimaui, vt apertius intelligamus, nihil tam mirũ videri in maiestate naturæ, quin illud ipsum magno consensu credi oporteat: etiam si malè docti homines, atque antiquitatis imperiti, vel talia imprudenter contemnunt, vel inepto risu, tanquam mendacia explodunt.

Locus in epistola. M. Tullij ad Trebatium expositus de Philoctete: quamq; impudenter à quibusdam deprauetur, ac falso itidem exponatur. CAP. XII.

MVlti hactenus fuerunt, qui in commentarijs Angeli Politiani, quibus Miscellanea

lanea titulum fecit, complura velut absurda, & imperitè exposita adnotarunt. Nam cuiq; insitum propè est, aliena magis detrahendo reprehēdere, quàm sua docendo comprobare. Nos autem eos homines laude dignos, atque cōmendatione censemus, qui legendo, scribendo, atq; commentando permultū vigilarunt, etiā si non sunt omnia in bonis disciplinis cōsecuti. Quod ea ratione dictum volumus, vt eorum inscitiam, atq; ineptam audaciam reprimamus, qui in hoc literarū certamine vollsellis (vt inquit Varro) non gladijs pugnāt. Sed his missis M. Ciceronis locus exponendus est in epistola ad Trebatium iureconsultum, quo loco de Philoctete agitur, cui similē dicit Trebatium in locis varijs peragrandis. Deinde quòd in Britannia, inquit, non minus quā Philoctetem te præbuisti, planè non reprehendo. Quibus verbis Cicero significat Trebatium ipsum parum certo loco consistere, sed peregrè vagari, & spectacula complura quæritare, ad exemplum Philoctetis: vt ex Græcis quoq; fabulis colligimus, in quibus Philoctetes inducitur post acceptam iniuriam per varias vrbes ac regiones deferri. Sed eiusdem Ciceronis verba repetenda sunt ex epistola ad Q. Fratrem: vt apertius intelligamus, quàm sit hoc loco absurda mētio de Philotheoro. De Repub. inquit, nimiū te laborare doleo, & meliorem

ciuem

ciuem esse, quàm Philoctetem, qui accepta iniuria illa spectacula quærebat, quæ tibi acerba esse video. Ex his autẽ verbis nemo est, qui non videat, Philoctetem esse legendum, non Philotheorum: quando & veteres quoq; codices huic sententiæ astipulantur: quod ego cum Politiano retulissem, ingenuè quidem & amicè professus est, non fines modò se hac in re, sed ipsam quoque possessionem concedere.

Veterum cõsuetudo relata de Bactrianis populis, & Atriis in furtis mulctandis, ex autore Bardesanc: ac de Aegyptiis etiã, & Lacedæmoniis, qui impunè furta committerent. CAP. XIII.

COmplura passim apud veteres de furtis leguntur, quibus legibus, atque suppliciis mulctari oporteat. Sed illud ex libris Bardesanis de fato apponendum putaui. Apud Bactrianos (inquit) populos, qui pauca furãtur, sputis dehonestari solẽt, taliq; ignominia dedecorantur. Apud Atrios item, qui minima furantur, lapidibus obruũtur. Quod & Pamphilus Eusebius recenset: quo loco de fato contra Chaldeos & Mathematicos disserit. Lacedæmones autem viri & acres, in primis & sobrii, patrio iure ac legibus furandi vsum permiserunt. neque id ipsum ob turpiorẽ quæstum, aut ad sumptum libidini suppeditandum, vel opulentiam congerendam: sed pro ipsa

ipsa (ut inquit Gellius) disciplina, & exercitio rei bellicæ: quoniam sedulitas illa, & solertia furandi, ingenia & animos iuuenũ acueret, atque ad insidiarum astus excitaret, & uigilandi tolerantiam obfirmaret. Apud Aegyptios itẽ uetustißimos illos furta omnia fuisse permissa, & impunita traditum est. Qua in re illud M. Catonis, ueluti ex Delphico seruatum est, in originibus de furtis: Fures, inquit, priuatorum furtorum in neruo atque compedibus ætatem agunt: fures publici in auro atque purpura.

Triginta millia deorũ à poëta Hesiodo celebrari, & à M. Varrone ccc. Ioues: & quàm ridicula foret ueterum de Diis opinio. CAP. XIIII.

SCripsit Aenomaus librũ de falsitate oraculorum, in quo flagitia omnia Apollinis, & uatum deceptiones detexit. Quo autem loco refert, imperatum fuisse ab Apolline Mithymnensibus, ut ligneum Dionysij caput colerent, Triginta, inquit, millia deorum in orbe terrarum haberi: idq; ipsum à uate Hesiodo fuisse assertum. Septimius uerò Tertullianus in Apologetico contra gentiles, Trecentos inquit Ioues, seu mauis Iupitros à M. Varrone dinumeratos, eosq; sine capitibus introductos. Quocirca non ineptè dictum uidetur à

quibusdam philosophis, fuisse eos maximè dementes, atque insanos, qui rebus omnibus & adesse deos putauerint, & varia flagitia, quæq; obscenißima dictu sunt, pro numinibus coluerint: quod ab Augustino etiam, & Firmiano longis voluminibus atque magnis conuitijs incesitur, deridetur, atque exploditur. Itaque otiosum est, inquit Tertullianus, per omnia deorum nomina velle decurrere, qui colerentur à veteribus: quum tot tamq; varij, noui, veteres, serui, barbari, Græci, Romani, peregrini, captiui, adoptiui, proprij, communes, masculi, fœminæ, rustici, vrbani, nautici, militares enumerentur.

Qui sint apud Aegyptios Sarabaitæ sacerdotes: ac de eorum moribus, atq; improbissima simulatione, ex Augustino & Hieronymo autoribus. CAP. XV.

SErmo habitus est in Marciana bibliotheca à Pico Mirandula, & Politiano, de quibusdam hæreticis, eorumq; disciplinis atque opinionibus: tum de Augustini egregia & singulari doctrina, in examinandis, refellendis, atq; eijciendis illorũ erroribus, qui Christianorum mentes, veluti proserpens hedera, facilè implicant. Inter alia verò complura quæsitum est, quinam forent Sarabaitæ sacerdotes. quoniam in Augustini epistola mentio de his obiter facta sit. Qua in re quum nihil re-

spon

ſponſum fuerit, putaui hoc loco ea ſubijcienda, quæ de his relata ſunt ab eodem Auguſtino ex Hieronymi traditione. Tales ſunt (inquit) Sarabaitæ ſacerdotes, ut eorum genus omni affectu, atq; ſtudio ſit deuitandum: ipſi denique in Aegypto poſiti ſunt, in foraminibus petrarum habitantes, induti porcorum & boum pellibus, cincti funibus palmarum, ſpinas ad calcanea portantes ad cingulum ligatas, diſcalceati, & ſanguine cruentati, cauernis exeuntes ad feſtum Scenophegiæ pergunt Hieroſolymam, & Sancta ſanctorum intrantes, paupertatem & abſtinentiam prædicant à ſe ſeruari: tum barbam ſpectante populo ibidem acriter peruellunt: itaq; nummis tali aſtu & commento adeptis, in ſuam regionem remeant, & in lætitia, & dapibus epulantur. Hos Sarabaitas, inquit Auguſtinus, nolite obſecro imitari: quia non beatos illos, ſed in magnis ſupplicijs damnatos meritò eſſe prædicamus. Videntur enim pro his ab Auguſtino & Hieronymo accepti, qui cùm multum ſeueritatis vendicent, atque ſeueritatem egregiam præ ſe ferant, in receſſu ſcelera omnia & flagitia retinent. Cuiuſmodi homines & à Paulo, & à cæteris magnopere exagitantur: ſiquidem Catones & Curios ſimulant, (ut inquit ille) viuunt autem Bacchanalia.

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA COMMENT.

*

LIBER QVARTVS.

Dignum memoria de rege Pisistrato, quo astu atque commento contra aduersarios sit vsus pro firmando imperio: tum de eius quoque tyrannide nonnihil ex verbis Solonis. CAP. I.

DIGNVM *obseruatione ac memoria est, quod in historia de rege Pisistrato, & eius dissensione cum filijs notatur: tum quàm callidè ac prudenter (vt homo Graecus) omnem prorsus odij ac simultatis suspicionem apud populum Atheniensem sustulerit. Nam quum fortè idē Pisistratus (qui Athenis imperauit) in dicenda sentētia minimè obtinuisset à liberis assensum: ex ea re factum est, vt inter eos orta simultas crederetur, quod aemulis atq; aduersantibus (vt fit) maximè gratum pro voto cōtigerat: sperantibus ob eam fortè seditionem*

tionem, atq; discordiam, futurã in regno nouitatẽ. Verum Pisistratus comperto æmulantium animo, vt eximia vir prudentia, ciues omnes conuocauit, atq; ad eos in hunc modum verba habuit: Successui equidẽ pro tẽpore (inquit) ô Atheniẽses meis filijs, quòd ipsi paterna voluntati, vt par fuit, minus acquiescerent: sed visum mihi deinceps est officium esse meũ, ac pietatis paternæ munus, vt ego ipse in liberorũ sententiã concederem. Debetis igitur scire sobolem quidem ac liberos regis cum patre conuenire, & in omnibus esse concordes. Quo commento, atq; astutia effecit, vt omnibus planè Atheniensibus spes tolleretur futuræ nouitatis. Idẽ quoq; Pisistratus mira quadam arte & ingenio tyrannidem occupauit (sicuti à Solone, & alijs permultis scribitur.) Nam blandè primùm vocare populum, atque illicere cœpit: dein sibi ipse vulnera inflixit, & in publicum simul progressus atq; vociferans, ea se ab hostibus accepisse: quadringentos sibi custodes dari exorauit. iuuenes admodum acres & robustos, quibus armatis stipatus, Reipubl. Atheniensium statum euertit, ac regiam potestatem arripuit.

Quo studio, ac diligentia factum sit à Romanis, vt libros Magonis de agro colendo in Latinũ conuerterent: tum aliud exemplum de Cor. Taciti historia: quo

honore à Tacito Imperatore habita, & in bibliothecis locata fuerit. CAP. II.

NOtandum & illud est, quanta cura & studio factũ sit à Romanis, vt ea omnia diligenter obseruarent, quæ ad ipsam vitam, cultumq́, & mores hominum pertinerẽt. Nec enim leges tantũ & sacra quædam ab Atheniensibus per legatos acceperunt: sed commentarios etiã de Agricultura, & eius præceptis, ab ipsis Carthaginiensibus, senatus autoritate, in vsum Romanũ transtulerunt. Nam quũ Mago ille Pœnus, qui contra Romanos Imperator excellens fuerit, libros de Re rustica duodetriginta condidisset, decretum est à Romano senatu, vt ea quidem volumina ex Punica lingua in Latinum sermonem conuerterẽtur, quò maior etiã vtilitas, atq; commoditas colendi agri Romanis viris traderetur. Quod ipse C. Plinius ad Vespasianum Augustum scribit: qui inter alios quoque Magoniam operis interpretes, Decium Syllanum fuisse asserit, cui demandatũ fuerit, vt Magonem ipsum in Romanã orationem transferret: siquidem non modò nobili genere Syllanus hic fuit, sed etiam sapientia, vt inquit Plinius, compositissima. Facit ad hoc & aliud exemplum de Tacito Imperatore Romano: Is enim Cor. Taciti viri consularis historiam de Romanis Imperatoribus, non modò in omnibus bibliothecis

iussit

iussit collocari: sed etiam edicto cauit, ut decies quotannis ad usum publicū transcriberetur, atque in bibliothecis pariter poneretur. In quo apertè probatur, non illum modò sui generis, & familiæ, sed etiam historiæ rationem habuisse, qua rerum omnium memoria & utilitas ad ipsos posteros propagatur: quod & Flauius Vopiscus ad Bassum retulit.

De Censorum potestate, ac de triplici pœna in Romanos: & qui dicerentur in ærarios relati: ac ibidem subscripta verba ex antiquis legibus de ipsis Censoribus.

CAP. III.

PRudenter à Romanis factum est, in moderando imperio, & moribus corrigendis, ut ea in re magistratus eiusmodi haberentur, qui consilio & diligentia singulari hoc officiū præstarent: quales in Urbe Censores fuerunt, quos præter alia multa quæ agerent, ad regendos etiam ciuitatis mores creari mos fuit. Sed in erogandis pœnis, atque mulctandis delictis, quod apud Asconium Pedianum reperio, notandum mihi hoc loco uidetur, quòd in quoque ordine Romani ciues pro ipsis meritis cuique condignam pœnam statuissent. Nam qui Senatores essent, ijs quidem pœna fuit, ut senatu amoti eijcerentur: qui autem

Romani equites delinquebant, eisdem Censores publicum equum adimebant: sicuti nimis interdum obesis corpulentisq; equitibus, vel quibus male curati equi strigosioresq; fuissent. Qui vero plebei forent, eorum nomen pro derelicto in Caritum tabulas Censorum autoritate referebatur: neque amplius in centuria sua albo scribebatur: sed ærarij fiebant, ac pro capite duntaxat tributi nomine as præbebant. Ex quo permultos legimus in ærarios fuisse relatos: sicuti & apud Liuium, & alios veteres habemus. Quod ego ob id apposui, vt eorum facilius errores à studiosis agnoscantur, qui etiā doctiores haberi solent. Sed & ipsa verba libet hoc loco adijcere ex antiquis legibus: quò apertius Censorum dignitas, atq; potestas intelligatur. Nam & Cicero hæc eadem refert:

Censores populi, ciuitates, soboles, familias,
Pecuniasq; censento: vrbis templa, vias,
Aquas, ærarium, vectigalia tuento.
Populiq; partes in tribus distribuunto:
Exinde pecunias per ciuitatis ordines partiunto.
Equitum peditumq; prolem distribuunto.
Celibes esse prohibento: mores populi regūto:
Probrum in senatu non relinquunto.
Bini sunto: magistratū quinquēnio habēto.
Reliqui magistratus annui sunto:
Ollaq; potestas semper esto.

Quod

Quod à me alibi copiosius scriptum est, quum censorum potestatem, aliosq; magistratus Romanæ ciuitatis diligenter explicaremus.

Quantum bonis præceptoribus discipuli debeant: ac de Alexandro Macedone erga præceptorem Aristotelem: tum de eius quinquaginta libris de Animalibus digna prorsus memoria. CAP. IIII.

QVantum debeant homines honestis ac eruditis præceptoribus, abundè quidam veteres principes & Romani, & Græci, demonstrarunt: qui suos quidem præceptores non modò summa & egregia obseruatione coluerunt: sed honoribus etiam maximis, atque dignitatibus prosecuti sunt. Nam parentibus, & dijs, & præceptoribus (vt inquit Plato) vix hercle pro merito illud vetus ἀντιπελαργεῖν obseruari potest, quum tanto muneri nulla satis gratiæ referantur. Alexander autẽ Macedo Philippi filius, qui felicißimè imperauit, quum Aristoteli philosopho debere se ingenij eruditionem intelligeret: non semel quidem suum animum atque obseruantiam præceptori aperuit, ratus suum esse officium ex iure ipso humanitatis tanto præceptori vicem aliquam optimè de se merenti referre. Non enim tantum Aristotelis nomini patriam condidit, ac tantæ rerum claritati benignum (vt inquit

Plinius) animi testimoniū miscuit: sed etiam naturæ sacra, & causas perquirenti opem maximam tulit: ne tam diligenti studio, & honestissima disciplina, sua deessent emolumenta: sicuti quum libros illos quinquaginta de Animalibus composuit: quæ à Græcis πολυτάλαντα βίβλια sunt appellata: quoniā octingenta quidem talenta (vt inquit Athenæus) impensa in his sunt. In quo rex maximus apertè demonstrauit non esse minus posteritatem commentarijs instruere, quàm vniuersi orbis populos atque prouincias deuincere. Sed hoc totum copiosè C. Plin. declarat ad Cæsarem Vespasianum in hunc modum: Alexander, inquit, Magnus quum esset inflammatus mira cupidine animalium naturas noscendi, commentationem hāc Aristoteli delegauit, summo in omni scientia viro: tum aliquot millia hominum in totius Asiæ Græciæq́ue tractu parere illi iussa sunt: eorum videlicet, quos venatus, aucupia, piscatusq́ue alebant: quibusq́ue viuaria, armenta, piscinæ, auiaria, in cura erant: ne quid vsquam gentium à tanto viro possit ignorari. Hos enim omnes percontando quinquaginta fermè volumina illa præclara de Animalibus condidit. Hæc Plinius de Alexandri studio & affectu erga præceptorem Aristotelem. Quod equidem vel ob eam præcipuè causam putaui obseruandum: quoniam in quorundam commen

men

mentarijs eundem inuenio Alexandrum mutato animo fuisse contra præceptorem: eumq; deinde capitali odio fuisse insectatum. Quod esse verum & illud admodum insinuat, quoniam Alexandri mors ex veneno illo Stygiæ aquæ non sine infamia Aristotelis excogitata creditur.

De præfectis syluarum apud Romanos: & de maioribus ac minoribus prouinciis: ac inibi illud Vergilij expositum: Si canimus syluas, syluæ sint consule dignæ: contra aliorum sententiam. CAP. V.

PVblij Vergilij versus notissimi sunt in poëmate Bucolico, quod inscribitur Pollio:

Non omnes arbusta iuuāt, humilesq; myricæ:
Si canimus syluas, syluæ sint consule dignæ.

Quo loco nostri interpretes, vt alia multa paulo indoctius, atque ieiunius hoc ipsum exponunt: dicentes, syluas dignas consule: id est consulari dignitate: vt ad Pollionem consulem referri possit: idq; ipsum nullo prorsus autore scribunt. Sed enim maior subest eruditio, ac sensus remotior, qui ex ipsis Romanorum legibus atque decretis elicitur. Nam cautum fuit apud Romanos, vti Consules quidem ipsi curam collium atq; syluarum haberēt, vt hac ratione materies non deesset, qua videlicet nauigia publica possent à præfectis fabrûm confici. Sicuti & seruatū adhuc in Veneta Repub.

vti

Vti præfectos habeant, quibus cura hæc syluarum sit demandata: Vt quotannis sata illa & arbores ex decreto publico excindantur, ne materies non copiosa constituendis nauigijs suggeratur. Quin & illud in Veterum libris notatum, quòd ipse Ancus Martius, qui Numæ nepos ex filia fuit, primus apud Romanos syluas ad vsum nauium publicauerit, & salinarum vectigal instituerit. Fuit autem consuetudo apud Romanos, vt posteaquam in Vrbe consules creati essent, prouincias sortirentur, quas instructis copijs, & parato exercitu deuincerent: quod sicubi hoc casu aliquo defuisset, tũ minores obibant. Erãt enim aliæ maiores & consulares prouinciæ: aliæ rursus minores, & in queis Consules haud amplã laudem atq; dignitatem consequi possent: veluti cum syluarum & collium negotium agerent. Ex quo Tranquillus Suetonius de Cæsaris consulatu: Cũ Bibulo, inquit, Consul creatus est, & ob eã causam opera optimatibus data est, vt prouinciæ futuris Consulibus minimi negotij, id est syluæ collesq; decernerentur: qua maximè iniuria Cæsar instructus omnibus officijs Cn. Pompeiũ assectatus est offensum patribus. Sed hoc idem ex nostris etiã Iureconsultis edisscitur: qui prouincias minores nominant, & syluarum curã in illis reponunt. Quibus facilè constat, quid ipse poëta Vergilius iuris ciuilis

(Vt

(ut ait Flauianus) doctißimus insinuet. Quã sententiam & Niger noster Lacetus non improbat, uir ingenio maximè candido, & elegantias ueterum probè doctus.

Quòd in solstitiali tempore frondes in quibusdam arboribus cõuertantur: & quę bruma augeri minuiq; sit obseruatum à Stoicis ex lunæ viribus. CAP. VI.

S*Eruatum est à ueteribus, euenire in quibusdam arboribus, ut in solstitiali tempore frondes conuertantur, uel in brumali etiam reuirescant. M. autem Varro in libro ad uxorem Fundaniam, discrimina hæc admiranda appellauit, quibus anni tẽpus discernatur, & ex uersura foliorum dies solstitialis fuisse appareat: quod in olea, populo alba, & salice accidere testatur. Quæ cùm in alijs autoribus relata essent, putauĩ ea subijcienda, quæ M. Cicero ex Stoicorum obseruationibus recenset: quo loco de extispicijs & diuinationibus agit. Probatum est, inquit, à Stoicis in ipsa bruma musculorum iecuscula augeri: pulegium aridum florescere brumali die. Item inflatas rumpi uesiculas, & semina malorum quæ in his medijs inclusa sunt, in contrarias partes se uertere. Iam & neruos in fidibus alijs pulsis, resonare alios. Ostreis & Conchylijs omnibus contingere, ut cum luna pariter crescant, atque decrescant*

scant. Arbores etiam hyemali tempore simul cum luna consenescunt, & in marinis æstibus accessus & recessus Lunæ motu gubernantur. Plutarchus autem Cheronæus in commentario Hesiodeo, apud Pelusiotas populos retulit minimè cepas esitari, quoniam inter olera id solum contra lunæ aucta, ac damna minuendi vires, & augendi contrarias habeat. C. item Plinius, & A. Gellius similia quædam obseruarunt: sed hæc etiam in promiscuis quæstionibus exposuimus.

De Philemone poëta comico, eiusq; mirando interitu: ex Luciani historia, & aliorum commentariis. CAP. VII.

L*Epida quidem historia est, ac scitu digna, de Philemone comico, eiusq; mirando interitu, sicuti in Græcorum commentarijs reperitur. Is enim Philemon in scribendis fabulis eleganti ingenio, & peruenusto habitus est: quando in scena ipsa plerisq; (vt scribitur) Menandro etiam prælatus est. Sed cùm idem Philemō ætate iam edita prouectior esset: eiq; ficus ad cibum paratæ in conspectu forēt, asello eas comedente puerum aduocauit, vt asinum abigeret. Sed is tardius cùm superuenisset, & comestas omnes videret, vrbanissimè inquit, Et nunc da merum asello, quo audito cœpit adeò poëta Philemon risu & cachinno diffluere, vt*

re, ut ex eo ibidem statim perierit. Lucianus autem Samosateus περὶ τ̃ μακροβίων, *ad hunc modum de Philemone:*

Φιλήμων, *inquit*, ὁ κωμικὸς ὁμοίως τῷ Κρατίνῳ ἑπτὰ καὶ ἐνενήκοντα ἔτη βιοὺς, κατέκειτο μὲν ἐπὶ κλίνης ἠρεμῶν· θεασάμενος δὲ ὄνον τὰ παρασκευασμένα αὐτῷ σῦκα κατεσθίοντα, ὥρμησε μὲν εἰς γέλωτα, καλέσας δὲ τὸν οἰκέτην, καὶ σὺν πολλῷ καὶ ἀθρόῳ γέλωτι εἰπὼν· προσδοῦναι τῷ ὄνῳ ἀκράτου ῥοφεῖν, ἀποπνιγεὶς ὑπὸ τ̃ γέλωτος ἀπέθανε.

Hoc idem & in Suidæ collectaneis, & apud ueteres multos passim reperitur. Neque autem me latet: alios quoque nimio risu periisse: quod alibi commodius diximus. De ipso autem Philemone & in Maximi Valerij exemplis mentio habetur. Etsi poëtæ nomen temerè à quibusdam sit deprauatum.

De mulso apud ueteres in sacris, ac Titij uerba posita de hoc. Tum Romuli Pollionis dictum ad Octauium Augustum, & alia obiter non iniucunda. CAP. VIII.

DE mulso & eius potione permulta in ueterum libris scripta sunt: neque apud eos modò qui de generibus potionum diligenter quæsierũt, sed apud illos etiam autores, qui sacra deorum, & libationes retulerunt: omnes autem

autem in hoc ferè cõueniunt, Mulsum quidem pro vini genere accipiendum, quod esset melle commistum. Vnde in sacris Herculis, & Cereris, mulsum hoc præcipuè celebratur, sicuti Vectius Prætextatus in cœnis Macrobianis ostendit: nam Cereris sacris haud vinum quidem libari fas erat: ex quo iocus ille Plautinus perquam lepidus in Aulularia de Cerealibus nuptijs. Quin & XII. Calend. Ianuarias sacrum Herculi & Cereri fiebat: quod in Romanis etiam fastis apparet, in hunc videlicet modum: Sue prægnãte, panibus, & mulso. Hincq́ eruditè ac prudenter excusari video P. Vergilium, qui scienter dixerit,

Cui tu lacte fauos, & miti dilue baccho.

Haud enim ignorabat, vir vtriusq́ iuris optimè consultus, vinũ ipsum mitescere, cùm mulsum fieri occœpisset. C. autem Titius, vir doctus & qui Romanos luxus acerrima oratione lacerauit, de hoc etiam mulso mentionem fecit, sicuti Furius Albinus ex oratione illius apud Macrobium recenset. Vix (inquit) præ vino sustinent palpebras, eunt in cõsilium, ibi hæc oratio, quid mihi negotij est cum istis nugatoribus: potius quàm potamus mulsum mistum vino Græco: edimus turdum pinguem, bonumq́ piscem, lupum germanum? Quibus apparet Scipionum ætate (nam tum is Titius vixit) solitos esse Romanos Græcum vinum & mulsum

potita

potitare. Sed et L. Scipio (ut est autor Liuius) in bello contra Samnites, discrimine ipso, quo templa dijs immortalibus moueri mos erat, uoluit Ioui uictori, si legiones hostium fudisset, pauxillum mulsi prius quàm temetum biberet, se facturum: quod ipsis dijs cordi fuit. Illud autem mulsi genus pro optimo habitum est, quod ex uetere uino constaret: nam & multi (ut inquit Plinius) longam senectam mulsi tantum nutritu citra alium cibum tolerauere. Ex quo nobile illud exemplum de Romulo Pollione, qui supra centum annos uixit. Nam cùm fortè diuus Augustus illum rogaret, quanam ratione uigorem illum, & animi & corporis tam feliciter custodiret: intus mulso respondit, foris oleo. Appellatur et aqua mulsa apud eundem Plinium, aliósque medicos, quæ melle addito diluitur: cuius potus maximè utilis alsiosis: & ijs, qui humilis, exilis q; animi sunt: quos Græci τὸς μικροψύχες uocant. Lenit etiam transitum spiritus, & contra tussim ualet, aliáque permulta: sicuti eorum tradunt commentaria, qui remedia morbis excogitarunt.

Quid apud veteres sit, Vrbem Romam fuisse ad æquilibrium positam: & quòd æquilibritas vertitur à M. Tullio, quod est Græcè ἰσονομία. Tum nonnihil etiam de differentia inter Vrbem & Romam, ex doctrina Iureconsultorum. CAP. IX.

Scriptum est à Iulio Solino de Vrbe Roma, eam fuisse primò Quadratam vocatam, quoniam ad æquilibrium esset posita: in quo à viris doctioribus quæsitum est, quid eo loco Solinus intelligat, cùm voce duriuscula situm ac positionem tam augustæ Vrbis ad æquilibrium factam retulerit. Sed enim putamus non aliter hoc accipiendum, quàm vt ipsam dicamus Romam ad æqualem regulam, & quasi ἰσονομικῶς, in quadratam speciem constructam: quod & Sex. Pompeius ex Verrio testatur, ratione loci ac mœnium habita. Vnde Plutarchus etiam, vir in perquirendis Romanis antiquitatibus diligens, Ῥώμην τετράγωνον vocat: nam & in cæteris quoque ædificijs dicimus aliquid ad æquilibrium compositum, quòd æqua ratione absolutum, & vndecunque perfectum appareat: tametsi hanc vocem, quæ est Aequilibrium, ex tabulis decemuiralibus scimus profectam, quo loco lex talionis continetur: quando & Sex. Cæcilius pœnam talionis ad æquilibrium factam exposuit, hoc est, πρὸς τὴν ἰσονομίαν, habita iniuriarum ratione: vt ipsam videlicet talionem quasi ad amußim, & libellam æquiparent, atq; expendant. Hæc enim verba sunt legis: Si membrũ rupit meũ, è pacto talio esto. quod & Gellius vir Romanus ex Phauorini philosophi disputatione recensuit. Sed et M. Cicero ἰσονομίαν Latino verbo expo

ko exponens, æquilibritatem appellat, in libro de Naturæ deorum: cùm de Atomis illis Democriteis agit. Confugis (inquit) ad æquilibritatem. Sic enim ἰσονομίαν (si placet) appellemus: tametsi sciam in vulgatis quidem codicibus æquabilitatem perperam scriptum. Nostri verò Iureconsulti (vt id etiam referatur) inter Vrbem & Romam differentiam haud inelegantem ponunt vt Vrbem videlicet locum duntaxat intra mœnia intelligamus: Romam verò & ipsa etiam suburbia, quæq; iuxta vrbem circumuisantur: eoq; id afferunt, vt intelligi facilius possit, quæ aut Romæ, aut in Vrbe iure legationis comprehendantur: nequid in ercıscunda familia discriminis aut fraudis nasceretur. De Roma autem quadrata, eiusq; ratione commodius egimus: ne illud Qu. Ennij carmen minus à nostris intelligatur,

Et quis tū curat Romæ regnare quadratæ.

Cum primo hæc saxo apposita foret in speciem quadratam constituto, vt Pompeius & Dionysius testantur: quod & noster Ber. Oricellarius in suis commentarijs de vrbe Roma diligenter exequitur.

De Pythagorica philosophia, ac de Iani fronte quadruplici, ac de Manasse rege, eiusq; statua cū facie quincuplici. CAP. X.

QVi de veterum Theologia commentarios scripserunt, pleraque volunt de dijs, eorumq;

rumq́; simulacris allegoricè intelligi. Sicuti & Pythagorici philosophi, qui arcana illa cœlestis disciplinæ ac rerum mysteria, quodam quasi velamento obduxerunt, ne temere profanum vulgus ad ea accederet. Quod apud nos Macrobius, & Fabius Placiades demonstrant, vt Græcos mittamus, qui multò copiosius hanc partem absoluerunt. Sed libitum mihi ea referre de Iano, eiusq́; simulacro, quæ ex Baßianis commentariis Vettius Prætextatus recenset: qui eum ait appellatum fuisse Bifrontem, quoniam & superum & inferum Ianitor habeatur: quod in Fastis etiam Ouidianis patet. Sed quadruplici facie eundem finxerunt, & Quadriformem (vt ait Bassus) vocarūt, quòd vniuersa climata sua maiestate complexus est, & in quatuor orbis partes conspicit: sicuti hoc ipsum Iani simulacrum demōstrat: ex quo saliari carmine vt deorum deus celebratur. Augustinus cùm de Romanorum diis disserit, Ianum (inquit) ipsum bifrontem, & quadrifrontem etiam, tanquam geminum fecerunt. Et quoniam plurimi dii selecti erubescenda perpetrando amiserant frontem: quantò iste innocentior esset, tantò frontosior apparet. Manasses quoq; rex Hebræorum, cum statuam sibi poneret, quincuplici facie ornatam voluit: quò maior in eo prudentia, & maiestas (vt puto) signaretur: quod Eusebius Pamphili, ex

Manet

Maneti Annalibus tradit. Nam cùm is prophetam Esaiam interfecisset, statuam sibi posuit quinque facies habentem. quod in sacra etiam historia legitur.

Quomodo accipiendum sit apud Varronem Limbus XII. signorum, & vnde cœlum & mundus dicantur: simúlque versus additi ex Varronis Menippeis, quàm venustissimi. CAP. XI.

QVi de cælo & mundo scripserunt, copiosè quidem exponunt, qua origine, quo motu, quibusq; partibus censeri debeant: vt Plato, & Aristoteles. M. quoque Cicero in libro de vniuersitate, quem magna ex parte à Platone in Latinum sermonem transtulit, abundè hoc totum disseruit. Quæ res cùm sæpenumero se ad considerandum offerat, putaui fore non indignum, si M. Varronis versiculos referrem, quos in Menippeis Satyris, seu Gymnicis, non minori elegãtia, quàm doctrina inseruit: cùm cælum ipsum, ignémque, & mundum pro eodem habendum tradat. sic enim in Dolio satyra, vt Probus etiam Valerius testatur in Vergilij commentario:

Mũdus (inquit) domus est maxima omniũ.
Quã quinq; altitonæ fragmine zonæ cingũt:
Per quam limbus pictus bis sex signis
Stellimicãtibus, alt⁹ in obliquo æthere luna,
Bigas acceptat posthumi: cui seplasia fœtet.

Vocatur à cælatura cælum: Græce ab ornatu κόσμος. Latinè à puritia mundus.
In his limbum scribit per orbem cum duodecim stellimicantibus signis deferri: Vocat autem Limbum hoc loco Terentius Varro, circulum illum siue partem, quæ Græce ζωδιακὸς dicitur: qua voce & Plinius vtitur. Quin apud eundem Varronem Coßinius inquit, Capellarum dentes inimici sationis: quas etiam astrologi ita receperunt in cælum, vt extra limbum XII. *signorum excluserint. Quòd autem à cælare cælum, & ab ornatu κόσμος Græcè dicatur, cum multi referunt, tum C. Plinius, qui hunc ipsum Varronis locum, vt alia multa secutus, ad hunc modum scribit: Quem κόσμον Græci nomine ornamenti appellarunt, eum & nos à perfecta absolutaq́ elegantia mundum, cælumq́ haud dubiè cælati argumento diximus: vt interpretatur M. Varro. adiuuat & rerum ordo descripto circulo, qui signifer vocatur. in* XII. *animalium effigies: & per illas Solis cursu congruens tot seculis ratio.*

De quibusdam legibus: & eorum præmio, qui hostes multos interemissent: ex libris Aristotelis & quæ Firmianus contra Enniũ & Ciceronẽ protulerit. CAP. XII.

R*Eferuntur ab Aristotele, & alijs permulta leges, de illorum præmio & dignitate, qui*

qui certando, ac strenuè dimicando ex hostibus aliquot occidissent: sicuti de Spartanis populis, Persis, Thracensibusq́ue, & alijs: sed ea libitum est in præsens annotare, quæ ipse Aristoteles in Politicis prosequitur: de his scilicet ciuitatibus, ac nationibus, quæ suas leges atque instituta ad militarem disciplinam augendam & confirmandam statuerunt: sic ut ex cruore hostium, ac cædibus, maior animi virtus atque dignitas haberetur: Ceu apud Persas, inquit, Thraces, Scythas, Macedones, & Gallos complura sunt instituta. Sed enim lex aliquando apud Macedones fuit, qua cautum, eos homines capistro cingi, qui nullum hostem interemissent. Apud Scythas autem & illud decretum est, ut hi tantum in celebri conuiuio circumlatam pateram accepturi essent, qui ex hostibus aliquot occidissent. Iberi autem, gens admodum bellicosa, tot erigere obeliscos circa sepulcrum consueuerunt, quot ex numero hostium necassent. Sed & Carthaginienses pro expeditionum numero, in quibus meruissent, annulorum ornatum retinebant: quò factum est, ut complures tum maximè insignes sint habiti, qui animo acres atque feroces, multos in prælijs cum magna strage obtruncassent. Apud nostros autem Romanos Scipio ille Aphricanus magnopere apud poëtam Ennium gloriatur, quòd per sanguinem hostium, & cædes,

viam sibi ad cælum aperuit: quod ipse quidem Cælius Firmianus velut impium, ac scelestum facinus vehementer exagitat: Enniúmque & Ciceronem ea in re vanitatis & impudentiæ arguit, cùm in hunc modum se idem Scipio apud Ennium loquatur:

Si fas cædendo cælestia scandere cuiquam,
Mi soli cœli maxima porta patet.

O quantis in tenebris Aphricane (inquit Firmianus) versat' es, vel potius, ô poëta, qui per cædes & sanguinem patere in cælum ascensum putaueris. cui vanitati & Cicero assentit. Est verò, inquit, Aphricane: nam & Herculi eodem ista via patuit.

Petronij Arbitri carmen appositum: in quo Ciconiam Pietaticultricem & Gracilipedem dixit: tum inibi de alitis eiusdem pietate non indigna relatio.

CAPVT XIII.

Legebamus nuper Venetijs ego & Ioannes Venetus Petronij Arbitri Satyricon opus cõtra declamatores: in quo cùm alia multa nos magnopere affecerunt, tum illud præcipuè carmen, in quo de Pauone, & Ciconia ludens, illum Babylonico aureo amictum: & ciconiam pietaticultricem, Gracilipedem, Choralistriam, & Exulhyemem appellauit. Sed adscribemus eiusdem versus: eoq́ libentius id agendum est, quòd in vulgatis ferè codicibus,

non

non pauca deprauata, atque interlisa diligens lector comperiet.

Tuo paluto, inquit, clausus pauo nascitur,
Plumato amictus aureo Babylonico.
Ciconia etiam grata peregrino hospita,
Pietaticultrix, gracilipes, choralistria:
Auis exulhyemis: titulus tepidi temporis.
Nequitiae nidum in cacabo fecit meo.

Neq; desunt apud veteres, qui referant, ipsam quidem Ciconiae imaginem exculpi olim solitam super sceptris Regum, quò eorum pietas atque iustitia indicaretur. Illud enim vetus ἀντιπελαργεῖν peruulgatum est, de ingenio atque pietate Ciconiae erga parentes: quod etiam diuus Ambrosius confirmat, qui Romanorum inquit vsu alitem hanc pietatis nomine honestatam.

De legatione Gallorum ad regem Alexandrum, ac de illorum congrua & opportuna responsione, contra ambitiosam regis insolentiam. CAP. XIIII.

QVanta celebritate nominis, atque magnitudine imperauit Alexander Philippi filius, vniuersa antiquitas memorat: quando nemini par felicitas, & animus in obeundis bellicis rebus, atque superandis periculis contigerit: quò factum est, vt pleraque nationes atque populi, muneribus summis atque honoribus illum decorare, atque augustiorem

reddere conarentur: sed quæ de Gallorum legatis scripta sunt ab autore Strabone, visum mihi est, vt hoc loco adnotarem. Ad hanc enim propè sententiam de Gallis: Alexander (inquit) ille Macedo Philippi filius, in ea nobili expeditione, quam contra populum Thracensem suscepit, cùm Triballorum præterea gentem inuasisset, Gethas ipsos accessit, eorúmque vrbem in suam potestatem redegit. Itaq; paulò mox à Syrmo Triballorum rege, et alijs permultis munera capiens, ad suos remeauit. Sed interim ad Alexandrum mittuntur amicitiæ eius consequendæ nomine Gallorum legati, qui eam regionem prope Adriam incolebãt. Eos verò Alexander pro regia dignitate cùm comiter atque amicè accepisset, in celebri (vt fit) conuiuio legatos rogauit, quid illud præcipuè foret, quod illi præ cæteris extimescerent, (Putauit enim de seipso responsuros.) Qua in re Galli (vt homines sunt ingenio simplici, atque barbaro) nil aliud (responderunt) ô rex: quàm ne cælum supra nos corruat. In quo delusa est insolescentis regis ambitio, & importuna interrogatio.

Poëtæ Vergilij versus appositi de Numa rege, quòd canus in adolescentia fuerit: & quòd Strabo idipsum de L. Tarquinio rege retulerit.

CAPVT XV.

Pub

PVb. Vergilij versus sunt in libro Aene: VI.

Quis procul ille autem ramis insignis olivæ
Sacra ferens? nosco crines, incanaq́; menta
Regis Romani: primus qui legibus Vrbem
Fundavit, Curibus parvis, et paupere terra
Missus in imperium.-

Quo loco de Pompilio Numa intelligendum est, quoniam sic ipse autor Vergilius videtur sensisse: itaque Honoratus Servius canum fuisse Numam à prima ætate asserit: eóque nomine dictum à poëta Vergilio, incanáque menta: quod equidem non recolo me vnquam legisse apud alium quenquam ex veteribus. Strabo autem autor grauissimus, & in priscis monumentis diligens, Tarquinium refert fuisse à pueritia canescentem. Vrbes, inquit, XII. condita sunt à rege Tarquinio, in quo tam egregia floruit sapientia, vt ab ineunte pueritia canum fuisse referant. Neque autem me latet periphrasticos posse accipi canos in homine pro senili prudentia: & in iuuene canitiem pro sapientia. Sed vtcunque sit, minimè hoc prætereundum existimaui: quod in hac re observatum est à Strabone de rege Tarquinio: cùm præsertim Vergilius idem Numa tribuerit.

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA

LIBER QVINTVS.

Quàm multiplici doctrina præstet Io. Picus Mirandula: & iudicium ab eo egregie factum de Hebræis, Græcis, atq; Latinis doctrinis, earumq; differentia.

CAP. I.

EGIMVS *nuper ego, & Laurentianus, cum Io. Pico Mirandula: qui vt homo in optimis quibusq; disciplinis maximè occupatus, complura doctè et copiosè retulit de principijs, ac varietate scientiarum: tum de multiplici philosophia cognitione, & autoribus, apud diuersos populos atq; regiones. Sed inter alia multa de Hebrais, Gracis, ac Romanis, quantum equidem memoria possum repetere, in hunc modum disseruit. In Hebraorum, inquit, philosophia omnia sunt velut quodam numine*

numine sacra, & in maiestate veritatis abdita: ceu prodigia quadam, & arcana mysteria. In Gracorum verò disciplinis, ingenium, acumen, & omnigena eruditio apparet: vt nulla vnquam gens fuerit, qua dicendi copia, & ingenij elegantia cũ illis poßit conferri. In Romana verò academia ea ferè omnia, qua ad ciuitatẽ, & vita mores pertinent, grauiter & copiosè sunt explicata, ac magnificè dicta. Sic, vt grauitas maximè Romanis, & imperij maiestas: Gracis ingeniũ, & acumen, Hebrais doctrina secretior, & quasi diuinitas (vt Picus dicebat) adscribi poßit. Quod ipsa Mosis volumina, & vaticinia illa prophetarum magnopere probant. Ad hanc igitur sententiam noster Picus de veterum disciplinis, atque ingenijs differebat. Sedenim M. quoque Cicero de Gracis ipsis eleganter quidẽ hac protulit in oratione pro L. Flacco: Hoc ego dicã de toto Gracorum genere: tribuo illis literas, do multarum artium disciplinã, non adimo sermonis leporem, ingeniorum acumen, dicendi copiam, deniq; etiam si qua sibi alia sumunt, non repugno: testimoniorũ religionem & fidẽ nunquam ista natio coluit. Quin & Iamblicus inter Platonicos nobilis, Gracos ipsos leuitatis, atq; inconstãtia accusat: cum Aegyptios vel Hebraos (quos appellat barbaros) in deorũ cultu atque obseruantia cõstantes atq; egregios

gios afferat. Sed eius verba subscribam, cum grauiter & copiosè hoc totum in suis mysterijs expresserit: Par est, inquit, in deorũ cultu ritus veteres, tanquam sacros & optimos, semper custodire, eosq; intactos & inuiolatos seruare, ne quid omnino addatur, aut etiã adimatur. Hinc enim factũ est, inquit, vt numina ipsa & vota, cõminuta ac debilitata appareant, quod ex ipsa quidẽ praeuaricatione, ac nouãda religionis studio permulta immutata sint, & in dies magis immutentur. Nam & Graeci ipsi suopte ingenio rerum nouarũ studiosi, in quamlibet partẽ facilè ad quaeq; momenta vertuntur: vt qui leues sint, & instar nauis, in qua nihil sabuli insederit, nihil omnino seruant, quod à maioribus acceperint: sed immutantes subinde omnia, vetera eijciunt: & ex ingenita leuitate alia atque alia commutant, in re nulla constantes. Barbari autem, inquit, vt moribus firmi atque integri sunt, sic etiam in ijsdem sermonibus atq; sententijs maxima constantia perseuerãt: quò fit, vt ipsis dijs meritò supra alios insederint, & orationes offerant illis maximè acceptas, quae nulla ratione ab alijs possunt immutari.

Creditum esse ad gratiã & formã conferre cibũ ex lepore: tum lepida historia de Alexãdro Seuero Imperat. additis versiculis non inuenustis. CAP. II.

Factum

FActum prudenter est à Constantio Augusto imperatore, qui principum Romanorum mores, ac vitam, describi curauerit: eoq; studio & affectu res eorum gestas legebat, ut nihil ad imperium Romanum, eiusq; maiestatẽ seruandam magis pertinere iudicaret. Siquidẽ non gesta modò principũ in his debent explicari, sed etiam mores, ac dicta copiose referri: ne quid à posteris desideretur, quod ipsam humanitatem, eiusq; cultum instruere, atq; communire possit. Illud autem de Alexandro nuper Seuero Imperatore libẽter legi, qui Leptitanus fuit, elegantijsq; poëticis, & omni eruditione plurimũ delectatus, quod in vrbe olim de forma eius, ac decore, dicterio non illepido circumlatum est. Sedenim ex veterum iocis, cùm hi homines formosi, ac venusti per septem dies credantur, qui leporem comedant, ac idem Seuerus Alexander quotidie lepusculos esitaret, iocus emersit in vulgus, Imperatorem ex cibo leporum formam sibi & gratiam aucupari. Sed apponemus ipsos versiculos, quò facilius rei festiuitas, atq; Imperatoris responsum appareat: in quibus non carminis probitatem, sed vrbanitatem potius vir mediocriter doctus agnoscet:

Pulchrum quòd vides esse nostrum regem,
Quem Syrum sua detulit propago:
Venatus facit, & lepus comesus,

Ex quo continuum capit leporem.

Quibus Alexander eleganti responso talionem retulit, & quidem Græcis versiculis: sed Latini tantum reperiuntur, quod equidem sciam, in hunc modum:

Pulchrum quod putas esse vestrum regem,
Vulgari miserande de fabella:
Si verum putas esse, non irascor.
Tantum tu comedas velim lepusculos,
Vt fias, animi malis repulsis,
Pulcher: ne inuideas liuore mentis.

Valerius autē Martialis, vt homo Hispanus, elegāti hoc epigrammate Gelliæ deformitati illusit, cùm formā de leporis cibo vendicaret:

Cum leporem mittis: semper mihi Gellia mandas,
Septem formosus Marce diebus eris.
Si verum dicis, si verum Gellia mandas,
Edisti nunquam Gellia tu leporem.

C. quoque Plinius, quo loco de remedijs morborum agit, ex diuersis animantibus, de lepore inquit ex Catonis sententia, eius assumpto cibo fieri somniosos: tum vulgo etiam persuasum, conciliari ex eo corpori gratiam, etsi perquam friuolo (vt inquit) ioco receptum id esse putauerit.

Quod optimi oratores in dicendo exciderint, tum de Frācisco Barbaro, & Sothino Senensi iureconsulto, qui & apud

Pontifi

Pontificẽ maximũ, & apud Venetũ principem dicturus obticuerit. CAP. III.

Notum est omnibus, quantum & Demosthenes, & Theophrastus ingenio, & eloquentia apud Græcos præstiterint, vt in tota penè Græcia vix vnus aut alter pari iure cum illis conferri posit: sed hi tamen (vt veteres memorant) dum verba aliquando facturi essent, subito pauore affecti, à sermone defecerunt. Nam Theophrastus apud populum Atheniensium dicturus, præ pudore (vt creditur) obticuit. Idẽ quoq; Demosthenes apud Philippum regem Amyntæ filium fecit. Quod & nostra ætate aliquando accidit: Nam viri aliquot & doctrina, & in rebus gerẽdis prudentia non vulgari, inter orandum exciderunt: sicuti ex populo Senensi Barth. nuper Sothinus iuris cùm ciuilis, tum pontificij consultißimus, qui Alexandro Pontifici maximo suæ ciuitatis nomine gratulaturus, in media propè oratione excidit, quam illi Ang. Politianus dictauerat. Quin idem pòst Sothinus anno superiore (cum Venetijs agerem) apud Augustinum Barbadicum Venetæ reipublic. principem dicturus, cœpit orationem, sed nihil tamen exprimere potuit. Franciscus autem Barbarus, vir & consilio, & eloquentia maximus, apud Philippum Mediolani ducem verba facturus, cùm in hunc modum cœpisset:

Magnum est nomen tuum Princeps maxime in vniuersa terra: ac paulò mox orationis oblitus, quam didicerat, cœpit à capite repetere: & cùm deturbatus ægrè consisteret, interim dux Philippus, vt homo sapiens, & modestia singulari, quasi eum interpellaret, apprehensa Barbari manu familiarius aliud, atque aliud ab eo cœpit percontari, quousque illum animo labentem firmauit, & ad capita orationis deduxit: qua in re non minus apparuit ducis maximi modestia, quam Veneti oratoris verecundia.

Quòd Roman. homines initio imperij contẽpserint meliores disciplinas: & quando ipsã poëtice in vrbem accessit, tum fuisse grassatores dictos à Romanis poëtas: & Horatij versus expositi. CAP. IIII.

Relata sunt in Romanis Annalibus Senat. Consf. contra Rhetores, tum edicta etiam contra philosophos, quibus cautum, ne in vrbe eiusmodi homines agerent: quoniam putabant surgente imperio eorũ animos mollescere, & quasi corrumpi, qui ad otium magis, & animi quietem diuerterent, quàm qui armis & in bello assiduos, ac strenuos, se demonstrarent. Nam Ro. tum popu. eum virum præcipuè laudabat, cùm bonum colonum, & strenuum militem vocabat. Sed eos quoque homines improbatos primò à Romanis compe-

rio,

rio; qui carmen scriberent, ac poëticæ facultati incumberent. Quod ob eam maximè caussam putaui obseruandum, quòd in quorundam libris legitur, Romanos quidem ipsos maximum honorem semper habuisse professioni poëticæ, proq; summa dignitate accepisse, si sua gesta à poëtis describerentur: quam rem & M. Cicero alicubi asserit: sed exempla quædam, ac meliorum autoritas tradit, contrà accidisse. Siquidem anno Vrbis conditæ circiter X X. & D C. *in Vrbem est inuectum hoc ipsum poëtices studium: quo videlicet tempore secundum bellum contra Pœnos à Romanis incœptum est: quod idem M. Cicero, atque alij complures referunt. Ex quo Licinij Porci carmen hoc est, quod à Gellio quoq; affertur:*

Punico bello secundo Musa pennato gradu
Intulit sese bellicosam in Romuli gentem feram.

Quo loco Licinius poëticam ipsam inuasisse Vrbem significat: quòd eiusmodi tum poëtæ audacius atque improbius mores Romanos notarent: cuiusmodi Neuius fuit, atque Lucilius: quod ab Horatio Flacco pereleganter assertum est his versibus:

Libertasq; recurrentes accepta per annos
Lusit amabiliter, donec iam sæuus apertā
In rabiē verti cœpit iocus, & per honestas

Ire domos impunè minax: doluere cruento
Dente lacessiti &c.

Sed & M. Cicero scribit, datum fuisse vitio M. Nobiliori à Catone, quòd is Q. Ennium poëtam, cùm consulferet, in Aetoliam prouinciam secum duxisset. Nam & idem Cato, qui Censorius dictus est, in libro quem de moribus fecit, multò explicatius, atque apertius docet, nullum fuisse honorem poëtis: cuius verba subijciam, sicuti à Gellio etiam in Atticis adducuntur. Romani, inquit, nostri equos carius, quàm coquos emebant: poëticæ artis honos non erat: si quis in ea studebat, aut sese ad conuiuia applicabat, grassator vocabatur. Ex quibus apertè constat, non modò poëtas ipsos primò in Vrbe pro ineptis reiectos, sed etiam grassatores vocatos. Vnde illud Horatianum:

Græcia capta ferum victorē cepit, & artes
Intulit agresti Latio: sic horridus ille
Defluxit numerus Saturnius.

Qui maximè Dij extra Vrbem Romam templa habuerunt, & qua ratione, tum quòd iidem Romani ex Solonis legibus sepulcra extra Vrbem haberi voluerunt.

CAP. V.

In eorum libris, qui de Dijs ac religionibus scripserunt, compertum est, Aegyptios quidem populos Saturni ac Serapis templa extra

Vrbem

Vrbem habuisse, cùm aliorum tamen Deorum permulta in Vrbibus & oppidis Viserentur: cuius rei causam hanc referunt, quòd his Videlicet tantum duobus Dijs sanguine & Victimis litarent: cæteris Verò omnibus ture, & precibus: quod Horus Aegyptius apud Macrobium etiam testatur. Neq; enim pertinere ad Vrbis fortunas & dignitatem Visum est, eius numinis templum intra mœnia conspici, cui sanguine litarent. Rom. autem popu. ratione propè cõsimili quosdã Deos censuit extra Vrbem statuendos, illisq; templa extra pomœriũ facta sunt: sicuti Aesculapio, Vulcano, et alijs: ne Videlicet pestis, Vel incendia Vrbẽ ingrederentur, eamq; malè afficerent. Ex quo Deos quidẽ ipsos coluerunt, sed extra Vrbem tamen excluserunt: quod à Plutarcho in Romanis quæstionibus explicatur: nam Romulus primò Vulcani templũ procul ab Vrbe constituit. Aristoteles Verò in omni doctrina excellens, templa quædam deorum intra mœnia habenda existimat, alia porrò extra mœnia: sicuti & in media (inquit) Vrbe templmu Gratiarum: quò omnes intelligerent, quantũ ad officia humanitatis pertineat, gratiã bene merenti aliquam referre. Sed & sepulcra item, quæ sacra ferè habita sunt, S. P. Q. R. extra Vrbem diu habuit: quod ipsa XII. tabula demonstrãt, quibus cautũ est, ne intra pomœriũ

cuiusquam sepulcra forent. In quo secuti videntur Atheniensium leges, & instituta: qui pari credo ratione nullum prorsus sepulcrum in Vrbem admiserunt, quod ipsum ex lege Solonis decretum est, qua in hunc modum præcipit: Ne sepulcra in Vrbe sunto. In tabulis autẽ nostris decemuiralibus ita scriptum: In Vrbe ne sepelito, neue Vrito. Quod & M. Cicero in suis legibus copiosè prosequitur: Vt in epistolicis etiam scripsimus.

De Traiano Aug. cum præfecto militum, eiusq; sermone ad eũ, ac de eiusdem Imperatoris gestis, ac victorijs maximis.

CAP. VI.

DE Traiano imperatore, eiusq; rebus gestis permulta quidem memoria digna ab antiquis scribuntur. Nam & hic Plutarchum philosophum præceptorem habuit, cuius disciplinis ingenij cultum, moresq; honestißimos est adeptus: Vt à Sen. P. Q. R. tanto imperio dignißimus haberetur. Sed illud interim de Traiano libitũ referre, quod in Suida collectaneis obseruatum est. Cùm is igitur corã Romanis magistratibus aliquando adesset, gladium, quem gestabat, è vagina eduxit, nudumq; τῷ ὑπάρχῳ exhibuit dicens: En accipe gladiũ: quòd si hic quidem principe dignus est, vtere pro me. Sed ipsa Græca nescio quo pa

sto cultius atque grauius rem exprimunt: Δέξαι τὸ ξίφος τοῦτο, ἵνα ἂν μὲν καλῶς ὑπάρχω, ὑπὲρ ἐμοῦ, εἰ δὲ μὴ καθ' ἐμοῦ χρήσαι. Tam acceptum verò eius imperium militibus fuit, ac tanto amore, & affectu semper habitum, vt fines Romani imperij longe lateq́; diffuderit: quod apud Græcos multi, & Eutropius apud nos in Romanis annalibus ad Valentē Aug. refert: nec enim Daciam modò prouinciam, Decibalo victo, subegit, quæ decies centena millia passuū in circuitu continebat: sed Armeniam quoque recepit, & Aßyriam, Mesopotamiā, & Arabiam in prouinciæ formā redegit: vt Indiam deinde inuaderet, cùm Seleuciam, Ctesiphonē, ac Babylonem clarißimas vrbes occupasset, regibus partim interemptis. Vnde Traiano imperante vetus dignitas, ac illa quasi maiestas Romani fastigij ad Augustum decus aucta est. Nam & illud paßim ab omnibus probatū est: ipsum quidem Traianū militarem gloriam ciuilitate animi ac singulari modestia superasse. Ex quo illud celebre dictū, Ne sis Traiano melior, Augusto felicior.

Cautum ex XII. tabulis contra eos, qui alienas segetes excantare, & pellicere tentassent. Et Plinij verba notata, & exposita: inibiq́ue prodigium maximum adscriptū de agris Vectianis. CAP. VII.

IN decemuiralibus tabulis notatũ fuit apud veteres, eos quidem capiti obnoxios iudicari, qui alienas segetes excantassent, aut vllis veneficijs, & carminibus pellicere ausi essent. In quo etsi video reprehendi Sasernas, atque alios autores, quòd in eorum libris incantationes quasdam retulerint: videtur tamẽ haudquaquam fuisse indignum obseruatione: cùm Romana illa seueritas de re hac in duodecim cauisset: ita enim in his relatum, sicuti & C. Plinij testimonio probatum:

Ne pelliciunto alienas segetes excantando:
Ne incantanto: ne agrum defrudanto:
Ne frugem aratro quæsitam mox furtim depascunto.
Puberes si secanto, Cereri eos suspendunto.
Impubes arbitratu prætoris verberanto:
Ac noxam duplionem decernunto.

Quod ego vel ob id afferendũ putaui, vt eiusdẽ Plinij verba facilius intelligantur: qui cùm de incantamentis agat, & verborum viribus: In XII. inquit, tabulis etiam scriptum, qui fruges excantassent, & qui malum carmen incantassent. Ex his enim apertè cognoscimus: Excantare segetes atque Pellicere, sacra esse vocabula, & eiusmodi incantationibus propria: sicuti Porricere exta, Procurare fulmina, Legere ossa, & alia eius generis permulta, de quibus suo loco diximus. Putamus enim maximè

ximè ad honestam eruditionem pertinere, non modò vires, ac potestatem rerum, verborumq́; cognosse: sed & etymon, & proprietatē: quod & Fabius in primis Quintilianus præcipit. Nam & poëtæ interdum veteres sic ea suis carminibus inserūt, quæ ad sacra ritusq́; pertinent, vt neq; sensus alicubi, nec eruditio admodum deprehendatur. Sed libet etiam (quoniam de incantamentis & veneficijs egimus) portentum adijcere, quod à Plinio ipso notatum est de agris Vectianis ætate Imper. Neronis permutatis. Prodigiū, inquit, super omnia, quæ vnquam audita sunt, videri hoc debet: cū in agro Marrucino Vectij Marcelli, qui eques Romanus fuit, & Neronis procurator, vniuersum oliuetum viam publicam transgressum sit, atque ipsa prædia ex loco in contrarias sedes profecta sunt. Quod in gestis etiam Neronis idem se Plinius exposuisse profitetur: etsi verecundia ipsa minus ad fidem tam prodigiosi ac inauditi portenti inclinauerit.

Quantum pro veritate inuigilandum, ac de Indorum philosophis, eorumque studio pro veritate: ac pœna perpetui silentij contra mendaces. CAP. VIII.

PLatonis sententia est, Nihil magis spectare ad officium philosophi, quā cæteris omissis veritati assiduè incumbere: quoniam hæc tam altè posita est, tamq́; in tenebris obuoluta,

atque recondita, ut nihil sit aquè difficile, quã eam indagando peruestigare, ac peruestigatã cognosse. Ex quo, ut in alijs permultis, in hoc etiam cum ueteribus philosophis placita Christianorum consentiunt, asserentium, Nihil in tota uita aut esse amplius, aut melius, quàm diuina ueritatis patrociniũ subire, & in eius maiestate conquiescere. Sed in Chaldaorum doctrinis, atque Gymnosophistarum disciplinis, tam celebre atque excultum eius studium fuit, ut eorum dogmata & leges huiusmodi homines maximè obnoxios facerent, qui in aliquo essent mendacio deprehensi. Nam in Republica ipsa Indorum, primus quidem ordo ac dignitas eorum censebatur (sicuti à Diodoro, & alijs traditur) qui philosophia sacris occupati, optimis quidem disciplinis incumberent. Hi autem ab omni prorsus seruitio ac imperio alieni erant, & quasi Dijs accepti, defunctorũ iusta curabant: tum rerũ causas perquirentes, singulis anni principijs conueniebant, pluuias & uentos, calores, & frigora, morbosq; futuri anni pradicentes, uniuerso populo in communẽ usum consulebant. Quòd si quis falsa pranuntiasset, haud id quidem impunè faciebat, sed perpetui silentij pœna mulctabatur, sic ut per totã uitam nihil omnino proloqui liceret. Nam & Socrates apertè dicebat: uerùm quidem hominẽ prater catera omnia mendacij osorem esse.

esse. Quin in Symandij regis monumento, iudicum quoq; imagines sculptæ fuerunt, quibus ab ipso collo, Veritatis effigies pendebat, oculisq; penè clausis. ac libris circumpositis conspicuè. de qua re commodè aliàs scripsimus, cũ de Hieroglyphicis Aegyptiorum ageremus.

Quòd eruditè Pythagoras hominum ætatem in quatuor partes diuisit: atq; ibi etiã de Seruio Tullio, qui Ro. ciuium treis ætates notauerit, ex Tuberone & Gellio. CAP. IX.

E*Gregiè profectò & eruditè factum est à philosopho Pythagora in distinguenda, annotandaq; hominũ ætate. In quatuor enim partes vitam ipsam distribuit hoc modo: παῖδες εἴκοσιν, νεανίσκοι εἴκοσιν, νέοι εἴκοσιν, γέροντες εἴκοσιν. Has autem ætates idem Pythagoras quatuor anni temporibus condigna similitudine comparabat: videlicet verno tempori pueros, æstati adolescentes, autumno iuuenes, hyemi senes. Accipit autem adolescentes puberes, sicuti etiam iuuenes viros: quam rem & Diogenes Laërtius in libris de vitis philosophorum recenset. Seruius autem Tullius, qui Rom. populi rex prudentißimus est habitus, cùm censum vrbis constitueret, ac illas classes pro ætate ordinaret, in treis quidem partes ciues suos diuisit, vt essent ad annum vsque* XVIII. *pueri, & inde ad annos* XLVI. *iunior*

iuniores: supra illam verò ætatē seniores: quod ipsum à Tuberone in Romana historia notatū est, sicuti & Gellius quoque in Atticis retulit. Var. autem Terentius, qui est habitus togatorum doctißimus, quinque partes hominum vitæ attribuit: itaque omnem gradum, præter extremum in annos X V. *diuidit. Primò enim ad vnum* X V. *Pueros appellat, quòd impubes, & pueri sunt. Secundo ad* X X X. *annū Adolescentes tradit, ab adolescendo nominatos. Tertio Iuuenes dictos ad annum vsque* X L V. *eò quòd Rempub. quidem domi & foris egregiè possent iuuare. Quarto Seniores, quòd ea maximè ætate senescere corpus hominū incipiat: indeq́ in exitum vsq; vitæ Senectus dicitur, quòd eò maximè tempore hominum corpus senio laboret. De quo Censorinus vir Romanus copiosè ad Cerellium scribit: quo loco Hippocratis etiam medici, Solonis, & Staseæ opinionem retulit in hominum ætate signanda, atque definienda: quæ apud autores facilè diligentiores comperient.*

Quo commento, atque sæuitia Iulianus Imperator contra Christianos deſæuierit: ac de eius libris contra Christum, & qui maximè illis responderunt. CAP. X.

E*Vsebius Pamphili, Augustinus, & alij copiosè memorant, qui potißimum Romani principes, & qua sæuitia Christianos.*

eorum

eorumq́ religionem sunt infectati. Non enim ferebat S.P.Q.Rom.adusq; Constantinos Imperatores, Christianum nomen surgere, aut amplius euagari. Verùm de Iuliano Imperat. qui Byzantius fuit, mirificum prorsus commentũ, atq; adeo callidum traditur, quo Christianos populos ab instituto, atque incœpto suæ religionis depelleret. Non enim vi, nõ cædibus, non tormentis (sicuti permulti fecerunt Imperatores sæuissimi quidem, atq; sanguinarij) sed alia ratione aggressus est, vt eos ad veterẽ Romanamq́; religionẽ conuerteret. Nam prolatis præmijs, ac dignitatibus, tum blandimentis etiam, atq; persuasionibus sic effecit, vt is multò plures occupauerit, quàm qui crudeliter eos, atq; immaniter persequendo attriuerit. quòd & Rufinus etiam ad Chromatiũ scribit. Idemq́; tamen Iulianus Augustus edicto cauit, ne Christiani homines prouinciarũ procurationes haberent, neq; ius dicerent: quod ipsa (vt dicebat) Christianorum lex vti gladio prohiberet. Quin & cingulum militiæ nemini prorsus concessit, qui Romanis Dijs ac numinibus nõ immolasset. Nam sacra illa Romana tam reuerenter, ac religiosè coluit, vt vulgò etiam Victimarius diceretur. Sed & pari edicto constituit, ne Christiani ipsi gentilium scholas, atque gymnasia, adire possent: quò minus in bonis studijs atque disciplinis

profic

proficerent: quod ab ipso etiã Macellino Ammiano refertur, vt Augustinũ, Hieronymum ac Rufinum mittamus. Ammianus enim etsi sub ipso Imperatore Iuliano meruit, atque in acie versatus est: nescio tamen quo pacto de Christianis ipsis modestius multò, quã aut Zosimus, aut Cor. Tacitus loquitur. Illud quoque notandum est, de eodem Iuliano, fuisse illum Græcè ac Latinè apprimè doctum: tum inter alia multa libros VII. verbis petulantissimis contra Christum effudisse, cùm Parthicam expeditionem vrgeret: quibus (vt est autor Hieronymus) fortissimè responderũt, Methodius, Eusebius, atque Apollinaris: sed hæc alibi copiosè differui.

Quàm egregiè doctus in omni philoso phia Vergilius fuerit: & quo modo ea quæ de inferis, & campis Elysiis scribat, ex Go bria mago transtulerit: apud Academicum Xenocratem. CAP. XI.

PRo comperto apud omnes est, P. Vergilium omnium philosophorum decreta atq; opiniones egregiè calluisse: quod ipsum cùm locis multis probauit, tum in libro maximè Aeneidos VI. in quo satis, abundeq; videtur asseruisse, quantum videlicet humanas omneis, atque diuinas disciplinas didicerit. Sed quæ de Cocyto, & Acheronte fluuijs retulit, tum de Minoë, ac Rhadamantho, qui (vt appellat) quæsitores apud inferos sint, ac de campis Ely-

sijs, vbi beatorũ animæ sempiterno æuo fruantur, ea quidem omnia ex ipsis philosophiæ penetralibus eruta sunt, à media Academia assumpta: etsi grammatici nostri ex Græcorum fabulis, atq; poëticis commentis accepta dicunt: nihil præterea aliud quærẽtes, nisi quod obuium, decantatum, atque expositum sit. Nos autem apud Xenocratem Academicum, qui Platonem audiuit, relata hæc à Socrate legimus. Is enim ex Gobria mago de animæ pœnis, atque beatitudine, hoc idem se accepisse tradit. Sed apponamus Vergilij carmen, vt facilius intelligatur, quàm Gobriæ relationi accedat:

Hic loc⁹ est parteis vbi se via findit ĩ ambas:
Dextera, quæ Ditis magni sub mœnia tẽdit:
Hac iter Elysium nobis: at læua malorum
Exercet pœnas, & ad impia tartara mittit.

Et paulò mox,

Respicit Aeneas subito, & sub rupe sinistra
Mœnia lata videt, triplici circundata muro:
Quæ rapidis flãmis ambit torrentibus amnis
Tartareus Phlegetõ: torquetq; sonãtia saxa.
Porta aduersa ingens solidoq; adamante columna,
Vis vt nulla virûm, non ipsi excindere ferro
Cælicolæ valeant: stat ferrea turris ad auras:
Tisiphoneq; sedens, palla succincta cruenta,
Vestibulũ exsomnis seruat noctesq; diesq;.
Hinc exaudiri gemitus, & sæua sonare

Verb

Verbera: tum stridor ferri, tractaq; catenæ.
Sed nunc ea apponamus, quæ sapiens Gobrias apud Xenocratem referat ex æneis tabulis cũ Xerxis ætate insulam Delon custodiret. Didici (inquit Gobrias) ex tabulis æneis, mortaliũ animas (Vbi corpus exuant) in occultiorem locum sub terram demigrare. In quo Iunonis regia est (quam poëta noster Vergilius infernã Vocat). Siquidem (inquit Gobrias) cum terræ ipsius elementum mediam orbis partẽ teneat, cælum Verò in specie orbis sit: eius quidem mediam partem Dij cælites nacti sunt: alteram Verò inferiorem, partim fratres cælicolarum, partim nepotes. Vestibula autem ipsa eius regionis, quæ Plutonis est, claustris æneisq; catenis Vndiq; Vinciuntur: eos Verò qui prætermeant, fluuius Acheron primò, & mox Cocytus excipit. Deinde autẽ ad Minoëm & Rhadamanthum ducuntur, in eam Videlicet regionem, quæ Veritatis titulum præfert: ibi enim aßident iudices cuiusq; Vitam examinantes. Vbi neutiquam locus est mendacio relictus: sed enim quibuscunque boni dæmones in Vita ipsa aspirauerint, ad Elysios campos, id est, piorum locum se omnes recipiunt: Vbi Ver quidem aßiduum, Varijs omnigenisq; fructibus Viget: ibidemq; læti fontes prænitentibus Vndis blanditer obmurmurant: & prata Virentibus herbis, Varijs depicta coloribus. Neq; desunt philo-

sophant

sophantium cœtus, poëtarumq́ue & Musarum chori suauissimè concinentes: iocunda & grata conuiuia: tum potantium venusti ac hilares cœtus: lætitia verò inuiolabilis, & vita suauitas maxima. Nec enim frigoris illic aut æstus nimium, sed cæli perfectio: salubritate aëris, & calore solis omnia æquè amœna, atque temperata. Et hæc est beatorum sedes, vbi expiatis animis diuina semper mysteria celebrantur. Ac deinceps eorum præterea (inquit) animos lustrari conuenit, qui circa Herculem & Dionysium accedunt: tum ex Cereris cultu atque studio spem quidem fœlicis itineris concipere: qui verò in flagitijs, atque sceleribus fœdè vixerint, statim à Furijs per ipsum tartarum raptantur in Erebum & Chaos, vbi impiorum regio est, Danaidumq́ue puellarum irritus labor, ad explenda aquis cribra nequicquam nitentium: ibidemq́ue Tantali sitis, Tityj viscera, Sisyphi saxum perpetim quidem reuolubile: iam & feræ truces sæuientesq́ue se vltrò corporibus circumplicant: accensæ ibidem faces, quæ igne perpeti carnes oburunt: hominesq́ue impij & scelesti omnigenis pœnis ac supplicijs assiduè discruciati vexantur. Atque hæc hactenus Platonicus Xenocrates ex Gobria retulit: vt manifestò ex his constet, verã esse Macrobij sententiã, qui P. quidẽ Vergiliũ dixerit, omnis prorsus philosophiæ fuisse consultissimũ.

Qui sint apud M. Ciceronem Pentelici hermæ, ac de Pentelicis columnis, atque lapidicinis diligenter exposita. CAP. XII.

Video & illud in quæstione apud doctiores, quo modo accipienda atque intelligenda sunt verba hæc M. Tullij in epistola ad Pomponium Atticum: Hermæ illi tui Pentelici cum capitibus aneis me maximè delectãt. In quibus exponendis non pauci admodum imperitissimè incurrunt. Ego autem Pentelicos Hermas ita existimo accipiendos hoc loco, vti Mercuriolos lapideos intelligamus, ex marmore videlicet Pentelico: quoniam eiusmodi sigilla Cicero in Gymnasio (vt inquit) ac Xystis collocare cupiebat: vt qui talibus monumentis, atque antiquitatum lautitijs miro studio teneretur. Lapis verò Pentelicus ex lapidicinis Pentelicorum eruebatur: de quibus non Plinius modò & Strabo, sed etiam Theophrastus in libro de lapidibus disserit: quo loco celebres tradit lapidicinas illas, quæ Thebaicæ, Chiæ, Pariæ, ac Pentelicæ nominentur. Sed & Pausanias Pentelicas lapidicinas in Atride constituit, quæ forent magno pretio. Plutarchus autem Charoneus cùm Capitolij magnitudinem, atque ingentes illas extructiones describit: Columnas inquit illuc ex vrbe Athenarum deuectas, quæ Pentelico lapide constarent: quas ipse columnas (vt inquit) Athenis conspexerat

rat. Sed imperāte Cæsare Domitiano ad vsum atque ornamentum Iouis Capitolini in Vrbem delata sunt. Is enim Domitianus incredibili sumptu atque magnificentia Capitolium instaurauit, cum memorabili illo incendio magna ex parte fuisset concrematum. De Mercurijs verò, qui Hermæ à Græcis dicantur, quàm frequentissimè apud Græcos autores mentionem comperias: vt Plutarchum, Thucydidem, & Pausaniam, qui ab Atheniensibus refert primum fuisse institutum Mercurios ipsos inter ornamenta exculpere.

Quàm docile animal ac placidum sit Elephas: & quòd per funes incedere discat: tum de Funambulis ac Funerepis hominibus. CAP. XIII.

De Elephantis, eorumq́; viribus, ingenio, & docilitate, cùm multa à veteribus pro ducta sint, nonnulla (vt fit) quibusdam audientibus retulimus: quòd ea videlicet animantia inter cætera bruta ferè obsequio, & docilitate præstent: sic vt ad magistri imperium scribere, & per funes ambulare traditum sit: quam rem velut incredendam, & fabulosam non sine risu quidam exceperunt, maioribusq́; sibilis contempserunt. Quod ego apud ignaros homines sordidisq́; & vilissimis officijs occupatos pro tempore dissimulandum existimaui. Sed in tanta rerum, animantiumq́;

varietate, nihil tam summum, aut tam mirum videri debet, quin & esse id posit, & credi iure optimo oporteat (vt est autor Aristoteles) pro mirifica & singulari naturæ maiestate: quod in his præsertim accidere par est, quæ optimis quidem autoribus, ac honestis testimonijs nituntur. Nam quòd elephantes ipsi per funes incedere, atque ambulare discant, non alijs quidem verbis à nobis probari debet, quàm Annei Senecæ, qui ad hunc modum in epistolis, Leonibus (inquit) manus magister inserit, osculatur Tigrim suus custos, Elephantem mimus Aethiops iubet subsidere in genua, & ambulare per funem. C. verò Plinius & aduersis funibus eos subire testatur, & regredi magis pronis. Sed & Mutianus autor summus affirmauit, elephantem fuisse, qui ductus Græcarum literarum didicerit, solitum perscribere Græcis verbis, Ipse Egio hæc scripsi, & spolia Celtica dicaui. M. item Cicero nullum esse animal refert, quod & magnitudine sua, & docilitate præstet elephantis. Eos verò homines, qui per funes ambulare soliti sunt, Græci σχοινοβάτας vocarunt: à nostris autem Funambuli, seu Funerepi dicuntur: qua voce apud Latinos Terētius poeta, & Messala vsi traduntur: vt Apuleium mittamus, qui funerepos homines appellat in oratione ad Seuerianum proconsulem Carthaginis.

De

DeMythra Deo, qui pro sole apud Persas colitur: déque illius simulacro, ac de Mythriacis sacris copiosè explicatum.

CAPVT XIIII.

Legebatur nuper in hortis Oricellarijs historia de Commodo Antonino Imperatore, qui inter alia scelera atque flagitia (vt traditur) etiam Mythriaca sacra homicidio polluit. Quo loco dubitatum est à quibusdam non indoctis viris qui aderant, quaenam sacra haec forēt, aut cui potissimum numini dicata; quod à nobis exponendum est paulò copiosius pro nostro studio, atque diligentia in veterum disciplinis: & primò quidem referemus de ipso Apolline, qui Mythra dictus est apud Persas, ac paulo post de sacris Mythriacis. Persae igitur (vt à multis refertur) summo cultu atque honore solem habuerunt, quem Mythram vocarunt, quod & Strabo in Persis, & Herodotus, alijq́ complures testantur. Simulacrum verò eius in hunc propè modum finxerunt: vt effigies foret leonis vultum proferens, tiarámque prisco habitu gestans, quae vtrisque manibus cornua bubula comprimeret. Cuius rei sensus atque interpretatio ab ijs ferè explicatur, qui mythologica prosequuntur. Neque illud ab re videri potest, quod à Papinio poëta in Thebaide scribitur, cum Solis potestatem atque nomina refert.

Adsis memor hospitij: Iunoniaq; arua
Dexter ames: seu te roseum Titana vocari
Gentis Achameniæ ritu, seu præstat Osyrim
Frugiferum, seu Persei sub rupibus antri
Indignata sequi torquentē cornua Mythrā.

Sed & Capella Mineus, in Philologiæ nuptijs, Mythræ nomen repetit his versibus:

Te Phœbū perhibēt prodentē occulta futuri.
Vel quia dissolutis nocturna admissa Isaeū.
Te Serapim Nilus, Memphis veneratur Osyrim.
Dissona sacra Mythram.

Mythriaca verò sacra ita ferè habita sunt: vt in sacrum antrum sacerdotes conuenirent, atque Apollinem magna veneratione prosequentes, Mythram appellarent: tum bouem ex antro correptis cornibus educerent, eumq; sacerdotes veluti Mythræ victimam immolarent: simul & hymnos aliaq; cantica decantarent: de quo & Suidas in collectaneis, & Placidus etiam Grammaticus pluribus dissertarunt.

* * *

PET

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA COMMENT.

*

LIBER SEXTVS.

De Belisarij principis epistola ad regem Totylam, cùm is de vrbe Roma diruenda cogitaret: quibusq; verbis ab infando consilio deuastandæ Vrbis eum deflexerit.

CAPVT I.

DE BELISARIO *principe, eiusque imperio, & gestis, copiosè alibi scripsimus: cùm tam egregia facinora gesserit, ac tam multiplici, tamq; varia fortuna vixerit sicuti in Romanis annalibus, & Procopij historia legitur. Sed hoc loco visum mihi est, non ingratum fore legentibus si eiusdem epistolam subijciam, quam ipse Belisarius, Græcè scriptam ad imperatorem Totylam misit, cum is vrbem victor cum exercitu esset ingressurus, ac non paruam mœnium partem tum diruisset: nam & pulcherrima quidem ædificia, & quæ dignißima in*

 vrbe

vrbe forent, incendi volebat: Romamq́ ipsam μηλόβοτον (vt inquit Procopius) efficere, ni tantum facinus suis literis Belisarius inhibuisset, ad regem Totylam Græcè scriptis in hunc modum: Prudentis viri officium est, vrbes augere, vacuasq́ ornamẽtis implere. Quod ipsum ad eum maximè spectat, qui probo ciuiliq́ animo agere consueuit. Siqua verò sit vrbs quæ summo ornatu, eximiaq́ pulchritudine polleat, sicuti Roma nunc est: nonne id ingenij perditissimi, atq́ obnoxij dixeris, sicubi diruere illam conetur: sed enim Roma ipsa omnium quidem vrbium, quæ sub cælo sunt, maxima & memoratu dignissima, non viri vnius opere, non breui momento ad id magnitudinis, atque pulchritudinis excreuit: sed regum plurimorum, virorúmque clarissimorum virtutibus, longo tempore, summa diuitiarum copia, artificioq́ incredibili. Nec enim breui huiusmodi vrbem (quam nunc vides) Romani extruxerunt, monumentum sanè cunctis posteris eximiæ virtutis. Cæterum cum ita se res habeat, illud scire debes, quod alterum necessariò sequitur: aut enim hoc in bello victus succumbes, aut annuente fortuna superabis. Quòd si ad te victoria ipsa declinarit, Romamq́ deleueris, haud rem alienam sed tuam, propriámque ò Totyla, perditum ibis. Sin autem eam seruaris, regiam certe omnium pulcherrimam, atq́ ditissimam

possede

possederis. Si vero à nobis devictus fueris, servata urbe atque incolumi, gratias immortales à victore debes expectare: sed diruta nulla prorsus humanitate contra te agetur. Utcunque autem hac in re te gesseris, statim fama subsequetur, quam scias quidem eiusmodi futuram qualem tu ipse, vel opera tua portabunt. Vale. Hactenus Belisarius. Qua in re illud notandum, quòd ipse quidem Totylas (ut inquit Procopius) cùm epistolam hanc sapius perlegisset, ac aquo animo eiusmodi admonitionem accepisset, ab incœpto opere diruendæ urbis destitit: neque mox quicquã cõtra urbẽ molitus est: quod abundè in historia ipsa Procopij scriptum est.

Quàm sit cautim loquendum apud principes: tum de rege Persarum Cambyse & Traxaspe nobile exemplum: & quomodo præstant apud Persas qui amplissimè bibunt. CAP. II.

N*Uper habitus sermo est inter doctiores, quantum in vita officijs proloqui, & quo tempore deceat: quoniam nihil ferè magis in vita noxium, atque perniciosum est, quàm intempestiuè aliquid proferre: præsertim apud principes, à quibus id totum facilè potest effici, quod libitum illis sit. Ad hoc autem exempla aliquot in medium pro re sunt allata ex Græcis atque Romanis historijs: ut de Callisthene philosopho, & poëta Philoxeno, alijsque complu-*

ribus. Sed exemplum de rege Persarum Cambyse, ac Traxaspe, visum profectò est dignum ingenio barbaro, atque truculento: cuiusmodi Cambyses fuerit, regum quidem Persarum sæuissimus. Nam cùm is Traxaspes, qui regi charissimus erat, nimium vini auidum regem, et vsque ad ebrietatem perfundi videret, eum liberius summonuit, vt parcius mero indulgeret: parum dignum referens, in rege accusari ebrietatem: quem videlicet oculi hominum atque aures sequerentur. Quibus verbis iratus Cambyses, Et ostendam, inquit, tibi ex ipso vino regem haud sibi excidere, neq; mente labi, aut oculis caligare: sed & manu, & oculis suis probè officium suum præstare: et simul cœpit liberius bibere, atq; capacioribus poculis seipsum proluere. Ac iam factus vinolentus, Huc, inquit, ô Traxaspes, filius tuus procedat: tũ iubet adolescentẽ sublata super caput sinistra manu, procul consistere, et interim capit arcũ rex, intẽdensq; illum, Probabo nũc, inquit, falsum esse quod obiurgas: & in cor ipsum adolescẽtis aciẽ simul ac spiculũ direxit. Cumq; illud pro libidine fixisset, propè accessit, ac discisso adolescentis pectore, Spiculũ, inquit (vt dixerã) in cor ipsum aspicis? nunquid ô pater mihi excido? aut in ictu aberro? Pater autem Traxaspes factus iã suo malo in loquẽdo prudẽtior, fortunaq; regiæ, et sæuitiæ obsequẽs, Nec ipse, inquit,

Apollo

Apollo certius atq; aptius arcum intendisset. Quā rem non Herodotus modò Halicarnassæus in Persica historia, sed Anneus etiā Seneca retulit. Consuetudo autē apud Persarū populos fuit, vt hi nobiliores crederentur, atq; in agendis officijs aptiores, qui cū se vino admodū proluerent, mente ipsa consisterent: neq; à ratione discederēt. Ex quo Cyrus regis Darij filius, cùm ad Lacones epistolam de se scriberet, non modò seipsum in magica disciplina præstare fratri Artaxerxi asseruit: sed in potando mero adeò excelluisse, vt cùm cæteris foret bibacior, mente tamen consisteret. quod à Plutarcho etiam Charoneo traditur.

Non esse populo inuulganda, quæ arcana in sacris sunt: ac Vergilij carmen expositum ex Eleusinis sacris Procul ò procul este profani: & item de Numenij somnio digna obseruatione historia.

CAP. III.

EGregiè Plato & prudenter alicubi docet, non esse illa populo aperienda, & inuulganda, quæ sacra & arcana in mysterijs sunt: quoniam indignum prorsus, ac fœdum sit, ab eiusmodi hominibus ea illotis manibus tractari, quæ initiatis duntaxat animis, ac expiatis patere debent. Ex quo meritò laudati sunt Pythagorici philosophi, qui propria dogmata & præcepta inter suos tantum seruantes, nemini alteri indicabant: quod He-

brai etiam in sacris legibus diligentissimè obseruarunt. P. autem Vergilius, qui mores Varios, ritusq́ue, ac religiones optimè tenuit, non temerè illud ad Sibyllæ nomen retulit:

Aduētāte Dea procul, ò procul este profani,
Conclamat Vates, totoq́ue absistite luco.

Id enim ex Eleusinæ Cereris initijs assumptū à poeta est: in quibus (Vt Veterum probat autoritas) eos duntaxat admittebant, qui forent initiati: quod ab ipso præcone agebatur, procul esse profanū Vulgus acclamante. Vnde illud Flacci perelegans: Odi profanum Vulgus & arceo. Quando & Valerius Soranus non aliam ob causam dicitur obijsse, quàm quòd patrios deos, eorumq́ue nomen contra ius Romanæ religionis inuestigauerit. Qua in re libet etiam Numenij Pythagorici somnium apponere, quò facilius intelligatur, nihil fœdius, aut scelestius habendum, quàm mysteria occulta religionis in Vulgus prodere. Sed enim Numenius ipse, quanquam in philosophia Vir excellens, in eo tamen offensam numinum subiuit, quòd Eleusina Videlicet sacra interpretari, ac Vulgo promere ausus sit. Quò factum est, Vt in somnio Deas quidem Eleusinas Viderit forma & habitu meretricio ante apertum lupanar prostantes: cumq́ue huius rei causam diligenter Numenius quæreret, cum bile admodum, & irata fronte illi

respon

responderunt, ab adyto se veteris pudicitiæ ab eo abstractas seq; omnibus passim prostitutas. Itaque facilè mox Numenius culpam agnouit: cùm nihil esse petulantius diceret, quàm de rebus diuinis ac religionis arcanis citra verecundiam agere. Habes hec & in primo Macrobij commentario ad Eustathium filiũ, in quo de Republ. Marci Tullij disputat.

De Gallonij sumptu & dapibus, verba in oratione Ciceronis exposita: atq; ibidem Luciliani versus appositi: cum Horatiana imitatione de Gallonij acipẽsere.

CAP. IIII.

Legebatur nuper oratio M. Tulij pro P. Quintio: & cùm quidam benè literati, atque eruditi adessent: orta est addubitatio de historia Gallonij, & eius luxu, in his verbis: Non vt dominentur illis, qui relicta virorum bonorum disciplina, & quæstum, & sumptum Gallonij sequi maluerunt. Quis igitur hic Gallonius apud M. Ciceronem sit, facilius dubitatur ab eruditis, quàm explicatur: nos autem in Lucilianis versibus pridem legimus, Publium hunc Gallonium fuisse postremæ gulæ hominem, & in cupedijs, & lautioribus cibis assiduè versatum. Vnde ob eam rem à Lælio viro sapienti Gurges est appellatus. Nam & Flaccus Horatius eundẽ Gallonium

lonium fuisse praeconem aliquando testatur, atq; eius mensam acipensere magno infamē: quod ex Lucilij poëtae satyra mutuatus est. Versus autem Lucilianos, quoniā lepidißimi sunt, libitū est adijcere: sicuti & M. Cicero in libro de Finibus refert ex satyra ad Lapathū:

Laelius praeclarè & rectè Sophos, illeq; verè O Publi gurges Galloni ex homo miser inquit.

Caenasti in vita nunquā bene, cū oīa in isto Consumis squilla, atq; acipensere cum decumano.

Sed & Florens Tertullianus Curij aleam, Apitij gulam, & Gallonij sumptum, & Antonij ebrietatem inceßit: vt ex his omnibus facilè quisquam intelligat, quid in oratione M. Tullij Gallonij sumptus significet: quin Romae etiā inspeximus hanc de C. Gallonio & vxore inscriptionem in marmoreo lapide:

D. M. GALLONIAE. C. F. QVAE EPICHARIS. C. GALLONIVS. C. F. VIP. MARITIMOS ET PATER FECIT.

Quibus verbis Caracalla Imper. cum Iulia nouerca, pudore vendito, sit congressus: quantúmque flagitij & malorum ex nimia imperandi licentia oriatur.

CAP. V.

Notum

NOtum carmen est, & apud veteres olim in Vrbe celebratum: (licet.

Cui plus licet, quã par est: plus vult, quàm

Hoc enim in vita mortalium ferè accidit, vt cum imperio ipso, licentia maior in dies fiat. Vnde omnia propè scelera ac flagitia, reiectis legibus oriũtur. Quod ipsum infinita quidem exempla testantur, quæ in Græcis ac Romanis annalibus paßim leguntur. Sed illud visum mihi est dignũ relatu de Antonino Augusto Caracalla, eiusq́ue coniugio. Nam cùm Iuliam nouercã haberet: eaq́ue egregia forma & eleganti præstaret: fortè accidit, vt corporis partẽ præsente Antonino Imperatore paulò incautius nudaret: qua conspecta, cùm in eam procliuius exarsisset Antoninus, velim, inquit, si liceret. Iulia verò (vt ingenia mulierũ sunt) arrepta statim occasione, Si libet, licet, respondit: Leges dat Imperator, non accipit. Quibus auditis, Antoninus idem Caracalla ad obeũdum scelus audacior factus est, ac nuptias cũ nouerca Iulia celebrauit, & ad parricidium (vt inquit Spartianus) adiunxit incestũ: siquidem Iuliam duxit vxorẽ, cuius filiũ paulò antè occiderat. Ex quo perlepido scommate Helij Pertinacis illusus est, cùm eundem non Parthicum modò, Alamannicum, & Arabicum Imperat. sed Geticũ etiam appellauerit.

Neq́ue autẽ adhuc Mario Maximo assentimus

mus, qui eã meliorẽ esse rẽpub. atq; tutiorẽ dicit, in qua Princeps ipse malus est, quã in qua sint amici principis mali: nam facilius est (vt apparet) à bono principe malos corrigi, quàm malũ principẽ à bonis superari: etsi huic sententiæ Iulius quoq; Capitolinus parũ accedat, sumpto de Imperio Domitiani Augusti exemplo: quod alibi etiam latius explicauimus.

De studio philosophi Euclidis in bonis disciplinis: ac de Hieronymo etiã, quàm vehementer & assiduè inuigilaret: tum quibus præceptoribus atque vrbibus doctrinam acceperit. CAP. VI.

PRobè factum est à veteribus, qui Euclidis philosophi studium atque eruditionẽ summis laudibus sunt prosecuti. Præter enim assiduam eius diligentiam, atque labores maximos in percipiendis disciplinis, in audiendo etiam Socrate promptum & alacrẽ animum probauit: sicuti philosophus Taurus retulit, vir inter Academicos Hadriani ætate excellens. Nam cùm ipse Euclides, propter Atheniensium decretum contra Megarenses, non posset Athenas se conferre, ad audiendum Socratẽ: quoniam capitale foret, si quisquam Megarensiũ ab Atheniensibus esset comprehensus: non tamen putauit magis periculi rationem habendam, quàm studiorum: sed muliebri veste indutus, & pallio (vt inquit Gellius) versicolo

ſi colore amictus, capitéque obtectus ſub ipſam noctem à Megaris Athenas itabat: vt per noctem ſaltem audire Socratẽ, atq; aliquid diſcere liceret. Tum etiam ſub lucẽ eadem veſte intectus in patriam Megarã remeabat. Hieronymus autem noſter in omnibus propè diſciplinis vir ſummus, nõ minore ſtudio ac diligentia honeſtis artibus incubuit. Nã & Romæ prius, & in Byzantio mox, atque Antiochiæ, demumq; apud Solymas plures ac varios præceptores audiuit. Sed cùm Iudæi ipſi ex veteri lege neminem poſſent Christianum edocere: impetratum eſt tandem à Hieronymo vt Hebræam eruditionem horis ſaltẽ nocturnis liceret adire: eoq; nomine Barbanum quendam audiuit: qui ſiquando à cæteris Iudæis deprehendi metueret, Nicodemum alium, & ipſum Iudæum, in præceptoris officio ſubſtituebat: tantumq; adeo & vigilando aſſiduéq; componendo conſecutus eſt Hieronymus, vt plura quidem idiomata egregiè didicerit. Quod ipſe etiam Auguſtinus in libro ad Cyrillũ de Hieronymo teſtatur: qui eum ſcribit non Hebraicam modò, Græcamq; & Chaldaicã ſed Latinam, Perſicam, Arabam, ac Medam percepiſſe: etſi pleriq; affirmãt, hunc ipſum librum minimè Auguſtino adſcribendum. Illud certè notiſſimũ, quòd idem quidem Hieronymus in humanioribus literis Aeliũ Donatũ atq;

Victorinum audiuit. In sacris vero Gregorium Nazianzenum, Apollinarem Antiochenũ, et Didymum Alexandrinum: sicuti ex Iudæis Barbanum quem diximus: hunc enim Hieronymus nocturnum præceptorem appellat. Sed hoc totum copiose Hieronymus refert in epistola ad Pammachium & Oceanum: modeste tamen, vt hominem decuit, posteritatis causam, atque religionis agentem.

De XVI. cœli regionibus, & quæ nomina sint adscripta ex Mineo Capella relatum, & alia obiter addita. CAP. VII.

De veterum Dijs atque numinibus complura quidem & Latinè & Græcè scripta leguntur: nec enim defuerunt qui libros integros huic operi dicauerint. Nos autem ea nunc obseruanda putauimus, quæ cœli regiones designarunt, quibusq́ue locis propria numina sunt attributa, sicuti prisca illa theologia existimauit. Vniuersum igitur cœlum in regiones XVI. signarunt: vt quaternario numero quamlibet partem absoluerent. Primo enim ipse Iupiter optimus maximus collocatur: quem à iuuando patrem genitoremq́ue omnium dixerunt: cui collegas XI. faciunt, vt à Q. Ennio scriptum est. Qui vero subsequuntur Dij, à Capella Mineo Iouis milites appellantur: nam post ipsum Iouem Dij Consentes, Penates, qui & Patrij & Genethlij,

Salus

Salus, ac Lares, Ianus etiam, & Nocturnus. & Opertanei. Tertio loco Prædiatus, Quirinus, Mars, Lares militares, Iuno, Fons & Lympha, dijq́ Nouensiles. Sequuntur deinde Iupiter Secundanus, Opulentia, & Minerua, quibus Discordiam, Seditionem ac Plutonem addunt. Mox autem Lympha syluestris, Lar cœlestis, Mulciber, & militaris Fauor. Sexto loco Ceres, Tellus, Terraq́ pater, Vulcanus, Genius, & Iouis filij Pales, Fauor, & Solis filia Celeritas. Septimo Fraus ipsa, quæ Mercurio solet in rebus omnibus obsecundare. In octauo Ver, & Venuleia, vt apud Verrium notatum. Nono verò Iuno hospita, & Genius. In decimo Neptunus, Neurita, & Isis. In XI. Consus, vnde Consualia Romæ celebrata, & Consi ara nobilis. In XII. Fortuna, Valetudo, Pauor, et Manes. In XIII. Sancus deus: vnde quidam sancire, & sagmina deduxerunt. In XIIII. Fata, seu Parcæ: hoc est, Decima, Nona & Morta, vt Cesellius tradit: siue, vt alij volunt, Clotho, Lachesis & Atropos: quæ Iouis maximi sententias excipiunt. In XV. autem sede Saturnus, Iuno cœlestis, Veiouis, ac Dij publici. Et in vltima Nocturnus, & Ianitores terrestres, quod ipsum, cùm ab alijs, tum à Mineo Capella seruatum est, in Mercurij atq́ Philologiæ nuptijs. Neque de multiplici, varioq́ Iouis nomine differen-

 dum

dum est: cùm vel trecentos quidem Ioues M. Varro enumerauerit: vt autor est Florens Septimius. M. autem Cicero in X V I. *partes cælum ipsum scribit diuisum. Quod ex Hetruscis commentarijs sumptum est, quorum videlicet disciplina diligenti cura examinabat, qua maxima cæli parte fulmina ipsa & tonitrua mitterentur: quod Anneus item Seneca, & C. Plinius testantur, sicuti copiosè in epistolicis exposui.*

De literarum notis in veterum causis, tum de silentio in iudiciis: & Plautinus locus expositus. CAP. VIII.

M*Oris fuit apud veteres, vt in quæstionibus & causis peragendis iudices ipsi quibusdam literis rem denotarent. Siqui enim absoluebantur, aut condemnabantur, notas ad id proprias apponebãt, veluti etiam in causa ampliatione: quod à Pediano Asconio diligenter obseruatum est. Nam siquis fortè à iudicibus damnatus erat, id ipsum K, litera notabatur: sin erat absolutus, A. apponebatur. signum verò ampliationis, cùm res ipsa in tempus diffinderetur, N, L, adijciebãt: quòd ex eo non liquere signabatur: eoq; modo causa ampliationem nasci asserebant. Quid autem intersit inter Comperendinationem & Ampliationẽ egregiè idem Pedianus explicat, qui legem quoque Glauciam ob id latam*

tam

tam scribit de ipsa comperẽdinatione: Vt sententia diceretur, si esset absoluendus reus: Vel amplius pronuntiaretur, si videretur damnandus: cùm causæ obscuritas foret: quod & M. Cicero locis pluribus insinuat. De silentio autem in causis pauci ex veteribus meminerunt, & si apud comicos facilius id comperias: Vnde iocus ille maximè Plautinus à Blepharone prolatus de gemino Amphitryone:

Dextro eodem in loco: signo eodem: apparet probè (rida:
Vt primum tonuit, cicatrix ruffula, sublu-
Iacẽt rationes, silet iudiciũ: quid dicã nescio.

Hinc etiam (vt dixi) silentia in iudicijs, cùm nihil vtique appareat, quod ex re vel coniectura aliqua iudicari poßit. De his verò literarum notis agitur etiam in Probi Valerij commentario, quem de notis, earumq́ue ratione composuit.

De mollitie Hortensij oratoris, ac Demosthenis: tũ perlepida historia de Hortensij munditia, qui diem collegæ dixit, quòd illi togæ structuram deturbauit.

CAP. IX.

SCriptum est ab his, qui oratorum mores & vitam explicarũt, fuisse Demosthenem in vestitu cultuq́ue corporis nimium affectatæ venustatis, atque elegantiæ: quod illi etiam

probro, & quasi dedecori ab inimicis est obiectum. Verum de Q. Hortensio paria admodum referũtur, quòd is quidem vel apud Romanos ipsos tã accurato, & molli habitu, & vestibus vteretur, vt risu dignũ sit, ne stomacho dicam. tãta illũ mollitie, luxuq́; penè fœmineo vixisse. in ea præsertim ciuitate, quæ vitæ grauitatẽ, ac modestiã egregiè supra cæteras coluit. Mitto enim quòd idem Hortensius frequens ad speculum accederet, faciemq́; ex eo quæritaret, ne toga vlla parte non bellè posita videretur: & fluentes sinus molliter agens, qui lateris modũ elegantius, quam Romanum virum deceret, ambirent. Sed illud certè dignum obseruatione, eundem quidem Hortensium sic ex professo venustatem coluisse, vt cùm ad speciem mũditiemq́; cultior & ornatior aliquãdo incederet, diem collega dixerit de acceptis iniurijs, quòd is in locum angustiorẽ illi obuius, toga structuram offensu fortuito destruxerat, eamq́; de loco deturbauerat. Quod in suo quidem collega (vt ait Macrobius) velut capitale est insectatus: adeò se Hortensius ad omnẽ venustatis mollitiem de industria componebat, ne dicam effœminabat. Ex quo L. etiam Torquatus in quadam causa apud iudices Dionysium illum saltatriculam, & Histrionẽ appellauit: quòd inter agendum argutijs, & manuum gesticulationibus prænimis vteretur: quam rem copiosè

piosè alibi enarrauimus.

De sæuitia L. Syllæ, & Vedij Pollionis, qui seruos in piscinas coniiceret ad Murenas, & de Octauij Augusti animo contra eam feritatem. CAP. X.

Scriptum est in veterum commentarijs de sæuitia & crudelitate L. Syllæ, ac Vedij Pollionis, quòd is quidem L. Sylla tanta animi crudelitate æstuauit, tamq; auidè humanum sanguinē (vt ait Seneca) bibit, vt septē millia Romanorũ ciuium interimi, atq; cōtrucidari iusserit: sicuti Appianus, alijq; permulti referũt. Sed illud de Pollione Vedio nimiũ quã inusitatæ, ac prodigiosæ feritatis indicari potest: Is enim Vedius, cùm piscinas magno studio ac diligētia haberet, solitus est seruos suos occidere, eosq; piscibus vorandos præbere, vt hominũ cruore pastos comesset. Quod hercle in Romana quidē ciuitate non scelestũ modò, sed in primis nefariũ haberi debet, Octauio præsertim imperãte. De qua re Septimius Tertullianus copiosè scribit, in libro quē de Pallio fecit. Anneus verò Seneca cũ Cæs. Neronē ad clemētiã instrueret, sic inclamat: O Vedium mille mortibus dignum, qui deuorãdos seruos murenis obijciat, quas erat esurus. Qua in re illud etiã accidit dignũ Octauij Augusti prudētia, & mãsuetudine: Nã cùm is apud eundē fortè Vediũ cœnaret, ac puer qui ministrabat, crystallinum

fregisset. statim Vedius interimi illum, murenisq; obijci iusserat: sed cùm ad Augusti pedes confugisset, auxilium & opem implorans, absolutus est. Quam rem libitum est Annei Verbis repetere, ex libro quem de ira scripsit ad Nouatum. Cùm diuus, inquit, Augustus apud Vedium Pollionem cœnaret, fregit vnus è seruis crystallinum: ex quo rapi eum ad mortem Vedius iußit: nec vulgarem quidem, nam murenis obijci iubebatur, quas ingens piscina continebat. Quis non putaret hoc illum causa luxuriæ facere? sæuitia erat: sed euasit è manibus puer, & ad Cæsaris pedes confugit: nihil aliud petiturus, quã vt aliter periret, ne esca piscium fieret. In quo adeò motus est nouitate crudelitatis Cæsar, vt illũ quidem dimitti, & crystallina potius omnia perfringi iuberet, piscinamq; compleri. Hinc etiã C. Plinius tradit fuisse à Vedio Pollione in murenis sæuitiæ documẽta excogitata: qui eques Romanus fuit, cũ in earũ viuarijs damnata mãcipia immergeret.

De Lecanomantia veterum, quomodo & quibus sacris fieri consueuit: ac de voce & natura dæmonũ, & alia itidem ex Ioanne Zeze repetita. CAP. XI.

INter genera & potestates diuinationum, quas veteres coluerunt, pars etiam illa reponitur, quæ fieri per peluim solebat, aut per solium, (vt quidam dixerunt) Græci eam frequenti

quenti vocabulo Lecanomantiam appellant, de qua & C. Plinius alicubi disserit, sed paulò tamen pressius: ut eam reprehendere potius, quàm explicare voluerit. In Græcis verò commentarijs permulta comperies, in quibus hanc ipsam Lecanomantiam illi præcipuè exponũt, qui Academiæ dogmata sectati sunt: quoniã de Genijs ferè Dæmonibusq́; & diuinandi ratione, supra cæteros philosophos diligenter & accuratè disputant: cuiusmodi sunt illa quæ à Michaële Psello de natura & viribus dæmonum, ex Marci disciplinis referũtur. Fit etiã, inquit, vaticinatio per peluim, quæ Lecanomantia dicitur, quâ & rustici sæpe utuntur, quemadmodum per aërem quoq́; & per frondes rerum prædictiones fieri solent: sic ipsa quidem diuinatio per peluim censetur, maximeq́; apud Assyrios populos in pretio est, siquidem magna ex parte cum dæmonibus conuenit, qui à tali materia haud prorsus abhorrent. Vaticinantes igitur peluim aquæ plenã accipiũt, quam cùm dæmones irrepserint, leniter primò illapsi resident, sic ut subsilire quidam spiritus videatur. Nam etsi aqua ipsa in peluim fusa, secundum eius substantiã à cæteris aquis minimè differat: adhibitis tamẽ quibusdam carminibus, ex eorum potestate maximè præcellit, ut aptior multò sit ad illum fatidicum spiritũ excipiendum. Id autem est dæmonũ proprium,

Vt cùm attracti aut illecti in peluim sunt, ex eo quidem lapsu perexiguus sonus, ac significationis expers audiatur: deinde in ipsa vndæ oberrans, & quasi lusitans, exilem sibilū insusurrat, quo futura prænosci possint. Is enim spiritus vocem prætenuē emittit, quò ipsi dæmones minus intelligātur, & obscuritate rei facilius hominum votis imponāt. Et reuera perexilis vocula dæmonum & exigua est: quòd olim noster quoq; Venetus Hermolaus dicebat, vocē se dæmonis prætenuē, & penè subsibilantē audisse, qua ille de Aristotelis fortè entelechia interrogatus sibiipsi, & Georgio Placentino, responsitauit. Ioānes autē Zezes vir doctrina multiplici, totiusq; antiquitatis curiosus, de ipsa vaticinādi parte in Homericæ Iliadis cōmentario scribit, ea referēs, quæ ad istiusmodi vaticinationes cōueniant. Nam & veterē & nouā Lecanomantiā tradit, & in quibus potissimū differāt, Vetus enim qualis illa Vlyssis: noua autē, quæ ex aqua ἐν λεκάνῃ, & in qua aurū, argentū, electrū, æra & lapides, aliaq; id genus veniebāt: Nulla verò adesse mulieres, aut aliqui cum mulieribus coinquinati poterant. Sed & vestes, & cætera ad id instrumenta ab eodem Zeze referuntur, sicuti alibi dictum est.

Qui

Quibus elementis, atque initiis animantia dicantur constare: ac de Quinta essentia ad vniuersum orbem disponendum, atque absoluendum. Ibidemq; Mercurij verba relata, & Vergilij carmen expositum. CAP. XII.

QVi de elementis animalium, atque principijs diligenter scripserunt, omnia quidem animantia tradunt ex quatuor elementis constare: hominem verò ex ijsdem, ac diuino etiã spiritu, quem alij Quintam essentiã, seu Perfectionem, vel Harmoniam dixerunt: quæ per vniuersum decurrere, atque transmeare facillimè posset. Dicunt igitur ab ipsa terra carnem haberi, ab aqua humorem, ab aëre anhelitum, ab igne feruorẽ: à diuino spiritu ingenium, seu mauis rationem: quod ipsum & philosophi aliquot asserunt. Romani autem Theologi, vt Val. Soranus, Var. Terentius, & Figulus, sub nominibus decrum hoc totum intellexerunt: quos geniales vel patrios vocarunt: quoniam sunt hæc omnium quidem rerum semina, atque principia, quæ Græci τὰ ϛοιχεῖα appellant: tametsi Lunam quoque & Solem (vt est autor Festus) cum reliquis signis inter geniales deos conscripserunt. Poëta autem Vergilius, vt in omni philosophia egregiè doctus, ad hunc modum id exequitur sub Anchisæ persona:

Prin

Principio cælum, ac terras, camposq́ʒ liquentes,
Lucentemq́ʒ globum Lunæ, Titaniaq́ʒ astra
Spiritus intus alit: totāq́ʒ infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.
Inde hominum, pecudumq́ʒ genus: vitaq́ʒ volantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus.
Igneus est ollis vigor, & cælestis origo
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant.

Quam rem noster Vergilius ex adytis videtur Academiæ (vt alia permulta) transtulisse: siquidem à Platone philosopho assertū est, Deū ipsum, cum molem hanc totius orbis construere atqʒ disponere decreuisset, animam quandam, seu spiritum vel rationem excogitasse, cuius sapientia vniuersus ferè orbis aptißimè componi, atque adornari posset, & ad rerum ordinem, & ad singularem decorem. In qua sententia & Mercurius Aegyptius fuit, qui diu ante Platonis ætatē floruit: cuius verba hoc loco subijciemus, quò cumulatius hoc totū percipiatur. Animantium, inquit, corpus ex quatuor elementis constitutū est à Deo: habet enim aliquid in se ignis, aliquid aëris, aliquid aquæ aliquid terræ: neqʒ tamen ignis est, neqʒ aër, neque

neque aqua, neq; terra. Quæ facilè probari possunt: nam terræ ratio in carne est, humoris in sanguine, aëris in spiritu, ignis in calore vitali. Sed neque sanguis à corpore secerni potest, sicut humor à terra: neque calor vitalis à spiritu, sicut ignis ab aëre: adeo rerum omniũ duo sola reperiuntur elementa, quorum omnis ratio in nostri corporis fictione conclusa est. Itaq; ex rebus diuersis ac repugnantibus homo factus est, sicuti & mundus ipse ex luce ac tenebris, ex vita & morte. Quæ duo inter se & in homine pugnant: vt si anima superior euaserit, quæ ex Deo trahit originem, sit immortalis, & in clara perpetuaq; luce versetur: sin corpus euicerit animam, suoq; imperio subiecerit, in tenebris sempiternis, atque in obitu delitescat. Idipsum & Brachmanæ asserunt, vt copiosè probatur eorum decretis. Sed hæc de altioribus disciplinis theoremata, maiorem sibi curam, atq; otium requirunt: quæ secreto operi explicanda reseruamus.

Relatum de Carmanis populis, quàm mirifica sit eorum consuetudo in suspendendis occisorum hostium capitibus, & eorum linguis esitandis. CAP. XIII.

INter alia, quæ de Carmanis populis memorantur, illud etiam visum mihi est admodũ mirificum, neque indignum, quod à nobis repetatur,

tatur, qui ex eorũ numero sumus (vt inquit eleganter Augustinus) qui scribendo proficimus: & proficiendo scribimus. Relatum est igitur, neminem apud Carmaniæ populos vxorẽ posse ducere, nisi caput occisi hostis ad ipsum regem detulerit. Rex autem craneum seu caluarias (vt Celsus appellat) occisorum in regia statuit: linguam verò è faucibus auulsam minutatim concidit, paneq́ permistam illi degustandam porrigit, qui ad regem caput amputatum pertulit: tum suis familiaribus atque aulicis seu sapidissimum cibum edendum præbet. Quin apud eosdem ille rex haberi solet celebratior, atque præclarior, ad quem plura occisorum capita deuehantur. Quod cùm alij, tum Strabo in geographia testatur, vir in omni antiquitate peruestiganda solertiæ singularis.

PETRI

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA

LIBER SEPTIMVS.

De ingenio & eruditione Gregorij Nazianzeni & Basilij: & quo affectu ac studio simul ab humanis literis ad sacras & diuinas concesserint. CAP. I.

QVANTVM naturæ similitudo, & studiorum ratio in conciliandis hominum animis atque coniungendis possit, satis testantur philosophorum libri: in quibus exempla etiam non pauca referuntur, tum Græcorum hominum, tum Latinorum. Sed cùm fortè eorum mores atque vitam considerarem, qui in Academia Christiana maximè præstiterint, dignũ memoria putaui, quod à Rufino Aquilegiensi (qui Didymum Alexandrinum habuit præceptorem) scribitur de Basilio, & Gre-

gorio Nazianzeno, eorumq; singulari inter se affectu, & diligentia. Sed enim Gregorius idē (qui ex Nazianzo oppido fuit) cùm præclara eloquentia foret, atq; Basilium egregio affectu coleret, tantùm confisus est eius animo, atque amicitia (nam simul rhetoricam docebant) vt sedentē illum, ac rhetorica præcepta exhibentē, de officio (vt inquit Rufinus) differendi deponeret: atq; iniecta manu ad Academiā Christi perduceret: in qua altioribus disciplinis, ac diuinis mysterijs studio indefesso, & solertia singulari, per annos tredecim incubuerūt, quò veritatis arcana generi humano vberius atq; cumulatius explicarēt. Sic enim de vtroq; idē Rufinus ad Chromatium scribit: Gregorius et Basilius episcopi, ambo nobiles, ambo Athenis eruditi, ambo collegæ, ambo de auditorio egressi ad rhetoricam profitendam imperante Theodosio Augusto rogabantur. Nam & Hieronymus hunc ipsum Gregorium, non modò vt optimum præceptorem in optimis disciplinis agnoscit: sed & eloquentissimū virum meritò appellat. Sequutus autem in ipso dicendi stylo Polemonem Laodiceum traditur: ac inter alia permulta contra Iulianum Imperatorem librū pro re Christiana egregiè scripsisse: quòd ille cōtra Christum impudentissimè libros aliquot in expeditione illa Parthica effuderit: quod ab eodem Hieronymo locis pluribus relatum est.

De Hieroglyphicis Aegyptiorum literis: ac de vulture, & ape, eorumq; Symbolo: tum de cruce etiam ipsa nobilis consideratio. CAP. II.

De literis Aegyptiorum, quæ hieroglyphica appellantur, cùm apud veteres autores mentio est, tum in obeliscis etiam nunc considerari hoc potest: in quibus figuræ illæ, & effigies animantum diuersorum, herbarúmque, fluuiorum, & arborum, sculptæ eius gentis philosophiam designant: sicuti Strabo & C. Plinius grauissimi autores testantur. Nam in obeliscis regum Sesotidis atque Sennosornei, qui ex Aegypto in Vrbem deuecti sunt, per eiusmodi Symbola & Hieroglyphicas notas, rerum naturis interpretatio adnotata est: ita enim Aegyptiorum philosophia creditur primò illustrata, quod ab eodem Plinio & alijs traditur. Inter alias verò effigies scarabeos, apes, fluuios, boues, vultures, aliaq; id genus notare consueuerunt. Porrò ex ipsa effigie apis, symbolum regis signabatur: quòd is in obeundis vitæ officijs, non minus iustitiæ, quàm dulcem mellis clementiam habere debeat. In vulture autem naturæ genium, ac maiestatem indicabant: quòd inter has volucres fœminæ duntaxat inueniantur. De quo & Marcellinus Ammianus in Romana historia scribit, et Plutarchus item Charoneus. Quin illud etiam multò magis

gis considerandum est, de signo ipsius crucis. Volebant enim Aegyptij sacerdotes, ac philosophi, per eius effigiem spem Venturæ salutis intelligi: quod & Ruffinus autor diligens in sacra historia refert, inter sacerdotales literas dicens relatam crucem, quæ Vitam Venturam allegoricè designabat. sed hanc partem περὶ τῶν ἱερογλυφικῶν τῶν Αἰγύπτου *copiosè explicauimus in epistolicis: ea ferè omnia referentes, quæ arcana ista Aegyptiorum sacra denotarent.*

Factum memorabile Octauij Romani oratoris cum rege Antiocho: & de sagminibus legatorum, quæ in clarigatione gestabant: ex Iureconsultis & aliis. CAP. III.

NOtatum est in Roma. exemplis de C. Octauio, & eius ingenti animo, quem in legatione ad regem Antiochum egregiè probauit, Vt hominem decuit Romanum, & in omnibus Vitæ officijs maximè præstantem. Nam cùm fortè rex Antiochus dilaturum se responsum diceret, neque tum aliquid Romano oratori respondendum putaret, Octauius inibi Virga (quam manu tenebat) locum circumscripsit, & prius, inquit, ô rex quàm hoc ipso circulo egrediare, responsum dabis. Qua in re miratus hunc animum rex Antiochus in Rom. ciue, pro tempore dedit responsum. Sed in ea mox legatione idem C. Octauius interfectus fuit: quò factum est, Vt S. P. Q. R. statuam illi

(Vt

(Vt inquit Plinius) in rostris loco quidem ocu latissimo, poni iusserit. Neque illud ignorandum est, quòd ipsi legati virgam gestare apud veteres consueuerunt, sicuti etiam sagmina, & verbenas, si quò clarigatum accederent: id est ad ea clara voce repetenda, quæ ad ius Romani populi pertinerent. Vnde Martianus etiam iureconsultus (qui à Didio Iuliano iussus est occidi) sanctum refert à sagminibus dictum: sicuti in Pandectis habetur: Sanctum est, inquit, quod ab iniuria hominum defensum, atque munitum est. Sanctum autem dictum à sagminibus: sunt enim Sagmina, inquit, herbæ quædam, quas legati Popu. Rom. ferre solent, ne quis eos violaret, sicuti & Græcorum legatis accidit. Quin & Sextus Pompeius de verborum significationibus li. XXI. Pro verbenis, inquit, sagmina accipi, quòd ex loco sancto à consule Pratoréve, legatis proficiscentibus ad fœdus bellumq; indicendum, traderentur: Vnde illud Nauianum,

Ius sacratum Iouis Iurandum sagmine.

Mittimus autem quæ Liuius & cæteri de hoc scripserint, ne studio magis ambitionis, quam veritatis indultum videri possit.

Qui de ingenio dæmonum scripserint, ac de Gnosticis & Euchetis, quibusq; sacris dæmonem se concipere putarent, digna memoria obseruatio. CAP. IIII.

INter philosophos veteres, qui & ingenio clari, & doctrina præstiterunt, maximè quidem Academici numerantur. Hi autem de Genijs multa ac Dæmonibus scribentes, diligenter obseruauerunt, quo habitu sint, quáque potestate polleant: nam habere illos vires maximas, & in quaque re mira quadam efficere, pro comperto affirmant. Quod & Christiani philosophi pari consensu asserunt, vt Psellus, Origenes Adamantius, & Augustinus in eo præsertim libro quem de potestate dæmonum composuit. Sed quo pacto quibúsque sacris Euchetæ & Gnostici dæmonem se olim concipere dicerent, dignum profectò memoria est: cùm inter alia quoque portenta, ac prodigia magicæ vanitatis, idipsum meritò referri possit. Nam diuinationis genus, quæ Necromantia dicitur, in hunc modum fieri solitum ab ipsis quidem Gnosticis inuenio, qui alio verbo ἐυχῖται vocantur. x. Calendas. April. quo die IESVS *Christus à Iudæo populo cruci affixus est, conuenire hi solent cum puellis sibi noxus est, qui Gnostici dicuntur: tum peractis quibusdam sacris, atque luminibus extinctis, simul coitum ineunt vel cum sorore, vel cum filia, nec vllam prorsus rationem habent affinitatis. deinde autem nono mense in eundem locum redeunt, puellásque aduocant, & natos infantes ab illis accipiunt, eorúmque corpus*

circun

circuncidunt: tum effluente vndique cruore phialas implent, & puerorum simul corpora cremantes, cinerémque accipientes, cruori commiscent, atque eo condimento epulas & pocula clàm vbicunque incedant condiunt: tum his quidem sacris & alimentis diuinos quasi characteres in illis imprimi, atque infundi existimant: ac ipsa etiam dæmonia liberius concipi & felicius retineri. Sed ijdem præterea Gnostici dogma proprium ab insano quodam (vt inquit Psellus) acceperunt: quorum opinio sit, vt vnus omnino Pater credatur, cui filios duos adscribunt, antiquiorem primum, alterum verò iuniorem: Principia autem tria: nam patri supercœlestia tantum, iuniori autem filio cœlestia, seniori subcœlestia gubernari referunt: quod ipsum dogma, nihil ferè (vt inquit Psellus) à poëticis fabulis, anilibúsque ineptijs abhorret. Quæ res non ab Augustino ac Eusebio tantum ridetur, sed à cæteris quoque sacris autoribus, qui pro veritate ipsa, & religione summis quidem laboribus atque diligentia excubantes euigilarunt.

De Maximiani Imperatoris sæuitia in Christianos, & quòd affectus morbo animum commutarit: tum eiusdem edictum positum pro religione ipsa Christianorum.

CAPVT V.

INter alios plureis, qui Christianam religionem crudeliter persecuti sunt, Valerius Maximianus numeratur: qui varijs tormentorum, ac pœnarum generibus Christianos ipsos pessimè affecit: quod ab Augustino, Eusebio, alijsq; copiose exponitur. Sed is tamen Maximianus cùm in tabificum morbum, atque pestilentem incidisset, ac illi à medicis relatum foret, non aliter posse illum morbum curari, nisi à Christianorum sanguine & cædibus abstineret. Quibus auditis, Imperator Maximianus edicto cauit, vt quicunque essent Christiani suum numen ac Deos extra omnem iniuriam colerent: ac ritè in religione perstarent. Sed libitum mihi est hoc ipsum edictum Maximiani Impera. & Constantini Augusti referre, in quo apertè constabit, quantum Christianæ religioni Maximianus concesserit, homo alioqui sæuissimus, & Imperator orbis terrarum, & qui annos plures Christianos ipsos crudelissime fuisset insectatus. Nam idem Maximianus natura quidem atrox, atque sanguinarius fuit: quo etiam (vt à quibusdam traditur) nullum propè animal in tota vita crudelius habitum est. Edictum hoc est, quod per omneis fere vrbes pro decreto Imperatoris dicitur publicatum. Imp. Cæs. Maximianus inuictissimus Augustus, pontifex Maximus, Germanicus, Aegyptiacus, Thebaicus, Sarmaticus

cus. V. *Persicus.* II. *Carpicus.* VI. *Armenicus, Medorum & Adiabenorum victor, Trib. pontifex.* XX. *Imp.* XIX. *cos.* VIII. *pat. pat. proc. & Imper. Cæs. Flauius. Val. Constantinus Pius, felix, inuictus, Augustus pont. Impe.* V. *cons.* IIII. *pat. pat. proc. Inter cætera, quæ ad vsum reipu. decernimus, primò quidem voluerramus, secundum antiquas leges, & publicam Romanæ obseruantiæ disciplinam omnia moderari: inter quæ etiam hoc addere, vt Christiani, qui paternam religionem reliquerant, ad eam rursum reuerterentur. Sed quoniam suo quodam iudicio tanta eos obstinatio huiusce rei habuit, vt nullo modo ad cultum antiquæ religionis redire vellent, quæ à maioribus nostris fuerat instituta: sed eò magis pro voluntate sua vnusquisque legem sibiipsi constituit, & in locis diuersis plebs diuersa concurrit: cúmq; his propositum à nobis edictum fuisset, vt ad patrias leges redirent, & veterum autoritate constitutas: plerique illorum magis se periculis subiicere, cædesq; innumeras perferre, quàm præceptis talibus obedire maluerunt. Quoniámque in eadem adhuc sententia permulti obstinatius agunt, vt nec diis Romanis honorem vllum redderent, neque suæ religioni satisfacerent: pro nostra clementia atq; mansuetudine, quam omnibus exhibemus, etiam nunc erga Christianos putauimus probandã:*

ut rursus Christiani sint, & cœtus habeant, et conuenticula, in quibus orare consueuerunt, construere, atque ædificare possint: ita tamen, ut nihil contra publicam disciplinam faciant. Alijs uerò locis, atque epistolis, satis indicauimus, quid eos oporteat obseruare. Vnde hac nostra indulgentia illis concessa, suum Deum exorare debent pro salute nostra, & pro Reipublicæ statu, ut ea integra atque incolumi, ipsi etiam securi agere in proprijs laboribus possint Hoc autem edictū ex Romano sermone Pamphilus Eusebius in Græcam linguam conuertit: cui ab Imperatore Constantino concessum est, ut Annales, ac gesta Cæsarum euoluere, ac pro arbitrio legere posset: unde sacram historiam pari studio atque doctrina conscripsit, quam deinceps Turrantius Ruffinus, uir magna doctrina & lectione multiplici, in Latinum sermonem transtulit.

De municipibus Rom. Pop. & quid apud Horatium sit, Digni cærite cæra, expositum eius carmen: tum quibus causis atque rationibus municipes Romani essent, copiosè explicatum. CAP. VI.

IN iure ciuili Romano permulta quidem rationes afferūtur, quibus S.P.Q.R. quosdam populos atque municipes non tantum iure Quiritum donauerit, sed multis etiam oneribus, atque damnis exemerit: cuiusmodi nominantur

tur

tur, Attellani Cærites, Prænestini, & eiusmodi alij. Primi autem omnium facti sunt popu. Ro. municipes Cærites: & hi quidem (ut est autor diligens Gellius) sine ullo iuris suffragio: quoniam bello Gallico sacra Romana recepissent, eaq́ue diligentia singulari custodissent. Vnde etiam tabulæ Cærites appellatæ sunt, in quibus Censorum potestas, eorum nomen referebat, qui nota aliqua vel ignominia forent insignes. Ex quo eruditè Flaccus in epistola ad Numicium, Dignos cærite cæra appellat Romanos, quoniam luxu, atque voluptatibus turpissimis tenerentur: quem tamen locum Horatiani interpretes ineptissimè (ut alia permulta) exposuerunt. Hirpiorum verò familiæ, qui in Phaliscorum agro essent, ob mirificam quidem causam ab omni militia & munerum cura vacationem habuerunt, quòd hæ quidem nudatis pedibus impunè super ignem sacris quibusdam incederent: quod ut facilius probari possit, C. Plinij verba subscribemus. Haud procul Vrbe Roma (inquit) in Phaliscorum agro familiæ sunt paucæ, quæ vocantur Hirpiæ, quæ sacrificio annuo, quod fit ad montem Soractem Apollini super ambustam ligni struem ambulantes, non aduruntur, & ob id perpetuo senatusconsulto militiæ, omniumq́ue aliorum munerum vacationem habent. Prænestini autem populi, cùm in ius Coloniæ relati essent, ob eam

causam à Tiberio Imper. municipes facti sunt, quòd in Praenestinis finibus iuxta oppidum ex capitali ac sontico morbo Caes. Tiberius conualuisset: eoq; nomine municipij gratia illos donauit: quod Hadrianus Imperat. in oratione de Italicensibus retulit. In hoc tamen Municipes à Rom. ciuibus differebant, quòd neque magistratus capere, neque ius suffragandi habere poterant, sed munerum tantum ciuilium atq; militarium erant participes: sicuti à Verrio Flacco, & Festo scriptum est: nam & Gellius inquit municipes ipsos honorarij quidem muneris cum popu. Rom. fuisse participes. Festus verò Pompeius eruditè ac prudenter refert, triplici modo municipia intelligi. Sicuti cum pars aliqua ciuitatis in Vrbem iure municipali commigraret: quales Fundani, Formiani, Cumani, Acerani, Lanuuini, Tusculani: qui paucos post annos iure Quiritum donati sunt. Secundo modo cum vniuersa ciuitas in Vrbem confluëret: vt Aricini, Cerites, Agnanini. Tertio eorum dicitur, qui in ea lege ad Vrbem accederent: vt suae cuiusque ciuitatis municipia & Coloniae forent: veluti Tiburtes, Praenestini, Pisani, Vrbinates, Nolani, Bobutinenses, Placentini, Nepesini, Sutrini, & Lucenses. de qua re non modò Iureconsulti diligenter scribunt: sed & A. Gellius, & ex Verrio Flacco Pompeius.

Quo animo Cæsar Anticatones libros scripserit: & quantum Catoni inuitus concesserit, cùm eius ebrietatem reprehenderet: aliaq; non contemnenda de Ciceronis inconstantia adscripta. CAP. VII.

DIgnum memoria est quod à Iulio Cæsare scriptum fuit de M. Catone viro pratorio: qui ex obitu dictus est Vticensis: nam cùm M. Cicero eius vitam, egregiosq; mores pluribus laudibus extulisset, parum æquo animo tulit Cæsar, eum ipsum Catonem tantopere, à Tullio in primis, commendatum: ex quo duos libros contra eum scripsit, qui ex re Anticatones dicerentur: in quibus omnia propè M. Catonis vitia (si qua erant) collegit: sed inter alia ebrietatem illi, velut maximum probrum, obiecit: quod à Cæsare tamen ita relatum est, vt laudasse magis hoc tantum virum, quàm reprehendisse visus fuerit. Nam cùm ipse Cato plurimo vino incaluisset, & antelucanis officijs esset occupatus, fortè quosdam habuit obuios, qui (vt inquit Cæsar) cùm eius viri caput retexissent, admodum erubuit: sed ita factum adiecit, vt non Catonem putares ab illis, sed eos à Catone deprehensos. Qua in re (vt apparet) Catonem etiam ebrium adeò reueritus est, vt vel in ipsa ebrietate videatur illam veræ virtutis imaginem retinuisse: quod & Plin. Nepos testatus est: qui, haud

plus

plus, inquit, honoris à Cæsare vel autoritatis tribui Catoni potuit, quàm si ebrius quoque tam venerabilis erat. Quòd autem mox idem Cicero Anticatones Cæsaris laudarit, plurimumq́ extulerit, hoc totum vel ex eius constantia, vel adulationis vitio accidit: vt qui fortunæ obsequi: ac tempori, inuitus mallet, quàm cōstanter succūbere. Ex quo ea, inquit, laudatio tota κολακεία fuit, sicuti ad Pomponium Atticum scribit. Et diu sanè inimicitiæ inter Cæsarem, & Catonem viguerunt: quod & Plutarchus alicubi, & Atteius Capito indicauit. Nam in libro, quem scripsit de officio Senatoris, apertè explicat, quo tempore Cæs. consulatū obijt, nihil eum dubitasse viatorem vocare, vt Cato ipse adhuc loquens in carcerem duceretur: in quo tamen non modò excusatum Catonem constat, sed etiam Senatu approbante absolutum.

De impositione nominū apud Comicos poëtas: & quid inter se differant Cylones, & Chilones, ac ibidem Cice. verbum explicatum contra quorundā sententiam.

CAPVT VIII.

QVi de origine nominū atq́ viribus scripserunt, permulta quidem afferunt de his nominibus, quæ ex forma ipsa & habitu corporis deducta sunt, quod in Scenicis maximè fabulis apparet. Nam poëtæ Comici habitum figuramq́ hominum diligenter conside-

rantes,ex re plerunque personas denominant: cuiusmodi sunt qui Græca voce appellantur Cephali,Cylones, Phalachri, Blepharones, & alia generis eiusdem. Sicut à nostris etiã Tuditani,Frontones, Lõguri,Capitones,Coßi, Labeones,Venulei,de quibus diligẽter alibi scripsimus. Qui autem dicantur Chilones, vel Cylones,& quo pacto inter se differant, libitum mihi est paucis hoc etiã loco adnotare:sicuti & Sextus Põpeius ex Verrianis cõmentarijs refert. Chilones enim inquit eiusmodi homines appellari,qui maioribus labris sũt:hoc est, qui Labeones,aut Labieni,à nostris dici poßũt. T. autẽ Lucretius Labrosos nominat,vnde illud,

Simula Silena Satyrast labrosa philema.

Cylones verò sine vlla quidem aspiratione idẽ Pompeius eos appellat, qui fronte prominentiori sunt, & quasi extante:nã Cillones duplici ll, aliud omninò significat : etsi ridiculè quidã in hoc aberrant.Cũ enim Crispũ Sallustium Cicero in gregem cillonũ, sacrilegorum, atq; impudicorũ cõnumeret:nihil aliud intellexit,quàm cynædũ hominem, ac turpiter ceuentẽ.Quoniã Cillere apud veteres motitare, atq; agitare est:quod & Seruius atq; Higinius testantur:vnde Cillones dicti,qui pudore vendito ceuentes se effœminant. Nam & Leneus Pompeij libertus, cùm satyras contra eundem Sallustium scriberet,non modò illum

Popin

Popinonem ac Lurconem satyricè appellauit: sed etiam λάσταυρον, quasi meretriculam, & scortum, vt in Suida collectaneis exponitur: quod à me obseruandum fuit, ne tam impudenter quidam deprauare, atque peruertere bonos codices audeant.

De spatio humanæ vitæ: & adnotanda obseruatio de pondere humani cordis, quo modo crescat & decrescat: ex anatomica Aegyptiorũ obseruatione. CAP. IX.

DE vita hominis, & quæ fine, armorúmque spatio censeri debeat, permulti quidem apud veteres tradiderunt: nec illi tantũ, qui naturæ vires, ac decreta obseruarũt. Qua in re cùm inter se dissentiant autores, plerique tamen centum annorum spatium vitæ hominum concedunt: idque ipsum vulgato magis, quàm intellecto nomine Seculum appellarũt: quod apud nos cùm alij permulti, tum ipse Censorinus ad Q. Cerellium copiosè explicat. Sed à Terentio Varrone traditum est, ex Dioscoridis autoritate, qui siderum scientiam calluit, Aegyptios quidem ipsos (quibus seruandi medicata cadauera cura fuit) subtili admodum & arguta ratione deprehendisse: quo maximè vitæ spatio ætas hominis æstimari debeat, sumpta ex pondere humani cordis coniectura. Itaque affirmarunt ijdem Aegyptij, centum omnino annis hominum

Vitam definiri: quòd eorum cor, qui sine vlla corporis tabe perierint, hoc ipsum declaret: quoniam cùm ætate (si expendatur) aucta atque damna referat. Anniculi enim pondere duarum drachmarum, bimi quatuor, & sic in singulis annis vsque ad quinquagesimũ binas accedere, vt centum drachmis existat quinquagenarij hominis cor. Ex eo deinde numero, vnoquoque anno binas detrahi, ac minui: quò perspicuum est, ab anno centesimo ad primam sui ponderis redire, neque longius posse proferri. Quod ego tamẽ acutius quidem existimo, quàm verius: quanquàm in his libris, qui τὰ ἀναζεμινὰ prosecuti sunt, mira prorsus atque incredenda explicentur. Quod alicubi & Claudius Galenus affirmat. Sed & C. Plinius id ipsum de hominis corde ad Vespasianum Augustum recensuit, etsi breuiter quidem, cùm dixerit creditum ferè ab Aegyptijs, ex defectu humani cordis nõ vltra centesimum annum posse homines viuere.

Quomodo à mathematicis vitæ hominum finis afferatur: ac de ætate Mosis, ex Trebellio Pollione, ac de Xenophilo music nonnihil. CAP. X.

QVod in capite superiore diximus de humana vita spatio, ac hominum legitimo obitu, monuit, me veterum autoritas, qui ab ista Aegyptiorum sententia prolatis quidem

dem exemplis longè dissentiant: sed ea tantummodo referemus, quæ Trebellius Pollio ad Constantium Imper. scribit in hunc modum: doctißimi (inquit) mathematicorum centum viginti annos homini ad viuendum datos iudicant, neque amplius cuiquam concessum dicunt: illud etiam adijcientes, Mosen ipsum (vt Iudæorum libri testantur) Dei familiarē, XXV. ac centum annos vixisse. Qui cùm interitum hunc vt immutatum fortè quereretur, ferunt illi ab incerto numine responsum, Neminem deinceps amplius esse victurū. Sed in sacris etiam historijs finē homini veteres tribuunt XX. annos supra centesimum: quod & Iosephus ipse, Firmianúsque, & alij referunt: quanquam Romani quidem autores de annis Aegyptiorum, eorúmque spatio aliter sentiant: in quo temerè ab indoctis Varro incesßitur, vt suo loco à nobis expositū. Inter alios verò complureis, qui annos aliquot supra centum vixerint, vnus quidem Xenophilus musicæ disciplinæ peritus, in tota mortalium vita repertus est, qui centum & quinque annos sine vllo corporis incommodo vixerit: quod ipse C. Plinius tradit, vir vnus apud Latinos (quantum equidem iudicio possum consequi) in obseruandis, inuestigandísque naturæ arcanis, diligens, & accuratus.

Quan

Quantum Publius Vergilius & à M. Tullio laudatus fuerit, & quo honore ab vniuerso Romano populo habitus, cùm carmen in theatro recitaret. CAP. XI.

ET in epistolis M. Tullij ad T. Pomponium, & in Seruianis commentarijs abundè relatum est, quãtum M. Cicero P. Vergilij ingenio ac versibus detulerit, cùm seipsum contine nere nequierit, quò minus audiente Rom. po. spem Latinæ doctrinæ illum appellarit. Nam cùm fortè Vergilij carmen ex Bucolico poëmate Cic. audisset, miratus eruditionem & elegantiam, iterum (vt scribit Seruius) recitari illud voluit: adeóque traditur in eo audiendo affectus, atque oblectatus, vt apertè de autore Vergilio dixerit, Magnæ spes altera Romæ. Quod hemistichion poëta mox in suum Aeneam detorsit his versibus:

Hinc pater Aeneas Romanæ stirpis origo
Sydereo flagrãs clypeo, & cœlestibus armis.
Et iuxtà Ascanius, magnæ spes altera Romæ.

Quin & illud notandum maximè est, quod à Materno refertur de eodem Vergilio, vt à Cor. Tacito scriptum est: tantum enim laudis, tantum honoris nomini Vergiliano habitum Romæ est à Sen. P. Q. R. vt recitanti suum carmen in theatro, perinde vniuersus populus assurrexerit, atque Octauio Augusto Imper.

 sic enim

sic enim Tacitus ex Materni persona in libro ad Fabium Iustum, Testis, inquit, Ro. pop. qui auditis in Theatro Vergilij versibus, surrexit vniuersus: ac praesentem spectantémque Vergilium veneratus est: sic quasi Augustum, Ex quibus minimè mirum est, si & epistolis & carmine Augustus etiam Octauius totius orbis terrarum Imperator Pub. Vergilio poëtarum principi tantum concesserit.

De historia T. Liuij, quòd in libros ab autore diuisa fuerit, non in decades, contra aliorum opinionem, tum quibus id autoribus comprobetur. CAP. XII.

FAlsò receptum est, ac doctioribus etiam persuasum, fuisse in Decades, diuisum T. Liuio suum opus de Romanorum gestis, quae singula decem voluminibus explicantur, quod ipsum de autore Liuio neutiquam apud veteres comperias. Nam & Priscianus vir diligens, alijq́; Grammatici, sicubi Liuium citāt, librorum numerum adscribunt, neque Decades nominant, Itaque & XVI. librum & XXXIII, & CLXVI. videmus aduocari ab antiquis autoribus. Cui sententiae & Frāc. Petrarcha astipulatur, vt qui asserat in epistola ad Ioannem Boccatium, ignauia legentium contigisse, vti Liuiana historia sit in Decades distributa. In partes (inquit) quas Decades vocant, non ipse qui scripsit, sed fasti-

diosa

diosa legentium desidia diuisit. Sed & L. Florus libros C X L. *eiusdem autoris recenset, sublato penitus nomine Decadum: cùm vniuersam historiam in Epitomen, vel (vt Latinè loquar) in Breuiarium contraxit. Id & Politianus olim ita liberè nobis concedebat, vt nostram quoque diligentiam magnopere commendaret in perquirendis, atque examinandis veterum monumentis.*

De Bonifacio Põtifice Romano eiusq; insolentia, & ambitione: tum eiusdem scelestum facinus relatum cõtra Prochetum archiepiscopum: ac de improbitate & impudentia Christianorum pontificum.

CAPVT XIII.

NEque illud à nobis prætermittẽdum est, quò minus in his etiam commentariis legatur de Bonifacio Pontifice Romano, qui Celestino successit in pontificatu. Is enim tanto ambitu, tantáque libidine Gebellinorũ partes traditur fuisse insectatus, vt minimè veritus sit permulta efficere iniquissimis artibus, atque incredibili insolentia: neq; in principes tantùm Romanos sed in ipsos etiam sacerdotes: ceu illud contra Prochetum Genuensem Pontificem, quem archiepiscopum vocãt. Nam quo die sacra cineritia celebrantur, mos est apud Christianos, vt Pontifex Maximus prodeuntes sacerdotes ad eius pedes excipiat,

atque eorum capitis cineres apponat: singulos subinde cõmonens, & cineres esse illos, & in cinerem reuersuros. Cùm autem Prochetus sacerdos, qui habebatur inter Gebellinos, constitisset ad pedes pontificis, inibi Pontifex Bonifacius verbis permutatis, quæ pro religione effantur, Memento (inquit) quòd Gebellinus es, & cum Gebellinis morieris: & simul cineres sacros in eius frontem atque oculos proiecit. Quo intelligi potest ab omnibus, quãta sit eorum hominum iniquitas, atque impudentia, qui sub nomine religionis nihil non licere sibi opinantur. Nam cùm ad instruendos mortalium animos, pacémq; humano generi conciliandam, creati atque instituti sint, nihil amplius existimant, aut magis conantur, quàm pro libidine seditiones principum excitare, nefariásque voluptates flagitiosissimè explere: quod & Thomas Aquinas, & Aegidius Romanus, magnis cõmentarijs disserũt.

Scitum responsum Aristippi philosophi, cùm rogaretur, cur homines doctiores diuitum domos, atque Principum frequenter adeant: minimè autem ad eos diuites. CAP. XIIII.

PRudenter ac scitè responsum est à Cyrenaico Aristippo, interroganti Dionysio, quid in causa foret, vt philosophi ac eruditi homines diuitum ædes accederent, eorúmque

fores

fores ac limina contererent: diuites autem minimè id agant. Quoniam philosophi (inquit) probe intelligunt, quæ desint diuitibus, & quibus maximè egeant: diuites autẽ hoc nesciunt. Quocirca pereleganter Picus noster Mirandula dicebat, nullum se animal videre in omni vita mortalium stultius, atque insolentius, quàm diuitem hominem, qui bonarũ disciplinarum sit imperitus, à studijsq́ liberalibus abhorreat: quoniam diuitiæ illæ impudicis voluptatibus atque desidiæ paratæ sunt, neque in vsum hominum, aut aliquàm vitæ vtilitatem erogãtur. Itaque minimè mirum est, si Alexandrini reges, atque cæteri principes, tam summis studijs, tàmque accurata diligentia doctiorum hominum familiaritates, atque sermones conquisierunt. Quàm rem epistolæ Græcorum principum, ac Romanorum abundè indicant: vnde illud peruulgatum, Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν συνουσίᾳ.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA

LIBER VIII.

De Simone Samarite, qui Magus dicitur, & quomodo in vrbe pro Deo habitus sit, & quo cultu atq; honore fuerit, ex Tertulliani Apologetico, & aliis autoribus.

CAPVT I.

NON *dixerim qua voluptate ac studio sacris autoribus incumbamus, eorumq́; lectionibus delectemur; sicuti celebres sunt qui Græcè scripserunt, Origenes Adamātius, Clemēs, Eusebius Pāphilus, Iustinus martyr, Basilius, Io. Chrysostomus, Gregorius Nazianzenus, Epiphanius, qui cognomento* πεντάγλωττος *est nuncupatus, aliiq́; cōplures: ac ex nostris etiā Tertullianus, Hilarius, Cyprianus, Augustinus, Hieronymus, Rufinus, Ambrosius, Gaudentius. Nam horum quidē commentarij perinde mihi atq; thesauri videri solent, in quibus*

bus tam varia, tam multiplex doctrina; rerumq́; omniũ cognitio est, vt vniuersam propè antiquitatem, legesq́; omneis, & philosophiæ placita contineāt. Quod ego nuper sum expertus in Eusebij ac Tertulliani commentarijs legendis, qui ambo & ingenio & doctrina summa præstiterunt. Sed quod in Apologetico de historia Simonis Magi insinuat, apponendum putaui. quo loco de veterũ dijs agit. Cùm Laurentiam (inquit) publicum scortum colitis, velim saltem Laidam, aut Phrynen inter Iunones, & Cereres, ac Dianas adoretis: cùm Simonem etiam magum statua & inscriptione sancti Dei inauguratis. Quòd autē statuam Tertullianus Simonis Dei nominet, scribenda hîc sunt, quæ Iustinus martyr ad Augustũ Antoniũ scribit, nā & hoc Pamphilus Eusebius recenset. Post dominum (inquit) IESVM, *Simon quidam Samareus ex vico, qui dicitur Gyttho, Claudio Cæs. imperante, magicis artibus, & ope dæmonum suffultus, in vrbe nostra (quæ omniũ tenet Imperium) quàm plurimis deceptis Deus est decretus, & apud nos simulacri honore donatus, quod in ipso Tyberis flumine inter duos pontes collocatum est, addito etiam hoc titulo, Latinis literis perscripto,* SIMONI DEO SANCTO. *Nam & eundem omnes propè Samaritæ, ac nonnulli ex cæteris populis, perinde ac summum Deum &*

aderant, & confitẽtur. Mitto autem quæ Hieronymus de eodem scribit, ne plura consectari curiosius videar: cùm fugisse illũ ex Vrbe asserat, aliaq́ fecisse prodigiorũ insignia. Origenes verò Adamãtius ab his videtur dissentire, qui Simonem ipsum dicit, eiusq́ disciplinã minus celebrẽ fuisse. Ita enim refert contra Celsi Philalethen: Voluit & Simon Samareus magus sua arte & cõmentis non paucos è medio tollere: multos enim suis (vt puto) præstigijs fallebat: nunc verò ex omnibus, qui vbique gentium agunt, ne ad XXX. *quidem comperias, qui illum sectẽtur: & ij prorsus circa Palestinam sunt: in reliquis verò orbis terrarũ prouincijs nec Simonis nomẽ auditũ est, cùm ipse laudis & gloriæ auidus hoc maximè percuperet. Quòd si quæ eius nominis fama extitit, ea quidẽ ex Apostolorum historia innotuit. Hæc Adamãtius. Sed enim quæ in Egesippi historia de hoc ipso Simone adscribuntur, minus adhuc recepta sunt: sed cõficta omnia, & à vero aliena prudẽtiores extimarũt, quòd aspiciẽte vide licet Imperatore Nerone deuolauerit: nõ enim Lucas hoc Antiochenus omisisset, præsertim cùm referatur à nostris, eundem quidem precibus apostolorum decidisse, ac iuxta Ariciam crus alterum infregisse.*

De Aegyp

De Aegyptiorum antiquitate, eorumq́; vrbibus, ex Pomponij Commentario: ac de aliis etiam regionibus nonnihil obseruatum. CAP. II.

TRaditum est in veterum commentarijs, Aegyptios quidē populos haberi omniū vetustissimos, tum rerū disciplinarumq́ꝫ compluriū fuisse inuētores, ex quo terrarū parens Aegyptus appellata est: quod & Strabo philosophus, & Appion polyhistor, alijq́ꝫ fatentur. Sed illud in primis memoria dignum, ac mirificum putaui, quod à Mela Pomponio scriptū est de ijsdem Aegyptijs, in hūc modū: Aegyptij, inquit, homines vetustissimi sunt trecentos enim & XXX. reges ante Amasim, ac supra XIII. millium annorum ætates certis annalibus referunt: mandatumq́ꝫ literis seruant, dū Aegyptij sunt, quater suos cursus vertisse sidera, ac solem bis iam occidisse, vnde nūc oritur. Quin & XX. inquit, millia vrbium regnante Amasi habitarunt: tum sua ætate clarissimas dicit, quæ procul à mari sint, Sayn, Memphim, Syenen, Bubastē, Elephantim, ac Thebas, quas vel ipse Homerus poëtarum maximus centum habere portas testatus est. Quòd autē in Aegypto X. millia vrbium Mela constituit, id ego legentium iudicio æstimandum relinquo: ne probare illa nunc videar, quæ portenta à ple-

risque, ac prodigia nuncupentur. Nam qui de Vrbibus scripserunt, persæpe inter se dissentiunt, quod aliàs demonstraui. Sedenim in Bactrianis mille Vrbes fuerunt, in Italia septingentæ, in Creta X C. Vt à probis autoribus traditur. Sed hanc partem de Vrbibus secreto opere, dijs Volentibus, explicabimus.

De triplici dicendi genere apud veteres, & quo maximè stylo vsi sunt Romani, Hispani, & Punici autores, ex Mirandulæ sententia. CAP. III.

V*Ersatus sum nuper cum Pico Mirandula; Viro & ingenio magno, & doctrina multiplici, cum quo non dixerim quanta animi Voluptate de literis & honestis disciplinis agamus: Veluti cũ nuper de antiquis scriptoribus iudicium faceret, adeo Vt nihil dici Verius aut prudentius posset: Sunt (inquit) apud Latinos plura scribendi genera: sunt qui delectent, sunt qui doceant, qui & afficiant, & qui moueant: sunt etiam qui plura ex his, & qui pauciora consequantur. Sedenim fuerunt, inquit, nõ pauci, in quibus Romana & elegans elocutio: alij rursus Veluti municipes, & agrestes, quasi sub alio calo sermonem didicerint. Roma. omnes in suo genere pressi, elegantes & proprij: Vt Iulius Cæsar, M. Cicero, Sallustius, Q. Curtius, Liuius, Iunius Columella, &*

la, & Cor. Tacitus. Hispani autem florentes, acuti, & qui ad peregrinum inclinent: sicuti Fab. Quintilianus, Hilarius, & Anneus Seneca. Suetonium his, & Plinios addebat, quòd essent in scribendo similes, figurisq; & Græcis vocibus cupidius, ac insolenter vterētur: quod & maximè Hispanis ingenijs propriū. Punici & Carthaginienses, duri, audaces, improbi: vt Florens Tertullianus, Apuleius, Cyprianus, & Capella. Priores (inquit) Romanum ius seruarunt, ac nulla prorsus vitia in sermone admiserunt: sequentes ab his declinarunt: tertij palam aberrantes, virtuti vitium prætulerūt. De Gallicis, inquit Picus, ingenijs non loquendum: vt de Caßiodoro, Apollinare, Fulgentio, qui mythologica lusit: de Enodio item ac cæteris, quorum commentarij aspiciendi sunt, non probandi. Hæc mecum Mirandula in Marciana bibliotheca Florentiæ disseruit.

De falsitate oraculorum, quòd ad principum nutū ferebantur, exemplo Philippi Macedonis, vt Demosthenes & alij probarunt. CAP. IIII.

F*Actus est liber à Plutarcho philosopho de falsitate oraculorum, quòd ea videlicet nō modo ficta ac falsa forent, sed interdum etiam ridicula, hominumq; commentis temerè comprobata. Demosthenes autem vir ingenio acri*

&

& callido prudenter dicebat, cùm fraudes ac deceptiones oraculorũ videret, Pythiã quidem suo tẽpore φιλιππίζειν, quòd ea scilicet imperio ac nutu Philippi regis à sacerdotibus Delphicis promerentur, quæ cum eiusdẽ animo ac libidine cõgruerent. In quo facilè possumus cognosse, antiquiores illos, præsertimq; doctrinis & prudentia excultos, neutiquam istis deceptionibus fidem habuisse. Nam & illud quoq; respõsum ex Delphico (vt aiunt) de rege Pyrrho,

Aio te Aeacida Romanos vincere posse:

Falsum omnino M. Cic. affirmauit, adhibitis etiã rationibus, cur ita demũ referret. Primò, inquit, nũquã est Apollo Latinè locutus. Deinde etiã sors hæc Græcis quidẽ inaudita est: sed & Pyrrhi tẽpore Apollo ipse versus facere desierat, hactenus Cicero. Sed enim potius id poëta Ennius pro tempore confinxit: quoniam sit poëtis ipsis concessum, nõ modò fingere aliquid, sed mentiri etiã, & falsa dicere. Itaq; meritò ab eodẽ Cicerone dictũ est, Apertè quidẽ cõuincitur cætera omnia Delphica parum syncera fuisse: quòd itidem à plerisque philosophorum copiosè scimus assertũ: vt diligenter Pamphili Eusebius ad episcopum Theodorũ demonstrat.

Annei Senecæ locus in epistolis expositus de meta sudante in vrbe Roma: ac de Pub. Victore qui de regionibus Vrbis scripsit. CAP. V.

In

IN epistolis Annei Senecæ ad Lucilium verba hæc sunt: Essedas transcurrentes pono, & fabrum inquilinum, & ferrarium vicinum, aut hunc qui ad metam sudantem tubas experitur & tibias, neque cantat, sed exclamat. Quo loco quid intelligamus Metam sudantem, viri olim doctiores quæsierunt: sed nihil tum inuentum est, aut prolatum, quod hoc ipsum satis exponeret. Sciendum autem locum ipsum in Romana vrbe fuisse, ita ex re appellatum: nam Meta quidem in vrbe & Metula (vt Grammatici probant) lapides erãt, quasi coni extantes, (ita enim Græcè possunt appellari) quoniã meta est perinde ac turbo inuersus: cuiusmodi effigies adhuc in compitis spectantur, quæ ad instar cylindri propemodum sunt. Erat autem locus hic, quem Metam sudantẽ Seneca vocat, in regione Vrbis quarta, in qua templum Pacis, Suburra itidem, Sandalariũ, & horrea castanearia, sicuti à Pub. Victore traditum est: qui in XIX. Vrbis regionibus ea propè omnia refert, quæ scitu digna, & memoria viserentur: etsi magis hæc ipsa Victor nominat, quàm explicat: sic vt breuiarium Rom. Vrbis & quasi locorum περιοχὴ videatur: quod & Bern. noster Oricellarius putat, qui Pub. ipsum non modò aßidua obseruatione exponit, sed Vrbis totius ambitum, situm, magnitudinem, ac partes pari diligentia

&

& studio exequitur, collectis ferè his omnibus, quæ ad hoc absoluendum pertinerent.

De Milonis Crotonienſis robore ex Pauſania, ac de Maximino & Firmo Roma. Imperatoribus, quo robore, & qua forma fuerint. CAP. VI.

COmplura paßim leguntur in antiquorũ monumentis de Milone Crotonienſi, & eius clarißimis geſtis, & robore: ſed apud vnũ tantum Pauſaniam ea referuntur in Heliacis, quæ mirificam ſanè, peneq́ prodigioſam viri fortitudinẽ arguant, quod ego ſubijciendum putaui. Is igitur Milo ex oppido Crotone fuit, & in athletica præſtitit: ita malũ Punicum tenebat, vt nemo illi è manu extorqueret, aut digitum corrigeret, quum is tamẽ nullibi malum læderet. Idem diſco vncto inſidens à nullo diſtrahi poterat. Vnde & C. Plin. inquit, quòd is quum ſemel conſtitiſſet, nemo eum è veſtigio educebat: ſed & chordam fronti veluti coronã alligans retento ſpiritu, venis plenis firmabat. Itaque Maximinũ Cæſ. Aug. qui Thrax fuit, Milonem Crotoniatem vulgò appellarũt: quòd is manibus hamaxas traheret, rhedam onuſtam propelleret, aliaq́ ſupra fidem permulta efficeret. De quibus & Iunius Codrus, & Capitolinus ſcripſerunt. Firmus verò (quem

Cæſ.

Cas. Aurelianus latronem Aegyptium vocabat) ut Vopiscus tradit ad Bassum, statura fuit ingenti, oculis promicantibus, capillo crispo, fronte vulnerata, vultu fusco, reliquum corpus pilosus & hispidus, ita ut cyclops vulgò diceretur: robore sic insignis atque egregius, ut triarium vinceret. Nam & incudem pectori superpositam, tundentibus alijs, constanter pertulit, cum ipse resupinus & in manus curuatus pendere potius, quàm iacere videretur.

De iis qui fœcundiores fuerint ad prolem procreandam, ac Proculi Augu. verba de ingenti sua libidine. CAP. VII.

Mirum est quod ab antiquis traditur de quorundam multiplici & numerosa sobole, in quorum numero etiã reponitur Artaxerxes ille Persarum Rex. Is enim CXV. *filios habuit: ex quibus quinquaginta in eius necem conspirantes, eum occiderunt: ut minus id ferendum videatur: cùm ex tanto numero, nullus (ut inquit Trogus) repertus sit, quem à tam impio ac nefando scelere patris maiestas, aut pietas reuocarit. Quin & Eutyche* XXX. *quidem peperit filios, sicuti à veteribus scriptum est. Nam Cn. Pompeius in theatri ornamentis, quum mirabiles rerum hominumq́ effigies poneret, Eutyches simulacrũ constituit,*

Hac

Hæc enim à XX. *liberis in rogum est illata, sicuti C. Plin. ad Vespasianum August. refert. Proculus autem Cæs. centum Sarmatas virgines, quæ in bello captæ sunt, intra dies* XV. *(vt ipse gloriabatur) grauidas reddidit. Adeo libidini atque nequitiæ deditus fuit: quod etiã Flauius Vopiscus detestatur. Sed apponam verba eiusdem Proculi Imperatoris ad Metianũ: Centum, inquit, ex Sarmatia virgines cepi: ex his vna nocte decem iniui: omnes tamen, quod in me erat, intra dies* XV. *mulieres reddidi.*

De XII. Romanis Dijs, & eorum nominibus, qui singulis mensibus apud veteres præponerentur, ex antiquo marmore, ac Ennij carmen additum. CAP. VIII.

INcidi nuper in monimenta quædam Romanæ vetustatis, in quibus & ratio & ordo Romani anni deprehenditur: quibus videlicet ferijs, aut etiam Dijs sacra essent peragenda. Sed quod in primis me tenuit, repertũ ibidem est, singulis quidem mensibus suos quasi Deos, ac numina assignari, in quorum tutelam referrentur. Ex quo persæpe etiam legitur, XII. *dijs aras fuisse in vrbe constructas, quod alibi copiosè disserui. Nunc verò eum subijciam ordinem, qualis in his fastorum monimentis reperitur: quæ vel Pomponius Lætus, vir antiquitatis studiosus, ad Laurentium Medicem Florentiã misit. Ianuarius in tutela Iunonis:*

Febr

Februarius, Neptuni: Martius, Mineruæ: Aprilis, Veneris: Maius, Apollinis: Iunius, Mercurij: Iulius, Iouis: Augustus, Cereris: September, Vulcani: October, Martis: Nouember, Dianæ: December, Vestæ. Quæ obseruatio ad eorum quoque commentarios pertinet, qui fastorum, & annalium historiam explicant. Q. Verò Ennius poëta disticho etiam nobili XII. *deos complexus est, quos alij patrios & penates, Varro. Vrbanos appellat: quorum imagines ad forum (vt inquit) dicatæ viserentur: sex mares, & fœminæ totidem: vt à Capella, Martiano, & L. Apuleio refertur.*

Iuno, Vesta, Minerua, Ceresque, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Veterum poëtarum carmen, relatum contra Chaldæos & Ariolos: & qua ratione minimè sit illis adhibenda fides, ex sententia philosophi Phauorini. CAP. IX.

Libitum mihi in otio agenti veterum poëtarum carmen referre contra diuinaculos, & ariolos istos, qui & Chaldæi à Romanis, & Planetarij vocantur: vt intelligamus fuisse istiusmodi homines ab antiquis maximè derisos, atque explosos. Subijciam verò senarios aliquot ex Accij, Ennij, & Pacuuij fabulis, cùm quia venusti admodum & elegan-

tes sunt, tum quòd in his alicubi deprauatæ voces, ac perperam collocatæ sensum deturbant: vt non cuiusque sit eorum elegantias ac festiuitates percipere, nisi paulò attentius perlegantur. In libris igitur M. Ciceronis (qui de diuinatione inscribuntur) Pacuuianum hoc ex tragœdia Chrysippo inuenies:

Nam istos, qui linguam auium intelligunt,
Plusq́ue ex alieno iecore sapiunt, quàm suo,
Magis audiendũ, quàm auscultandũ cẽseo.

Quin & ipse Q. Ennius, vt apud eundem Ciceronem sic eorum improbitatem detexit:

Qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant viam:
Quibus diuitias pollicentur, ab his drachmam ipsi petunt:
De his diuitijs sibi deducant drachmam, reddant cætera.

Neque minus eleganter Accius poëta in scribendis tragœdijs summus, vt in Atticis legitur:

Nihil (inquit) credo auguribus, qui aures verbis ditant
Alienas: suas vt auro locupletent domos:

Etenim Phauorinus philosophus, qui Pyrrhoniorum libros plures composuit, contra istos quidem Chaldæos in hunc modum lepidè concludebat: Aut aduersa, inquit, euentura dicunt, aut prospera: si prospera, & fallunt, miser fias frustra expectando: si aduersa dicant, & mentiantur

tiantur, miser fias frustra timendo: si vera respondent, eaq; sunt non prospera, iam inde ex animo miser fies, antequam è fato fias: si felicia promittunt, eaq; ventura sunt, tum planè duo erunt incommoda, & expectatio te spei suspensum fatigabit, et futurum gaudij fructum spes tibi iam deflorauerit. Nullo igitur pacto vtendum esse dicebat istiusmodi hominibus, qui vanis præstigijs ac sycophantijs imponunt, atque decipiunt: quos etiam Gellius vir graui consilio in rebus humanis Aeruscatores improbos & Sycophantas appellat. Ex quo Lycus ille Plautinus in Pœnulo comœdia quàm lepidissimè inquit,

Heu heu quàm ego habui ariolos aruspices,
Qui si quid boni promittũt, pro spisso euenit
Id quod mali promittunt, præsentaneũ est.

De crimine Scopelismi in Arabia, & locus apud Iureconsultos emendatus, ac leges item contra eos, qui limites ac terminos extrahunt. CAP. X.

IN libris Digestorum, seu Pandectarum verba hæc Vlpiani sunt, in quibus mentio habetur criminis, quod in Arabia prouincia Scopelismus vocitatur: sed hoc ipsum verbũ ex codicibus istis vulgatioribus sublatum est, ac pro eo etiam, quod est minus ferendum, adulterinam quoque vocem supposuerunt: ita vt spatium interdictum inseruerint, ratione tam

inepta, quàm impudenti. Sed libitum est locum hunc restituere, ne, quantum in me sit, nostris Iureconsultis non satisfaciam: quãquàm sunt adeò quidam à bonis literis alieni, adeò literatis omnibus male affecti, vt si qui maiorem elegantiam profitentur in Romanis disciplinis, ingenióque non vulgari sunt, insectentur eos, atque dictis contumacibus accusent. Sed nos eorum, quod ait Plancus, orationes praeterfluere sinemus: neque enim tales sunt, vt in professione hac meliorũ literarum admodum profecerint: itaq; si quando in aciem veniunt, aut tumultuantur quidem, aut relicto praesidio fugam capessunt. Verùm de his aliàs. In Pandectis igitur illis archetypis, quae Florentiae asseruantur in Palatina curia, sic legitur: Sunt quaedam quae more prouinciarum coërcitionem solent admittere, vt puta in prouincia Arabia σκοπελισμὸν crimen appellant, cuius rei admissum tale est: Plerique inimicorum solent praedium inimici σκοπελίζειν, id est, lapides ponere, indicio futuros, quòd is qui eum agrum coluisset, malo leto periturus esset insidijs eorum, qui scopulos posuissent. Quae res tantum habet timoris, vt nemo ad eum agrum accedere auderet, crudelitatem timens eorum, qui scopelismon fecerint. Hàc rem praesides exequi solent grauiter vsque ad poenam capitis: quia & ipsa res mortem comminatur. Sed

enim

enim Romani quoque illi vetustiores, quos Ennius poëta Cascos appellauit, acerrimis pœnis contra eos vindicabant, qui agrorum fines ac terminos exemissent, aut loco mutassent: quod in primis Numæ regis instituta & leges probant, In quibus vir egregiè prudens statuit. Licere omnibus tanquàm sacrilegum eum occidere, qui violare ius termini ausus esset. Quod & Dionysius Halicarnassæus in historia Romana antiquitatis copiosè explicat. Vnde etiam versus ex antiquis legibus:

Qui secus faxit, & terminum exarassit,
Ipsus & boues sacri sunto.

De autoritate maxima imperij Romani, & epistola Belsolis regis adscripta de Valeriano Cæsare Augusto capto.

CAPVT XI.

Haud alienum mihi visum est, si ex Belsolis regis epistola exponamus, quàm sancta olim, quamq; inuiolabilis Romani imperij dignitas censeretur, apud externos etiam principes, cùm vel capto Cæs. Valeriano, Romanum tamen nomen maximis regibus & venerationi æquè & terrori fuerit. Probant hoc ipsum cùm alia complura, quæ in veterum historijs continentur, tum illud quod est in Belsolis regis epistola de Valeriano imperatore, quem Sapor Persarum rex tum fortè pro victoria iure inter captiuos retinebat: sed ad-

scribemus epistolam ipsam Belsolis, ut apud Trebellium Pollionem habetur in libro ad Imperatorem Constantinum Belsolis rex regum Sapori regi S. Si scirem posse Romanos aliquando penitus vinci, plurimum tibi gratularer de victoria, quam proferres. Sed quia vel fato, vel virtute gens illa plurimum potest: vide, ne quòd senem Imperatorem cepisti, & id quidem fraude, malè tibi cedat. Illud praeterea cogita, quantas gentes Romani ex tuis hostibus, suas fecerint, à quibus saepe victi sunt. Audiuimus certè, quòd Galli eos vicerunt, & ingentē illā urbē incēderūt: certè Galli Romanis seruiūt. Quid Aphri? eos nónne vicerunt? certè seruiunt Romanis. De longioribus exēplis & remotioribus nihil dico. Mithridates Ponticus totam Asiam tenuit: certè victus est: certè Asia Romanorum est. Si meum consilium requiris, vtere occasione pacis, & Valerianum suis redde. Ego gratulor felicitati tuae: si tamen illa vti tu scias. Quin & Arthabesdis literae extant regis Armeniorum, quibus Romanum quoque Imperium sic visus est defendere, vt Imperatorem Valerianum à Sapore captum liberius repeteret. Ita enim in extrema epistola scriptum est: Vnum cepisti senem, & omnes gentes orbis terrarum infestissimas tibi fecisti. Ad hunc propè modum & rex Cadusiorum ad Saporem scripsit, vt apertissimè constare possit, quàm summa in veneratione vbique

gentium haberetur Romana illa maiestas, vel in maximis rerum atque fortunæ periculis.

De Fulminitis & Fulguritis arboribus, ac de Ioue Fulguratore, & Tonitruali, in libris Aruspicum: aliaq; ibidem addita de fulminibus. CAP. XII.

F*Vlminita & Fulgurita arbores in Aruspicum libris appellatæ sunt, quòd essent fulmine icta. Quocirca Fulminitum (inquit Festus) eum locum dixerunt, qui religione sacer haberetur: quoniam dicasse illum Iupiter Fulminator sibi videatur. Ad hæc enim loca hi accedebant, quibusdam sacris adhibitis, qui Fulguratores, hoc est, fulminum procuratores vocabantur. Hinc illud in Satyris Persianis:*

Triste iaces lucis, euitandumq́; bidental.

De his verò sacris, quæ ad arbores fulguritas fierent, nonnihil comperias in Festi commentarijs. Sed & citantur à nostris Grammaticis libri de fulguritis arboribus, qui cum Martijs atque Sibyllinis seruarentur in templo Apollinis. De Ioue autem fulminatore & fulguratore (vt alia mittamus) sic L. Apuleius in libro de mundo ad Faustinum: Quum sit vnus Deus, idemq́; numen, pluribus quidem nominibus propter specierum multitudinem, quarum diuersitate fit multiformis: nam à iuuando Iupiter dicitur: quem ζηνα Græci, quòd vita nostra autor sit, rectißimè appellant. Idē

Fulgurator & Tonitrualis, & Fulminator, ac Serenator dicitur: plures Frugiferum vocant, multi Vrbis custodem, alij Hospitalem, Amicalemq́ue, vt apud Aruspices & Romanos veteres inuenies. Ex his facilè intelligitur, fuisse in Hetruscorum commentarijs Fulguratorem Iouem, ac Tonitrualem celebratum, vt alibi diximus. C. quoque Plin. vir in considerandis atque cognoscendis naturæ viribus præcipuè accuratus, Vulnera tradit fulminatorum frigidiora esse reliquo corpore: & apud Ro. religione cautum fuisse, vti cadauera fulmine icta humo iniecta conderentur, quòd ea cremari nefas haberetur.

Quæ sit lex Annaria in veterum scriptis: & quid hoc verbum Aeuitas significet in XII. Tabulis. CAP. XIII.

Legem Annalem, & Annariam, veteres iccirco appellarunt, quòd ea cautum foret de æuitate, ac de annis: hoc est, qua ætate, quibúsque temporibus capiendi magistratus, atqu habendi potestas foret. Qualis illa traditu de senatoribus, vt ab omni senatus munerer vacarent, qui annum vitæ sexagesimum absoluissent. Item de militibus, ne supra quinquagesimum annum militiæ sacramento tenerentur. Sic enim apud Iureconsultos habetur. De hac lege Annaria & in collectaneis. Sex. Pompeij mentio habetur. In capiendis verò mag

rò mag

rò magiſtratibus decennium ex lege interpoſitum erat, ne cuiquam eadem dignitas traderetur. ſiquidem ad hunc modum in antiquiſſimis legibus ſeruatum eſt:

Aeuitatem annali lege ſeruanto.

Eundem magiſtratum, ni interfuerint decem anni, nequis capito.

Vocabulum hoc, quod eſt Aeuitas pro ſenio exponendum eſt, quum iam prouectiores homines ſunt, & quaſi capulares, ut uerbo utamur Plautino. Eſt autem ex XII. *tabulis acceptum, ut in ea lege continetur, qua de iumento & acerra agebatur.*

Si in ius uocat (inquit) ſi morbus, æuitáſue uitium eſt,

Qui in ius uocaßit, iumentum dato. Si uolet acerram insternito.

De qua lege plura diſſeruit Sex. Cæcilius Iureconſultus, qui Hadriani ætate uixit in ſumma nominis celebritate.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA

*

LIBER NONVS.

De Magia Dardani, eiusq; libris è sepulcro à Democrito erutis: ac de Græcis Philosophis qui ad Aegyptios perrexerũt.

CAPVT I.

NOTVM *est, regem Numam, qui leges Romanis condidit, lib.* XII. *scripsisse partim Græcè, (Vt traditur) partim Latinè, in quibus Pythagorica sacra & Pontificalia continerentur: eosq; Voluisse in monumento etiam suo recondi, ne in Vulgus (credo) et propalam, quæ arcana, & sacra erant, deuenirent. Qua in re Pythagoræ secutus est disciplinam, quæ profanum Vulgus longe arceret. Sed exemplo simili relatum de Dardano est, qui cùm egregie in magicis artibus præstaret, libros à se conscriptos in sepulcro fertur constituisse: quos Abderites Democritus, Vir sagacis ingenij in perscrutandis naturæ Viribus, diligentißimè requisiuit*

quisiuit, tum commentarijs editis illustrauit, disciplinamq́ ex illis reconditam, atque multiplicem accepit: quod & C. Plin. ad Caesa. Vespasianum testatur. Nemo enim ignorat, Graecos aliquot ipsos etiam Aegyptios adijsse, vt Magicam ediscerent: in quorum numero eadem propè aetate fuerunt Agrigentinus Empedocles, Democritus & Pythagoras, quod & Pamphilus Eusebius, Philostratus, & Diodorus, alijq́ permulti referunt: susceptis verius (vt ait Pli.) exilijs, quàm peregrinationibus. Sed hoc multò copiosius in epistolicis scripsimus.

De Bonoso imperatore, & eius vinolentia: ac ioculari dicto in eius obitu, pendere amphoram: tum de lege Sympoſiaca in potationibus. CAP. II.

AVreliani Imperatoris dictum de Bonoso celebratur, natum fuisse illum, non vt viuat, sed vt bibat. Hic igitur Bonosus, cùm Romanorum dignitas in dies magis amitteretur, Imperatoris nomen occupauit: sed quum bello superatus foret à Probo, seipsum laqueo suspendit. Erat autem Bonosus ex eo genere hominum qui inter pocula, & potationes vitam consumunt. Siquidem potator fuit egregius: ex quo in eius obitu ioculare dictum inualuit, Amphoram pendere, non hominem: quòd instar amphorae pensilis prae vino videretur, quod affatim ingurgitauerat. Onesius

tamen

tamen Graecus autor, eundē tradit Bonosum vel in vino fuisse prudentiorē, tametsi bibendi modum longè excederet: quod & Flauius Vopiscus recenset. Lex autem Symposiaca haec est, vt obiter hoc addatur, sicuti à veteribus definitum, vt prima videlicet cratera faciant ad sitim, secunda ad hilaritatem, tertia ad ebrietatem, quarta ad insaniā: nequis fortè modū aut rationē in bibendo praetereat, quū ipso quidē vino sapientia veteri prouerbio obumbretur. Nam & quaternio numero Democritus Physicus Abderites abstinendū censebat: condito volumine de hoc, non esse quaternos cyathos, vel sextarios potandos. Vnde illud fortè Ausonianum ex Flacci sententia:

Ter bibe, vel toties ternos: sic mystica lex est,
Vel tria potanti, vel ter tria multiplicanti.

De Diis regionum atque vrbium, quibusq; nominibus appellarentur: ex Tertulliano, Origene, & aliis autoribus.

CAPVT III.

NOn defuerunt apud Romanos, qui de Dijs ac diuinitate permulta solerti animo conquisierint: ac editis etiam cōmentarijs explicarint. In quibus cū primis celebres sunt, Nigidius Figulus, Varro Terētius, & Val. Soranus, & qui in Pontificio iure ac philosophiae decretis incubuerūt, quod August. et Hierony. abundè affirmāt. Nos verò eam nunc partem

de dijs

de dijs duximus referendam, quæ in quaque regione atq; urbibus, & oppidis, proprios lares, ac Deos assignat. Putarunt enim veteres (ut est autor L. Apuleius) suis regionibus Deos adscribendos, qui fanis & ceremonijs possent admitti: ut in Bœotia Amphiaraus, in Aphrica Mopsus, in Aegypto Osiris. & ubiq; Aesculapius. Sed hæc multò copiosius à Diodoro & Macrobio exponuntur. Origenes autem Adamantius in cõmentarijs contra Celsum: Minimè, inquit, iniquũ est, suum quenq; numẽ legitimè colere, etsi pluribus inter se ritibus & ceremonijs differunt. Nam Aethiopum populi, qui Meroën habitãt, Iouẽ duntaxat, inquit, & Bacchũ colũt: Vraniã Arabes, & Bacchũ Osirim Aegyptij omnes, & Isidẽ: Mineruã Saytæ: Naucratitæ verò ex ritu vetustiore Serapin suum numen cœperũt nuncupare: quod etiam pluribus à Tertulliano explicatur, viro ut apparet in quaq; doctrina excellenti: eo maximè loco, quo de veterũ Dijs ac numinibus historiam refert. Vnicuiq;, inquit, prouinciæ, & ciuitati suus Deus est: ut Syriæ, Astartes: ut Arabiæ, Diasares: ut Noricis, Tibilenus: ut Aphricæ Cœlestis: ut Mauritaniæ sui reguli. Dein verò & in Italia, inquit, municipali cõsecratione alij censentur dij: Crustuminensium, Deluentinus: Narniensium, Viridianus: Aesculanorum, Ancharia: Volsinensium,

sium, Norcia: Otriculanorum, Valentia: Sutrinorum, Murcia: Phaliscorum, Curis in honore patris: Vnde accepit cognomen Iuno. Qua in re non minorem superstitionẽ arguunt, quàm falsam ineptamq́ improbitatem. Sed hac satis. Nolo enim ea repetere, qua alibi commodius explicaui.

Anacreontis carmẽ adscriptum quàm venustissimum de poculo, & in Latinos numeros conuersum; quod apud Gellium deprauatum est. CAP. XII.

CElebratur maximè inter Græcorum delicias Anacreontis poëta carmen, vt venustum, elegans, & perlepidum: quo ἐρωτικῶς exprimitur, cuiusmodi poculum fieri sibi expetat: vt in eo videlicet non armatos duces, non cæli signa, Pleiades vel Booten requirat: sed Veneres, sed amores, sed racemos, & Bacchum. Est autem hoc prorsus:

Οὔ μοι μέλει Γύγαο
Τῶν Σαρδιῶν ἄνακτος,
Οὐδ' αἱρέει με χρυσὸς,
Οὐδὲ φθονῶ τυράννοις,
Ἐμοὶ μέλει μύροισι
Καταβρέχειν ὑπήνην.
Ἐμοὶ μέλει ῥόδοισι
Καταστέφειν κάρηνα.
Τὸ σήμερον μέλει μοι,
Τὸ δ' αὔριον τις οἶδε.

Τὴν

Τὸν ἀργυροῦν τορεύσας
Ηφαιστέ μοι ποίησον,
Πανοπλίας μὲν οὐχί,
Τί γὰρ μάχαισι κἀμοί;
Ποτήριον δὲ κοῖλον
Οσον δύνῃ βάθυνον.
Ποίει δέ μοι κατ' αὐτὸ
Μήτ' ἄστρα μήθ' ἁμάξας,
Μὴ στυγνὸν Ὠρίωνα.
Τί πλειάδων μέλει μοι,
Τί δ' ἀστέρος Βοώτεω;
Αλλ' ἀμπέλους χλοώσας,
Καὶ βότρυας γελῶντας,
Καὶ χρυσέους πατοῦντας,
Σὺν τῷ καλῷ Λυαίῳ,
Ερωτα καὶ Βάθυλλον.

Quod ego propterea putaui referendũ, vt facilius emẽdari poßit in Gellianis noctibus: quo loco Romanas Veneres cum Græcorum delicijs commisit. Ibi enim deprauatum id carmen, atq; improbè violatũ est: nos olim Anacreonteum id pro arbitrio nostro expreßimus his numeris: quales vulgo leguntur Laberiani:

Non mi cupio aurum, non diuites diuitias:
Non sceptra curo minitantiũ principum:
Nil ad me triũphantes cũ decoris fascibus.
Nil instructa acies armis præfulgentibus.
Mihi est viuendum teneris in amoribus:
Mi sunt delicia, & suaue olentia suauia.

Viua

Viuamus hodie, viuamus dum licet,
Latiq́ carpamus quicquid id est boni.
Libet nūc crines liquidis perfūdere odorib.
Interq́ iocos agere, & lepidas veneres,
Quin tu age Vulcane potēs, mulciber ignee,
Excude mi amplū, insigne, argēteū cymbiū.
Inq́ eo nō mi astra, nō Bootē, non Pliadas,
Non Martem ferreum, non cruenta prælia.
Quid cū sideribus, cū Marte, cū bellis mihi?
Sed intus cude Bromium vino madidum,
Vitesq́ molleis, & frondenteis palmites,
Racemosq́, & fluentes virideis hederas:
Amoremq́ spirantem calores vndiq́.

De magia Aegyptiorum, & qui in ea præstiterunt ac de XXXVI. dæmonibus, & qua potestate polleant. CAP. V.

DE magia, quæ apud Aegyptios populos celebrata sit, permulti apud veteres scripserunt: nam & Græcorū quidā ad eam perdiscendā illuc enauigarūt, quò facilius, atque copiosius de ea referrent. Nec enim latet eiusmodi fuisse hanc disciplinā, vti dæmonū viribus, & quibusdā velut incantationibus miracula ferè, ac prodigia efficerēt: quod ex veterum cōmentarijs intelligitur. Eius autē originē C. Plinius ad Mosem & Latopelā retulit. In qua (vt traditur) Solomon, Dositheus, Simō Samareus, Theudas, Etham, Calgales,

Dard

Dardanus, aliiq́ꝫ cõplures præstiterũt. Ex Græcis Hostanes, Damigeron, Pythagoras, Democritus, Apollonius. Ex his cõmentariis quidã fecerũt, quò hanc partẽ plenius excolerẽt, atqꝫ humano corpori medelas deferrent. Quod ipsi magices autores certis geniis ac dæmonibus assignant, sicuti Celsus Aphricanus in his libris testatus est, quos infando titulo contra Christũ cõposuit. Aegyptii, inquit ipsi qui magicẽ maximè coluerũt, tradunt humanũ corpus per VI. *&* XXX. *dæmones curari: ex quibus alius dæmon aliã sibi partem & portionem suscipit, eiusq́ꝫ tutelæ se dedicat. Quin & eorũ nomina patria voce appellãt, quibus inuocationibus vitiatas corporis partes ad sanitatẽ referre soleãt. Sed hanc partẽ & Porphyrius copiosè explicauit, qui Aegyptios quoque sycophantas, atqꝫ præstigiatores vocitat. De Solomone autẽ, vt idem credatur, facit in primis Iosephi autoritas, qui & Iudæorũ vernaculus, & in omni antiquitate consideranda diligenter accuratus fuit. Is enim eundem scribit Solomonẽ, non modò rerũ omniũ, atque animantiũ naturã ac vires calluisse, sed eam præterea scientiam, quæ ad potestatem dæmonum, atqꝫ incãtationes pertineat: Quibus inquit hominũ morbi & ægritudines leniri, atque curari soleãt. In hac verò magica & annulum adhiberi, & pelues, aliaq́ꝫ sacra idem*

Iosephus autor est: in qua Iudæum quoque Eleazarum dixit maximè celebrem fuisse Vespasianis Augustis imperantibus.

Non esse viri prudentis, in humanis confidere: & exemplū nobile de iniquissima fortuna Belisarij ducis. CAP. VI.

SErmo nuper habitus est à viris prudētioribus: de fortunæ potestate & viribus, quæ pro libidine omnia humana agit, ac versat: sed inter alia multa exemplum de Belisario duce maximo prolatū est, quod equidē non putaui prætermittendū. cùm ætate quoq; nostra, in qua totius Italiæ principes varijs passim cladibus agitantur, paria quædā propè aspiciamus. Belisarius igitur, vt à Procopio & alijs relatū est, vir quidē gestis & animo maximus sæpius victor ac triumphator fuit: qui Iustiniani Augusti imperium suis auspicijs firmauit, Vādalos populos deleuit, de Persis triumphauit, Italiamq; & vrbem Romā à Barbaris & crudelissima cæde non semel liberauit. Tandē verò post multas victorias, ac peractos triumphos, cæcatus ab imperatore fuit, eidemq; oculi crudeliter exēpti. Neq; ob aliam causam, quàm propter liuoris improbitatem, qui velut ignis alta semper, & ardua petit. Cui vt ad plenum satisfaceret, in tam graui, tamq; iniqua fortuna oppressus, tuguriolū sibi propter viam cōstitui fecit, in quo nummulos ad

victum

victum quaeritans, vita reliquũ transigeret, dictitans hoc subinde praetereuntibus: Viator, concede obolum Belisario, quem liuor, nõ error caecauit. Adeò nihil in humanis melius, quã nihil boni sperare: quod illa etiã perquàm nobilis Sidonij acclamatio commonet, de misera mortaliũ conditione. O necessitas abiecta nascendi, viuendi misera, durissima moriendi. Sed hoc alibi de Belisario cõmodius diximus.

De multiplici causa terrae motus, & Neptuni potestate: tũ de terrae motu maximo, qui Tiberio imperãte in Asia euenerit. CAP. VII.

NOn pauci apud veteres Graecos celebrantur, qui de motu terrarum, & causis copiosè scripserũt: neq; philosophi minus, quàm historiae autores: sicuti apud nos etiã C. Plin. An. Seneca, & Marcellinus. Neq; dubiũ reliquerunt, varias dici causas, vnde istiusmodi terrarũ motus nascantur. Nã Chaldaei quidẽ, & Babylonij, totũ hoc sideribus assignãt. Philosophi autem pleriq; flatibus, & aquis: quòd haec visceribus terrae inclusa, dũ nitantur prorumpere, motus istos, & hiatus generent: ex quo Neptunũ quoq; ipsum Graecorũ vetustissimi Ennosigaeũ, & Sysichthona appellarunt. Nam & Probus Valerius autoritate M. Varronis treis praecipuè causas probat, quibus terrae tremores eueniãt. Aut enim ventis in ter-

ra visceribus occlusis, exitumq́ requirentibus fundamenta cōcuti, & his labefactis superiora contremere. Aut etiam ex igne, quem terra inesse, mons Aetna, & alij testantur: exusta enim occîdunt, nec sine sonitu & tremore subsidūt. Tertio ex aquis, quæ quodcūq́ sustinent, delabi sensim in liquore, & ingentibus ruinis terra consumpta, lacus maximos fieri: quod & Claudius Galenus (vt alios mittā) in libro de historia philosophi prosequitur. Sed quod in Asia imperāte Tiberio Augusto accidit, mirandū profectò, ac penè incredendū videtur: siquidē terræmotu facto, XIII. *vrbes corruerunt, quorū nomina subijciemus, sicuti etiā in annalibus Pāphili Eusebij notatū est, quos diuus Hieronymus, vt alia multa, in sermonē Latinū conuertit. Sunt igitur hæc Magnesia, Ephesus, Sardis, Mosthene, Megara, Cæsarea, Philadelphia, Hymolus, Themis, Cyme, Myrrhina. Apollonia, Dicaarchia. Quod etiam ob id referendū fuit, quoniā & C. Plinius, maximus, inquit, terræ, memoria mortaliū, extitit motus Tiberij Cæsaris principatu,* XIII. *vrbibus Asiæ vna nocte prostratis.*

Historia de Leænæ meretricis cōstantia in tormentis, ac Tertulliani verba exposita: tum de Theodoro etiam, quàm firmo & constanti animo fuerit.

CAPVT VIII.

Verba

VErba Florentis Tertulliani sunt in libro qui Apologeticus cõtra gentiles inscribitur: Ecce, inquit, & tormentorũ certamina à vobis coronantur: Attica meretrix, carnifice iam fatigato, postremò linguã suam in faciem sauientis tyrãni expuit, vt expueret & vocẽ, ne cõiuratos cõfiteri posset, si etiã victa voluisset. In quibus historia latẽter notatur de Leana meretrice, & Hipparcho Atheniensiũ tyranno. Nã Olympiade quidẽ L X I I I I. *Hippias, & Hipparchus Atheniensiũ tyrannidẽ occuparũt, sicuti relatũ ab Eusebio in annalibus: ex quo Harmodius & Aristogyton, aliiq́ue cõplures facta cõspiratione Hipparchũ interemerunt. Leana autẽ meretrix, cùm foret illis beneuolentia officio maximè coniuncta, capta est, ac multis, variisq́ue tormẽtis vexata, vt cõscios, atque coniuratores proderet. Sed illa, vt acris animi, linguã mordicus amputauit, & in Hippia tyranni faciem inspuit: quod & C. Plinius (vt alios mittam) inter memoranda patientia exempla retulit. In fœminis, inquit, Leana meretrix præstitit, quæ torta Harmodium & Aristogytonẽ tyrannicidas minime indicauit. In viris autem Anaxarchides (vt Zenonem mittamus) qui simili prope ratione cum torqueretur, præcisam dẽtibus linguam in tyranni os expuit. De Theodoro viro grauissimo, eiusq́ue mirifica constantia notius est,*

ra visceribus occlusis, exi
fundamenta cõcuti, & l
ra contremere. Aut etia
ra inesse, mons Aetna, &
sta enim occidunt, nec s
subsidũt. Tertio ex aquis
nent, delabi sensim in l
ruinis terra consumpta
quod & Claudius Gal
in libro de historia phil
quod in Asia imperãte
dit, mirandũ profectò,
detur: siquidẽ terramot
corruerunt, quorũ non
etiã in annalibus Pãp
quos diuus Hieronym
monẽ Latinũ conuert
gnesia, Ephesus, Sard
Caesarea, Philadelphia
me, Myrrhina. Apoll
etiam ob id referen
nius, mari

De Leone l

& Theodos

nent, delabi sensim in liquorē, & ingentia
rauam terra consumpta, lacus maximus fore
quod & Claudius Galenus (& alios multi)
in libro de historia philosophi prosequutus.
quod in Asia imperāte Tiberio Augusto acci-
dit, mirandū profectò, ac penè incredendū vi-
detur: siquidē terraemotu facto, XIII. Vrbes
corruerunt, quorū nomina subijciemus, sicuti
etiā in annalibus Pāphili Eusebij notatū est,
quos diuus Hieronymus, & alia multa, in la-
monē Latinū conuertit. Sunt igitur hae Ma-
gnesia, Ephesus, Sardis, Mosthene, Megara,
Caesarea, Philadelphia, Hymolus, Themus, Cy-
me, Myrrhina, Apollonia, Dicaarchia. Quod
etiam ob id referendū fuit, quoniā & C. Pli-
nius, maximus, inquit, terrae, memoria ...
tiū, extitit mot...
tu, XIII. Vrb...
Histori...
...is in tor...

ne coniuratos cōsterp...
set. In quibus histo...
na meretrice & H...
ranno. Nā Olymp...
pias, & Hippar...
occuparūt, sicut...
bus: ex quo Har...
cōplures facta...
meruunt. Lea...
beneuolentia...
est, ac multis...
scios, atque...
acris anim...
in Hippia...
Plinius (...
...ntia

...t: Cum sit nobis cura deli-
...tibus superni numinis reli-
...um saluatoris Christi nemi
...imus, coloribus, lapide, aliaue
...insculpere, aut pingere. Sed
...itur tolli iubemus, grauissi-
...ctando, qui contrarium de-
...imperio quicquam tentaue-
...s fortè autorem desiderat, is
...eretis & edicta legat, quae à
...Tribuniano, Basilide, Theo-
& caeteris per Satyram col-
...ante hoc maxime Augusto

...ntis Ath... ...ad for-
...ac d... ...acerdo-
...s, & ...
...A ...

...erdotes illos
...rophanta ap
...rēt, diuinis q;
...rbitione circu-
...Pōtifices digni-
4 *tatem*

Fulgurator & Tonitrualis, & Fulminator, ac Serenator dicitur: plures Frugiferum vocant, multi Vrbis custodem, alij Hospitalem, Amicalemq́ue, vt apud Aruspices & Romanos veteres inuenies. Ex his facilè intelligitur, fuisse in Hetruscorum commentarijs Fulguratorem Iouem, ac Tonitrualem celebratum, vt alibi diximus. C. quoque Plin. vir in considerandis atque cognoscendis naturæ viribus præcipuè accuratus, Vulnera tradit fulminatorum frigidiora esse reliquo corpore: & apud Ro. religione cautum fuisse, vti cadauera fulmine icta humo iniecta conderentur, quòd ea cremari nefas haberetur.

Quæ sit lex Annaria in veterum scriptis: & quid hoc verbum Aeuitas significet in XII. Tabulis. CAP. XIII.

Legem Annalem, & Annariam, veteres iccirco appellarunt, quòd eà cautum foret de æuitate, ac de annis: hoc est, qua ætate, quibúsque temporibus capiendi magistratus, atqu habendi potestas foret. Qualis illa traditu e de senatoribus, vt ab omni senatus munerer vacarent, qui annum vitæ sexagesimum abso luissent. Item de militibus, ne supra quinquagesimum annum militiæ sacramento tenerentur. Sic enim apud Iureconsultos habetur. De hac lege Annaria & in collectaneis. Sex. Pompeij mentio habetur. In capiendis verò mag

rò magistratibus decennium ex lege interpositum erat, ne cuiquam eadem dignitas traderetur. siquidem ad hunc modum in antiquissimis legibus seruatum est:

Aeuitatem annali lege seruanto.

Eundem magistratum, ni interfuerint decem anni, nequis capito.

Vocabulum hoc, quod est Aeuitas pro senio exponendum est, quum iam prouectiores homines sunt, & quasi capulares, vt verbo vtamur Plautino. Est autem ex XII. *tabulis acceptum, vt in ea lege continetur, qua de iumento & acerra agebatur.*

Si in ius vocat (inquit) si morbus, auitásue vitium est,

Qui in ius vocaßit, iumentum dato. Si volet acerram insternito.

De qua lege plura disseruit Sex. Caecilius Jureconsultus, qui Hadriani aetate vixit in summa nominis celebritate.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA

*

LIBER NONVS.

De Magia Dardani, eiusq; libris è sepulcro à Democrito erutis: ac de Græcis Philosophis qui ad Aegyptios perrexerũt.

CAPVT I.

NOTVM *est, regem Numam, qui leges Romanis condidit, lib.* XII. *scripsisse partim Græcè, (vt traditur) partim Latinè, in quibus Pythagorica sacra & Pontificalia continerentur: eosq; voluisse in monumento etiam suo recondi, ne in vulgus (credo) et propalam, quæ arcana, & sacra erant, deuenirent. Qua in re Pythagoræ secutus est disciplinam, quæ profanum vulgus longe arceret. Sed exemplo simili relatum de Dardano est, qui cùm egregie in magicis artibus præstaret, libros à se conscriptos in sepulcro fertur constituisse: quos Abderites Democritus, vir sagacis ingenij in perscrutandis naturæ viribus, diligentissimè requisiuit*

quisiuit, tum commentarijs editis illustrauit, disciplinamq́ ex illis reconditam, atque multiplicem accepit: quod & C. Plin. ad Caesa. Vespasianum testatur. Nemo enim ignorat, Graecos aliquot ipsos etiam Aegyptios adijsse, vt Magicam ediscerent: in quorum numero eadem propè aetate fuerunt Agrigentinus Empedocles, Democritus & Pythagoras, quod & Pamphilus Eusebius, Philostratus, & Diodorus, alijq́ permulti referunt: susceptis verius (vt ait Pli.) exilijs, quàm peregrinationibus. Sed hoc multò copiosius in epistolicis scripsimus.

De Bonoso imperatore, & eius vinolentia: ac ioculari dicto in eius obitu, pendere amphoram: tum de lege Symposiaca in potationibus. CAP. II.

AVreliani Imperatoris dictum de Bonoso celebratur, natum fuisse illum, non vt viuat, sed vt bibat. Hic igitur Bonosus, cùm Romanorum dignitas in dies magis amitteretur, Imperatoris nomen occupauit: sed quum bello superatus foret à Probo, seipsum laqueo suspendit. Erat autem Bonosus ex eo genere hominum qui inter pocula, & potationes vitam consumunt. Siquidem potator fuit egregius: ex quo in eius obitu ioculare dictum inualuit, Amphoram pendere, non hominem: quòd instar amphorae pensilis prae vino videretur, quod affatim ingurgitauerat. Onesius

tamen

tamen Græcus autor, eundẽ tradit Bonosum vel in vino fuisse prudentiorẽ, tametsi bibendi modum longè excederet: quod & Flauius Vopiscus recenset. Lex autem Symposiaca hæc est, vt obiter hoc addatur, sicuti à veteribus definitum, vt prima videlicet cratera faciant ad sitim, secunda ad hilaritatem, tertia ad ebrietatem, quarta ad insaniã: nequis fortè modũ aut rationẽ in bibendo prætereat, quũ ipso quidẽ vino sapientia veteri prouerbio obumbretur. Nam & quaternio numero Democritus Physicus Abderites abstinendũ censebat: condito volumine de hoc, non esse quaternos cyathos, vel sextarios potandos. Vnde illud fortè Ausonianum ex Flacci sententia:

Ter bibe, vel toties ternos: sic mystica lex est,
Vel tria potanti, vel ter tria multiplicanti,

De Diis regionum atque vrbium, quibusq; nominibus appellarentur: ex Tertulliano, Origene, & aliis autoribus.

CAPVT III.

NOn defuerunt apud Romanos, qui de Dijs ac diuinitate permulta solerti animo conquisierint: ac editis etiam cõmentarijs explicarint. In quibus cũ primis celebres sunt, Nigidius Figulus, Varro Terẽtius, & Val. Soranus, & qui in Pontificio iure ac philosophiæ decretis incubuerũt, quod August. et Hierony. abundè affirmãt. Nos verò eam nunc partem

de dijs

de dijs duximus referendam, quæ in quaque regione atq; Vrbibus, & oppidis, proprios lares, ac Deos aßignat. Putarunt enim Veteres (Vt est autor L. Apuleius) suis regionibus Deos adscribendos, qui fanis & ceremonijs poßent admitti: Vt in Bœotia Amphiaraus, in Aphrica Mopsus, in Aegypto Osiris. & Vbiq; Aesculapius. Sed hæc multò copiosius à Diodoro & Macrobio exponuntur. Origenes autem Adamantius in cõmentarijs contra Celsum: Minimè, inquit, iniquũ est, suum quenq; numẽ legitimè colere, etsi pluribus inter se ritibus & ceremonijs differunt. Nam Aethiopum populi, qui Meroen habitãt, Iouẽ duntaxat, inquit, & Bacchũ colũt: Vraniã Arabes, & Bacchũ Osirim Aegyptij omnes, & Isidẽ: Mineruã Saytæ: Naucratitæ Verò ex ritu Vetustiore Serapin suum numen cœperũt nuncupare: quod etiam pluribus à Tertulliano explicatur, Viro Vt apparet in quaq; doctrina excellenti: eo maximè loco, quo de Veterũ Dijs ac numinibus historiam refert. Vnicuiq;, inquit, prouinciæ, & ciuitati suus Deus est: Vt Syriæ, Astartes: Vt Arabiæ, Diasares: Vt Noricis, Tibilenus: Vt Aphricæ Cœlestus: Vt Mauritaniæ sui reguli. Dein Verò & in Italia, inquit, municipali cõsecratione alij censentur dij: Crustuminensium, Deluentinus: Narniensium, Viridianus: Aesculanorum, Ancharia: Volsinensium,

sium, Norcia: Otriculanorum, Valentia: Sutrinorum, Murcia: Phaliscorum, Curis in honore patris: vnde accepit cognomen Iuno. Qua in re non minorem superstitionẽ arguunt, quàm falsam ineptamq́ improbitatem. Sed hæc satis. Nolo enim ea repetere, quæ alibi commodius explicaui.

Anacreontis carmẽ adscriptum quàm venustissimum de poculo, & in Latinos numeros conuersum: quod apud Gellium deprauatum est. CAP. XII.

CElebratur maximè inter Græcorum delicias Anacreontis poëtæ carmen, vt venustum, elegans, & perlepidum: quo ἐρωτικῶς *exprimitur, cuiusmodi poculum fieri sibi expetat: vt in eo videlicet non armatos duces, non cœli signa, Pleiades vel Bootem requirat: sed Veneres, sed amores, sed racemos, & Bacchum. Est autem hoc prorsus:*

Οὐ μοὶ μέλει Γύγαο
Τῶν Σαρδιῶν ἄνακτος,
Οὐδ᾽ αἱρέει μὲ χρυσὸς,
Οὐδὲ φθονῶ τυράννοις,
Ἐμοὶ μέλει μύροισι
Καταβρέχειν ὑπήνην.
Ἐμοὶ μέλει ῥόδοισι
Καταστέφειν κάρηνα.
Τὸ σήμερον μέλει μοι,
Τὸ δ᾽ αὔριον τις τοί δε.

Τὸν ἀργυροῦν τορεύσας
Ηφαιστέ μοι ποίησον,
Πανοπλίας μὲν οὐχὶ,
Τί γὰρ μάχαισι κἀμοί;
Ποτήριον δὲ κοῖλον
Οσον δυνῇ βάθυνον.
Ποίει δέ μοι κατ' αὐτὸ
Μήτ' ἄστρα μήθ' ἁμάξας,
Μὴ στυγνὸν Ὠρίωνα.
Τί Πλειάδων μέλει μοι,
Τί δ' ἀστέρος Βοώτεω;
Αλλ' ἀμπέλους χλοώσας,
Καὶ βότρυας γελῶντας,
Καὶ χρυσέους πατοῦντας,
Σὺν τῷ καλῷ Λυαίῳ,
Ερωτα καὶ Βάθυλλον.

Quod ego propterea putaui referendū, vt facilius emēdari posſit in Gellianis noctibus: quo loco Romanas Veneres cum Græcorum delicijs commisit. Ibi enim deprauatum id carmen, atq; improbè violatū est: nos olim Anacreonteum id pro arbitrio nostro expreſsimus his numeris: quales vulgo leguntur Laberiani:

Non mi cupio aurum, non diuites diuitias:
Non sceptra curo minitantiū principum:
Nil ad me triūphantes cū decoris fascibus,
Nil instructa acies armis præfulgentibus.
Mihi est viuendum teneris in amoribus:
Mi sunt deliciæ, & suaue olentia suauia.

Viua

Viuamus hodie, viuamus dum licet,
Latiq́ carpamus quicquid id est boni.
Libet nūc crines liquidis perfūdere odorib.
Interq́ iocos agere, & lepidas veneres,
Quin tu age Vulcane potēs, mulciber ignee,
Excude mi amplū, insigne, argēteū cymbiū.
Inq́ eo nō mi astra, nō Bootē, non Pliadas,
Non Martem ferreum, non cruenta prælia.
Quid cū syderibus, cū Marte, cū bellis mihi?
Sed intus cude Bromium vino madidum,
Vitesq́ molleis, & frondenteis palmites,
Racemosq́, & fluentes virideis hederas:
Amoremq́ spirantem calores vndiq́.

De magia Aegyptiorum, & qui in ea præstiterunt ac de XXXVI. dæmonibus, & qua potestate polleant. CAP. V.

De magia, quæ apud Aegyptios populos celebrata sit, permulti apud veteres scripserunt: nam & Græcorū quidā ad eam perdiscendā illuc enauigarūt, quò facilius, atque copiosius de ea referrent. Nec enim latet eiusmodi fuisse hanc disciplinā, vti dæmonū viribus, & quibusdā velut incantationibus miracula ferè, ac prodigia efficerēt: quod ex veterum cōmentarijs intelligitur. Eius autē originē C. Plinius ad Mosem & Latopelā retulit. In qua (vt traditur) Solomon, Dositheus, Simō Samareus, Theudas, Etham, Calgales,

Dard

Dardanus, aliiq́; cōplures præstiterūt. Ex Græcis Hostanes, Damigeron, Pythagoras, Democritus, Apollonius. Ex his cōmentariis quidā fecerūt, quò hanc partē plenius excolerēt, atq; humano corpori medelas deferrent. Quod ipsi magices autores certis geniis ac dæmonibus assignant, sicuti Celsus Aphricanus in his libris testatus est, quos infando titulo contra Christū cōposuit. Aegyptii, inquit ipsi qui magicē maximè coluerūt, tradunt humanū corpus per VI. & XXX. *dæmones curari: ex quibus alius dæmon aliā sibi partem & portionem suscipit, eiusq́; tutelæ se dedicat. Quin & eorū nomina patria voce appellāt, quibus inuocationibus vitiatas corporis partes ad sanitatē referre soleāt. Sed hanc partē & Porphyrius copiosè explicauit, qui Aegyptios quoque sycophantas, atq; præstigiatores vocitat. De Solomone autē, vt idem credatur, facit in primis Iosephi autoritas, qui & Iudæorū vernaculus, & in omni antiquitate consideranda diligenter accuratus fuit. Is enim eundem scribit Solomonē, non modò rerū omniū, atque animantiū naturā ac vires calluisse, sed eam præterea scientiam, quæ ad potestatem dæmonum, atq; incātationes pertineat: Quibus inquit hominū morbi & ægritudines leniri, atque curari soleāt. In hac verò magica & annulum adhiberi, & pelues, aliaq́; sacra idem*

Iosephus autor est: in qua Iudaeum quoque Eleazarum dixit maximè celebrem fuisse Vespasianis Augustis imperantibus.

Non esse viri prudentis, in humanis confidere: & exemplũ nobile de iniquissima fortuna Belisarij ducis. CAP. VI.

Sermo nuper habitus est à viris prudētioribus: de fortunae potestate & viribus, quae pro libidine omnia humana agit, ac versat: sed inter alia multa exemplum de Belisario duce maximo prolatũ est. quod equidē non putaui praetermittendũ, cùm aetate quoq; nostra, in qua totius Italiae principes varijs passim cladibus agitantur, paria quadā propè aspiciamus. Belisarius igitur, vt à Procopio & alijs relatũ est, vir quidē gestis & animo maximus saepius victor ac triumphator fuit: qui Iustiniani Augusti imperium suis auspicijs firmauit, Vādalos populos deleuit, de Persis triumphauit, Italiamq;, & vrbem Romā à Barbaris & crudelissima caede non semel liberauit. Tandē verò post multas victorias, ac peractos triumphos, caecatus ab imperatore fuit, eidemq; oculi crudeliter exēpti. Neq; ob aliam causam, quàm propter liuoris improbitatem, qui velut ignis alta semper, & ardua petit. Cui vt ad plenum satisfaceret, in tam graui, tamq; iniqua fortuna oppressus, tuguriolũ sibi propter viam cōstitui fecit, in quo nummulos ad

victum

victum quæritans, vita reliquũ transigeret, dictitans hoc subinde prætereuntibus: Viator, concede obolum Belisario, quem liuor, nõ error cæcauit, Adeò nihil in humanis melius, quã nihil boni sperare: quod illa etiã perquàm nobilis Sidonij acclamatio commonet, de misera mortaliũ conditione. O necessitas abiecta nascendi, viuendi misera, durissima moriendi. Sed hoc alibi de Belisario cõmodius diximus.

De multiplici causa terræ motus, & Neptuni potestate: tũ de terræ motu maximo, qui Tiberio imperãte in Asia euenerit. CAP. VII.

N*On pauci apud veteres Græcos celebrantur, qui de motu terrarum, & causis copiosè scripserũt: neq; philosophi minus, quàm historiæ autores: sicuti apud nos etiã C. Plin. An. Seneca, & Marcellinus. Neq; dubiũ reliquerunt, varias dici causas, vnde istiusmodi terrarũ motus nascantur. Nã Chaldæi quidẽ, & Babylonij, totũ hoc sideribus assignãt. Philosophi autem pleriq; flatibus, & aquis: quòd hæc visceribus terræ inclusa, dũ nitantur prorumpere, motus istos, & hiatus generent: ex quo Neptunũ quoq; ipsum Græcorũ vetustissimi Ennosigæũ, & Sysichthona appellarunt. Nam & Probus Valerius autoritate M. Varronis treis præcipuè causas probat, quibus terræ tremores eueniãt. Aut enim ventis in ter-*

ræ visceribus occlusis, exitumq́ requirentibus fundamenta cócuti, & his labefactis superiora contremere. Aut etiam ex igne, quem terræ inesse, mons Aetna, & alij testantur: exusta enim occidunt, nec sine sonitu & tremore subsidũt. Tertio ex aquis, quæ quodcũq́ sustinent, delabi sensim in liquore, & ingentibus ruinis terra consumpta, lacus maximos fieri: quod & Claudius Galenus (vt alios mittã) in libro de historia philosophi prosequitur. Sed quod in Asia imperãte Tiberio Augusto accidit, mirandũ profectò, ac penè incredendũ videtur: siquidẽ terræmotu facto, XIII. vrbes corruerunt, quorũ nomina subijciemus, sicuti etiã in annalibus Pãphili Eusebij notatũ est, quos diuus Hieronymus, vt alia multa, in sermonẽ Latinũ conuertit. Sunt igitur hæc Magnesia, Ephesus, Sardis, Mosthene, Megara, Cæsarea, Philadelphia, Hymolus, Themis, Cyme, Myrrhina. Apollonia, Dicæarchia. Quod etiam ob id referendũ fuit, quoniã & C. Plinius, maximus, inquit, terræ, memoria mortaliũ, extitit motus Tiberij Cæsaris principatu, XIII. vrbibus Asiæ vna nocte prostratis.

Historia de Leænæ meretricis cõstantia in tormentis, ac Tertulliani verba exposita: tum de Theodoro etiam, quàm firmo & constanti animo fuerit.

CAPVT VIII.

VErba Florentis Tertulliani sunt in libro qui Apologeticus cõtra gentiles inscribitur: Ecce, inquit, & tormentorũ certamina à vobis coronantur: Attica meretrix, carnifice iam fatigato, postremò linguã suam in faciem sauientis tyránni expuit, vt expueret & vocẽ, ne cõiuratos cõfiteri posset, si etiã victa voluisset. In quibus historia latẽter notatur de Leæna meretrice, & Hipparcho Atheniensiũ tyranno. Nã Olympiade quidẽ L X I I I I. *Hippias, & Hipparchus Atheniensiũ tyrannidẽ occuparũt, sicuti relatũ ab Eusebio in annalibus: ex quo Harmodius & Aristogyton, aliĳq́; cõplures facta cõspiratione Hipparchũ interemerunt. Leæna autẽ meretrix, cùm foret illis beneuolentiæ officio maximè coniuncta, capta est, ac multis, varĳsq́; tormẽtis vexata, vt cõscios, atque coniuratores proderet. Sed illa, vt acris animi, linguã mordicus amputauit, & in Hippiæ tyranni faciem inspuit: quod & C. Plinius (vt alios mittam) inter memoranda patientiæ exempla retulit. In fœminis, inquit, Leæna meretrix præstitit, quæ torta Harmodium & Aristogytonẽ tyrannicidas minime indicauit. In viris autem Anaxarchides (vt Zenonem mittamus) qui simili prope ratione cum torqueretur, præcisam dẽtibus linguam in tyranni os expuit. De Theodoro viro grauissimo, eiusq́; mirifica constantia notius est,*

quam vt referri oporteat: qui carnifici traditus, discidit verbera, fidiculas laxauit, soluit eculeum, laminas extinxit, prius quàm efficeretur, vt conscios tyrannicidij indicaret: quod à Maximo etiam Valerio in exemplis veterum scriptum est.

De Leone Imper. qui edicto cauit vt omnes imagines è tẽplis ac Basilicis Christianorum delerentur, & epistola Valentis & Theodosij Augustorum de eadem re apposita. CAP. IX.

R*Elatũ est in veterũ annalibus de Leonis Augusti imperio, et eius moribus: quodq; is Theodosio Imper. defuncto in Byzantio Vrbe, qua Constantinopolis dicitur, factus Imperator, edicto cauit, vt omnes quidem sanctorũ imagines qua in Christianorum fanis ac templis forent, abolerentur. Ex quo Romani pontifices, aliarumq; ecclesiarum prafecti acerrimè restiterunt: necubi, praterquàm in Vrbe Byzantio, tantum facinus committeretur: quoniam sauißimis pœnis eos homines Imperator afficiebat, qui tale edictum contempsissent. Itaq; omnes tunc imagines atque simulacra, qua in Byzantij templis spectarentur, concremata sunt. Nec enim pertinere ad religionem putauit adorari cuiusquã imaginem. Quod & Firmianus Lactãtius, Septimiusq;, & alij complures nimium quàm audacter*

affir

affirmant: quasi nefarium sit habere illas in templis imagines, veluti etiam Turcæ in sua religione custodiunt. Sed libitum est verba ex libris Augustalibus referre, quò id totum melius innotescat: quoniam, & Valens, & Theodosius Augusti Imper. præfecto prætorio ad hūc modum scripserunt: Cum sit nobis cura diligens in rebus omnibus superni numinis religionem tueri, signum saluatoris Christi nemini quidem concedimus, coloribus, lapide, aliaue materia fingere, insculpere, aut pingere. Sed quodcunque reperitur tolli iubemus, grauissima pœna eos mulctando, qui contrarium decretis nostris, & imperio quicquam tentauerint. In quo si quis fortè autorem desiderat, is Imperatorum decreta & edicta legat, quæ à viris doctissimis Tribuniano, Basilide, Theophilo, Dioscoroq́;, & cæteris per Satyram collecta sunt, imperante hoc maximè Augusto Iustiniano.

De Hierophantis Atheniensium ad sorbitionem cicutæ: ac de Romanis Sacerdotibus, Flaminibus, & Pontificibus.

CAP. X.

Scriptum est ab Hieronymo, sacerdotes illos Atheniensium, qui Græcè Hierophantæ appellātur, quò castius in sacris agerēt, diuinisq́; rebus incumberent, consueuisse sorbitione cicutæ seipsos castrare. Vbi verò ad Pōtificis digni-

tatem fuerant electi, viri esse desinebant, ne quid in eis foret, aut ad voluptatem, aut ad turpiorem libidinem. Quæ res ad ipsa etiam Constantinorum August. tempora (vt autores consentiunt) durabat: nam & idem refert Hieronymus de Romana religione: nullum quidem sacerdotem apud Romanos fuisse bigamum: nullumq; flaminem bimaritum: pontifices autem viros & nobilissimos, & sanctissimos, quorum præcipua hæc cura & studium fuit, diligenter attendere, ne quid contra mores & religionis cultum fieret: itaque sic in Pontificalibus scriptum:

Ex patrijs ritubus colunto optima,
Incestum Pontifices supremo supplicio sanciunto.

Quod à nobis diligentius est considerandum ex his sacerdotibus, eorumq; vita & moribus, qui in Christianis sacris ætate nostra omne genus libidinum atque nequitiæ exercent.

Quàm egregia singulariq; doctrina præstiterit Mercurius Aegyptius in rebus diuinis: ac eiusdem verba adscripta de Deo, de mente, & animis, in libro de sapientia Dei. CAP. XI.

QVò plura de Mercurio à nobis perquiruntur, eò maiora atque diuiniora videri solent: sic vt Firmiani sententiæ magnopere accedamus, qui persæpe hunc ipsum asserit,

rit, rerum propè omnium supra cæteros alios Veritatem perspexisse: tum Græcos complureis pleraque ab eodem Mercurio accepisse, quæ de Deo, de animis, ac de mundo referuntur. Sed hæc in nostris Theorematis copiosè explicauimus. Nũc illud repetendum existimaui, quod idem Mercurius loquitur ad Tatiũ in eo libro, qui de sapiẽtia Dei inscribitur: Beatißimus, inquit, Deus, qui & Dæmõ optimus dicitur, animã esse in corpore asserit, mentẽ in anima, in mente Verbum. Deum autem ipsum horum omnium esse genitorem, ac parentem. Itaque Verbum imago & mens Dei est, corpus quidem ab idea. Idea verò anima: & portio purißima materiæ aër, aëris animi, animæ mẽs, mentis Deus. Deus in omnibus, ad omnia, circa omnia, & per omnia: mens ad animam, anima ad aërem, aër ad materiam. Hactenus Aegyptius Mercurius, in quibus ipsa rerum veritas non edocetur modò, sed etiam explicatur: quod & mysteria illa, atque arcana Pythagoreorum comprobant.

Qui sint apud Iureconsultos Iudices recuperatores in æstimandis iniuriis, ac de Iudicio recuperatorio copiosè explicatum. CAP. XII.

FRequens mentio est apud M. Ciceronem, & alios Veteres de his iudicibus, qui Recuperatores à Romanis dicerentur. Quæ ratio-

ne & Recuperatorium iudicium est appellatum: quod in causis, vt fit, iudicandis atq; absoluendis, cum recuperatione haberetur de æstimandis iniurijs. In hunc autē modum constituta est à veteribus (ceu ex Iurecõsultis ferè colligitur) forma recuperandi iudicia. Si quãde in aliqua causa dolo malo fuisset habitum iudicium, in ea tum re licebat cognitores habere, qui receptam causam maturo iudicio æstimarent. Itaq; creabantur ad id tres iudices, qui recuperanda causa ergo Recuperatores vocabantur: quorum iudicio atque æstimatione, omnis damni illatio atq; iniuria tollebatur: quæ res ab ipsis Iureconsultis copiosè explicatur. Sex. autem Pompeius legem recuperatoriã ab Aelio Gallo sic acceptam tradit: Cùm inter populũ, & reges, nationesq́;, & ciuitates peregrinas conuenit, vt per ipsos Recuperatores agatur, de reddendis, recipiendisq́; bonis quæ ad priuatos pertinerent. Gellius Recuperatores constitutos tradit in ijs, quæ ad ius referantur, de iniurijs asserendis ac puniendis. Nam missa, inquit Gellius, XXV. assium pœna, factum est à prætoribus, vt in æstimandis iniurijs Recuperatores adhiberētur. M. autem Cicero in causa L. Flacci, quem socium, & adiutorem consiliorum, ac periculorum suorũ vocat, Recuperatores constitutos refert, qui rem vniuersam percenserent. Recuperatores, in-

quit.

quit, contra istum rem minimè dubiam prima actione iudicauerunt. Et paulò mox. Cùm frater meus in Asia præfectura Flacco successisset, causam ita detulit, Recuperatores vi Flacci coactos atq; metu, falsum iudicauisse inuitos. Frater meus pro sua æquitate, prudentiaq; decreuit, vt si iudicatum negaret, in duplum iret: si metu coactos diceret, haberet eosdē recuperatores: quā optionē recusauit. Idē Cicero pro A. Cecinna orationē habuit ad recuperatores, in qua persæpe de his agitur C. præterea Suetonius à Flauio refert Domitiano August. identidē admonitos recuperatores, ne se perfusorijs assertionibus semper accommodarent. Sed & Vespasianus pater Flauiam Domicillam duxit vxorem, vt ab eodem Suetonio relatū est: quæ ingenua, & ciuis Romana pronuntiata est, iudicio recuperatorio asserente patre. Neq; illud omittendū putamus, quod in veterū notis, atq; elogijs obseruatum est de iudicio recuperatorio his verbis: Quanti ea res erit, tantæ pecuniæ iudicium recuperatorium dabo, testibusq; publicè duntaxat decē denuntiandi potestatem facio. Quæ res ab antiquis notarum magistris ita perscribi solita est: Q.

E.R.E.T.P.I.R.D.T.Q.P.D.T.D.D.P.F.

Quàm imprudenter atque imperitè ab iis erratum sit, qui Scirpum acceperūt pro ænigmate: & quòd apud autorē Gellium Scrupū, nō Scirpū legendū sit. CAP. XIII.

IN magno errore versati sunt nostri ferè omnes Grammatici, qui Scirpum dixerunt pro ænigmate: quod ipsum è Gellianis verbis acceperunt: in quibus non Scirpū quidem, sed Scrupum erat scribendum: ut in veteribus ac minus deprauatis reperitur. Sedenim quo pacto illa enodari possunt, quæ sine ullis nodis sunt, cuiusmodi scirpus haberi debet? neq; ullus est tam hebeti ingenio, tamq; absurdo iudicio, qui nesciat, ipsos scirpos vocari enodes: unde illud vetus, cùm apud comicos poëtas tum apud Ennium celebratum hoc carmine:

Quærūt in scirpo soliti quod dicere nodum.

Scrupus verò pro ænigmate, et ambiguitate ob id à veteribus acceptus est, quòd in eo anxietas quædam, & quasi asperitas intelligatur. Quod & Sex. Pōpeius in lib. de priscis verbis undeuigesimo insinuat. Scrupos, inquit, pro asperis saxis accipimus. Hinc rē scrupulosam dicimus, quæ aliquid in se asperitatis contineat. Proindeq; apud Gelliū refertur, vocari à Græcis ferè ænigmata quæ nostri scrupos dixerūt. Cui sentētiæ et Benedictus Philologus accedit, vir eruditißimus, & in studijs nostris accuratißimè doctus. Neq; visum est hoc loco eos nominare, qui hac in re decepti sunt. Politianus certè, cum ad autores illum euocarē, ingenuè agnouit errorem: sed in hoc, inquit, cæteri ætate nostra incurrunt.

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA

LIBER X.

De doctrina Gamalielis Hebræi: & quo iudicio probauerit Iesum Christum pro Deo accipiendum. CAP. I.

NESCIO maiore impudentia, an inscitia factũ sit à quibusdã veterum, vt non modò contra Christianos populos, sed contra ipsum etiam Christum libros componere ausi fuerint. Non enim homines, sed portenta potius quadã & prodigia dicenda sunt: cuiusmodi nobiliores memorantur, Porphyrius, Iulianus Byzantius, Celsus Aphricanus, qui Philalethen scripsit, Basilides, & alij qui ausi etiam inter alia flagitia dicere, quæcunque de Christo à priscis vatibus prædicta fuerunt, ea de alijs quoque potuisse intelligi: quod ab Augustino tamen, Origene, & Cypriano copiosè refellitur: sed à Gamaliele Hebræo dictũ egregiè

giè ac prudenter traditur. Nam cùm alios quidam forte referrent, qui se vulgò Deos probari vellent, vt Dositheũ, Theudam, & Iudam. Hi enim cum disciplinarum magnitudine atque doctrinis egregiè præstarent, seq; supra homines ponerent, deceptionibus maximis vsi sunt, et à multis pro Deo habiti: ex quo in hũc modum respondit Gamaliel, Si hoc, inquit de Christo, humanum consilium fuit, quàm mox dissoluetur: veluti Theuda, Dosithei, Iuda, & aliorum, qui vbi mortui sunt, eorum ficta & commentitia disciplina sublata est. Siquidem non diu probari inter homines potest improbitas, aut mendaciũ: quod omnis Academia cõcedit. Id autẽ de Gamaliele in Origenis cõmentarijs comperies, quos vir maximè doctus contra Celsum composuit. Sed Gamaliel ipse iudicio & doctrina insignis, apud Hebræos est habitus. qui etiam Pauli Tarsensis præceptor fuit: vnde eum dixerunt veteres ad Gamalielis pedes eruditum, sicut in Hieronymo legitur, qui Gamalielem hunc, & maximum virum, atq; doctissimum vocat: quod Hebræorum præterea libri testantur.

De Narsete Eunucho, & Sophiæ Augu. verbis ad eum, ac responso Narsetis in fœminæ insolentiam. CAP. II.

R*Elata sunt permulta in veterum Annalibus de Narsete Eunucho, eiusq; maximis*

nis gestis: qui de Chartulario (vt ferunt) non modò patritiã dignitatem est consecutus, sed Italiæ quoq; vniversæ factus præfectus. Eam diu obtinuit, & omneis Gotthos, gentem ferocissimam, superauit. Sed vt res humanæ se habent, gloria inuidiam peperit: ex quo Iustinianus imperator, & Sophia Augusti coniunx Narsetem hunc cœperunt insectari. Itaq; Longinum cum magno exercitu contra eum mittunt. Sophia verò & inter alia permulta conuicia, quòd Eunuchus foret, hoc addidit, vt lanam in Gynæcio faceret, & pensa diuideret. Quibus idem Narses pari animo respondit: Talem se quidem telam exorsurum, qualem ipsa dum viueret, nunquam satis posset explicare: & simul odio (vt fertur) ac metu accensus, Longobardos populos in Italiam accersit, vt relicta Pannonia ad Italiæ diuitias et prædam accedant: ne quid ad præsidium & vltionem omitteretur. Fuit autem Narses (vt quidã tradunt) pius, religiosus, liberalis, atq; munificus: quod aliâs à me cõmodius relatũ est.

De populi improbitate, ac de exilio Aristotelis: quòd impietatis accusatus in Chalcidem profugerit: tum alia obiter nõ iniucunda. CAP. III.

NIhil debent in tota vita minus agere, qui prudentiores sunt, quàm populo sese ipsos committere: nec enim bonis ingenijs, atq;

disci-

disciplinis, quicquam est tam malè affectum, & infensum, quàm imperita vulgi inscitia: quod equidem innumeris propè exēplis falsæ atq; improbæ philosophorum accusationes eorumq; exilia et cædes demonstrãt: sicuti Socratis, Anaxilai, Apollonij Thianei, & Madaurēsis Apuleij: quorũ Apologiæ abundè explicant, quàm sit ex Platonis sentẽtia refugiẽda vulgi improbitas. De Aristotele autem philosopho referendum illud puto, quod ab ipso Adamãtio Origene ponitur, quo loco Celsi Aphricani Philalethem mendacij ac falsitatis arguit. Tradit enim Aristotelē ipsum à iudicibus Atheniensium crimine impietatis fuisse accusatũ, quoniã dogmata quædam, vt ἄθεος καὶ ἀσεβῆς in philosophia protulisset: quæ Deorũ cultũ minus probarēt. Ex quo Athenis relictis, Chalcidē se cōtulit: vbi diu versatus quũ literis amicorum ad reditum vocaretur, in hunc modũ respōdit: Ex Athenis pridē recessimus, idq; eo animo factum est, ne causam fortè Atheniēsibus daremus iterum scelus cōmittendi, sicuti in Socratem cōmiserunt: néve impiè contra philosophũ rursus fecisse incusentur. Neq; me autē latet, quòd idē Aristoteles quũ Athenis XXX. annos in lycio docuisset, clam se in Chalcidē recepit: quoniam foret impietatis ab Eurimedōte Hierophanta accusatus: siue à Demophilo, vt quidã volũt, quòd hymnũ in Hermiã pellicem

scripserit

ſcripſerit: cui etiam præ nimio, vt ferunt, amore ſacra fecit, atque hoc epigramma Delphis incidit:

Τὸν δέ ποτ' οὐχ ὁσίως παραβὰς μακάρων θέμιν ἁγνὴν
Ἔκτεινε Περσῶν τοξοφόρων βασιλεύς.
Οὐ φανερῶς λόγχῃ φονίοις ἐν ἀγῶσι κρατήσας,
Ἀλλ' ἀνδρὸς πίστει χρησάμενος δολίου.

Quæ ſint à Diis maximè roganda, & quomodo ex Platone: tum verſiculi Perſiani de votis peragendis. CAP. IIII.

Eleganter Plato Philoſophus, & eruditè, prudentiam atque iuſtitiam in ſuis legibus expreſſit, ſed vel in Alcibiade, qui liber de voto inſcribitur, eius honorem & cultum ſic recenſuit: Perſpicuũ, inquit, eſt & apud ipſum Deum, & apud homines bonæ mentis, iuſtitiam & prudentiam præcipuè honorari. Prudentes autem ac iuſti illi meritò dicendi, qui probè norunt, quæ erga Deum, quæq́ erga homines agere, atque dicere conuenit. Hactenus Plato. Quæ meipſum commonent ſententia veteris, quam non minus Stoicorum porticus, quàm vniuerſa etiã Academia honore ſummo proſecuta eſt: ita enim à philoſophis, velut ex Delphico prolatum: Sic viuendum cum hominibus, tanquàm Deus videat: ſic loquẽdum cum Deo, tanquàm homines audiant. Cuius ſecunda pars, vt inquit Vectius Prætextatus,

abundè sancit, nequid à Dijs petamus, quod velle nos indecorum sit. Nam Plato idem copiosè hoc ipso libro explicat, quæ maximè à Dijs petenda sunt, & quo animo, ne fortè in Oedipi rogationes maiore affectu, quã ratione depellamur. Stoici autem tria potissimum à Dijs roganda affirmant, bonam mentis, bonam animi valetudinem, tertio corporis. Itaque Persius poëta videtur Alcibiadem Platonis peruidisse, qui in Satyra quidem ad Macrinum sic de votis peragendis loquitur:

Funde merũ genio, non tu prece poscis emaci
Quæ nisi seductis nequeas cõmittere diuis.
At bona pars procerũ tacita libabit acerra.

Cui sententiæ & illud apud Iuuenalẽ accedit:

Orandũ est vt sit mẽs sana in corpore sano.
Fortem posce animũ mortis terrore carẽtẽ,
Qui spatiũ vitæ, extremũ inter munera ponat
Naturæ, qui ferre queat quoscunq; labores.

Quin & in iure Pontificum apud Romanos ita scriptum traditur:

Ne audento placare donis iram deorum,
Cautim vota reddũto: pœna violati iuris esto.

Quantum concesserint Christo Romani Imperatores, Tiberius & Hadrianus ac de Alexandro etiam Seuero, qui Christum inter alia numina adorauit. CAP. V.

P*Ersæpe accidit, vt à viris doctioribus quæratur, quo in pretio apud Romanos Imperatore*

ratores Christi numen fuerit: quo videlicet tēpore, aut quo cultu Romana ciuitas eū prosecuta sit. At hoc ego quum aliquando essem responsurus, talia propemodam de ipso Christianorum Deo obseruaui. Et primò quidem ex autoritate veterum constat Tiberium Cæs. voluisse Christum à S. P. Q. R. adorari, idq́ etiam ab eo relatum est ad Senatum cum prærogatiua Tiberiani suffragij, vt abundè alibi diximus: quod & Pamphilus Eusebius, ac Florēs Tertullianus affirmant. Sed & mox Cæs. Hadrianus de adorādo Christo cogitauit, eidémque tēpla condere inchoauit, sicut Aelius Lampridius ad Constantinum Imperatorem testatur, qui Augustum inquit Hadrianum ab incœpto destitisse, veritum ne cætera etiam templa deserenda: quoniam præfecti sacrorum Hadriano persuaserunt, Christianos omnes aliquando futuros, si illud effecisset. Ex quo idem mutato animi proposito, acerrimè mox vniuersam Christianorum factionem est insectatus: quod & commentarijs suis & edictis propalam testatus est. Alexander autem Seuerus, qui optimus Imperator est habitus, quiq́ Antonino Heliogabalo successit, plurimū Christianis detulit: & Christi numen inter maximos & selectos Deos recepit. Siquidem in sacrario suo (quod ab Aelio Lampridio Lararium appellatur) inter principes diuos & animas (vt

inquit) sanctiores Christum habuit: cum quo ibidem Apollonium Thianeum, Abraham, & Orpheum coluit. Idem quoque Alexander Augustus in minore lario Achillem, & alios duces maximos habuit, sicuti M. Ciceronis & Vergilij simulacra, quem poetarum omnium Platonem vocitabat.

Vnde apud poëtam Vergilium Ramus aureus: & viscus in ilice, in VI. Aeneidos: ac de magia Druydum Vergilij carmen expositum. CAP. VI.

SAtis compertum est, P. Vergilium adeo multiplici, & varia doctrina praestitisse, vt & caelestia pariter, & humana maxime intellexerit: quod eius diuinum carmen probat, in quo & sacra omnia, & humanae leges atque ritus tanta eruditione tractantur, vt eum mirari potius homines possint, quàm pro merito satis laudare. Sed eiusdem carmen referemus, in quo de Ramo aureo agit, quem Troius Aeneas ex praecepto Sibyllae Deiphilae ad inferos detulit: cuius etiam speciem virenti visco similem dixit, & in opaca ilice insertam: quae omnia videntur mihi ex philosophia & sacris Druydum esse assumpta, quibus religio fuit, par quiddam de visco & robore agere: quod equidem suspicari licet, quoniam & viscum Verg. hic, & ilicem opacam nominat, quae inter glandiferas etiã refertur. Ab ipso enim poeta, vt est

ut est autor Macrobius, plerunque fieri uidemus, ut remotiores ritus, ueterũq; ceremonias innuẽdo attingat: etsi Aurelius Cornutus, uir alioqui doctus fictum hoc de ramo ilicis à Poëta Vergilio falsò existimauit. sic autem Verg.

Accipe quæ peragenda prius. Latet arbore opaca

Aureus, & folijs, & lento uimine ramus,

Iunoni infernæ dictus sacer: hũc tegit omnis

Lucus, et obscuris claudũt cõuallibus umbræ.

Sed non ante datur telluris operta subire,

Auricomos quàm quis decerpserit arbore fœtus.

Hoc sibi pulchra suũ ferri Proserpina munus

Instituit: primo auulso non deficit alter

Aureus & simili frondescit uirga metallo.

At uerò Druydes (qui Gallorum uates ac sacerdotes forent) nihil habent uisco & robore, in quo gignatur sacratius, sicuti C. Plin. testatur. Hi enim, inquit, roborum lucos eligunt, neque ulla sacra sine ea fronde conficiunt: quicquid etiam illis adnascitur, è cœlo missum putant, signumq; esse electæ ab ipso Deo arboris. Est autem id rarum admodum inuentu, et repertum magna religione petitur, & ante omnia sexta luna. Idem quoque C. Plinius, Sacrificio, inquit, epulisq; ritè sub arbore præparatis, duos admouent candidi coloris tauros, quorum cornua tunc primũ uinciunt. sacerdos candida

veste cultus, arborem scandit, falce aurea demetit, candido id excipitur sago, tum demum victimas immolant, precantes ut suum donum Deus prosperum faciat his, quibus dederint hac. Hactenus de religione Druydum ad robur & viscum, qua poëtam Vergilium (ut puto) ad ramum illum aureum inclinarunt, ex quo illud subdit:

Sedibus optatis gemina super arbore sidunt:
Discolor unde auri per ramos aura refulsit.
Quale solet sylvis brumali frigore viscum
Fronde virere nova, quod non sua seminat arbos,
Et croceo fœtu teretes circumdare truncos.
Talis erat species auri frondentis opaca
Ilice: sic leni crepitabat bractea vento.

Fuit in hac sententia & Domitius Veronensis, vir in perquirendis veterum monumentis acris ingenij, et in exponẽdis autoribus diligẽs, quem tamen immatura mors nobis praripuit.

De Hetrusca disciplina, & quo studio Romani nobiles ad eam ducendam mitterentur ac versus ibidem ex XII. additi.

CAPVT VII.

Marcus Cicero quum de diuinatione disserit, copiosè probat populum quidem Hetruscum maximè praestitisse in obseruandis, noscendisq; augurijs & ostentis: nam & aliquot à veteribus celebrantur, in quorum commen

commentarijs disciplina hac abundè exponeretur: sicuti à Macrobio, Censorinoq́; & alijs Veteribus traditur. Qua in re seruatum est à Romanis, vt principum filij, qui in Vrbe forent, Hetruriæ populis traderentur, quò hanc etiam diuinandi partem ediscerent, sicuti verba hæc Ciceronis testantur. Bene, inquit, apud maiores nostros Senatus decreuit, quando florebat Imperium, vt de principum filijs sex, singulis Hetruriæ populis in disciplinam traderentur: ne tanta ars propter tenuitatem hominum à religionis autoritate abduceretur ad mercedem & quæstum. Ex quibus apertè constat, quo studio & diligentia prouisum est à S. P. Q. R. vt cognitio illa Hetrusca disciplina conseruaretur. Quod ipsum & Liuius in Romana historia notauit, quò scientissimè callerent quæcunque de cœlo tacta essent, omniáque prodigia, portenta, & ostenta: quod & C. Pli. & alij asserunt. Ex quo etiam in sacris veterum, & pontificalibus libris ita scriptũ fuit:

Discunto ignari à publicis sacerdotibus.
Hetruria principes disciplinam docento.
Quibus diuis creauerint procuranto.
Et idem fulgura & obsita pianto.

Quæ ob id adscripsimus, vt Ciceronis locum facilius teneremus. Quum nemo prorsus ignoret, cœlum ipsum eiusq́; partes ab Hetruscis olim signatas, & in XVI. diuisum. Nam & ful-

minum genera vndecim, & deos nouem, qui ea iacuientur statuerunt: rationes prodendo, quid ex quaque parte signarent. quod & C. Plinius ad Vespasianũ Augustum demonstrat.

De cura, & periculis eorum, qui Imperio præsunt: ac Saturnini Augusti verba ad hoc ipsum pertinentia. CAP. VIII.

Vetus est dictum, & à philosophis approbatum, tyrannos quidem & principes quàm rarißimè senescere: quoniam tam varia illis, tamq; summa pericula vndequaque immineant prorsus, vt quàm ægerrimè communem liuoris, & periculi sortem poßint euadere. Quam rem tot principum & imperantium subitæ neces atque cædes maximè approbant. quum paucißimi omnino fuerint, qui suo fato perierint. Itaque permulti admodum reperti sunt, qui hanc imperandi curam, velut inquietam, æstuantem, ac perniciosam refugerunt. Quod equidem ex verbis ipsis, & oratione Augu. Saturnini Imperatoris referendum censui: quò cumulatius à quouis intelligatur, quàm & eruditè Saturninus, & grauiter de Imperatorum discrimine & periculis differuerit. Nescitis, inquit, amici, quid mali sit Imperare: nam & gladij & tela nostris ceruicibus impendent, imminent hastæ, vndique spicula, ipsi custodes timentur, ipsi comites formidantur: non cibus pro voluptate, non iter pro autoritate

ritate, non bella pro iudicio, non arma pro studio. Adde quòd omnis ætas in Imperio reprehenditur: senex est quispiam, inhabilis videtur: si iuuenis, inest furor. Nam quòd Imperatorem me cupitis, in mortis necessitatem me trahitis. Sed habeo solatium hoc mortis, solus perire non potero. Hæc hactenus Saturninus, quum à suis purpuram esset indutus: sicuti M. Saluidenus affirmat, eleganter quidem & doctè. Siquidē bonas literas Saturninus egregiè coluit, & facultatem oratoriam studiosè didicit: quod & Vopiscus homo diligēs recēset.

De antiquorum proprietate in carmine in rebus exprimendis: simúlque Accij poëtæ versus appositi ex Argonautis elegantissimi, & Q. Ennij. CAP. IX.

IN præceptis veterum, qui de ipsa elocutione scripserunt, illud præcipuè video commendari, vt verba rebus maximè conueniant: & in quaq; actione describenda sic absoluatur oratio, vt res geri potius quàm componi videatur. Ita enim interesse te putes, non legere. cùm iucunda verbis suauibus, atrocibus aspera, quieta sedatis, deductis humilia, grādibus ardua proferuntur: vnde illa orationis honestas, & quasi certum decus oritur. Quam quidem partem summo studio videntur mihi consecuti veteres autores, tum ij præcipuè qui fabulas ediderunt, vt M. Pacuuius, Attilius, Næuius, &

Accius: quòd in illis vita gesta, & hominum mores, habitusq́; pro re ipsa effingerēt, atque exprimerent. Cuiusmodi carmen illud est Accianum ex Argonautis, in quo pastorem eleganstißimè descripsit, qui primum nauim, cui nomen Argo, procul aspiciens, illico mirabundus in hunc modum vociferat:

Tanta moles labitur,
Fremebunda ex alto ingenti sonitu & strepitu
Præ se vndas voluit, vortices vi suscitat,
Ruit, prolapsa pelagus respergit, profluit:
Ita dum interruptum credas nimbum voluier,
Dum quod sublime ventis expulsum rapier
Saxum, aut procellis: sed globosos turbines.
Existere ictos vndis concursantibus:
Nisi quas terrestres pontus strages conciet,
Aut fortè Triton fuscina vertens specus,
Subter radices penitus vndanti in freto
Molem ex profundo saxeum ad cælū eruit.

Quod carmen non Priscianus modò Grammaticus repetit, sed & Q. Lucilius Balbus in illa celebri disputatione de natura Deorum: etsi alicubi deprauatum, atque inuersum legitur. Iam verò & illud Q. Ennij nónne adeo propriè, adeo eruditè factum est de augurio Romanæ vrbis condendæ, vt in media Vrbe versari te credas. Romulumq́; ipsum, & Remum
certan

certantes aspicere de imponendo Vrbis nomine, ut minus fortè mirum sit, si & Hadrianus Imperator Ennianos Annales supra omnia quidem poëmata commendauerit. Sed apponamus carmen:

Certantes magna cum cura, tum cupientes
Regni dant operā simul auspicio, augurioq́;
In monte Remus auspicio se deuouet, atq;
secundam
Seruat auē solus: at Romulꝰ pulcher in alto
Quærit Auētino, seruat genus alta uolātū,
Certabant Vrbem Romam ne Remam ne
uocarent.
Omnibus cura uiris, uter esset Induperator
Expectant: ueluti consul quū mittere signū
Vult, omnes auidi spectāt ad carceris oras,
Qui mox emittat pictis è faucibus currus:
Sic expectabat populus atq; ore timebat,
Rebus utri magnis uictoria sit data regni.
Interea sol albus recessit in infera noctis,
Exin cādida se radijs dedit icta foras lux.
Et simul ex alto longe pulcherrima prapes,
Laua uolauit auis simul aureꝰ exoritur sol.
Cadunt de cœlo quatuor ter corpora sancta
Alituū se prapetibus, pulchrisq́; locis dant.
Cōspicit inde sibi data Romulus esse priora,
Auspicio regni stabilita scamna, solumq́;.

Quos uersus & apud Ciceronem comperies, quum diuinationis partes prosequitur.

Qua

Quæ ratio fuerit, ne flamines sacerdotes apud Romanos nodum aliquem habere possent in vestibus: & quàm libera & aperta esse debet animorum côiunctio inter amicos. CAP. X.

IN his sacris atque ceremonijs, quas flamines sacerdotes apud Romanos dicũtur obseruasse, & illud à veteribus notatũ est: fuisse nefas, vti nodum vllum haberent in apice, in cinctu, aut in vlla alia parte. Qua in re allegoricos intellexerunt pertinere ad virum integra fide, optimisq́ moribus præditum, nihil dißimulanter, aut subdole agere in Deorũ sacris: sed liberè, & aperto examine, ad fidẽ & veritatẽ omnia referre. Quod ipsum in amicorum quoque officijs præstandũ est, vt à Chæroneo Plutar. probatur: si modò ij sunt tales viri, quorum virtus atque prudentia optimè intelligat, quantũ sit amicorum causis atque commodis concedendum: quod & poeta Lucilius docet in carmine ad Albinũ, quo virtutis dignitas, officium, atque gratia prudentißimè exponitur. Itaque consueuit Oricellarius noster ita amicos probare, vt in eorum animo iudicium, in iudicio officium reponat: vir vnus, quantum equidem iudicio meo consequi possum, in omnibus vitæ muneribus æstimandis atque cognoscendis summa prudentia atque consilio.

De

De multiplici ac singulari doctrina M. Varronis: & quòd idem tamen à Palæmone Grammatico contemptus fuerit, ac iniquissima voce porcus appellatus.

CAPVT XI.

DE Varrone Terentio notum est omnibus, quantum omnis antiquitas eius studiū atque multiplices doctrinas extulerit: vt omnium quidem togatorum doctissimus habitus sit. Cui sententiæ M. Cicero, & Fabius Quintil. calculum adiecerunt. Itaq; sic Maurus Terentianus ad Nouatemum:

Vir doctissimus vndecunq; Varro.

Qui tam multa legit, vt est autor Augustinus, vt aliquid ei scribere vacasse miremur, tam multa scripsit, quàm multa vix quenquā legere potuisse credamus. Lactātius verò Firmianus, qui & ingenio & eloquentia vir doctissimus meritò habetur, sic de eodem: M. Varro, inquit, quo nemo vnquam doctior, neque apud Græcos, neque apud Latinos vixit: in libris diuinarum rerū de hoc egit, quos ad Cæsarem scripsit. Atque hæc quum ita se habeant, quàm improbè obsecro à Rhemnio Palæmone, quàm impudenter atque ineptissimè factum est, qui eum ipsum M. Varronem omnium disciplinarum parentem ac principē, pro imperito homine sectatus est: eundemq; etiam porcum (si dijs placet) appellauit: dignus

gnus

gnus eo nomine Palæmon, ut in stile aliquod intruderetur, quò insolentis audaciæ atque importunissimæ vaniloquentiæ pœnas lueret. De quo & Sueton. Tranq. meminit. Quod ego idcirco apposui, ut quiuis possit intelligere, quã sint quorundam ingenia contra veritatem obstinata, atque illis plerunque viris infensa, qui & colendi ab omnibus, & propè adorandi sunt pro egregia singularique doctrina.

Quid in libris Iureconsultorũ sint Exconsules, Exquæstores, Expræfecti, & alia eius generis, quodque subagrestia & parum Latina sunt. CAP. XII.

INuenio apud nostros Iureconsultos, & alios autores hæc vocabula, Exquæstores, Exconsules, Exprætores, & alia eiusdem generis. Nam Symmachus & Boëtius exconsules ferè vocati sunt, atque his veluti descriptionibus eorum nomina honestari solent. Iustinianus quoque Augustus in epistola ad Romanum senatum Ioannem exquæstorẽ, & Leontium atque Basilidem expræfectos prætorios appellat. Quibus verbis (quantum equidem possum colligere) eos viros designarũt, qui dignitate ipsa consulatus aut quæstura functi essent. Sic Expatricios, & Expræfectos, quòd absoluto munere, à magistratu vacarẽt. Zeno autem Imperator scribit ad præfectum prætorium Arcadium, placere suæ dignitati, ut

qui

qui patricij vel expatricij sunt, quiq; magistri officiorum, aut sacri palatij custodes, vel ordini senatorio sociati fuerint, non poßint nisi ab Imperatore ipso, aut sacris cognitoribus in ius vocari, aut puniri: simúlque addit, eos viros, qui dignitatibus maioribus functi sunt, minimè oportere omnium iudicio subigi, aut pœnis mulctari. Itaq; hi homines Exprafecti, Exquastores, & Exsenatores in Iustiniani constitutionibus nuncupantur. Apud Varronem verò, & M. Tullium Excuriatos atque Exterminatos legimus, pro ijs, qui extra curiam mißi sunt, atque extra terminos. Sed hæc honestis autoribus recepta & consecrata sunt: illa parum Latina, & admodum subagrestia videri possunt. Neque enim apud eos comperiuntur, qui Latina oratione vsi sunt, sed ex illo, vt opinor, Augustini seculo, in quo ferè Caßiodorus, Apollinaris, Enodius, ac Fulgentius numerãtur, qui magis videntur Gallicum aliquid, & peregrinum referre, quàm Romanum, ac probum sermonem. Ipsa enim dicendi elegantia & puritas cum Romano Imperio paulatim amissa est: quod & noster Ioannes Corsius cum Pontano disseruit, vir non minori iudicio, quàm veterum doctrinis excultus.

Bian

Biantis Prienei sentẽtia relata: quo consilio ac ratione vti debeamus, in decernendis causis inter amicos vel inimicos.

CAPVT XIII.

DE Prieneo Biante complura in Graecorum monumentis traduntur, quae viri iudicium atque sapientiam singularem probant: sed quod ab ipso relatum est de ijs qui inter alios iudicium faciunt, minimè contemnendum illis est, qui liberali ingenio sunt. Dicebat enim, Malle se inter inimicos quàm inter amicos de re aliqua statuere: Nam ex amicis, inquit, alterum prorsus inimicum habueris: ex inimicis verò alterum amicum. Quocirca melius ac potius censeri debet, amicum sibi adipisci in proferendo iudicio, aut à rebus iudicandis penitus abstinere: nisi ex professo veritas ipsa fidei patrocinetur, cuius causa (vt Academici asserunt) nullae quidem contentiones aut inimicitiae refugiendae sunt.

PETRI

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA

LIBER VNDECIMVS.

Mirificum prodigiũ de fulmine in natali M. Tullij, ex Annalibus Eutropij, ac de viribus etiam fulminum nonnihil.

CAPVT I.

MINVS *putaui absurdũ fore, si ea in præsens referrem, quæ Romanus autor Eutropius, in historia ad Valentem August. prodidit de M. Cicerone: atq; mirifico prodigio, quod obtigerit de virgine Romana, quæ in itinere cœlesti igne tacta fuerit: vnde tam egregia dicẽdi dignitas & absolutũ eloquentiæ fastigium præscriberetur. Sed apponam Eutropij verba, quò manifestius appareat, quanta sit etiam vis & natura monstrifica fulminum. Bello (inquit) Iugurthino, M. Cicero Arpini nascitur, matre Elbia nomine, patre verò eque-*

G *stris*

stris ordinis, ex regio Volscorũ genere. Eodemque tempore quadam virgo Romana in Apuliã pergẽs, ictu fulminis exanimata est: omnibus sine scissura aliqua vestimẽtis adeptis, ac pectoris & pedũ vinculis dissolutis, monilibus etiã & annulis discussis, illæso corpore nuda iacuit: equusq́ (inquit) eius pari modo frænis & cingulis perẽptus iacuit dissolutis. Hæc satis de prodigio virginis. Neq enim me præterit, varia quidẽ, ac penè incredibilia scribi de fulminibus, nõ ab Aristotele modò, & alijs Græcis: sed ab Anneo quoq Seneca, & Plinio: nã inter alia & illud in veterum monumentis traditur, quòd Martia princeps Romanorũ, cùm grauida foret, fulmine icta, exanimato partu citra vllũ aliud incõmodum superuixit.

De officio trib. militũ ex sentẽtia Aureliani Cæsa. Imperatoris, & eius epistola adscripta ex Vopisci historia. CAP. II.

CVm gesta Rom. principum nuper legeremus, nulla me pars magis detinuit, quã sicubi militaris disciplinæ præcepta & leges notarẽtur: quoniam nostra hæc ætas ita bellis assiduis vexatur, vt vniuersam propè Italiã grauiter afficiant. Sed illud in primis Aureliani principis me delectauit, in quo tribunũ militum prudenter monet, qua ratione & cõsilio vti debeat in exercitu regendo, & copijs alendis. Verba ex Aureliani epistola subijciã,

quo-

quò facilius legentes hæc etiam expendant. Si vis, inquit, tribunus esse, imò si vis viuere, manus militum contine: nemo pullum alienũ rapiat: ouem nemo contingat. Vuã nullus auferat segetem nemo deterat: oleum, sal, lignũ nemo exigat: annona sua cõtẽtus sit. De præda hostis, nõ de lacrymis prouincialiũ habeat: arma tersa sint, ferramenta samiata, calceamenta fortia: vestis noua, vestem veterem excludat: stipendium in balteo, non in pompa habeat: torquẽ brachialem & annulũ apponat: equum saginarium suum defricet, captum animal non vendat, mulum centuriatũ commiter curet: alter alteri quasi seruus obsequatur: à medicis gratis curẽtur, aruspicib⁹ nihil dent, in hospitijs castè se agant: qui litem fecerit, vapulet. Hæc hactenus Aurelianus Cæs. quæ si quis etiam apud autorem proprium requirat, is *Flauium Vopiscum* adeat, qui de *Imperatoribus Romanis scripsit.*

De Pythagorica Metamorphosi, & Laberij poëtæ versus apud Tertullianum recogniti, atque expositi. CAP. III.

Non ab re futurum putaui, si Laberianos versus subtexã ex eius mimis, Nam & Florẽtis Tertulliani locus signabitur, & alia quoq; nõ insuauia de Pythagora, nec iniucunda subiungemus. In hunc igitur modũ de Pythagorica metamorphosi iocatus est Laberius:

Et audio mala multa etiam ex bonis:
Par illud ut nos olim mutant philosophi,
Et nunc de mulo hoiem, de muliere colubrũ
Faciant: & ex diuersis diuersa alia.

Quos uersiculos in commentarijs Nonianis de prehẽdes, quaquã alicubi deprauatos: nã & in Apologetico Tertullianus, quẽ contra gentiles cõposuit, partẽ ex his elegãter est mutuatus. Age iam, inquit, si quis philosophus affirmarit (ut ait Laberius de sentẽtia Pythagoræ) hominẽ fieri ex mulo, colubrũ ex muliere, & in eam opinionẽ omnia argumẽta, & eloquij uirtutẽ detorserit: nónne & sensum mouebit, & fidem infringet? etiã ab animalibus abstinendũ propterea persuasum quis habet, ne fortè bubulam de aliquo proauo suo obsonet. Quæ uerba satis me commonent Pythagoricæ transmutationis: is enim Pythagoras, non modò Euphorbum, pauonem, Homerum poëtam se fuisse aliquando dictitabat: sed & Pyrandem postea, & mox Callidenam, ac demum præstanti forma meretricem, quæ Alce fuerint appellata. Vnde & nos in poëmatis olim nostris in hunc modum lusimus:

Adde quòd is leges, legumq́ oracula nouit:
Quæ seruãda dedit Samius mysteria uates:
Cur etiam plures uariato corpore formas
Pretulit: atq́ idem famosi nominis Alce.
Moxq́ Meletheos años, & pectora sumpsit:

Et modò

Et modò gemmantes ales Iunonia pennas
Explicat: et bello fer⁹ īduit arma Pyrādes.

Plotinus quoq; philosophus in libro de suo cuiusq; genio, cum de animi metamorphosi disserit, in hūc prope modū idipsum prosequitur. Quicunq; (inquit) humanā proprietatē seruarunt, iterū & ipsi homines renascūtur: qui autem ad sensum defecerunt, bruta quidē ac stolida animantia redeunt: sed ita tamen, ut qui & iram adiecerint, fera existant: & pro ipsa inter se differentia dissentiant: qui verò in libidine & voluptatibus vitā egerint salacia, voluptaria animalia reuertātur. Quòd si nec sensu ipso, nec sensus parte vsi fuerint, hi vtiq; omnes plantæ resurgant: quoniā in his vel animus tantū vegetalis fuerit, neq; aliud egerint, quàm vt in plantas verterētur. Qui autē musicis modulis affecti, ac deliniti vixerunt, si in cæteris non degenerarint, animalia musica renascūtur: et qui sine ratione ciuitates atq; Imperia rexerunt, aquilæ fiunt: nisi & ipsi alia prauitate sint infecti. Nā & qui absq; sapiētia sublimia improbius tractant, cœlumq; suspiciunt, in altes cōmutantur; ad altiora semper deuolantes: qui virtutē autem ciuilē assecutus est, homo reuertitur: qui minimè adeptus, in inciuile aliquod animal, vt aprū, et in alia eiuscemodi se trāsformat. Hæc Plotinus, de quibus alibi diximus cōmodius.

De statua Niobes à Praxitele: & ibidem Ausonij poëtæ nobile epigrāma ex Græco: tū de eadem Niobe ex Pausaniæ commentariis. CAP. IIII.

IN Græcorum poëmatis varia leguntur de Niobes forma, eiusq; imagine: quàm Praxiteles longè pulcherrimam sculpsit: vnde eam quoque poëtæ Græci magno studio celebrarūt: cuiusmodi hoc subit:

ἐκ ζωῆς με θεοὶ τεῦξαν λίθον, ἐκ δὲ λίθοιο
ζωὴν πραξιτέλης ἔμπαλιν εἰργάσατο.

Ausonius verò Gallus egregiè admodum Latino epigrammate secutus Græcorum suauitatem atq; indolē, sic eiusdem statuam expressit:

Viuebam, sum facta silex, quæ deinde polita
Praxitelis manibus, viuo iterum Niobe.
Reddidit artificis manus omnia, sed sine sensu:
Hunc ego cùm læsi numina, non habui.

Quo carmine nihil vtiq; legi potest cultius, limatius, doctius: adeo vt Marull⁹ noster Byzātius vir eleganter doctus, atq; in examinandis carminibus grauis censor, apertè affirmavit, nihil se vsquàm legisse, aut etiā audisse elegantius, melius, absolutius. Fuit autem Niobe Phoronei filia, & Apis parens, vt in Eusebij Annalibus notatum est. quos magna ex parte ex Tomis Maneti transtulit. De hac complura scribuntur apud autorem Pausaniam, qui se

inq

inquit in Sypilo Niobes simulacrum aspexisse, cuius hunc admodum species erat, vt propè accedentibus petra abrupta videretur, procul autem cernẽtibus mœsta, & plorãs mulier. Quin & Romæ in templo Sosiani Apollinis imago Niobes celebrata est cum liberis mœrentis: sed eam tamẽ dubitatur Scopas, an Praxiteles fecerit: quod & C. Plinius testatur.

Historia ex C. Plinio de Octauia Augu. quæ ex oui augurio in sinu confoti, sexum futuræ prolis prænotauit, & alia item non iniucunda. CAP. V.

D*Ignũ memoria est, quod à C. Plinio traditur in historia naturali de Liuia Augu. studio & cura, ad prænoscendam prolẽ, & filij sexum, quo grauida erat ex Nerone Impera. Cùm enim in iuuenta esset, & auidissimè cuperet virilem sexum parere, hoc puellari augurio vsa traditur, vti ex eo partum prænotaret: ouũ in sinu fouendum accepit, subinq́ illud nutricĩ datum ad refouendum per vices reddebat, necubi tepor ad alendum fœtum intermitteretur. Neque falso augurio fertur augurata: siquidem Tib. Cæsarem peperit. Illud quoque notandum, quod in veterum annalibus lectum est: Gallinariũ fuisse quendã, cuius nomen adhuc requirimus, qui mirifica arte,*

quid ex quoque ouo foret, præuidebat. Quod ipsum à Plinio etiam describitur, etsi minus id credendum videtur, cùm ingenuè idē professus sit, haud in omnibus suam se fidem legenti astringere: sed eam potius ad autores veteres relegat. Nam nec vllum quidem mendacium tam falsum, tamq; impudens est, sicuti Plato testatur, quin suis quoque autoribus defendatur.

De origine Dei Canopi, ac eiusdem simulacro: & quo commento ac fraude pro Deo sit habitus. CAP. VI.

NOtandum & illud est, quod in veterum scriptis reperitur de origine dei Canopi, & quo videlicet commento Aegyptij sacerdotis ad cultum numenq; deuenerit. Ferunt enim quòd ipsi quidem Chaldæi per varias orbis regiones ignem circũuehebant, veluti proprium ac summum numen, quod eo quoq; cæteros omneis deos, eorumq; simulacra deuincebant, quæcunq; ex auro, ære, argento, eboreq;, vel alia quauis materia essent: fiebat enim, vt ignis planè superior euaderet. Conuenerant autem populi, vt victa numina victoribus concederent: quò rei veritas cunctis mortalibus de adorādo numine constaret. Hæc igitur cùm sacerdos Canopi Aegyptius percepisset, dignũ sanè commentum, atque percallidum contra ignem

ignem excogitauit. Solent in Aegypto vasa quædam fictilia effici, quæ Hydriæ appellantur, crebris vndequaq;, ac minimis propè foraminibus patentes: ex quibus cùm aqua decidit, defæcatior atque purior effluit. Sacerdos igitur Aegypti vnam fortè ex his cepit, atque obstructis foraminibus, varijsq; coloribus depictam, & aquis plenã, vt idolum constituit, ac super vetere simulacro diligenter collocat, quod esse Menelai gubernatoris ferebatur. Veniunt Chaldæi, circunstant numen, conflictum ineunt, & ignem simulacro admouent: tum verò cera ipsa, quæ vasis foramina obstructa erant, grassante igne resoluitur, & aqua profluente ignis extinguitur: quò factum est, vt fraude sacerdotis Aegyptij Canopus victor haberetur: vnde simulacrum quoque illius perexiguis pedibus, contracto collo, ac prominenti alueo in amphoræ modum formatum est, dorso etiã æqualiter tereti. Hæc de Canopo deo, eiusque origine traduntur, & in Suidæ collectaneis, & in sacra historia Turrantij Rufini.

Pacuuianum ænigma de testudine, ac versus eiusdem lepidissimi ex Tragœdia allati: tum locus Tertulliani expositus.

CAP. VII.

D*Ici non potest, quanta sit olim facta iactura, in his maximè apud nos autoribus, qui tragœdias & comœdias scripserunt,*

sic ut eorum vix nomina reperiantur: cum Romani primùm cives his potissimum fabulis agendis magnopere detinerentur: nos verò ita avidè antiquitatem excutimus, & vestigia illa veterum poëtarum requirimus, ut in his etiã libenter cõmoremur, quæ à nostris Grammaticis quamlibet intercisa et depravata afferuntur: cuiusmodi ænigma est illud, quod ex Pacuvianis fabulis celebratur his lepidissimis versibus:

Sanguine cassa, domiporta, terrigena traditur,
Quadrupes, tardigrada, agrestis, humilis, aspera,
Capite brevi, cervice anguina, aspectu truci,
Eviscerata, inanima, cum animali sono.

Id ænigma cùm in Pacuviana fabula paulò obscurius proferatur ab Amphione, respõsum ab Atticis est, Non intelligimus, nisi apertè dixeris. Tum ille unico verbo respõdit, Cochleam esse. Quod ipsum propterea censui apponẽdum, ut ætatis nostræ homines intelligant, quãtum illi in novandis, componendisq; vocibus tribuerent, atque indulgerent, cùm domiportam Pacuvius, & tardigradã vocaverit testudinem. Si quis autem invenire hoc velit, is apud Marcum Ciceronem de divinatione inquirat: quò facilius locum doctissimi viri Tertulliani intelligat: qui in libro de Pallio, de hoc ipso ænigmate

gmate Pacuuiano nonnihil retulit.

Scita & elegans obseruatio ex lege veteri de re venerea, ac de edictis etiam Semiramiis ab Heliogabalo Imperatore institutis. CAP. VIII.

NOn defuerũt apud veteres, qui & eruditione & ingenio clari, præcepta in literis referrẽt, quibus Amorum delicias, & instrumenta describerent: tum quibus artibus, & quo studio sequi amores debeamus: quoniã & populi quidã celebrantur, apud quos illi multũ acceptiores, atq; honestiores, qui sectãdis amoribus promptiores, atque acriores haberentur. Sed ego cùm in S. C. inciderim de re venerea, quod olim Romæ (vt fertur) in tẽplo Veneris foret, minus putaui indignum, si in nostris etiam commentarijs legeretur: necubi delicias istiusmodi, & veterum elegantias aspernari videamur, qui ad ipsam præcipuè antiquitatem respicimus. Ad hunc igitur modum sacra lex de re futuaria lecta est:

Iura Visundi, Consectandi, Susurrandi, Gestiundi, Suttrudendi, Salutandi, Confabulandi, Precandi, Perpetuo, Interdiu, Futuarijs permissa ex me sunto. Ex æde, foramine, horto, postico, impluuio, cuncta hæc commoda nemo homini prohibento: Fidem, consilia ferunto: seruanto auxilium: operam vedanto: sub noctu vota tractanto: promissa iuram

iuramenta, lamenta admiſcento: ſolicitanto verecundiam, timorem amouento, triſtitiam ſuppremunto, tempori locóue obſecundanto: Occaſioni ne vnquam cedunto, internuntias epiſtolas ſuccudunto: his ſpem, voluntatem, expectationem, neceſsitatem, miſericordiam adlectanto: inſerunto fraude, vi, dolo: oſtentatione attemperatè vtuntor: prudentiã, tacuitatem habento, tenento, geſtiunto: ex Pathica quicquam ſempiternè quaſi ſtipem & pignus capiunto: e'us permiſſum aduehunto, nouã quaerunto: actúve pompáue grandianimẽ nobilem inſectãtor: notas coniectarias rectius nouãto. Hæc hactenus. Nam & ob id referendum hoc fuit: quoniam Varius quoq; Heliogabalus Imperat. Sen.C. quædam ridicula & amatoria vulgauit: quæ matronæ, cui ſe crederent, & ad cuius oſculum venirent: qua veſte, quibusq́; ornamentis vterentur. Eaq́; Senat. conſ. de nomine ſuæ coniugis Semiramia iuſsit appellari: ſicuti Aelius quoque Lampridius teſtatur ad Imperatorem Conſtantinum Auguſtum.

De ſæuitia Macrini Imperatoris: & qua crudelitate in adulteros animaduerteret: tum alia obiter addita. CAP. IX.

P*Ermulta in veterum monumentis leguntur, quæ Macrini Impera. ſæuitiam atque crud*

crudelitatem referant. Is enim inter eos principes meritò ab autoribus reponitur, qui immanes atq; ſanguinarij ſunt habiti. Sed adſcribendum eſt nouum feritatis genus, inuentumq; ab eodem maximæ crudelitatis: ut ex hoc conſtare poßit, quàm eſſet Macrinus diri animi, atq; prodigioſi in ſupplicijs exhibendis. Cùm igitur duo milites (ut à Capitolino relatum eſt) ancillæ hoſpitis pudorem violaſſe crederentur, atq; illud Macrinus Imper. per frumentariũ didiciſſet, iußit eos in mediũ produci, ſimulq; interrogauit, utrum factũ hoc eſſet: quod cũ conſtitiſſet ſtatim geminos boues miræ magnitudinis viuos aperiri iußit, atq; his milites ſingulos inſeri, capitibus boũ exectis, quò facilius unà colloqui poſſent: ita hominis ſæuitas nouo quidem ſupplicio in puniendis adulteris delectabatur. Quin idem quoque Macrinus, ad exemplum Mezentij, viuos homines mortuis alligabat, ac longa tabe confectos infando mortis genere exanimabat, ut eleganter poëta Vergilius expreßit de Mezentio.

Mortua quinetiã iungebat corpora viuis,
Cõponẽs manibuſq; manus, atq; oribus ora,
Tormenti genus, & ſanie taboq; fluenti
Cõplexu in miſero, longa ſic morte necabat.

Mitto quòd & milites ſuos in crucem tulit, & ex quaque ſeditione decumauit: atque centeſimauit, ut non Macrinus vulgò, ſed Ma-

cellinus passim vocaretur.

De nominibus militum, & qui sint Primani, Tertiani. Quintani, & eiusmodi alia apud Cor. Tacitum, & de Quartariis mulionibus apud Lucilium. CAP. X.

PErmulta & varia sunt in ipso exercitu militum nomina, de quibus passim mētio fit apud autores, sicuti qui ab armis, vel gradu & stipendio denominantur. Sed à legionibus etiam milites quidam vocantur. Nam legiones ipsæ à numero interdum dicebantur, vt Quarta, Sextadecima, & eiuscemodi. Quod inuenio cùm apud alios veteres, tum in historia Corne. Taciti frequens. Is enim Primanos milites, Secundanos, Quintanosq́ʒ, & Quartadecimanos sæpius refert. Posthumus (inquit) præfectum castrorum secundæ legionis cognitis quartadecimanorum, vigesimanorumque prosperis rebus, quia pari gloria legionem suam fraudauerat, seipsum gladio transegit. Et in alio mox libro: Sed ipsis, inquit, legionibus inerat diuersitas animorum. Primani, quintaniq́ʒ turbidi, adeò vt quidam saxa in Galbæ imagines iecerint. Idem quoqʒ autor in duodeuigesimo expressius hoc totum explicat. Fortè inter Padum viamque, inquit, patenti campo duæ legiones congressæ sunt: pro Vitellio vna: & vigesima, cui cognomen Rapaci, veteri:

Veteri gloria insignis, ex parte Othonis prima Adiutrix: non autem in aciem educta, sed ferox, & noui decoris auida. Primani stratis Vna & Vigesimanorum principijs aquilam abstulère: quo dolore accensa legio, impulit rursus primanos, interfecto Orfidio Benigno legato, & plurima signa, Vexillaq; ex hostibus rapuit. A parte alia propulsa quintanorum impetu tertiadecima legio: circumuenti plurium accursu quartadecimani, & ducibus Othonis iampridem profugis, Cecinna ac Valens subsidijs suos firmabant. Hæc Tacitus. Nam & C. Suetonius eodem modo Tertianos, & Decumanos intelligit. Quartarij verò in satyris Lucilianis muliones mercenarij appellati sunt, qui quartam sibi partem quæstus acciperent: Vt Pompeius Sex. in libro de Verbis priscis XVII. *tradit, allato etiam Luciliano carmine:*

Porrò homines nequã, malus Vt quartarius; apros Collegère omnes.

De Proculo & Regillo Imperatoribus, & quomodo per iocum, Fortuna illudente, Imperij dignitatem adepti sunt.

CAP. XI.

VErum profectò est, quod à philosophis permultis probatur: homines quandoque Fortunam sibi vel confingere ex tempore,

re,

re, vel assumere. Id ego cùm Romanos Annales legerem, maximè comprobaui: in queis tam varia, tam promiscua, & multiformis Imperatorum fortuna appareat, vt quidam ex loco perhumili ad illud Imperatoris tā sanctum, tam Augustum nomen ascenderint: alij rursus veluti ex ioco, & quasi cauillo desilierint. Sicuti inter alios & Proculus, & Regillus: quorum exempla referenda in præsens putaui, vt iocantis Fortunæ aleam, ac libidinem in conspectu haberemus. De Proculo igitur sic traditum est à bonis autoribus: Cùm in conuiuio, vt fit, latrunculis lusitaret, ac decies Imperator ipse exisset: statim scurra tum quidam, (vt paratæ sunt ingenia blandientiū) Salue, inquit, Auguste: & allata purpura (vt mos erat) eius humeros ornauit, eumq; adorauit. Qua ille occasione vel oblata, vel arrepta, vt Imperator vulgò salutatus est: quod apud Græcos retulit autor Onesimus, & apud nos Flauius Vopiscus in libro ad Bassum secundo. De Regillo autem Imperatore haud hercle minus ludicrum principiū, ac ridiculum fuit, ad Augusti nomen occupandum: cùm ille quæstione de analogia proprij nominis habita, ad Imperium prosilijt. Nam Valerianus tribunus cùm diceret, Vnde Regillianum nomen deductum putamus? A regno, quidam respondit. Quo dicto, milites inibi, vt ad ea quæ cogitant promiores

niores

niores, Potest ergo rex esse, & nos regem facimus:eoq́; nomine putarunt illum Imperatoria dignitate honestandum:ac ita demum iocante fortuna Regillus quum die sequenti processisset, Imperator est à principibus salutatus. Neque autem me latet, hunc ipsum Regillum magis inter tyrannos, quàm Imperatores à quibusdam relatum. Sed vtcunque sit, Romani certè Imperatoris nomen obtinuit.

Quid apud veteres significet Sororiare:& quæ sint mammæ sororiantes in puellis:ac ibidem expositum, quid Fratriare, & Fraterculare,ex Pompeij commentariis:& Plinij locus emendatus. CAP. XII.

NVnquam videor magis in otio & honestis literis versari, quàm eo tempore, quo cum Ioanne Corseo, & Lacetio Nigro de optimis studijs, atque omni antiquitate differitur: quod equidem persæpe accidit, quum vtriusq; eruditio multiplex et abunde elegans iure optimo censeri possit. Itaque nuper in hortis Oricellarijs inter alia complura quæsitum est de Sedigito Volcatio, deq́; eius iudicio, quod ab eo factum est de ingenio & ordine decem Comicorum, qui apud Latinos in pretio habiti sunt: item de poeticis vocabulis, & veterum audacia in verbis inueniendis, excogitandis, atque componendis. Cuiusmodi fuerunt M. Plautus, Cn. Neuius, P. Laberius, qui paulò durior, atq;

audacior habitus est: M. Cato, Q. Ennius, Fabius Pictor, & alij eiusdem ætatis non ignobiles autores. Qua in re minimè absurdum fuerit hoc loco repetere, quid apud Plautum Sororiare sit, & quo significatu accipiendum. Sororiare igitur perinde est, atq; augeri & procrescere: nam & mammas sororiantes vocarunt in puellis, vt à Sex. Pompeio traditur, quum exuberantes intumescunt: quod illis euenit ex compresso lacte: qua voce vsus est M. Plaut. in comœdia Friuolaria. Quin & Fratriare & Fraterculare in pueris accipimus, vt idē Sext. asserit, quum eorum mammæ intumescere incipiunt: quoniam veluti pares fraterculi oriuntur. Quod ipsum & in frumento spica dicitur facere, quum virentia grana protuberant. Politianus verò mammas sororientes apud Plinium legebat libro XXX. quo loco rigentes mammas habent cæteri codices: sed in vetustioribus sororiantes comperies. Piscina maris, inquit, mammas sororiantes, præcordia, maciémque corporis corrigunt. De hoc à Politiano relatum est & in secunda Centuria: sed eius commentarij magna ex parte ab his retinentur, atque occultantur, qui meliores literas & antiquitatem impudentissimè contemnunt.

Incredendum esse quod à C. Plinio scriptum est de C. Mecœnate, quòd insomnis per triennium fuerit, ac de his etiā, qui som

somniantes inambulare consueuerint.

CAPVT XIII.

QVod à Plinio Secundo relatum est de C. Mecœnate, id equidem nescio risúne dignum magis sit, an admiratione: siquidem supra omnium fidem atque opinionem videri potest. Tradit enim C. Mecœnatem eo affectu, seu morbo intentum fuisse, vti ante obitum neutiquam illi somnus contigerit vllo triennij momento. Quod hercle, si vita hominum ratio pro re ipsa expenditur, ἀδύνατον existimari ab omnibus debet: nisi rerum fortè prodigia atque portenta prosequamur: cùm sit hominis imprudentis, (vt idem Plin. inquit) fidem suam illis adstringere, quæ naturæ præscriptum penitus excedunt. De Theone autem Stoico, eiusq; somnijs, & illud mirificum à quibusdam existimatur, (vt Græci autores commemorant) quod is dormiens passim ambulare consueuit. Quo morbo & Periclis seruus laborauit, adeo vt in summis etiam tectis somnians perambularet. Itaque philosophi ipsi, qui Pyrrhonis decreta secuti sunt, in dubitatione summa versantur, An sit in omnibus vitæ officijs magis hærendum, quàm pro certo quicquam asserendum: vnum hoc se scire profitentes, quòd nihil penitus sciant. Qua in re non minus suam modestiam, (vt inquit Augustinus) quàm ineptam inscitiam arguunt.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA

*

LIBER XII.

Qualis doctrina Platonis fuerit, & quomodo inter Pythagoram, & Socratem medius fertur, ex Numenij Pythagorici sententia. CAP. I.

EGREGIE *Numenius Pythagoricus, ac eruditè iudicium fecit de Platone philosopho: quo pacto videlicet eius viri excellens doctrina inter Pythagoram ipsum ac Socratem media extiterit, sic vt vtriusque genium facilè in eodem agnoscas: cùm communi iure vtrunque non modò coluerit, sed etiam scribendo magnopere expresserit. Verba Numenij hæc sunt: Plato, inquit, certè Pythagoricus fuit: sed huc tamen & illuc liberè trahitur, ac per singula*

singula aque membra inter Pythagoram, & Socratem medius fertur. Nam sublimitatem illam Pythagoræ, ad maiorem quidem humanitatem deduxit: humile verò illud, ac deiectum Socratis, ad grauitatem & magnitudinem reduxit, atque ita Plato Pythagora quidem popularior, & communior: Socrate verò grauior, & sublimior est. Hæc Numenius de Platone in libro de dissensione Academicorum, quæ vel ipse Pamphilus Eusebius recenset ad Theodorum Episcopum, quo maximè loco de philosophorum decretis differit.

Quibus viribus polleant septem planetæ in hominum corpore, ex Arabum libris: ac de XII. signis, eorumq; potestate, ex veterum sententiis. CAP. II.

IN monimentis Arabum, qui Astronomica diligenter tractarunt, non pauca interdum comperiuntur, quæ non minorem certè eruditionem, quàm gratiam & venustatem retineant. Cuiusmodi hoc est, quod ab illis traditur de septem planetis, corúmque viribus, tum in qua maxime humani corporis parte polleant. Nam quum ipsi homines (vt res est) de cælo vitam & spiritum trahant, fateri etiam necesse est, sphæras illas superiores, siue elementa, viribus adeo summis excellere, vt in quibusdam corporis partibus, veluti suis domiciliis maiorem omnino vim atque potestatem exer-

ceant. Sed apponam eorum traditiones, ex quibus totum ferè hominum corpus ad illa septē elementa deferri ac deduci videatur. Et primò asserunt per Solis imaginem hominum vitam significari: ex quo in ipso etiam Sole cerebrum & corda regi affirmant: linguam verò & os à Mercurio, splenem à Saturno, hepar ab Ioue, sanguinem à Marte, renes & genitale semen à Venere, stomachum à Luna. Sed & singulis quoque signis, quo in Zodiaco ipso motu perpeti mouentur, astronomiæ autores suas humani corporis partes dederūt: sicuti ex Græcis permulti, & ex nostris Iulius Firmicus, qui ad Apotelesmata inquit maximè pertinere, sicubi valetudinis locum, aut vitij volueris inuenire. Ita enim referuntur ad ipsum signiferum: Caput in Ariete, Ceruix in Tauro, Humeri in Geminis, Cor in Cancro, Pectus & stomachus in leone, Venter in Virgine, Renes vertebraq; in libra, Genitalia in Scorpione, Femora in Sagittario, Genicula in Capricorno, Tibia in Aquario, pedes in Piscibus. Mallius verò poeta hæc eadem ad Augustum Cæsarem his versibus,

Signa hæc (inquit) præcipuas in toto corpore vires
Exercent: Aries caput est ante omnia princeps:
Sortitur quoq; sensus, & pulcherrima colla
Taurus

Taurus : & in Geminis æquali brachia sorte
Scribuntur connexa humeris: pectúsque locatum
Sub Cancro est: laterum regnum, scapulæque Leonis:
Virginis in propriam descendunt ilia sortem:
Libra regit clunes: & Scorpius inguine gaudet:
Centauro femora accedunt : Capricornus Vtrisque
Imperat in genibus: crurũ fundẽtis Aquari
Arbitrium est : Piscésque pedum sibi iura reposcunt.

Egregiè factum & ingenti animo à Petro Caponio Florentino cum Carolo rege Gallorum in concerpendis tabulis coram eodem rege: quum iniquiores contra Rempub. viderentur. CAP. III.

FActum est anno superiore, Vt Carolus Gallorum rex cum magno exercitu, & instructis copijs, Italiæ regionem inuaderet : idque eo animo & conditione, Vt expulsis Neapolitanis regibus, facilius regno potiretur. Sed antequàm expeditionem obiret, Florentinorum Vrbem Veluti Victor ingressus est: ac mutato Reipublic. statu ab Vniuerso populo & Ciuibus, tanquam libertatis Vindex benignè

salutatus, ac magnificè exceptus est. Dein verò cùm in Vrbe ageret cum magna copiarum parte, ac in dies cunctando expeditionem produceret, quò Florentino populo quamlibet conditionem imperaret: adeunt fortè Carolum Gallorum Regem ciues aliquot ex autoritate summi magistratus, Vt cum eo fœdus componant, conditionésque pro tempore & fortuna accipiant. Atq; in his fortè Petrus Caponius fuit, qui quum regem Gallorum nimis Videret insolescentem, ac fortunæ blandientis illecebris captum, Vtpote qui pro libidine Florentinis conditionem imponeret: cumq; eam (Vt fit) scriptis capitibus iniquiorem firmaret, inibi Petrus Caponius Regem fortè aspicit, ac tabulas legit, lectasq; (Vt Vir ingentis animi) in oculis tanti regis percerpsit: ac simul ijsdem reiectis, Et nos, inquit, ad militem nostrum: ac relicto ibidem rege ad curiam pergit. Quod & ipsum Carolus rex (quamuis Victoria elatus, & XX. millia militum in castris haberet) admiratus, eiusq; animum Vt altiora molientem Veritus, ex itinere iubet eum reuocari, quò meliori conditione statum Florentinæ ciuitatis componeret. Dignum certè facinus, ac memorandum, contra insolentiam Gallicam: quæ ridendo fidem frangit, & Victis illudit. Idem Caponius paulò mox in frequenti senatu, comitijs approbantibus, Imperator creatus est ad bellum

lum Pisanum: quæ Vrbs à populo Florentino in eiusdem regis aduentu desciuerat: sed inter bellica instrumēta dum maiore animo, quàm fortuna versatur, glande ictus ab hostibus, occubuit.

Quot in Romano exercitu legiones forent, ex historia Polybij viri diligentis: ac de centuriis & cohortibus nonnihil.

CAPVT IIII.

VAriè traditum est à veteribus de Romano exercitu, & eius numero: tum quot equites in eo ac pedites adessent: quod ego, vt res veritas agnoscatur, ex historia Polybij viri diligentis referendum putaui. Is enim copiosè hoc totum in libro Annalium tertio explicat in hunc modum: vt mittantur ea omnia hoc loco, quæ à Liuio in Romana historia describuntur, Romani, inquit, quatuor omnino legionibus exercitum absoluunt: legiones autem singulæ quaternis millibus peditum constant, ducentenis equitibus: vel sicubi maior necessitas vrget, quinis millibus peditum, equitibus trecentenis. His totidem, inquit, milites ex socijs adijciuntur: equites ferè triplicati. Neque tamen seruatum id est semper à viris Romanis: quoniam & bello quidem Punico decretum fuit, vt octo tantum legionibus rem gererent, ac legiones singulæ vt quinque millia hominum haberent. Quin & ipse M. Cicero in

libro de Stoicorum decretis, quæ παράδοξα appellat, Multi, inquit, ex te audierunt, quum diceres neminem esse diuitem, nisi qui exercitum alere posset suis fructibus: quod populo Romano ex tantis vectigalibus iampridem vix potest contingere. Hoc igitur proposito nunquā eris diues, antequàm ex tuis possessionibus tantum reficiatur, vt ex tueri quatuor legiones, et magna equitum ac peditum auxilia poßis. Neque illud ignoratur, quòd & singuli quidem Consules binas tantum legiones contra hostes ducebant, auxilijs sociorū adiectis: quod ipsum à probis autoribus assertum est. Cincius autem in commentarijs de re militari hæc de Legionibus retulit: In legione, inquit, sunt Centuriæ L X. *Manipuli* X X X. *Cohortes* X. *Quod & Gellius quoque vir Romanus in Atticis probat.*

De ingenti animo Iulij Cæsaris quum ad Pontem Rubiconis accessit, & edictum adscriptum, quod in ponte fluminis legebatur. CAP. V.

F*Requens mentio fit in sermonibus hominum, quanta C. Cæsar audacia & animo fuerit, quum contra omnem S.P.Q.R. autoritatem fluuium Rubiconem cum exercitu transiret, atque ad Vrbem accederet. Id ego quum paßim legerem, putaui non fore vsquequaque indignum, si edictum istud Romanæ Reipubl.*

ad

ad Rubiconem, quod in ponte legebatur, subijcerem: ita enim facilius ferociam illam Cæsaris, & animi magnitudinem intelligemus, qui tantum moliri facinus fuerit ausus: etsi paulum dicitur tamen constitisse, ac de reditu cogitasse, cùm quantum aggrederetur animo reputaret. Est autem hoc, sicuti ex peruetustis monimentis compertum est, in quo illa Romani Imperij maiestas facilè demonstratur:

Iussu, mandatóue Populi Rom. consul, imperator, tribune, miles, tyro, commilito, armate, quisquis es, manipularie, centurio, turmarie, legionarie, hic sistito: uexillum sinito, arma deponito: nec citra hunc amnem Rubiconem signa: arma, exercitum, commeatúmue traducito. Si quis huiusce iussionis ergò aduersus præcepta ierit, feceritue: adiudicatus esto hostis Popul. Rom. ac si contra patriam arma tulerit: penatésque è sacris penetralibus asportauerit.

De peris & manticis, eorumq; nominibus: ac de Pasceolo, & Sacciperiis apud Plautum: inibiq; de Hippoperiis apud Anneum Senecam.

CAPVT VI.

CVm uaria sint nomina sacculorũ & manticarum, quæ passim apud poëtas, cæterósque autores ueteres legantur: eáque interdum legentium mentem propter raritatem ac nimiam

miam vetustatem detineant: non sum arbitratus alienum esse ab operis nostri instituto, si ea omnia in hunc locum de manticis & peris subijciam, quæ nunc memoriam subeāt. Sunt enim hæc, Loculi, Marsupia, Mantica, Calathus, & Calathiscus per diminutionem, qui Latinè Qualus, & Quasillus: Pera itē, Culleus, Ascopa, Situla, Ascopera, & Sacciperiū: sed & Fisci, Fiscina, & Fiscella, Sportula, Crumena, & Velleia. His annumerātur Scortea, Hippopera, Pasceolū, et Bulga. De Pasceolo autem, quia id rarius est, M. Plautus meminit in comœdia Rudente his verbis:

Nummi, inquit, octingenti auri in marsupio inferunt.

Præterea centum denaria Philippea in pasceolo seorsus.

Idem quoque de Sacciperio.

Quanam balena (inquit) meum vorauit vidulum

Aurū atq; argentū, vbi omne cōpactū fuit?

Eadem illa credo, quæ meum marsupium,

Quod plenum argenti fuit in sacciperio.

De Hippoperis facta est mentio in Epistolis Annei Senecæ, quum de M. Catonis frugalitate disserit. M. Cato Censorius, inquit, quem tam necessarium fuit Respub. nasci, quàm Scipionem: alter enim cum hostibus nostris bellum, alter cum moribus gessit, cantherio vehebatur,

batur, hippoperis quidem impositis, ut secum utilia portaret. De Velleijs autem & Fiscinis ad hunc modum Pedianus Asconius super secunda Ciceronis oratione in Verrem, Sporta, inquit, sportula, sportella nummûm sunt receptacula: & Sacci, sacculi, saccelli, & crumena, & velleia, & scortea, & mantica, & marsupia: ita etiam fisci, fiscina, fiscella, spartea sunt utensilia ad maioris summa pecunias capiendas.

De Romanis spectaculis, & ludis apparatissimis Probi Imperatoris, quum de Germanis triumpharet, ex historia Flauij Vopisci. CAP. VII.

TEnent me interdum quæ à veteribus traduntur de Romanis spectaculis, scenicisque ac varijs ludis: in quibus celebrandis videntur adeo fuisse quidā Imperatores proclives, ut in hoc propemodum constitisse appareat totius victoriæ laus ac dignitas: quoniā ferè ad triumphales victorias illustrandas spectacula ista & ludicra parabantur. Sed libitum mihi est, ea hoc loco referre, quæ in triumpho Probi Augusti Imperatoris Romano populo exhibita sunt: quum ex eo abunde possit intelligi, in quibus voluptatibus, ac delicijs Romanus populus esset occupatus, sicubi Romani Imperatores pro rebus bene gestis solenniter triumphassent. Probus autem Imperator,

rator, quum de Germanis, Blemÿs, ac Drungis triumphaturus esset, venationem amplissimam Romæ in Circo exhibuit, ita vt Romanus populus omnia paßim diriperet. Sed adscribam verba Flauÿ Vopisci, quibus hoc totum, nec ineleganter prosequitur: Genus, inquit, spectaculi eiusmodi fuit in triumpho Probi Imperatoris: Arbores validæ per milites cum radicibus vulsæ, connexis latè longeq́ trabibus affixæ sunt: terra dein superiecta, totusq́ Circus ad syluæ speciem consitus, gratiam nobis viroris obtulit. Immißi deinde per omnes aditus struthiones mille, mille cerui, mille apri, mille damæ: Libycæ omnes feræ, & cætera herbatica animalia, quanta vel ali potuerunt, vel inueniri. Immißi deinde populares, rapuit quisque quod volebat. Sequenti die adiecit in amphitheatro vna mißione centum iubatos leones, qui rugitibus suis tonitrua excitabant: qui omnes contis & sibinis interempti sunt, & mox occisi. Præterea multi sunt, qui dirigere volebant sagittas, & immißi centum leopardi Libyci, centum deinde Syriaci, centum damæ, & vrsi simul trecenti. Atque item sunt editæ gladiatorum paria CCC. Blemÿs plerisque pugnantibus, qui per triumphum erant ducti, cum Germanis, Sarmatis, ac multis latronibus Sauris. Hæc hactenus de Probi Imperatoris triumpho,

pho,

pho, quando nec defuerunt apud veteres, qui de ludis scenicis, ac istiusmodi spectaculis libros integros componerent: quod alibi explicaui, quum agerẽ de Iunio Messala, qui vniuersum quidem patrimonium in edendis, spectandisq́ ludicris dicitur consumpsisse.

De veteri Germanorum Repub. & eorum moribus, institutis, ac legibus: tam in militia, quàm in religione, non contemnenda obseruatio. CAP. VIII.

Nihil inuenio in veterum Commentarijs vtilius, & ad vitæ vsum commodius, quàm leges, ac varios ritus ciuitatum obseruare: morésque & consuetudines multorum populorum perdiscere: quò maior prudentia, & cognitio fiat honestior. Ex quo quum libros nuper legerẽ, qui de Germanis, eorumq́ moribus disserunt: non putaui fore indignum, aut à præscripto nostri operis alienum, si de multis quædam colligerem, atque ad vsum memoriæ subijcerem, cuiusmodi hæc sunt, quæ ad Reipublic. imperium, militarémque disciplinam & religionem Germanorum pertinerent.

Publica omnia & priuata armati agunt. Reges quidem ex nobilitate probant, duces verò ex virtute.

De rebus maioribus principes consultant, de minoribus omnes.

Nullum

Nullum mortalium à proprijs laribus arcent: quòd aliquem arcere maximè inhumanum sit.

Sera iuuenum Venus, & fœminæ ipsæ in robusta iam ætate nubunt.

Vxores autem singuli habent singulas.

Neque dotem marito Vxor, sed Vxori maritus affert.

Iam & in militari disciplina plurimum commendantur: quũ egregiè talia obseruent.

Principes enim pro Victoria pugnant: & comites cæteri pro principe.

Idem ignominiosum ducunt, scuta in prælijs relinquere.

Ex familijs & propinquitatibus conficiunt turmas.

Fœminasq; interdum in exercitu habent, quæ inclinatam quandoque aciem feruntur restituisse.

Ad negotia ferè omnia, & ad conuiuia armati procedunt.

In cultu Verò deorum, fidem, pietatem, ac religionẽ mirificè obseruant. Nam de dijs eorumq; actis sanctius ac reuerentius dicunt credere, quàm scire. Vnde illud frequens apud eos, de Deo credendum, non quærendum.

Deorum imagines minimè ad humanam formam faciunt, quòd illa cælestis maiestas supra humanitatem sit.

Nefas

Nefas putāt vt ignominiosi adsint ī sacris.

Talia ferè sunt quæ de Germanorū moribus ab antiquis scriptoribus referuntur: sicuti à Tacito, Plinio, et alijs: qui præter alia multa, et hoc de Germanis asserūt, Plus valere apud eos bonos mores, quàm apud alios bonas leges.

Vrbanè factum à Claudio Imperatore, de scypho surrepto à T. Iunio in conuiuio: ac res ibidem explicata. CAP. IX.

LEpidè factum ac perurbanè traditur à Claudio imperatore cū T. Iunio viro prætorio in conuiuio celebri: in quod cùm plures (vt fit) primæ nobilitatis conuenissent, ac singulis vasa Corinthia, vel Myrrhina (vt par est) apponerentur, quò nihil ad elegantiam posset desiderari: inibi T. Iunius, qui & prætor, & legionis præpositus fuit, sumpta occasione aureum scyphum egregij operis suffuratus est. Quod cùm in ratione colligenda Imperator Claudius deprehenderet, perelegantè commento hominis furtum putauit detegendum. Parato enim mox alio conuiuio, ijdem accersuntur, qui ad Imperatoris dapes pridie conuenerant: & quum singulis vasa eadem gemmea & pretiosa in mensa reponerentur, vni duntaxat T. Iunio Samijs ac fictilibus ministratum est. Quod & Suetonius, suppresso Iunij nomine, scribit: ex quo deinceps probo seruili respersus est, quasi scy-

phum aureũ in principis conuiuio surripuisset: ut est autor Cor. Tacitus. Sed is tamen Iunius in Gallia Narbonensis proconsulatu seuerè admodum atque integrè prouinciam rexit, quod apud autores relatum est.

Iudicium factum ab Hadriano Imperatore de Aegyptiis populis, eorumq; moribus: ac ibidẽ epistola perelegans Phlegontis Tralliani, ac de eius operibus nonnihil. CAP. X.

Non putaui absurdum fore, nec ingratum legentibus, si Phlegontis Tralliani epistolam de Aegyptijs, eorúmque moribus subijciam, qui libertus Hadriani Caes. fuit: quoniam in ea de Iudaeis etiam, atque Christianis, & urbe Alexandria nonnulla refert dignae prorsus memoria. Neque autem me latet hanc ipsam epistolam sub Hadriani principis nomine missam fuisse Romam Seruiano uiro maximo, & qui ter consul fuerit, sicuti Flauius Vopiscus tradit, in libro ad Bassum secundo: Hadrianus (inquit) August. Seruiano Cons. Sal. Aegyptum, quam mihi laudabas Seruiane, totam didici leuem, pendulam, & ad omnia famae momenta uolitantem: & illi qui Serapim colunt, Christiani sunt: & deuoti sunt Serapi, qui se Christi episcopos dicunt. Nemo illic archisynagogus Iudaeor

Iudaeorum, nemo Samarites, nemo Christianorum, non presbyter, non mathematicus, non auspex, non aliptes. Ipse ille patriarcha cum Aegyptum venerit, ab alijs Serapidem adorare, ab alijs cogitur Christum: Genus hominum seditiosissimum, vanissimum, iniuriosissimũ. Ciuitas opulenta, diues, fœcunda, in qua nemo viuat otiosus: alij vitrum conflant, ab alijs charta conficitur, omnes certè Lymphiones cuiusq; artis videntur: & habent podagrosi quod agant, habent caeci quod agant, nec Chiragrici quidem apud eos otiosi viuunt: Vnus illis Deus est, hunc Christiani, hunc Iudaei, hunc omnes gentes venerantur: & vtinam melius esset morata ciuitas, digna profectò sui profunditate, quae pro sui magnitudine totius Aegypti teneat principatum. Huic ego cuncta concessi, vetera priuilegia reddidi, noua sic addidi, vt praesenti gratias agerent. Denique vt primum discessi, & in filium meũ Verum multa dixerunt, & de Antonio, quae dixerunt, comperisse te credo. Nihil illis opto, nisi vt suis pullis alantur, quos quemadmodum fœcundant, pudet dicere. Calices tibi albos, fortes, diuersi coloris trãsmisi, quos mihi sacerdos templi obtulit, tibi & sorori meae specialiter dedicatos, quos tu velim festis diebus conuiuijs adhibeas: caueas tamen, ne his Africanus noster indulgenter vtatur. Vale. Haec

 de Aegy

de Aegyptijs Hadrianus, ex quo sic Vopiscus in Vita Saturnini Augusti: Sunt, inquit, Aegyptij ventosi, furibundi, iniuriosi, nouarum rerum auidi, & vsque ad cantilenas publicas liberi. Fuit autē Phlegon Hadriani principis à secretis, ac libros permultos composuit, sicuti in Suida collectaneis legitur. Itaque non pauci etiam fuerunt, qui opera quædā Hadriani in hunc ipsum Phlegontē retulerunt. Nam Hadrianus idem tam cupidus famæ fuit, & laudis, vt libros à se scriptos de sua vita, libertis suis literatis dederit, qui eos suis nominibus publicarent: quod cùm alij multi, tum Aelius Spartianus tradidit ad Imperatorem Diocletianum.

Dictum elegans Phauorini philosophi de Hadriano Imperato. ac itidem simile quiddam Asinij Pollionis cum Octauio Augusto. CAP. XI.

NOn pauca in veterum monimentis reperiuntur, quæ Phauorini Philosophi & ingenium, & optimas disciplinas probent. Is enim vt Hadriani tempore Græca facundia præstitit, ac Romanam quoque eruditionem egregiè calluit. Sed in præsens dictum eius admodum elegans apponam, in quo facilè Atticam astutiam, atque artem cognoscas. Nam cum Aelius Hadrianus Imperat.

cum

cum Phauorino (vt fit) de literis ageret, atque illum in vocabuli vsurpatione liberius reprehenderet, amicis id arguentibus, quòd iniquius Hadriano de verbo huiusmodi concederet: quo idonei autores vterentur: subridens Phauorinus, Et male, inquit, mihi suadetis familiares: qui non illum me doctiorem haberi ab omnibus æquo animo feratis, qui X X X. *legionibus imperet. In hunc modum nimia Imperat. Hadriani ambitio, famáque cupiditas delusa est. Pari exemplo & Pollio Asinius, cum Fescenninos in eũ Octauius Augustus scriberet: At, ego, inquit, taceo: non enim facile est in eum scribere, qui potest proscribere. Quod in cœnis etiam Macrobianis Auienus asseruit.*

Verba Hieronymi exposita de Hismenia, contra quorundam inscitiam, atque ineptias. Tum de Antigenide, & Hismenia tibicinibus nonnihil additum.

CAPVT XII.

Risi nuper quorundam inscitiam, cùm fortè Hieronymi apologia aliquot audientibus legeretur contra Turrantium Rufinum: tum eo maximè loco deprehensa est eorum ignoratio, cùm de erroribus L X X. *agit in his verbis: Et quòd nunc Dabreiamin interpretatus sum: idcirco feci, vt inextricabiles moras, & syluam nominum, quæ scri-*

ptorum vitio confusa sunt, sensuum'que barbariem apertius per versuum cola dirigerem: mihimetipsi, & meis iuxta Hismeniam canens, si aures surdæ sunt cæterorum Quæ verba in eodem Hieronymo leges in præfatione. Paralipomenon ad Chromatium. Sed quo loco ait, Iuxta Hismeniam: quidam fluuium intelligi dixerunt, alij montem, alij philosophum nescio quem, vt nihil ineptius, aut dici absurdius possit: cùm sit accipiendum Iuxta Hismeniam, hoc loco, ex eius Hismeniæ tibicinis dicto, quo seipsum sibimet canere asserebat: ita enim sensus procedit, & dicti gratia. Quam rem videtur mihi Hieronymus à Græcis autoribus, vt alia multa, mutuatus: qui de ipso Hismenia referunt solitum sæpe dicere, sibijpsi canendum esse. Fuit enim Hismenias tibicen peritissimus Antigenidis discipulus: de quo etiam Boëthius in musicis. Hismenias, inquit, Thebanus Bœotiorum pluribus quos Ischiaticus morbus vexabat, modulis cunctas fertur abstersisse molestias. Neque illud ignoramus, quòd hoc ipsum quidam retulerint ad Antigenidem: quoniam is discipulo suo diceret, Mihi cane & Musis. Ex quo sic M. Cicero in libro de claris oratoribus: Tibicen, inquit, Antigenides discipulo suo vergenti ad populum, Mihi cane, inquit, & Musis. Ipse autem Antigenides (vt

est aut

est autor L. Apuleius in oratione ad Seuerianum proconsulem) omnis uocula egregius modulator fuit. & omnimodis peritus modificator: seu tu uelles Aeolium simplex, seu Asium uarium, seu Lydiū querulum, seu Phrygium religiosum, seu Dorium bellicosum. Mitto nūc eu de Hismenia quæ apud Græcos leguntur, quando & Plinius nobilem hunc facit, tradendo fulgentibus gemmis uti solitum: sic ut ea ostentatione musica artes magis censerentur: Quod & Nicomachus, & Dionysiodorus pari studio factitarunt.

Deos æuiternos, & æuintegros à poëta Ennio appellari, & Apuleij verba apposita de diis æuiternis. CAP. XIII.

A*Euiternos, deos appellauit Q. Ennius ea ratione, quòd in sempiterno aus maiestatem diuinam retineant: itaq; maximum Iouem principem & æuiternum uocat, sicuti à Grammaticis nostris adnotatum est L. quoque Apuleius cùm de nomine ac potestate deorum disputat, Aeuiternos dicit his uerbis: Hos, inquit, deos in sublimi ætheris uertice locatos, ab humana contagione procul discretos, plurimi, sed non ritè, uenerantur: omnes, sed inscitè, metuunt: pauci, sed impiè, diffitentur. Quos deos Plato existimat ueros, incor-*

porales, animales, neque sine vllo exordio, sed prorsus ac retro æuiternos: à corporis contagione suæ quidem natura remotos, ingenio ad summam beatitudinem porrecto: nullius extrarij boni participatione, sed ex bono & ad omnia competentia prono nutu, facili, simplici, libero, & absoluto. Seruius autem Grammaticus & Aeuintegros deos refert ab eodem Ennia appellatos, quod integra eorum ætas atq; perfecta consistat. In antiquis verò elogijs Aeuiternum genium legimus: sic enim Romæ in tabula marmorea descriptum est:

D. POT. ET GEN. AEVI. D.

Quod interpretari ad hunc modum possumus: Dijs potentibus & genio æuiterno dicatum. Sed & Plinius secũdus de æuiterno Deo meminit: in cuius sacris furuum bouem immolari mos fuit, quod à Ver. Flacco notatum est.

★

PET.

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA

LIBER XIII.

Pulcherrima descriptio de naturæ ordine ac potestate, ex Bardesane Syrio: ac Pacuuij carmen allatum de re consimili.

CAP. I.

PERMVLTA passim apud philosophiæ autores legũtur de viribus atque potestate naturæ, cuius prouidentia factum sit, vt elementa eidem ipsa suis quasi numeris oriantur, concrescant, & obeant: quòd omnia æquè animantia simili lege ad ortum & obitum perducantur. Quam rem mirifica quidem elegantia & eruditione videtur mihi in primis Bardesanes Syrius descripsisse, quẽ Pamphilus Eusebius in disciplinis cælestibus omniũ Chaldæorum doctissimum appellat. Sed libitum est eius verba subijcere, quibus apertè cognosci

 possit,

possit; & eiusdem autoris eruditio, & natura ipsius, atque mortalium vita elegantissima descriptio: cùm inter ipsa bruta animantia, & homines mirificam certè differentiam afferat: sic enim tradit: Homo nascitur, alitur, crescit, comedit, bibit, dormit, senescit, moritur: quæ omnia ipsi cũ cæteris animantibus, æqua ratione communia sunt. Sed bruta quidem & stolida animalia (quæ Græci ἄλογα vocant) cùm procreata sunt, natura ipsa, non ratione feruntur. Leo carnes comest, ac si quis iniuriã inferat, strenuè pro salute pugnat. Oues autem fœnum esitant, carnes neutiquam attingunt, neque se ab iniuria defendunt. Scorpius terræ glebis depascitur, & aculeo virulento nec iniuriantes inuadit. Formica duce natura futuram hyemem prauidet, ob idq; summo labore ipsa æstate alimenta sibi ad vitam recondit. Apes ipsæ mel conficiunt, eodemq; nutriuntur. Plura eademq; magis miranda possum narrare, sed hæc satis arbitror, ex quibus intelligamus bruta ipsa, & rationis expertia, ferri natura, ac secundum eam iucunde viuere. Soli autem homines cum & natura (vt dictum est) ducantur, mentem simul ac rationem, quæ inde oritur, præcipuum veluti munus adepti sunt. Etenim non vnus quidem hominibus cibus, sed varius ac diuersus: alij vt leones nutriuntur, alij sicuti oues: neque itidem vnus omni

omnibus vestitus, non mos, non lex, non vnus viuendi modus, non simplex rerum cupido: sed hominum singuli vitam sibi pro voto deligunt, neque vicinos, nisi quãtum libuit, imitantur. Hac hactenus Bardesanes. M. autem Pacuuius vir in scribendis fabulis excellens, vim ac potestatem naturæ in Chrysippo egregiè admodam conscripsit: cuius merito eueniat, vt orta omnia, quod inquit Sallustius, occidant, & aucta senescant. Pacuuij versus hi sunt:

Quicquid est hoc: omnia animat, format, alit,
Auget, creat, sepelit, recipitq; in sese omnia:
Omniumq; idem est pater, in idemq; eadem
Quæ erunt de integro, atq; eodem occidunt.

De malo ciuilium dissensionum, & imagine Discordiæ, elegantissimis versibus à Petronio Arbitro descripta. CAP. II.

CVm nuper legerem Petronij Arbitri carmen de bello inter Cæsarẽ & Pompeiũ, mirificè me talis descriptio tenuit: sed in ea maximè parte sum delectatus, qua Discordiæ imaginẽ graphicè & eruditè expreßit. Quod ego adnotandũ putaui: siquidem nihil in quaque ciuitate calamitosius atq; pestilentius est seditione ciuili, & intestinis factionibus. Sicuti nostra quoq; ætas abundè intelligit, quæ succrescentibus paßim Italiæ fluctibus, ac discordijs,

dijs, Galliæ reges illam inuadentes pessimè affecerunt: sed apponam carmen Petronij,

Intremuere tubæ, ac scisso Discordia crine
Extulit ad superos stygiū caput: huius in ore
Concretus sanguis, contusaq́ lumina flebāt:
Stabant irati scabra rubigine dentes:
Tabo lingua fluens, obsessa draconibus ora:
Atque inter toto laceratam pectore vestem
Sanguinea tremulam quatiebat lampada dextra.

Ex his constare potest, quàm sit diligenter & assiduè laborandum, vt istiusmodi seditiones atque discordias effugere possimus: quoniam id à Catone ciuitatis venenum verissimè est appellatum: sicuti & M. Agrippa asseruit, qui multum se debere Sallustianæ sententiæ professus est, quo loco egregiè ac prudenter inquit, Concordia paruæ res crescunt, discordia maximæ dilabuntur.

Romanorum lex de Diis colendis, ac probandis per S. P. Q. R. ac de Christo etiam, & quantum Tibe. Imperator illi concesserit. CAP. III.

NVper habita mentio est de Tiberio Imperatore, & Christi miraculis: quæsitumq́ à viris doctioribus, an Cæsar Augustus quicquam de eo comperisset, qui tot miranda peneq́ incredibilia in Aegypto ac Syria Palæstina effecisset. Qua in re tametsi non pauca

Vltrò citroq́; pro tempore habitæ sunt ad id pertinentia, nullus tamen ex Veteribus copiosius hoc explicat, quàm Florens Tertullianus: cui equidem propter antiquitatem, & egregiam eruditionem, non dixerim quantum concedam, ac deferam. Is apertè probat, relatum fuisse Tiberio princips per Pontium Pilatum de Christi diuinitate, qui tũ apud Syrios præfectus agebat: quod etiã in taciti historia notatum est. Quin & ipsum refert Cæsarẽ Tertullianus (quod est magis mirandum) detulisse hoc ad senatum, cum prærogatiua, Vt inquit, sui suffragij. Senatus Verò Romanus, quòd eã rem minus probaret, neglexit. Cæsar in sententia perstitit, periculumq́; & pœnam his comminatus est, qui temerè Christianos accusarent. Hæc, inquam, à Tertulliano in eo potissimùm libro referuntur, qui Apologeticus contra Gentiles inscribitur. Neque autem mirum est, si S.P.Q.R. Imperatori Tiberio hac in re non paruit: quoniam de nouis dijs recipiendis, atque expellendis, Senatus ipse qua polleret autoritate decernebat, sicuti Romanæ leges ac decreta statuerunt. Nam & in Pontificum libris ita seruatum est:

Separatim nemo sit habens deos nouos, siue aduenas:
Nisi publicè ascitos priuatim colunto.
Diuos qui cælestes semper habiti, colunto.

Const

Constructa à patribus delubra habento.
Ex his autē facilè colligitur: haud permissum cuiquam in Vrbe, Deos sibi alios assumere, praeterquam quos S.P.Q.R. Voluisset. ex quo dictū meritò est ab eodem Tertulliano, Vetus decretū Romae fuisse, Ne quis Deus ab Imperatore posset consecrari, nisi à Senatu etiam probaretur. Eusebius autē Pamphilus in sacra historia haec eadē asserit: mutuatus ferè (Vt alia multa) à Tertulliano: quē legū, decretorumq́ Romanorum peritissimum Vocat.

De nimia feritate Saporis regis contra Roma. Imper. Aurelianum: ac de Tamburlano etiam principe simile exemplū contra Bayssettum Turcarum Imperatorem.

CAP. IIII.

QVi res gestas Imperatorum apud Veteres literis commendarunt, de Sapore Persarum rege inter alia Vnum hoc animi insolentis & imperiosi exemplum referunt, de quo mihi agendum putaui. Is enim Sapor cùm in bello cōtra Senatum P.Q.R. Imperat. Aurelianum cepisset, cum maxima quidem ignominia eum hominem captiuum detinebat, qui totius ferè orbis terrarum Imperator fuisset: sic Vt ascensurus equum rex Sapor, curuatos Aureliani humeros pedibus premeret, ac deinde equum regeret. Qua animi elatione & insolentia

ſolentia nihil propè immodeſtius, aut inſolentius dici poteſt: cùm & rex Belſolus, Odenatusque, & Valenus, aliíq; cõplures præclari principes ad repetendum Romæ Imperat. Aurelianum inſurgerent contra Saporem. Sed & Tãburlanus, qui multò poſt Imperator maximus apud Scythas præſtitit, non minore quidem ſæuitia & animi feritate fuit, quod alibi à me commodius relatum eſt. Is enim Tamburlanus Bayſſettum Turcarum principem cum in bello cepiſſet, per omnes ſanè expeditiones, quas egit complures, catenis deuictum in exercitu circumagebat: quò tam diro exemplo talis crudelitas magis magis'que populis innoteſceret.

De L. Metello viro clariſsimo: & quòd tota vita decem præcipua pro voto ſit conſecutus: ac de Craſſo etiã Mutiano, eiuſq; inſignibus. CAP. V.

E*Gregiè factum eſt, ac pro Romana dignitate à L. Metello, qui decem ſe præcipua & maxima in tota vita conſequi ſummo ambitu deſiderauit: eaq; (vt traditur) abundè pro voto ſibi parauit. Sunt autem hæc, quæ vir maximo animo & conſilio concupierit: vt ex his apertè intelligatur, quàm vel à tenera ætate virtutum ſigna in hominum ingenijs præluceſcant. Voluiſſe enim ferunt*

prima

primarium se bellatorem esse, optimum oratorem, fortissimum Imperatorem, auspicio suo maximas res geri, maximo honore vti, summa sapientia esse, summum senatorum haberi, pecuniam magnam bono modo inuenire, multos liberos relinquere; & se clarissimum in ciuitate esse. Atque hæc quidem (vt dixi) consecutus traditur, sicuti Q. Metellus scripsit in oratione de laudibus patris, & C. Plinius in historia naturali recensuit. Siquidem non modò Quindecimuir fuit agris dandis, sed Pontifex bis Cons. Dictator, & Magister equitũ, etiãq; à Popu. Roma. curru donatus, quo in curiam veheretur. Quod ipsum alibi à nobis copiosè relatum est. P. verò Crassus Mutianus, vir strenuus, atque clariss. quinque maxima, & præcipua dicitur habuisse, vt Asellio Sempronius in Romana historia retulit: quòd esset quidem ditissimus, nobilissimus, eloquentissimus, Iurisconsultissimus: quòd etiam Pontifex max. Quam rem & in Gellianis noctibus comperies.

Diligens adnotatio de generibus telorum, ac nominibus, & quæ cuiusque gentis sunt: tum de lancea, & cæteris nonnihil.

CAP. VI.

NOn defuerunt apud veteres, qui de Re militari cùm scriberent, Telorum quoq; genera, & gladiorum referrent: sed ea tamen min

minus aptè, & commodè distinxerunt. Quod ego nuper in quorundam obseruationibus cognoui. qui Veterum autoritate decepti, paulò imprudentius in eundem sunt errorem delapsi. Qua in re Vt ad liquidum Veritas pernoscatur, telorum genera, & iaculorum afferemus, quibúsque nominibus apud suos populos censeantur: ne quis diligentiam in nobis, maioremq́; præterea curam desyderet. Sunt igitur hæc quæ apud probos autores iaculorum Vocabula comperies, Spari, Cateia, Framea, Caia, Rumigesti, Mesancula, Sibini, Gessa, Veruta, Aclydes, Romphea, Lancea, Pila, Sarissa. Nam & Scibones quoque, & Tragulas, & Telones, Hastas, Sudes, Phalaricas, Issos, Faces, Semiphalaricas, Castra Solliferrea, & Scorpios leges. Propria Verò populorum hæc sunt, Vt doctiores ferè consentiunt, Framea Germanorum, gessa Gallorum: romphea Thracum, lancea Hispanorum, Pila Romanorum, Issi Boiorum, sarissa Macedonum: Vnde Sarissophoros milites, qui cum Alexandro Macedone decertarunt frequens apud autores inuenias. Sibini Verò Illyricorum sunt. Quòd autem lanceam dixerim esse Hispanicum, secutus sum M. Varronem, & Gellium: nam Varro ipse in libris rerum diuinarum lanceam asserit non Latinum quidem, sed Hispanicum esse Verbum, etsi Pomp. Festus (qui Verrij Flacci commen-

tarios in breuiarium contraxit) Græcum esse hoc scribat: quòd apud eos λόγχη pro hasta capiatur: ac λογχήτης satelles sit. Vnde ridiculus error vulgi è sacra historia emersit: Longinum temerè credentis pro lancea, cùm verba in Ioannis Euangelio ad hunc modum legantur, ἀλλὰ εἷς τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἔνυξε. Cestron verò apud Græcos teli genus, quod in bello Persico inuentum fuerit, sicuti Suidæ collectanea probant. Quidam ex nostris Viriculum Latinè vocarunt. Sibinam quoque inter ipsa tela relatam Sext. Pompeius libro XIX. *de verbis priscis testatur. Sibina, inquit, apud Illyricos telum dicitur, venabuli simile. de quo & Q. Ennius in Roma. Annalibus meminit:*

Illyrici restant sicis, sibinis fodientes.

De anatomica disciplina, & historia de Aristomene Messenio, qui hirsuto corde fuerit: ac ibidem relata quædam ex veteribus de humano corde. CAP. VII.

V*Idere est apud eos autores, qui libros Anatomicos ediderunt, miranda quædam, & quasi incredenda describi de humani corporis partibus. Quæ in re putamus magna ex parte fidem illis adhibendam: quandoquidem curiosa veterum sedulitas, nihil propè intactum, vel inconsideratum reliquit, in quo non se demitteret. Illud autem inter alia me nuper*

per

per tenuit, quòd in quibusdam hominibus traditum sit, cùm eorum cadauera dissecarentur, hirsutum cor fuisse inuentum: veluti & in corde bouis, equorumq́; ossa etiam comperta. Inter alios verò Leonidam Spartanum, & Aristomenem Messenium nominauit C. Plinius, & Max. Valerius, eósque animo & fortitudine fuisse insignes, atque praeclarißimos asserunt. Etenim Aristomenes quidem (vt in veterum historijs traditur) trecentos Lacedamones occidit: cumq́; idem conuulneratus foret, & captus, latomiarum pœnam & angustias per cuniculos, & cauernas euasit: sequutus videlicet subterraneos aditus. Iterum captus, custodibus somno sopitis, ad ignem accesßit, & lora cum corpore exußit. Cum tertiò caperetur, Lacedamones eiusdem pectus dissecuerunt, quò hominem quoque introspicere possent, inuentumq́; est hirsuto corde fuisse Aristomenem. De perdicibus autem, quòd in Paphlagonia bina corda habeant, autores sunt, philosophus Theophrastus, Plinius & Gellius: sicuti etiam vulgatum illud in extispicijs: Cor ipsum aliquando haud in victimis inuentum: quod ipsum C. Caesari sacrificanti non semel dicitur accidisse. Quibus autem cor rigidum sit, bruta illa, & stolida animantia existimantur: quibus praegrãde, timidiora & pauida: quibus parua, audacia, & animosa:

 quod

quod & C. Plinius ex Aristotelis libris, ut alia multa, recenset: quo loco de anatomice differit.

Quomodo Diocletianus Cæsa. Imperij dignitatem contempserit: & quibus verbis apud Popu. Romanum deprecatus sit.

CAPVT VIII.

Dignum sanè exemplum de Imperio Diocletiani Aug. in veterum commentarijs reperitur. Is enim Diocletianus Romæ Imperator factus, diu imperium cum Herculeo Cæsare tenuit: quò factum est, ut cùm in senium vergeret, relicta imperandi cura, priuati hominis personam delegerit, quasi parum foret idoneus ad Imperium Rom. Popu. moderandum. Quod equidem propterea existimaui referendum, ut etiam quiuis intelligat, quàm maximè interdum fallantur homines. qui ea summo ambitu conquirant, & immoderata libidine expetant, quæ fugienda prorsus, ac deuitanda prudentiorum iudicio cēsentur: Nam hic idem Imperator Diocletianus, ubi se Imperio abdicauit, Salonas concessit Dalmatiæ urbem, in qua natus esset: cumq; ibidem priuatus in villa iuxta Salonas ageret, ac molliter pro ætate præclaro in otio conquiesceret, rogatus plurimum est à Senatu P. Q. R. ad Imperium recipiendum: sed is talem dignitatem æquè ac maximam pestem recusauit, atque in hunc

in hunc etiam modum rescripsit: Vtinam Romani possetis holera visere nostris manibus Salonis instituta, profectò enim nunquam istud tentandum iudicaretis. Ex quibus haud dubiè colligitur, quanti sit habenda ratio vitæ quietioris, præsertim in ætate iam affecta. Nam idem quoque Diocletianus cum priuatus viueret, prudenter atque egregiè de imperio dixit, Nihil esse in rebus humanis difficilius quàm bene imperare. Quod & Flauius Vopiscus in commentarijs ad Bassum scribit.

Dissentire C. Plinium ab antiquis scriptoribus de vrsis Numidicis; & quòd in Lybia & Numidia celebrentur: ex Solino, Herodoto, & aliis. CAP. IX.

Seruatum est, & in Rom. annalibus relatum, vrsos quidem Numidicos in circo Romano ab Aedilibus editos, M. Pisone, & M. Messala Coss. qua in re C. Plinius mirari se plurimum refert, quòd etiam Numidicos additum sit: cùm in ipsa, vt inquit, Aphrica minime vrsi gignantur. Ego etsi à Plinij autoritate non censeam penitus dissidendum, quoniam is quidem in veterum monumentis perquirendis, pensandisq; diligentior cæteris, & accuratior videri solet: non tamen prætermittam, quò minus ea de vrsis Numidicis adscribam, quæ cum publica Annalium autoritate conueniant. Siquidem Iulius Solinus in Poly-

 histore

histore (ita enim liber inscribitur) de Vrsis Numidicis hæc tradit: Numidici Vrsi forma, inquit, cæteris præstant, rabie duntaxat, & villis profundioribus. Quod haud dubie probat & in ipsa pariter Numidia Vrsos procreari. Verba autem ex Romanis Annalibus hæc sunt, quæ Solinus etiam (vt alia permulta) ex libris Plinianis transtulit: M. Pisone, & M. Messala Coss. ad X I I I I. *Calend. Octobris. L. Domitius Aenobarbus curulis ædilis Vrsos Numidicos centum, & totidem venatores Aethiopas in circo Romano dedit: quod spectaculum inter memorabiles titulos annotatur. Herodotus quoque Halicarnassæus idem sensit de Vrsis Lybicis: vt poëtas nostros mittamus, qui apertè probant fuisse Numidicos Vrsos maximè celebres: nam & Numidas, & Libycos passim appellitant, cuiusmodi illud:*

Profuit ergo nihil misero: quòd comminus Vrsos
Figebat Numidas albana nudus arena.

Aliud,

Quòd fræno Libyci domantur Vrsi.

De figuris & effigie elementorum, ex Pythagorica doctrina, apud Philosophum Platonem. CAP. X.

PRo comperto iam omnibus est, Platonis quidem philosophiam magna ex parte è sacris illis ac mysterijs Pythagoræ prouenisse: quando

quando & ipse Plato pleraque non aliter sensit, ac Pythagoras: quod ipsum alicubi ingenuè professus est, ut homo ad veritatem natus: cuiusmodi etiam placita hæc, atque decreta sunt de mundi primordijs, eorúmque habitu & figuris. Asserit enim Pythagoras, quique eum secuti sunt, Terræ elementum cubi, seu quadrati effigiem præferre: Ignem verò Pyramidis: Aquam formæ esse octangulæ: Vniuersum autem duodecim angulorum effigie. In qua sententia & Plato ipse fuit, qui in Timæo copiosè hoc totum percensuit. Quod ergo vel ob id obseruandum putaui, ut istiusmodi etiam opiniones memoriæ commendarem. Sed enim Pythagoras in hunc modum ait, sicuti & Claudius Galenus repetit, quo loco de philosophorum placitis, atque sententijs disputat. Pythagoras, inquit, ἐκ μὲν γὰρ τοῦ κύβου γεγονέναι τὴν γῆν φησὶν, ἐκ δὲ τῆς πυραμίδος τὸ πῦρ, ἐκ δὲ τοῦ ὀκταέδρου τὸ ὕδωρ, ἐκ δὲ τοῦ δωδεκαέδρου τὴν τοῦ παντὸς σφαῖραν. Quod & Ioannes Zezes diligenti studio prosequutus est: vir (ut apparet) in omni antiquitate maximè diligens.

Quid in Romana Theologia forent Deus Sentinus, & Deus Vitunus: ac de Diis etiam selectis nonnulla ex Varronis & Augustini commentariis. CAP. XI.

L*ibros* XVI. *scripsit M. Varro de Romanorum Theologia, in quibus cùm varia*

deorum nomina, atque rationes collegiſſet, in tam diuerſo tamq́ multiplici deorum numero, Vitunum & Sentinum enumerauit: eosq́ appellari ſic aſſeruit (ut eſt autor Auguſtinus) quòd alter uitam, alter ſenſum à puerperio largiatur. Itaque hos Deos Auguſtinus obſcuriſſimos appellat: & ij tamen, inquit, multò plus præſtant, cùm ſint ignobiliſſimi, quàm illi tot proceres, electi dij. Nam nihil dici potius atque præclarius poteſt in omni officio mortalium, quàm uiuendi, ac ſentiendi munere ampliari. quocirca Viuificatorem, ac Senſificatorem nominat. Quòd autem Selecti dij ab Auguſtino nuncupantur, ſciendum eſt, hos omnes à Varrone explicatos uno uolumine, ob eamq́ rationem ſic appellatos, quòd ampliorem poteſtatem, ac dignitatem poſſideant: ſeu quòd apud ipſos populos celebriores alijs forent, maioribusq́ honoribus colerentur. Quapropter à ueteribus Dij ſelecti nobiliſſimi habiti ſunt ſupra cæteros Deos. Ab Auguſtino bis deni enumerantur ex traditionibus M. Varronis XII. *mares,* VIII. *fœminæ: hoc eſt Ianus, Iuppiter, Saturnus, Genius, Mercurius, Apollo, Mars, Vulcanus, Neptunus, Sol, Orcus, Liber pater, Tellus, Ceres, Lucina, Iuno, Diana, Minerua, Venus, Veſta. Sed hæc de Dijs alibi explicauimus, dicatis huic operi uoluminibus.*

Quàm

Quàm sit grauissimum crimen, nimia in homine insolentia: quòd & pro comitiali morbo habeatur atque execretur à philosophis. CAP. XII.

QVantum præstitit Prienensis Bias consilio atque sapientia in omnibus vitæ officijs notum est his omnibus, qui antiquitatis studio, atque disciplinis delectantur: cùm ab ipso etiam Apolline propter egregiam singularemq́ illius sapientiam tripode aureo donatus tradatur. Is igitur inter cætera hominum vitia & delicta, fastum præcipuè ac insolentiam odio maximo habuit: nihil existimans iniquius, aut scelestius in rebus humanis fieri, quàm elatione animi, immodicaq́ arrogantia vti. Quocirca modestè, inquit, & ciuiliter in vitæ officijs agendum esse: ita enim gratia & studium paratur apud omnes: fastus autem & insolentia damnum atque odium affert. Sed & Zeno ille Citieus, cuius verecundia præcipuè commendatur, monere homines consueuit, vt nihil prorsus fastu & insolentia indignius atque fœdius existimarent: idq́ cùm in omnibus, tum in iuuenibus maximè: quòd eorum ingenia sine vlla ratione impudentissimè insolescant, eoq́ nomine in furorem atque insaniam facilè rapiantur. De qua re cùm copiosè atque eleganter Picus Mirandula mecum disseruisset, haud alienum

existimaui ab instituto nostræ professionis aliquid, ceu mnemosynon, mihi ipsi adnotare. Est enim hac in re habenda semper in memoria Heracliti Ephesij sententia, qui ex ipsa scribendi obscuritate Scotinos est appellatus: is nanque fastum dicebat, atque animi elationem, perinde atque sacrum morbum, seu comitialem habendum, atque existimandum.

PET

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA

LIBER XIIII.

Quàm probis moribus & egregia doctrina Plutarchus præstitit: ac ibidem epistola eiusdem adscripta ad Vlpium Traianum Augustum. CAP. I.

COMPLVRA sunt in Græcorum commentarijs, quæ Charonensis Plutarchi mores, atque ingenium declarent: quanta videlicet modestia, & probitate omnes disciplinas, atque optima studia percoluerit: etsi opera ab eo composita, elucubrataq́ vigiliæ, hoc totum etiam comprobent, iuxta illud, Qualis oratio, talis vita. Nam cùm Vlpij Traiani Augusti præceptor fuerit, ac eiusdem ingenium bonis disciplinis instruxerit, suum esse officium existimauit, non minus honestis studijs, quàm proprio vitæ exemplo eum optimè erudire, qui meritò consensu omnium totius orbis terrarum Imperator dici deberet; neque modò Imperat

Imperator, sed optimus Imperator: quod in nummis adhuc veteribus vulgò perspicitur, in quibus idem Traianus titulo quasi peculiari optimus censetur. Sed libuit epistolā philosophi Plutarchi subijcere ad eundē Traianū descriptam, quò facilius iudicari possit, quanta animi libertate ad optima quæq; consequēda adhortetur, & moneat: quasi iam tum tanti animi indolē, ac virtutē prænotaret. Plutarchus Traiano Aug. Salutē. Modestiā tuam noueram non appetere principatū: quem tamen optimis moribus semper mereri studuisti. Itaque tantò dignior hoc iudicaris, quantò à crimine ambitionis abesse longius existimaris: quo nomine tuæ virtuti gratulor, & fortunæ meæ, si eum rectè gesseris, quē probè meruisti: alioqui te periculis, & me detrahentiū linguis subiectū non dubito: cum & ignauiā Imperatorū Roma non ferat, & sermo publicus delicta discipulorū refundere soleat in præceptores. Sic Seneca Neronis sui culpa detrahentium verbis incessitur, adolescentum suorum temeritas in Quintilianum refunditur, & Socrates in pupillū suū clementior fuisse culpatur. Tu verò quocunq; velis, aut cupias, rectissimè geres, si non à teipso recesseris, si primùm te, animumq; tuū composueris, si omnia ad virtutem disposueris, rectè tibi vniuersa processerint. Ciuitatis constitutiones, morumq; vires

Vires tibi descripsi: quibus si, ut par est, obtēperaueris, Plutarchū viuendi habebis autorē: alioqui præsentem epistolam testem inuoco, quòd in perniciem quidem Romani Imperij non pergis autore Plutarcho. Hæc hactenus, quæ ab autore in libro de Imperatoria institutione referuntur.

Sacricommissum, & impiecommissum quomodo inter se differant, ex Pontificum legibus: & quid hæc verba significent. CAP. II.

A*Pposite mehercle, & eruditè seruata est à Veteribus Romanis proprietas quadā & potestas in exponēdis vocibus: adeò, ut quò antiquiores aliquid scripserunt, eò id videatur absolutius, doctius, ac syncerius. Sicuti quod nuper in iure Pontificū Rom. legimus: quo loco Impiecommissum & Sacricōmissum differre inter se asserunt: nam committere impiè is dicitur, qui tamen purgari potest: ille autem Sacricommissi arguebatur, qui nullo pacto aut tempore posset expiari. Versus ex tabulis illis Pontificum hi sunt:*

Sacricommissum est, quod nunquam expiari poterit:

Impiecommissum est quod expiari poterit.

Quæ in re peregregiè mihi videntur considerasse, alterum ad vitæ modestiam pertinere, alterum ad religionem & Deos. Itaque M.

etiam

etiam Cicero ius pontificium accuratè doctus, Hoc, inquit, postremum vel aspersione aquæ, vel dierum numero tollitur: animi labes neque diuturnitate vanescere, nec manibus vllis elui potest.

De obitu Dæmonum, ac memoranda historia de Panis interitu Tib. Cæs. Imperante: tum de Christo etiam nonnihil considerandum. CAP. III.

Librum fecit Charoneus Plutarchus hoc titulo: Quòd oracula veterum defecerint, vir iudicio & Græca eloquentia summus. In eo autem Dæmones quoque ipsos fuisse mortales affirmat, exemplumque adijcit de Panis memorando interitu, quem accidisse inquit Tib. Cæsare imperante. Quod ego præterijssem, vt commentitium & fabulosum, nisi me Plutarchi grauitas, & in rebus decernendis iudicium commoueret: sed eius verba subscribam, ex quibus apertè hoc totũ de Panis interitu constare possit. De morte, inquit, dæmonũ audiui equidẽ à rhetore Aemiliano, viro & prudẽte ac modesto, quem multos vestrùm cognouisse arbitror: quòd cùm eius pater Italiã adnauigaret, circa insulas, quas appellant Echinadas, & ventis deficientibus propè Paxas deuenisset: cumque omnes ferè, qui simul nauigabant, attentiores euigilarẽt, repentè à Paxis insula vox magna est exaudita, qua Thamnus quidã

vocab

vocabatur: qua vox rei nouitate magno admodũ terrore cunctos perculit. Thannus enim ille, qui vocabatur, homo erat Aegyptius, eiuſdemq́ nauis gubernator. Ex quo ſemel atque iterũ vocatus, nihil reſpondit: tertio autẽ morem vocãti geſsit, atq; illi reſpondit: Ille verò multò maiori voce exclamauit. Cũ fueris propter paludẽ, nuntia tunc Pana magnum eſſe mortuum. Quo audito dicebat Epiterſes (ita enim Aemiliani pater vocabatur) omneis magno terrore fuiſſe affectos. Cumq́ magnopere dubitarent, an eiuſmodi voci foret obtemperandum, Thanni gubernatoris conſilium hoc à cæteris probatũ eſt, vt ſi venti pro voto ſpirarent, nihil prorſus dicendum: ſin autẽ contrà accideret, ac flatus eo loco deficerent, proloquendum eſſe quod audierunt. Cùm igitur paludem attigiſſent, neq; tum venti ſpirarẽt, Thannus ipſe in æquor pronus clara voce exclamauit, quæ audierat: Magnus Pan mortuus eſt. Quo nuntiato, ſtatim magnus multorũ gemitus quodã quaſi miraculo exauditus eſt: quoniamq́ haud pauci fuerant, qui ſimul nauigabant, cùm facili curſu Romã veniſſent, tantæ rei rumores vniuerſam quidem ciuitatẽ replerunt. Tib. autẽ Cæſar, qui Romana tum Reipublicæ imperiũ gerebat, Thannum accerſiuit, eiq́ tam certam fidem habuit, vt conuocatis philoſophis, qui in Vrbe erant, diligenter

genter

genter quæsitũ sit, quisnam ille Pan esset: ipsi verò philosophi pari consensu dixerunt, de illo quidem nuntiatũ videri, qui à Mercurio & Penelope originem duxerit. hactenus Plutarchus. Quæ vel Pamphilus Eusebius ad episcopum Theodorum recenset: idemq́, ait, dignum esse diligenti animaduersione: eodem tempore fuisse hunc dæmonis obitum quo & Christus, quem pro summo Deo Christiani colunt, omnes quidem dæmones de hominum vita expulit, atque deiecit. Tiberio enim imperante Christus vixit, & pro salute mortalium in crucem elatus est. Sed hoc totum commodius in sacris Theorematis explicauimus.

Galieni Imperatoris impudenter dicta contra Romanam rempublicam, & quo animo fuerit in acceptis cladibus atque defectionibus. CAP. IIII.

CVm legerem nuper Roman. Annales, in quibus Imperatorum historia scribitur, apertè cognoui, quanto in discrimine Romana dignitas sæpissimè ageretur, his præsertim temporibus, quibus ipsi principes libidinibus, ac voluptatibus dediti, nihil præterea pẽsi habebant de Imperio Romano & eius maiestate. Itaque mirandum non est, si quando tam summa dignitas ad hastam etiam deuenit, ac vilissimi instar mancipij venditioni exposita est: vt is Imperiũ orbis possideret, qui plus auri

militib

militibus obtulisset. Illud autem fœdius, atq; damnosius, quòd quidam Imperatores de acceptis cladibus, ac prouinciarũ defectionibus, impudentißimè iocati sunt: cuiusmodi fuerũt illa, quæ Galieno imperante contigerunt. Is enim tam perdita fuit licentia, atq; improbitatis, vt contra Romanum decus, propriamq; dignitatem, in his iocari non dubitaret, quæ in humani generis damnũ extarẽt: sicuti ab antiquis scriptoribus asseritur. Nam cùm Galieno relatum esset, Aegyptum à Romano Imperio desciuisse: ita illudens, inquit: Quid? sine lino Aegyptio esse non possumus? Perdita autem Gallia, risisse fertur: Et nõ est, inquit, tanta respublica sine trabeatis sagis? Cùm verò Asiam vastatam, & Alemannorum concursionibus, Scytharumq; inuasionibus cõperisset: Quid, inquit, sine aphronitis esse non possumus? Sed istiusmodi plura alia & fœdiora de Galieno Imperatore à Pollione Trebellio scribuntur ad Constantinum Imperatorem.

Probro fuisse apud Romanos, vt equites ac pedites in cœlibatu essent: tum leges allatæ contra cœlibatum: & quid item Moses & Plato statuerint. CAP. V.

EGregiè ac prudenter à veteribus factum est, qui ciuitatum instituta & leges volebant à suis ciuibus perdisci: ne videlicet ignari rerum, & vita, rationisq; expertes haberi

possent. Nam quid esse hominibus melius, ac potius debet, quàm ex aliorum inuentis, atque constitutionibus prudentiam augere, & inscitiam prorsus expellere? Ex quo illud nuper obseruandum putaui, quod in XII. relatum esset contra eos cives, qui in cœlibatu persisterent. Erat enim Censorum officium, ne Romæ equites ac pedites cœlibes forent: hoc ipsum veluti probrum habitum est. Versus autem ex antiquis legibus subijciam, quò facilius id totum innotescat:

Censores equitum, peditum prolem distribuunto:
Cœlibes esse prohibunto:
Mores populi regunto:
Probrum in Senatu ne relinquunto.

Ex his constat, qua diligentia & studio seruatum sit à S.P.Q.R. vt eorum soboles concresceret. Valerius autem Maximus Camillum, & Posthumium Censores tradit fecisse eos ærarios, qui ad senectutẽ cœlibes peruenerant. Cumque aliqui talem constitutionẽ incusarent, puniti sunt à Censoribus, hæc asserentibus: Natura vobis quemadmodum nascendi, ita gignendi legẽ præscribit: parentesque vos alendo nepotum nutriendorum debito (si quis est pudor) alligauerunt. Ite igitur & nodosam exoluite stipem, vtilem posteritati numerosæ. Sed & Moses hoc idem constituit, qui diuinas leges

leges, quasiq; oracula quadam Hebrais tradidit. Plato verò in omni vita officio consultissimus, ita in legibus statuit: Vxorem quisq; à XXX. anno vsq; ad XXXVI. ducat: quod si non faxit, pecunia & probro mulctetur. Ita enim fit, vt humanum genus suapte natura immortale existat: neq; vllus puto reperitur, qui non maximè cupiat aternum sibi nomen apud posteros. Itaq; hac vna ratione perpetua ducantur hominum secula, quòd & filij filiorum continuo generandi ordine coalescant: neque fas est seipsum hac immortalitate eximere: quod ab illis efficitur, qui filios & vxores contemnunt. Quicunque huic legi obsecundauerit indemnis esto: qui secus faxit, & pecunia & probro mulctatus esto. Hinc factum existimo, vt in Romana ciuitate leges trigemina, & alia passim lata sint, ad vsum procreanda sobolis, de quibus apud veteres permulta leguntur.

De Cētenariis cœnis, ac verba Tertulliani exposita: tum de lege Fannia, & milliariis apris & columnis. CAP. VI.

TErtulliani verba sunt in Apologetico contra Gentiles, quo loco de Rom. legibus agit. Quônam illa leges abierunt, sumptum & ambitionem comprimentes, qua centum ara non amplius in cœnam scribi iubebant, nec amplius quàm vnam inferri gallinam,

nam, & eam non saginatam? In his autem sumptuarias leges insinuat, quibus cautum erat, ne supra C. H-S in coenarum quisquã Romanus expenderet. Sed erat parum minus indignum, si verba Fanniae legis referremus: cũ praesertim de re ipsa non Gellius tantũ, sed Sammonicus, & Macrobius aliquanto tradant:

modum Roma. Popu. improbitatē incessit: Extant, inquit, censoria leges, glandia in cœnis, gliresq́ue & alia minora apponi vetātes: marmora inuehi, & maria huius rei causa transiri, quæ vetaret lex nulla lata est. Iam & in veterū ædificijs columna, & porticus centenaria sunt appellata, quæ centum passibus longæ essent: sicuti et milliariæ porticus apud Suetonium, & alios autores, à numero millenario dicuntur. Varro autē Terentius ad Q. Pliniū de villaticis pastionibus, milliarios apros vrbanè appellat, qui mille pondo crederentur. Aelius verò Lampridius Antoninū Heliogabalum Imperatorem centenaria vasa refert habuisse argentea: id est, vt coniicio, centum pondo: verba eius hæc sunt, Primus Heliogabalus mensas, deinde & capsas argenteas habuit. Primus etiam cacabos, vasa deinde centenaria argentea sculpta, & nonnulla schematibus libidinosissimis inquinata.

De vrbanitate M. Antonij cum Græcis, & quo commento Atheniensium blandimentis illuserit, ac digna talione represserit. CAP. VII.

VRbanè factum est, atq; admodum callidè à M. Antonio, cùm Atheniensiū vrbem victor ingrederetur. Nam cùm ipse Antonius ob res egregiè gestas, pro Deo Libero haberi se vellet, atque id nomen statuis etiam,

velut insigne elogiū, adscriberetur: Atheniensis populus. Et quo ingenio & salibus praestaret. statim consilium hoc iniuit: Vt ipsum quidem Antonium in tanta victoria non summis modo honoribus decoraret, sed etiam venienti blandienter obuiam iret, & ea ratione qua Bacchi numen salutando exciperet. Eunt igitur obuiam Athenienses cum liberis & coniugibus, & Dionysium vocitantes blandissimè salutarunt, quod hactenus satis commodè pro re ipsa processerat: sed quoniam blandiri Atticorum est, ac nimium assentari, adiecerunt etiam Palladem se, quae in arce Atheniensium colebatur, Libero in matrimonium despondisse: simulq; vt eam duceret, nuptiaeq; fierent, impensè illum rogauerunt. Quod Antonius haud quidē contēpsit, & occasione acceptae ducturū se prorsus respondit: sed imperare tamē se Atheniēsibus nomine dotis mille talenta. In quo apparet quàm subdolè, quàm astutè Romana calliditas ingenio Attico illuserit: quādo Atheniensiū plausus ac blāditiae nō modò, vt inquit Anneus Seneca, ab homine Ro. deprehensa sunt, sed etiam castigata. Quo nomine quidam è Graeculis festiuè ac scitulè in hunc modum fertur iocatus: Hic impunè ad vxorem: sed Atheniensium sponsalia mille talentis sunt aestimata.

Quae apud Syrios dea Adagartis, ac de

eius

eius simulacro: & quòd virginis signum pro Iustitia sit à Nigidio Figulo acceptũ: eiusdemq; verba apposita. CAP. VIII.

CVm nuper legeretur Baßi commentariũ super C. Germanici Phænomenis, quæ ille ex Poëta Arato ciuibus Romanis Latina exhibuit: in eum fortè locum lectio deducta est quo de Erigone à Germanico scribitur: hæc enim inter Leonẽ & Libram domiciliũ tenet. Sed ibi fortè quæsitum est, quænam foret dea Adagartis: quoniam Baßus ad hunc modum de ea tradit: Virginem, inquit, nonnulli esse Cererem dixerũt, eò quòd spicas teneret: alij Adagartim, quidam verò Fortunam, quoniã sine capite astris infertur. Verùm cùm nihil tum suppeteret, incidi mox in Macrobianas cœnas, in quibus potestas ac vis eiusdẽ Adagartis descripta est: quo maximè loco de Adab, & Adagartide, Syrijs dijs agitur. Sed adscribã Vettij prætextati verba, ne quid hac in re poßit desiderari: Deo, inquit, quẽ summũ maximumq; Assyrij venerãtur, Adab nomẽ indiderũt: eius nominis interpretatio significat vnũ. Hunc ergo vt potißimũ adorant Deũ sed eidẽ subiungũt deã nomine Adagartim, omnemq; potestatẽ cunctarũ rerum his duobus attribuũt, Solẽ, Terrãq; intelligẽtes: nec multitudine nominũ enũtiãtes diuisam per omneis species potestatẽ: sed argumẽtis quibus ornãtur

significantes multiplicem præstantiam duplicis numinis. Ipsa autem argumenta Solis rationem loquuntur: nanq; simulacrum Adab insigne cernitur radijs inclinatis, quibus monstratur vim cœli in radijs esse Solis, qui dimittuntur in terrã: Adagartis simulacrũ sursum versũ reclinatis radijs insigne est monstrãdo, radiorum vi superne missorum, enasci quæcunq; terra progenerat. Sub eodem simulacro species leonum sunt: eadem ratione terrã esse monstrantes, qua Phryges finxere matrem Deûm, id est, terrã leonibus vehi. Sed & Strabo diligens autor in rebus Syriacis deam hãc Syris adscribit. Trans fluuium, inquit, Bambiena est, quam vrbem etiam Edessam & Sacram appellant: in ea verò Deam Syriã Adagartim colunt. Ex his abundè constat cuiusmodi apud Bassum dea sit Adagartis, eamq; tali nomine apud Assyrios pro terra venerari. Bassus enim spiciferam virginẽ variè acceptam asserit: sicuti & C. Higinius in secundo Astronomicon ad Fabium recenset. Nigidius verò Figulus Iustitiam vel Aequitatem eam existimatam probat his verbis: Virgo ipsa Iustitia siue Aequitas dicitur, quæ inter mortales locis penè omnibus & conciliabulis solita esse consistere, atq; omnibus præcipere, ne temerè à Iustitia & æquitate discederent. Qui quàm diu monitis eius obtemperarunt, sine vlla quidem

cura

cura ac solicitudine vixerunt: sed cùm negligentius obseruarent, insidijsq́;, & cupiditate, & auaritia alter alterum deciperet, discessit illa ab hominibus, & digna cœlesti numero immortale præmium pietatis possedit. Vnde illud vulgatum:

Victa iacet pietas, & virgo cæde madentes
Vltima cœlestum terras astræa reliquit.

De triplici numerorum proportione, in Arithmetice, Musice, & Geometrice: tum de eleganti similitudine ad Rempublicam. CAP. IX.

SCriptum copiosè à veteribus, & erudite admodum explicatum, qui maximè censeantur termini ac proportiones in his numeris, quorum ratio ad Musicē, Arithmeticen, et Geometricā disciplinam pertineat. Neq; indignū sanè est, aut ab honestioribus literis abhorrens, ita eorum rationes & præcepta callere, vt facilè cognoscas, quæ minor in quolibet termino sit proportio, quæ maior, quæ item possit æqualis appellari. Nā in Arithmeticis maior quidem proportio est in minoribus terminis: In Musice autem maior est proportio in maioribus terminis: Geometria verò in minoribus, & in maioribus æquali proportione cōponitur: quòd hæc in quibusq; proportionibus æquū ius vbiq; custodiat. Ex quo Anicius Boëthius, qui Mathematicas à Græcis accepit, perelegante

similitudine videtur usus ad hanc ipsam proportionũ varietatẽ dignoscendã. Scribit enim, quòd ipsa quidem Arithmetica ei potissimum reipub. cõparanda est, quæ à paucioribus regitur: Musica illi, quæ ab optimatibus: Geometriam verò, inquit, statũ quasi popularẽ effingere, quòd æqualiter omnia pẽsare, ac æstimare iudicetur. Maximè autẽ versatur hæc facultas in his vestigandis, quæ plana & solida dicũtur. Planum enim quod in latitudinẽ & longitudinẽ lineas habet, sicuti triquetra, & quadrata sunt, citra altitudinẽ in area descripta. Solida verò quæ non latitudinem & longitudinem cum linearum numeris habent, sed altitudines extollunt, vt sunt Metæ, Pyramides, Tesseræ, atque Cubi, quos Latinè quidam quadrantalia interpretantur. Sed hæc aliâs commodè à nobis sunt exposita.

De Romanorum studio in bonis disciplinis. & relata cõtentio inter Lucullum, Hortensium, & Sisennam de historia Marsica componenda. CAP. X.

DElectãt me interdum exempla quædã Romanæ nobilitatis, quæ in bonis adeo disciplinis excolebatur, adeo literarum studijs fauebat, vt nihil mirum sit, ad summũ propè fastigium cuiusque eruditionis eos deuenisse. Sed enim nostra ætate illi ferè vulgò haberi solent sapientiores, & nobiliores, qui honestas

quid

quidem disciplinas ac literarum cognitionem contemnant. L. autem Lucullus, & qui tum in Romana ciuitate principes agebant, longe aliter sentientes, ita bonis studijs egregiè affecti erant, Vt cum Viris doctissimis Versari assiduè, & cogredi non dubitarint: cuiusmodi praeclara illa contentio celebratur inter Lucullum, Hortensium, & Sisennam, de qua putaui esse aliquid afferendum, ne tam ineptè quidam aetate nostra supercilium tollant, ac sese ob id supra caeteros ponant, quòd & literas oderint, & literatos etiam despiciant. Conuenerunt igitur inter se, Vt fit, L. Lucullus, Q. Hortensius, & L. Sisenna, idq́ ea conditione, Vt cui sors contigisset, is Bellum Marsicum describeret oratione Vel carmine, Graecè Videlicet aut Latinè: prout sors declarasset: quod ipsum quidem cùm L. fortè Lucullo eueniret, Graeca oratione eiusmodi historiam diligenter absoluit: quae & à Chaeroneo Plutarcho, & ab alijs quoque celebratur. Facilè autem intelligitur quanto studio, & animi cupiditate togati homines bonis disciplinis incumberent. Nam idem L. Lucullus Imperator maximus habitus est. Hortensius Verò orator summus, quem & Cicero ipse in dicendo sibi aliquando praetulit. Sisenna autem in scribenda historia omnes prorsus Romanos, qui ante se scripserant, superauit. Quod

& Cice

etiam Cicero ius pontifi:um accuratè doctus, Hoc, inquit, postremum vel aspersione aquæ, vel dierum numero tollitur: animi labes neque diuturnitate vanescere, nec manibus vllis elui potest.

De obitu Dæmonum, ac memoranda historia de Panis interitu Tib. Cæs. Imperante: tum de Christo etiam nonnihil considerandum. CAP. III.

Librum fecit Charoneus Plutarchus hoc titulo: Quòd oracula veterum defecerint, vir iudicio & Græca eloquentia summus. In eo autem Dæmones quoque ipsos fuisse mortales affirmat, exemplumque adijcit de Panis memorando interitu, quem accidisse inquit Tib. Cæsare imperante. Quod ego præterijssem, vt commentitium & fabulosum, nisi me Plutarchi grauitas, & in rebus decernendis iudicium commoueret: sed eius verba subscribam, ex quibus apertè hoc totū de Panis interitu constare possit. De morte, inquit, dæmonū audiui equidē à rhetore Aemiliano, viro & prudēte ac modesto, quem multos vestrūm cognouisse arbitror: quòd cùm eius pater Italiā adnauigaret, circa insulas, quas appellant Echinadas, & ventis deficientibus propè Paxas deuenisset: cumque omnes ferè, qui simul nauigabant, attentiores euigilarēt, repentè à Paxis insula vox magna est exaudita, qua Thanmus quidā

vocab

Vocabatur: quæ vox rei nouitate magno admodũ terrore cunctos perculit. Thannus enim ille, qui vocabatur, homo erat Aegyptius, eiusdemq́ nauis gubernator. Ex quo semel atque iterũ vocatus, nihil respondit: tertio autẽ morem vocãti gessit, atq́ illi respondit: Ille verò multò maiori voce exclamauit. Cũ fueris propter paludẽ, nuntia tunc Pana magnum esse mortuum. Quo audito dicebat Epiterses (ita enim Aemiliani pater vocabatur) omneis magno terrore fuisse affectos. Cumq́ magnopere dubitarent, an eiusmodi voci foret obtemperandum, Thanni gubernatoris consilium hoc à cæteris probatũ est, vt si venti pro voto spirarent, nihil prorsus dicendum: sin autẽ contrà accideret, ac flatus eo loco deficerent, proloquendum esse quod audierunt. Cùm igitur paludem attigissent, neq́ tum venti spirarẽt, Thannus ipse in æquor pronus clara voce exclamauit, quæ audierat: Magnus Pan mortuus est. Quo nuntiato, statim magnus multorũ gemitus quodã quasi miraculo exauditus est: quoniamq́ haud pauci fuerant, qui simul nauigabant, cùm facili cursu Romã venissent, tanta rei rumores vniuersam quidem ciuitatẽ repleruntur. Tib. autẽ Cæsar, qui Romanæ tum Reipublicæ imperiũ gerebat, Thannum accersiuit, eiq́ tam certam fidem habuit, vt conuocatis philosophis, qui in Vrbe erant, diligenter

genter quæsitũ sit, quisnam ille Pan esset: ipsi verò philosophi pari consensu dixerunt, de illo quidem nuntiatũ videri, qui à Mercurio & Penelope originem duxerit. hactenus Plutarchus. Quæ vel Pamphilus Eusebius ad episcopum Theodorum recenset: idemq; ait, dignum esse diligenti animaduersione: eodem tempore fuisse hunc dæmonis obitum quo & Christus, quem pro summo Deo Christiani colunt, omnes quidem dæmones de hominum vita expulit, atque deiecit. Tiberio enim imperante Christus vixit, & pro salute mortalium in crucem elatus est. Sed hoc totum commodius in sacris Theorematis explicauimus.

Galieni Imperatoris impudenter dicta contra Romanam rempublicam, & quo animo fuerit in acceptis cladibus atque defectionibus. CAP. IIII.

CVm legerem nuper Roman. Annales, in quibus Imperatorum historia scribitur, apertè cognoui, quanto in discrimine Romana dignitas sæpissimè ageretur, his præsertim temporibus, quibus ipsi principes libidinibus, ac voluptatibus dediti, nihil præterea pẽsi habebant de Imperio Romano & eius maiestate. Itaque mirandum non est, si quando tam summa dignitas ad hastam etiam deuenit, ac vilissimi instar mancipij venditioni exposita est: vt is Imperiũ orbis possideret, qui plus auri

militib

militibus obtulisset. Illud autem fœdius, atq; damnosius, quòd quidam Imperatores de acceptis cladibus, ac prouinciarũ defectionibus, impudentißimè iocati sunt: cuiusmodi fuerũt illa, quæ Galieno imperante contigerunt. Is enim tam perditæ fuit licentiæ, atq; improbitatis, & contra Romanum decus, propriamq; dignitatem, in his iocari non dubitaret, quæ in humani generis damnũ extarẽt: sicuti ab antiquis scriptoribus asseritur. Nam cùm Galieno relatum esset, Aegyptum à Romano Imperio desciuisse: ita illudens, inquit: Quid? sine lino Aegyptio esse non possumus? Perdita autem Gallia, risisse fertur: Et nõ est, inquit, tanta respublica sine trabeatis sagis? Cùm verò Asiam vastatam, & Alemannorum concursionibus, Scytharumq; inuasionibus cõperisset: Quid, inquit, sine aphronitis esse non possumus? Sed istiusmodi plura alia & fœdiora de Galieno Imperatore à Pollione Trebellio scribuntur ad Constantinum Imperatorem.

Probro fuisse apud Romanos, vt equites ac pedites in cœlibatu essent: tum leges allatæ contra cœlibatum: & quid item Moses & Plato statuerint. CAP. V.

EGregiè ac prudenter à veteribus factum est, qui ciuitatum instituta & leges volebant à suis ciuibus perdisci: ne videlicet ignari rerum, & vita, rationisq; expertes haberi

possent. Nam quid esse hominibus melius, ac potius debet, quàm ex aliorum inuentis, atque constitutionibus prudentiam augere, & inscitiam prorsus expellere? Ex quo illud nuper obseruandum putaui, quod in XII relatum esset contra eos ciues, qui in cælibatu persisterent. Erat enim Censorum officium, ne Romæ equites ac pedites cælibes forent: hoc ipsum veluti probrum habitum est. Versus autem ex antiquis legibus subijciam, quò facilius id totum innotescat:

Censores equitum, peditum prolem distribunto:
Cælibes esse prohibunto:
Mores populi regunto:
Probrum in Senatu ne relinquunto.

Ex his constat, qua diligentia & studio seruatum sit à S.P.Q.R. vt eorum soboles concresceret. Valerius autem Maximus Camillum, & Posthumium Censores tradit fecisse eos ærarios, qui ad senectutẽ cælibes peruenerant. Cumque aliqui talem constitutionẽ incusarent, puniti sunt à Censoribus, hæc asserentibus: Natura vobis quemadmodum nascendi, ita gignendi legẽ præscribit: parentesque vos alendo nepotum nutriendorum debito (si quis est pudor) alligauerunt. Ite igitur & nodosam exoluite stipem, vtilem posteritati numerosæ. Sed & Moses hoc idem constituit, qui diuinas

leges

leges, quasiq́ oracula quadam Hebrais tradidit. Plato verò in omni vita officio consultissimus, ita in legibus statuit: Vxorem quisq́ à XXX. anno vsq́ ad XXXVI. ducat: quod si non faxit, pecunia & probro mulctetur. Ita enim fit, vt humanum genus suapte natura immortale existat: neq́ vllus puto reperitur, qui non maximè cupiat aeternum sibi nomen apud posteros. Itaq́ hac vna ratione perpetua ducantur hominum secula, quòd & filij filiorum continuo generandi ordine coalescant: neque fas est seipsum hac immortalitate eximere: quod ab illis efficitur, qui filios & vxores contemnunt. Quicunque huic legi obsecundauerit indemnis esto: qui secus faxit, & pecunia & probro mulctatus esto. Hinc factum existimo, vt in Romana ciuitate leges trigeminae, & aliae passim latae sint, ad vsum procreandae sobolis, de quibus apud veteres permulta leguntur.

De Cētenariis cœnis, ac verba Tertulliani exposita: tum de lege Fannia, & milliaribus apris & columnis. CAP. VI.

T*Ertulliani verba sunt in Apologetico contra Gentiles, quo loco de Rom. legibus agit. Quònam illae leges abierunt, sumptum & ambitionem comprimentes, quae centum aera non amplius in cœnam scribi iubebant, nec amplius quàm vnam inferri galli-*

nam, & eam non saginatam? In his autem sumptuarias leges insinuat, quibus cautum erat, ne supra C. H-S. in conuiuijs quisquã Romanus expenderet. Sed erit puto minus indignũ, si verba Fanniæ legis referemus: cũ præsertim de re ipsa non Gellius tantũ, sed Sammonicus, & Macrobius aliquid tradant: vt ea mittam in præsens, quæ de Liciniæ, Aemiliaq; legibus dicantur: satis enim futurum est gratis, si de Fannia, quæ legerim, apponam: quibusq; verbis cibarij sumptus, ac nimius Romanorũ luxus inhiberetur. Ludis (inquit) Romanis, Plebeis, & Saturnalibus, & alijs quibusdam diebus æra centena in dies singulos impendunto: & alijs diebus x. in singulis mensibus trigena sunto: cæteris diebus omnibus tantundẽ: si quis plus faxit, dicta pœna damnatus esto. Hinc Tertullianus Romanorum libidinem & ambitionẽ in cõuiuijs, tam vrgẽter accusat, cœnasq; illas veterũ parciores appellat centenarias. Video enim (inquit) & centenarias cœnas, à cẽtenis iam sestertijs dictas. Nam et Lucilius poeta amarulẽtus Centussem in satyris legẽ eandem lepidè vocauit. Permultis autem legibus cœnas illas profusiores, & adipales Romani coërcuerunt: quod in veterum commentarijs abundè explicatur. C. certè Plinius cùm de nimio sumptu Romanorum in extruendis ædificijs scribit, ad hunc modum

modum Roma. Popu. improbitatē incessit: Extant, inquit, censoriæ leges, glandia in cœnis, gliresq́; & alia minora apponi vetātes: marmora inuehi, & maria huius rei causa transiri, quæ vetaret lex nulla lata est. Iam & in veterū ædificijs columnæ, & porticus centenariæ sunt appellatæ, quæ centum passibus longæ essent: sicuti et milliariæ porticus apud Suetonium, & alios autores, à numero millenario dicuntur. Varro autē Terentius ad Q. Pliniū de villaticis pastionibus, milliarios apros vrbanè appellat, qui mille pondo crederentur. Aelius verò Lampridius Antoninū Heliogabalum Imperatorem centenaria vasa refert habuisse argentea: id est, vt conijcio, centum pondo: verba eius hæc sunt, Primus Heliogabalus mensas, deinde & capsas argenteas habuit. Primus etiam cacabos, vasa deinde centenaria argentea sculpta, & nonnulla schematibus libidinosissimis inquinata.

De vrbanitate M. Antonij cum Græcis, & quo commento Atheniensium blandimentis illuserit, ac digna talione represserit. CAP. VII.

VRbanè factum est, atq; admodum callidè à M. Antonio, cùm Atheniensiū Vrbem victor ingrederetur. Nam cùm ipse Antonius ob res egregiè gestas, pro Deo Libero haberi se vellet, atque id nomen statuis etiam,

velut insigne elogiũ, adscriberetur: Atheniensis populus, ut qui ingenio & salibus præstaret, statim consilium hoc iniuit: ut ipsum quidem Antonium in tanta victoria non summis modo honoribus decoraret, sed etiam venienti blandienter obuiam iret, & ea ratione qua Bacchi numen salutando exciperet. Eunt igitur obuiam Athenienses cum liberis & coniugibus, & Dionysium vocitantes blandissimè salutarunt, quod hactenus satis commodè pro re ipsa processerat: sed quoniam blandiri Atticorum est, ac nimium assentari, adiecerunt etiam Palladem se, quæ in arce Atheniensium colebatur, Libero in matrimonium despondisse: simulq; ut eam duceret, nuptiæq; fierent, impensè illum rogauerunt. Quod Antonius haud quidẽ contẽpsit, & occasione acceptæ ducturũ se prorsus respondit: sed imperare tamẽ se Atheniẽsibus nomine dotis mille talenta. In quo apparet quàm subdolè, quàm astutè Romana calliditas ingenio Attico illuserit: quãdo Atheniensiũ plausus ac blãditiæ, nõ modò, ut inquit Annæus Seneca, ab homine Ro. deprehensa sunt, sed etiam castigata. Quo nomine quidam è Græculis festiuè ac scitulè in hunc modum fertur iocatus: Hic impunè ad vxorem: sed Atheniensium sponsalia mille talentis sunt æstimata.

Quæ apud Syrios dea Adagartis, ac de-

cius

eius simulacro: & quòd virginis signum pro Iustitia sit à Nigidio Figulo acceptũ: eiusdemq́; verba apposita. CAP. VIII.

Cvm nuper legeretur Bassi commentariũ super C. Germanici Phaenomenis, quae ille ex Poëta Arato ciuibus Romanis Latina exhibuit: in eum fortè locum lectio deducta est quo de Erigone à Germanico scribitur: haec enim inter Leonẽ & Libram domiciliũ tenet. Sed ibi fortè quaesitum est, quaenam foret dea Adagartis: quoniam Bassus ad hunc modum de ea tradit: Virginem, inquit, nonnulli esse Cererem dixerũt, eò quòd spicas teneret: alij Adagartim, quidam verò Fortunam, quoniã sine capite astris infertur. Verùm cùm nihil tum suppeteret, incidi mox in Macrobianas coenas, in quibus potestas ac vis eiusdẽ Adagartis descripta est: quo maximè loco de Adab, & Adagartide, Syrijs dijs agitur. Sed adscribã Vectij praetextati verba, ne quid hac in re possit desiderari: Deo, inquit, quẽ summũ maximumq́ Assyrij venerãtur, Adab nomẽ indiderũt: eius nominis interpretatio significat vnũ. Hunc ergo vt potissimũ adorant Deũ sed eidẽ subiungũt deã nomine Adagartim, omnemq́ potestatẽ cunctarũ rerum his duobus attribuũt, Solẽ, Terrãq́ intelligẽtes: nec multitudine nominũ enũtiãtes diuisam per omneis species potestatẽ: sed argumẽtis quibus ornãtur

significantes multiplicem præstantiam duplicis numinis. Ipsa autem argumenta Solis rationem loquuntur: nanq; simulacrum Adab insigne cernitur radijs inclinatis, quibus monstratur vim cœli in radijs esse Solis, qui dimittuntur in terrã: Adagartis simulacrũ sursum versũ reclinatis radijs insigne est monstrãdo, radiorum vi superne missorum, enasci quæcunq; terra progenerat. Sub eodem simulacro species leonum sunt: eadem ratione terrã esse monstrantes, qua Phryges finxere matrem Deûm, id est, terrã leonibus vehi. Sed & Strabo diligens autor in rebus Syriacis deam hãc Syris adscribit. Trans fluuium, inquit, Bambiena est, quam vrbem etiam Edessam & Sacram appellant: in ea verò Deam Syriã Adagartim colunt. Ex his abundè constat cuiusmodi apud Bassum dea sit Adagartis, eamq; tali nomine apud Aßyrios pro terra venerari. Bassus enim spiciferam virginẽ variè acceptam asserit: sicuti & C. Higinius in secundo Astronomicon ad Fabium recenset. Nigidius verò Figulus Iustitiam vel Aequitatem eam existimatam probat his verbis: Virgo ipsa Iustitià siue Aequitas dicitur, quæ inter mortales locis penè omnibus & conciliabulis solita esse consistere, atq; omnibus præcipere, ne temerè à Iustitia & æquitate discederent. Qui quàm diu monitis eius obtemperarunt, sine vlla quidem

cura

cura ac sollicitudine vixerunt: sed cùm negligentius obseruarent, insidijsq́ue, & cupiditate, & auaritia alter alterum deciperet, discessit illa ab hominibus, & digna cælesti numero immortale præmium pietatis possedit. Vnde illud vulgatum:

Victa iacet pietas, & virgo cæde madentes
Vltima cælestum terras astræa reliquit.

De triplici numerorum proportione, in Arithmetice, Musice, & Geometrice: tum de eleganti similitudine ad Rempublicam. CAP. IX.

SCriptum copiosè à veteribus, & erudite admodum explicatum, qui maximè censeantur termini ac proportiones in his numeris, quorum ratio ad Musicē, Arithmeticen, et Geometricā disciplinam pertineat. Neq́ue indignū sanè est, aut ab honestioribus literis abhorrens, ita eorum rationes & præcepta callere, vt facilè cognoscas, quæ minor in quolibet termino sit proportio, quæ maior, quæ item possit æqualis appellari. Nā in Arithmeticis maior quidem proportio est in minoribus terminis: In Musice autem maior est proportio in maioribus terminis: Geometria verò in minoribus, & in maioribus æquali proportione cōponitur: quòd hæc in quibusq́ue proportionibus æquū ius vbiq́ue custodiat. Ex quo Anicius Boëthius, qui Mathematicas à Græcis accepit, perelegenti

similitudine videtur usus ad hanc ipsam proportionũ varietatẽ dignoscendã. Scribit enim, quòd ipsa quidem Arithmetica ei potissimum reipub. cõparanda est, quæ à paucioribus regitur: Musica illi, quæ ab optimatibus: Geometriam verò, inquit, statũ quasi popularẽ effingere, quòd æqualiter omnia pẽsare, ac æstimare iudicetur. Maximè autẽ versatur hæc facultas in his vestigandis, quæ plana & solida dicũtur. Planum enim quod in latitudinẽ & longitudinẽ lineas habet, sicuti triquetra, & quadrata sunt, citra altitudinẽ in area descripta. Solida verò quæ non latitudinem & longitudinem cum linearum numeris habent, sed altitudines extollunt, vt sunt Metæ, Pyramides, Tesseræ, atq; Cubi, quos Latinè quidam quadrantalia interpretantur. Sed hæc aliâs commodè à nobis sunt exposita.

De Romanorum studio in bonis disciplinis. & relata cõtentio inter Lucullum, Hortensium, & Sisennam de historia Marsica componenda. CAP. X.

DElectát me interdum exempla quædã Romanæ nobilitatis, quæ in bonis adeo disciplinis excolebatur, adeo literarum studijs fauebat, vt nihil mirum sit, ad summũ propè fastigium cuiusque eruditionis eos deuenisse. Sed enim nostra ætate illi ferè vulgò haberi solent sapientiores, & nobiliores, qui honestas quid

quidem disciplinas ac literarum cognitionem contemnant. L. autem Lucullus, & qui tum in Romana ciuitate principes agebant, longe aliter sentientes, ita bonis studijs egregiè affecti erant, vt cum viris doctissimis versari assidue, & cōgredi non dubitarint: cuiusmodi præclara illa contentio celebratur inter Lucullum, Hortensium, & Sisennam, de qua putaui esse aliquid afferendum, ne tam ineptè quidam ætate nostra supercilium tollant, ac sese ob id supra cæteros ponant, quòd & literas oderint, & literatos etiam despiciant. Conuenerunt igitur inter se, vt fit, L. Lucullus, Q. Hortensius, & L. Sisenna, idq; ea conditione, vt cui sors contigisset, is Bellum Marsicum describeret oratione vel carmine, Græcè videlicet aut Latinè: prout sors declarasset: quod ipsum quidem cùm L. fortè Lucullo eueniret, Græca oratione eiusmodi historiam diligenter absoluit: quæ & à Chæroneo Plutarcho, & ab alijs quoque celebratur. Facilè autem intelligitur quanto studio, & animi cupiditate togati homines bonis disciplinis incumberent. Nam idem L. Lucullus Imperator maximus habitus est. Hortensius verò orator summus, quem & Cicero ipse in dicendo sibi aliquando prætulit. Sisenna autem in scribenda historia omnes prorsus Romanos, qui ante se scripserant, superauit. Quod

& Cicero idem ad Brutum ingenuè professus est. Sed aliàs de Sisenna, & Hortensio commodè diximus.

Qua vrbanitate Antoninus Geta Imperator per literarũ ordinem conuiuia strueret: quibúsque notis fercula ipsa prænotaret. CAP. XI.

LEpidum sanè commentum atque vrbanum refertur à veteribus, Antonini Getæ Imperatoris in cœnis & in conuiuijs agendis. Fuit enim Geta vir ingenio haud quidem ineleganti, vel inuenusto. Is igitur consuedinẽ hanc in parandis conuiuijs seruabat, vt ipsas cœnas ex appositis literis notari atq; intelligi vellet, scientibus id ipsum seruis. Nam sicubi voluisset in prandio exhiberi perdices, pauos, porcellos, pisces, ac pernas, tum primæ dictionũ litera ad hunc modum apponebãtur, P. P. P. P. vel mutatis aliter literis, Farcta, Fasianos, Ficus. F. F. F. tum alia varij generis edulia pari ordine literarum prænotabat. In quo visus est voluisse aliqua in parte L. Luculli cœnas, atq; ordinem imitari. Hoc autem de Imperatore Geta Aelius Spartianus ad Constantinum Augustum retulit.

Quòd nullæ deorũ imagines per CLX. annos in vrbe Roma fuerint; ex Numæ doctrina. Et quòd Hebræi quoque nullas in templis imagines haberent: aliáque de

tem

templis atque imaginibus memoranda.

CAP. XII.

Res digna memoratu est, quæ à Clemente Alexandrino traditur, de Numa rege Romanorum, eiusq́; religione. Refert enim cũ is fuerit Pythagoricus, Mosis præcepta & ritus ab eo magna ex parte seruatos: nam Pythagoras quidem ad Aegyptios accessit, eorũq́; sacra & mysteria diligenter perquisiuit: ex quo idem Numa, inquit, apud Romanos lege constituit ad exemplum Mosis, necubi dijs imago vlla tribueretur: factũq́; ob id, vt per CLX. *annos ab Vrbe cõdita nulla prorsus Romæ aut depicta aut insculpta deorũ imago vifseretur: quod ipsum Augustinus & Eusebius Pamphilus probant, cùm de Iudæorum sacris & religione differunt. Sedenim in eorũ tẽplo, quod in Solymis nobilissimum foret, nullam fuisse imaginem constat: quod & Cor. Tacitus in historia Iudaica non negat: etsi vt loquacior à Christianis incessitur. Septimius verò Tertullianus sic in Apologetico: Corn. inquit, Tacitus sanè ille mendaciorũ loquacissimus, in eadem historia refert, Cn. Pompeiũ cùm vrbem Hierosolymam cepisset, prætereaq́; templum adisset, speculandis Iudaicæ religionis arcanis, nullum illic reperisse simulacrum: & vtiq; si id colebatur, quod aliqua effigie repræsentaretur, nusquam magis, quàm in sacrario suo esset* exhi

exhibitum: eò magis, quia nec verebatur extraneos arbitros, quanquàm vana cultura. Solis enim sacerdotibus adire licitum, conspectus autẽ cæterorũ velo oppanso interdicebatur; hæc Tertullianus. Zenon verò Citicus in libro quem de moderanda Rep. scripsit. apertè ostendit, ea prorsus contemnenda, quæ cura & studio hominum perficiantur. Sacella (inquit) ac templa construere, nihil quidem necesse est. Nihil enim sacrũ iure existimandum, neq; pro sancto habendũ, quod ipsi homines construxerint. Sed & Xerxes traditur omnia quidem templa in Græcia combussisse, suadentibus hoc Magis, quòd impiũ, ac nefariũ foret, deos ipsos parietibus includere.

An verum sit quod de Numa & Pythagora notauimus: ac ibidem probatum, habuisse Romanos temporibus Numæ regis imagines deorum. CAP. XIII.

Consíderandum melius est, quòd in superiore capite notauimus de Numa rege, & eius disciplinis: nam quæ traduntur à Pamphilo Eusebio, & Clemente Alexandrino, eundem Numam præceptore Pythagora Hebræos sequutum, necubi Romanus populus deorum imagines haberet: autores quidẽ hac in re magni nominis, & doctrina dissentiunt. Dionysius enim Halicarnassæus eruditè probat Numam regem ante philosophũ

Pythag.

Pythagoram quatuor penè ætates vixisse: neq; ullo modo eius disciplinis affuisse: quòd & M. Cicero: & Plutarchus Charoneus, atque Manetus videntur concedere: quoniam. Numa ante Crotonam, & Sybarim urbes conditas, Romanum imperium rexit XVI. *Olympiade. Pythagoras autem* LXIIII. *Tarquinio imperante, qui Superbus est cognominatus. Sed illud penitus à veritate abhorret, quod isti afferunt de Romanis imaginibus: siquidem Numæ regis temporibus (ut C. Plin. tradit) simulacra quædam, & imagines Romæ extiterũt: quãdo idem Numa Ianum geminũ dedicauit, qui pacis belliq; argumẽto in Urbe coleretur: cuius effigies foret digitis ita compositis, ut adnotatione* CCCLXV. *dierũ per significationem anni atq; temporis Deũ se designaret. De quo simulacro etiam Prætextatus in cœnis Macrobianis disputat, cùm Ianũ ipsum pro Sole accipiendum esse copiosè exequitur. Neq; dubium est, Romanorum regum temporibus lignea quidem simulacra, & fictilia in Urbe fuisse: quod et C. Plinius existimauit, etsi Augustinus longe aliter sentit, Varrone autore, cuius, inquit, verba clarissimè testantur, nullum fuisse in Urbe simulacrum deorum per annos* CLX. *factumq; deinceps, ut ex imaginũ ac statuarũ multitudine, religionis cultus negligentior atq; contemptior haberetur.*

De

De Asclepiade medico, qui lectos ęgrotis suspensiles primus excogitauit: ac de tricliniis versatilibus Imperatoris Heliogabali. CAP. XIIII.

Complura scripta sunt à veteribus de Asclepiade medico, qui ætate Cn. Pompeij vixit. deq; eius ingenio atque disciplinis. Is enim præter alia multa documenta, quæ ad artem medendi pertinerent, blandimēta etiā, & quasi lenocinia commentus est, ad ægrorū gratiam atq; iucunditatem. Siquidem & balneorum consuetudinem celebrē fecit, primusq; lectulos excogitauit suspensiles: quorum molli faciliq; iactatione aut alliceretur somnus, aut morbi ipsi magis extenuari possent: quod à C. Plinio relatum est ex M. Varronis commentarijs. Idem præterea Asclepiades permulta in arte medendi commutauit, quod & Themison eius successor sectatus est. De vario autē Heliogabalo, qui supra omnia rerum prodigia mollissimus fuit, traditum est, eum versatilia triclinia habuisse, in quibus quandoq; amicos suos ponere consueuit, eosq; violis & floribus obrutos opprimere: sic vt aliqui animam efflauerint: quod in historia Lampridij memoratur ad Imperatorem Constantinum.

PETRI

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA.

*

LIBER XV.

Historia de Cleomede Pycte, & quibus gestis atque honoribus claruerit: ex Theodoreto, & aliis autoribus. CAP. I.

CELEBRATUS est à C. Plinio *Euthimus Pyctes insignis, qui oraculo etiam summi Iouis consecratus traditur, quoniam semper Olympiæ victor, & semel victus fuit. Qua in re complura sunt allata à doctissimo viro Hermolao ex Pausania lectione: & si de oraculo hoc nihil omnino apud Pausaniam comperies. Legimus autem apud autorem Theodoretum nomen Pyctæ alterius, cui nomen Cleomedes, quem Pythius Apollo vt deum coli iusserit: sicuti Pythia carmine probatum est:*

ὕστατος ἡρώων Κλεομήδης ἀστυπαλιεύς,
ὃν θυσίαις τιμᾶτε μηκέτι θνητὸν ἐόντα,

B Puto

Puto autem non iniucundum fore legentibus, si ea hoc loco referamus, quæ ad historiam hanc Cleomedis pertinent. Is igitur aduersarium Vnico ictu cùm percußisset, latera eius adaperuit, atque iniecta manu intestina eduxit: sed cum iudices hi, qui certamini præsidebant, nimiam illam crudelitatem mirati essent, mulctandum quidem Cleomedem putarunt: is verò grauiter iratus discessit, ac dum iter per forum capeßit, columnam disiecit, qua tectum literarij ludi suffulciebatur: eaq́ ruina pueros omneis (qui in eo ludo seßitabant) perobruit. Quibus gestis factum est, vt eum Pythius inter deos retulerit, vt est autor Theodoretus. Oraculi autem ipsius, quod suprà retulimus, sentẽtia hac est: Vltimum heroum Cleomedem Astypalensem, colendumq́ sacrificijs, quando mortalis esse iam desierit. Sed & Pausanias, à Cleomede refert LXXI. Olympiade in pugilatu Iacchum Epidannium fuisse occisum: cumq́ damnassent eum iudices, quòd iniquius se gesserit palmamq́ illi abstulissent: mœrore nimio affectus, ad insaniam redactus est, & Astypalaeam redijt, columnamq́ ibidem euertit, qua literarius ludus fulciebatur: eoq́ casu sexaginta fermè pueri traduntur in ludo extincti. Quocirca cum illum sui ciues lapidibus impeterent, in Mineruæ templum se recepit, atq́ arcam ingressus, quæ fortè in templo aderat

erat

erat, operculo se obtexit, diuq; frustra laborarunt Astypalenses, vti eam arcam aperirent: Verùm confractis tandem arcæ illius lateribus, nusquam Cleomedem compererunt. Itaq; in re tam mirifica Delphos miserunt, qui oraculum consulerent super ijs, quæ Cleomedi euenissent: responsumq; à Pythia est idem carmē, quod ex Theodoreto attulimus: Vt Astypalenses diuinos ei honores exhiberent, & veluti deum colerent. Quod ego cùm diligentius aduerto, miratus penè sum, à Plinio fuisse prætermissum, viro in omni antiquitate perquirenda diligentissimo. De hoc ipso Cleomede Plutarchus, Celsus, & Enomaus permulta referunt: etsi alicubi Diomedem pro Cleomede reperias.

Nobile exemplum de Alexandro Macedone: contra inutiles labores, & nimis curiosam sedulitatem. CAP. II.

PErsæpe in vita id accidit, vt non pauci operam, ac studium in his rebus collocent, quæ etsi difficultatis multum, atque laboris præ se ferant, nihil tamen vtilitatis & emolumenti habent. Nec enim probare illa primo aspectu debemus, quæ non sine summo etiam conatu atque vigilijs consequi possumus. Siquidem non semper in arduis ac difficilioribus virtus versatur: quod ab ipsis etiam Stoicis assertum est. Sed Alexander ille Philippi filius, exemplo quidem honestissimo, idem cōprobauit. Nam cùm

militem quendam in exercitu haberet, qui ex distante spatio grana ciceris missa in acum statim ac sine frustratione insertaret, simulq; rem hanc plerique, vt arduam & mirificam, spectabundi efferrent: tū rex (vt egregia vir prudentia) eiusdem leguminis modio militem illum donauit, dignißimum sanè illo opere premiū. Haud enim ad cuiusquam id vsum, atq; emolumentum pertinebat. Neque verò desunt, qui inepto ambitu laboréque inutili ac superuacuo tempus optimum conterant istis nugis. Quæ vana quidem sedulitas perelegáti voce à Græcis ματαιοτεχνία est appellata. Id autem de Alexandro rege exemplum, & Fabius ad Marcellum Victorium refert: quo maximè loco exponit an sit virtus Rhetorices.

Quid sint apud Iureconsultos Reliquatores: & quid item Reliquari, & Reliquatio: ac loci aliquot in iure ciuili expositi.

CAPVT III.

IN libris Digestorum, quo loco de publicanis & vectigalibus agitur, verba hæc sunt: Ad conducendum vectigal nemo inuitus compellitur: & ideo impleto tempore conductionis ea locanda sunt. Reliquatores vectigalium ad intuendam conductionem, antequàm superiori conductioni satis fiat, admittendi non sunt. Hæc est autem vera & genuina in libris vetustioribus lectio: quæ peruersa, interpolatáq; in vulg

in vulgatioribus habetur: nam pro illo quod & nos legimus, Ea locanda sunt: inuenies, Licitatores alloquendi sunt: quod Accursius quoque Florentinus agnoscit: & quo loco nos, Reliquatores: illi subdiderunt, Licitatores: sicuti quod in principio legis huius erat, Locatio, subdiderunt isti, Licitatio. Neque obscurus admodum, sed perfacilis est verborum intellectus: satis fore ex vsu, quoties dies exacta sit, in qua vectigalia quis publicè conduxisset, iterum ea locare auctione: nec enim iniuriam cui quam fieri, si maius pretium quaratur locandis vectigalibus: quando nemini liberum non sit abstinere conductione. Sunt igitur ea locanda impleto tempore conductionis: neque debent, inquit, admitti ad retinendam conductionem, hoc est, ad licitationem alteram, reliquatores, id est, qui nondum integrum soluerunt, sed reliquum sibi aliud ad soluendum fecerunt. Nam hi sunt propriè Reliquatores, qui quod alicui debent, ex asse & integro non persoluunt, sed alicuius partis debitores adhuc remanent: quod etiam ad illos referri potest, qui malam rationem reddunt. Hinc verbum deductum est Reliquari, id est, reliquam ad solutionem facere: & Reliquatio, qua in nostris Iureconsultis haud infrequenter comperias. Habes id in Scauola verbis: Ea, inquit, qua mala ratione reliquatus est, quasi furatus re-

posuerat. Pro quo vulgati codices habent: Ea quæ mala ratione reliquáque curatus est, & apud eundem: Humanum est reliquari vsuras, neque ab ipso, qui ex administratione, neque à fideiussore eius, & multò minus à magistratibus, qui auctione acceperint, exigi oportet. Pro illo autem Reliquatus est: aut Relinquitur, aut Relictus est, in cunctis ferè exemplaribus inuenies: vnde nullus omnino sensus elici potest. Quòd sicubi etiam integrum adhuc permaneat, & reliquari verbum, & reliquator: nescio tamen quo pacto mutare hoc interpretes (ita creuit inscitia) & inuertere conantur. Sic autem Paulus in iure ciuili consultissimus: Legatarius (inquit) proferebat manu patris familiæ reliquatum, quod Accursius falsò Reliquarum legit. Quin & idem Paulus alibi: Si pupillus (inquit) post suam libertatem rationibus contentione acceptis: reliquationem eius sequutus vsuras acceptauerit, priuilegium suum nõ amittit. & paulo post: Quod ex conditione reliquatus est, accepisse inde videtur. Sed & Scæuolæ verba de instrumento legato hæc sunt: Reliquatus est amplam summam. De finibus item regundis sic Papinianus: In quibus potest ei consentit reliquatus est: quod & vulgatissimi codices habent, & ab Accursio probatur. Agnouit hoc in Pandectis etiam Politianus, cui potestas facta est Florentiæ

rentia à summo magistratu, ut cum Pisanis illis archetypis Digestorum libros percenseret, qui in sacro palatio obseruantur: quod ille ut homo gloriæ cupidior, velut instar copiæ cornu, vel diuina virgula, se assequutum prædicabat.

Quamde, pro Quàm, apud veteres dici solitum: & Lucretij poëtæ versus emendatus, atque expositus: tum alia ibidem addita. CAP. IIII.

PVdet interdum me bonarum disciplinarum, quando in tot, ac tam altis tenebris versemur: ut autores etiam meliores violati adhuc deprauatiq́; legantur: cuiusmodi sunt, ut alios omittam, Tit. Lucretij libri, in quibus innumeri quidem errores, atque fœdissimi increuerunt, inscitia librariorum: quocirca amissum penitus, atque perditum videretur, quod à Marco Tullio in emendando Lucretij poëmate impensum est, quanquam ætate nostra laudem illis debemus, qui aliqua in hoc autore, collatis ut fit exemplaribus, emendarunt. Sed in hoc tamen video à quibusdam improbissimè peccari, qui maiore animo quàm iudicio, meliora interdum adimunt vel inducunt, alia distorquent & contrahunt. In quo male docti homines passim aberrant: sed multò maiore damno doctiores. Quod equidem nuper cognoui in his Lucretij versibus contra Heraclitum philosophum.

Heraclitus init quorũ dux prælia primus.
Clarus ob obscuram linguam, magis inter inaneis,
Quamde grauis inter Graios, qui vera requirunt.

Quo loco non, Quamde grauis: sed, quàm grauior, audacißimè subdiderunt: ignorantes arbitror illud Quamde, apud veteres perinde valuisse ac Quàm comparationis dictionem. Nam & locum hunc Sext. Pompeius signauit in libro de priscis verbis XVI. tum prolatis veterum exemplis exponit, qui hoc idem dixerunt. Et Lucretius poëta, inquit, Quamde, pro Quàm, dixit: sicuti etiam Liuius Andronicus poëta vetustißimus:

Muro magis fretus, quamde manus impetu,

Iam & multa extima falsò indiderunt, quo loco pars multesima ab eodem Lucretio scriptum est ex his verbis:

Et videas cælum summai totius vnum
Quàm sit paruula pars: & quàm multesima constet,

Qua in re Grammaticorum nobis autoritas patrocinatur, quando & centesimus & millesimus, probè dicitur. Partem multesimam, inquit Nonius, nouè positum est à Lucretio pro minima: ne quis fortè paulò incautius atque audacius à veteribus discedat. Quæ à me vel ob eam rationem sunt adnotata, quoniam

Mar

Marullus Byzantius ætate nostra, vir alioqui diligens, paulò improbius delere hæc, & alia pro ingenio subdere tentauit, quæ ab eius quoque sectatoribus recepta sunt pro verissimis.

De Hadriani Imperatoris ingenio, & vrbanitate: & qua talione Florum poëtam represserit, versiculis eiusdem relatis.

CAPVT V.

Haud herclè immeritò in Romanis literis permultum commendatur Hadriani Cæsaris ingenium, tum eiusdem quædam veluti peculiaris vrbanitas. Inter alia verò complura, non sine magna ac mirifica oblectatione legi responsum illius ad poëtam Florum: nam Florus ipse homo tum dicacior, cùm diuum Hadrianum inter Scythas ac Britannos versantem videret, atque in locis admodum remotioribus, asperrimisque agentem, de eo sic lusit:

Ego nolo Cæsar esse,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas.

At noster Hadrianus cùm istiusmodi versiculos legisset, statim perurbanè Florum retaliauit: sed adeo lepide, adeò eleganter, & venustè, vt Hispanum certè acumen, atque innatam eius festiuitatem agnoscas. Sic autem ad Florum:

Ego nolo Florus esse.

Ambulare per tabernas,
Latitare per popinas,
Culices pati rotundos,

Id ipsum et Aelius Spartianus ad Imperatorẽ Diocletianũ retulit. Certare enim Hadrianus cum philosophis, & poëtis consueuit: etsi disciplinarum professores ferè ut doctior (quod inquit Spartianus) risit, contempsit, obtriuit.

Dici solitum apud Veteres, Trabes, canes, duces, in singulari, pro eo quod est trabs, canis, & dux: & alia eiusmodi obseruata ex M. Varrone & aliis. CAP. VI.

P*Arum aequo animo minutiora quaedam notarem, ni quorundam esset inscitiae occurrendum, qui cùm paulò indiligentius obseruent ipsam antiquitatem, siquid minus peruulgatum ac protritum dicatur; statim perinde atque insolens, & barbarum reijciunt & contemnunt. Comperies autem in veterum scriptis frequenter haec: ut trabes, canes, plebes, & his similia, in singulari numero: sicuti & Sepes animal apud Vergilium: ut notauit Ausonius: cum Seps à M. Cicer. dicatur. Nec enim aliter ferè vetustiores illi posuerunt: ut Cn. Neuius, Accius, Plautus, Attilius & alij. Unde illud Q. Ennij vulgatissimum de Argo naui:*

Utinam ne in nemore Pelio securibus
Caesa cecidisset abiegna ad terram trabes.

Et item in eiusdem Annalibus:

Labitur

Labitur vncta trabes remis rostrata per altum.

Iam & Plebes multò etiā frequentius reperitur: cùm & ipse quoq; poëta Ausonius (qui sub Valētino Augusto floruit) sæpius protulerit:

Lata operum plebes (inquit) festinantésq; coloni. Et alibi:

Consona quem celebrat modulato carmine plebes.

Hinc & tribunos dicimus plebei casu patrio, sicuti ex grammaticis vetustioribus colligitur. Canes verò, & Duces dici in singulari certum est: autoritate M. Varronis in libris ad M. Ciceronem de Latina lingua: qui & Qu. Ennium in hoc, & Lucilium aduocat: ex quo versiculus Ennianus:

Tantundem quasi fœta canes sine dentibus latrat.

Et affirmare quidē videtur idem Varro, fuisse apud vetustiores in vsu: vt ita proferrent: quoniam natura ipsa in quaque re magis in corrupto principio, quàm à libidine hominum incœpit. Videmus (vt inquit Varro) ex his verbis trabes, duces, de extrema syllaba e, literam inclusam: & ideo in singulari factū est trabs, & dux: contrà ex singularibus nō tam videmus quemadmodum facta sint ex b, & s, trabes: & ex c, & s, duces. Sed hæc satis, ne paulò minutiora consectari auidius videamur

mur: etsi hac ipsa rerũ literarũmq; discrimina diligẽter, & accuratè examinẽtur interdum à doctioribus, quod & Iulij Cæsaris analogici ad Ciceronem libri affirmant.

Qui sint apud Iureconsultos Pedanei iudices: & qui item Pedarij fautores, & Senatores ex commentariis Atticis.

CAPVT VII.

QVi sint Pedanei iudices, in veterum scriptis, non facilè comperies qui tibi exponat, nisi ad ipsos accedamus Iureconsultos: in quorum videlicet commentarijs scriptum est, eos appellari iudices pedaneos, qui minores causas, ac negotia humiliora obeãt: quãdo alij nuncupati sunt aut Honorarij, aut etiam Prouinciales, qui detineri consueuissent in maioribus officijs, & honestioribus causis. Solebat enim Sen. P. Q. R. habere prouinciarum præsides, quorum erat officium varias, multiplicésque causas absoluere. Quòd si ijdem nimium fuissent rebus publicis occupati, permissum ijs erat, alios iudices subrogare, qui in reliquas causas incũberent: & hos quidẽ Pedaneos appellarũt. Ex quo Diocletianus, & Max. A. A. in hunc modũ præceperunt: Placet nobis præsides de his causis, in quibus eò quòd ipsi nõ possent cognoscere antehac, pedaneos iudices debeant notionis suæ examẽ adhibere: ita tamẽ, vt si vel propter occupationes publicas, vel propter

pter causarum multitudinem, huiusmodi omnia negotia non potuerint cognoscere, dandi iudices habeant potestatem. Quod etiam Iulianus Imperator ad præfectum prætorio, commodius videtur exposuisse: Quædam, inquit, sunt negotia, in quibus superfluum est moderatorem expectari prouinciæ, ideóque Pedaneos iudices, hoc est, qui negotia humiliora disceptent, cõstituendi damus præsidibus potestatẽ. Hactenus de pedaneis iudicibus in cõstitutionibus Augustalibus. Pedarij autem fautores hi à quibusdam sunt appellati, qui in alicuius sententiam pedibus irent, eoque suffragio studium ac fauorẽ præstarent: vnde & Pedaria sententia, sicuti in Laberianis mimis notatum est: cùm non verbis quidem aut punctis, sed pedibus in alienã irent sententiã. Neque autem me latet, quòd equites pedarij, senatorésque alia ratione dicti sunt, sicuti C. Bassus affirmauit. Nã Romæ erant Senatores Curules, id est, qui sella curuli honoris, ac decoris gratia, in Senatũ vehebantur. Tum erant etiam qui nondum curulem dignitatẽ cepissent: quoniamque pedibus in Senatũ pergebãt, ob id appellarunt eos Pedarios: sic & equites qui dum nõdũ essent à Censoribus in curiã lecti, etsi poterant in senatũ accedere, & ius habeãt sententiæ, non tamẽ Senatores erãt, atque ob id in aliorum sententiam ferè descendebant, quam

senatus

senatus principes rogati essent. De quo permulta etiam à Gellio referuntur in Atticis lucubrationibus.

Quàm eruditè à nostris Iureconsultis verba Latina exponantur: & quomodo apud eos Liberi & Parentes accipi debeant: non aspernanda obseruatio.

CAPVT. VIII.

VErum profectò est, quod à viris eruditioribus affirmari solet: veteres quidē Iurecōsultos in cognoscēdis examinandisq; verborū viribus maximè præstitisse. De his nunc agimus, qui ante Vlpiani ætatē vixerunt: quoniā Romanorū tunc eruditio, & quasi puritas, deformari, atq; infici cœpta est. Sed cum nuper Iustiniani principis August. commētaria legeremus, quæ per satyram penè collecta sunt: nos illud cū primis tenuit, quòd haud paucas voces, quàm à nostris Grammaticis, apud eū aliter explicari inuenio, cuiusmodi hoc est: Quonā significatu Parentes & Liberi accipi debeant. Dicūt enim relatione quadā referri Filios ad Patres, eósq; simili voce & Liberos, & Parētes appellitari. Sed apud ipsos Iurecōsultos Parētes accipimus eos, qui ad quintum vsq; cognationis gradū deueniunt: sicuti etiā Liberos: nam pater, auus, proauus, atauus, tritauus. Parentū nomine cēsentur: Liberos verò dicimus filios, nepotes pronepotes, abnepotes,

tes, trinepotes. Ex quo Paulus Iurecõsul. in libro de cognationibus, Parẽtes, inquit, vsq; ad tritauũ apud Romanos proprio vocabulo nominantur: vlteriores, qui nõ habẽt speciale nomen, Maiores appellantur. Itẽ Liberi vsq; ad trinepotẽ: vltra hos, Posteriores vocantur. Vulgatũ verò quod à Calio Placido & A. Gel. de Liberis traditur, hac videlicet voce & vnicũ significari, etiã filiã, quoniã in singulari valeat etsi in plurali proferatur. Quod Asellio in Ro. historia, & Ser. Honoratus in Vergiliano commentario asserunt.

Quanta calamitas rei Latinæ accesserit ex interitu Hermolai Veneti, Pici Mirandulæ, & Ange. Politiani: tum de liberalitate Laurentij Medicis erga Hermolaum, ac de iniquitate sui temporis. CAP. IX.

NEscio quo fato superiore anno euenerit, quo Francorum rex Carolus Italiã cum infesto exercitu, & instructis copijs inuasit, vt principes viri in literis, atque in summis disciplinis clarissimi perierint: hoc est, Hermolaus Barbarus, Io. Picus Mirãdula, & Ang. Politianus: qui omnes in ipso statim Francorum aduentu & conatibus immaturo obitu ad superos concesserunt. Sed enim literæ ipsa ac studia bonarum artiũ simul cum Italia libertate cœperunt paulatim extingui, barbaris ingruentibus, cùm deessent hi homines, qui

illas

illas suo patrocinio, assiduisque studijs mirificè fouerent: qualis inter alios vir summa sapientia & egregio animo Laurentius Medices. Quod ego libentius refero, ut agnosci possit, vel hoc uno exemplo, quàm felicissimè tunc ageretur cum literis atq; literatis. Nam cum Hermolaus Barbarus Reipu. Veneta nomine legationes fortè per Italiam obiret, & ad vrbem Florentiam obiter accederet, Laurentius Medices (qui Florentinā Rempublicā non minore tum cōsilio, quàm fortuna gubernabat) statim tanto viro cū amicis pluribus (ut fit) obuiā procedit: nihil veritus, quòd agros pedes haberet, ac summis doloribus vexaretur. Tum in Caiana villa (quā infinitis propè sumptibus ædificabat) honorificentissimè illū accepit: simúlque tanti hominis ingenio, & doctrina singulari prouocatus, eam quoq; liberalissimè studiorū nomine illi obtulit, cum insigni atq; instructissima bibliotheca, quam ad exēplum Philadelphi mira tū industria parauerat, ut in eo quasi Musarum secessu simul cum Pico Mirandula honestioribus disciplinis, ac philosophia sacris pro arbitrio incumberet. In quo Hermolaus Barbarus (ut homo maximè humanus) libenter se dixit, & studiorum causa, & Laurentij merito talem animum agnoscere: villámque ipsam, si per publicas curas liceret, excipere. Qua res monere interdum me

solet.

solet, quàm breui tempore fortunæ ratio commutetur, quámque iniquè nunc agatur cum bonis studijs: siquidem pro melioribus disciplinis vitia, pro humanitate & officijs, bella & cædes successerunt: vt illud Arbitri iure optime probari poßit:

Qui pugnas & castra petit, præcingitur auro,
Vilis adulator picto iacet ebrius ostro:
Et qui sollicitat nuptas ad præmia peccat:
Sola pruinosis horret facundia pannis,
Ac inopi lingua desertas inuocat artes.

De diis ipsis, eorũq; nominibus in Romanis sacris: qui segetibus, ac frumentis præsiderent, ex Varronis & Augustini libris. CAP. X.

SCripta sunt ab Augustino complura de Romanis Dijs quæ magna ex parte accepit ex libris M. Varronis. Quo autem loco de minoribus Dijs ac plebeijs, vt vocat, agitur, in hunc modum disserit: Proserpinam, inquit, veteres frumentis germinantibus præposuerunt: geniculis verò nodisq; culmorum deum Nodinum: inuolucris autem illis folliculorum deam Volutinam: cùm folliculi patescunt quo spica exeat, deam Patelenam: cùm segetes nouis aristis æquantur, Hostilinam deam: quoniam Hostire & Hostimentum apud priscos pro exæquatione accipitur. Sed & Florã n ex

adijcit, Lacticinámque, & Maturam, quòd hæc olim numina frumentis florētibus, lactentibus, ac maturescentibus præsiderēt. Hæc Augustinus ex M. Varrone. In libro autē de agricultura sic apud eundem Varronem legitur de spica, & eius partibus. In spica, inquit, hordei & tritici tria ferè continentur, granum, gluma, & arista: & etiam primitus spica cùm oritur Vagina. Granum quod intimum solidum est, Vocatur, Gluma Verò folliculus eius: Vnde & Glubere Verbum, eò quòd folliculo granum (Vt inquit) deglubatur. Arista, quæ Velut acus tenuis longa prominet ex gluma. Sed hæc apud autores copiosè explicata sunt.

Quàm molli animo Artemon Periphoretus fuerit: & historia perlepida de mirifica eius formidine. CAP. XI.

QVàm molli animo, atq; effœminato, Artemon fuerit, in Græcorum commentarijs abundè traditum est: in quibus inuenitur, hunc ipsum consueuisse nunquàm incedere suis pedibus, sed lectica Vti, in qua ferè circumgestaretur: quocirca ridiculo cognomento Periphoretus est nuncupatus. Poeta autem Anacreon acerrimis Versibus illius mollitiem, atque prodigiosum luxum est insectatus: nec secus quidem, atque apud nos Menam libertum Flaccus Horatius: aut Strumam Nonium Catullus: quòd Vterq; corruptis moribus

ribus, atque incredibili fastu vixerit, in ea præsertim ciuitate, quæ cæteris omnibus vitæ integritate, præclarisque exemplis proculdubio præstitit. Sed & Plutarchus Chæroneus, ex historia Pontici Heraclidæ, Artemonem fuisse scribit supra cæteros homines mollem, atque in tota vita voluptarium: animo etiam prępauido, & ad omnia vitæ momenta incōstantia singularis. Duos nanque seruulos semper apud se continere solitus est, qui scutum æneū supra suum caput sublatū gestarent, ne quid fortè in eum desuper posset excidere: quòd siquando proprios lares egrederetur, versatili lectica circunferri consueuit. Neque nos præterit eundem pro fabro à quibusdam habitū, ac loripedem creditum. Quæ omnia (vt est autor Plutarchus) abundè refelluntur ab Heraclide. Huius Artemonis imaginem Phidias marmore absoluit, quæ à C. Plinio magnoperè commendatur: quo loco Astragalizontes, Diadumenum, & Doryphorum eiusdem magnis laudibus extollit.

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA

LIBER XVI.

Quæ fuerit origo Hetruscæ disciplinæ, ac de Tagete vate, qui è glebis extitit, eiúsque libris diligenter obseruatum.

CAPVT I.

QVAE fuerit apud po. Ro. disciplina Hetrusca, & quanā eius origo, in quibusq; maximè conferretur, visum mihi est breuiter annotare, quoniā S. P. Q. R. nihil propè magnū, aut memorandū faceret, quin illud ipsum Hetruscis antea monstrantibus, atq; decretis probaretur. Sed prius de origine sicuti M. Cicero, aliiq; permulti tradiderūt. In agro igitur Tarquiniensi cū terra ipsa paulo altius araretur, sulcusq; altius imprimerētur, Tages quidā repente extitit qui aratorē ipsum affatus dicitur. Is autē Tages pueruli effigie (vt Cicero ex cōmentariis Hetruscorū tradit) apparuit esse prud

prudētia quidē senili fuit. Verū cū ad eius speciem bubulcus obstupesceret, edita voce, vt fit, maximè inclamauit: què euenit, vt breui tempore magno quidē cōcursu permulti ex Hetruria eodē conuenerint. Tū Tages idē multis audientibus cōplura loquutus est, quæ diligenti cura excepta sunt, ac literis cōmendata. Neq; enim aliud Tagetis verba continebant, quàm aruspicinæ disciplinā, quæ multis subinde obseruationibus aucta, atq; amplior facta est: sic vt ea fulminū, fulgurūq; & ostentorū sciētia traderetur: quod & Plutarchus alicubi, et alij plures explicāt. Sed & Marcellinus Ammianus Tagetis libros citat, quibus prodigia quædam ac portēta possent interpretari: quæ in re suū officiū Hetrusci vates, atq; sacerdotes præstabāt. quod & poëta Latini et ipsa decēuirales tabulæ testātur, in quib⁹ illud de Hetruscis:

Prodigia, & portenta ad Hetruscos, & Aruspices,
Si senatus iussit, deferunto.
Hetruriæ principes disciplinam docento.
Quibus diuis creuerint procuranto.

Liuius præterea autor est, non minore studio consueuisse Romanos literas Hetruscas discere, quàm postea Græcis incubuerunt: quod alibi retulimus. Quin & Labeo Antistius, qui in iure pontificio, & omnium veterum doctrina, doctus est habitus, libros Tagetis exposuit,

eiusq; disciplinam Hetruscam quindecim volumnibus explanauit: quod & Fulgentius ad grammaticum Calcidium refert, quo loco de Manali lapide differit.

De serpentũ natura & ingenio in Ægyptia theologia: & qua ratione accipitris caput illis addatur: aliaq; de accipitre memoranda. CAP. II.

Mirum profectò est quod ab Aegyptijs de natura & viribus quorundam animantium traditum sit: quod vt magis illi posteris cõprobarent, inter notas hieroglyphas, siue sacerdotales, vt quidam vocant, retulerũt: sicuti de serpente, & accipitre nũc subit. Nam fuisse diuinum animal, ac diuinam serpentis naturam non Taurus modò, qui & Thoth ab Aegyptijs dicitur, in Phœnicum theologia testatus est: sed etiam Phœnices, atq; Aegyptij, quòd in eo supra cætera quidem animantia spiritus acrior, atq; amplius ignis existat. Quæ res cum ex illo celeri gressu ostenditur sine vllis pedibus manibusq;, vel alijs instrumentis: tũ quòd ætatem subinde cũ exuuijs renouant, ac iuuenescunt. Itaq; Phœnices populi Dæmonem hunc felicem, Aegyptij Eneth appellarunt, cui caput accipitris adijcientes, celeritatem illius præcipuam indicabant: quod & Philon Byblius

blius scribit, qui Sachoniati historiam ex Phœnicum lingua in Græcum sermonem conuertit. Epies verò, qui apud Aegyptios deorum maximus interpres est habitus, cum naturam accipitris, & anguis referret, Diuinissimum, inquit, animal serpens, & accipitris habens caput perquàm mirificum est. Nam sicubi sublatis palpebris effingebant, tum omnem Aegypti regionem suo lumine complebat: sin clausis oculis fuisset, tenebras circumfundi notabatur: vt nihil dubium sit, naturam eius maximè igneam existimasse. Iidem præterea Aegyptij totius orbis molem demonstrantes, inter circulum aëreum & igneum serpentis effigiem cum capite accipitris circumducunt: vt instar sit Græcæ huius literæ Θ, quæ theta dicitur. Per circulum enim magnitudinem, ac formam totius orbis intelligunt per anguem verò, qui medium intersecat, bonum dæmonem, cuius merito, ac beneficio omnia alantur, vigeant, atque contineantur. Quin & Zoroastres ille Oromasi filius, qui apud Persas maximè sapientia præstitit, in sacra historia de rebus Persicis in hunc modum de re hac meminit: Deus, inquit, accipitris caput habet: Is enim inter omnia, quæ labem nullam, aut corruptionem sentiant, primus ingenitus, nec interiturus vnquam partium expers, sibiq́ ipsi similimus: bonorum omnium auriga

& autor, rerum pater omnium, optimus ac prudentißimus, sacrum iustitiæ lumen, absolutißima naturæ perfectio, eiusq; inuentor, & sapiētia. Quæ omnia copiosè prosequitur Pamphilus Eusebius ad Episcopum Theodorum.

De fœdere inter Gabios & Romanos, quòd in corio bouis instar Clypei exaratum fuerit: & vnde Clypeis nomē, & quid item Clypeare verbum designet.

CAP. III.

F*Acta est mentio in veterū scriptis, de eo fœdere, quod inter Gabios & Rom. actū est, Tarquinio Romanū Imperiū regente. Sed illud in primis notandum, quòd in corio quidem bubulo eius capita & conditionem exararunt priscis literis, vt refert Dionysius: cumq; instar Clypei foret, in templo Iouis locarunt. Qua in re Pompeius Sextus Dionysio accedit, vt in eius commentarijs probatur, quos à Verrio Flacco collegit, etsi iuramentū Dionysius vocat; in quo sanciendo eximium bouem immolarunt. Clypeum, inquit Pompeius, ob rotunditatem veteres corium bouis appellarunt, in quo Romanorum fœdus cum Gabijs foret descriptum. Subit autem ex his Clypei formam fuisse propè rotundam: vnde & Clypeodes gemma apud priscos nobilis, etsi de forma quidam dissentiunt. Dictum verò à cluendo Clypeum, multis video persuasum*

suasum: quod apud Veteres pugnare significat: alij à calatura ipsa affirmant, id est, ἀπὸ τῦ γλύφειν, quòd in Clypeis imagines forẽt. Cuius certè Plinius, Vir in bonis disciplinis acri iudicio, ab ipsis imaginibus dictum refert, qualibus in Troiano bello pugnatum sit: non autem à cluendo, Vt peruersa subtilitas Grammaticorũ Voluit. A Clypeis Verò deductum est Verbum Clypeare, pro eo quod est; Clypeo se protegere: Vt apud poëtam Pacuuium lectum est. De quo & Varro Terentius ad Marcum Ciceronem retulit: Pacuuianum esse Verbum Clypeare: qua figura & à Cinna dictum est Galeare. Ita enim Pacuuius in Hermione fabula,

Chlamyde contorta astu clypeat brachium.

Quod ipsum etiã Nonius obseruauit: etsi apud hunc parum integra Verborum fides seruetur.

De viribus & ægritudine Amoris, ac de eius remediis, copiosè relatum ex Arabũ commentariis. CAP. IIII.

QVi de morbis hominum scribunt, eorúmque remedijs, inter alia morborum genera Amoris etiam tabem, atque ægritudinem referunt, sicut Græcorum ferè, atq; Arabum commentarij testantur: nã in his multò maior atque copiosior eius disciplinæ cognitio reperitur. Quod equidem satis probaui, cùm ea nuper legerem, quæ de morbo ipsius Amoris, ac

de remedijs apud Arabes tradita sunt. Ad hanc enim propè sententiam de Amoris morbo edisserunt: Nihil est aliud amoris ægritudo, quàm nimius animi affectus, atræ bili affinis, atq; consimilis: qui mentem aßiduè agitans, perurit ex imagine & forma alicuius pulchritudinis, quæ oculis & animo amantis insidens incumbit. Is autē magis subinde inardescit, insiti desiderij fomentis accensus, donec votū consequi valeat. Huius verò morbi hæc signa, sicubi profunditas oculorū adsit, & immodica siccitas. Desunt enim lacrymæ, nisi forte superuenit fletus. Iam & palpebræ ipsæ motu penè aßiduo veluti conniuentes subsultant, sic vt aliquando gestire, & subridere eiusdem vultus appareat, ceu illud ipsum, quod animo agitat, libens aspicere, vel audire videatur. Est & eius spiritus veluti interfectus, & subsultans, varieq; aut depreßus, aut elatior. Quod ipsum pro animi æstuantis fortuna & conditione contingit: siquidē affectus ille miris modis permutatur: vt qui lætitiā, fletum, hilaritatem, tristitiā, spem, metū, audaciā, pauorem, præ se ferat, nec in aliquo poßit consistere: tum id maximè temporis, quo de amore, eiusq; viribus differētem audiat, laboresq; & insidias, iniuria, incommoda, atq; repudia referantur. Membra verò ipsius admodum arescunt, mirisq; modis impallent: nam & oculi altius resident,

fiant, & palpebræ nimijs vigilijs ac fletu tabidæ obliuescunt: venæ autē & arteriæ ipsius nullum ferè ordinem seruantes, susq; deq; se habent. Illarum enim pulsus maximè permutatur, ut ea ratione mentis diuersitas, atque æstus abundè intelligatur. Magis ægritudo apparet, sicubi de re amata mentio incidat, aut hoc ipsum repentè oculis amātis occurrat. Quò fit, ut cognosci etiam possit quod ametur, etsi callidè dissimuletur, aut obstinatè pernegetur. Ita enim facilè deprehenditur, nec ubi medicorum solertia desiderari possit. Primò igitur complura nomina proferat medicus, eaq; subinde repetendo ægroti pulsum obseruet: qui, ubi amatæ rei nomen editū est, mirificè immutatur, quòd intersectus ac subsiliēs est. Dein etiā similia quædam dissimulanter medicus repetat, ingeniūq; & mores eius, quæ amātis affe ctū excitant, ad memoriā reuocet: ac tū ex ipsis venarum pulsibus satis pernoscet & vim & causam ægritudinis. Quibus diligenter consideratis, videndum erit, siqua ratione congredi, atq; coniungi possint: id enim potissimū sanientis morbi remedium censeri debet, quo & animo & corpore facilius conualescat. Quòd si fieri ullo modo id nequit, ut coniungātur, alia quoq; remedia excogitanda sunt, quibus illa tabes et animi affect⁹ tollatur. Permulta verò sunt, quæ in Arabū monimētis traduntur: sed

nul

senatus principes rogati essent. De quo permulta etiam à Gellio referuntur in Atticis lucubrationibus.

Quàm eruditè à nostris Iureconsultis verba Latina exponantur: & quomodo apud eos Liberi & Parentes accipi debeant: non aspernanda obseruatio.

CAPVT. VIII.

VErum profectò est, quod à viris eruditioribus affirmari solet: Veteres quidē Iurecōsultos in cognoscēdis examinandisq; verborū viribus maximè præstitisse. De his nunc agimus, qui ante Vlpiani ætatē vixerunt: quoniā Romanorū tunc eruditio, & quasi puritas, deformari, atq; infici cœpta est. Sed cum nuper Iustiniani principis August. commētaria legeremus, quæ per satyram penè collecta sunt: nos illud cū primis tenuit, quòd haud paucas voces, quàm à nostris Grammaticis, apud eū aliter explicari inuenio, cuiusmodi hoc est: Quonā significatu Parentes & Liberi accipi debeant. Dicūt enim relatione quadā referri Filios ad Patres, eósq; simili voce & Liberos, & Parētes appellitari. Sed apud ipsos Iurecōsultos Parētes accipimus eos, qui ad quintum vsq; cognationis gradū deueniunt: sicuti etiā Liberos: nam pater, auus, proauus, atauus, tritauus, Parentū nomine cēsentur: Liberos verò dicimus filios, nepotes pronepotes, abnepotes,

tes, trinepotes. Ex quo Paulus Iurecõsul. in libro de cognationibus, Parẽtes, inquit, vsq; ad tritauũ apud Romanos proprio vocabulo nominantur: vlteriores, qui nõ habẽt speciale nomen, Maiores appellantur. Itẽ Liberi vsq; ad trinepotẽ: vltra hos, Posteriores vocantur. Vulgatũ verò quod à Calso Placido & A. Gel. de Liberis traditur, hac videlicet voce & vnicũ significari, etiã filiã, quoniã in singulari valeat etsi in plurali proferatur. Quod Asellio in Ro. historia, & Ser. Honoratus in Vergiliano commentario asserunt.

Quanta calamitas rei Latinæ accesserit ex interitu Hermolai Veneti, Pici Mirandulæ, & Ange. Politiani: tum de liberalitate Laurentij Medicis erga Hermolaum, ac de iniquitate sui temporis. CAP. IX.

NEscio quo fato superiore anno euenerit, quo Francorum rex Carolus Italiã cum infesto exercitu, & instructis copijs inuasit, vt principes viri in literis, atque in summis disciplinis clarissimi perierint: hoc est, Hermolaus Barbarus, Io. Picus Mirãdula, & Ang. Politianus: qui omnes in ipso statim Francorum aduentu & conatibus immaturo obitu ad superos concesserunt. Sedenim literæ ipsæ ac studia bonarum artiũ simul cum Italia libertate cœperunt paulatim extingui, barbaris ingruentibus, cùm deessent hi homines, qui

illas

illas suo patrocinio, assiduisque studijs mirificè fouerent: qualis inter alios vir summa sapientia & egregio animo Laurentius Medices. Quod ego libentius refero, vt agnosci possit, vel hoc vno exemplo, quàm felicissimè tunc ageretur cum literis atq; literatis. Nam cum Hermolaus Barbarus Reipu. Veneta nomine legationes fortè per Italiam obiret, & ad vrbem Florentiam obiter accederet, Laurentius Medices (qui Florentinā Rempublicā non minore tum cōsilio, quàm fortuna gubernabat) statim tanto viro cū amicis pluribus (vt fit) obuiā processit: nihil veritus, quòd agros pedes haberet, ac summis doloribus vexaretur. Tum in Caiana villa (quā infinitis propè sumptibus ædificabat) honorificentissimè illū accepit: simúlque tanti hominis ingenio, & doctrina singulari prouocatus, eam quoq; liberalissimè studiorū nomine illi obtulit, cum insigni atq; instructissima bibliotheca, quam ad exēplum Philadelphi mira tū industria parauerat, vt in eo quasi Musarum secessu simul cum Pico Mirandula honestioribus disciplinis, ac philosophiæ sacris pro arbitrio incumberet. In quo Hermolaus Barbarus (vt homo maximè humanus) libenter se dixit, & studiorum causa, & Laurentij merito talem animum agnoscere: villámque ipsam, si per publicas curas liceret, excipere. Quæ res monere interdum me solet.

solet, quàm breui tempore fortunæ ratio commutetur, quámque iniquè nunc agatur cum bonis studijs: siquidem pro melioribus disciplinis vitia, pro humanitate & officijs, bella & cædes successerunt: vt illud Arbitri iure optimo probari poßit:

Qui pugnas & castra petit, præcingitur auro,
Vilis adulator picto iacet ebrius ostro:
Et qui sollicitat nuptas ad præmia peccat:
Sola pruinosis horret facundia pannis,
Ac inopi lingua desertas inuocat artes.

De diis ipsis, eorũq; nominibus in Romanis sacris: qui segetibus, ac frumentis præsiderent, ex Varronis & Augustini libris. CAP. X.

SCripta sunt ab Augustino complura de Romanis Dijs quæ magna ex parte accepit ex libris M. Varronis. Quo autem loco de minoribus Dijs ac plebeijs, vt vocat, agitur, in hunc modum disserit: Proserpinam, inquit, veteres frumentis germinantibus præposuerunt: geniculis verò nodisq; culmorum deum Nodinum: inuolucris autem illis folliculorum deam Volutinam: cùm folliculi patescunt quo spica exeat, deam Patelenam: cùm segetes nouis aristis æquantur, Hostilinam deam: quoniam Hostire & Hostimentum apud priscos pro exæquatione accipitur. Sed & Florã n. ex

adijcit. Lacticinámque, & Maturam, quòd hæc olim numina frumentis florētibus, lactentibus, ac maturescentibus præsiderēt. Hæc Augustinus ex M. Varrone. In libro autē de agricultura sic apud eundem Varronem legitur de spica, & eius partibus. In spica, inquit, hordei & tritici tria ferè continentur, granum, gluma, & arista: & etiam primitus spica cùm oritur vagina. Granum quod intimum solidum est, vocatur, Gluma verò folliculus eius: vnde & Giubere verbum, eò quòd folliculo granum (vt inquit) deglubatur. Arista, quæ velut acus tenuis longa prominet ex gluma. Sed hæc apud autores copiosè explicata sunt.

Quàm molli animo Artemon Periphoretus fuerit: & historia perlepida de mirifica eius formidine. CAP. XI.

QVàm molli animo, atq; effœminato, Artemon fuerit, in Græcorum commentarijs abundè traditum est: in quibus inuenitur, hunc ipsum consueuisse nunquàm incedere suis pedibus, sed lectica vti, in qua ferè circumgestaretur: quocirca ridiculo cognomento Periphoretus est nuncupatus. Poëta autem Anacreon acerrimis versibus illius mollitiem, atque prodigiosum luxum est insectatus: nec secus quidem atque apud nos Mænam libertum Flaccus Horatius: aut Strumam Nonium Catullus: quòd vterq; corruptis moribus

ribus, atque incredibili fastu vixerit, in ea præsertim ciuitate, quæ cæteris omnibus vitæ integritate, præclarisque exemplis proculdubio præstitit. Sed & Plutarchus Chæroneus, ex historia Pontici Heraclidæ, Artemonem fuisse scribit supra cæteros homines mollem, atque in tota vita voluptarium: animo etiam præpauido, & ad omnia vitæ momenta incōstantia singularis. Duos nanque seruulos semper apud se continere solitus est, qui scutum æneū supra suum caput sublatū gestarent, ne quid fortè in eum desuper posset excidere: quòd siquando proprios lares egrederetur, versatili lectica circunferri consueuit. Neque nos præterit eundem pro fabro à quibusdam habitū, ac loripedem creditum. Quæ omnia (vt est autor Plutarchus) abundè refelluntur ab Heraclide. Huius Artemonis imaginem Phidias marmore absoluit, quæ à C. Plinio magnopere commendatur: quo loco Astragalizontes, Diadumenum, & Doryphorum eiusdem magnis laudibus extollit.

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA

*

LIBER XVI.

Quæ fuerit origo Hetruſcæ diſciplinæ, ac de Tagete vate, qui è glebis extitit, eiúſque libris diligenter obſeruatum.

CAPVT I.

QVAE fuerit apud po. Ro. diſciplina Hetruſca, & quanã eius origo, in quibusq́ maximè cenſeretur, viſum mihi eſt breuiter annotare, quoniã S. P. Q. R. nihil propè magnũ, aut memorandũ faceret, quin illud ipſum Hetruſcis antea monitionibus, atq́ decretis probaretur. Sed prius de origine, ſicuti M. Cicero, aliįq́ permulti tradiderũt. In agro igitur Tarquinienſi cũ terra ipſa paulò altius araretur, ſulciq́ altiores imprimerẽtur, Tages quidã repentè extitit qui aratorẽ ipſum affatus dicitur. Is autẽ Tages puerili effigie (vt Cicero ex cõmentarijs Hetruſcorũ tradit) apparuit, etſi

prud

prudētia quidē senili fuit. Verū cū ad eius speciem bubulcus obstupesceret, edita voce, vt fit, maximè inclamauit: quò euenit, vt breui tempore magno quidē cōcursu permulti ex Hetruria eodē conuenerint. Tū Tages idē multis audientibus cōplura loquutus est, quæ diligenti cura excepta sunt, ac literis cōmendata. Neq; enim aliud Tagetis verba continebant, quàm aruspicinæ disciplinā, quæ multis subinde obseruationibus aucta, atq; amplior facta est: sic vt ea fulminū, fulgurūq; & ostentorū scientia traderetur: quod & Plutarchus alicubi, et alij plures explicāt. Sed & Marcellinus Ammianus Tagetis libros citat, quibus prodigia quædam ac portēta possent interpretari: quæ in re suū officiū Hetrusci vates, atq; sacerdotes præstabāt. quod & poëtæ Latini et ipsæ decēuirales tabulæ testātur, in quib⁹ illud de Hetruscis:

Prodigia, & portenta ad Hetruscos, & Aruspices,
Si senatus iusserit, deferunto.
Hetruriæ principes disciplinam docento.
Quibus diuis creuerint procuranto.

Liuius præterea autor est, non minore studio consueuisse Romanos literas Hetruscas discere, quàm postea Græcis incubuerunt: quod alibi retulimus. Quin & Labeo Antistius, qui in iure pontificio, & omnium veterum doctrina, doctus est habitus, libros Tagetis exposuit,

eiusq; disciplinam Hetruscam quindecim volumnibus explanauit: quod & Fulgentius ad grammaticum Calcidium refert, quo loco de Manali lapide disserit.

De serpentũ natura & ingenio in Ægyptia theologia: & qua ratione accipitris caput illis addatur: aliaq; de accipitre memoranda. CAP. II.

Mirum profectò est quod ab Aegyptijs de natura & viribus quorundam animantium traditum sit: quod vt magis illi posteris cõprobarent, inter notas hieroglyphas, siue sacerdotales, vt quidam vocant, retulerũt: sicuti de serpente, & accipitre nũc subit. Nam fuisse diuinum animal, ac diuinam serpentis naturam non Taurus modò, qui & Thoth ab Aegyptijs dicitur, in Phœnicum theologia testatus est: sed etiam Phœnices, atq; Aegyptij, quòd in eo supra cætera quidem animantia spiritus acrior, atq; amplius ignis existat. Qua res cum ex illo celeri gressu ostenditur sine vllis pedibus manibusq;, vel alijs instrumentis: tũ quòd ætatem subinde cũ exuuijs renouant, ac iuuenescunt. Itaq; Phœnices populi Dæmonem hunc felicem, Aegyptij Eneth appellarunt, cui caput accipitris adijcientes, celeritatem illius præcipuam indicabant: quod & Philon Byblius

blius scribit, qui Sachoniati historiam ex Phœnicum lingua in Græcum sermonem conuertit. Epies verò, qui apud Aegyptios deorum maximus interpres est habitus, cum naturam accipitris, & anguis referret, Diuinissimum, inquit, animal serpens, & accipitris habens caput perquàm mirificum est. Nam sicubi sublatis palpebris effingebant, tum omnem Aegypti regionem suo lumine complebat: sin clausis oculis fuisset, tenebras circumfundi notabatur: vt nihil dubium sit, naturam eius maximè igneam existimasse. Iidem præterea Aegyptij totius orbis molem demonstrantes, inter circulum aëreum & igneum serpentis effigiem cum capite accipitris circumducunt: vt instar sit Græcæ huius literæ Θ, quæ theta dicitur. Per circulum enim magnitudinem, ac formam totius orbis intelligunt per anguem verò, qui medium intersecat, bonum dæmonem, cuius merito, ac beneficio omnia alantur, vigeant, atque contineantur. Quin & Zoroastres ille Oromasi filius, qui apud Persas maximè sapientia præstitit, in sacra historia de rebus Persicis in hunc modum de re hac meminit: Deus, inquit, accipitris caput habet: Is enim inter omnia, quæ labem nullam, aut corruptionem sentiant, primus ingenitus, nec interiturus vnquam partium expers, sibiq; ipsi simillimus: bonorum omnium auriga

& autor, rerum pater omnium, optimus ac prudentissimus, sacrum iustitiæ lumen, absolutissima naturæ perfectio, eiusq; inuentor, & sapiētia. Quæ omnia copiosè prosequitur Pamphilus Eusebius ad Episcopum Theodorum.

De fœdere inter Gabios & Romanos, quòd in corio bouis instar Clypei exaratum fuerit: & vnde Clypeis nomē, & quid item Clypeare verbum designet.

CAP. III.

F*Acta est mentio in veterū scriptis, de eo fœdere, quod inter Gabios & Rom. actū est, Tarquinio Romanū Imperiū regente. Sed illud in primis notandum, quòd in corio quidem bubulo eius capita & conditionem exararunt priscis literis, vt refert Dionysius: cumq; instar Clypei foret, in templo Iouis locarunt. Qua in re Pompeius Sextus Dionysio accedit, vt in eius commentarijs probatur, quos à Verrio Flacco collegit, etsi iuramentū Dionysius vocat; in quo sanciendo eximium bouem immolarunt. Clypeum, inquit Pompeius, ob rotunditatem veteres corium bouis appellarunt, in quo Romanorum fœdus cum Gabijs foret descriptum. Subit autem ex his Clypei formam fuisse propè rotundam: vnde & Clypeodes gemma apud priscos nobilis, etsi de forma quidam dissentiunt. Dictum verò à cluendo Clypeum, multis video persuasum*

suasum: quod apud veteres pugnare significat: alij à cælatura ipsa affirmant, id est, ἀπὸ τῦ γλύφειν, quòd in Clypeis imagines forẽt. Caius certè Plinius, vir in bonis disciplinis acri iudicio, ab ipsis imaginibus dictum refert, qualibus in Troiano bello pugnatum sit: non autem à cluendo, ut perversa subtilitas Grammaticorũ voluit. A Clypeis verò deductum est verbum Clypeare, pro eo quod est, Clypeo se protegere: ut apud poëtam Pacuuium lectum est. De quo & Varro Terentius ad Marcum Ciceronem retulit: Pacuuianum esse verbum Clypeare: qua figura & à Cinna dictum est Galeare. Ita enim Pacuuius in Hermione fabula,

Chlamyde contorta astu clypeat brachium.

Quod ipsum etiã Nonius observauit: etsi apud hunc parum integra verborum fides servetur.

De viribus & ægritudine Amoris, ac de eius remediis, copiosè relatum ex Arabũ commentariis. CAP. IIII.

Qvi de morbis hominum scribunt, eorúmque remedijs, inter alia morborum genera Amoris etiam tabem, atque ægritudinem referunt, sicut Græcorum ferè, atque Arabum commentarij testantur: nã in his multò maior atque copiosior eius disciplinæ cognitio reperitur. Quod equidem satis probaui, cùm ea nuper legerem, quæ de morbo ipsius Amoris, ac

de remedijs apud Arabes tradita sunt. Ad hanc enim propè sententiam de Amoris morbo edisserunt: Nihil est aliud amoris ægritudo, quàm nimius animi affectus, atræ bili affinis, atq; consimilis: qui mentem assiduè agitans, peruerit ex imagine & forma alicuius pulchritudinis, quæ oculis & animo amantis insidens incumbit. Is autē magis subinde inardescit, insiti desiderij fomentis accensus, donec votū consequi valeat. Huius verò morbi hæc signa, sicubi profunditas oculorū adsit, & immodica siccitas. Desunt enim lacrymæ, nisi fortè superuenit fletus. Iam & palpebræ ipsæ motu penè assiduo veluti conniuentes subsultant, sic vt aliquando gestire, & subridere eiusdem vultus appareat, ceu illud ipsum, quod animo agitat, libens aspicere, vel audire videatur. Est & eius spiritus veluti interfectus, & subsultans, varieq; aut depressus, aut elatior. Quod ipsum pro animi æstuantis fortuna & conditione contingit: siquidē affectus ille miris modis permutatur: vt qui lætitiā, fletum, hilaritatem, tristitiā, spem, metū, audaciā, pauorem, præ se ferat, nec in aliquo possit consistere: tum id maximè temporis, quo de amore, eiusq; viribus differētem audiat, laboresq; & insidiæ, iniuriæ, incommoda, atq; repudia referantur. Membra verò ipsius admodum arescunt, mirisq; modis impallent: nam & oculi altius residunt,

sident,

[illegible]nt, & palpebræ nimijs vigilijs ac fletu tabidæ obliuescunt: venæ autē & arteriæ ipsius nullum ferè ordinem seruantes, sus q; deq; se habent. Illarum enim pulsus maximè permutatur, vt ea ratione mentis diuersitas, atque æstus abundè intelligatur. Magis ægritudo apparet, sicubi de re amatæ mentio incidat, aut hoc ipsum repentè oculis amātis occurrat. Quòd fit, vt cognosci etiam poßit quod ametur, etsi callidè dißimuletur, aut obstinatè pernegetur. Ita enim facilè deprehenditur, nec vbi medicorum solertia desiderari poßit. Primò igitur complura nomina proferat medicus, eaq; subinde repetendo ægroti pulsum obseruet: qui, vbi amatæ rei nomen editū est, mirificè immutatur, quòd intersectus ac subsiliēs est. Dein etiā similia quædam dißimulanter medicus repetat, ingeniū q; & mores eius. quæ amātis affectū excitant, ad memoriā reuocet: ac tū ex ipsis venarum pulsibus satis pernoscet & vim & causam ægritudinis. Quibus diligenter consideratis, videndum erit, siqua ratione congredi, atq; coniungi poßint: id enim potißimū sanientis morbi remedium censeri debet, quo & animo & corpore facilius conualescat. Quòd si fieri vllo modo id nequit, vt coniungātur, alia quoq; remedia excogitanda sunt, quibus illa tabes et animi affect⁹ tollatur. Permulta verò sunt, quæ in Arabū monimētis traduntur: sed nul

nullũ certius, aut præsentius, quàm in aliam grauiorem curam, magisq́; anxiam distrahi: quousq́; insidens illa mentis cogitatio & feruor intepescat: aut etiam in multis passim variisq́; congressibus Veneri incumbere: quod & T. Lucretius apud nos præcepit his versibus:

Sed fugitare decet simulacra, & pabula amoris
Absterrere sibi, atq́; aliò conuertere mentẽ:
Et iacere humorem collectum in corpora quæque,
Nec retinere semel cõceptum vnius amore,
Et seruare sibi curam, certumq́; dolorem.
Hulcus enim viuescit, & inueterascit alendo.
Inq́; dies gliscit furor: atque ærumna grauescit,
Si non prima nouis conturbes vulnera plagis:
Volgiuagáque vagus Venere ante recentia cures,
Vt aliò possis animi traducere motus.
Nec Veneris fructu caret is, qui vitat amorem,
Sed potius quæ sunt sine pœna commoda sumit.

M. Varronis oraculum de Romano imperio: quod ex augurio XII. vulturũ per M. C C. annos futurum esset. CAP. V.

Copiose

COpiosè in Epistolicis nostris de veterum auspicijs ac portentis scripsimus: nunc autem minimè indignum existimaui, eam partē repetere, in qua de Vrbe ipsa, eiusq; imperio Romani augures praeiudicium fecerint: quam diu videlicet tam excelsa Reipub. dignitas seruanda esset:

Augusto augurio postquàm inclyta condita Roma est.

Scripsit enim Varro Terentius in libris antiquitatū fuisse Romae Vectium in augurādi disciplina nobilē, eumq; affirmasse, futurū Rom. Imperij terminū post M. & CC. annos: si modò inquit verū foret, quod in historijs annalibúsque Romanis tradatur de XII vulturibus, quas poëta Ennius corpora sancta appellat. Sic autē Varro: Si verum est, quod de Romuli augurio traditū in cōdenda Vrbe, déq; XII. vulturibus, ad M. et CC. annos Romanus pop. perueniet, cum CXX. annos incolumis praeterisset. Quae in re factum est quidē iudicium ex numero alitum, vt singulae vultures centenos annos portēderent. Cēsorinus verò in perquirēdis veterū monumentis vir diligens, & qui M. anno ab Vrbe condita vixit, minimè ad suū iudiciū pertinere asseruit, hoc ipsum dijudicare: ne in re parum cōperta minus prudenter posteritati faceret imposturā: quod his ferè hominibus accidit, qui maiore studio, quàm

consilio

consilio fortuna aleam pensant; temporumq́; varietatem considerant. Cæterùm tali sententia Vettij videtur annorum numerus conuenire: siquidem CC. annis post auterem Censorinum adiectis, imperantibus Cæsaribus Constantijs, Romana illa dignitas consumpta est: quæ Italiæ fines egressa, Byzantium Vrbem se recepit. Nam ingruentibus in Italiam Hunnis, Vandalisq́; & Gotthis, tum maximè Ro. imperium cladibus multis affectum est, atque deletum. Quòd autem XII. vultures auspicij felicitatem Romulo prænotassent; cùm historiæ multorum testantur, tum Q. Ennius in annalibus, qui Romulum inquit ipsum in Auentino monte secessisse ad auspiciū capiendum de Vrbe condenda, & nomine imponendo: itaque studijs summis de hoc inter eos peractū refert:

Certabant Vrbem Romámne Remámne vocarent,
Omnib⁹ cura viris, vter esset Induperator.

Qui fuerint apud veteres Adamiani, & Nyctages hæretici: ac de Lychnobiis etiā hominibus: & Horatii locus expositus: tum de his, qui Hemerobaptistæ dicerentur. CAP. VI.

IN Christiana philosophia cùm variæ primò ac multiplices autorum de ipsa religione forent opiniones, permulti quidem extiterunt, qui

qui à Christianis hæretici sunt appellati: quoniam videlicet ab optimo religionis cultu, & veritatis ratione deterfissent. Ii enim, ceu pessimum virus sensim per arterias illapsum in præcordia, mox non minore impetu, quàm damno sæuiebant. Inter cætera verò quorundam præcepta atq; disciplinas nobiles aliquãdo fuerunt illorum factiones; qui Adamiani, atque Nictages appellati sunt: de quibus cùm in veterum commentarijs mentio sit, eorum ridiculam, & perinde insanam superstitionem libitum est paucis referre. Nam Adamiani ob id nomen hoc acceperunt, quoniam exemplo Adã nudi, ac sine vllis vestibus degerent, eoq; modo cum fœminis versari, atque etiam orare consueuerunt: asserentes illud ipsum in vita melius extimandum, quod ad naturam magis accederet: cùm in ea re nullam prorsus modedestiæ aut verecundiæ rationem haberent: quæ mortalium vitam, vt inquit Plato, pari iure instruit, atque exornat. Nyctages verò quoniã vniuersam noctem somno, & quieti concederent, neque ipso noctis tempore vigilandum esse putarent, naturã genium violari, atq; corrumpi opinantes. Qui autem noctes euigilant, dies integros dormiunt, à Pedone Albinouano Græca voce λυχνόβιοι, ab Anneo Seneca Lucifugæ appellati sunt: ex quo illud Horatij ad Mecœnatem:

Huic

Huic parco paucis contento, quinq; diebus
Nil erat in loculis: noctes vigilabat ad ipsum
Mane, diem totũ stertebat: nil fuit unquã
Sic impar sibi.

Quo loco ad istos certè Lychnobios poëta Horatius respexit: cuiusmodi à veteribus quidam Imperatores notantur, qui peruerso naturæ ordine noctes totas peruigilarent. Sed & Butas Acilius, atque Spu. Pansa, vt apud eundẽ Anneum est, inter lucifugas reponuntur. Vnde elegans dictum Tib. Imperatoris de Acilio Buta celebratur: nam cum patrimonium ingens consumpsisset, & paupertatem suam apud Imperatorem fateretur: Serò, inquit Tiberius, ô Buta experrectus es. Hi enim homines, vt refert Seneca, qui se tenebris dicarunt, velut Antipodes sunt: quibus contraria quidem nõ rigio, sed vita: qui solem nunquã orientẽ, aut occidentem aspiciunt. Sed enim defunctorũ loco habendi sunt: neq; à funere absunt, qui ad faces, atq; cereos viuunt: quorum videlicet contrarius vsus atq; præposterus Varro equiti Rom. occasionem perelegantis dicterij præbuit. Hemerobaptistæ autem apud Iudæos hi vocati sunt hæretici, qui quotidie seipsos, ac sua etiã vestimenta abluere consueuerunt. Verùm de re hac secreto opere complura at ulimus.

Quib

Quibus rationibus Agesilaus princeps, & Plotinus philosophus suas imagines effingi noluerunt: ac de Alexandro item Macedone nonnihil. CAP. VII.

Scriptum est in veterum historijs de Agesilao Lacedæmonum principe, quòd is quidem perpetuo edicto cauit, ne quis eius imaginem vllo modo exprimeret: quòd existimaret à nullo prorsus opifice singularem eius formam posse absolui. Alexander autem Macedo, qui fortunæ aleam pro voto rexit, imperasse omnibus traditur, ne illius imago à pluribus effingeretur, quàm ab Apelle, Pyrgotele, & Polycleto qui in sua quisque arte quàm absolutissimi forent: ne tanti regis effigies, vt inquit Apuleius, à multis passim artificibus contaminaretur. Itaque tantum permisit, vt eam Polycletus ære duceret, Apelles coloribus delinearet, Pyrgoteles cælamine exculperet: quod & C. Plinius, & alij complures referunt. Vnde illud Horatij Flacci ad August. Octauium de rege Alexandro:

Edicto cauit, ne quis se præter Apellem
Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra
Fortis Alexandri vultum simulantia.

In quo tamen Lysippum Horatius pro Polycleto adiecit. Plotinus autem philosophus cùm eius imaginem quidam cuperet à pictoribus perfici, acerrimè restitit: minimè passus: vt dicebat

cebat, effigiem corporis exprimi, animum non videri. Amelius certe, qui & Gentilianus est dictus, nulla ratione ab eo id potuit exorare: quanquàm Plotino ipsi studiorum & beneuolentia causa maximè insedisset, vt qui annos supra X X. *familiariter cum illo versatus fuerat: quod & Porphyrius testatur. Primus autem Asinius Pollio apud Ro. in bibliotheca ipsa imagines collocauit, cùm eam dedicaret: & ingenia hominũ, vt est autor Plinius, remp. fecit.*

Qui Abecedarij, Syllabarij ac Nominarij sint apud Hieronymum: ac de Abecedario ex verbis Hieronymi, & Augustini.

CAPVT VIII.

DE Hieronymi doctrina & ingenio sæpe aliàs diximus: in tanto enim viro non minus laudari debet vita, morumq́ integritas, quàm veterum omnium disciplinarum egregia eruditio: nam & idem voces aliquot apud Latinos tam feliciter adinuenit, quàm apertè & commodè composuit: sicuti hæc sunt quibus discentium profectus in ipsa literatura seu literatione designatur, Abecedarij, Syllabarij, & Nominarij. Ita eos appellat, qui per suos disciplinæ gradus promoueant. Abecedarios, qui literarum seriem atque ordinem prosequantur. Syllabarios verò, qui syllabas ipsas colligere, & syllabatim legere incipiant. Nominarios eiusmodi homines, qui integra nomina

mina proferant. Siquidem ita discentium clas ses à Veteribus institui consueuerunt, quod etiamnum in literarijs ludis apparet. Sed hoc totum perquàm eleganti descriptione à Hieronymo traditum est, in commentario Mosaicæ philosophiæ, quo Adamantium Origenem interpretatur. Dabimus, inquit, in nostra etiam lingua similitudinem, qua consequentiæ huius ratio patescat. In literario ludo, Vbi pueri prima elementa suscipiunt, Abecedarij dicuntur quidam, alij Syllabarij, alij Nominari, alij iam Calculatores appellantur: & cùm audierimus hæc nomina, ex ipsis qui sint in pueris profectus agnoscimus: similiter & in liberalibus studijs, cùm aut locum recitare aut allocutionem, Vel laudem, aliasq; per ordinem materias audierimus, ex materiæ nomine profectum adolescentis aduertimus. hactenus Hieronymus. Sed Augustinus item Abecedarium Vocat ordinem illum literarum, quem puerili condiscunt: quod & Fab. itidem Fulgentius in Mythologicis sequitur. Ordinem autem hunc literarum, syllabarum, & nominum diligenter ac doctè Mallius expreßit his Versibus:

Vt rudibus pueris mõstratur litera primùm
Per faciem, nomenq; suum componitur Vsus:
Tunc coniuncta suis formatur syllaba nodis:
Hinc Verbis structura Venit: per Verba ligãdi
Tunc rerum Vires atq; artis traditur Vsus:

Pérque pedes proprios nascentia carmina surgunt:
Singulaq; in summa prodest didicisse priora.

De Romanis vatibus antiquissimis, eorumq; hymnis & canticis: tum qui diceren tur Mineruij, Ianales, & Iunonij versus.

CAPVT IX.

PRimos fuisse apud Ro. Po. vates Publium, Calenum, Martium, & Liuium Andronicum, veterum commētarij tradunt. Hi enim eiusmodi vaticinia ac versus effuderunt, vt est autor Cicero, quos Fauni, Vatesq; canebāt: sed enim illorum carmen ferè aut ad laudem Deorum referebatur, aut ad ciuitatis lustrationem & prodigia expianda. Liuius autem Andronicus eos versus composuit, qui à ter nouenis virginibus per vrbem celebrati sunt in Iunonem reginam, data resti per manus: vt copiosè relatum est à Liuio in rebus gestis Rom. Pop. qui carmen illud veluti abhorrens, & inconditum prætereundum putauit. Sed et mox P. Licinius Tegula ad expianda prodigia carmen itidem consimile effecit, idq; ex responso decemuirali traditur absolutum. Zosimus quoque diligenter obseruauit, quibus hymnis, & pæanibus in templo Palatini Apollinis Ro. Pop. vteretur. Tum quo ritu ter nouem pueri nobiles patrimi & matrimi cum totidem virginibus illos decantarent. Nec illud omittendum, Iunonios quidem versus, Mineruiósque

& Ianales propterea dictos à Priscis, quòa eorum numini ac maiestati dicarentur: de quibus Varro Terentius. aliȷ́q; autores mentionem faciunt.

De M. Antonio, qui leonibus ad currum iunctis vehi consueuit: ac de Heliogabali portentoso ingenio, qui leones, tygresq;, & mulieres ad currum iunxerit.

CAPVT X.

M*Arcus Antonius primus, ut inquit Plinius, iugatos Leones ad currum iunxit ciuili bello post pugnam Pharsalicam, & ab illis uectus est cum Mima Citharœda. De Antonino autem Heliogabalo, qui orbis terrarum (ita dijs placuit) Imperator fuit, sic à Lampridio scriptum est: Quaternos, inquit, canes ad currum iunxit, eòque modo uectatus est. Idem quoque iunctis quatuor ceruis in publicum processit: sed & leones coniunxit, Cybelen se appellans. Iunxit & tygres Liberum patrem se uocans. Habuit gemmata uehicula, et aurata: atque ut insaniam libidini adderet, iunxit etiam quaternas mulieres, nudusq; à nudis peruectus est. De Firmo Impera. qui robustissimus est habitus, & illud ab Aurelio liberto scriptum est, eum fuisse uectum ingentibus struthionibus: adeò ut magis uolare, quàm gestari uideretur: quæ res à Vopisco etiam refertur.*

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA

* * *

LIBER XVII.

Quot apud veteres idiomata celebrarentur: ac de illorum inuentoribus: tum perelegantes senarij appositi: & de Gordiani Imper. sepulcro. CAP. I.

QVONIAM *sæpe in quæstionem venit, Quot apud veteres idiomatum genera fuerint, quæq; maximè celebrata: putaui non indignũ fore, si senariolos quosdam de septem linguis subijciam: quos equidem in peruetusto codice legi ex bibliotheca Septimana. In eo enim libro multiplex linguarum varietas demonstratur, tum quòd septem literarum genera præcellant, vt Hebraicæ, Atticæ, Latinæ, Syriæ, Chaldææ, Aegyptiacæ, ac Geticæ. Sed audiamus veteres versiculos, ne impendio longius euagemur:*

Moyses

Moyses primus Hebraicas exarauit literas:
Mente Phœnices sagaci cōdiderunt Atticas:
Quas Latini scriptitamus, edidit Nicostrata:
Abrahā Syras, & idē repperit Chaldaicas:
Isis arte non minore protulit Aegyptias:
Gulfila prompsit Getarum quas videmus vltimas.

Notum verò & illud quòd Aug. Gordiani sepulcrum apud Circeum castrum titulum diu seruarit varijs linguis decoratum: literis quidem & Græcis, & Latinis, & Persicis, & Iudaicis, & Aegyptiacis. Epitaphion autē id est:
DIVO GORDIANO VICTORI PERSARVM, VICTORI GOTTORVM, VICTORI SARMATARVM, DEPVLSORI ROMANARVM SEDITIONVM, VICTORI GERMANORVM, SED NON VICTORI PHILIPPI. *de qua re alibi commodius dictum est,*

De Maximini Imperatoris sæuitia, & versiculis contra eum vulgò prolatis.

CAPVT II.

Diocletiani Imperatoris dictum celebre est: Nihil propè in tota vita esse difficilius, quàm Imperatorem bene imperare: quod ab eo tamen dictum creditur antequàm factus esset Imperator. Et sanè ex annalibus antiquorū facilimè quiuis intelligit, quàm pauci

omnino fuerint ex tanto principum numero, qui optimè Imperium administrarint. Siue enim licentia & libido, siue rerum omnium copia eorum animos immutaret, mirum certè quàm breui ad scelestißima queque proruerent: quod ipsum ex Claudijs, Vitellijs, Caligulis, & Neronibus apertißimè constat. Nam quid ego de Heliogabalis nunc, & Maximinis, atque Commodis dicam? quorum scelera ac monstrosa prodigia in ipsius naturæ conuitium excreuerunt. Sed libitum mihi est versus aliquot contra Impera. Maximi senioris crudelitatem apponere. Is enim tam feri ingenij, tamq; immanis fuit, vt illum alij Cyclopem, & alij Busiridem, Typhonem alij, aut Gygem appellitarent. Versus hi sunt, quibus Thracensi sæuitia illusum est:

> *Et qui ab vno non potest occidi, à multis occiditur.*
> *Elephas quidem grandis est, & occiditur:*
> *Leo fortis est, & tamen occiditur:*
> *Tigris acerrimus est, & occiditur.*
> *Caue multos, si singulos non times.*

Id autem carmen ex Græco versum ob eam præcipuè causam apposui: vt si quando in Græcum incidamus, & illud æquè adijciatur. Habes hoc apud Iulium quoque Capitolinum ad Imperatorem Constantinum.

Horatij

Horatij carmen expositum de Cyclope in scena saltante: & de Cyclopeis ludis ex veterum autoritate, ac Lucilij versus de Polyphemo. CAP. III.

NOn defuerunt apud Græcos qui de ludis, et eorum varietate permulta scriberent: sicuti ex nostris Anneus Seneca, & Suetonius Tranquillus. Inter cæteras autem voluptates scenicas celebrari video Cyclopea: sic enim vocarunt, cum ipsum Cyclopem in scena saltantem proferrent, habitu, & ornamentis, quibus Polyphemus apud ipsos maximè poëtas decoratur. Quod ego duxi obseruandum, vt apud Flaccum Horatium locum interpretemur paulò indiligentius ab alijs expositum. Itaque sic allusit, cùm de Sarmento scurra, & Messio Osco, eorumq́; litibus differit, ac Messium ore fœdo, & facie turpi similemq́; larua reddit.

Campanum (inquit) in morbum in faciem permulta iocatus

Pastorem saltaret vti Cyclopa rogabat:

Nil illi larua, aut tragicis op⁹ esse cothurnis.

Quo loco saltare Cyclopa, nihil puto aliud ab Horatio intelligi, quàm & fronte & habitu talem fuisse Messium, vt Polyphemum in scena saltantem posset exprimere, ac risum de se spectantibus facilè commouere. Sed eorum nomina referam, qui hoc in scena spectaculum exhibuerunt. Carinus, quidem Imperator (vt

Flauius Vopiscus in tertio ad Bassum libro tra-dit) ludos fecit apparatissimos, ac mimos vndique aduocauit: exhibuit etiam ludum Sarmaticum, quo dulcius nihil est: exhibuit & Cyclopem adornatum. Trebellius item Pollio (cum Galienus Imperat. decennia varijs ludis celebraret) Cyclopem, inquit, etiam luserunt omnes arenarij, ita vt miranda quadam & stupenda monstrarēt. Lucilius autem poëta (qui primus condidit styli nasum) Homerica imitatione ita in satyris de Polyphemo iocatus est:

Multa hominum portenta in Homero versificata
Monstra putant: quorum in primis Polyphemus ducentos
Cyclops longus pedes: huic porrò maius bacillum
Malus maximus sit quàm in naui, & corbita in vlla.

Quo habitu ac figura Stylus esset apud veteres, ac de parte eius deletili: & quid item sit Stylum vertere, ex Augustino, Hieronymo, & aliis. CAP. IIII.

IN libro Sermonum primo sic apud Horatium legitur, quo loco poëta Lucilij carmen, vt minus cultum & incompositum reprehenditur:

Sæpe stylū vertas, iterū quæ digna legi sunt
Scripturus: neque te vt miretur turba labores

bores,

Contentis paucis lectoribus.

Id ego solitus sum ad hunc ferè modum interpretari: Vertere ut stylum quis dicatur, cùm scripta ipsa inducuntur, ac delentur: quoniam qua parte aculeatus is esset, atque subulatus, ea potissimum exararent: qua verò parte latiuscula acies foret, hac delere aliquid (sicubi usus peteret.) consuerunt. Tales autem stylos etiamnum graphiarij nostri habent. Sed quoniam priores partes agit scriptio, quàm litura: propterea cùm delebant, hoc est, latiorem ac deletilem styli partem conuertebant, vertisse stylum dicebantur. Quod etiam à diuo Hieronymo notatum est, qui meliorem styli partem nominat, quæ peiora de autoribus expungat: sicuti & Rufinus in eundem Hieronymum recenset. Stultus ego, inquit, qui me putarim hoc absque philosophis scire non posse, qui meliorem styli partem elegeram, eam quæ deleret, quàm quæ scriberet: frustra Alexandri commentarios verti, & Porphyrij Isagogen expendi. Sed hoc idem ex verbis Augustini multò copiosius elicitur, quæ sunt in libro de quantitate animæ: quo loco rem minimam, sed admirabilem tamen, tam presse, tam significanter descripsit homo ille, non sanctitate minus, quàm doctrina summus, vt ob id etiam indicasse mihi videatur, quantum in Romana

eloquent

eloquentia potuisset, nisi se minus interdum ad audientium aures & mensuram submisisset. Sed adscribã verba ipsa Augustini, idq; paulò prolixius, quoniam cæteris quidem credo usu euenturum, quod & mihi accidit, ut eum voluptate mirifica perlegantur. Ab hoc (inquit) me reuocat quòd hisce hausi oculis penè serius, quàm credi potest: sed certè non serius, quã deberet. Cùm enim nuper in agro essemus Liguriæ, nostri illi adolescentes (qui tunc mecum erant studiorũ suorum gratia) animaduerterunt humi iacentes, in opaco loco reptantem bestiolam multipedem: longum dico quendam vermiculum, vulgo notus est: hoc tamen quod dicam, nunquam in eo expertus eram. Verso nanq; stylo (quem fortè habebat vnus illorum) animal medium percussit: tum ambæ partes corporis ab illo vulnere in contraria discesserunt, tanta pedum celeritate, ac nihilò imbecilliore nisu, quàm si duo huiuscemodi animalia forent. Quo miraculo exterriti, causáq; curiosi, ad nos vbi simul ego & Alipius considebamus, alacriter viuentia frusta illa detulerunt: neque nos parum commoti, ea currere in tabula quoquouersum poterant, cernebamus: atque vnum ipsorum stylo tactum contorquebat sese ad doloris locũ, nihil sentiente altero, ac suos alibi motus peragente. Quid plura? Tentauimus quatenus id valeret,

ret, atq; Vermiculum, imò iam Vermiculos, in multas partes cõcidimus: ita omnes mouebantur, Vt nisi à nobis illud factum esset, & comparerent Vulnera recentia, totidem illos separatim natos, ac sibi quenque Vixisse crederemus. hac Augustinus. Vides autem Verso stylo dissectum fuisse animal hoc est, parte eius deletili, qua scriptorũ quoq; emendatio perficitur. Hinc illud Fabij ad Marcellum, Stylum ipsum non minus agere cùm delet. Qua in re Vel Angeli Politiani manibus habẽda est gratia, à quo similia his aliquando audiuimus.

Quæ sint Serperastra in geniculis puerorum alligata: & Aristotelis verba in Politicis, ex Varronis sententia exposita.

CAPVT V.

SCribit Aristoteles copiosè in Politicis, qua ratione prospiciendum sit hominibus, qui in tenera adhuc ætate Versentur: quibusq; cibis maximè nutriendi, quò magis coalescere poßint, eorumq; Vires reddi auctiores atq; solidiores. Tum explicat etiã adhibendã diligentiam, Vt ambulare infantes doceãtur, exemplo Videlicet quorundã populorũ, ne membra (Vt idem inquit Aristoteles) in tenera ætate deprauata, ac distorta reddantur. Itaq; instrumentis ac machinis quibusdam Vtuntur, quò puerorum corpus & Validius & rectius seruetur. Quod ego ob id putaui referendum: quoniam

niam M. Varro Latina voce Serperastra appellat ea instrumenta, quibus adhuc infantes anniculi ad gressum subriguntur, & ambulãdo facilius pergunt, ne intorta crura sint, vel inæquali gradu inambulent: nã genua alligare illa Romani cõsueuerunt, ne vacia (vt inquit Varro) aut compernes fierent. Verba eius hæc sunt in libris de Latina lingua ad M. Ciceronem: Si quis in cõsuetudine ambulãdi factus sit vacia, aut cõpernis: si eũ corrigi non concedat, non sequitur vt stultũ faciant, qui pueris in geniculis alligant serperastra, vt eorũ deprauata corrigãt crura: cùm deculpandus non sit medicus, qui è longinqua mala consuetudine agrum in meliorem traduxit. M. quoq; Cicero cùm de suis cohortibus agit, in epistola ad Pomponium ludens, Serperastra sua cohortis nominat: nisi fortè nomen hoc foret cohortis: vt legio quæ Alauda, & quæ Rapax diceretur. De Serperastris, inquit, cohortis meæ non est quod doleas, ipsi enim se collegerunt admiratione vitæ integritatis meæ. Sed hoc ex Cicerone considerandum melius est. Dicta sunt autem Serperastra (vt puto) ãb inserpendo: quoniam infantes ipsi reptare potius & inserpere, quàm ambulare primùm videntur. qua figura & Seliquastrum dicimus: quod à sedendo M. Varro paulò incommodius detorquet.

Quid

Quid sit propriè Lychnuchos:& emẽdata vox in Suetonij historia:tum Lucretij poëtæ carmen additum. CAP. VI.

DEprauata vox est in C. Suetonij codicibus, quã facilè agnoscent hi omnes, qui & Græcæ literaturæ haud imperiti omnino sunt, & vetustatis non incuriosi:nam verbum quod est Lychnuchos tam exemptum est è vita Iulij Cæs.quàm è Flauij Domitiani: proq; eo Lychnos ineruditè,ac perperã subscripserunt: cùm codices ferè omnes vetustiores Lychnuchos retineant.Qua in re non minus antiquitati concedendum putamus,quàm autoritati. Ad hunc igitur modũ Tranquillus: C.inquit, Cæsarem dictatorem capitolium ascendisse,ad lumina elephantis dextra ac sinistra lychnuchos gestantibus. Et in Domitiano item: Venationes, inquit, & gladiatores noctibus ad lychnuchos exhibuit. Ita enim veteres & probati codices in Vaticana etiam bibliotheca habent.Neq; est aliud Lychnuchus, quàm laterna,quæ Græcè φανὸς, aut λύχνη, etsi facem vel lucem quidam interpretãtur. De quibus permulta sunt in Suidæ collectaneis Sed & Pollux ad Commodum, & Athenæus in dipnosophistis meminit: tum multos ad id autores aduocat, vt Alexin, & Aristophanem veteres poëtas: apud quos pro laterna videatur lychnuchus accipiendus. Et Alexis quidem

perle

perlepidè sic iocatus est de lychnucho in fabulis:

Qui primus excogitauit, ut noctu cũ lychnucho deambularet,

Is profectò amator aliquis digitorum fuit. *Dictum verò id verbum eadem figura, qua Ceruchon, Septruchon, Ophiuchon, & alia eiusdem generis. Sed & poëta Lucretius nihil aliud nobis insinuat, quàm istos lychnuchos, qui in ædibus nobiliorum viserentur, unde lumen ad nocturna conuiuia suppeditari posset:*

Si non aurea sunt (inquit) iuuenũ simulacra per ædes,
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut suppeditẽtur:
Nec domus argẽto fulgens, auroq; renidet:
Nec citharis reboãt laq̃atæ, aurataq; tẽpla.

Nam & C Plinius Lychnuchos pensiles nominat: ubi lychnos falsò legebatur: quod Hermolaus fatetur: ex quo etiamnum Romæ lapis hoc titulo insculptus: PANTHEI CVM SVIS PARERGEIS, ET CVPIDINES DVO CVM SVIS LYCHNVCHEIS. *Locũ verò Suetonij & Politianus agnouit, vir & ingenio acri, & lectione multiplici excellens. De Xylolychnio autem de Obeliscolychnio aliàs dictum à nobis est.*

Quid

Quid in veterũ nummis sit, A.A.A.F.F. ac de tribunitia potestate ad nummos signandos: tum locus ex Decemuiralibus tabulis. CAP. VII.

IN veterum nummis literas quandoq; eiusmodi cõperias, vix vt sensum satis possis colligere ex illis: qualis hæc inscriptio alicubi inuenitur: quæ ad Imperij Ro. amplitudinẽ atq; dignitatẽ pertinet, A. A. A. F. F. In his autẽ literis (nisi fortè decipior) id significatur, Aere, argento, auro, flando, ferũdo. Quòd in quorundam cõmentarijs etiam deprehẽditur, in quibus de potestate ac viribus notarum agitur: quem ego librum haud equidem Probo Valerio adscribendum existimo, qui de notis Cæsarianis præter alia multa commentarium fecit, quod à Gellio in Atticis refertur. Libuit hanc rem, ob eam præcipuè rationẽ adnotare: quoniam istiusmodi inscriptio aliter ferè à multis exponitur. Illud autem diu seruatum est à S.P.Q.R. vt argentũ deuictis gentibus duntaxat imperarent, quod & Plinius Nouocomensis testatur. Signandi verò nummi potestas ad ipsos tribunos relata est, sicuti & leges Decemuirales probant: in quibus verba ipsa ita se habent, ne quis maiorem in hoc diligentiam desideret:

Tribuni sunto: domi pecuniam publicam custodiunto:

E Vint

Vincula sontiũ seruãto, capitalia vindicãto: Aes, argentum, aurum'ue publice signanto. *Quod ipsum à M. Tullio, & C. Plinio in metallicis approbatur.*

Qui sint apud Iurecõsultos Directarij, & Dirigere: ac restituta in Pandectis verior lectio: tum quid apud Græcos Tichobates intelligatur. CAP. VIII.

Directarij qui sint apud Iureconsultos, ipsi nobis Digestorũ libri indicant: nam & in Vlpiani verbis positũ id est, quo loco de saccularijs & directarijs mentio habetur: quanquam in vulgatis codicibus, pro Directarijs, Detrectarios ferè inuenias. Quin & hoc idem docet alibi Vlp. etsi falsò Diatarij scriptum est. Quem locum viri paulò diligentiores non improbabunt: quando & Pandectarum libri ipsi antiquissimi, qui Florentiæ sunt in Martiana bibliotheca, huic sententiæ astipulantur. Verba autem Pauli hæc sunt: Cùm de criminibus extraordinarijs agitur, saccularij qui vetitas artes exercẽtes, in sacculos partẽ subduciũt, partem subtrahunt: itẽ qui directarij appellãtur: hoc est, hi homines, qui in aliena se cœnacula direxerint furãdi animo, plus quã fures puniendi sunt. Vtrobiq; autẽ ridiculus est Accursius: nisi veniam dare homini malis, quoniam rudi seculo, ac prorsus illiterato natus est: sed retinent tamẽ eius nugas, & hac ætate à nostris

ſtris Iureconſultis defendi, qua literæ omnes, ac honeſtiores diſciplinæ, permultū incrementi acceperint, id ego vix ferendum existimo, ab his præſertim, qui bonarum literarum ſacris initiati, & exculti ſunt. Sed hoc ipſum (dijs iuuantibus) cōmodius aſſeremus: multa enim in iure ciuili accepta perperam, & ineptè expoſita, ſententias perſæpe afferunt violentas, et falſas, quas defendere nemo ipſorum poßit: cùm ſint adeo noſtri legulei à Romanis ſtudijs & melioribus diſciplinis abhorrentes. Qui autem Directarios fures iſtos nominarunt, à dirigendo arbitror vocem hanc inflexerunt: quòd in alienam domum ſe dirigere, perinde ſit, atque ingredi. Eoſdem verò eſſe directarios quidam dixerunt, qui τειχόβαται à Græcis vocantur, apud quos frequens hoc verbum comperies: tametſi Flauius etiam Vopiſcus hac voce vſus eſt in libro hiſtoriarum tertio ad Baſſum. De Carino, inquit, & Numeriano A A. memorandum id eſt, quòd ludos popul. Roman. ſpectaculis ornatos dederunt. Inter alia enim exhibitus eſt τειχοβάτης, qui per parietem vrſo eluſo cucurrit.

De Tertulliani eruditione, ac eius verba contra Marcionem hæreticum relata: & quomodo Hieronymus ea trāſtulerit.

CAPVT IX.

Libros aliquot eruditè atq; acriter scripsit Septimius Tertullianus cõtra Marcionẽ hæreticum: qui Stoicorum disciplinam secutus, bina principia, binosq; Deos ponebat, bonum & malum: sed in his quidem libris Tertullianus eleganter interdum & copiosè leuitatis, inconstantiæ, atq; improbitatis Marcionem accusat: cuiusmodi sunt hæc, quæ ob ipsam gratiam orationis καὶ δύναμιν *volui subscribere: Noster, inquit, Marcio Scytha tetrior, Amaxobio instabilior, Massageta inhumanior, Amazonia audacior, Nubilo obscurior, Hyeme frigidior, Istro fallacior, Caucaso abruptior. Quem locum diuus Hieronymus (vt alia multa) secutus est, transmutatis quibusdam verbis atque transpositis, in libro contra Vigilantium, quem per antiphrasim Dormitantium vocat.*

Mos veterum de mittenda Imperatorum imagine ad Vrbem siquando in absentia crearentur: & quòd ipsi Iudæi nullas imagines Cæsarum recipere voluerunt. CAP. X.

Relatum in literis est, quemadmodũ Romani Imperatores cũ hoc nomẽ, & Augustã dignitatẽ, in absentia cõsequerẽtur, soliti sunt propriã effigiẽ ad vrbẽ mittere, quò seipsos Senatui P.Q.R. faciliùs insinuarẽt. Hoc ego putaui ob eam causam obseruandum, quoniam

niam ante Antoninorum imperium nemini, vt opinor, legitur accidisse: permulti autem id effecerunt subsequentibus annis, qui suā imaginem ad Vrbem miserunt: quod Ammianus Marcellinus, & Zosimus historiæ Ro. autores testantur, Nam & Constātij Imper. imago recepta in vrbem est, & item Galerij: quin & Maxentius effigiē suā Carthagini destinauit, vt suo nomini atq; autoritati magis conciliaret Carthaginiensem populū: quod à copijs & militibus Galerianis prohibitū fuit, renuentibus dignitatem Maxentij fieri ampliorē: sicut à Zosimo traditum est. Illud autem minimè omittā, quemadmodū C. Cæsar cùm Iudæis populis imperasset, vt eius effigiē templo reciperent, nullis rationibus adduci potuerūt, vt hoc perficerent, sed arma potius sumpserūt, quàm vt illud animo Cæsaris cōcederent. Seruatū est enim à Iudæis magna religione, vt nullā prorsus imaginem, aut simulacrū in templis haberent, sed vnū duntaxat Deū mente ipsa cōcipientes colere consuerūt: quod Aegyptij contēnentes, varias ac multiplices animalium formas pro dijs habuerant. Itaq; sic Tacitus Cornelius de Iudæis: Vnū, inquit, numē sola mēte intelligunt: profanos credunt, qui Deûm imagines mortalibus materijs in species hominum effingant: solū illud & æternū, neq; mutabile, neq; interiturum. Nulla igitur simulacra suis

Vrbibus, nedum templis sunt: non regibus hæc adulatio, non Cæsaribus honor. Neq; illud quidem ignoratur, morem fuisse Rom. Imperatoribus, suas quoq; imagines in templis adorādas apponere: quod à Septimio Tertulliano magnis conuitijs accusatur, atq; exibilatur.

Qui sint apud Aelium Lampridiū Bene nasati homines, ac de Imperatoris Antonini Heliogabali flagitiosa & infanda libidine. CAP. XI.

NOn committam, quò minus apud Aelium Lampridium exponamus, quinam sint homines benè nasati in vita Antonini Heliogabali Imperatoris, qui Bene nasatos homines frequenter appellare consueuit, cum mutoniatos, beneq; mentulatos significabat. Quod equidem propterea censui adnotandū, vt eorum inscitiæ ac ineptijs occurratur, qui Benè vasatos improbißimè & legunt, & exponunt. Flauius certè Blondus Nasatos homines apud Lampridium pro his inscitißimè accipit, qui admodum dites, & opulenti forent. Nemini autem non constat, Antoninum quidem Heliogabalum in tota vita fuisse tam extremi luxus, ac nefandæ libidinis, vt potius seipsum naturæ portentum, quàm Romanum Imperatorem probaret. Inter alia enim vitæ scelera atque flagitia, lenones, meretri-

ces

ces, exoletos, ac ſubactores propè innumeros collegit, illisq́ue naſatos homines adiecit: hoc eſt (vt Lampridius etiam notauit) viriliores: quoniam illis Heliogabalus ad libidinem & flagitium ſceleſtiſsimè vtebatur. Quocirca ſic Lampridius ad Conſtantinum Imperatorẽ de prodigioſa eius libidine: Quis ferre poſſet, inquit, principem per cuncta caua corporis libidinem recipientem, cùm ne beluam quidem talem quiſquam ferat? Romæ denique nihil egit aliud, niſi vt emiſſarios haberet, qui ei bene naſatos perquirerent, eosq́ue ad aulam perducerẽt, vt eorum conditionibus frui poſſet. Sed hanc ipſam vocem ſæpius apud eundem comperies: facilè vt appareat, quantum hi homines incurrant, qui ſunt in legendis, penſandisq́ue autoribus oſcitantes, atque ſegniores. Nam & Maioris peculij eoſdem vocat: quoniã viriliores ferè viderentur: vnde & prouerbiũ vulgò detritum, de naſatorum peculio.

De Architæ Columba volatili ex mechanica eius diſciplina: ac de Boëthij philoſophi pari ingenio & doctrina, ad mechanica quædam miranda efficienda, ex Caſsiodori Variis. CAP. XII.

PErmultum laudatur in veterũ commentarijs Architæ Tarentini eruditio & ingenium

geniū. Nam & Plato Philosophus eidem Archita plurimum concessit: cuius merito factum existimatur, vti Plato idem à Tyranno Dionysio seruaretur. In mechanicis verò magnopere Architas praestitit: sic vt eius quoque columbam ligneam ponduſculis quibuſdam instructam, mirificeq́ artificio fabrefactam volitasse scribant cùm alij autores, tum Phauorinus: qui vt egregiè vir doctus eam celebrauit, sicuti legitur in Atticis commentarijs. Id ego cùm diligentius considerarem offendi consimile exemplum de Boëthio philosopho, quod ab Aurelio Caßiodoro relatum est in Variarū libris. Is enim Caßiodorus cū ad eundem Boëthium scriberet, simulacra eiuſmodi atq; mechanica opera libramentis adhibitis, summoq́ ingenio excogitata ab eo et confecta affirmat: vt aues deuolantes, & angues exibilantes. Et hercle tā magno ingenio fuit Boëthius, tamq́ multiplici eruditione, vt facilè ad id credendū animū inducam, asserente hoc maximè Caßiodoro, qui fuisse traditur Regis Theoderici à secretis. Sed apponenda sunt eius verba ex Varijs, quò facilius atque cumulatius hoc totum pernoſcatur. Tib (inquit) ardua cognosse, & miracula monstrare propositum est: tuae artis ingenio metalla mugiunt: Diomedes in aere grauius buccinatur: aeneus anguis insibilat: aues simulatae sunt: & quae vocem propriam

nesc

nesciunt habere, dulcedinem cantilenæ probantur emittere. Parua de illo referimus, cui cælum imitari fas est. Hæc in Varijs Caßiodorus.

Mirandum, & adynaton videri, quod à Iosepho traditur de Alexandro Macedone: vt huic perinde ac Mosi mare Pamphylicum patuerit: cùm transfretaret in Persas cum exercitu. CAP. XIII.

DE Alexandro Macedone, eiusq; maximis & felicißimis gestis, permulta & varia apud veteres scribuntur: sed quod in Iosephi historia compertum est, id omnino videtur maximè mirũ, peneq; incredendum: cùm nemo alter ex antiquis (quos equidẽ legerim) talia de Alexandro retulerit. Iosephus verò (quem Iudæorum vernaculum appellat Tertullianus) cùm omnium Iudæorum historiam libris XX. complexus sit, de Mose, eiusq; vita & gestis eadem propemodum refert, quæ & in sacra historia habentur, & apud Philonem magna ex parte repetuntur, Quo autem loco inquit, cælesti consilio, ac diuina potestate permissum, vt Moses virga accepta mare Aegyptium diuiserit, quò Hebræorum copijs atque militi peruium iter fieret, & expeditio facilior: tãtundem, inquit Iosephus, de Alexandri Macedonis militibus scriptum fuisse Regem

Pamphylico mari imperasse, cumq; vniuerso exercitu transfretasse, disiuncto ac diuiso mari, vt inuadens Persium victoria potiretur, deuictis atq; subactis populis. Quod equidem considerandum diligentius existimo, ac maturo iudicio expendendum. Siquidem miracula illa Mosis, et insignia facinora minimè debent Alexandri gestis comparari, ab his præsertim viris, qui in præsidio Christianæ militiæ à nostris collocentur. Neq; mirari admodum oportet, si pro loquacissimo homine Tacitus Cornelius tantopere à nostris incessitur: quando Iudæos ipsos dixerit superstitioni obnoxios, religioni aduersos, atq; ad omnem libidinem proiectissimos: cùm & illi sua insignia & admiranda facinora Græculorum commentis, atq; mendacijs comparent: quorum ingeniosa improbitas (vt autores conueniunt) nihil non audet in historia: sic vt mendaciorũ parentes veteri prouerbio Græci censeantur.

Aureliani Imperatoris epistola ad Zenobiam Palmyrenorum Reginam: & eius responsum, quàm alto, & generoso animo ad eundem sit redditum. CAP. XIIII.

TEnent me commentaria quædam Græca, in quibus de Amalasiunta, de Zenobia, & Mammea agitur: quæ omnes & egregio quidem animo, & consilio non vulgari

præstit

præſtiterunt. Itaq; magna voluptate, ſicubi incidit, ea adnotamus in his commentarijs, quæ memoria digna ſunt: quale hoc eſt, de Zenobia Palmyrenorum Regina, quæ tam generoſi ſpiritus fuerit, vt Aureliani Aug. Imper. minas & dignitatem prorſus contemneret. Sed apponiam vtriuſque epiſtolam, ne quid hac in parte poſsit deſiderari. Aurelianus Aug. Imper. Roma. orbis, & receptor orientis, Zenobiæ S. Sponte facere debuiſti id, quod meis literis nunc iubetur. Deditionem præcipio tibi impunitate vitæ propoſita, ita vt illic Zenobia cum tuis agas vitam, vbi te ex ſenatus ampliſsimi ſententia collocauero: gemmas, argentum, aurum, ſericum, equos, camelos, in ærarium Romanum conferas: Palmyrenis ius ſuum ſeruabitur. Ad hæc autem ita reſponſum eſt: Zenobia regina orientis Aureliano Aug. S.

Nemo adhuc, præter te, quod poſcis literis petijt: virtute faciendum eſt, quicquid in rebus bellicis gerendum. Deditionem mei petis, quaſi neſcias, Cleopatram Reginā perire maluiſſe, quàm deditītiā in qualibet viuere dignitate. Nobis Perſarum auxilia non deſunt, quæ iam ſperamus. Pro nobis ſunt Saraceni, pro nobis Armenij. Latrones Syrij exercitū tuum Aureliane vicerūt. Quòd ſi illa venerit manus, quæ vndiq; ſperatur, pones profectò ſuperciliū, quo mihi nūc deditionem, quaſi omnifariā victor,

imper

imperas. Has autem epistolas qui legere apud autores velit: is Flauiũ Vopiscum adeat, in libro ad Bassum primo, de Imperatorum gestis.

Vnde rerum principia atque effectus in vita existant: & quomodo Astrologi, Physici, atque Theologi inter se dissentiant.

CAP. XV.

Notandum & illud existimo, quod ab Aurelio Augustino scribitur de his commodis, atq; incommodis, quæ in vita ipsa mortalium eueniunt: quo pacto in tam varia, multiplicíq; rerum fortuna pro disciplinarum decretis, principia atque effectus habeantur. Astrologi (inquit) & hi qui Chaldæi vocantur, omnes morbos, atque calamitates, sideribus ac cœlo adscribunt. Philosophi autem physici, & medici, hæc eadem, aliaq; similia ad naturæ vires, & maiestatem referunt. Theologi verò vni Deo, eiusq; potestati, quàm imperare omnibus, & regere omnia meritò existimamus. Hæc Augustinus. In quo tamen imprudentiæ ac mendacij omnes illos accusat, qui nõ omnia ad vnius Dei potestatem, atq; numen referũt. Quod ipsum & Origenes copiosè persequitur in libris, quos de Rerum principijs composuit.

Qui

Qui sit morbus Tonsillarum: & in qua maximè parte corporis: qualiq; origine dicantur Tonsillæ. CAP. XVI.

IN commentarijs medicorum inuenio & illa remedia esse relata, quæ ad Tonsillas pertinent. Quo loco non minus partem faucium debemus accipere, quàm morbum ipsum qui fauces occupat. Itaq; Cor. Celsus de Tonsillarũ curatione in hunc modum scribit: Si Tonsillæ sine exulceratione sunt, ac per inflammationẽ intumuerunt, caput velandum est extrinsecus is q; locus vapore calido fouendus: multa ambulatione vtendum, caput in lecto sublime habendum, gargarizandumq; ex reprimẽtibus. Rádix quoq; ea (quã dulcem appellant) contusa, & in passo, mulsóve decocta idẽ præstat. Tum medicamina alia subijcit, quæ breuitati studentes omittimus: cùm plura à Claudio Galeno, alijsq; medicis de eodem morbo referantur. Est autem hoc verbum per diminutionem dictum, sicuti à Pompeio Grammatico seruatum est ex Ver. Flacci commentarijs. Tolles, inquit, pro tumore faucium accipitur: quem per diminutionem Tonsillas vocamus. Aristoteles verò, & alij complures apud Græcos Paristhmia, & Antiades vocarunt. Inflammantur enim partes secundum fauces abscessibus hulcerosis, Sed & M. Cicero palatum ac tonsillas

sillas nominat: cùm de hominis partibus disputat. C. Plinius tonsillas in homine constituit, in sue glandulas: quo loco disciplinam anatomicen explicat. Quod à nobis ob id repetitum est, vt quorundam imperitiam deuitemus, qui de hoc morbo inscitè atque ineptè verba habuerunt. Neque illud ignoratur, quòd & Tonsas, Tonsillasq; pro remis veteres acceperunt: vt Accius poëta, Ennius, atque alij: ex quo illud vulgatum ex Ennianis Annalibus:

Pone petũt exin referũt ad pectora tonsas.

Et item:

Tonsillas rapiunt, configunt littus aduncas.

PETRI

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA.

*

LIBER XVIII.

De Hormisda Persarum principe: & quo astu atque commento è custodia sit liberatus ab vxore. CAP. I.

LIBET exemplum de Hormisda fortuna, viri summi, referre, qui ex familia Persarum regia fuit, sicuti & Zosimus, & Marcellinus, aliiq; commemorāt. Hic igitur Hormisda in colle quodam relegatus magno studio custodiebatur à Persis, qui fratrem illius minorem natu cōtra legem in regno maluerunt. Euenit autē, vt Hormisdæ vxor tale commentum excogitaret, quò virum suum facilius posset ex vinculis eximere. Itaq; piscē eximia magnitudine ad illū mittit, inq; eius alueo limam ferream recondit; ac simul fidissimo eunucho mādat, ne quo

quo præsente piscem illum comedat: tũ eo Ꝟtatur, quod in Ꝟentre inuenerit. Camelos quoq; Ꝟino & cibis onustos custodibus mittit. Ille rei compos strenuè hoc facinus peragit, ac sumpta ibidem eunuchi Ꝟeste, per medios custodes euasit incolumis. Neque me autẽ latet, alios quoq; similia quædam effecisse: sed hoc ipsum de Rege Hormisda non putauĩ omittendum, de quo alibi tamen complura retulimus.

Vergilij carmen emendatum cõtra quorundam inscitiam: Furit intus aquai. ex Quintiliano & aliĩs autoribus.

CAP. II.

F*Abius Quintilianus libro Institutionum primo ad Marcellum Victorium, Vnde pictai Ꝟestis (inquit) & aquai, Vergilius doctissimus Ꝟetustatis inseruit. Sed illud Aquai tulerunt è nouis codicibus indiligentes, imprudentesq; librarĳ, proq; eo subdiderunt, Aulai, cùm Ꝟeteres omnino codices, & ille in primis, quem ex Gallia Poggius in Italiam aduexit, Aquai retineat. Fuit autem causa librarĳs adulterinam Ꝟocem pro Ꝟera subĳciendi, quòd nusquam apud Vergilium legerant Aquai: cùm Aulai, & Pictai legissent:*

Aulai in medio libabant pocula Bacchi.
Et alibi:
Diues opum, diues pictai Ꝟestis & auri.

Sed

Sed ego cogitans, non ab re factum esse, ut in eandem lectionem melsuscula fidei codices conspirarent: cœpi curiosius indagare, an usquam apud Vergilium potuerit esse aliquando hac vox. Nec enim pauca quorundam inscitia, vel immutata hactenus, vel detracta adnotauimus. Inueniße autem mihi videor, vel in Seruianis quidem commentarijs id ipsum, ut nihil praterea dubitari debeat. Versus igitur Vergiliani sic in libro Aeneidos septimo leguntur:

Sauit amor ferri, et scelerata insania belli:
Ira super: magno veluti cum flamma sonore
Virgea suggeritur costis undantis aheni:
Exultātq; astu latices: furit intus aqua vis:
Fumidus atq; altè spumis exuberat amnis.

Quò autem loco legimus Aqua vis: legendum est Aquai, ad hunc modum:

-Furit intus aquai
Fumidus atq; altè spumis exuberat amnis.

Cuius me lectionis Honoratus Seruius admonuit, qui diaresin esse hic factam dicit. Quòd si quis codices Seruianos paulò meliores nactus fuerit facilè in his Aquai comperiet. Nam & in peruulgatis ferè sic habetur: Hanc diaresin Tucca & Varus fecerunt, Nam Vergilius aliter scripsit. Quæ enim hoc loco fit diaresis, nisi illud Aquai restituatur? Quin & hoc ipsum in Persiano interprete (qui Cornutus dicitur) inuenias, cum Ennianum hoc exponit:

Lunai portum pretium est cognoscere ciues.
Lunai (inquit) dictum est, secundum antiquam declinationem, sicuti Vergilius, Furit intus aquai. Quod etiam Benedictus Philologus (cùm de Vergiliana emendatione ad eum scriberem) comprobauit, vir vnus ætate nostra, qui de omni antiquitate sit optimè meritus, cùm in ea illustranda atque excolenda assiduo studio, ac mirifica diligentia incumbat.

Dictum Demosthenis de sua fuga, ac verba Tertulliani exposita : & quo pacto Cicero & Demosthenes in propriis causis maximè degeneres, ac timidi fuerint.

CAPVT III.

NOtum est, et in commentarijs celebratum Demosthenis oratoris dictum de sua ipsius desidia : Nam cùm is paßim pro ignauo & inerti accusaretur, vt qui apud Charoneam in bello segniorem se geßit, & fuga salutem sibi quæsiuit : pereleganti hoc versiculo respondit, suisq; accusatoribus illusit:

Ανὴρ ὁ (*inquit*) φεύγων, καὶ πάλιν μαχήσεται.
Quod à me seruatum est, vt Florentis Tertulliani verba exponeremus, qui sententiam hanc eruditè (vt alia multa) mutuatus est. cùm de Rutilio viro sanctißimo loqueretur, in libro quem de persecutione ad Scapulam composuit. Verba eius hæc sunt : Sed omißis quidem diuinis exercitationibus, illum magis Græcum

Græcum versiculum secularis scientiæ sibi adhibent: Qui fugiebat, rursus ibi præliabitur, ut & rursus forsitan fugiat. In quo facile apparet, quid ipse Tertullianus vir egregiè doctus insinuet. Re autem vera Demosthenes pro ignauo, & maximè timido accusatus est: siquidem vel in propria causa dicturus, prius traditur aufugisse, quàm in iudicium deuenerit. Quod etiam in M.Cicerone turpius, & indignius visum est, qui cùm in aliorum causis nemini prorsus concederet: in sua tamen mirum quàm timidum se, ac pauidum præstiterit: sicuti cùm à Clodio in iudicium vocatus est, quòd is Lentulum, & Cethegum ante sententiam à Senatu prolatam supplicio affecisset. Tunc enim non vili modò & sordida veste indutus, sed squallidus, & plorabundus, familiares, amicos, atque notos supplex adijt, obsecrans, atque obtestans omnes: ut risum magis, quàm commiserationem de se concitauerit. Quod Appianus Alexandrinus in Romana historia refert.

Horatij poëtæ versus expositi contra aliorum sententiam de Attæ fabulis, cùm inquit: Rectè nécne crocum, floresq; perambulet Attæ Fabula, Ac de croco in scenis expositum. CAP. IIII.

HOratij Flacci versus hi sunt in epistola ad Octauium Augustum, quò loco de

Romanus poëtis iudicium facit:

Rectè nécne crocum, floréſque perambulet Attæ
Fabula, ſi dubitem, clament perijſſe pudorem
Cuncti penè patres: ea cùm reprehendere coner,
Quæ grauis Aeſopus, quæ doctus Roſcius egit.

In his ego verſibus cùm aliquando interpretum commentarios deſiderarem, legi apud eos deridicula quædam, & planè nugas: ſiquidem fabulam dicunt ab Atta ſcriptam, in qua de floribus ageretur: ceu officium poëtæ comici ſit, de floribus ſcribere. Neque hæc vllo quidem autore traduntur, quo nihil poteſt eſſe in bonis diſciplinis iniquius, aut peſtilentius. Quin illud magis fuerat explicandum, quiſnam hic Atta, aut quid in ſcena crocus, & flores. Quæ cùm paulò diligentius penſitarem, haud ab re futurum putaui ſi Horatianum ſenſum exponerem. Conſtat igitur Attam ipſum comœdiarum autorem fuiſſe haud incelebrem, vt in poëtis diximus, ex quo inquit Horatius, Si velim nunc Attæ fabulas (vt critici ſolent) reprehendere, quòd in ſcenam vix afferri debeant: omnes me inſcitiæ, atq; imprudentiæ arguent. Videbor enim addubitare, an ſatis in ſcena ſuas parteis abſolueret: hoc eſt, crocum & flores

res perambulare. quoniam consuetudo apud Veteres fuit, Vti cùm fabula agerentur, flores ibidem, aliáque odoramenta inspergerentur. Hinc Lucretianũ illud in libro ad Memm. II.

Et cùm scena croco Cilici perfusa recens est:
Allaq; panchaos exhalat propter odores.

Nam & P. quoque Vergilius idem intellexit: cùm in Georgicis dixerit, ex Tmolo croceos mitti odores: quo loco Seruiana expositio Vt ineptior, atque indoctior iure incesßitur. Iam & Hadrianus Imperator in Traiani Augusti honorem balsama & crocum per gradus theatri fluere iußit: quod Aelius Spartianus ad Cæsarem Diocletianum commemorat. Neque scenam ipsam duntaxat, quæ in theatro erat, Varijs floribus ornabant: sed & mensas etiam Antoninus quidem Heliogabalus, qui naturæ portentum dici potest, cùm Viros summos inuitaßet ad prandium, mensam croco struebat, se fœnum, dicens, pro eorum dignitate exhibere. Sed nolo hac in re impendio longius Vagari, ne ambitioni potius, quàm autoritati Videamur conceßisse. Nam de re hac & Plinius Nouocomensis, & Suetonius Tranquillus egerunt: Vt poëtas mittamus. Hinc illud etiam perulgatum:

Pulpita solennes non oluere crocos.

Quid apud veteres Muginari significet: & quomodo ea voce vtatur Cicero: & quid

quid item sit apud Varronem ex prouerbio; min facere. CAP. V.

Reprehendi video à quibusdam verbum hoc quod est Muginari, quasi asperum et minus Latinum: vel, vt alij dixerunt, obscurum nimis, & insolens: quod ego ferendum non puto, ne illa omnia pro absurdis, ac plebeis statim reijciamus, quæ cùm veterum vsus concedit, tum autoritas doctiorum defendit. Nec enim Lucilius tantùm in satyris hac voce vsus est: sed etiam M. Cicero. Poëta verò Lucilius sic ad Attam:

Muginamur, (inquit) molimur, subducimur Attæ.

Quod ipsum alibi apud eundem seruatum est, vt Marcellus Grammaticus notauit in commentario de proprietate sermonis. Sed & M. Cicero (qui vnus omnium Romane loquutus est) minimè ab hoc verbo abstinuit, quando in epistola ad Pomponium Atticum sic scribat: De Ocella, dum tu muginaris, neque mihi rescribis, cepi consilium domesticum. Neque præterea defuerunt, qui in Plinij præfatione ad Imperatorem Vespasianum ita legant: Dum ista (vt ait M. Varro) muginamur, pluribus certè horis viuimus. Festus quoque Pompeius in hoc inquit verbo accipiendum, cùm quid molimur, & quasi tardius conamur. Est enim propè ac Mussitare, et Min facere: sicuti à Varrone relatum est: Quin min facere inquit illos

qui vix proloqui audeant: sed summussando hæsitantes in aliquo apparent: ex quo prouerbium contra subuerentes. Quocirca sic poëta Ennius in Roma, Annalibus:

Quod minimum est: neque (vt aiunt) min facere audent.

Quod ita Publius Vergilius imitãdo emolliuit:

Quid fortuna ferat populi: sed dicere mussat.

Qui sint propriè milites Aerediruti apud poëtam Ausonium: ac eiusdem verba in epistola explicata. CAP. VI.

AVsonius Gallus verbo vtitur, quod est Aeredirutus, in epistola ad Paulinum super ludicro opere, quod ab eo Centonis nomine inscribitur: Et quia, inquit, sub imperante metu merui, procedere mihi inter frequentes stipendium iubebis: finaliter æredirutum facies: vt cumulo Carminis in fiscum suum redacto, redeant versus vnde venerunt. Hactenus Ausonius. Sciendum verò, quod Aerediruti milites eiusmodi appellati sunt, quibus propter ignominiam stipendium subtrahatur. Iocatur enim Ausonius de versibus Vergilianis, quòd sparsos, laceratósque passim collegerit, & in vnum veluti opus contexuerit, vt ex alieno, suum poëma factum sit. Nam si carmen, inquit, redeat vnde venerit, haudquaquam strenuus, & frequens in militia haberi potero: proindéque me potius inertem, & are-

 dirut

dirutum dixeris: neque mihi stipendium aliquod velut assiduo poterit assignari. Varro autem in libris de vita patrum, Stipendium, inquit, appellatum est quod as militi semestre, aut annuum dabatur: cui verò datum non sit, is propter ignominiam aredirutus erat: quod & Nonius Marcellus in libro de doctorum indagine notauit. Nam & Verrius Flaccus est autor, as militum qui ob ignominiam missionem habuissent, non in militia sacculum, sed in fiscum mitti solitum.

Quo pacto Varronis verba in libro de agricultura emendari oporteat: & quo sensu accipienda sint. CAP. VII.

PErmulti olim quæsierunt, quænam in dicendo figura illa sit, qua Terentius Varro in principio libri de Re rustica ad vxorem Fundaniam est vsus: Potius essem consequutus Fundania & commodius, si tibi hæc scriberem, quæ nunc vt potero exponam. Ex ijs autem verbis nulla quidem sententia elici potest. digna Marci Varronis eruditione, quem Terentianus vndecunque doctissimum vocat. Sed ego antiquissimum è Marciana bibliotheca codicem nactus, quæ Florentiæ admodum nobilis est, inuenio ferè ad hunc modum: Otius essem consecutus Fundania, commodius hæc scriberem tibi, quæ tamen nonnihil etiam sunt interpollata. Quòd si liceat in his tenebris quæ sentiam

sentiam respondere: haud aliter à Varrone crediderim scriptum, quàm in hunc modum: Otium si essem consequutus Fundania, commodius tibi hac scriberem, qua nunc ut potero exponam. Nam illud, quod aliquot habent codices, Otius essem: deprauatum, violatumq́; improbitate scriptorum est: quorum & velocitas plerunque, & inscitia permultum obfuit bonis autoribus. Quanquàm & hoc apud veteres quoque usitatum, veluti in Plautinis adhuc, Terentianisq́; fabulis conspicitur, ut vocales adeo literas abijcerent: quò sit credendum facilius, lectionem illam, quam restituimus, genuinam ac propriam esse: nam & consonanteis interdum literas pari licentia in prolatione omittebant: quod & Marcus Tullius asserit, & Grammatici passim factitatum affirmant. Lectio verò hac, quam & fidei & vetustatis merito intromittimus, quantopere sit à studiosis approbanda, testis erit mihi & Mainardus Ioannes vir diligens, & in bonis literis admodum doctus, qui eam pro verissima tuetur, & asserit. Quòd autem Otium & Negotiū per t, literam malim scribere, quàm per c, mouent veterum elogia, & inscriptiones, in areis & marmoreis monumentis: ut illud Roma vulgatum & peruetustum, ARGENTARII ET NEGOTIANTES BOARII HVIVS LOCI.

Accij poëtæ versus apud Apuleium recogniti: & quo pacto mutuatus sit illos ex Acciana tragœdia. CAP. VIII.

Lucius Apuleius in oratione ad Seuerianum Proconsulem Aphricæ versus Accianos mutuatus est: quo loco de Hippia, eiusq; multiplici ingenio, ac doctrina agit. Sed eos tamen versus, non cuiusque est agnoscere: quoniam nulla ibi mentio fit, vel carmen id esse, vel ad aliquem saltem poëtarum referendum. Sic enim inquit Apuleius: Vno solatio freta est Vrbs exempli tui, quòd qui legatus mittitur, proconsul ad nos citò reuersus est. Sol qui micantem candido curru atque equis flammam citatis feruido ardore explicas: itemq; luminis eius Luna discipula. In his autem interpositi sunt versiculi senarij, qui diligentia nostra facilè autorem suum recognoscent, cùm ex Accij tragœdijs ab Apuleio assumpti sint. Nam & Priscianus non contemnendus autor, pro Accianis eos affert in libro de metris comicis: tum in Phœnissis ab Accio ita scriptum tradit:

Sol qui micantem candido curru, atq; equis
Flammam citatis feruido ardore explicas:
Quiq; natũ aduerso augurio et inimico omine
Thebis radiatum lumen ostendis tuum.

Apuleius autem non modò ad ipsum solem se conuertit: sed ad cæteros errones, vt verbo vtar Nigidiano: Sol, inquit, & Luna, necnon quinque

que

que cætera vagantium potestates: Iouis benefica, Veneris voluptifica, pernix Mercurij, perniciosa Saturni, Martis ignita.

Egregiè factum à rege Alfonso in legenda Liuij historia contra imperium medicorum: & de simultate inter eum, & Cosmam Medicen. CAP. IX.

MInus indignum fore putamus, neq; improbandum ab ijs, qui paulò humaniores sunt, si & eorum exempla in literas referamus, quibus maiores nostri etiam viuentibus plurimum concesserunt. Solent enim quidam sic in omnibus antiquitatem admirari, vt ingenium, résque gestas iuniorum prorsus despiciant. Sed ætate quidem superiori extiterunt viri aliquot magno animo, & egregia prudẽtia, cuiusmodi habiti sunt, Alfonsus rex Neapolitanus, Franciscus Sfortia, Othomanus Turcarum princeps, & Cosmas Medices: de quibus, si quando incidit, nonnulla à nobis relata sunt. Sed illud celebre Alfonsi regis de Liuiana historia visum est, quod hoc loco legeretur: nã cùm inter Cosmam Medicen, maximæ autoritatis virum, & Alfonsum regẽ suborta simultas crederetur, misit muneri Alfonso Cosmas T. Liuij commentarios: librum quidem, vt par est, quàm ornatissimum: quoniam rex idem Liuianæ historiæ maximè fuit studiosus. Id autẽ cùm medici regis, qui aderãt, intelligerent, statim Alfonso imperãt, vt cautimagat

Accij poëtæ versus apud Apuleium recogniti: & quo pacto mutuatus sit illos ex Acciana tragœdia. CAP. VIII.

Lucius Apuleius in oratione ad Seuerianum Proconsulem Aphricæ versus Accianos mutuatus est: quo loco de Hippia, eiusq; multiplici ingenio, ac doctrina agit. Sed eos tamen versus, non cuiusque est agnoscere: quoniam nulla ibi mentio sit, vel carmen id esse, vel ad aliquem saltem poëtarum referendum. Sic enim inquit Apuleius: Vno solatio freta est vrbs exempli tui, quòd qui legatus mittitur, proconsul ad nos citò reuersus est. Sol qui micantem candido curru atque equis flammam citatis feruido ardore explicas: itemq; luminis eius Luna discipula. In his autem interpositi sunt versiculi senarij, qui diligentia nostra facilè autorem suum recognoscent, cùm ex Accij tragœdijs ab Apuleio assumpti sint. Nam & Priscianus non contemnendus autor, pro Accianis eos affert in libro de metris comicis: tum in Phœnissis ab Accio ita scriptum tradit:

Sol qui micantem candido curru, atq; equis
Flammam citatis feruido ardore explicas:
Quiq; natū aduerso augurio et inimico omine
Thebis radiatum lumen ostendis tuum.

Apuleius autem non modò ad ipsum solem se conuertit: sed ad cæteros errones, vt verbo vtar Nigidiano: Sol, inquit, & Luna, necnon quinque

que

que cætera vagantium potestates: Iouis benefica, Veneris voluptifica, pernix Mercurij, perniciosa Saturni, Martis ignita.

Egregiè factum à rege Alfonso in legenda Liuij historia contra imperium medicorum: & de simultate inter eum, & Cosmam Medicen. CAP. IX.

Minus indignum fore putamus, neque improbandum ab ijs, qui paulò humaniores sunt, si & eorum exempla in literas referamus, quibus maiores nostri etiam viuentibus plurimum concesserunt. Solent enim quidam sic in omnibus antiquitatem admirari, vt ingenium, résque gestas iuniorum prorsus despiciant. Sed ætate quidem superiori extiterunt viri aliquot magno animo, & egregia prudẽtia, cuiusmodi habiti sunt, Alfonsus rex Neapolitanus, Franciscus Sfortia, Othomanus Turcarum princeps, & Cosmas Medices: de quibus, si quando incidit, nonnulla à nobis relata sunt. Sed illud celebre Alfonsi regis de Liuiana historia visum est, quod hoc loco legeretur: nã cùm inter Cosmam Medicen, maximæ autoritatis virum, & Alfonsum regẽ suborta simultas crederetur, misit muneri Alfonso Cosmas T. Liuij commentarios: librum quidem, vt par est, quàm ornatissimum: quoniam rex idem Liuianæ historiæ maximè fuit studiosus. Id autẽ cùm medici regis, qui aderãt, intelligerent, statim Alfonso imperãt, vt cautim agat

cum Florẽtino ingenio, neq; vllo modo Liuium attingat: librũ illum ab hoste missum, in eoq; venenum occultari posse, atq; inter legendum contrahi. Quibus auditis, Alfonsus attentior factus est, quasi assentiri monentibus videretur. Sed ecce interim Liuianum opus in medium affertur: quod vbi rex cœpit aspicere, nolentibus medicis aperuit, legit, euoluit: simulq; (vt homo summi spiritus) Ineptire, inquit, desinite: nam regis animus haud priuati cuiusquam regitur arbitrio. Nec enim de nihilo dicebat Homerus, sub Iouis clypeo, ac patrocinio versari principes. Itaque Ioannes Romanus Pontifex in epistola ad Imperatorem Iustinianum vetus illud ex historia sacra mutuatus est, Cor̃ Regis in manu Dei.

M. Ciceronis verba exposita de L. Tubulo sacrilego, & Luciliani versus additi de eodem: quàm acri carmine Romanos ciues Lucilius exagitarit. CAP. X.

MArci Ciceronis verba sunt in v. de Finibus libro: Quis P. Numitorem, Fregellanum proditorem (quanquàm reipublicæ nostræ profuit) non odit? Quis vrbis conseruatorem Codrum, Quis Erichthei filias non maximè laudat? Cui Tubuli nomen odio non est? Quis Aristidem mortuum non diligit? In his autem verbis à plerisq;, vt video, ignoratur, quisnam fuerit hic Tubulus, aut qua improbitate notatus, vt esse odio apud omnes de-

beat. Sciendum igitur, L. Tubulum fuisse in Luciliana ætate hominem multis facinoribus, ac flagitijs insignem: qui præter alia multa rapinator impius, atq; sacrilegus est appellatus, & à poëta Lucilio amarulento carmine proscissus. Quod & Cicero idem in libris de natura deorum insinuat: quo loco de Abderite Protagora, qui ἄθεος dictus, eiusq; libris publicè combustis disserit. Quid (inquit) de sacrilegis, quid de impijs periurisq; dicemus? Tubulus si Lucius vnquam. Si Lupus, aut Carbo, aut Neptuni filius (vt Lucilius refert) putasset esse deos, tam periurus, aut impurus fuisset? Quin & alibi accusatum inquit eundem in causa peculatus, & quòd in re iudicandi pecuniam dolo malo ceperit. Et in oratione pro M. Scauro audacißimum hunc, atq; sceleratißimum vocauit. Quocirca sic Pedianus Asconius. L. hic Tubulus prætorius fuit, ætate patrum Ciceronis. Is propter multa flagitia cùm de exilio accersitus esset, ne in carcere necaretur, venenum bibit. Lucilius verò Satyrarum autor, non Tubulum modò, sed Mutium, Lupum, Carbonem, ac Lapatum multis versibus est acerrimè insectatus. Ex quo illud:

-Secuit Lucilius vrbem,
Te Lupe, te Muti, & genuinum fregit in illis.

Quanta

Quanta sæuitia fuerit Auidius Casśius, ac de supplicio illius ad necandos homines per fumum: tum de his etiam, qui fumos venderent, non inelegans obseruatio. CAP. XI.

INter cætera exempla sæuitiæ, atq; crudelitatis, Auidij Casśij nomen atq; ingenium relatum est: quando & hunc ipsum nonnulli cruoris cupidum, & alterum Catilinam vocarunt. Sed hoc vnum supplicij genus ab eo excogitatum, libitū mihi est adnotare: ne tanta sæuientis animi feritas atq; atrocitas non consideretur. Is igitur Auidius trabem seu stipitem longitudine L X X X. *vel* C. *pedum è materia curabat deligi, tum à summo vsque ad infirmas parteis noxios alligabat, eosq; in altum erectos incendi, acq; concremari volebat: sic vt multos incendio, alios fumi cruciatu necaret: quod à Vulcatio scriptum est ad August. Diocletianum. Alexander autem Seuerus fumo eos necari imperabat, qui fucum facerent, & in amicorum causis, atq; officijs fumum venderent. Itaq; Turinum familiaritate sibi coniunctū, & quòd improbius Imperatorem venderet, in foro transitorio ad stipitem alligatum, fumi cruciatu extinxit: addito per præconem elogio, Fumo pereat, qui fumum vendidit. Hi enim homines fumum vendere dicuntur, qui in officijs aulicis emen-*

tient

tientes, Imperatoris autoritate abutuntur, eiusq; famam & dignitatem infami ambitu dehonestant: quales apud Antoninum Heliogabalum nobiles in hoc genere habiti sunt Cordus, & Herodes: qui eum ex stulto stultiorem faciebant.

Relatum ex lege Menia de comprimendis morientium oculis: & quòd minimè filiis liceret parentum oculos occludere.

CAPVT XII.

De lege Menia scriptũ sic est: apud veteres fuisse cautum, ne filij parẽtibus oculos in obitu sugillarent: quoniam pietatẽ ostendi, atque probari existimarent. Verba legis hæc sunt: Vt est autor Terentius Varro:

Ne filij parẽtibus luci claro oculos sugillãto. Quod ipsum & Marcellus Nonius obseruauit. C. autẽ Plinius refert, sacrum fuisse magno ritu Quiritum, vt morientibus oculos operirent, in rogo autem patefacerent: quò magis indicari posset, neq; ab homine supremum eos spectari fas esse, & cælo non ostendi nefas. Hinc frequens locus apud poëtas ad pathos maximè permouendum, de operiendis, cõprimendisq; morientium oculis: quo nomine infelices, inquit Plutarchus, eos vulgò solemus vocitare, quorum oculos propter absentiam non potuerint parentes obtegere.

Verbum

Verbum quod est Subulo Hetruscum esse, ac pro tibicine accipi: & Macrobij verba de Subulonibus adscripta.. CAP. XIII.

SErvatum est alibi à nobis, fuisse apud veteres qui fabulas Hetrusco sermone componerent: ac in ipsa quoq; Vrbe studium fuisse Romanis ciuibus, vt Hetruscam eruditionem perdiscerent: quocirca voces complureis adhuc afferuntur à Grammaticis, quæ suam originem in Hetruria habuerunt: quod à Teren. Varrone, & Fab. Quintiliano scriptum est, Inter alia verò quæ traduntur vocabula, Subulonem, inquit Festus Pompeius, Tuscam esse dictionē, qua significatur tibicen: quod ipsum & Q. Ennius poëta in hoc versu posuit:

Subulo quondam marinas propter astabat aquas.

Vt M. Varro notauit in libro de verbis poëticis: Huius, inquit, verbi radices haud quidem in Latio, verùm in Hetruria petendæ sunt. Sed illud in primis seruandum est, hanc vocē & in cænis Macrobianis haberi, quo loco de iocis ac dicterijs disserit, quæ in cœnis atque compotationibus ad vrbanitatem, & gratiā merito exiguntur. Neq; illa, inquit, proferenda sunt, quæ Planipedes, aut Subulones solent. quem locum facilius quidam contaminant, quàm exponunt. De Subulis notū est omnibus, acceptas esse pro mucronatis spiculis, quorum sit vsus

sit vsus in lanificijs ad pectenda vellera. Hinc illud ab Anneo Seneca dicitur: Indignum esse pro dijs hominibusq́ in aciem, suscepta subula, armatum descendere. Plinius in ceruorum cornibus subulas nuncupat, quæ à Græcis πατ]άλιαι appellantur.

De animantibus quæ in igne viuant: ac ibidem de Chamæleontis facie, ingenio, & coloribus. CAP. XIIII.

INter alia animantia, de quibus scribitur à veteribus, relatum de his est, quorum vita ex ipso tantum igne constet. Ob eam causam Pyraules bestia, vel Pyrausta vocãtur à Græcis, quòd in flagrãtibus fornacibus medio igne peruolitant. Quadrupedes sunt, ac pennulis instructæ, magnitudine maioris musca, vt ab Aristotele, & C. Plinio notatum est. L. Apuleius Flammida appellat, Latino verbo: quæ totũ anum inigne (vt inquit) consumunt: vbi à flammis longiore paulò volatu absunt, protinus emoriũtur. De Chamæleonte verò vulgatũ est, eum ex elemento aëris duntaxat constare. Sed hac in re libet verba C. Plinij subijcere, qui in his prosequendis atq́ explicandis summa diligentia, incredibiliq́ doctrina præstiterit. Chamæleontis figura, inquit, magnitudine Crocodili est, nisi crura essent recta & excelsiora: latera ventri iunguntur, vt piscibus, & spina simili modo: prominet ei rostrũ,

Vt in paruo animanti, haud absimile suillo sit: cauda illi prælonga in tenuitatẽ desinens, & implicans se viperinis orbibus: vngues adunci, motus tardior vt testudini, corpus asperum, vt Crocodilo: oculi in recessu cauo, tenui discrimine prægrandes, & corpori concolores: nunquam eos operit, nec pupillam mouet, sed totius oculi versatione circumaspicit: ipse celsus hianti semper ore: solus animaliũ omniũ nec cibo, nec potu, neq; alio quidem, quàm aëris alimento nutritur: circa caprificos ferus, innoxius alioqui. De colore eius mirificum illud notatur, eum nanque subinde mutat, & oculis, & cauda, & toto corpore: ac semper illum reddit, quencunq; proximè attigerit: præter rubrum tamen, & candidum, vt autores conueniunt: ob idq; animantium timidißimũ existimatur. Hinc vetus prouerbium traditur de ijs hominibus, qui ad omnia commodè atq; aptißimè se habent: quod in Atheniensem Alcibiadem relatum est. Visitur hoc animal præcipuè in India, & hybernis mensibus latere solet, vt lacerta. De viribus autem, & potestate eius, complura atq; admiranda referuntur ab autoribus, maximeq; à Democrito, qui librum de potestate Chamæleontis conscripsit. Neq; autẽ ignoramus accusari à criticis C. Plinium, quòd in describendis Chamæleontis viribus Democriti autoritate abutatur.

tur. In quo equidem minime ſum iudicium noſtrum interpoſiturus, præſertim cum idem Plinius fidem ſuam ad autores vetuſtiſsimos reuocet, in inueſtigandis atq; aperiendis naturæ arcanis.

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA

LIBER XIX.

De remedio expergiſcendi à ſomno,& quomodo inter ſe differant autores, de Alexandro Macedone,& Ariſtotele philoſopho enarrantes. CAP. I.

DIGNVM *ſanè exemplum Græcis ingenijs celebratur in veterum monimentis, quo ſeipſum facilè quis poſsit vrgente ſomno eximere. Relatum enim de Alexãdro quidem Macedone, quòd is vt in gerendo Imperio occupatior, remedium hoc contra ſomnum excogitauerat. Primò vas æneum prope lectum adſti-*

tuens, seipsum ita ad quietem componebat, vti pilam aneam, seu argenteam, manu compressam retineret, brachiumq; super vas prolatũ haberet quo pila ipsa (sicubi somno cõcederet) è manu delapsa, in subiectum aneum procideret, simulq; illo sonitu excitus exurgeret. Vnde hac Alexandri potius dormitatio, quàm somnus videri poterat. Hanc rem & Ammianus Marcellinus, homo Gracus, in Romana historia retulit: quo loco similem facit Alexandro Byzantium Iulianũ, quòd is in tres maximè partes noctem diuiserat: sic vt quieti, & Reipublica, & Musis iustum pensum rependeret. Sed est tamen in quo autores dissentiant: alij enim Aristoteli philosopho id adscribunt, vt Laërtius Diogenes, qui ab eo factum asserit, quò posset experrectius in omnibus ferè disciplinis aduigilare. Nos eiusmodi autorum differentiam iudicaturis liberam relinquimus.

De instrumentis militarium machinarum, & earum vocabulis, ac de Tellenone, & de machina Demetrij ducis, quę Poliorces dicebatur. CAP. II.

Visum mihi est in otio agenti tormentorum voces, & apta bellis instrumenta percensere, qua Graci vocant Poliorcitica: ne nihil agendo male agere discamus. Sunt igitur

tur hac, qua prout memoria suppeditauerit, minimè duximus supprimenda, Testudines, Arietes, Fundibula, Asseres, Ballista, Arcuballista, Corroballista, Harpagones, Exostra, Falces, Musculi, Trifaces, qua ex Ballistis emittuntur, Fustibuli, Cataphracta, Plumbata, quas vocant Martiobarbulos, Onagri, Heliopolis, Plutei, Sambuca, Prala, Scorpiones, quos Manuballistas appellant, Ambulatoria Turres, Tribuli, Sarissa, Poliorces, Vinea, Tellenones, Phala, ex quibus interquentur Phalarica. Nominantur etiam Tragula, Bipennes, & Crates metalla. Est autem Tellenon machina genus, cùm vna trabes praalta humo defigitur, & summo vertice altera transuersa, eademq́ longior annectitur: eo videlicet libramento, vt si vnum caput deprimatur, alterum statim surrigatur. In vno autem capite machina cum tabulatis cratibus contexitur, in qua armati aliquot collocantur: tuncq́ altero capite funibus depresso, eleuati milites in muro facilè superponuntur. De hac machina & Plautus poëta mentionem fecit in fabula Astraba, cum lepidè inquit:

Quasi Tellenon, aut pylum Gracum reciproces plana via.

De Poliorce, quoniã & hoc minus frequens, ad hunc propè modum Plutarchus: Erat hac machina à Demetrio principe his rationi-

bus & habitu constructa. Primò quadratam sedem habebat, cuius singula quidem latera æqualia in latitudinem LX. *cubitorum protendebantur: à postrema verò basi vsque ad verticem, sic gradatim videbatur extenuari, vt sedes infima multò latior suprema parte foret, at mirifica quædam, & egregia videbatur figura ex quacunque parte resultare. Intus præterea latebræ erant, & cauernæ complures ad excipiendos milites accommodatæ: quà verò hostes ipsos spectabat, patefactã frontem habebat, & vndiq; fenestellas obtectas, quibus citra vllum discrimen facilè poterant milites tela in hostes iacere: & quod supra omnia maximè mirum videbatur, tanta quidem facilitate in quamlibet partem mouebatur, vt etsi strepitum maximum ederet, minime tamen obseruari aut conspici poterat, in vtram partem inclinaret. Hæc verò machina Demetrius ille Antigoni filius, qui Poliorcites est appellatus, ita cupidè ac strenuè vtebatur, vt ex vrbium ruinis nomen illi inditum sit. Plura autem huius generis bellica instrumenta reperiuntur apud Græcos in Athenæi & Philonis commentarijs. Apud Romanos verò autores non Flauius modò Vegetius de his, sed Ammianus Marcellinus, & Pollio Vitruuius ad Octauiũ Augustum scripserũt.*

Ennij

Ennij poëtæ distichon de P. Scipione allatum:& Annei Senecæ verba in epistolis emendata, atque recognita.

CAP. III.

Nihil inuenio in Romanis literis magis deprauatum, aut corruptum, quàm ea omnia, in quibus veterum poëtarum carmen allatum sit: vt Accij, Neuij, Lucilij, & eiusmodi aliorum. Mirum enim quàm peruersæ voces, quàm præfracti numeri, & intorta lectio extat: vt magnopere laborandum sit, vel sensum aliquem posse aucupari. Quod ego nuper expertus sum in Annei Senecæ epistolis, in quibus si quãdo citantur veterum carmina, nullam propè imaginem veræ lectionis, aut effigiem dignoscas. Libro autem, vt vulgò nunc creditur, vndeuigesimo, carmen hoc Ennianum affertur de Publio Scipione, quod ille idẽ de se, vt animo fuit maximo, sic refert:

Si fas cadendo cælestia scandere cuiquam,
Mi soli cæli maxima porta patet.

At in epistola Annei quàm corruptũ hoc est, quàm violatum, quàm peruersum, vt nec verba ipsa satis cohæreant, neque sensus in aliquo appareat: quam rem satis habui pro tempore bonis ingenijs indicare. Quòd si quis Ennianos versus, perinde vt apposui, ex integro apud autorem desideret, Cælium is Firmianũ

legat, in libro ad Imperatorem Constantinum primo de diuinis institutionibus: quo loco & hoc ipsum carmen de Scipione magnis conuitijs incesситur: quando & M. Cicero in libris de Repub. posuerit: sicuti à Firmiano demonstratur. Vnde illud etiam Vergilianum,

Quem super ingens Porta tonat cæli.

Casſij Seueri dictum perelegans in Labienum historicũ: ac de improba eiusdem Labieni dicacitate. CAP. IIII.

D*ICtum hercle lepidum, & perinde elegans fertur Casſij Seueri in Labienum historiæ autorem, cuius fortè libri cum fuiſſent exuſti, bellè secum agi Caſsius putauit, si quid in hominem, cui credebatur admodum inuisus, scommaticè iocaretur. Itaq; dum illius, vt dixi, commentarij ex Sen. Conſ. eſſent concremandi: Me, inquit Caſsius, viuum vri oportet, qui illos didici: festiuè nimis atque mordaciter. Huius autem rei meminit Anneus Seneca in epiſtola ad Nouatum. Nam cùm Labienus idem Pompeij partibus studeret, ac historiam rerum eius geſtarum scripsiſſet, Senat. Conſul. actum eſt, vt eius commentarij cremarentur. Fuit autem in Labieno libertas tanta, vt libertatis nomen excederet: & quoniam paſsim ordines, honoresq; omnes laniabat,*

bat, Rabienus vulgò vocatus est: quod in orationibus nostris copiosius explicauimus.

Quid sit Repandirostrum, & Incuruiceruicum pecus, ex Pacuuio apud M. Varronem: & emendata ibidem verba & exposita contra imperitorum sententiam.

CAP. V.

COmplura quidem vocabula reperiuntur, quæ poëtæ veteres non minore studio innouandi, quàm consilio delectandi adinuenerunt: existimantes fore (quod ait Cicero) vt Romanus sermo fieret in dies aptior, atq; locupletior. Quòd si in quibusdam cōpositio ipsa paulò durior, atque improbior videri potest, apud Comicos præsertim autores, pleraq; tamen longo vsu atq; consuetudine mitiora efficiuntur: eo q; gratiora forent, si minus deprauata, & corrupta haberentur: cuiusmodi hæc sunt, Repandirostrum pecus, & Incuruiceruicum, & arietes etiam Reciprocicornes, de quibus breuiter nunc agemus. Nam delphinos quidam Repandirostrum animal & incuruiceruicum vocarunt, sumpto ex habitu animantis vocabulo, quod rostrum habeat repandum, & ceruicem quasi incuruam. Quod & M. Varro ad Ciceronem, & Fabius Quintilianus in Pacuuianis fabulis obseruarunt. Sic

enim Varro: Secundus gradus à quo Grāmatica descendit antiqua, quæ ostendit quemadmodū quodq; poëta verbū cōfinxerit, quod etiā declinarit. Hinc Pacuuius Rudētisibilus, hinc Incuruiceruicū pecus, hinc Chlamyde clypeat brachium. Quæ verba in gratiam studiosorum apponere volui: quoniā in vulgatis ferè exēplaribus præfracta, & fœdè inuersa sunt. Quod autem Incuruiceruicum pecus in Pacuuiana fabula dictum sit, demonstrat hoc ipsum & Fabius ad Marcellum Victorium, referens Pacuuianum hunc versiculum:

Nerei repandi rostrum, incuruiceruicum pecus.

Sed & Lucilius quoq;, qui apud nostros styli nasum primus condidit, repandirostros appellat delphinos in satyris:

Lasciuire pecus iussit, rostriq; repandum.

Quod in commentarijs Nonianis inuenitur. Arietes verò primus Laberius (vt existimo) reciprocicornes appellauit, quod haberent reciproca & obtorta cornua. Id & cōmentaria quorundam veterum probant, & Septimius Florens in libro, quē de Pallio inscripsit: Arietem, inquit, non vt Laberius reciprocicornem & lanicutem appellauit, sed trabitextum.

De

De imagine Nemesis, eiusq; potestate, & nominibus: vbi & epigramma Ausonij expositum. CAP. VI.

QVa dea sit Nemesis, & quo maximè honore habeatur, exponunt ferè complures, tam apud Græcos quàm apud Latinos: sed libuit adnotare hoc loco epigramma illud Ausonij Galli, quod ex Græco poëta ingeniosius (sicuti pleraque alia) in Latinum conuertit. Carmen id est:

Me lapidem quondam Persæ aduexere trophæum
Vt fierem bello: nunc ego sum Nemesis.
Ac sicut Græcis victoribus asto trophæum:
Punio sic Persas vaniloquos Nemesis.

Quod apud Græcos tamē nescio quo pacto pressius multò, atque limatius habetur:

Καί μὲ λίθον Πέρσαι δεῦρ' ἤγαγον ὄφρα τρόπαιον
Στήσωνται νίκας, εἰμὶ δ' νῦν Νέμεσις.
Ἀμφοτέροις δ' ἕστηκα, καὶ Ἕλλήνεσσι τρόπαιον
Νίκα, καὶ Πέρσαις τῶ πολέμω Νέμεσις.

Historiā verò ex qua vtrunq; declaretur epigramma, Pausanias ponit, ad hanc propemodum sententiam: A Marathone, inquit, stadijs supra L X. *Rhamnus abest vicina mari, qua Oropū itur: paulò autē supra mare tēplum Nemeseos est, quæ cōtumeliosis maximè hominibus inenitabilis dea. Videtur autē barbaros quoq; illos indignatio huius nominis comprehēdisse, qui*

qui in Marathonem descenderunt: nam cum Athenas ipsas despicerent, easq; impedimento sibi fore arbitrarentur, lapidem Parium attulerunt, tanquam victoria iam forent potiti: quem lapidem Phidias opifex in ipsam Nemesis statuam formauit. Inest autem capiti eius dea corona, in qua cerui sunt, & victoriarum exigua visuntur imagũcula: in dextera phialam retinet, in qua cælati sunt Aethiopes, propter ipsum fortasse Oceanũ, qui pater Nemesis traditur. Hæc Pausanias: qui tamẽ idem in hoc ipso libro haud Oceanum Nemesis parentem dicit, sed Iouem: sicuti Helenam matrem, nutricem Ledam. Neq; autem me latet, aliter de Nemesi ac Rhamnusia Plinium Secundum scribere: sed ad cognitionẽ epigrammatis, non Plinij verba, sed adhibendus Pausanias fuit. Nam & Ammianus quidẽ Marcellinus de gestis Galli Imperatoris ad hunc modum: Hæc, inquit, & huiusmodi aliquoties operatur Adrastia, quã duplici vocabulo Nemesim appellamus: ius quoddam sublime numinis efficacis humanarũ mentium opinione, lunari circulo superpositum. Vel, vti definiunt alij, substantialis tutela, generali potentia partilibus præsidens fatis: quam Theologi veteres fingentes Iustitiæ filiam ex abdita quadam æternitate tradunt omnia despectare terrena. Hæc vt regina causarum, & arbitra rerum,

hæc

hac disceptatrice vrna sortium temperat, acci dentium vices alternans, voluntatumq́ nostrarum exorsa interdum alio, quàm quò contendebant, exitu terminans: multiplices actus permutando conuoluit: eademq́ necessitas insolubili retinaculo mortalitatis vinciens fastus tumentis, in casum & incrementorũ & detrimentorum momenta versabilis: & nunc erectas mentium ceruices opprimit, & eneruat, nunc bonos ab imo suscitans, ad bene viuendum extollit. Pinnas autem ideò fabulosa vetustas aptauit, vt volucri velocitate cunctis adesse existimetur: & prætendere gubernaculum dedit: eiq́ rotam subdidit, vt regere vniuersitatem per elementa discurrens omnia nõ ignoretur. Et hac demum, inquit, mutabilis et inconstans, fecit Agathoclem Siculum ex figulo regem: & Dionysium gentium quondam terrorem, Corinthi literario ludo præfecit: & Andriscum Adramytenum, in Fullonia natum, ad Pseudophilippi nomen euexit: at legitimum Persei filium artem ferrariam ob victũ quærendum edocuit. Verùm de hoc dictum à me alibi copiosius.

De prudenti responso Cæcilij Metelli ad amicum, qui eius animi consilium scire cupiebat: neque esse cuiusquam ingenio facilè confidendum in rebus grauioribus.

CAP. VII.

Nemini

NEmini vnquam dubium fuit, quin prudētiores illi homines, atq; cōsultiores habiti sint, quorū consilia & in repub. seruanda, & in vita instruenda maximè praestiterint. Qua in re obseruatū hoc est, cautißimū quęq; haud temerè animi cōsultationes, vel intimis etiam amicis committere. Nihil enim dicebat Democritus maiorem arguere imprudētiam, atq; vecordiam, quàm ea credere homini, quae parum aequo animo patiaris disseminari. Itaq; respōsum Metelli Caecilij eiusmodi visum est, quod his quoq; cōmentarijs legeretur. Nà hic ipse Metellus, qui deuicta Macedonia dictus est Macedonicus, cum summae vir prudentiae & consilij haberetur, amico cuidam, quid esset in re magni momenti acturus roganti, ad hunc modum cordatè respondit: Tunicā, inquit, hanc meā exscinderem, si eā meum scire consiliū existimarē. Quo dicto facilè quiuis potest considerare, cuiusmodi sit viri prudētis officiū: cum sit homo ipse (vt inquit alicubi Cicero) acutū animal, sagax, varium, & multiplex: vt nihil sit minus tutū, quàm hominis fidei confidere, iuxta sententiā Pauli Tarsensis. Id autem de Metello Nepos Cornelius, & Val. Maximus in exēplis, retulerunt. Poëta verò Ennius eum praecipuè amicum probat, qui verborum vir paucorum sit, & qui non minus loqui, quàm omnino tacere calleat: qualis

ab eo

ab eo Seruilius Geminus doctißimis versibus commendatur.

Ceruos pro seruis & fugitiuis accipi apud veteres: ac Martialis poëtæ carmen expositum contra aliorum sententiam.

CAP. VIII.

Martialis poëta versiculi sunt notißimi in hunc modum: quos adscribam, vt in libris antiquioribus inuenio:

Suppositam fama est quondam pro virgine Ceruam:

At nunc pro ceruo mentula supposita est.

Ita enim veteres adhuc codices retinēt, quæ lectio propria et genuina est: vt non puerum, sed ceruum suppositū legamus. Nam qui lepor, obsecro, in carmine, quæ festiuitas in poëta vrbanißimo fuerit, si, vt quidam legūt, pro virgine ceruam fuisse suppositam, nunc pro puero supponatur mentula? Hoc autem loco ceruum Martialis & eleganter & antiquorum more pro fugitiuo accipit: siquidem & suprà:

Huic comes hærebat domini fugitiuus Achilles,

Insignis forma, nequitiáque puer.

Ceruos verò apud antiquos vocari consueuisse à celeritate fugitiuos, docet etiā Sex. Pōpeius, cuius verba ex libro de verborum significationibus XIX. subiecimus: etsi in peruulgatis

istis

istis codicibus neutiquam comperias. Seruorū, inquit, dies festus vulgò existimatur Idus Augusti, quòd eo die Seruius Tullius natus, ideóq; Dianæ ædem in Auentino dedicauerit: cuius tutelæ sunt cerui: à quorum celeritate fugitiuos vocāt ceruos. Quibus intellectis, apertè sensus elicitur. Neq; illud alienum videri debet, quod in Terentiana fabula scriptum est ab Aelio Donato: quo enim loco Terentius Quadrupedem inquit constringito. Quadrupes, inquit Donatus, ligaturæ genus in cruribus: aut item Quadrupedem posuit pro seruo & fugitiuo, vnde illud Vergilianum:

Saucius at Quadrupes nota intra tecta refugit.

Quocirca apud comicos etiam autores Ceruū pro fugitiuo dici solitum apparet: sicut & Lupæ item pro meretricibus paßim accipiuntur. & Canes pro amatoribus: vt qui lepores magno studio consectentur, quæ ab eodem Donato asseruntur. Hinc illud vulgatum:

Fœcundi leporis sapiens sectabitur armos.

Et illud etiā Terentianū ex Liuio Andronico (si Iulio Capitolino credimus) pro militari dicto: Tute lepus es, & pulpamentum quæris.

M. Ciceronis verba emendata, atque exposita, in libro de optimo dicendi genere Lucianis versibus de Esernino oratore: ac de eo nonnihil. CAP. IX.

Mar.

MAr. Ciceronis liber est, cui titulum fecit, de optimo genere oratorum. Quo autem loco de Aeschine oratore Attico, & Esernino Romano habetur mentio, verba quaedam corrupta alicubi sunt, & obscurè inuoluta: quod vt facilius extimari, atque indicari possit, adscripsimus: veluti etiamnum leguntur in omnibus ferè exemplaribus. A me, inquit, quò maximus minima conferam, gladiatorum par nobilissimum inducitur Aeschines, tanquam Eserninus (vt ait Lucilius) non spurcus homo, sed acer & doctus: quo modo à Pacidiano hoc componitur optimus longe post homines natos. hactenus Cicero. In queis tamen verbis nullus propè sensus elicitur, nulla carminis Luciliani effigies apparet. Nos autem, qui bonis mentibus elaboramus, non indignum prorsus opera pretium fore arbitramur si & Ciceronis verba exponamus, & ipsum Lucilij carmen restituamus. Eleganter enim & eruditè M. Cicero inter nobilissimos gladiatores, hoc est, inter eos, qui in foro velut in acie & arena certantes dimicent, Aeschinen connumerauit, collata cum Esernino similitudine ex Luciliana satyra. Facilè autem Ciceronis verba intellexeris, si Lucilij versus adscribamus, sicuti adhuc integri seruantur in commentarijs Nonianis ad filium:

Eserninus fuit flacco ore: aque quoq; sannis

Spurcus homo: vita fuit illa dignus, locoq;
Cùm doctus tum acer componier optimus multo
Post homines natos, gladiator qui fuit unus.

Ex his planè constat, quo pacto Ciceronis locus & interpretandus sit, & emendandus. Quanquàm hoc idē de Æsernino in epistolis ad Pomponium Atticum, & in Tusculanis etiam relatum est. Neque illud præterea ignorandum, quòd idem P. Lentulus Æserninus vocatus est, & promptus in dicendo. Cuius pater Marcellus Æserninus in oratorum quoque numero à M. Tullio intromissus: sed filius (de quo supra) longè doctior, acrior, & exercitatior habitus est. Quam rem & in nostris Oratoribus per diligenter explicauimus. Apud Senecam verò Anneum, & alter Æserninus Marcellus in Declamationibus celebratur, qui nepos Asinij Pollionis fuit: à quo sic instructus, atq; doctus traditur, vt eius eloquentiæ futurus hæres crederetur. Sed hæc alibi diximus copiosius.

Locus elegans Heliogabali Imperatoris de suis conuiuiis in discumbendo, ac de Sigmate etiam mensa: & quid ea voce apud Martialem poëtam significetur.

CAPVT X.

L*Epidè factum traditur à Vario Antonino Augusto qui Heliogabalus est appellatus, in amicorum conuiuijs. Nam cùm his cœ-*

nam

nam fortè exhiberet, quibusdam simul discumbentibus non accubitus quidem pro consuetudine, sed reflatiles folles substerni curabat, idq́ue ipsum mirifica arte & ingeniose sic ut conuiua reflatis paulatim follibus, infra cæteros sub mensis ridiculè subsiderent. Quin & idem Imperator, ut à Lampridio traditum est, primus adinuenit Sigma humi consternere, sine lectulis, ut à pedibus utres ad reflandum spiritum soluerent. Quod autem Sigma hoc loco Lampridius dixerit, in ea uoce accipiendum est, mensæ genus, quæ Lunæ similitudinem haberet, formamq́ue præferret Σ, literæ Græcæ: quod & Valerius Martialis insinuat:

Accipe lunatæ scriptum testudine Sigma.

Et alibi:

Septem Sigma capit. Tametsi dictio hæc nostris Grammaticis ferè deprauari consueuit. Sedenim Lampridius id totum apertissimè explicat. Habuit hanc, inquit, consuetudinem, ut octo caluos rogaret ad cœnam, item octo luscos, item octo podagrosos, octo surdos, octo nigros, octo longos, octo pingues: cum capi nō possent uno eodemq́ue sigmate, ut ea ratione maior subinde risus spectatoribus moueretur.

De Cymbio vase, & Carchesio, & quo pacto Macrobius fœdè errauerit, cùm de his differit in Saturnalium commentariis.

CAPVT XI.

Notandum Macrobij Aurelij erratum, & quidem fœdum, de vasculo, quod sit Cymbium. Asserit enim in Romana quidem eruditione primum de hoc factam esse mentionem à poëta Vergilio: cùm alij ante illum de eo meminerint. Vulgatum autem complureis apud Græcos de eo disseruisse. Nam præter Philemonem comœdiarum autorem, & Anaxandridem, Eratosthenes quoque, & Demosthenes de Cymbio egerunt: quod apud eundem Macrobium Eustachius affirmat. Sed eius verba subijcienda sunt, quò facilius cognosci veritas, ac iudicari syncerius possit: De Carchesijs, inquit, & Cymbijs apud Latinos haud scio an vnquam mentionem reperias. Ac paulo mox: Nec Cymbia, inquit, in Latino sermone reperies: nam sic vnus apud nos P. Vergilius:

Inferimus tepido spumantia cymbia lacte.

Quod autem incognitum id Latinis ingenijs dicat, neque ab aliquo prorsus vsurpatum ante Maronem, perfalsum esse apertissimis rationibus conuincitur: quandoquidem Varro ipse Terentius, qui ante Vergilium scripsit, Cymbium vas nominauit, in eo maximè commentario, quem de vita patrum inscripsit. Erant, inquit, vasa vinaria, sicuti cymbia, aquilina patera, gutti, sextarij: hæc hactenus Varro, quæ Nonius etiam Marcellus in libris ad filium agnoscit, quo loco de vasculis agit.

De

De figura autem Cymbij nō est agendum nunc pluribus: constat enim ab effigie cymbæ denominatum: nam Cymbium, ut idem ait Macrobius, per comminutionem à cymba deducitur. Quin & alia traduntur poculorū genera, quæ ab ipsis nauigijs formam & nomen acceperunt: sicuti Carchesium. Neque mirari quisquam debet, Macrobium hac in re excidisse, cùm in Carchesio etiam pari fermè errore deliquerit: quando & hoc ipsum verbum à Liuio quidem Andronico positū est, qui Latinorum poëtarum vetustissimus meritò habetur: sic enim Liuius de Carchesio:

Florem antlabant liberi ex Carchesijs.

Quod & Pompeius Festus obseruauit, cuius doctrinam atque eruditionem idem Macrobius magnopere commendat.

Quibus causis Romanus populus atros dies ac luctuosos haberet: ac de minuendo luctu, & publicè, & priuatim.

CAPVT XII.

IN collectaneis Sext. Pompeij, quæ contraxit ex Verrij Flacci commentarijs, rationes afferuntur de minuendo luctu tam publicè, quàm priuatim: quoniam pro rerum fortuna atque calamitate, luctus in ciuitate habebatur: veluti cùm Vestalis ob noxam iussu pontificum confoderetur, cùm cælesti igne Capitolium tangeretur, aut cùm clades aliqua insignis foret

denuntiata. Tolli autem luctum in populo his maximè tribus causis relatum est: in dedicatione ædis, in condendo lustro, quod ad Censorum officia pertinebat: tertio cùm votum publicè susceptum ritè solueretur. Et hæc quidem contra publicum mœrorem constituta sunt. Priuatim verò complura in vnum congruebant, quæ omnem familijs luctum abolerent: hoc est, cùm liberi nascerentur, cùm nouis honoribus familiam honestarent: item cùm pater, aut filius, aut vir, aut frater ab hoste captus domum rediret, cùm puella desponsaretur, cùm propiore cognatione aliquis nasceretur, quàm ille cuius nomine luctus fuisset. Poëta autem Ouidius per decem menses tradit post vxoris obitum superesse in coniugibus luctum, quod ex legibus Numæ assumptum est, vt copiosè exponitur à Plutarcho. Putaui hæc adnotanda, vt intelligatur facilius, quæ potissimum rationes forent, quibus Romanus populus ad luctum, aut ad lætitiam adduceretur: quando & in veterum Annalibus frequens mentio fit de luctu publicè comminuendo.

De Necepso rege & philosopho, eiusq; magice, & Paulini poëtæ versus expositi, ex Firmico Materno & aliis.

CAPVT XIII.

Carmen est in poëmate Ausonij Galli, quod à Paulino conditum scribit, cùm Tranq

Tranquilli historiam de Regibus in epitomen referret:

Quique magos docuit mysteria vana Necepsi:
Et qui regnauit sine numine mox Sesoostres,

Quis autem accipiendus sit hoc loco Necepsus, aut quid etiam scripserit, dubitari video à doctioribus. Qua in re legendi sunt veterum Annales, in quibus reperiemus regem fuisse Aegyptiorum Necepsum, qui annos plures imperauit, quod & Manethus autor antiquissimus, & Eusebius tradunt: quin & à Iulio Firmico plurimum celebratur, non pro viro tantum in astrorum cognitione peritissimo, sed etiam pro rege iustissimo. Quo enim loco de Apotelesmatibus & Decanis disserit, plura de Necepso adijcit. Sunt Decani, inquit, magni numinis & potestatis, quòd omnia prospera per ipsos, & omnia infortunia decernuntur: sic & Necepsus Imperator iustissimus Aegypti, & astrologus valde bonus, per ipsos Decanos omnia vitia, valetudinésque collegit: ostendens, quam valetudinem quis Decanus afferret. Et quia natura aliam naturam, & quia Deum frequenter alius Deus vincit: ex contrarijs naturis, & contrarijs potestatibus omnium agritudinum medelas diuina rationis magisterijs inuenit. Idem alibi eundem Necepsum, ac Pe-

tosyrim diuinos viros, ac sanctissima religionis antistites appellat. Quod & C. Plinius sensit, qui in tradenda ratione humanæ ætatis Petosyrim ac Necepsum autores nominat, quorum sententia Trimoria ipsa in vita hominum redderentur. Quòd autem vana mysteria Necepsi dixerit, ad eius magicen, vt puto, respexit, quã reges ferè Aegyptij præstiterunt, quæq; à C. Plinio non semel inepta vanitas, merumq; præstigium appellatur. Hæc vna, inquit, omnium artium fraudulentissima, quæ in toto terrarum orbe plurimum semel valuit. Sed à Tiberio Imperatore vana falsaq; comperta est. Ea enim, vt inquit Plinius, quæ à sphæris, ex aëre & stellis, & lucernis, peluibus, securibusq;, & multis alijs modis diuina promittunt: & vmbrarum præterea inferorúmque colloquia, falsa omnia, & improbè recepta sunt.

PET

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA.

*

LIBER XX.

De Sibyllarum diuinatione quę in Branchis, ac Delphis vaticinia redderent: ac ibidem nonnihil de prophetis relatum ex doctrina Platonicorum. CAP. I.

CAELIVS *Firmianus, Hieronymus, & alij veteres permulta de Sibyllis, earumq́; diuinatione scripserunt: quod etsi alias diligenter obseruaui, libitum tamen est ea hoc loco repetere, quæ in Academicorum commentarijs legimus: quo pacto, quibúsque rationibus, & in Delphis, atque in Branchis einsmodi vates Deum se concipere crederent. Nam Prophetæ ipsi & Vates, vt eruditè à Platone & Iamblico scribitur, per Deos quidem aut Dæmones vaticinandi spiritum capiunt: quo rerum causas cernunt, & futura etiam prævident. Nihil enim sine Dijs perficitur: quorum tanta est po-*

testas & bonitas in subiecta, ut dum in seipsis permanent, ad alia tamen subdita pro rerum genio & similitudine calor ille & potestas accedit: veluti & Solis radijs accidit, sicubi in alia corpora atque elementa influunt. Neque autem possunt homines suopte ingenio quicquam de Dijs cognosse, nisi vis quadam ab illis, & quasi ignis incidat, quo inspirante humana simul & diuina censeantur: quod à Porphyrio & vniuersa Academia copiosè asseritur. Opera enim diuina, quæ penitus absoluta sunt, Dij quidem perficiunt, media Angelis, tertia Dæmones. Verum sic de Fatidicis Chalcidensis Iamblichus ad Porphyrium: Sibylla, inquit, in Delphis duplici ratione Deum suscipere solita est: aut enim per tenuem spiritum & ignem, qui alicubi ex ore quodam antri prorumpebat: aut ipsa etiam in adyto sedens super æneam sellam, quæ tripes vel quadrupes foret, numiniq; dicata, et vtrobique diuino illo spiritu acta, vaticinia fundebat: itaque tum plurimus ignis ex antro euolans vati vndique circunfunditur, eamq; suo numine repletam agitat. Aut item sacratæ sedi adhæret, per quã Deo afflata protinus ad vaticinia erũpit. Sed et Vates Fatidica in Branchis quæ in axe consîdit, aut virgã manu gestat à numine aliquo sibi concessam, aut pedes interdum limbumque vndis proluit, vel ignis vaporem ex vndis

haurit

haurit.simulq; his rationibus diuino splēdore completur, Deoq; plena, vt dicunt, verum pandit oracula. Quin & Prophetæ ipsi ac cæteri Vates (vt inquit Iamblichus) cū Dei numine afflantur nihil timent, nihil verētur. Nam & per inuia incedunt, perq; ignem intacti ferūtur, & flumina trāseunt. Quod etiā fieri scribit à sacerdotibus in Cathaballis. Quibus manifestò apparet, vates ipsos omnē prorsus humanitatē exuere, cùm diuinū ignē & spiritū hauriunt, quo agitati magis extimulātur: vt à poeta Vergilio prudenter traditū est de Cumana Deiphobe. Scripsimus aliàs de Sibyllarū numero, & ætate, ex Varrone, Augustino, Firmiano, Capella, & alijs, cùm Varro Terentius à quibusdam temere in hoc accusetur.

Mos veterum relatus in comitiis dirimendis, Ioue tonante, fulgurante: & quòd Flaminica etiam feriata tunc esset.

CAPVT II.

INter alias veterum obseruationes de comitijs dirimendis, illud etiam in augurū disciplina diligenti cura prouisum est, ne quid ageretur cum populo sicubi fulgura aut tonitrua extitissent: quòd illa omnia Dijs superis improbari viderentur, quæ Senatus, P. Q. R. decerneret. Itaque in iure veterum pontificum sic lege cautum est:

Ioue

Ioue tonante, fulgurante, ne comitia sunto. Quod ob eam quoque rationem referendum est, quoniam apud veteres poëtas insinuari hoc ipsum alicubi videmus, sicuti Plautinum illud nunc subit in statuendo iudicio:

Vt primùm tonuit, citatrix ruffula, sublurida:

Iacent rationes, silet iudicium: quid dicam nescio.

Et illud notum, *Tonat augure surdo.* Haud enim fas putabatur, eo temporis cum populo agi. Quæ res cùm locis multis apud M. Tullium, tum in orationibus contra Antonium notatur. Vnde vitiosi magistratus atque dignitates dicebantur, si quando Ioue tonante ac fulgurante crearentur. Sed hoc idem Appianus Alexandrinus explicat. vt alia permulta omittamus, qui in celebri illa seditione inter Apuleium Tribunū. & Cæcilium Metellum, tam ingenti voce Romanos ipsos refert in comitijs proclamasse, vt tonasse de cælo videretur: Quo tempore nihil quidem, inquit, ex lege tum populo agi conceditur. Illud autem sciendum, quòd ipsa quoque Flaminica, quoties tonitrua audisset, feriata erat: neque agere quicquam fas erat, quousque Deos rite placasset: vt à Vectio Prætextato refertur ex Pontificum commentarijs apud Macrobium.

Quòd in Tyberis vndatione draco maximus per Vrbem visus sit, Maurico imperante: ac de alio item Augusti Cæsaris dracone, quem pro comitio ostentauit: & alia ibidem consimilia ex historiis veterum allata. CAP. III.

SCriptum est in Romanis Annalibus, ac sæpius notatum, quo tempore dracones, vel qua magnitudine, in Vrbem Romam delati sint. Nam inundante maxime Tyberis fluuio visi per vrbem traduntur: quod ipsum temporibus nostris contigit. Sed illud propè incredendum quibusdam videri solet, quod imperante quidem Maurico Augusto Romæ accidit: qua videlicet tēpestate exundationes aliquot maximæ extiterunt & Athesis, ac Tyberis fluminum: quando ob ingentem vim vndarum Veronæ vrbis mœnia dicuntur alicubi disiecta ac diruta. Tyberis autem fluuius in tantam excreuisse magnitudinem traditur, vt eiusdem alluuiones supra muros vrbis influerent, ac regiones occuparent. Quò factum est, vt quum multa serpentum genera per alueum Tyberis, æstuante fluuio, essent deuecta, inter hæc draco mira quadam & insigni magnitudine per Vrbē transiens, vsq; ad ipsum mare descendit: quod & mox horribile prodigium pestis maxima secuta est. Iam verò & Octauius August. draconem, siue anguem, quem

istis codicibus neutiquam comperias. Seruorũ, inquit, dies festus vulgò existimatur Idus Augusti, quòd eo die Seruius Tullius natus, ideq́ Dianæ ædem in Auentino dedicauerit: cuius tutelæ sunt cerui: à quorum celeritate fugitiuos vocãt ceruos. Quibus intellectis, apertè sensus elicitur. Neq́ illud alienum videri debet. quod in Terentiana fabula scriptum est ab Aelio Donato: quo enim loco Terentius Quadrupedem inquit constringito. Quadrupes, inquit Donatus, ligaturæ genus in cruribus: aut item Quadrupedem posuit pro seruo & fugitiuo, vnde illud Vergilianum:

Saucius at Quadrupes nota intra tecta refugit.

Quocirca apud comicos etiam autores Ceruũ pro fugitiuo dici solitum apparet: sicut & Lupæ item pro meretricibus passim accipiuntur. & Canes pro amatoribus: vt qui lepores magno studio consectentur, quæ ab eodem Donato asseruntur. Hinc illud vulgatum:

Fæcundi leporis sapiens sectabitur armos.

Et illud etiã Terentianũ ex Liuio Andronico (si Iulio Capitolino credimus) pro militari dicto: Tute lepus es, & pulpamentum quæris.

M. Ciceronis verba emendata, atque exposita, in libro de optimo dicendi genere Lucianis versibus de Esernino oratore: ac de eo nonnihil. CAP. IX.

Mar.

MAr.Ciceronis liber est,cui titulum fecit, de optimo genere oratorum Quo autem loco de Aeschine oratore Attico, & Esernino Romano habetur mentio, verba quadam corrupta alicubi sunt, & obscurè inuoluta : quod vt facilius extimari,atque iudicari poßit,adscripsimus : veluti etiamnum leguntur in omnibus ferè exemplaribus. A me,inquit, quò maximis minima conferam,gladiatorum par nobilißimum inducitur Aeschines, tanquam Eserninus (vt ait Lucilius) non spurcus homo,sed acer & doctus:quo modo à Pacidiano hoc componitur optimus longe post homines natos. hactenus Cicero. In queis tamen verbis nullus propè sensus elicitur, nulla carminis Luciliani effigies apparet. Nos autem, qui bonis mentibus elaboramus,non indignum prorsus opera pretium fore arbitramur si & Ciceronis verba exponamus, & ipsum Lucilij carmen restituamus. Eleganter enim & eruditè M. Cicero inter nobilißimos gladiatores, hoc est,inter eos,qui in foro velut in acie & arena certantes dimicent, Aeschinen connumerauit, collata cum Esernino similitudine ex Luciliana satyra. Facilè autem Ciceronis verba intellexeris, si Lucilij versus adscribamus, sicuti adhuc integri seruantur in commentarijs Nonianis ad filium:

Eserninus fuit flacco ore:aeque quoq; sannis

Spurcus homo: Vita fuit illa dignus, locoq;
Cùm doctus tum acer componier optimus multo
Post homines natos, gladiator qui fuit Vnus.

Ex his planè constat, quo pacto Ciceronis locus & interpretandus sit, & emendandus. Quanquàm hoc idẽ de Esernino in epistolis ad Pomponium Atticum, & in Tusculanis etiam relatum est. Neque illud praeterea ignorandum, quòd idem P. Lentulus Eserninus Vocatus est, & promptus in dicendo. Cuius pater Marcellus Eserninus in oratorum quoque numero à M. Tullio intromissus: sed filius (de quo supra) longè doctior, acrior, & exercitatior habitus est. Quam rem & in nostris Oratoribus per diligenter explicauimus. Apud Senecam Verò Anneum, & alter Eserninus Marcellus in Declamationibus celebratur, qui nepos Asinij Pollionis fuit: à quo sic instructus, atq; doctus traditur, Vt eius eloquentiae futurus haeres crederetur. Sed haec alibi diximus copiosius.

Locus elegans Heliogabali Imperatoris de suis conuiuiis in discumbendo, ac de Sigmate etiam mensa: & quid ea voce apud Martialem poëtam significetur.

CAPVT X.

LEpidè factum traditur à Vario Antonino Augusto qui Heliogabalus est appellatus, in amicorum conuiuijs. Nam cùm his coenam

nam fortè exhiberet, quibusdam simul discumbentibus non accubitus quidem pro consuetudine, sed reflatiles folles substerni curabat, idq́ ipsum mirifica arte & ingeniosè ut conuiua reflatis paulatim follibus, infra cæteros sub mensis ridiculè subsiderent. Quin & idem Imperator, ut à Lampridio traditum est, primus adinuenit Sigma humi consternere, sine lectulis, ut à pedibus utres ad reflandum spiritum soluerent. Quod autem Sigma hoc loco Lampridius dixerit, in ea uoce accipiendum est, mensæ genus, quæ Lunæ similitudinem haberet, formamq́ præferret Σ, literæ Græcæ: quod & Valerius Martialis insinuat:

Accipe lunata scriptum testudine Sigma.

Et alibi:

Septem Sigma capit. Tametsi dictio hæc nostris Grammaticis ferè deprauari consueuit. Sedenim Lampridius id totum apertissimè explicat. Habuit hanc, inquit, consuetudinem, ut octo caluos rogaret ad cœnam, item octo luscos, item octo podagrosos, octo surdos, octo nigros, octo longos, octo pingues: cum capi nō possent uno eodemq́ sigmate, ut ea ratione maior subinde risus spectatoribus moueretur.

De Cymbio vase, & Carchesio, & quo pacto Macrobius fœdè errauerit, cùm de his differit in Saturnalium commentariis.

CAPVT XI.

NOtandum Macrobij Aurelij erratum, & quidem fœdum, de vasculo, quod sit Cymbium. Asserit enim in Romana quidem eruditione primùm de hoc factam esse mentionem à poëta Vergilio: cùm alij ante illum de eo meminerint. Vulgatum autem complureis apud Græcos de eo disseruisse. Nam præter Philemonem comœdiarum autorem, & Anaxandridem, Eratosthenes quoque, & Demosthenes de Cymbio egerunt: quod apud eundem Macrobium Eustachius affirmat. Sed eius verba subijcienda sunt, quò facilius cognosci veritas, ac iudicari syncerius possit: De Carchesijs, inquit, & Cymbijs apud Latinos haud scio an vnquam mentionem reperias. Ac paulo mox: Nec Cymbia, inquit, in Latino sermone reperies: nam sic vnus apud nos P. Vergilius:

Inferimus tepido spumantia cymbia lacte.

Quod autem incognitum id Latinis ingenijs dicat, neque ab aliquo prorsus vsurpatum ante Maronem, perfalsum esse apertissimis rationibus conuincitur: quandoquidem Varro ipse Terentius, qui ante Vergilium scripsit, Cymbium vas nominauit, in eo maximè commentario, quem de vita patrum inscripsit. Erant, inquit, vasa vinaria, sicuti cymbia, aquilina patera, gutti, sextarij. hæc hactenus Varro: quæ Nonius etiam Marcellus in libris ad filium agnoscit, quo loco de vasculis agit.

De

De figura autem Cymbij nõ est agendum nunc pluribus: constat enim ab effigie cymbæ denominatum: nam Cymbium, vt idem ait Macrobius, per comminutionem à cymba deducitur. Quin & alia traduntur poculorũ genera, quæ ab ipsis nauigijs formam & nomen acceperunt: sicuti Carchesium. Neque mirari quisquam debet, Macrobium hac in re excidisse, cùm in Carchesio etiam pari fermè errore deliquerit: quando & hoc ipsum verbum à Liuio quidem Andronico positũ est, qui Latinorum poetarum vetustissimus meritò habetur: sic enim Liuius de Carchesio:

Florem antlabant liberi ex Carchesijs.

Quod & Pompeius Festus obseruauit, cuius doctrinam atque eruditionem idem Macrobius magnopere commendat.

Quibus causis Romanus populus atros dies ac luctuosos haberet: ac de minuendo luctu, & publicè, & priuatim.

CAPVT XII.

IN collectaneis Sext. Pompeij, quæ contraxit ex Verrij Flacci commentarijs, rationes afferuntur de minuendo luctu tam publicè, quàm priuatim: quoniam pro rerum fortuna atque calamitate, luctus in ciuitate habebatur: veluti cùm Vestalis ob noxam iussu pontificum confoderetur, cùm cælesti igne Capitolium tangeretur, aut cùm clades aliqua insignis foret

denuntiata. Tolli autem luctum in populo his maximè tribus causis relatum est: in dedicatione ædis, in condendo lustro, quod ad Censorum officia pertinebat: tertio cùm votum publicè susceptum ritè solueretur. Et hæc quidem contra publicum mœrorem constituta sunt. Priuatim verò complura in vnum congruebant, quæ omnem familijs luctum abolerent: hoc est, cùm liberi nascerentur, cùm nouis honoribus familiam honestarent: item cùm pater, aut filius, aut vir, aut frater ab hoste captus domum rediret, cùm puella desponsaretur, cùm propiore cognatione aliquis nasceretur, quàm ille cuius nomine luctus fuisset. Poëtæ autem Ouidius per decem menses tradit post vxoris obitum superesse in coniugibus luctum, quod ex legibus Numæ assumptum est, vt copiosè exponitur à Plutarcho. Putaui hæc adnotanda, vt intelligatur facilius, quæ potissimum rationes forent, quibus Romanus populus ad luctum, aut ad lætitiam adduceretur: quando & in veterum Annalibus frequens mentio fit de luctu publicè comminuendo.

De Necepso rege & philosopho, eiusq; magice, & Paulini poëtæ versus expositi, ex Firmico Materno & aliis.

CAPUT XIII.

Carmen est in poëmate Ausonij Galli, quod à Paulino conditum scribit, cùm

Tranq

Tranquilli historiam de Regibus in epitomen referret:

Quique magos docuit mysteria vana Necepsi:

Et qui regnauit sine nomine mox Sesoostris,

Quis autem accipiendus sit hoc loco Necepsus, aut quid etiam scripserit, dubitari video à doctioribus. Qua in re legendi sunt veterum Annales, in quibus reperiemus regem fuisse Aegyptiorum Necepsum, qui annos plures imperauit, quod & Manethus autor antiquissimus, & Eusebius tradunt: quin & à Iulio Firmico plurimum celebratur, non pro viro tantum in astrorum cognitione peritissimo, sed etiam pro rege iustissimo. Quo enim loco de Apotelesmatibus & Decanis differit, plura de Necepso adijcit. Sunt Decani, inquit, magni numinis & potestatis, quòd omnia prospera per ipsos, & omnia infortunia decernuntur: sic & Necepsus Imperator iustissimus Aegypti, & astrologus valde bonus, per ipsos Decanos omnia vitia, valetudinésque collegit: ostendens, quam valetudinem quis Decanus afferret. Et quia natura aliam naturam, & quia Deum frequenter alius Deus vincit: ex contrarijs naturis, & contrarijs potestatibus omnium agritudinum medelas diuina rationis magisterijs inuenit. Idem alibi eundem Necepsum, ac Pe-

tosyrim diuinos viros, ac sanctissimæ religionis antistites appellat. Quod & C. Plinius sensit, qui in tradenda ratione humanæ ætatis Petosyrim ac Necepsum autores nominat, quorum sententia Trimoria ipsa in vita hominum redderentur. Quòd autem vana mysteria Necepsi dixerit, ad eius magicen, vt puto, respexit, quæ reges ferè Aegyptij præstiterunt, quæq; à C. Plinio non semel inepta vanitas, merumq; præstigium appellatur. Hæc vna, inquit, omnium artium fraudulentissima, quæ in toto terrarum orbe plurimum semel valuit. Sed à Tiberio Imperatore vana falsaq; comperta est. Ea enim, vt inquit Plinius, quæ à sphæris, ex aëre & stellis, & lucernis, peluibus, securibusq;, & multis alijs modis diuina promittunt: & vmbrarum præterea inferorúmque colloquia, falsa omnia, & improbè receptæ sunt.

PET

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA.

*

LIBER XX.

De Sibyllarum diuinatione quę in Branchis, ac Delphis vaticinia redderent: ac ibidem nonnihil de prophetis relatum ex doctrina Platonicorum. CAP. I.

CAELIUS Firmianus, Hieronymus, & alij veteres permulta de Sibyllis, earumq́; diuinatione scripserunt: quod etsi alias diligenter obseruaui, libitum tamen est ea hoc loco repetere, quæ in Academicorum commentarijs legimus: quo pacto, quibúsque rationibus, & in Delphis, atque in Branchis eiusmodi vates Deum se concipere crederent. Nam Prophetæ ipsi & Vates, vt eruditè à Platone & Iamblico scribitur, per Deos quidem aut Dæmones vaticinandi spiritum capiunt: quo rerum causas cernunt, & futura etiam præuident. Nihil enim sine Dijs perficitur: quorum tanta est po-

testas & bonitas in subiecta, vt dum in seipsis permanent, ad alia tamen subdita pro rerum genio & similitudine calor ille & potestas accedit: veluti & Solis radijs accidit, sicubi in alia corpora atque elementa influunt. Neque autem possunt homines suopte ingenio quicquam de Dijs cognosse, nisi vis quadam ab illis, & quasi ignis incidat, quo inspirante humana simul & diuina censeantur: quod à Porphyrio & vniuersa Academia copiosè asseritur. Opera enim diuina, quæ penitus absoluta sunt, Dij quidem perficiunt, media Angeli, tertia Dæmones. Verum sic de Fatidicis Chalcidensis Iamblichus ad Porphyrium: Sibylla, inquit, in Delphis duplici ratione Deum suscipere solita est: aut enim per tenuem spiritum & ignem, qui alicubi ex ore quodam antri prorumpebat: aut ipsa etiam in adyto sedens super æneam sellam, quæ tripes vel quadrupes foret, numiniq; dicata, et vtrobique diuino illo spiritu acta, vaticinia fundebat: itaque tum plurimus ignis ex antro euolans vati vndique circunfunditur, eamq; suo numine repletam agitat. Aut item sacratæ sedi adhæret, per quã Deo afflata protinus ad vaticinia erupit. Sed et Vates Fatidica in Branchis quæ in axe considit, aut virgã manu gestat à numine aliquo sibi concessam, aut pedes interdum limbumque vndis proluit, vel ignis vaporem ex vndis

haurit

haurit simulq́ hic rationibus diuino splẽdore completur, Deoq́ plena, vt dicunt, verum pandit oracula. Quin & Propheta ipsi ac cæteri Vates (vt inquit Iamblichus) cũ Dei numine afflantur nihil timent, nihil verẽtur. Nam & per inuia incedunt, perq́ ignem intacti ferũtur, & flumina trãseunt. Quod etiã fieri scribit à sacerdotibus in Cathaballis. Quibus manifestò apparet, vates ipsos omnẽ prorsus humanitatẽ exuere, cùm diuinũ ignẽ & spiritũ hauriunt, quo agitati magis extimulãtur: vt à poeta Vergilio prudenter traditũ est de Cumana Deiphobe. Scripsimus aliàs de Sibyllarũ numero, & ætate, ex Varrone, Augustino, Firmiano, Capella, & alijs, cùm Varro Terentius à quibusdam temere in hoc accusetur.

Mos veterum relatus in comitiis dirimendis, Ioue tonante, fulgurante: & quòd Flaminica etiam feriata tunc esset.

CAPVT II.

INter alias veterum obseruationes de comitijs dirimendis, illud etiam in augurũ disciplina diligenti cura prouisum est, ne quid ageretur cum populo sicubi fulgura aut tonitrua extitissent: quòd illa omnia Dijs superis improbari viderentur, quæ Senatus, P. Q. R. decerneret. Itáque in iure veterum pontificum sic lege cautum est:

Ioue

Ioue tonante, fulgurante, ne comitia sunto. Quod ob eam quoque rationem referendum est, quoniam apud Veteres poëtas insinuari hoc ipsum alicubi videmus, sicuti Plautinum illud nunc subit in statuendo iudicio:

Vt primùm tonuit, citatrix ruffula, sublurida:
Iacent rationes, silet iudicium: quid dicam nescio.

Et illud notum, *Tonat augure surdo.* Haud enim fas putabatur, eo temporis cum populo agi, Quæ res cùm locis multis apud M. Tullium, tum in orationibus contra Antonium notatur. Vnde vitiosi magistratus atq; dignitates dicebantur, si quando Ioue tonante ac fulgurante crearentur. Sed hoc idem Appianus Alexandrinus explicat, vt alia permulta omittamus, qui in celebri illa seditione inter Apuleium Tribunũ, & Cæcilium Metellum, tam ingenti voce Romanos ipsos refert in comitijs proclamasse, vt tonasse de cælo videretur: Quo tempore nihil quidem, inquit, ex lege cum populo agi conceditur. Illud autem sciendum, quòd ipsa quoq; Flaminica, quoties tonitrua audisset, feriata erat: neque agere quicquam fas erat, quousque Deos rite placasset: vt à Vectio Prætextato refertur ex Pontificum commentarijs apud Macrobium.

Quòd

Quòd in Tyberis vndatione draco maximus per Vrbem visus sit, Maurico imperante: ac de alio item Augusti Cæsaris dracone, quem pro comitio ostentauit: & alia ibidem consimilia ex historiis veterum allata. CAP. III.

Scriptum est in Romanis Annalibus, ac sæpius notatum, quo tempore dracones, vel qua magnitudine, in Vrbem Romam delati sint. Nam inundante maxime Tyberis fluuio visi per vrbem traduntur: quod ipsum temporibus nostris contigit. Sed illud propè incredendum quibusdam videri solet, quod imperante quidem Maurico Augusto Romæ accidit: qua videlicet tēpestate exundationes aliquot maximæ extiterunt & Athesis, ac Tyberis fluminum: quando ob ingentem vim vndarum Veronæ vrbis mœnia dicuntur alicubi disiecta ac diruta. Tyberis autem fluuius in tantam excreuisse magnitudinem traditur, vt eiusdem alluuiones supra muros vrbis influerent, ac regiones occuparent. Quò factum est, vt quum multa serpentum genera per alueum Tyberis, æstuante fluuio, essent deuecta, inter hæc draco mira quadam & insigni magnitudine per Vrbē transiens, vsq; ad ipsum mare descendit: quod & mox horribile prodigium pestis maxima secuta est. Iam verò & Octauius August. draconem, siue anguem,

quin

quinquaginta cubitorum Romæ habuit, eumq; pro comitio Romano populo ostentare consueuit: sicuti etiam Rhinocerotem apud septa, & Tigrim in scena. siquidē Augustus idem eiusmodi ludis ac spectaculis magnopere tenebatur. Mittimus nunc historiam de illo nobili dracone, quem Attilius Regulus in Aphrica ad Bragadam fluuium, castris ibidem positis, ac machinis admotis tandē interfecit. Cuius etiam corium CXX. *pedum longitudine fuisse traditur: cumq; illud in Vrbem mitteretur, diu à Romanis, non sine miraculo, spectatum est: sicuti & Tubero in historia, & Gellius, aliiq; ex Græcis permulti scripserunt.*

De symbolis Aegyptiæ theologiæ: ac de Loto arbore, super quam Deus locaretur: aliaq; obiter non iniucunda de Loto capillata. CAP. IIII.

INter alia symbola, siue notas Aegyptiæ theologiæ, Loton, Persicū, & eiusmodi alias arbores inuenio celebrari, quibus doctrina occultior, atque intellectus signaretur, ut multi ex ueteribus testantur. Nam & limum cum nominabant, symbolicôs mundi molem, seu corpus intelligere soliti sunt, quo ipsa rerum materia exprimitur. Cùm uerò Deum Loto insidentem dicerent, id quidem pro Deo ipso, atque diuina intellectus perfectione accipiunt.

piunt. Quod & Chalcidensis Iamblichus ad Porphyrium scribit. Quoniã, inquit, omnia in Loto & orbiculata & rotunda sunt, & poma & folia, quæ figura omnium proculdubio absolutissima est. Sedenim ex ea effigie, inquit Iamblichus, mentis actio denotatur. Deus autem super hanc actionem in seipso totus consistens, ac reliquos principatus exuperans, sanctus & vbique venerandus penitus conquiescit: quod ex ipso etiam sedentis habitu pernoscitur. Nam hic idem, cùm generationis ac totius naturæ virium omnium, quæ insita elementis sunt, causa existat, immaterialis quidem ipse, indiuisus, immobilis, ingenitus, totusq; ex seipso, & in se ipse totus, omnia complexus. Qua ratione super aquatilem Lotom eiusmodi numen Aegyptij prænotarunt. Proclus autẽ quo loco de Magia disserit, animantia quædam, lapidesq;, & arbores recenset, quæ suis dicata numinibus, maximè præstant: Loton etiam inquit, Apollinis numini adscriptam, atq; dicatam: quòd ante Solis emersum sua folia implicat, prosurgente autem sensim ac paulatim explicat: & quatenus ad mediã cæli plagam ascendit, folia expandit, quò venerationem suo numini peculiarem ostendat. Notum verò, quòd in vrbe olim Roma & Lotos plurimum celebrata est: nec illa tantum, quæ in Lucinæ area esset, & quæ item in Vul-

canali

canali: Verùm qua capillata diceretur, quoniam Vestalium Virginum ad hanc capillus deferretur. Quas omneis aui longißimi fuisse, testes, sunt & M. Varro, & C. Pli. De eadem arbore, eiusq́ magnitudine, fructu, & Viribus per multa apud Theophrastũ, & cæteros comperiuntur. Neq́ enim ignoramus & herbam esse Lothon, et inter palustres etiam caules referri. Hæc in Aegypto fabæ similis traditur, arbor Verò in Aphrica frequens, pyri magnitudine censetur, quam Celtin Vocitant, Vt à Plinio seruatum est.

Scita admodum ac elegans expositio à Plutarcho, de origine verbi, quod est Spurius: ac nonnihil etiam de Latinis prænominibus. CAP. V.

IN commentarijs Veterũ Grammaticorum, illi homines ferè à Latinis nominati sunt Spurij, qui non ex legitimo genere, sed ex quadam collusione orti sunt: quòd eorum Videlicet parentes ignorentur: nam & ipsi, Velut ignobiles, notißimo dicto Terræ filij, olim dicebantur. Sed Vnde originem duxerit hoc Verbum, quamq́ rationem habeat, Plutarchus homo in omni disciplinarum genere diligentißimus, egregiè exponit in Romanis quæstionibus. Quum Veteres, inquit, Romani complura nomina Vnis literis, aut binis, ternis ue signarent, Veluti P. Cn. Ser. & Sext. hoc est, Publios

Publios, Cneos, Seruios, & Sextos, quæ patrum forent prænomina: Spurium itidem binis literis ita notabant, Sp. quæ descriptio & orbatos parentibus indicabat: quoniam si quos sine parentibus dicerent, Sp. tantum scriptitabant. Quò factum est, Vt Spurios etiam Vocarent eos, qui incerto genere crederentur. Quòd autem Viris honestissimis hoc prænomen inditum fuerit, Sp. Carbilius Ruga, Sp. Melius, alijq́ complures testantur, tali prænomine insignes. Neque probandam censeo eorum opinionem, qui etymon huius Vocis ad ipsos Sabinos referant: tametsi prænomina etiam Romanorum, Vt alibi diximus, magna ex parte à Sabinis accepta sunt.

De Vestalium capillis, qui ad arborem Loton obruerentur: ac Plinij locus expositus: tum quæ arbores felices, aut infelices à veteribus habeantur. CAP. VI.

IN libro C. Plinij ad Vespasianum Augustum XVI. *quum de arborũ ætate scribit, Verba hæc sunt: Antiquior Lotos est, quæ capillata dicitur, quoniam Virginum Vestalium ad eam capillus defertur. Quo loco dubitari Video à doctioribus, quid Plinius designet de Vestalium crinibus. Nos Verò morem Virginũ putamus insinuari, quo tenerẽtur omnes, quæ Vestæ sacris forent initiata, capillum detonderi, qui deinde ad arborem Loton inter*

felices receptum deuectus humo obrueretur. Quod ipsum ex Flaminum ac Vestalium sacris elicitur: in quibus cautum fuit, sicut in veterum commentarijs traditur, vt vnguiū, & capilli præsegmina subter felicem arborem terra obtegerētur: quod Aulus Gellius in Atticis noctibus refert, sic enim de Flaminum sacris notatum:

Capillum dialis nisi qui liber homo est, non detondeto.

Vnguium dialis, & capilli segmina, subter arborem felicem terra integunto.

Quam rem in Vestalibus etiam obseruatam existimo: itaque ad capillatam Loton earum crines deponi mos fuit. Sextus autem Pompeius in hoc videtur dissentire: cùm capillarem arborem ea ratione dictam crediderit, quòd ad eam, vt inquit, attonsus capillus suspenderetur. Felices verò arbores sunt, quæ à Verannio traduntur, quercus, æsculus, ilex, fagus, corylus, sorbus, ficus alba, pyrus, malus, vitis, prunus, & cornus. Infelices verò dicit, quæ dijs manibus & inferis dicatæ sint, vt sanguinem, filicem, ficum atram, & quæ nigrantes baccas, nigrósque fructus ferunt, de quibus copiosè Macrobius ad Eustathiū scribit. C. quoque Plinius eas dicit arbores religione damnatas, que neque seruntur vnquam, neque fructum ferunt: quod ipse etiam

Theop

Theophrastus non ignorauit.

Quid apud veteres sit Prætextatus sermo: ac de verbis prætextatis, & quomodo in ea voce parum consentiant autores.

CAPVT VII.

Traditum est à C. Suetonio Cæsarem Vespasianum plurimæ dicacitatis fuisse, & sic scurrilis ac sordidæ, ut nec prætextatis quidem verbis abstinuerit. Quo loco Prætextata verba, ac sermonem vocat subobscœnum & impudentem, cuiusmodi peculiaris est iunioribus ac pueris, qui prætexta utantur, nec togam virilem induerint: sic enim ex ipsa vocabuli ratione videretur intelligendum. Quod à me ob id in primis notatum est, quoniam contraria his ac penitus diuersa à Pompeio Sexto referuntur libro XVI. *de verbis priscis: Nefas, inquit, apud veteres habitum, uti prætextati pueri verbis obscœnis uterentur: ideóque Prætextatum sermonem appellarunt, qui nihil obscœnitatis referret. Quod ipsum & Vectius Prætextatus apud Macrobium videtur probare: Nam togam, inquit, prætextam ea ratione pueris additam, ut ex colore purpuræ ingenuitatis pudor regeretur: diuq́ue negatum libertinis fuit, ut prætexta uterentur. Idq́ue indicari facilè potest, vel ex mutatione vita apud Romanos verbi significatum*

catum permutatum, aut ipsos quandoq; autores pugnantia, & contraria scribere. Neque illorum sentētiæ accedimus, qui apud eundem Pompeium sermonem prætextatum accipiunt pro impudico & lasciuo: cùm nihil dixerit habere obscœnitatis. Hinc prætextatæ fabulæ apud antiquos celebres, quibus præcepta & monitiones ad optimos mores traderentur. Neque autem ignoramus in eodem Macrobio Prætextata verba pro impudicis esse accipienda, cùm dixerit, admittendam in symposio venustam alacritatem, quæ lasciuia careat: neque Prætextata, & impudica verba adsint, cuismodi Subulones, atque Planipedes faciunt. De Prætextata verò, eiusque initio & causis alibi scripsimus: ac multa in Saturnalibus referuntur, quæ Macrobius è Gellianis noctibus maiore studio, quàm iudicio transtulit: cùm sit obnoxiæ mentis, & ingenij maximè infelicis, nunquam fateri, per quos autores profeceris.

Aenigmata duo allata, vnum scilicet ex Platone: alterum verò ex fabulis Plautinis, & vtrunque lepidum,& perurbanum.

CAPVT. VIII.

QVærebatur nuper à viris doctioribus, de studio veterum in his perquirendis ac referendis, quæ propter ipsam obscuritatem à Græcis Griphi & Aenigmata dicuntur. Sed

ex plu

ex pluribus, quæ relata sunt, libitum mihi est Platonis philosophi ænigma apponere: quo legentium animus in his quoque pensitandis, atque intelligendis excitetur. Est autem hoc, velut in Parthenicis satyris triplici senariolo expressimus, ludicrum sanè & ridiculum: sed quod à Platone tamen viro grauissimo notatum sit:

Homo non homo, videns non videns, alitem
Non alitem, lapide non lapide perculit,
Cùm super arbore, nō super arbore degeret.

Quin & aliud de Arietini responso considerandum existimo, quod in Atticis lucubrationibus relatum scimus ex Freto Plautina. Id autem in hunc modum se habet:

Hoc illud, quod Arietini responsum magnis ludis dicitur:
Peribo si non fecero, si faxo vapulauero.

Quod & Gellius vir Romanus diligenti studio perquisiuit.

De licentia veterum Poëtarum in notandis hominibus: ac elegās Parodia Metelli Cons. contra Poëtam Neuium. Tum de lege à Censoribus lata, qua Poëtarum maledicentia reprimeretur. CAP. IX.

NOtum est ex veterum historijs, quanta animi libertate ac licentia Poëtæ Græci flagitia hominum, atque improbitatem inse-

ctarentur: tum hi præcipuè, qui antiquas comœdias scripserunt, cuiusmodi fuerunt Susarion, Machnes, Cratinus, Aristophanes, Eupolis, & alij complures: quorum ingenium & licentiam apud nostros etiã quidam sunt imitati in taxandis, ac nominatim accusandis hominibus. Siquidem Lucilius, Gn. Neuius, & C. Lucullus acerrimi quidem, ac virulenti contra vitia extiterunt. Neuius certè Poëta Metellos etiã ipsos, ac Scipiones suis versibus proscidit, quod & M. Cicero perelegãti Parodia vsus contra Q. Metellũ in oratione aduersus Verrem significat sicuti Pedianus quoq; Asconius agnoscit: sic enim Cicero: Te non fato Consulem, vt cæteros ex vestra familia. quoniam idipsum Poëta Neuius ita Satyricè dixerat:

Fato Metelli Romæ fiunt Consules.

Cui etiam dicto (vt est autor Pedianus) cùm esset consul Metellus, ita respondit senario hypercatalecto, quem Saturnium vocamus:

Dabunt malum Metelli Neuio Poëtæ.

De qua re & Maurus Terentianus ad Nouatemum meminit. Quin idem Neuius pari licentia atque mordacitate vsus est contra P. Scipionem Aphricanum, nulla tanti hominis ratione habita. Quò factum est, vt Poëta Neuius ob nimiam in scribendo maledicentiam, ac probra in Romanos principes, ab ipsis quidẽ Triumuiris in vincula coniectus sit, & in carcere

cere aliquandiu haberetur, vbi fabulas etiam aliquot composuit. Sedenim maledicendi licentia, & improbitas adeo processit, vt lex Romæ per Censores lata fuerit, qua eiusmodi probra ac maledicta reprimerentur. Quod ab Horatio Flacco demonstratur, qui in epistola ad Octauium Aug. refert veteres Romanos irato animo atque ægerrime tulisse à Pœtis lacerari. Vnde fuit illis hæc quoque cura, inquit,

Conditione super communi, quinetiam lex,
Pœnáque lata, malo quæ nollet carmine quenquam
Describi: vertère modum formidine fustis,
Ad bene dicendum, delectandumq; redacti.

De morbo Elephantiasi, & vnde nomē acceperit: ac de Lichenis ibidem, & Gallica scabie contra quorundam inscitiam.

CAP. X.

Risum nuper mihi mouerunt medici quidam in Academia Florentina, qui cùm de Lichenis & Elephante morbo, seu Elephantiasi loquerentur, imperitè simul & ineptè de his, eorúmque nominibus & potestate differuerunt. Inter alia enim Lichenas pro eo morbo falsò accipiebant, quem vulgò Gallicum vocitant, in quo contagio ipsa, doloresque, &

alia permulta maximè dissimilia sunt. Elephantiasis(quantum ex Veterum commentarijs colligitur) pro Cancro accipi potest, quo Vniuersum penè corpus occupetur: itaque nullis propè remedijs sanari potest, iuxta Pauli sententiam. Nam si cancer quòd Vnum aliquod membrum Vexat, penè insanabile est, quantò minus Elephas curari poterit, qui Vniuersum corpus suo passim contagio depascitur? Sed & Claudius Galenus, aliȷq́; permulti, in medicina celebres, inter pestilentissimos morbos & insanabiles Elephantiasim referunt. Neque me autem præterit, in Arabum libris ea de Lepra referri, quæ maximè ad Elephantiasim Videantur pertinere, quoniam ille morbus Aegyptios maximè afficiat, quòd ibi cæli calores æstuent, cibiq; crassiores, & pisculenta copiosè suggerãtur. Græci Verò autores Elephantiasim à Lepra distinguunt, sic Vt in lepra cutis impetiginem quandam, & Velut scabiem acceperint, quæ Galliæ populos incredibili contagio tenet: in Elephantiasi autem non cutis duntaxat, sed nerui carnesq́; & ossa maximè Vitiantur, quod & Cor. Celsus aliȷq́; permulti tradunt. Iam & T. Lucretius, quo loco de morborum contagione scribit, pedes maximè refert atq; oculos Elephantiasi affici, his Versibus:

Est Elephas morbus, qui propter flumina

Nili

Nili

Gignitur Aegypti in medio: neque praterea ۷squam:

Hac lue tentantur gressus, oculiq; micātes.

Nomen ۷erò tam obnoxij, támque pestilentis morbi deductum est ex ipsa similitudine cutis Elephantis quoniam qui eo morbo ۷exantur, cutem suffuscam plenámque tuberibus, & papulis habent, qualis pracipuè in Elephantis ۷isitur: quod ipsum & Galenus probat. Sed & Serenus in hunc modum de Elephantiasi:

Est Elephas morbus tristis, quoque nomine dirus,

Non solùm turpans infandis ora papillis,

Sed citò pracipitans funesta fata ۷eneno.

Quod ego idcirco putaui obseruandum, quoniam Laurentius Valla, ۷ir alioqui accuratè doctus, quorundam ineptias secutus, ob id Elephantiasim dici existimauit, quòd inter alios omnes morbos ita præstaret, sicuti inter animantia Elephas: quo nihil potest esse, non dico magis absurdum, sed etiam ridiculum.

* * *

I s PET.

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA

LIBER XXI.

Qui maximè dicātur apud veteres nullo affectu perturbati: ac de M. Antonino Imperatore, & Philippo August. qui nullo vnquam commento ad risum potuit excitari. CAP. I.

NOBILES *sunt in veterum monumentis complures, qui ex ipsa animi constantia & apathia, vt Stoici appellant, eodem statu in omnibus atque tenore ita permanserint, vt nullis propè affectibus, aut perturbationibus mouerentur: quales celebrantur viri sapientes & ingenio praeclari, Socrates, Heraclitus, Diogenes Cynicus, & Pyrrhon. Apud nostros verò M. Crassus, qui semel in tota vita risit, ob id appellatus* ἀγέλαστος. *Sed & visum ad haec de Romanis etiam Imperatoribus aliquid afferre, vt de M. Antonino Caes. qui Philosophus est* cogno

cognominatus, ac de Philippo iuniore Augusto. M. enim Antoninus tanta animi tranquillitate, ac mentis constantia fuit, vt nullo vnquã affectu, nullis rerũ fortunis vultũ dicatur immutasse. Quem vita rigorem ac seueritatem auxit etiã philosophia Stoica professio, in qua seipsum cõtinuit, praeceptoribus ad eã optimis: siquidem inter alios cõplures Sextũ Charonensem Plutarchi nepotẽ, & Apolloniũ Chalcedoniũ magno studio coluit, Neq; obfuit eiusdẽ constantiae, aut filius gladiator, & scelestus, aut vxor infamis, vt à Iulio Capitolino relatũ est ad Imperatorẽ Diocletianũ. Philippus verò iunior, qui cũ patre imperauit, anno ab Vrbe condita millesimo, tã seueri animi, tamq; inflexibilis fuit, vt nullo vnquã cõmento, nullisq; rationibus ad risum solui, aut excitari potuerit: & quod est maximũ seueritatis exẽplũ, cũ patrẽ fortè aspiceret ludis secularibus petulãtius cachinnãtẽ, eũ ipsum auersato vultu notauit: vt ab Eutropio, traditũ est in Rom. historia.

De Mario Gratidiano, viro praetorio: & quanta immanitate à Sergio Catilina dissectus atque interemptus fuerit in Syllanis tumultibus, ex Iulio Firmico & alia de Catilina & Cicerone addita contra Fenestellam. CAP. II.

CElebrati sunt apud veteres è Mariorum familia cõplures, qui & rebus gestis, & digni

dignitate claruerũt: nam Marij duo, ac totidẽ Catones censentur: de quibus cõmodè in Rom. familijs egimus. Hoc autem loco de M. Mario dicendum est, Marij Gratidij filio, de quo sic Q. Cicero ad M. Tullium scribit, in libro de petitione consulatus. Cùm L. inquit, Catilina consulatum petis, qui hominem charißimum Senatui populoq́; Romano M. Marium inspectante Pop. Rom. virgis per totam Vrbem ceciderit, ad bustum egerit, ibidem omni cruciatu lacerarit, viuo statim collum gladio sua dextra secuerit, cùm sinistra capillum eius à vertice teneret, caput sua manu tulerit, cùm inter digitos eius riui sanguinis fluerent. Hũc igitur M. Marium designat, qui à L. Catilina crudelißime interemptus est. M. verò Cicero in ea oratione quam habuit contra Antoniũ & Catilinam competitores, copiosè retulit de hoc ipso Mario. Is enim, vt est autor Pedianus, vir popularis fuit, atq; ob eam causam bis prætor: cuius abscissum caput sua manu Sergius Catilina per vrbẽ circuntulit, quod illi à M. Tullio sæpius obiectum est. Iulius antẽ Firmicus sic de cæde Mariana scribit ad Mauortiũ Lollianũ: Prætorio viro iuniori Mario, qui iudicio omnium benemeritus de rep. videbatur, Syllana iußione elisa sunt prius crura, deinde deiecta de statu corporis brachia, humeris tenus dissoluta ceciderunt, tertiò amputata lingua

gua, vocem reliquit in faucibus, ad postremũ omni parte corporis mutilata, oculi, qui fuerãt spectatores & superstites, eguruntur: & in tã angusto corpore à nefario patriæ carnifice tot sunt inuenta supplicia. & vix anima tantis vulneribus erogata est. Quod iccirco adnotauimus, ne tam imperitè quidam à veteribus dissentiant. Nec illud præterea concedi debet, quod à Fenestella proditum fuit, L. Catilinam à M. Cicerone fuisse in causa defensum, etsi ad Atticum scripserit se cogitasse de Catilinæ defensione. Hoc tempore, inquit, Catilinam Competitorem nostrum defendere cogitamus: iudices habemus quos volumus, summa accusatorum voluntate: spero si absolutus erit, coniunctiorem nobis fore in ratione petitionis: sin aliter acciderit, humaniter feremus.

De vaticiniis per aquam & per vinum, & apud quos maximè populos clara essent, ex Plutarcho & aliis autoribus.

CAP. III.

SCriptum à nobis est superiori volumine de his vaticinijs, quæ in Branchis, Delphis, atq; Cathaballis apud veteres fieri consueuerint: nunc libitũ est ea addere, quæ apud Thracenses populos, & Clarios celebrentur, quò tam dissimilis quidem vaticinandi ratio, tamq; dispar consuetudo in oraculis edendis intelligatur

gatur. In Thracia igitur regione apud Ligureos adytus fuit Libero sacer: ex quo cũ vaticinia & oracula reddi soleret, eius tẽpli antistites vino affatim epoto respondebãt, Apud Clarios autẽ, vbi Clarij Apollinis templum foret, diuersa res traditur: nam quibus diuina effari permissum esset, aqua prius assumpta rem peragebant: quod ipsum Vectius Prætextatus apud Macrobium refert, quo loco eundem esse Deum Liberum atq; Apollinem copiosè differit. Plutarchus autem Charoneus et aqua & mero testatur antistites quosdam apud diuersos populos sacra perficere, ac deinde vaticinari. vt enim vinolenti dicuntur prædiuinare, sic etiam Lymphολenti.

Iunonis Monetæ nomen, & origo allata: tum de eiusdem templis, & inscriptione in nummis Cæsaris Domitiani Augusti.

CAP. IIII.

T*Raditum est à M. Tullio, cùm de diuinatione scribit, Iunonem ipsam idcirco à Romanis Monetam vocari solitam, quòd ex arce templi Rom. populum cõmonuerit, vt propter terræmotum, qui acciderat, sue plena rem procurarent. Qua in re video ab antiquis plurimum dissentiri. Maximus Valerius, & alij, Iunonis tradunt Monetæ imaginem à Veiorũ oppido Romam delatam, quo tempore Imperator*

tor Furius Camillus suis auspicijs Veios superauit: nam apud eos præcipua quidem religione Iuno Moneta colebatur. Captis autẽ Veijs, cùm miles fortè Rom. per ocium eam rogaret, an volens Romam concederet, annuisse ferũt, ac se velle respondisse: quæ res in admirationẽ versa est, ac protinus læti milites eiusdem simulacrum in Vrbem deuexerunt, atq; in Auentino monte collocatum est. Neq; tamẽ desunt, qui Allocutio Deo illa adscribant, quæ de Iunone Moneta referuntur, quo nihil dici potest absurdius: cùm Deus Allocutius, siue Aius, nã idem est, cauendum à Gallis sua voce monuerit, ac infima via noua arã habuerit, quod apud veteres multi commemorant, sed eorum inscitiã alibi cõmodius repreßimus. Templũ vero Monetæ nõ in Auentino tantũ video ab autoribus celebrari, sed in ipso etiã Capitolio, vt idem Maximus Valerius ac Liuius asserunt: quo loco Manlij Capitolini domus fuisse traditur. Pub. autẽ Victor in regione Vrbis tertia collocauit, vbi Thermæ Tatianæ atq; Traianæ forẽt. Sed & Macrobius Aurelius ædem refert Iunonis Monetæ calendis Iunijs dicatam, Coss. Claudio Martio Rutilio. III. & T. Martio Torquato. II. Neq; dubiũ est in æde Monetæ solitos seruari libros linteos, in quibus Ro. Imp. fasta cõtinerẽtur. Quin illud adnotandũ est, quòd in peruetustis etiã nummis Domitiani Augustulis

talis descriptio seruatur: DIVAE MONETAE. *quod & Ber. Oricellarius obseruauit, vir & in gubernanda rep. prudens, & in perquirendis veterum monumentis diligenter accuratus.*

De viribus Dæmonum, & quòd eorum sex genera tradantur, diligens adnotatio, ex commentariis Pselli, & Augustini.

CAP. V.

Librum fecit Augustinus de potestate dæmonum, in quo eruditè atq; copiosè explicat, quantis viribus polleãt, quoq; habitu sint, & quibus maximè rebus aduersari, aut oblectari soleant. Qua in re non tam Christianã videtur Academiam sequutus, quàm Platonicorum placita, & commentarios, in quibus multa de his comperiuntur. Quòd autem sex eorum genera habeãtur, id ego apud Michaëlem Psellum inuenio, qui ex Marci traditionibus hoc totum egregiè recensuit, Basiliumq; & Paulum viros doctrina & morum sanctitate clarissimos aduocauit in historia dæmonum. Ad hunc igitur modum diuersam eorũ naturam, atq; potestatem retulit: Primũ, inquit: dæmonum genus Igneum censetur, quod in sublimiori aëre peruagare solitũ est, vt Marcus dicebat, qui illud voce barbara Leliureon appellabat. Secundũ genus quod in proximo aëre, ac nobis propinquo obuolitat, quod etiamnum

num

num à plerisque Aëreum nuncupatur. Tertium porrò Terreum est, quod in terra ipsius regionibus versatur, ex quo multiplici ratione, atque insidijs terrenis animantibus aduersatur. Quartum Aquatile & Maritimum dicitur, quod humoribus se immergit, vndiuagum scilicet, ac in palustribus habitans, vt multos in aquis malè afficiat, æstusq́ue ac tempestates in mari excitet, ac nauigia ipsa cum hominibus prorsus demergat, atque inobruat. His adijcitur quintum genus, quod appellat Subterraneum, quando & ipsis terræ visceribus inclusos dæmones, atque abditos tradit, vnde motus terræ, fundamentorum ruina, ac ventorum collisiones oriantur. Præcipuè autem infestari hoc dæmonum genere scribit eos homines, qui aut in puteis effodiendis versantur, aut in metallis perscrutandis. Sextum & vltimum, quod omnem quidem lucem refugit. Tenebrosumq́ue idcirco vocitat, quoniam in tenebris assiduè teneatur. Mitto nunc quibus potissimum insidijs, aut quo astu scripserit eos decipere, atque allicere humanum genus. Constat enim (vt est autor etiã Augustinus) omnis ferè dæmoneis hoc ingenio & natura esse, vt Deos pariter oderint, et hominibus maximè aduersentur. Sed alibi hoc totum disseruimus.

Quæ figura sit dicendi in veterum libris Mediusfidius: quáque origine censeri de-

beat,ac de Fidio Deo nonnihil.

CAPVT VI.

MEhercule, & Mecastor figura est in veterum libris admodum frequens, qua intelligendum est, diligat vel adiuuet: quod à Sex. Pompeio diligenter est obseruatum. In hoc enim, inquit, iureiurando subaudiendum est: me amet, vel adiuuet, quibus figuris multò sæpius Græci autores vtuntur. Quo autem modo accipiendum sit Mediusfidius, pauci adhuc, vt video, probè intelligunt, aut originem percipiunt. Ego verò ita expono, vt eiusmodi quidem locutio perinde valeat, atque mehercules, & Deusfidius, cuius sacra Romanis Annalibus tradunt, eiusq; templa in Vrbem à veteribus relata sunt, sicuti Plutarchus, Varro, & Poëtæ Latini testantur. Sed & Sex. Pompeius in libro de priscis verbis XII. pro Iouis filio accipit, quoniam d, litera cum l, affinitatem retineat. Itaq; iusiurandum hoc, inquit per Diui fidem quidam dixerunt. In fabulis autem Plautinis iusiurandum refertur per Deum Fidium. Hunc enim Sanctum Fidiumq; appellantes, in Quirinali iugo veteres coluerunt Nonis Iunijs. Quocirca sic in Fastis Ouidius:

Quærebam nonas Sancto, Fidióne referrem,
An tibi Semipater. tũc mihi Sanctus ait.
Cuicũq; ex illis dederis, ego munus habebo:
Nomina trina fero, sic voluere Cures.

Hunc

Hunc igitur veteres donarunt æde Sabini,
Inq; Quirinali constituere iugo.

Quibus verbis in Latino sermone vti debemus: & quòd verecunda esse debeat in componendis vocibus tralatio.

CAPVT VII.

IN sermone Latino habenda est præcipuè ratio in verbis componendis, atq; vtendis: cùm ex infinita vocabulorum sylua, alia quidem ad vsum pertineant, alia ad eruditionem, alia verò ad gratiam. Itaque verba desita, & parum frequentia cognosse debemus, eorumq; vires, & comparationem scrutari: antiqua verò & propria recipere, Poëticis delectari. Qua ratione Terentius Varro cùm scriberet ad M. Tullium prudentissimè inquit, Poëticis multis verbis magis delector, quàm vtor: antiquis magis vtor, quàm delector. Tralatio autem in componendis vocibus (vt est autor Theophrastus) non audax, aut insolens debet esse: sed proba, & verecunda. Quod ipsum Pontanus etiã Iouianus approbat, vir vnus ætate nostra, qui antiquitatem ipsam ac disciplinas honestiores pari facundia atque ingenio exprimat.

De insigni atque mirifico portento infantis, qui duplici pectore atque capite biennium vixerit, historia non contemnenda: ac de causis portentorum.

CAPVT VIII.

ctarentur: tum hi pracipuè, qui antiquas comœdias scripserunt, cuiusmodi fuerunt Susarion, Machnes, Cratinus, Aristophanes, Euporis, & alij complures: quorum ingenium & licentiam apud nostros etiã quidam sunt imitati in taxandis, ac nominatim accusandis hominibus. Siquidem Lucilius, Gn. Neuius, & C. Lucullus acerrimi quidem, ac virulenti contra vitia extiterunt. Neuius certè Poëta Metellos etiã ipsos, ac Scipiones suis versibus proscidit, quod & M. Cicero perelegãti Parodia vsus contra Q. Metellũ in oratione aduersus Verrem significat sicuti Pedianus quoq; Asconius agnoscit: sic enim Cicero: Te non fato Consulem, vt cateros ex vestra familia. quoniam idipsum Poëta Neuius ita Satyricè dixerat:

Fato Metelli Roma fiunt Consules.

Cui etiam dicto (vt est autor Pedianus) cùm esset consul Metellus, ita respondit senario hypercatalecto, quem Saturnium vocamus:

Dabunt malum Metelli Neuio Poëta.

De qua re & Maurus Terentianus ad Nouatemum meminit. Quin idem Neuius pari licentia atque mordacitate vsus est contra P. Scipionem Aphricanum, nulla tanti hominis ratione habita. Quò factum est, vt Poëta Neuius ob nimiam in scribendo maledicentiam, ac probra in Romanos principes, ab ipsis quidẽ Triumuiris in vincula coniectus sit, & in carcere

cere aliquandiu haberetur, vbi fabulas etiam aliquot composuit. Sedenim maledicendi licentia, & improbitas adeo processit, vt lex Romæ per Censores lata fuerit, qua eiusmodi probra ac maledicta reprimerentur. Quod ab Horatio Flacco demonstratur, qui in epistola ad Octauium Aug. refert veteres Romanos irato animo atque ægerrimo tulisse à Poetis lacerari. Vnde fuit illis hæc quoque cura, inquit,

Conditione super communi, quinetiam lex,
Pœnáque lata, malo quæ nollet carmine quenquam
Describi: vertêre modum formidine fustis,
Ad bene dicendum, delectandumq; redacti.

De morbo Elephantiasi, & vnde nomẽ acceperit: ac de Lichenis ibidem, & Gallica scabie contra quorundam inscitiam.

CAP. X.

Risum nuper mihi mouerunt medici quidam in Academia Florentina, qui cùm de Lichenis & Elephante morbo, seu Elephantiasi loquerentur, imperitè simul & ineptè de his, eorúmque nominibus & potestate disseruerunt. Inter alia enim Lichenas pro eo morbo falsò accipiebant, quem vulgò Gallicum vocitant, in quo contagio ipsa, doloresque, &

alia permulta maximè dissimilia sunt. Elephantiasis (quantum ex veterum commentariis colligitur) pro Cancro accipi potest, quo vniversum penè corpus occupetur: itaque nullis propè remediis sanari potest, iuxta Pauli sententiam. Nam si cancer quòd vnum aliquod membrum vexat, penè insanabile est, quantò minus Elephas curari poterit, qui vniversum corpus suo passim contagio depascitur? Sed & Claudius Galenus, aliiq; permulti, in medicina celebres, inter pestilentissimos morbos & insanabiles Elephantiasim referunt. Neque me autem præterit, in Arabum libris ea de Lepra referri, quæ maximè ad Elephantiasim videantur pertinere, quoniam ille morbus Aegyptios maximè afficiat, quòd ibi cœli calores æstuent, cibiq; crassiores & pisculenta copiosè suggerātur. Græci verò autores Elephantiasim à Lepra distinguunt, sic vt in lepra cutis impetiginem quandam, & velut scabiem acceperint, quæ Gallia populos incredibili contagio tenet: in Elephantiasi autem non cutis duntaxat, sed nerui carnesq;, & ossa maximè vitiantur, quod & Cor. Celsus aliiq; permulti tradunt. Iam & T. Lucretius, quo loco de morborum contagione scribit, pedes maximè refert atq; oculos Elephantiasi affici, his versibus:

Est Elephas morbus, qui propter flumina Nili

Nili
Gignitur Aegypti in medio: neque praeterea vsquam:
Hac lue tentantur gressus, oculiq; micãtes.
Nomen verò tam obnoxij, támque pestilentis morbi deductum est ex ipsa similitudine cutis Elephantis quoniam qui eo morbo vexantur, cutem suffuscam plenámque tuberibus, & papulis habent, qualis praecipuè in Elephantis visitur: quod ipsum & Galenus probat. Sed & Serenus in hunc modum de Elephantiasi:
Est Elephas morbus tristis, quoque nomine dirus,
Non solùm turpans infandis ora papillis,
Sed citò praecipitans funesto fata veneno.
Quod ego idcirco putaui obseruandum, quoniam Laurentius Valla, vir alioqui accuratè doctus, quorundam ineptias secutus, ob id Elephantiasim dici existimauit, quòd inter alios omnes morbos ita praestaret, sicuti inter animantia Elephas: quo nihil potest esse, non dico magis absurdum, sed etiam ridiculum.

* * *

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA

LIBER XXI.

Qui maximè dicãtur apud veteres nullo affectu perturbati: ac de M. Antonino Imperatore, & Philippo August. qui nullo vnquam commento ad risum potuit excitari. CAP. I.

NOBILES *sunt in veterum monumentis complures, qui ex ipsa animi constantia & apathia, vt Stoici appellant, eodem statu in omnibus atque tenore ita permanserint, vt nullis propè affectibus, aut perturbationibus mouerentur: quales celebrantur viri sapientes & ingenio praeclari, Socrates, Heraclius, Diogenes Cynicus, & Pyrrhon. Apud nostros verò M. Crassus, qui semel in tota vita risit, ob id appellatus* ἀγέλαστος. *Sed & visum ad haec de Romanis etiam Imperatoribus aliquid afferre, vt de M. Antonino Caes. qui Philosophus est* cogno

cognominatus, ac de Philippo iuniore Augusto. M. enim Antoninus tantæ animi tranquillitate, ac mentis constantia fuit, ut nullo unquã affectu, nullis rerũ fortunis vultũ dicatur immutasse. Quem vita rigorem ac severitatem auxit etiã philosophiæ Stoicæ professio, in qua seipsum cõtinuit, præceptoribus ad eã optimis: siquidem inter alios cõplures Sextũ Charonensem Plutarchi nepotẽ, & Apolloniũ Chalcedoniũ magno studio coluit. Neq; obfuit eiusdẽ constantiæ, aut filius gladiator, & scelestus, aut uxor infamis, ut à Iulio Capitolino relatũ est ad Imperatorẽ Diocletianũ. Philippus verò iunior, qui cũ patre imperauit, anno ab Urbe condita millesimo, tã severi animi, tamq; inflexibilis fuit, ut nullo unquã cõmento, nullisq; rationibus ad risum solui, aut excitari potuerit: & quod est maximũ severitatis exẽplũ, cũ patrẽ fortè aspiceret ludis secularibus petulãtius cachinnãtẽ, eũ ipsum auersato vultu notauit: ut ab Eutropio, traditũ est in Rom. historia.

De Mario Gratidiano, viro prætorio: & quanta immanitate à Sergio Catilina dissectus atque interemptus fuerit in Syllanis tumultibus, ex Iulio Firmico & alia de Catilina & Cicerone addita contra Fenestellam. CAP. II.

CElebrati sunt apud veteres è Mariorum familia cõplures; qui & rebus gestis, & digni

dignitate claruerũt: nam Marij duo, ac totidẽ Catones censentur: de quibus cõmodè in Rom. familijs egimus. Hoc autem loco de M. Mario dicendum est, Marij Gratidij filio, de quo sic Q. Cicero ad M. Tullium scribit, in libro de petitione consulatus. Cùm L. inquit, Catilina consulatum petis, qui hominem charissimum Senatui populoq́ꝫ Romano M. Marium inspectante Pop. Rom. virgis per totam Vrbem ceciderit, ad bustum egerit, ibidem omni cruciatu lacerarit, viuo statim collum gladio sua dextra secuerit, cùm sinistra capillum eius à vertice teneret, caput sua manu tulerit, cùm inter digitos eius riui sanguinis fluerent. Hũc igitur M. Marium designat, qui à L. Catilina crudelissime interemptus est. M. verò Cicero in ea oratione quam habuit contra Antoniũ & Catilinam competitores, copiosè retulit de hoc ipso Mario. Is enim, vt est autor Pedianus, vir popularis fuit, atq́ꝫ ob eam causam bis prætor: cuius abscissum caput sua manu Sergius Catilina per vrbẽ circuntulit, quod illi à M. Tullio sæpius obiectum est. Iulius autẽ Firmicus sic de cæde Mariana scribit ad Mauortiũ Lollianũ: Prætorio viro iuniori Mario, qui iudicio omnium benemeritus de rep. videbatur, Syllana iussione elisa sunt prius crura, deinde deiecta de statu corporis brachia, humeris tenus dissoluta ceciderunt, tertiò amputata lin-

gua

gua, vocem reliquit in faucibus, ad postremũ omni parte corporis mutilata, oculi, qui fuerãt spectatores & superstites, eguruntur: & in tã angusto corpore à nefario patriæ carnifice tot sunt inuenta supplicia. & vix anima tantis vulneribus erogata est. Quod iccirco adnotauimus, ne tam imperitè quidam à veteribus dissentiant. Nec illud præterea concedi debet, quod à Fenestella prodi[illegible]m fuit, L. Catilinam à M. Cicerone fuisse in causa defensum, etsi ad Atticum scripserit se cogitasse de Catilinæ defensione. Hoc tempore, inquit, Catilinam Competitorem nostrum defendere cogitamus: iudices habemus quos volumus, summa accusatorum voluntate: spero si absolutus erit, coniunctiorem nobis fore in ratione petitionis: sin aliter acciderit, humaniter feremus.

De vaticiniis per aquam & per vinum, & apud quos maximè populos clara essent, ex Plutarcho & aliis autoribus.

CAP. III.

Scriptum à nobis est superiori volumine de his vaticiniis, quæ in Branchis, Delphis, atq; Cathaballis apud veteres fieri consueuerint: nunc libitũ est ea addere, quæ apud Thracenses populos, & Clarios celebrentur, quò tam dissimilis quidem vaticinandi ratio, tamq; dispar consuetudo in oraculis edendis intelligatur

gatur. In Thracia igitur regione apud Ligureos adytum fuit Libero sacer: ex quo cũ vaticinia & oracula reddi solerẽt, eius tẽpli antistites vino affatim epoto respondebãt, Apud Clarios autẽ, ubi Clarij Apollinis templum foret, diuersa res traditur: nam quibus diuina effari permissum esset, aqua prius assumpta rem peragebant: quod ipsum Vectius Praetextatus apud Macrobium refert, quo loco eundem esse Deum Liberum atq; Apollinem copiosè differit. Plutarchus autem Charoneus et aqua & mero testatur antistites quosdam apud diuersos populos sacra perficere, ac deinde vaticinari. Ut enim vinolenti dicuntur praediuinare, sic etiam Lympholenti.

Iunonis Monetæ nomen, & origo allata: tum de eiusdem templis, & inscriptione in nummis Cæsaris Domitiani Augusti.

CAP. IIII.

TRaditum est à M. Tullio, cùm de diuinatione scribit, Iunonem ipsam idcirco à Romanis Monetam vocari solitam, quòd ex arce templi Rem. populum cõmonuerit, ut propter terramotum, qui acciderat, sue plena rem procurarent. Qua in re video ab antiquis plurimum dissentiri. Maximus Valerius, & alij, Iunonis tradunt Monetæ imaginem à Veiorũ oppido Romam delatam, quo tempore Imperator

tor Furius Camillus suis auspicijs Veios supe-rauit: nam apud eos præcipua quidem religio-ne Iuno Moneta colebatur. Captis autē Veijs, cùm miles fortè Rom. per ocium eam rogaret, an volens Romam concederet, annuisse ferūt; ac se velle respondisse: quæ res in admirationē versa est, ac protinus læti milites eiusdem simu-lacrum in Vrbem deuexerunt, atq; in Auen-tino monte collocatum est. Neq; tamē desunt, qui Allocutio Deo illa adscribant, quæ de Iu-none Moneta referuntur, quo nihil dici potest absurdius: cùm Deus Allocutius, siue Aius, nā idem est, cauendum à Gallis sua voce mo-nuerit, ac infima via noua arā habuerit, quod apud veteres multi commemorant, sed eorum inscitiā alibi cōmodius repressimus. Templū ve-rò Monetæ nō in Auentino tantū video ab au-toribus celebrari, sed in ipso etiā Capitolio, vt idem Maximus Valerius ac Liuius asserunt: quo loco Manlij Capitolini domus fuisse tradi-tur. Pub. autē Victor in regione Vrbis tertia col-locauit, vbi Thermæ Titianæ atq; Traianæ fo-rēt. Sed & Macrobius Aurelius ædem refert Iunonis Monetæ calendis Iunijs dicatam, Coss. Claudio Martio Rutilio. III. & T. Martio Torquato. II. Neq; dubiū est in æde Monetæ soli-tos seruari libros linteos, in quibus Ro. Imp. fa-ta cōtinerētur. Quin illud adnotandū est, quòd in peruetustis etiā nummis Domitiani Augu-

tulit

talis descriptio seruatur: DIVAE MONETAE. *quod & Ber. Oricellarius obseruauit, vir & in gubernanda rep. prudens, & in perquirendis veterum monumentis diligenter accuratus.*

De viribus Dæmonum, & quòd eorum sex genera tradantur, diligens adnotatio, ex commentariis Pselli, & Augustini.

CAP. V.

Librum fecit Augustinus de potestate dæmonum, in quo eruditè atq; copiosè explicat, quantis viribus polleāt, quoq; habitu sint, & quibus maximè rebus aduersari, aut oblectari soleant. Qua in re non tam Christianā videtur Academiam sequutus, quàm Platonicorum placita, & commentarios, in quibus multa de his comperiuntur. Quòd autem sex eorum genera habeātur, id ego apud Michaëlem Psellum inuenio, qui ex Marci traditionibus hoc totum egregiè recensuit, Basiliumq; & Paulum viros doctrina & morum sanctitate clarissimos aduocauit in historia dæmonum. Ad hunc igitur modum diuersam corū naturam, atq; potestatem retulit: Primū, inquit: dæmonum genus Igneum censetur, quod in sublimiori aëre peruagare solitū est, vt Marcus dicebat, qui illud voce barbara Leliureon appellabat. Secundū genus quod in proximo aëre, ac nobis propinquo obuolitat, quod etiamnum

num à plerisque Aëreum nuncupatur. Tertium porrò Terreum est, quod in terra ipsius regionibus versatur, ex quo multiplici ratione, atque insidijs terrenis animantibus aduersatur. Quartum Aquatile & Maritimum dicitur, quod humoribus se immergit, vndiuagum scilicet, ac in palustribus habitans, vt multos in aquis malè afficiat, æstusq́ue ac tempestates in mari excitet, ac nauigia ipsa cum hominibus prorsus demergat, atque inobruat. His adijcitur quintum genus, quod appellat Subterraneum, quando & ipsis terræ visceribus inclusos dæmones, atque abditos tradit, vnde motus terræ, fundamentorum ruinæ, ac ventorum collisiones oriantur. Præcipuè autem infestari hoc dæmonum genere scribit eos homines, qui aut in puteis effodiendis versantur, aut in metallis perscrutandis. Sextum & vltimum, quod omnem quidem lucem refugit. Tenebrosumq́ue idcirco vocitat, quoniam in tenebris assiduè teneatur. Mitto nunc quibus potissimum insidijs, aut quo astu scripserit eos decipere, atque allicere humanum genus. Constat enim (vt est autor etiã Augustinus) omneis ferè dæmoneis hoc ingenio & natura esse, vt Deos pariter oderint, et hominibus maximè aduersentur. Sed alibi hoc totum disseruimus.

Quæ figura sit dicendi in veterum libris Mediusfidius: quáque origine censeri de-

beat, ac de Fidio Deo nonnihil.

CAPVT VI.

MEhercule, & Mecastor figura est in veterum libris admodum frequens, quæ intelligendum est, diligat vel adiuuet: quod à Sex. Pompeio diligenter est obseruatum. In hoc enim, inquit, iureiurando subaudiendum est: me amet, vel adiuuet, quibus figuris multò sæpius Græci autores vtuntur. Quo autem modo accipiendum sit Mediusfidius, pauci adhuc, vt video, probè intelligunt, aut originem percipiunt. Ego verò ita expono, vt eiusmodi quidem locutio perinde valeat, atque mehercules, & Deusfidius, cuius sacra Romanis Annalibus tradunt, eiusq; templa in Vrbem à veteribus relata sunt, sicuti Plutarchus, Varro, & Poëtæ Latini testantur. Sed & Sex. Pompeius in libro de priscis verbis XII. pro Iouis filio accipit, quoniam d, litera cum l, affinitatem retineat. Itaq; iusiurandum hoc, inquit per Diui fidem quidam dixerunt. In fabulis autem Plautinis iusiurandum refertur per Deum Fidium. Hunc enim Sanctum Fidiumq; appellantes, in Quirinali iugo veteres coluerunt Nonis Iunijs. Quocirca sic in Fastis Ouidius:

Quærebam nonas Sancto, Fidióne referrem,
An tibi Semipater. tūc mihi Sanctus ait.
Cuicūq; ex illis dederis, ego munus habebo:
Nomina trina fero, sic voluere Cures.

Hunc

Hunc igitur veteres donarunt ade Sabini,
Inque Quirinali constituere iugo.

Quibus verbis in Latino sermone vti debemus: & quòd verecunda esse debeat in componendis vocibus tralatio.

CAPVT VII.

IN sermone Latino habenda est præcipuè ratio in verbis componendis, atque vtendis: cùm ex infinita vocabulorum sylua, alia quidem ad vsum pertineant, alia ad eruditionem, alia verò ad gratiam. Itaque verba desita, & parum frequentia cognosse debemus, eorumque vires, & comparationem scrutari: antiqua verò & propria recipere, Poëticis delectari. Qua ratione Terentius Varro cùm scriberet ad M. Tullium prudentissimè inquit, Poëticis multis verbis magis delector, quàm vtor: antiquis magis vtor, quàm delector. Tralatio autem in componendis vocibus (vt est autor Theophrastus) non audax, aut insolens debet esse: sed proba, & verecunda. Quod ipsum Pontanus etiã Iouianus approbat, vir vnus ætate nostra, qui antiquitatem ipsam ac disciplinas honestiores pari facundia atque ingenio exprimat.

De insigni atque mirifico portento infantis, qui duplici pectore atque capite biennium vixerit, historia non contemnenda: ac de causis portentorum.

CAPVT VIII.

Notum est, quàm multa sunt relata prodigia in veterum annalibus atque historijs, quantumq́ admiranda. Sed vnum præcipuè hoc loco repetẽdum existimaui, præ cæteris (quæ vnquam scribantur) insigne, atq; monstrificum, si modò hac in re antiquitati fides habeatur. Traditũ est igitur in oppido quidem Emaus, Theodosio Cæs. imperante, puerum natum fuisse, qui vmbilico tenus integer extaret. Superna autem partes eiusdem gemina facie apparebant, vt duo pectora, totidemq́ capita essent suis partibus ac sensibus prædita: nam & vna pars aliquando cibis & potione vtebatur, altera abstinebat. Sic itidem in somno & quiete variè ac differenter se habebant, vt vicissim lusitarent, & risu & lacrymis tenerentur, mutuisq́ plagis se cæderent, acsi diuersis animis atq; ingenio forẽt. Annis autem propè duobus vixerunt. Factum deinceps est, vt cùm alter perierit, qui superfuit quadriduo post ex agnata tabe computrescens interijt. Quam rem Sigibertus in suis commentarijs retulit: homo quidem diligẽs, atq; vt illis temporibus, studiosus magis, quàm eloquẽs. Quibus autem rationibus eiusmodi portenta oriantur, Galenus & Aristoteles copiosè docent, vt aliorum sententias omittamus. Et affirmat quidem Aristoteles, idcirco fieri monstra in animantibus, quoniam plura ac diuersa semina inter se coha

ſe cohareſcunt, atque confunduntur, aut cùm fortè materies exceſſus vel defectus extiterit.

Traditum eſſe, quòd ex viris ſapientibus plerunque inſani, ac dementes gignantur, exemplo addito de Ariſtarchi filiis viri doctiſsimi, & aliorum complurium, ex Aelij Spartiani verbis. CAP. IX.

DE Ariſtarcho grammatico qui Alexandrinus fuit, eiusq́; multiplici ac ſingulari eruditione complura leguntur in Græcorum commentariјs. Cùm is vnius & cenſor maximus omnium Poëtarum ſit habitus, & Philometoris regis filij præceptor extiterit, qui Philadelphi nepos fuit. Illud autem de liberis Ariſtarchi conſiderandum eſt: nam cùm duos fortè habuiſſet, hoc eſt Ariſtagoram, & Ariſtarchum, vterque demens ac ſtolidus fuiſſe dicitur: ſicuti et Suidæ collectanea teſtantur. Quo nomine haud temerè quæſitum eſt à philoſophis. Cur ex viris ſapientibus plerunque ignaui ac dementes oriantur. Sed hac in re libitum mihi eſt verba. Aelij Spartiani ſubijcere ad Imperatorem Diocletianum: Conſtat, inquit, Auguſte neminem propè magnorũ virorum optimum & vtilem filium reliquiſſe: denique aut ſine liberis viri interierunt, aut tales habuerunt, plerique, vt melius fuerit de rebus humanis ſine poſteritate diſcedere. Et vt ordiamur à Romulo, hic nihil liberorum reliquit, nihil

Numa Pompilius, quod vtile posset esse Reipu. Quid Camillus? num sui similes liberos habuit? Quid Scipio? Quid Catones? qui magni fuerũt. Iam verò quid de Homero, Demosthene, Vergilio, Crispo, Terentio, Plauto, cæterisq; alijs loquar? Quid de Cæsare? Quid de Tullio? cui soli melius fuerat liberos nõ habere. Quid de Augusto? qui nec adoptiuum bonum filium habuit, cùm illi eligendi potestas fuisset ex omnibus. Falsus est etiã ipse Traianus in suo municipe ac nepote deligendo. Sed ad genitos veniamus. Quid Marco felicius fuisset si Commodum non reliquisset hæredem? quid Seuero Septimio, si Bassianum non genuisset?

Quomodo sit accipiendum Stadium: & quàm multiplex fuerit; ac nonnihil etiam de aliis mensuris. CAP. X.

Scriptum est à veteribus diligenter de mensuris, earumq; varijs, ac diuersis rationibus: hoc est, de iugero, milliario, stadijs, & parasangis. Nos hoc loco de ipso Stadio breuiter agemus, quò inscitiam quorundam, atque ineptias deuitemus: qui cùm de re hac nuper sermonem haberent, imperitè simul atque perplexè disseruerunt. Itaque sciendum est, nomen ipsius Stadij diuersum, ac multiplex fuisse, tum spatio inter se dissimili: præcipuè autem nominatur Olympicum, Pythicum, & Italicum. Nam Pythicum quidem pedibus mille-

nis

nis finitur. Olympicum, pedibus C C C C. *Italicum pedibus* C X X V. *sic enim Censorinus refert, qui de Natalitio ad Cerellium scripsit. Neque me latet Herculis quoque stadium ab antiquis celebratum, quo* C C. *pedes haberentur: quod ipsum stadij spatium Hercules suis pedibus metatus est Pisis apud Iouem Olympicum: de quo & Plutarchus, & in Atticis Gellius meminerunt. Neque desunt etiam autores, qui tradant, octauam partem milliarij ipso stadio ferè contineri: tum Diaulon & Dolichon addunt. Vt enim stadij mensura pedes* C C C C. *habet in vniuersum: ita Diaulus* M. C C. *Dolichus stadia* X I I. *& Schenus* X X. *vt ipse etiam Plinius refert: etsi hoc totum in Græcorum commentarijs, cum à pluribus alijs, tum ab ijs relatum est, qui Platonis leges interpretati sunt: quo loco de currendi ratione, & ludis Olympicis disserit. Pollio autem Vitruuius Stadiatas porticus appellauit, ex ipsa stadij, vt puto, mensura, sicuti etiam Milliarias dicimus. Mensurã verò ij, qui Geometræ appellantur, in hunc modũ haberi scribunt: hoc est, quicquid pondere, capacitate, longitudine, altitudine, latitudine ac spissitudine finiatur: vt Boëthius, & Iunius Nypsus. Is enim in libro de mensuris agrorum sic ad Celsum: Mensurarum, inquit, appellationes, quibus in longitudine vtimur,* X I I. *sunt, id est, digitus,*

Vncia, palmus, sexta, pes, cubitus, gradus, passus, decempeda, actus, stadium, millιarium. Sed hæc suo loco sunt pluribus differenda.

Præclarè factum, atque ingenti animo ab Auidio Caſsio Aug. in ſeditione exercitus: atque eiuſdem verba ibidem relata.

CAPVT XI.

Dignum facinus à Volcatio relatum est, de Caſsio Auidio Augusto eiusq́ egregio animo. Nam cùm in exercitu quem Imperator regebat, magna seditio orta esset, ac milites ipsi velut ad conflictum æstuarent: tumultu comperto egressus prætorio Auidius, sagoq́ tantum castrensi tectus, Et me ipsum (inquit) milites percutite, si hoc audetis, & corruptæ disciplinæ flagitium addite. Quo audito omnes quidem quierunt: simulq́ illum prosequuti sunt, non sine mirifica obseruatione. Itaque dictum pereleganter est à Volcatio de Auidio Imperatore, Timeri à milite meruit, quia ipse non timuit. Idem Augustus Syriacas legiones luxu ac delicijs defluentes, ad pristinam seueritatem, atque disciplinam redegit. Tum in Armenia, & Arabia, atque Aegypto strenuè ac præclarè rem geſsit.

Quibus liceret in Vrbe ſepeliri: ac de Poſthumio Tuberto viro conſulari, de quo M. Cicero in Legibus ſubobſcurè intellexit. CAP. XII.

Notatum

Notatum alibi à nobis est, fuisse apud Romanos lege cautum, ne quis in Vrbe sepeliri posset, præter eos tantum, qui egregia virtute, rebúsque clarissimè gestis, meriti hoc essent: quod ipsum exemplo Atheniensis populi factum ab illis existimamus, vt qui Solonis leges de Sepulcris magna ex parte sequerentur. Plutarchus autem in Rom. quæstionibus, eis tradit ex Lyparei autoritate concessum in Vrbe sepeliri, qui de hostibus triumphassent: tum Val. & C. Fabritium nominat, qui ob eorum præclara facinora sepulcrum in foro habuerunt. Sed & M. Cicero cùm leges Romanorum exponit, idem asserit, ac Val. quoque Publicolæ & C. Fabritio Tubertum adijcit: cuius summa virtus, vt inquit, hunc honorem promeruit. Nos autem de Tuberto ipsò diu quæsiuimus, quando eius nomen Latinis annalibus, atque historijs minus videatur compertum. Dionysius verò Alicarnasseus in Rom. antiquitatibus, P. scribit Posthumium virum consularem, ac maximè nobilem, qui Tubertus fuerit appellatus. Anno, inquit, post exactos reges quinto, quo tempore Iscomachus Crotoniates in stadio victor fuit, creati sunt Romæ Coss. M. Valerius Publicolæ frater, & P. Posthumius, qui Tubertus est cognominatus. Itaque dubitari amplius non potest, Tubertum ipsum apud M. Ciceronem virum consu-

larem fuisse: quem & Liuius, & alij Posthumium vocant: referentes ab eo prosperè pugnatum contra Sabinos: ac secundo eius consulatu deuictis Sabinis orationem celebrasse, ob preclara eius gesta, Meneniumq; Agrippam eius collegam triumphasse. Quibus rationibus factum crediderim, ut in ipsa etiam Vrbe sepulcrum meruerit Posthumius Tubertus: sicuti & Val. Publicola, quod ab eodem Dionysio copiosè explicatur.

De Rom. familiis Fabiorum atque Curionum: & qua maximè dignitate in ciuitate prȩstarent: tum de Lepidis etiam breuiter adnotatum.

CAPVT XIII.

Relatum est in veterum commentarijs de Fabijs atque Curionibus, quòd ipsa gens Curionum continua quidem serie tres optimos oratores habuit. atque in agendis causis insignes. In Fabiorum verò familia tres in Senatu fuisse continuos principes, & egregijs facinoribus clarissimos, cuiusmodi censentur, M. Fabius Ambustus, Fabius Rutilianus filius, & Quintus Fabius Gurges nepos. quod & C. Plin. ad Vespasia. August. refert. De Lepidis quoque illud sciendum, quòd in eorum genere tres in intermisso ordine obducto membrana oculo geniti traduntur, vt non minus natura quàm ingeniorum quadam velut insignia in

homine

homine existant. Sed hæc in commentario de Rom. familijs commodè notauimus.

Quantum sit ab amoris contagio abstinendum, ex Cratetis philosophi sententia: ac ibidem Panetij verba notata ex Anneo Seneca: in quibus par grauitas atque doctrina existat. CAP. XIIII.

INter alia multa, quæ Crates Thebanus prudenter ac sapienter de vita disseruit, illud etiam de amoris potestate ab eo relatum traditur: Amorem inquit fame sedari, sin minus tempore. Quòd si duo hæc non suffecerint, ad laqueum esse accedendum. Hæc Crates de amore: ad quæ poëta Ausonius respexit, cùm de insania ac dementia amantium loqueretur. Panætius autem philosophus inter Stoicos insignis, peregregiè (vt constat) videtur respondisse, cùm eiusmodi contagio longè abstinendum moneret: Minimè, inquit, committendum est, vt in rem commotam incidamus, vtpote alteri emancipatam, vilem sibi. Si enim nos respicit quod amatur, humanitate eius irritamur: sin contemnit, superbia accendimur. Aequè facilitas erroris, ac difficultas nocet: Facilitate capimur, cum difficultate certamus. Itaque qui suæ imbecillitatis conscius est, is moneo vt quiescat. Quod & Seneca Anneus ex Panætio retulit, & nos in vita obseruandum veluti optimam legem, ac sanctiora

ctiora quædam oracula existimamus.

De studio veterum in auspiciis: ac de iis auibus, quæ ominosæ, ac inauspicatæ haberentur: quæq; Oscines aut Præpetes dicerentur. CAP. XV.

NOtum propè omnibus est, quantopere veterum sedulitas in futuris vestigandis, atque prænoscendis elaborauerit: quantóque studio ac diligentia auguria omnia, extispicia, & reliqua diuinandi genera coluerit: vt in varijs quidem animantibus, eorumq́; voce, incessu, cibis, colore, volatu, auguria capere consueuerit. Sed hoc loco ea tantum adnotare visum est, quæ ad alitum auspicia, & omen pertineant: quæq; diræ, & ominosæ aues, quæ rursus felices, & auspicatæ crederentur. Inter diras igitur & ferales enumerant, Noctuas, Vlulas, Tinnũculos, Miluos: quòd ij quidem rapacissimi, & semper famelici sint. Bubonem quoque inauspicatissimi ominis dixerunt, idq; in publicis maximè auspicijs, ex quo funebrem etiam vocarunt. Hinc illud notum:

Fœdaq; fit volucris venturi nuntia luctus
Ignauus Bubo, dirum mortalibus omen.

Quin & in Coruis dirum & ominosum est habitum, sicubi glutiunt, & vocẽ velut strangulati emittunt. Quanquam de Coruis, & Cornicibus varia traduntur: si quando ad læuam aut ad partem dextram conuolitent.

C. verò

C. Verò Plinius has ipsas aues inauspicatæ garrulitatis appellat. Sed & Gallos probabant in tripudijs maximè solistimis, quod ab ipsis pullarijs indicabatur. Quidam grammatici in hunc probè modum de augurijs scribunt: ea esse in gestu, motu, volatu, ac voce, veluti signa rerum constituta. Oscines autem vocatæ sunt, quæ ore, cantuq́ue auspicium facerent, vt Coruus, Cornix, Picus. Quæ futura volatu portenderent, vt Buteones, Sanqualia. Aquilæ, & Vultures si felices fuissent, & prospera, appellarunt Præpetes: sin aduersa atque ominosa prænuntiassent, Inebras dixerunt, quòd aliquid fieri inhiberent: vt est autor Sex. Pompeius: tum Inebras etiam vocarunt, quæ tardare auspicium, atque morari existimarent.

PETRI

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA

***

LIBER XXII.

Copiosè expositum de Asaroticis pauimentis, ac lithostratis seu Tessellatis: tum de opere Vermiculato: ac de Cerostratis nonnihil. CAP. I.

OCCVRRENDVM *est quorundam quæstioni, quæ animos etiam doctiorum diu anxios atq; incertos habuit, de hoc picturæ genere, quæ Musiua ferè à nostris dicatur, Tum de his pauimentis differendum, quæ Lithostrata Veteres, seu Tessellata vocarunt, tesserulis varijs structa, lapidumq; crustis ornata. Scire igitur debemus, ea opera quæ Plinius Musea vocari tradit, pro ijs accipienda esse, quæ posteriores Musiua seu Museacea dixerunt: in quibus vitreis testulis, varijsq; colorũ picturis, mirifica quadã gratia atq; venustatis species exhibetur.*

tur. Græci hoc opus Asaroton vocarunt: quale in primis cùm ab aliis, tum à Plinio commendatur quòd olim Pergami fuit à Zenodoro constructum, in eo genere peritissimo. Dictum verò sic existimatur, quoniā cœnæ purgamenta in ipso quoq; pauimento conuerri solent, veluti relicta: vt est autor C. Plinius: quæ Analecta Græci appellant. De his Asarotis mentionem fecit Papinius in describenda Mallij Vopisci Tiburtina villa: vbi pauimentum refert asarotica elegantia, variàque structura præstitisse, his versibus:

Dum vagor aspectu, visusq; per oĩa duco,
Calcabã, nec opinus, opes: nã splẽdor ab alto
Defluus, & nitidum referentes aëra testæ
Mõstrauere solũ: varias vbi picta per artes
Gaudet humus, superantq; nouas Asarota figuras.

Apollinaris item Sidonius lapillos asaroticos nominat, quibus musea ipsa construerentur, quæ velut erosi annis pumices ad reddendam speciem imaginẽ forent dependentia. Inuentum id Romæ Marci Agrippæ temporibus, quando in eius thermis figulinũ opus encausto pictum fuit. Neq; dubitauit Plinius, quin vitreas cameras fecisset Agrippa, si id repertum antea fuisset. Notũ verò est omnibus, quòd ipsa musiua e vitreis tesserulis atq; sectilibus crustis, vario, multiplicíq; colore constructa sunt, cuiusmo

iusmodi adhuc Romæ visuntur locis multis: tum in propylæo basilicæ Petri nobilis illa & fluitans nauis, quã Ioannes pictor cognométo Cimabous, mirifico artificio, atque diligentia traditur perfecisse. Quidã appellarunt id opus Cymbam asaroticam, ex effigie ipsius picturæ. Neq; idem est Vermiculatũ pauimentum, & Asarotum, vt quidã falsò existimant: siquidem post Lucilium poëtam Asarota in Vrbe cœpta sunt. Vermiculatũ opus vocamus, quod etsi crustis varijs cæmento illitis fiat, non tamen vitro constabat. Quæ res à Lucilio designatur, quum dixerit in Satyris:

Lexim bene compositã: vt tesserulas omneis
Arte, pauimento, atque emblemate vermiculato;

Hoc est orationem varijs figuris, atq; coloribus eleganter compositam. C. Plin. in perquirenda antiquitate diligens, Vermiculatũ opus idcirco dictũ existimat, quòd esset variegatis crustis, atq; maculosis ad effigiẽ vermiculi. Vt minimè sit improbanda Nonij sententia qui pro minuto vermiculatum exponit. Verbo autem, quod est Musiuum, vsi sunt apud nos Augustinus, Spartianus, & Trebellius, vt alios omittam. Iulius Firmicus Musiuarios artifices nominat in Astronomicis. Sed agamus nunc de Lithostratis: quæ à nostris ferè Tessellata dicuntur, id est, varijs crustis, ac lapidũ segmen-

tis

tis constructa, ceu visuntur Romæ locis cōpluribus, ac Florētiæ in æde diui Ioannis, quæ Baptisterij nomē retinet: quo loco miram gratiā atq; decorem præfert, pauimentata structura, tesserulis lapidum multi coloribus, interpositis orbibus è lapide Macedonico, vel Porphyretico. Ibidem visitur totius cæli ambitus, atq; signiferi species cū suis imaginibus: adeo vt Sol ipse velut moderator & auriga in medio existat. Et ea ferè debent admitti in lithostratis (vt à veteribus præcipitur) quæ apta varietate, ac multiformi picturæ gratia venustatē simul & elegantiam referant. Quò minimè mirari oportet, si C. Cæsar in suis expeditionibus tessellata ac sectilia pauimenta circūtulerit. Sunt in pretio Cerostrata atq; Xylostrata: illa ex cornibus atq; ebore cōstant, hæc ex materia cēsentur, maximeq; ebeno, larice, tamarice, olea. De cerostratis Vitruuius, et Plinius meminerunt: proditumq; est ex Vrorū cornibus effici, quæ Romani ad suas delicias transtulerūt, nunc tincta, nūc sublita. Nūc quæ Cerostrata picturæ genere dicerentur, ad sellas principū atq; lecticas parantur, quales Aegyptij reges inter cætera ornamēta habuisse traduntur. Xylostrata coloribus varijs distinguūtur: & multiformi materia constant, præcipueq; ad templorū sacraria & subsellia pertinent, quos appellant Choros: ceu spectantur

Venetijs in æde Helenæ, in quibus nobiles Italiæ Vrbes atque clariores additæ sunt singulis subsellijs, miro picturæ artificio, atque elegantia singulari.

De pœna Romanorum ciuium per vites: ac Plinij verba exposita ex historia de Scipione Aphricano: tum de vite Centuriali copiosè. CAP. II.

V*Erba sunt C. Plinij, quo loco de arboribus differit: Vitis ipsa & in delictis etiam pœnam honorat. Quæ meum aliquãdo animũ suspensum tenuerunt. Haud enim videbam, quibus pœnis homines per vitem afficerentur, quando nihil ad rẽ illud pertineret, quòd insigne Centurionum id esset, vt quidam parum doctè exponunt. Sed enim quòd ad pœnã vites pertinerent, deductũ hoc existimamus ex lege veteri de supplicijs militum. Nam & Scipio Aphricanus, qui Numantiam obsedit, si ubi extra ordinem milites Romanos deprehendisset, acribus pœnis afficere solitus est: vt qui ciues vitibus, alios autem virgis cædi iuberet. Quocirca Plinius pœnæ honorem habitũ scribit, quum ciues non virgis verberatos, sed vitibus refert. Quam rem Liuius in historia Romani populi notauit, vt ex Flori compendijs colligitur. De vite autem, quam Centuriones præferrent, non poëtæ tantum meminerunt, sed Aurelius Macrobius, Aelius Spartianus,*

ac Plin

ac Plinius, qui insertas, inquit, castris vites summam rerum, imperiumq; continere, Centurionum in manu vitis, & optimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas. De Hadriano item Augusto notatum est, quòd is quidem nulli vitem concessit, nisi robusto, & egregiæ famæ viro: neq; Tribunum, nisi plena barba effecit. Hinc etiam Heliopolitani Iouis oraculum de Cæsare Traiano, qui cum scriptis codicillis Deum consuluisset, an Romam peracto bello esset rediturus, (nam contra Parthos mouebat) vitem sibi Centurialem Deus in ædem deferri iussit, diuisamq; in partes sudario condi, ac perendie efferri. Sed & sub vitem præliari dicebantur milites, quum astantibus Centurionibus sudes eijcere cogerentur: quod & Sextus Pompeius annotauit.

De Sortibus Prænestinis, earumq; origine apud Romanos: & quomodo ederentur in templis: ac Liuij Locus expositus.

CAPVT III.

Titus Liuius inter cætera prodigia, quæ in historia de gestis Romani populi refert, Sortes inquit extenuatas, sicuti bello Punico, & vnā præterea excidisse ita scriptam, Mauros suum telum concutit. Et nos igitur ad hæc intelligenda commodum fore existimamus, ea de ratione ac origine sortium hoc loco repetere, quibus id totum copiosè aperiatur,

& Liuij verba intelligantur. Nam & Præneste olim, & Antij templa magno cultu, honoréque habita sunt, vbi sortes ederentur. Origo autem commentitia quidem (vt multi dixerunt) & futilis, sed à veteribus tradita est in hunc modum: Numerius Suffustius, vir admodum clarus, quũ aßiduis somnijs, etiãq; minacibus iuberetur certo in loco silicem excidere, perterritus dicitur sic, vt agere id occœperit, ridẽtibus hoc ciuibus: sed perfracto saxo erupisse sortes, quæ in robore forent insculptæ, priscarum literarum notis. Quin eodem tempore mel ex olea fluxisse dicunt, & aruspicum monitionibus factum, vti ex eadem olea fieret arcula, & in ea recõditas sortes, ad quas præmonente Fortuna Romani Pontifices accedebant, vt pueri manu cõmistas educere solebant. Ac talis quidem origo Prænestinarum sortiũ traditur: quæ diuinatio vt varijs passim exemplis atq; vrbibus exculta est, ita Iulij Cæsaris tempore penè abolita: neq; alibi earũ cultus seruatus est, quàm Præneste, Qua ratione dicebat eleganter Carneades, nusquàm se vidisse fortunatiorẽ Fortunam, quàm Præneste. Hæ verò sortes Romani populi fata continebant, tesseris quibusdam ligneis insculptæ. Vnde Liuius extenuatas sortes inter prodigia numerat, quoniam literæ illæ fatales alicubi consumptæ viderentur. Imperante autẽ Aug.

Dom

Domitiano satis latam, felicémque sortem Prænestina Fortuna per nouennium dedit: in sequenti anno tristißimã reddidit, neque sine sanguinis mentione, vt est autor Tranquillus. Neq; me latet, alium quoq; fuisse morem Romanis Imperatoribus in aucupanda per sortes fortuna, versibus ad eam rem compositis, vel ex aliquo poëmate translatis: vt illud vulgatum de Cæsare Hadriano, quum Vergilianas sortes consuleret:

Quis procul ille autem ramis insignis oliuæ
Sacra ferens: nosco crines, incanaq; menta
Regis Romani: primam qui legibus vrbem
Fundabit: Curibus paruis, et paupere terra
Missus in imperium magnum.

De sortitione autem iudicum, & sortilegijs suo loco scripsimus.

Quanta prudentia M. Cato iudicauerit, non esse publicè audiendos in Romana ciuitate tres Atheniensium oratores; id est, Carneadem, Critolaum, & Diogenem: ac de illorum mirabili ingenio & facundia.

CAPVT IIII.

QVanta prudentia & cõsilio in moderanda ciuitate, quantáque doctrina fuerit M. Cato, qui Censorius dicitur, veterum commentarij explicant. Sed hoc inter cætera eius viri mirificũ videri debet. ijs præsertim homi-

nibus, qui in obeundis Reip. officijs versantur, quod ab eo dictum atque iudicatum est de Atheniensium nobili illa, ac celebri legatione ad Sen. P. Q. R. in qua tres ingenio & eruditione clarissimi extiterunt: hoc est, Carneades Academicus, Critolaus Peripateticus, Diogenes Stoicus. Nam quum hi facundia in primis atque oratione pollerent, facilè Romano pop. persuasissent quaecunque peterent. Sed hanc rem cum M. Cato maturè consideraret, ex usu esse Romanae Reipub. asseruit, ne tales oratores, tamque valida eloquentia praediti, qui possent aequa pariter, atque iniqua persuadere, audirentur publicè. Quoniam Carneade ipso, ut inquit Plin. argumētante, quid veri esset, haud facilè discerni poterat: quem unum traditum est, quum pro iustitia publicè multa eleganter, ac sapienter disseruisset, postridie non minori doctrina atque copia contra iustitiam perorasse. De his autem tribus philosophis illud à Latinis criticis obseruatū est, Eloquentia fuisse Carneadem rapida & violenta, tereti & eleganti Critolaum, modesta & sobria Diogenem. Quod etiam Macrobius (ut alia complura) è penu Gellianae eruditionis in suas coenas deprompsit: homo satis quidem eruditus, sed ingenio maximè ingrato, ac propè impudenti: ut qui tanto aeris alieni cumulo nusquam creditoris nomen profiteatur.

Qua

Quæ differentia tradatur inter Deportatos & Relegatos: & qui maximè autores deportari homines ac portenta scribant.

CAP. V.

IN libris Iureconsultorum scita satis atque elegans differentia ponitur inter eos qui relegati & deportati dicuntur. Nam Relegatos ferè illos vocari asserunt, qui cùm in exilium mittantur, bonis tamen proprijs vtuntur. Deportati verò ea lege atq; conditione vocantur, vt nihil è suis bonis poßideant: quod à nostris tamen grammaticis minime obseruatur. Sed enim C. Plinius ac Liuius in aliam magis significationem acceperunt, vt qui portenta atque prodigia deportanda ex vrbe asserant, cùm in alium locum transferenda significent. Cuius modi illud est à C. Plinio relatum inter mirifica prodigia, de Valeria fœmina, quæ regum temporibus inauspicato quidem exemplo cum dentibus in Vrbe nata est: ob eamq; caussam responsum est Aruspicum vaticinijs, exitio futuram ei ciuitati in quam deferretur. Itaque Sessapiam tum florentißimam deportata est, neque citra illius vrbis exitium. Sed & Liuius itē deportata nonnunquā monstra in aliam regionē tradit. Posteriores verò, qui Antoninis & Constantijs Imperat. scripserūt, Deportatos in exiliū aut in insulas, accipiunt

pro iis, qui descripti ac relegati fuerint. Quòd in Lampridio, Volcatio, Ammiano, ac Hieronymo frequens reperitur. Hinc illud in oratione M. Antonini Cæsaris, quum suam clemenmentiam atque pietatē in Caßiani defectione Romanis patribus probaret: Nemo, inquit, senatorū puniatur, proscripti bona recipiant, deportati in patriam redeant. Quin & Antoninus Caracalla relegatis ac deportatis reditum in patriam restituit: vt ab Aelio Spartiano scriptum est.

De Quadragenario numero, & eius potestate in puerperis & infantibus: tum de festo die, quem Græci Tessaracoston appellarunt. CAP. VI.

QVi de numeris, eorumq́ potestate scribunt, diligēti cura videtur ea omnia obseruasse, quæ ad quadratos, perfectosq́ numeros, & imperfectos pertinent: vt cùm Septenarium humanæ vitæ vehiculum vocent, Quaternarium vim iustitiæ, Denariū & Quinariū connubij. In quibus Academici ipsi maximum studium impenderunt. De numero autē Quadragenario illud hoc loco referendum existimaui, quod ad ipsam partus rationem facit. Nam Tessaracoston tempus à Græcis autoribus appellatum, ob eam causam celebratur: quòd illis maximè diebus mirifica quædā intelligantur. Itaque prægnantes etiam fœminæ

quad

quadraginta olim dies ante fœturã nefas habuerunt ad sacra accedere: ac totidem quoque diebus post partũ grauiori morbo solent conflictari, vt ægrè possint sanguinem cõtinere. Sed eodem præterea tẽpore infantes morbidi sunt, ac risum continent, magnoq́ vitæ discrimine viuũt. Quocirca (vt ad Cerellium tradit Censorinus) cùm is dies quadragesimus præterijt, consueuerunt veteres festum agitare, quod Tessaracoston appellarent.

De clementia M. Antonini Imperatoris: & quibus maximè verbis contra seipsum conspirantibus parcendum monuerit.

CAP. VII.

VEtus dictũ celebratur, Nullum esse certius testimonium probitatis atq; innocentiæ, quam ipsam vitæ conscientiam: in qua sapientissimus quisq; virtutis bonum collocauit: nam & Academici ipsi hoc abundè fatentur, Quod etiã Antonini Augusti verba (qui Stoicorum disciplinis incubuit) verissima suffragatione probant. In quibus non modò suam vitæ innocentiam, sed æquissimum ingenium ac maximè probandum asseruit. Nam cùm fortè Auidius Cassius, alijq́ complures contra Antoninum Imperatorem conspirassent, ac detecta coniuratio esset, parcendum omnibus censuit Antoninus, nec Auidiũ quidem imperandi auidissimum iussit occidi, sed passus

est, ut à Volcatio traditur. Cumq́ tam egregiã singularemq́ eius clementiam ac lenitatem plures accusarent, eundemq́ (ut sunt uaria hominum ingenia) passim arguerent, quòd tã mitis in suos etiam hostes foret: simulq́ adderent, Aliter se res haberet, si Auidius uicisset: grauissimè responsum est ab Imperatore Antonino: Non sic deos colimus, aut uiuimus, ut ille nos uinceret. Tantum adeo anteacta uita conscientia, & innata probitatis testimonium potest, ut nihil insidias hostiũ metuat, nihil alienas uires reformidet. Idem quoq; Augustus sic in epistola ad uxorem Faustinam de se scribit, Horatianam sentẽtiam mutuatus: Quieto animo sis, dij me tuentur, & dijs cordi mea pietas. Quam rem & Volcatius historiæ autor ad imperatorem Diocletianum retulit.

Quàm constans & alto animo fuerit M. Cato: & eius dictum de se, cùm bella inter Cæsarem & Pompeium æstuarent.

CAP. VIII.

M*Emoria dignum est, quantum Catonis uirtus atque constantia ueteres permouerit, præsertimq́ philosophos Stoicos: ut eius uiri animum atque disciplinam cum Socrate, Posidonio, & Chrysippo conferant. Sed inter alia hoc præcipuè admirantur, quòd in ea Romanæ ciuitatis tempestate, cùm ciuilia bella inter Cæsarem & Pompeium streperẽt,*

variisq́ fortunis Respub. premeretur: eum ipsum de animi statu nihil esse immutatum. Nam cum vtrunq; Cato improbaret, atq; exarmare cuperet, vtriq; etiam virtute sua & animo ingenti occurrit. Dixit enim de Caesare, si vicerit, se moriturum: sin Pompeius, exulaturum: quoniam Pompeius quidem (vt est autor Tacitus) occultior fuit, non melior. Et hae sunt illae voces (vt Picus noster dicebat) quas familia Stoicorum latis animis agnoscũt: quae omnibus suffragiis probantur, & in porticu Apathian confirmant. Sed enim Cato nullis vnquam casibus mutatus est, nullis affectibus concessit, aut calamitati succubuit: sed eundẽ semper se in tam varia rerum fortuna praestitit, in praetura, in accusatione, in prouincia, in vrbe, exercitu, repulsa, atque interitu: sicuti ab Anneo Seneca relatum est.

De Prosa, & Postuerta Romanis diis; ac ibidem de Anteuorta, & quid inter se differant, quaq́; ratione colerentur à Romanis. CAP. IX.

SEruatum est ab iis, qui de veterum religione scripserunt, Prosam & Postuertam fuisse apud Romanos pro diis acceptas: atq; illis aras & sacra etiã cõstituta ob ipsas pariẽdi rationes, atq; discrimina. Nã Prosa numẽ & potest

potestas ab ijs fœminis maximè colebatur, quæ rectum ac legitimum partum ederēt. Postuerta autem ab ægris, atq; infirmis. Cuiusmodi habentur ferè hi partus, cùm in ipso nixu non caput primum ex aluo, sed ipsi pedes existunt. Proindeq; ab autoribus Agrippæ appellati sunt. Quam rem C. Plinius ac Gellius, vt alios mittam, diligēter prosequuntur. Sed & Postuertam deam atque Anteuertam in aliam partem acceperunt, vt à Vectio Prætextato in cœnis Macrobij relatum est. Hac enim ratione illas coluerunt, ac templa dicarunt, quòd ea omnia intelligi oportere existimarent, quæ præterita ac futura essent: ex quo diuinitatis comites aptissimas appellarunt, non secus atq; consilium & prouidentiam, quibus humana omnia et diuina expēdi, ac præuideri possunt. Quod à nobis alibi commodius expositum est.

Quæ sint Samiata ferramenta in Aureliani Aug. epistolis: & Samiare arma, ac de Samiis vasis, & Numæ capedunculis in Romanis sacris. CAP. X.

Q*Væsitum nuper ab eruditis, quid essent in Aureliani Augusti epistola, quā de officio Trib. militum scribit, Ferramenta Samiata. Sic enim refert de ipsis militibus: Arma omnia tersa sint, Ferramenta Samiata, calceamenta fortia, Quo loco cum doctiores etiam dubitare soleant, eorum quæstioni occur*

rend

rendum à nobis est. Samiatæ igitur tela pro his acceperunt veteres, quæ in spiculum mucronata, atq; acuminata forent. Quod & Nonius Marcellus probauit. Samium enim pro acuto acceptum est, ac Samiare pro acuere. Quoniam in Samo (vt est autor Nonius) hoc artis genus præcipuè claruit: qua voce & Lucilius poëta est vsus in Satyris. Sed & Samia vasa à multis celebrantur, quibus Romani pontifices pro Numæ Regis instituto in sacris vterētur. Itaque sic M. Cicero in libris de Rep. Quæ sunt, inquit, imperia pontificum dijs immortalibus grata sine Samijs? Quæ vasa Capedines etiā, & Capedunculos vocarunt, vt apud autores frequenter habetur. Vnde & illud Persianū:

Aurū vasa Numæ, Saturniaq; impulit æra:
Vestalesq; vrnas, & Tuscum fictile mutat.

De oratore Isocrate, eiusq; insigni facundia: & quomodo tria in primis notanda præstiterit, ex historia Pausaniæ.

CAP. XI.

TRia dicuntur in oratore Isocrate memoratu digna inter alia accidisse, eumq; in ijs præstandis non minore iudicio, quàm fortuna valuisse. Primum, vt vegeto ac solido corporis robore, modestia singulari, et summa animi libertate præstaret. Nam & ad nonagesimum octauumq; annū cùm peruenisset, nunquam adeò defecisse, aut elanguisse scribitur, quin

quin suos quoque discipulos pro veteri instituto instrueret, atque edoceret. In altero tam modestus & probus, vt ab omni ciuitatis administratione prorsus abstineret: neque de rebus item publicis curam vllam suscepit: in quo liberum ab omni cupiditate animum, maximeq; syncerum probauit. Quam rem (vt alios omittam) & Pausanias historiæ autor in Atticis commemorat. Hic autē Isocrates ille est, cuius elegantiā atq; iucunditatem M. Cicero apud nos in dicendo egregiè expreßit, cùm vim Demosthenis ac Platonis magnitudinē adiecisset.

De eruditione Crispi Paßieni, & eius eleganti sentētia in habendis, probandisq; amicis. CAP. XII.

LAudatum est Paßieni ingenium, ac eruditio à multis: præcipueq; ab Anneo Seneca, qui locis aliquot asseruit, nihil se Crispo Paßieno subtilius, atq; insignius cognosse, in distinguendis maximè vitiis atq; curandis. Sed inter alia multa dictum eiusdem perelegans quidem, & egregium est adnotandum: Nam quum habere amicos velimus, & prudentia pariter, & gratia, liberalitateq; ornatos: habenda ratio est in vtroque genere. Sic enim Paßienus dicebat, quorundam se malle iudicium, quàm beneficium: & quorundam beneficium, quàm iudiciū. Cui sententiæ tantum concedit noster Oricellarius, vt is vnus

in

in legendis, colendis, atq; seruandis amicis nõ minus prudentiam & iudicium, quàm constantiam & probitatem obseruet: ad exemplũ (credo) principis Augusti, qui solitus est iudicium in eligendis, constantiam in seruandis adhibere.

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA

LIBER XXIII.

Quòd Octauius Augustus tria potissimùm in votis habuerit: ac de Fortunæ viribus, honore, & nominibus apud Romanos. CAP. I.

LIBRVM fecit Plutarchus Chęroneus, de Romanorum Fortuna: in quo accuratè (vt solet) atq; egregiè permulta de illius cultu, potestate, ac templis differuit. Tum præcipuè illorum exempla refert, qui cùm meliorem aliquando fortunam, atq; feliciorem habuerint, maximo illã honore ac veneratione prosecuti sunt

sunt: Vt Ancus, Camillus, & alij. Quod autem de Octauio Augusto tradit, hoc equidem non putaui alienum aut indignum, vt adnotarē: Octauius, inquit, Cæsaris filius (qui primus Augusti nomen habuit) quum quartum & quinquagesimum annum ageret, precatus à dijs est Scipionis fortitudinem, beneuolentiam Pompeij, Cæsaris fortunam: quam quidem inquit fortunam rerum esse omnium maximarum victricem. Hæc enim M. Ciceroni, Lepido, Pansa, Hirtio, atq; Antonio plurimum aliquando indulsit: cumq; hos omnes ad summū decus & gloriam extulisset, demum deseruit, atq; vni tantùm Cæsari seipsam seruauit: vt apertè cognosci posset, quibus ludis, atq; blandimentis humana omnia versare & commiscere consueuerit. Sed hæc apud autorem copiosè referūtur: cùm Romani ipsi (vt constat) varijs quidem nominibus illam & colendam, & appellandam duxerint: vt Fortem, Viscatam, Muliebrem, Reducem, Victricem, Primigeniam, Obsequētem, & Mammosam: de quibus in Epistolicis scripsimus.

De immodico luxu Antonini Heliogabali Imperatoris, ac de eius culcitris cum leporinis pilis, & perdicū plumis: ibidémque expositum de accubitis. CAP. II.

D*E Vario Antonino Imperatore, qui Heliogabalus dictus est, permulta à Græcis,*

cis, & Latinis autoribus scribuntur, quo luxu, quibusq; libidinibus, atque flagitijs Imperium gesserit: ut natura magis prodigium ad omnem vita improbitatem haberi posset, quàm Roma urbis Imperator. Is igitur eo studio, atque ingenio fuit, ut nihil auidius, quàm de luxu, varijsq; voluptatibus cogitaret: sicuti copiosè ab Aelio Lampridio traditum est, ad Constantinum Imperatorem. Nam ut de prodigiosa illius mollitie breuiter agamus, primus triclinia, lectos, ac porticus omni florum genere strauit, Lilijs, violis, Hyacinthis, & Narcissis: ac per eos ambulauit, neque in culcitris, seu accubitis (ut appellant) facilè cubuit, nisi qua leporinum pilum haberent, aut perdicum plumas subalares. Tanta inerat animo eius mollities: quod idem Lampridius retulit: ut ex his mirandum non sit, si deinceps urgente fato, & à tali monstro scelerum pœnas reposcente, in latrina occisus fuerit. Quòd autem Accubitas diximus, id quidem verbum ab accubando deductum est, neq; in Lampridio tantùm legitur, sed apud ipsos etiam Iurisperitos, qui hac voce pro culcitris & toralibus vtuntur, ut Varro appellat. Hinc & Accubitalia pro ipsis stratis, seu stragulis accepta sunt, ut in epistola Valeriani Imperatoris habetur ad Zosymionem Syria procuratorem. Nam cùm Claudio legionis Martia pra-

fecto complura forent pro militia instituto tribuenda, misit illi Valerianus Imperator accubitalium Cypriorum (vt vocat) paria duo, interulas puras, togam, & laticlauum, sagochlamydes, & subsericam albam.

Quæ diuinationis species habenda sit Capnomantia, & Statij poëtæ versus allati atque expositi super hac vaticinandi ratione. CAP. III.

I*Nter alia diuinandi genera, de quibus veteres scribunt, illud etiam in antiquorum monumentis notatur, quod Græci Capnomantiam, nostri per fumum diuinationem dicunt: cum ipse videlicet fumus vel in orbem voluitur, vel in obliquum flectitur, aut in rectum protenditur: quocirca meliorem sibi fortunam quis pollicetur, vel aduersam præsagit: vt est animus mortalium omnium ad futura prænoscenda magno ambitu intentus. Itaque Capnomantia Græcè appellata est. Et Capnomantes, qui diuinationum eiusmodi forent interpretes. Statius autem Papinius perleganti carmine id expreßit in Thebaide, cùm de Menecei cæde ageret:*

Vincatur pietas (inquit) pone eia altaria virgo:
Quæramus superos: facit illa: acieq; sagaci
Sanguineos flammarum apices: geminúmque per auras

Ignem

Ignẽ, & clara tamen mediæ fastigia lucis
Orta docet: tunc in speciem serpentis inanẽ
Ancipiti gyro volui, frangiq́, rubore
Demonstrat dubio, patriásque illuminat
vmbras.

In his enim versibus & per ignem diuinatio, ac per fumum describitur: nam sicubi ex flamma geminus apex extitisset, dissidium indicari existimabant: vt Marcus Cicero tradit. De Capnite autem vino & gemma commodè diximus, quæ interiectis veluti spiris fumidum quiddam refert.

Quòd imperante Tiberio vitrum flexile ac ductile redditum sit: & qua pœna tantæ inuentionis autor damnatus fuerit.

CAPVT IIII.

TRaditum est à C. Plinio inter alia multa, & hoc maximè mirandum, ac memoria dignum de vitro, quemadmodum flexile atque ductile redditum sit imperante Tiberio Aug. adeo nihil in rerum natura intentatum, aut inexpertum reliquit antiquorum solertia. Quod equidem non alijs verbis asserendum est, quàm eiusdem autoris C. Plinij. sic enim quo loco de vitri inuentione, atque origine scribit: Excogitatum, inquit, est Tiberio principe vitri temperamentum, quo flexibile esset: sed eius officina abolita est, ne æris, argenti, aurive metallis pretia detraherentur. Hoc

idem et Isidorus recenset: tum adijcit, huic inuentioni Principem Tiberium maximè iratum, sic vt opificem ipsum necandum imperaret, ne aurum vilesceret, ac pro luto (vt inquit) haberetur, cæterisq́ metallis pretium demeretur. Id autem verúmne, an falsum existimari debeat, malim hercle pro suo quisque arbitrio iudicet: in tanta præsertim rerum atque ingeniorum varietate.

Quibus maximè cibis venenata quædam animantia viuant: vt Viperæ, Scorpiones, Stellionésque: ac de Amphiuiis etiam, & aliis. CAP. V.

R*Elatum est cùm ab alijs multis, tum ab his autoribus, qui animantium historiam descripserunt, quibus maximè cibis vesci, & quandiu viuere consueuerint: nos eam partem breuiter nunc exequemur, qua naturæ ipsius vires, ac maiestas in capiendis cibis probari poßit. Sic igitur obseruatum, Anates in Ponto venenis viuere: item capreas, atque cothurnices aues venenis pinguescere, animalia (vt inquit Plinius) placidißima. Mures verò auiditate maxima salem lambunt, eóque (vt traditum est) reddũtur prægnantes: quod, ex Aristotele Plinius (vt alia multa) refert. Scorpiones terrã ferè exedentes viuunt. Ascalabotes autem seu Stelliones, & aranei minimo suctu. Hæc enim animantia (vt adnotatum*

tum à nobis est) vitreis inclusa poculis, nullo quidem cibo supra semestre spatium vitam protrahunt, & si eorum oculi extumescunt. Sed & lupi cùm maiori fame vexantur, terram etiam depascuntur. Serpentes verò (sicubi adest facultas) cupiditate summa vinum appetunt. Itaque minimè mirandum est, si viperas à Claudio Galeno scribitur repertas quandoque in amphoris vinariјs. Quin & pleraque animantia, quæ Græci Amphibia vocant, non minus venenis, quàm aliјs cibis viuunt. Ea M. Cicero vita ancipitis Latina voce appellat.

Deos esse accipiendos tam fœminino genere, quàm masculino: ac de Luno etiã deo pro Luna, & quo cultu atque institutis apud Carras coleretur. CAP. VI.

SCripseram paulò antè (vt inter amicos fit) epistolam ad Cosmicum, in qua positum hoc fuit: Venerem quidem, ac Cererem inter Romanos deos locauimus. Id autem (vt relatum mihi est) veluti minus Latinum & imperitè dictum reprehenditur, quòd in genere aberrauerim: non enim deos asserunt scribi oportere, sed deas. Qua in re miratus sum quorundam imperitiam, qui dum cæteris se præferunt, & quasi censores publicos in literis constituunt, tam impudenter, atque ineptè decipiuntur. Nam quis est obsecro tam alienus à

veterum lectione, aut ita demum imperitus, qui nesciat, ipsos deos pro fœminis interdum accipi: etiamsi ἀρσενικῶς pronuntiemus? quod & Macrobius Aurelius, aliiq́ȝ copiosè probant: vt nihil sit istis hominibus impudentius, qui se criticos, atque Aristarchos in disciplinis nominant. Sanè verò hoc permulti asserunt, vt Vergilius, Atherianus, Caluus, & Leuinius, vt Aristophanem mittam, qui Venerem Aphroditon appellauit: quorum suffragatio & quidem honestißima nostra sententia abundè patrocinatur. Nam Varro Terentius Palem deum scripsit: sed et Lunum deum pro Luna quidam dixerunt, cuius templum Carris viseretur, vt ab Aelio Spartiano relatum est, qui Cas. inquit Antoninum Caracallam templum dei Luni acceßisse, quem mirifica veneratione Carrenus populus coluit: adeo vt mulieres virili veste, viri autem muliebri sacra illi perficerent. quod & Philochorus, & Spartianus tradunt. Qua ratione Græci, quoque, & Aegyptij (etsi Lunam fœminino genere habent) deum tamen appellant. Sed nolo esse in re aperta longior, ne videar magis habuisse rationem aliena inscitiæ, quàm nostra in studijs diligētiæ: cùm permulti quidem sint, qui vt maiore audacia, quàm iudicio iudicant: ita inuident potius alienis laboribus, quàm ipsi aliquid in cōmunē vsum moliātur.

Indè

Iudicium à poëta Marullo factum de Latinis poëtis:& quo vitio notati sunt, aut quo ordine habendi. CAP. VII.

Factum est iudicium nuper à nostro Marullo de poëtis Latinis, egregiè profectò, et prudenter. Nam cùm fortè incidisset mentio de veterum disciplinis, ac de poëtis maximè Latinis: Poëtice, inquit, apud Romanos plures habuit versificatores, quàm poëtas: si paulò diligētius id expendatur, quod exigendum sit in illis, qui iure debeant poëtæ appellari. In Publio, inquit, Ouidio reprehendi potest lasciuiens ac nimium sibi indulgens ingenium: quod & Fabius, in omni antiquitate Romanus Aristarchus, asseruit. In Statio durum nimis carmen, & anxium: prætereàque supra modum tumidum. Silium verò Italicum, inquit forum redolere: ac vulgarem profluentémque magis venam carminis, quàm elegantem & probam. Flaccum Valerium, & Lucanum concitatos esse, sed audaciores interdum, quàm grauiores. Itaque legendi quidem sunt omnes, inquit: sed hi maximè probandi pro suo quisque genere: Tibullus, Horatius, Catullus, & in comœdia Terentius. Vergilium verò et Lucretiū ediscendos asserebat. Quod ipsum, vt posteris etiam probaret, hisce versiculis expressit:

Amor Tibullo, Mars tibi Maro debet;
Terentio soccus leuis,

Cothurnus olim nemini satis multum,
Horatio Satyra, & Chelys.
Natura magni versibus Lucretij,
Lepore Musæo illitis.
Epigramma cultũ teste Rhallo adhuc nulli,
Docto Catullo syllaba:
Nos si quis inter cæteros locat vates,
Onerat quàm honorat verius.

De Iuliorum, & Antoninorum familiis: & quòd in hominibus improbissimis atque monstrosis defecerint. CAP. VIII.

NEc illud omittendum est, quod à probis autoribus notatur de Iuliorum, atque Antoninorum familijs, quæ, vt viros maximos atque insignes complureis habuerunt, ita in eiusmodi hominibus desierunt, qui ob nimia scelera atque flagitia impurissimi habiti sunt. Nam Iuliorum quidem vltimus fuit Domitius Nero, quo nullum vnquam animal crudelius, sæuius, immanius fuit. Vnde notum illud: Progenies Cæsarum in Nerone defecit. In Antoninis Aug. Varius Heliogabalus, cuius flagitia & insanæ libidines prodigium fuisse, non hominem asserunt.

Vinum esse remedio contra Aconitum: ac defensus à calumnia quorundam Macrobius, qui Cicutam pro aconito audacius quàm verius in eius Saturnalibus reponunt. CAP. IX.

Paulò

PAulò improbius, atque etiam indoctius quidam fecerunt, qui apud autorem Macrobium cicutam pro aconito reponunt, quo loco de viribus ac potestate vini disputat: asserentes ea in re vel ipsum Macrobium errasse. vel cicuta, seu Conion, pro Aconito legendum: quoniam vinum (vt aiunt) contra eius venenum præcipuum remedium creditur: quod Alexander medicus, Plutarchusq́, & alij complures testantur. Ego autem non puto statim concedendum, vt quod in omnibus sit exemplaribus descriptum, tam audacter id contra publicam fidem immutetur. In quo etiam doctiores maximo damno incurrunt, quòd eorum plerumque iudicium probari soleat, proq́ ratione haberi. In hoc autem non modò potest à Criticorum calumnia defendi Macrobius, quòd Aconito scripserit vinum mederi, sed egregiè commendari. Nam quis est tam alienus à lectionibus veterum medicorum, tamq́ absurdo ingenio, quin apud Corn. saltem Celsum, & Plinium legerit, vinum maximas vires habere contra aconitum? vt Galenus, & alij plures omittantur. Plinius certè ad Impe. Vespasianum, de potestate ac viribus vini, sic disserit: Merum quidem remedium est contra cicutam, coriandrum, aconita, viscum, meconium, argentum viuum, apes, vespas, crabrones, phalangia, serpentum scorpionumq́ ictus:

 contra

contraq́; omnia quæ refrigerando nocent. Itaque ignoscent nobis hac in re præceptores nostri, si ab illis liberè dissentimus: quando nihil etiam magis debet incumbere agenti rem posteritatis, quàm præsidiũ inueniẽdæ veritatis.

Quàm iniquo animo Porphyrius philosophus Christi religionem sit insectatus: ac eiusdem falsum atque improbum vaticinium appositum: in quo Christianos ipsos per CCCLX. annos duraturos scripserit. CAP. X.

Scriptum apud complures autores, quàm infenso & acri animo Porphyrius philosophus Christianam religionem sit insectatus: quibusq́; voluminibus eam lacerauit, atque vexauit: sed eiusdem vaticinium, quod ab eo de illa factum est, ponendum existimaui, vt iudicari facilius posset, quàm vanũ hoc, quàm audax & ridiculum fuerit: præsertim in eo homine, qui & ingenio, & multiplici disciplinarum cognitione præstiterit. Cùm igitur videret Christianum nomen magis in dies pollere, atque illustrius fieri, non conuitijs tantum in Christianos sæuiendum putauit, sed & Petrum apostolum magicæ disciplinæ insimulans, edoctum illum asseruit à Christo: vt in ea (sicut impudentissimè vocat) deceptione, quasi princeps, ac signifer foret. Tum non amplius eam duraturam scripsit, quàm per

CCC

CCC. & LX. annos. Quod ipsum quàm iniquo animo atque perturbato dictum fuerit, referendum non est. Augustinus certè & inscitiæ & iniquitatis Porphyrium accusat, qui tam audaci illecebra, vaniβimoq́; commento crediderit multorum animos decipere, atque ab ipsa veritate depellere: quod & Petrarcha scribit, eo maximè opere, cui de religiosorum otio titulum fecit. Is autem Porphyrius Tyrius fuit, præceptoremq́; audiuit Plotinum: de cuius vita & moribus multa retulit, eiusq́; opera correxit, & in nouenarios digeβit. Neque defuerunt, qui Porphyrianis iurgijs, atque insectationibus in Christianos ferulam referrent. Siquidem ab Eusebio, Apollinare Laodiceo & Methodio copiosè responsum est. Ex his Apollinaris XXX *libros contra Porphyrium exarauit, Methodius autem vsque ad decem millia versuum, quod in Epistolicis diligenter disseruimus.*

De Val. Homulli ingenio, & eiusdem dictis contra M. Antoninum Imperatorem, eiusq; constantiam.

CAPVT XI.

NOtatum est à veteribus, quàm elegãs & vrbanus fuerit Val. Homullus, quibusq́; dictis, atque leporibus sit vsus, vt nec Romanis etiam principibus parceret: cuiusmodi illud quàm lepidiβimũ traditur in M. Antoninum Aug

Aug. Nam cùm fortè Imperator eiusdem Homulli domũ viseret, columnasq; ibidem è Porphyretico lapide insigneis, atque egregiàs miraretur: rogauit Homullum, vnde eas habuisset: tum ille, Imperator, inquit, cùm in alienã domum veneris, & mutus, & surdus esto. Idem quoq; pari licentia cùm Lucillam Antonini matrem(qui Pio Imperatori successit) venerantẽ Apollinis simulacrũ vidisset, in aurem Augusti insusurrans, Et illa, inquit, nunc rogat pro tuo obitu, vt filius imperet. Quæ tamẽ ipsum Imperatorẽ nihil omnino mouerũt, sicuti à Iulio Capitolino memoratur. Tanta erat Marci probitas, & insignis modestia, vt nõ modò vrbanè dicta, sed importunã præterea dicacitatem æquissimo animo tulerit.

De disciplina Arabum in Astronomicis: & quòd ipsa hominum ætas certis temporibus ad planetas referatur. CAP. XII.

PErelegãter multa ac eruditè scripta sunt in Arabum commentarijs: tum ea maximè, quæ ad cæli siderumq; potestatem, ac disciplinas pertinent. Neque videtur apud alios quidem populos fuisse studium acrius, aut maior solertia in astronomicis speculandis: etsi magna ex parte Græcorum quoque ingenia imitati sunt. Illud autem mirificum existimo, ac memoria dignum, in quo Mathe-

matici

matici ipsi, & Chaldæi vniuersam hominum ætatem ad planetas referunt: vt quæcunque in vita aguntur, ea quidem statis, certisque temporibus planetæ ipsi propemodum efficiant. Luna (inquiunt) ab ipso natali vsque ad quintum ætatis annum moderatur, atque disponit: sequens Mercurius per decennium: Venus per annos octo: Sol vndeuiginti: Mars X V. *Iupiter* X I I. *Saturnus reliquum vitæ tempus. Ita enim digesta atque diuisa vitæ mortalium tempora traduntur, vt nuper cum Iano Theolopho astronomiæ peritissimo disseruimus. Neque illud ignoramus, aliam fieri diuisionem ab alijs autoribus de hominum ætate. Nostri enim Lunæ infantiam, pueritiam Stilboni, seu Mercurio, adolescentiam Veneri, iuuentam Soli, virilitatem Marti, senectutem Ioui, senium Saturno adscripserunt: adeo vt singulis sua quoque officia & affectus tribuant.*

Expositum diligenter quid Hostorium sit, quid Rutrum, & Rutellum, ex Lucilij carmine, ac de imaginibus etiam cum Rutro. CAP. XIII.

SCripsit ætate nostra Iouianus Pontanus inter alia suæ diligentiæ monumenta, de Aspiratione libros, in quibus studiose complura & accuratè obseruauit: secutus veterum Grammaticorum exemplum, qui & in minimis etiam perscrutandis maxima solertia

incub

incubuerunt: ut Fabius, Varro, Martianus, Nigidius, & Messala, qui de litera s, librum composuit. Quo autem loco à Pontano traditur Hostilios lares, Hostias, & Hostire cum aspiratione scribenda esse: Hostorium quoq;, inquit, ab hostiendo, id est, aequãdo dictum est: nam sic vocamus, inquit, lignum aequatoriũ, ac teretem bacillum, quo in dimetiendo tritico modij aequantur. Quibus apparet Hostorium pro Rutro illo, ac bacillo accipiendum, quo in mensuris frumenti cumuli exaequantur. Tametsi haud satis memini an apud veterum quenquam de Hostorio legerim. Lucilius autem poëta Rutellum vocat in Satyris eiusce modi instrumentum, ut ex eius carmine colligitur:

Frumentarius est, modium hic secum atque rutellum
Unà affert. Quod & Nonius ponit. Rutrum verò ab eruendo dictum est, non à radendo, ut quidam volunt. In Capitolio praeterea effigies fuit Ephebi rutrum tenentis, arenamq; eruentis, causa exercitationis, pro more Graecorum: quod signum ex Bithynia Romam deportauit Pompeius Bithynicus, sicuti ex Festi Collectaneis ab Hermolao etiam notatum est. Nam & Var. Terentius inter rustica instrumenta Rutrum enumerat, in libris de origine verborum ad M. Ciceronem: ut

aratrum, sarculum, rastrum, & alia generis eiusdem. Neq; omittendum est, quod ab Eusebio refertur, Remum fuisse à Fabio Romuli duce occisum rutro pastorali. Sed & Rutabulum hinc dictum, quo ad excoquendos panes rustici ferè vterentur in proruendo igne: proptereaq; poëtæ veteres allegoricôs hoc verbum pro virili membro acceperunt. Vt poëta Naeuius, qui retritum rutabulum lepidissimo versu vocauit:

Senile tractet retritum rutabulum.

Vnum esse hominem inter omnia animantia, qui calidis in potu vtatur, & ad Venerem pro libidine quocunque anni tempore accedat. CAP. XIIII.

RElatum est ab ijs, qui scribunt historiam de animalibus, vnum esse hominem in omni animantium genere, qui calidis in potu vtatur. Nam cætera quidem animantia in totum abstinent. Sicuti etiam de Venere illud seruatum a Philosophis homines ipsos quocunque anni tempore pro libidine ad Venerem accedere, & in coitu esse: cùm alia ferè animantia custodiant suum tempus, & proprios coitus certis temporibus habeant, quos vocant statos. Sed hæc an vera sint, haud equidem prorsus asseruerim in tanta natura varietate, tametsi optimis autoribus comprobantur.

PETRI

fecto complura forent pro militia instituto tribuenda, misit illi Valerianus Imperator accubitalium Cypriorum (vt vocat) paria duo, interulas puras, togam, & laticlauum, sagochlamydes, & subsericam albam.

Quæ diuinationis species habenda sit Capnomantia, & Statij poëtæ versus allati atque expositi super hac vaticinandi ratione. CAP. III.

INter alia diuinandi genera, de quibus veteres scribunt, illud etiam in antiquorum monumentis notatur, quod Græci Capnomantiam, nostri per fumum diuinationem dicunt: cum ipse videlicet fumus vel in orbem voluitur, vel in obliquum flectitur, aut in rectum protenditur: quocirca meliorem sibi fortunam quis pollicetur, vel aduersam præsagit: vt est animus mortalium omnium ad futura prænoscenda magno ambitu intentus. Itaque Capnomantia Græcè appellata est. Et Capnomantes, qui diuinationum eiusmodi forent interpretes. Statius autem Papinius perelegantí carmine id expreßit in Thebaide, cùm de Menecei cæde ageret:

Vincatur pietas (inquit) pone eia altaria virgo:
Quæramus superos: facit illa: acieq; sagaci
Sanguineos flammarum apices: geminúmque per auras

Ignem

Ignẽ, & clara tamen mediæ fastigia lucis
Orta docet: tunc in speciem serpentis inanẽ
Ancipiti gyro volui, frangiq; rubore
Demonstrat dubio, patriásque illuminat
vmbras.

In his enim versibus & per ignem diuinatio, ac per fumum describitur: nam sicubi ex flamma geminus apex extitisset, dissidium indicari existimabant: vt Marcus Cicero tradit. De Capnite autem vino & gemma commodè diximus, quæ interiectis veluti spiris fumidum quiddam refert.

Quòd imperante Tiberio vitrum flexile ac ductile redditum sit: & qua pœna tantæ inuentionis autor damnatus fuerit.

CAPVT IIII.

TRaditum est à C. Plinio inter alia multa, & hoc maximè mirandum, ac memoria dignum de vitro, quemadmodum flexile atque ductile redditum sit imperante Tiberio Aug. adeo nihil in rerum natura intentatum, aut inexpertum reliquit antiquorum solertia. Quod equidem non alijs verbis asserendum est, quàm eiusdem autoris C. Plinij. sic enim quo loco de vitri inuentione, atque origine scribit: Excogitatum, inquit, est Tiberio principe vitri temperamentum, quo flexibile esset: sed eius officina abolita est, ne æris, argenti, aurive metallis pretia detraherentur. Hoc

idem et Isidorus recenset: tum adijcit, huic inuentioni Principem Tiberium maximè iratum, sic ut opificem ipsum necandum imperaret, ne aurum vilesceret, ac pro luto (ut inquit) haberetur, cæterisq; metallis pretium demeretur. Id autem verúmne, an falsum existimari debeat, malim hercle pro suo quisque arbitrio iudicet: in tanta præsertim rerum atque ingeniorum varietate.

Quibus maximè cibis venenata quædam animantia viuant: vt Viperæ, Scorpiones, Stellionésque: ac de Amphiuiis etiam, & aliis. CAP. V.

RElatum est cùm ab alijs multis, tum ab his autoribus, qui animantium historiam descripserunt, quibus maximè cibis vesci, & quandiu viuere consueuerint: nos eam partem breuiter nunc exequemur, qua naturæ ipsius vires, ac maiestas in capiendis cibis probari poßit. Sic igitur obseruatum, Anates in Ponto venenis viuere: item capreas, atque cothurnices aues venenis pinguescere, animalia (ut inquit Plinius) placidißima. Mures verò auiditate maxima salem lambunt, eóque (ut traditum est) redduntur prægnantes: quod, ex Aristotele Plinius (ut alia multa) refert. Scorpiones terrã ferè exedentes viuunt. Ascalabotes autem seu Stelliones, & aranei minimo suctu. Hæc enim animantia (ut adnotatum

tum à nobis est) vitreis inclusa poculis, nullo quidem cibo supra semestre spatium vitam protrahunt, & si eorum oculi extumescunt. Sed & lupi cùm maiori fame vexantur, terram etiam depascuntur. Serpentes verò (sicubi adest facultas) cupiditate summa vinum appetunt. Itaque minimè mirandum est, si viperas à Claudio Galeno scribitur repertas quandoque in amphoris vinarijs. Quin & pleraque animantia, quæ Græci Amphiuia vocant, non minus venenis, quàm alijs cibis viuunt. Ea M. Cicero vitæ ancipitis Latina voce appellat.

Deos esse accipiendos tam fœminino genere, quàm masculino: ac de Luno etiã deo pro Luna, & quo cultu atque institutis apud Carras coleretur. CAP. VI.

Scripseram paulò antè (vt inter amicos fit) epistolam ad Cosmicum, in qua positum hoc fuit: Venerem quidem, ac Cererem inter Romanos deos locauimus. Id autem (vt relatum mihi est) veluti minus Latinum & imperitè dictum reprehenditur, quòd in genere aberrauerim: non enim deos asserunt scribi oportere, sed deas. Qua in re miratus sum quorundam imperitiam, qui dum cæteris se præferunt, & quasi censores publicos in literis constituunt, tam impudenter, atque ineptè decipiuntur. Nam quis est obsecro tam alienus à

Veterum lectione, aut ita demum imperitus, qui nesciat, ipsos deos pro fœminis interdum accipi: etiamsi ἀρσενικῶς pronuntiemus? quod & Macrobius Aurelius, aliiq; copiose probant: Vt nihil sit istis hominibus impudentius, qui se criticos, atque Aristarchos in disciplinis nominant. Sanè verò hoc permulti asserunt, vt Vergilius, Atherianus, Caluus, & Leuinius, vt Aristophanem mittam, qui Venerem Aphroditon appellauit: quorum suffragatio & quidem honestissima nostra sententia abundè patrocinatur. Nam Varro Terentius Palem deum scripsit: sed et Lunum deum pro Luna quidam dixerunt, cuius templum Carris viseretur, vt ab Aelio Spartiano relatum est, qui Cas. inquit Antoninum Caracallam templum dei Luni accessisse, quem mirifica veneratione Carrensis populus coluit: adeo vt mulieres virili veste, viri autem muliebri sacra illi perficerent. quod & Philochorus, & Spartianus tradunt. Qua ratione Græci, quoque, & Aegyptii (etsi Lunam fœminino genere habent) deum tamen appellant. Sed nolo esse in re aperta longior, ne videar magis habuisse rationem alienæ inscitiæ, quàm nostræ in studiis diligētiæ: cùm permulti quidem sint, qui vt maiore audacia, quàm iudicio iudicant: ita inuident potius alienis laboribus, quàm ipsi aliquid in cōmunē vsum moliātur.

Indi

Iudicium à poëta Marullo factum de Latinis poëtis:& quo vitio notati sunt, aut quo ordine habendi. CAP. VII.

FActum est iudicium nuper à nostro Marullo de poëtis Latinis, egregiè profectò, et prudenter. Nam cùm fortè incidisset mentio de veterum disciplinis, ac de poëtis maximè Latinis: Poëtice, inquit, apud Romanos plures habuit versificatores, quàm poëtas: si paulò diligētius id expendatur, quod exigendum sit in illis, qui iure debeant poëtæ appellari. In Publio, inquit, Ouidio reprehendi potest lasciuiens ac nimium sibi indulgens ingenium: quod & Fabius, in omni antiquitate Romanus Aristarchus, asseruit. In Statio durum nimis carmen, & anxium: prætereàque supra modum tumidum. Silium verò Italicum, inquit forum redolere: ac vulgarem profluentémque magis venam carminis, quàm elegantem & probam. Flaccum Valerium, & Lucanum concitatos esse, sed audaciores interdum, quàm graniores. Itaque legendi quidem sunt omnes, inquit: sed hi maximè probandi pro suo quisque genere: Tibullus, Horatius, Catullus, & in comœdia Terentius. Vergilium verò et Lucretiū ediscendos asserebat. Quod ipsum, vt posteris etiam probaret, hisce versiculis expreßit:

Amor Tibullo, Mars tibi Maro debet;
Terentio soccus leuis,

Cothurnus olim nemini satis multum,
Horatio Satyra, & Chelys.
Natura magni versibus Lucretij,
Lepore Musæo illitis.
Epigramma cultũ teste Rhallo adhuc nulli.
Docto Catullo syllaba:
Nos si quis inter cæteros locat vates,
Onerat quàm honorat verius.

De Iuliorum, & Antoninorum familiis: & quòd in hominibus improbissimis atque monstrosis defecerint. CAP. VIII.

NEc illud omittendum est, quod à probis autoribus notatur de Iuliorum, atque Antoninorum familijs, quæ, vt viros maximos atque insignes complureis habuerunt, ita in eiusmodi hominibus desierunt, qui ob nimia scelera atque flagitia impurissimi habiti sunt. Nam Iuliorum quidem vltimus fuit Domitius Nero, quo nullum vnquam animal crudelius, sæuius, immanius fuit. Vnde notum illud: Progenies Cæsarum in Nerone defecit. In Antoninis Aug. Varius Heliogabalus, cuius flagitia & insanæ libidines prodigium fuisse, non hominem asserunt.*

Vinum esse remedio contra Aconitum: ac defensus à calumnia quorundam Macrobius, qui Cicutam pro aconito audacius quàm verius in eius Saturnalibus reponunt. CAP. IX.

Paulò

PAulò improbius, atque etiam indoctius quidam fecerunt, qui apud autorem Macrobium cicutam pro aconito reponunt, quo loco de viribus ac potestate vini disputat: asserentes ea in re vel ipsum Macrobium errasse, vel cicuta, seu Conion, pro Aconito legendum: quoniam vinum (ut aiunt) contra eius venenum præcipuum remedium creditur: quod Alexander medicus, Plutarchusq́; & alij complures testantur. Ego autem non puto statim concedendum, ut quod in omnibus sit exemplaribus descriptum, tam audacter id contra publicam fidem immutetur. In quo etiam doctiores maximo damno incurrunt, quòd eorum plerumque iudicium probari soleat, proq́; ratione haberi. In hoc autem non modò potest à Criticorum calumnia defendi Macrobius, quòd Aconito scripserit vinum mederi, sed egregiè commendari. Nam quis est tam alienus à lectionibus veterum medicorum, tamq́; absurdo ingenio, quin apud Corn. saltem Celsum, & Plinium legerit, vinum maximas vires habere contra aconitum? ut Galenus, & alij plures omittantur. Plinius certè ad Impe. Vespasianum, de potestate ac viribus vini, sic disserit: Merum quidem remedium est contra cicutam, coriandrum, aconita, viscum, meconium, argentum viuum, apes, vespas, crabrones, phalangia, serpentum scorpionumq́; ictus:

contraq́ omnia quæ refrigerando nocent. Itaque ignoscent nobis hac in re præceptores nostri, si ab illis liberè dissentimus: quando nihil etiam magis debet incumbere agenti rem posteritatis, quàm præsidiū inueniēdæ veritatis.

Quàm iniquo animo Porphyrius philosophus Christi religionem sit insectatus: ac eiusdem falsum atque improbum vaticinium appositum: in quo Christianos ipsos per CCCLX. annos duraturos scripserit. CAP. X.

Scriptum apud complures autores, quàm infenso & acri animo Porphyrius philosophus Christianam religionem sit insectatus: quibusq́ voluminibus eam lacerauit, atque vexauit: sed eiusdem vaticinium, quod ab eo de illa factum est, ponendum existimaui, vt iudicari facilius possit, quàm vanū hoc, quàm audax & ridiculum fuerit: præsertim in eo homine, qui & ingenio, & multiplici disciplinarum cognitione præstiterit. Cùm igitur videret Christianum nomen magis in dies pollere, atque illustrius fieri, non conuitijs tantum in Christianos sæuiendum putauit, sed & Petrum apostolum magica disciplina insimulans, edoctum illum asseruit à Christo: vt in ea (sicut impudentissimè vocat) deceptione, quasi princeps, ac signifer foret. Tum non amplius eam duraturam scripsit, quàm per

CCC

CCC. & LX. annos. Quod ipsum quàm inique animo atque perturbato dictum fuerit, referendum non est. Augustinus certè & inscitiæ & iniquitatis Porphyrium accusat, qui tam audaci illecebra, vanissimoq; commento crediderit multorum animos decipere, atque ab ipsa veritate depellere: quod & Petrarcha scribit, eo maximè opere, cui de religiosorum otio titulum fecit. Is autem Porphyrius Tyrius fuit, præceptoremq; audiuit Plotinum: de cuius vita & moribus multa retulit, eiusq; opera correxit, & in nouenarios digessit. Neque defuerunt, qui Porphyrianis iurgijs, atque insectationibus in Christianos ferulam referrent. Siquidem ab Eusebio, Apollinare Laodiceo, & Methodio copiosè responsum est. Ex his Apollinaris XXX libros contra Porphyrium exarauit, Methodius autem vsque ad decem millia versuum, quod in Epistolicis diligenter disseruimus.

De Val. Homulli ingenio, & eiusdem dictis contra M. Antoninum Imperatorem, eiusq; constantiam.

CAPVT XI.

NOtatum est à veteribus, quàm elegās & vrbanus fuerit Val. Homullus, quibusq; dictis, atque leporibus sit vsus, vt nec Romanis etiam principibus parceret: cuiusmodi illud quàm lepidissimũ traditur in M. Antoninum

Aug

Aug. Nam cùm fortè Imperator eiusdem Homulli domũ viseret, columnasq; ibidem è Porphyretico lapide insigneis, atque egregiàs miraretur: rogauit Homullum, vnde eas habuisset: tum ille, Imperator, inquit, cùm in alienã domum veneris, & mutus, & surdus esto. Idem quoq; pari licentia cùm Lucillam Antonini matrem (qui Pio Imperatori successit) venerantẽ Apollinis simulacrũ vidisset, in aurem Augusti insusurrans, Et illa, inquit, nunc rogat pro tuo obitu, vt filius imperet. Quæ tamẽ ipsum Imperatorẽ nihil omnino mouerũt, sicuti à Iulio Capitolino memoratur. Tanta erat Marci probitas, & insignis modestia, vt nõ modò vrbanè dicta, sed importunã præterea dicacitatem æquissimo animo tulerit.

De disciplina Arabum in Astronomicis: & quòd ipsa hominum ætas certis temporibus ad planetas referatur. CAP. XII.

PErelegante multa ac eruditè scripta sunt in Arabum commentarijs: tum ea maximè, quæ ad cæli siderumq; potestatem, ac disciplinas pertinent. Neque videtur apud alios quidem populos fuisse studium acrius, aut maior solertia in astronomicis speculandis: etsi magna ex parte Græcorum quoque ingenia imitati sunt. Illud autem mirificum existimo, ac memoria dignum, in quo Mathematici

matici ipsi, & Chaldæi vniuersam hominum ætatem ad planetas referunt: vt quæcunq; in vita aguntur, ea quidem statis, certisq; temporibus planetæ ipsi propemodũ efficiant. Luna (inquiunt) ab ipso natali vsque ad quintum ætatis annum moderatur, atque disponit: sequens Mercurius per decennium: Venus per annos octo: Sol vndeuiginti: Mars X V. *Iupiter* X I I. *Saturnus reliquum vitæ tempus. Ita enim digesta atq; diuisa vitæ mortalium tempora traduntur, vt nuper cum Iano Theolopho astronomiæ peritissimo disseruimus. Neque illud ignoramus, aliam fieri diuisionem ab alijs autoribus de hominum ætate. Nostri enim Lunæ infantiam, pueritiam Stilboni, seu Mercurio. adolescentiam Veneri, iuuentam Soli, virilitatem Marti, senectutem Ioui, senium Saturno adscripserunt: adeo vt singulis sua quoq; officia & affectus tribuant.*

Expositum diligenter quid Hostorium sit, quid Rutrum, & Rutellum, ex Lucilij carmine, ac de imaginibus etiam cum Rutro. CAP. XIII.

SCripsit ætate nostra Iouianus Pontanus inter alia sua diligentiæ monumenta, de Aspiratione libros, in quibus studiose complura & accuratè obseruauit: secutus veterum Grammaticorum exemplum, qui & in minimis etiam perscrutandis maxima solertia

incub

incubuerunt: Vt Fabius, Varro, Martianus, Nigidius, & Messala, qui de litera s, librum composuit. Quo autem loco à Pontano traditur Hostilios lares, Hostias, & Hostire cum aspiratione scribenda esse: Hostorium quoq;, inquit, ab hostiendo, id est, æquando dictum est: nam sic vocamus, inquit, lignum æquatoriū, ac teretem bacillum, quo in dimetiendo tritico modij æquantur. Quibus apparet Hostorium pro Rutro illo, ac bacillo accipiendum, quo in mensuris frumenti cumuli exæquantur. Tametsi haud satis memini an apud veterum quenquam de Hostorio legerim. Lucilius autem poëta Rutellum vocat in Satyris eiuscemodi instrumentum, vt ex eius carmine colligitur:

Frumentarius est, modium hic secum atque rutellum
Vnà affert. *Quod & Nonius ponit. Rutrum verò ab eruendo dictum est, non à radendo, vt quidam volunt. In Capitolio præterea effigies fuit Ephebi rutrum tenentis, arenamq; eruentis, causa exercitationis, pro more Græcorum: quod signum ex Bithynia Romam deportauit Pompeius Bithynicus, sicuti ex Festi Collectaneis ab Hermolao etiam notatum est. Nam & Var. Terentius inter rustica instrumenta Rutrum enumerat, in libris de origine verborum ad M. Ciceronem: Vt*

aratrum

aratrum, sarculum, rastrum, & alia generis eiusdem. Neq; omittendum est, quod ab Eusebio refertur, Remum fuisse à Fabio Romuli duce occisum rutro pastorali. Sed & Rutabulum hinc dictum, quo ad excoquendos panes rustici ferè vterentur in proruendo igne: proptereaq; poëtæ veteres allegoricôs hoc verbum pro virili membro acceperunt. Vt poëta Naeuius, qui retritum rutabulum lepidißimo versu vocauit:

Senile tractet retritum rutabulum.

Vnum esse hominem inter omnia animantia, qui calidis in potu vtatur, & ad Venerem pro libidine quocunque anni tempore accedat. CAP. XIIII.

Relatum est ab ijs, qui scribunt historiam de animalibus, vnum esse hominem in omni animantium genere, qui calidis in potu vtatur. Nam cætera quidem animantia in totum abstinent. Sicuti etiam de Venere illud seruatum a Philosophis homines ipsos quocunque anni tempore pro libidine ad Venerem accedere, & in coitu esse: cùm alia ferè animantia custodiant suum tempus, & proprios coitus certis temporibus habeant, quos vocant statos. Sed hæc an vera sint, haud equidem prorsus asseruerim in tanta naturæ varietate, tametsi optimis autoribus comprobantur.

PETRI

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA

LIBER XXIIII.

Quantum Aristoteles Platoni magistro concesserit, ac versus in ara ab eo positi: & quòd Magi etiam Platoni immolarunt, propter absolutum nouies nouenarium numerum. CAP. I.

RECEPTVM vulgò est, Platonem Academiæ principem fuisse à discipulo Aristotele in tradẽdis disciplinis neglectum, aut saltẽ minus commendatum: cùm & ab eo liberè dissentiat, ac ignorantiæ alicubi (vt quidã opinantur) arguat. Quod ego aliter accipiendum existimo sicuti Macrobius, & alij veteres exponunt. Neq; enim viginti annos duntaxat in Academia Platonem audiuit: sed eidem tantum tribuit, atq; concessit, vt eius quoque nomini aram in templo construxerit, statuamq; consecrarit, in qua descriptum esset: hunc esse illum

illum, quem probi omnes meritò debeant & imitari, & cõmendare. Quod & nos in Parthenicis nostris attigimus his versibus:

Hæc ill' est ara floribus redimita suaueolentibus,
Quam gratus benemerenti statuit discipulus seni,
Tituloq; hoc testatus animum suum atque officium,
Platonem probandum probè à probis: ab alijs nefas.
Sic ille princeps & autor egregius sapiẽtiæ,
Tam diuturnæ disciplinæ, & sacri muneris tulit
Dignum pro meritis tantis ab alumno suo præmium.

Idem præterea Aristoteles Platonis nomen sanctum, atque diuinũ vocitabat: egregiamq; orationem de Platonis laude composuit, vt ab Olympiodoro proditum est. Mitto autem nunc illud, quod Anneus Seneca de Magis Persarum tradit, quòd hi quidem Platoni defuncto immolarunt, quoniam suo natali decessisset, annumq; vnum supra octogesimum absoluisset, sine vlla prorsus additione, vel deductione. Asserunt enim inter alia suæ disciplinæ dogmata, eum esse omnium perfectissimum numerum, quem nouies nouenum multiplicant, qua ætate Platonis Philosophi fuisse interitum

constat. Hinc Labeo Romanus theologus eundem Platonem inter semideos, vt Herculem, ac Romulum, referendum putauit.

De cultu quorundam animãtium à variis populis: & de Syria dea, eiusq; effigie relatum. CAP. II.

IN commentarijs eorum, qui de animantibus scripserunt, notatum est, pleraque animantia propter mirificum sui genium, atque officia in vita mortalium, à proprijs viribus & populis coli, & veluti certa numina consecrari: vt columbas à Syrijs, ciconias à Thessalis, apud quos capitale habitum est, ciconiam occidisse: anseres à Romanis, quibus ob Capitolium seruatum publicè à Censoribus alimẽta praebebantur. Quin & Syrij ijdem magna religione diu seruarunt, vt abstinerent à piscibus: quod cum alij plures scripserunt, tum Porphyrius Philosophus ad Imperatorẽ Constantinum in libris, de abstinẽdo ab animantibus. Qua in re Menandri Poëtae versiculos affert qui huic sententiae suffragantur. Abstinent autem ea potissimum ratione, quòd Facelitis Veneris filia in piscis formam commutata est; quam Syrij pro dea coluerunt. Huic argenteos pisces, vt à Basso relatũ est, in templis consecrare consueuerunt. Non me praeterit hoc loco, quae tradantur de Syria Derceto, seu

Atar

Atargate. Cuius templum insigne fuit iuxta Ascalonem, in quo imago eius muliebri facie, reliquum corpus figura piscis haberetur. Porphyrius autem sic in libro de sacrificijs: Rhadamanthus, inquit, ac deinceps Socrates, per animalia iurare soliti sunt. Graeci quoque imagini Iouis arietis cornua adiecerunt, & Dionysio tauri: Sed & Panis effigiem ex capella & homine composuerunt: Iouem quoque ipsum in aquilam, taurum, & cygnum aliquando se transformasse aiunt. De Aegyptijs omittendum non est, quorũ prodigiosa superstitio multiplices, variasque animantium formas pro dijs maximo cultu habuit: vt feles, crocodilos, ichneumones, ibes, vultures, & alia eiusmodi. De quibus cùm alij plures, tum Diodorus, Herodotus, Strabo, & Appion in Aegyptiacis commentarijs complura explicarunt.

Mercurij Aegyptij verba relata de natura ac de maiestate Dei: deque spiritu & Mundi materia, ac de homine. CAP. III.

QVantum praestiterit Aegyptius Mercurius in peruestigandis atque intelligendis rebus diuinis, Graeci autores, & Latini copiosè asserunt: qui hunc ipsum velut disciplinarum omnium principem, atque conditorem existimant: adeo vt ab hoc vno credatur scientia illa rerum diuinarum, atque huma-

narum diligenter fuisse meditata, optimè percepta, egregieq́ explicata. Quod ipsum cùm locis multis probauit, tum in ea disputatione, in qua de ipso Deo, deq́ Spiritu, & Mundi materia elegāter & doctè disseruit. Sed hanc rem libitum est illius Verbis adnotare. Fuit Deus & Hyle, inquit, quā & Mundum dicimus: mundo autem Spiritus aderat: sed non tamen Vt ipsi Deo, neque Deus sunt hæc, de quibus mundus est. Iccirco neque erāt, quum nondum nata erant: Vnde nascendi potestatem habuerunt. Non enim ea sola nō nata dici debent, quæ necdum nata sunt: sed ea quæ carent fœcunditate generandi: ita Vt ex his nihil nasci potest. Quæcunque igitur sunt, quibus inest generandi natura, generabilia sunt, de quibus nasci potest, tametsi ex se nata sint. Neque enim dubitatur ex his, quæ ex se nata sunt, facilè nasci posse, de quibus cuncta nascuntur. Deus ergo sempiternus, quocirca nec nasci potest, nec potuit: hic est, hic semper fuit, hic semper erit. Hæc itaque est, quæ ex se tota est natura Dei. Hyle autem, Vel Mundi natura, & Spiritus quamuis nata Videantur, à principio ex se nascendi procreandique Vim possident, atque naturā fœcunditatis. Etenim initium in qualitate natura est, quæ cōceptus, & partus in se possidet Vim atque materiā. Hæc sine alieno conceptu est sola generabilis.

Quæ

Quæ autem vim solam concipiendi habeant, ex alterius connexione natura ita discernenda sunt: ut hic locus mundi, cum his quæ in se sunt, videatur esse non natus: qui utiq; in se vim totius naturæ habet: locum dico in quo sunt omnia. Neque enim hæc omnia esse potuissent, si locus deesset, qui omnia sustinere, & capere potuisset. Omnibus nanque rebus, quæ fuerũt, præcauendum est de loco: nec qualitates, nec quantitates, nec possessiones, nec affectus dignosci potuissent earum rerum, quæ nusquam sunt. Sic ergo & Mundus, quamuis natus non sit, in se tamen omnium naturam habet: utpote qui omnibus his ad concipiendum sinus præstat fœcũdissimos. Quocirca totum hoc est qualitatis, materiæq; creabilis, quamuis creata nõ est. Sicut enim in ipsa natura materiæ qualitas fœcũda est, sic & malignitatis eadem est æquè fœcunda. Neq; ego ô Asclepi, & Hammõ, illud assero, quod a multis dici solet: non poterat Deus incidere atq; auertere à rerum natura malitiam. Quibus respondendũ nihil omnino est: quæ tamẽ causa fuerit, hoc prosequar, & in eo rationem reddam, quod acceperam. Dicunt ipsi omnifariã Deum liberasse mundum à malitia: nam ita in mundo est, quasi membrum ipsius videatur esse. His enim rebus, quibus cæteris antestamus animalibus, soli possumus malitiæ fraudes

des, ac dolos vitare: ea enim qui antequam sit illis implicatus, ex affectu vitarit: is homo est diuina intelligentia, prudentiaq́; munitus. Fundamentum verò disciplinæ est, quod in summa bonitate consistit. Spiritu autem ministrantur omnia, atque vegetantur in mundo: & quasi organum vel machina summi Dei voluntati subiectus est. Itaque hactenus intelligatur à nobis, mente sola intelligibilis: summus qui dicitur Deus: Rector, gubernatorq́; sensibilis Dei, eius qui in se cōplectitur omnē locum, omnem rerum substantiam, totamq́; gignentium, creantiumq́; materiam, & omne quicquid est, quantumcunque est. Spiritu verò agitatur seu gubernatur omnis in mundo species: vnaquæque secundum naturam suam à Deo distributam sibi. Hyle autem, seu Mundus omnium est receptaculum, omniumq́; agitatio, atque frequentatio: quorum Deus gubernator, dispensans omnibus rebus humanis, quantum vnicuiq; necessarium est. Spiritus verò implet omnia, cuiuscunque naturæ qualitas est. Mundi enim rotunditas caua est in sphæræ modum: ipsa sibi qualitatis insita vel formæ suæ causa inuisibilis tota: vt ex his constat, quæ ex orbe varijs locis prominent. Quod ab ipsis etiam Pythagoricis assertum est. Probat enim Mercurius ab ipso mundo corpora nutriri, à spiritu animas, à sensibus mentes: neq; tamen

omnes,

omnes, sed eorum duntaxat, qui tantum beneficium capere possunt. Quod ipsum Timæus Locrensis, et alij quidam Academici opinantur, qui de Dijs atque animis magna ex parte cũ Mercurio sentiunt. Plato autem & Pythagoras pleraq; (vt est autor Iamblichus) è columnis Mercurij acceperunt: quæ doctrinis varijs, atque reconditis fuerũt referta. Sed hæc multò copiosius prosequimur in nostris Theorematis.

Poëtæ Lucretij obitum eodem die contigisse, quo Publius Vergilius virilem togam induit, Licinio & Pompeio Consulibus: ac de natali Poëtæ Vergilij.

CAP. IIII.

QVi studium, ac diligentiam collocarunt in obseruanda, atque describenda vita, & moribus veterum, de Poëta Lucretio, & Pub. Vergilio id referunt, dignum sanè adnotatione: quòd eodem die Vergilius virilem togam induit, quo Lucretij obitus contigit. Qua in re naturæ benignitas atque propensio visa est Romanæ eruditionis patrocinium suscepisse: ne deessent in re Latina, qui Græcorum ingenijs atque disciplinis non minores haberentur. Natus autem traditur Vergilius Octobris Idibus, Cn. Pomp. & M. Licinio Crasso primum Coss. Togam verò sumpsisse in adolescentia ijsdem Coss. quibus natalem habuerat:

etsi quidam existimant eodē anno Lucretium periisse, quo Vergilius natalem habuerit. Idus verò illas precipuè seruauit, ac maxima religione coluit Silius Italicus. Valerius quoque Martialis in hunc modum:

Maia Mercurium creastis Idus,
Augustis redit Idibus Diana,
Octobres Maro consecrauit Idus,
Qui magni celebras Maronis Idus.

Sed hanc rem & in Poëtis nostris retulimus, qui paulò post in communem vsum atque publicam vtilitatem edentur: ne instituto operi videamur deesse, iuuandi atque instruendi bonorum ingenia.

Quàm seuerè factū sit à Romanis contra insolentiam: & de conuitiis atque contumeliis, quæ publicè in triumphantes à seruulis dicerentur. CAP. V.

VVlgatum est, quanta diligentia ac studio Sen. Popu. Q. Rom. contra hominum insolentiam, atque fastum ierit: quibusq; legibus ac decretis insolentis animi improbitatē represserit. Sed inter alia complura illud obseruandum existimo de his, qui iure victoria cæsisq; hostibus triūphare soliti sunt. Nā triumphantibus quidem pro instituto maiorum conuiuiū dapsile, atq; magnificentissimum parabatur: idq; in Capitolio celebrari mos fuit. Ac ne fortè animus eorum nimium efferretur,

aut immodestius in maiore fortuna insolesceret, propè aßidebat seruulus, qui subinde in conuiuio diceret: Magis seruo tuo pareo, quàm tibi: quo velut probro admonitus, seipsum, atq; hominum conditionem æquo animo æstimaret. Mitto nunc quæ Planipedes, cæteriq; Mimorũ scriptores liberè atq; mordaciter in eum dictitabant. Notum & illud de triumphantibus, quòd annulo etiam ferreo vti consueuerunt. Quod & C. Plinius testatur, qui C. Marium scribit cum ferreo annulo triumphasse de rege Iugurtha.

De animantibus, arboribus, ac lapidibus, quæ naturali consensu cum Solis & Lunæ viribus consentiant. CAP. VI.

Disputatum sæpius est, ac diligenter probatum à Philosophis, inesse rebus superioribus vim insitam, atq; ingenitã, quæ magna ex parte cum inferioribus conueniat: quocirca Sympathiam quandam, & quasi concentum inter hæc elementa statuerunt: vnde animantium motus, atque taciti consensus congruere cum diuinis corporibus videãtur. Qua in re Academici in primis complura tulerũt: arboresq; & lapides etiam sentire has vires, eorumq; affectibus moueri, atq; affici asserũt. Quo nomine adscribuntur hæc inferiora suis

numinibus. Inter animãtia, quæ dicata Apollini traduntur, Aries, Crocodilus, Cantharus, Astur, Leo, & Gallus à Cheremone Stoico, & Porphyrio referuntur. Insitum Gallis est (inquit Proclus.) numen Apollinis aduocare, & velut proprijs canticis exurgenti applaudere. Pythagoras autẽ cauendum monuit, ne quis gallum mactaret, quoniam Soli & Lunæ dicatus foret. Inter arbores de Lauro, Palma, & Loto scribitur, quòd ad Solis potestatem maximè accedant. Lotos enim ante emersum Solis folia sua implicat & cõtrahit: eo autem existente, sensim reuoluit, atq; explicat. Heliotropium præterea, & Selinotropium herbas enumerant, quæ Solis vires ac Lunæ, consensu mirifico subsequantur, vnde inditum illis est nomen. De lapidibus multa ab Aegyptijs, & Magis traduntur: vt de Helinite, Selinite, Asterite, Vranothalmo, & alijs pluribus, quæ vel siderum imaginem præferunt, vel potestatem eorum affectus sentiunt. Quod ipsum & Proclus in commentario de Magica existimauit: qui & Dæmones inquit solares aliquando fuisse cum leonis facie: quibus quum galli obijcerẽtur, confestim euanuisse. De quo in Epistolicis nostris copiosè disseruimus.

Versiculi aliquot in Vergiliano Poëmate emendati: ac de dactylicis & spondaicis numeris nonnihil. CAP. VII.

Paulò

PAulò ante rogatus sum per epistolam ab amicis, vt aliquid pro Vergiliana emendatione in communem vsum conferrem. Quod à nobis factum satis accuratè pro studio ac diligentia nostra in bonis disciplinis. Inter alia verò quæ notauimus, monui deprauatum esse carmen illud in Georgicis, quo curationes atque remedia pecudum morbis describit:

Et spumas miscēt argēti, ac sulphura viua:
Idæasq́ pices, & pingues vnguine ceras.

Sed legendum est, Viuaq́ sulphura: ita enim vetustiora exemplaria retinent: & Honoratus Seruius, ac Macrobius agnoscunt. Illud etiam in sexto Aeneidos libro ita scribere oportet:

Quin protinus omnia
Perlegerent oculis: ni iā præmissus Achates
Afforet.

Quæ nostri Grammatici ferè omiserūt, vt pridem scripsimus ad Aldum Romanum, qui de omni antiquitate, bonisq́ literis optimè meritus est. In his Dactylicos versus accipere debemus, quoniam in vltima sede dactylum habent: vt Spōdaicos illos, qui spondeum in quinta. Etsi vocantur præterea spondaici versus, qui omnibus spondeis constant: vt ille Poëtæ Ennij:

Ciues Romani tunc facti sunt Campani.

De quo Grammatici multa, & Censorinus in

Natal

Natalitio ad Cerellium scribit. In ijs autem quos posuimus versibus, secutus est Homerum Vergilius: pariq; licentia, & acephalos, & longiusculos delitijsq; profluentes imitatus est. Quod Eustathius in Macrobianis cœnis copiosè disseruit.

Qua ratione intelligatur Ver sacrũ fieri: ac verba Plinij exposita, de populis Sabinis ex historia Sisennæ. CAP. VIII.

PIcentes populi (vt à Plinio scribitur) originem à Sabinis acceperunt voto Vere sacro. Qua in re secutus videtur Sisennæ historiam, qui de Sabinis agens, eos refert vouisse vel sacrum se facturos, si melioribus locis constitissent. Quam rem Nonius Marcel. apud ipsum Sisennam obseruauit: vt in libro habetur de ijs, quæ à doctis quærũtur. Quo loco, Ver sacrum pro religioso, inquit, à Sisenna acceptũ est, cùm alij pro vitali, atque execrando intellexerint. Relatum de Lacedæmonijs est quòd ij quidem ver sacrum destinauerunt, quo tempore Vrbem Heracleam condiderunt. Sex. autem Pompeius ob eam rationem dictum existimauit, quòd in magnis periculis vouendi mos fuit, se cuncta animalia immolaturos, quæ Vere proximo nascerentur. Quæ res (inquit) cum paulò crudelior atque atrocior videretur, pueros, puellasq; innocẽtes interimere, in adultam ætatem perductos velabant, atque

que

que extra fines exigebāt. Hinc appellati sunt Sacrani ex oppido Reate orti, quòd in sacro Vere nati haberentur. De his sacris & in commentarijs Græcorum mētio habetur, qui maiore diligentia atque studio Romanos ritus ac institutiones perquirunt.

Plauti verba exposita in prologo Pœnuli: quo loco Aristarchi Achillem nominat, contra imperitorum sententiam.

CAP. IX.

IN comœdia M. Plauti, quæ Pœnulus inscribitur, sic à prologi persona refertur:
Achillem Aristarchi mihi cōmentari lubet.
Inde mihi principiū capiā ex ea tragœdia.
In quibus exponendis, nostri Grammatici coniecturis tantum nituntur: neque afferunt aliquid de Achille Aristarchi dignū Plauti eruditione, quo sententiam satis explicare videātur. Ego verò pro Enniana fabula intelligendum existimo, cuius hæc ipsa inscriptio foret: quoniam Q. Ennius Tragœdias aliquot composuit, quales à priscis citātur Stratocles, Medea, Alcinous, & Achilles Aristarchi. Quod abundè probatur, cùm ex antiquis autoribus, tum ex Collectaneis Sexti Pompeij, in quibus ad hunc modum legitur: Prolato ære astitit. Poëta Ennius quum dixerit in Achille Aristarchi significat clypeo ante se protento. Quod ipsum in vulgatioribus istis exēplaribus neu-

tiquam

tiquam comperies. Voluit autem Plautus argumentum fabulæ ex Ennii tragœdia transferre in Pœnuli prologum. Qua in re complures variè differunt, sed nullis (quod sciam) probis ac receptis autoribus.

Perlepida historia de Phryne meretrice, & Praxitele: & quo commento vsa sit in explorandis Praxitelis operibus, quæ absolutiora forent. CAP. X.

SAtis lepida, & perurbana historia refertur de Phryne meretricula, quo commento atque arte vsa sit in explorandis, cognoscendisq; Praxitelis operibus, quæ ab autore ipso haberentur in summo pretio. Nam quum Praxiteles illius formam incredibili amore deperiret, eiq; polliceretur se concessurum, quod illi opus pulcherrimum videretur: sed ea conditione, vt nihil dicente illo, quodcunque vellet pro suo iudicio eligeret: Phryne puerum instruit, qui opportune accurrens, nuntiat officinam ipsam Praxiteles magno incendio correptam, ac iam pleraq; opera flammis absumpta. Ad hæc Praxiteles extemplo ad officinam se prorsipiens, Et simul actum est, inquit, de meis omnibus laboribus, si Satyrus, & Cupido concremati sunt. Tum Phryne: Mane, inquit, & bono animo sis. Nihil tibi ignis obfuit. Quo dolo victus Praxiteles, quæ forent operum absoluti-

tissima professus est. Phryne autē Cupidinem delegit. De quo cùm à Poëtis Græcis plurima afferuntur, tum à Pausania in Atticis. Neq; illud omiserim, factam fuisse à Praxitele imaginem meretricis lætantis, quā putarunt nonnulli Phrynen esse, quòd in ea deprehenderent amorem artificis, & mercedem in vultu meretricis. Quæ res cum ab aliis, tum à Plinio refertur.

De doctrina Ioannis Scoti: & quàm sæuissima cęde ab ingratissimis discipulis interemptus fuerit. CAP. XI.

N*Otum est ferè omnibus, quàm egregia eruditione, clarissimoq; ingenio præstiterit Ioannes Scotus in rebus diuinis: vt qui omnem Christianæ theologiæ disciplinam maximo studio coluerit. Qua in re illud mihi visum est adnotatione dignum, quod in Gallorū annalibus legitur de sæuitia discipulorū in eū ipsum, atq; incredibili immanitate. Is enim Scotus, quum fortè in Britannia Christianæ religioni se dicasset, atq; discipulos aliquot (vt fit) erudiret: factum est vt illi contra præceptorem conspirarent, graphiisq; assumptis, illum sæuissimè interimerent. Quo scelere nihil atrocius, aut flagitiosius dici potest. Idem Ioannes Græcas literas calluit, quæ illis temporibus magna ex parte amissæ fuerant. Hinc*

Hinc Francorum rex Carolus (qui Caluus est appellatus) quum Christiana theologiæ studio teneretur, Ioanni Scoto mandauit, ut Dionysij Areopagitæ libros, qui de sacra Hierarchia scribuntur, Latinitate donaret. Quod ipsum pro officio suo erga regem accuratè absoluit, etsi maiorem diligentiam, quàm elegantiam tali opere indicauit.

Verba ex epistola Octauij Augusti relata, de luxu & mollitie Mecœnatis: & quã impudenter, atque inscitissimè ab imperitis depruata sint. CAP. XII.

CElebrantur epistolæ aliquot diui Augusti ad C. Mecænatem, in quibus uiri mollitiem atque fluentes delicias pereleganter & uenustè irrisit: sicuti in his etiam uerbis apparet, quæ Auienus in cœnis Macrobianis retulit. Vale Mecœnas mel gentium, ebur Hetruriæ, lasar Arretinum, adamas Supernas, Tyberinum margaritum, Cilneorum smaragde, iaspi figulorum, berylle & carbunculum Porsenæ. Ita enim legere oportet, quod & ueteres codices docent. Quibus uerbis ab Augusto insinuatur Mecœnatem ipsum permultis Italiæ populis gratum fuisse: quanquàm hoc loco magis id affertur, ut effœminatum, atq; mollissimũ hominem argueret. Id ipsum eò libentius putaui obseruandum, quòd in quibusdam commentar

mentar

mentarijs Annij Viterbiensis, qui pleraque omnia impudentissimè confinxit, deprauari hæc video: & asar, pro eo quod est lasar: & figulos pro Poëtis exponi tam omnino inscitè, quàm improbè atque insolentissimè: quum nihil dici absurdius, atque ineptius possit. Augustus enim Mecœnati illudens, affectatas illius cacozelias lepidissimè incessebat: vt qui consueuisset eius myrobrechos (vt inquit Suetonius) ac cincinnos in scribendo persequi, & imitando per iocum irridere. Quocirca perurbanè ipsum vocat mel gentium, Hetruriæ ebur, & Arretij lasar. Anneus quoque Seneca discinctum Mecœnatem, eiusq; mollissimas delicias, & portentosam orationem appellauit: quod alibi diximus.

De impia & vanissima superstitione Templariorum: & quomodo à Clemente Pontifice Max. abolita fuerit, non iniucunda cognitio. CAP. XIII.

DE Templarijs hæreticis, eorumq; disciplina: & insigni flagitio complura referuntur in quorundam annalibus. Nos pauca quædam de his pro tempore adnotabimus. Fuerunt igitur anno post Augusti Imperium circiter millesimo & trigesimo in Solymis ciuitate: qui sub prætextu religionis Templarios se nominarunt, breuiq; tempore tantum nominis atque fidei obtinuerunt, vt præter ingentes

diuitias, quas cumularunt, templa etiam variis regionibus atque urbibus adepti sint. Eaq; ratione Templarios quidam putant fuisse appellatos, quòd in templis frequentes atque assidui versarentur. Hi autem pro insita hominum libidine, tanta animi insolentia ac peruersitate elati sunt, vt Christi sacris impudentissimè abdicatis, in flagitia quadam, atque fœdissimam falsitatem diuerterint. Traditur enim eos simulacrum quoddam summo artificio composuisse, cui hominis cutem superinduxerant, eidemq; binos præfulgentes carbunculos sub ipsa fronte collocasse, qui vice oculorum promicarent. Quodsi quis tali factioni nomen dabat, primò ad hanc statuā perductus erat, ordinemq; & vitam Templariorum perdiscebat. Qua in re illud in primis cautum fuit, vt abnegata Christianæ veritatis religione, ac reiecto sanctissimæ Crucis vexillo, sacra ritè per agerent. Morientium præterea cadauer in cineres adactum, cæteris in potum conferebant: qua potione firmiores, atque constantiores se futuros putabant. Eos verò, qui ex Templariis, virginisq; coniugio fuissent nati, subiecto igne torrebant, simulq; ex humore deliquato suum simulacrum perungebant: quò maiorem decorem atque religionem probarent. De his sacerdotibus & illud notatum est, quòd amore masculorum fœdissimo tenerentur. Quocirca creditur

ditur fuisse tam nefariũ scelus detectum, atque in Viennensi concilio damnatum, asserente hoc Pontifice Maximo Clemente, qui Benedicto successit. Nam eo tempore quicunque ex Templarijs deprehensi sunt, propter impiam atque scelestam disciplinam concremati fuerunt: quæ trecentis propemodum annis perdurauit, non sine maxima bonorum calamitate.

Tertulliani verba exposita de Curio aleatore: & quàm nobilis tradatur fuisse in talari ludo, ex Marco Cicerone, Pædiano, & aliis. CAP. XIIII.

IN libro Tertulliani, quẽ de Pallio inscripsit, mentio habetur de Curio aleatore his verbis: Taceo Nerones, & Apicios, & Ruffos: dabo autorem Tacitum impuritatis Scauri, & alea Curij, & vinolentia Antonij: & memento interim istos ex multis togatos fuisse. Quo loco dubitari video à plerisque de ipsius Curij alea. Sed ne quis in hoc perquirendo nimium fatigetur, sciendum est, Curium hunc fuisse virum quæstorium, ac satis nobilem temporibus M. Tullij, cuius aleam & eruditionem in talis Poëta etiam Caluus celebrauit. Cicero in oratione, quam habuit contra C. Antonium, & L. Catilinam competitores, Licinium gladiatorem & Q. Curium accusat, vt homines flagitiosos. Quocirca Pædianus Asconius eundem Curium notissimum aleatorem vocauit: qui

postea, inquit, damnatus est. Caluus autem Poëta elegantissimus tali versiculo aleatorem Curium demonstrat:

Et talis Curius pereruditus. Vt ab eodem Asconio traditur.

Quid significent hæ voces, hoc est, Tricones apud Iulium Capitolinum: & Lymphiones in epistola Phlegontis liberti: ac de Lympholentis nonnihil. CAP. XV.

IN historia Iulij Capitolini verba hac leguntur de Vero Imperat. Fertur & nocte perpeti alea lusisse, quum in Syria contraxisset id vitium: atque in tantum vitiorum Caianorum, & Neronianorum, ac Vitellianorum fuisse æmulum, vt vagaretur nocte per tabernas, ac lupanaria, obtecto capite, cucullione vulgari viatorio: & commisceretur cum triconibus, committeret rixas, dissimulans quis esset, sæpeq; afflictum liuida facie redisse, & in tabernis agnitum, quum se absconderet. Quòd autem dixerit Verum Imperatorem triconibus se commiscuisse, ac temerè inseruisse: videtur eos homines Tricones intelligere, qui Gerrones à veteribus, seu rixatores dicuntur: quales ij sunt, qui contentiones ac rixas auidius consectantur. Id ex Satyris Poëta Lucilij assumptum est, qui primus (vt puto) ab intricando hanc vocem deflexit. Carmen Lucilij id est ad Panætium:

Cotta

Cotta senex Crassi pater huius Panæti
Magnus fuit triconum: idem manus soluere nulli
Lentius. Quo loco Tricones Nonius accipit pro morosis hominibus, & ad quanque rixam paratis. Lymphiones autem pro ventosis, & furibundis quidam exponunt: qua voce Phlegon Hadriani Imperatoris libertus est vsus, in epistola ad Seruianum ter Cos. in qua omneis Aegyptios refert cuiusque artis Lymphiones videri: hoc est (vt ego existimo) discursantes, atque satagios: cum podagrosi (vt inquit) & chiragrici homines habeant, in quo se maximè occupatos ostendant. Quod apud autorem Vopiscum comperies in vita Aug. Saturnini. Quidam Lympholentos pro eodem accipiunt, seu (quod idem est) Nympholentos, quasi furentes & debacchantes: quos Græci frequentes Nympholeptos appellant, vt à Sexto Pompeio exponitur, qui paulò tamen ieiunius etymon huius vocabuli explicauit.

Quis apud veteres Aegyptios maximus omnium Deus haberetur, qualiq; imagine sit ex oraculo Serapidis celebratus.

CAPVT XVI.

QVis apud veteres Aegyptios Deus deorum fuerit habitus, qualiq; effigie: id ipsum ex celebri oraculo seruari potest, quod à Serapide Aegyptiorum Deo prolatum tradi-

tur: cum Nicocreontes Cypriorum tyrannus paulò curiosius hoc indagaret. Sic enim Serapis commonuit, eum suprà cætera omnia pro maximo numine habendum atque venerandum, cuius caput cælum foret, venter maria, pedes terra, aures in ipso æthere locarentur, oculi præfulgentes, clarissimum Solis lumen. Sed est apponendum oraculum suis versibus, quò melius considerari, atque clarius possit innotescere:

εἰμὶ θεὸς τοῖος δὲ μαθεῖν οἷον κ᾽ ἀγὼ εἴπω,
Οὐράνιος κόσμος κεφαλὴ, γαστὴρ δὲ θάλασσα,
Γαῖα δὲ μοι πόδες εἰσὶ, τὰ δὲ ὄυατ᾽ ἐν αἰθέρι κεῖται,
ὄμματι τηλαυγὲς, λαμπρὸν φάος ἠελίοιο.

Quod à Vectio Prætextato relatum est in cœnis Macrobianis, cùm de Iside, & Serapide disserit. Romani autem paulò tardius in urbem acceperunt Serapidis numen: etsi magno cultu atque veneratione quidam principes eum prosequuti sunt. Templum ipsius in regione urbis nona (quæ circus Flaminius dicitur) locatum fuit: quo loco & Isæum, & Mineruam Chalcidicam fuisse constat: ut à Publio Victore traditur.

PET

PETRI CRINITI DE HONESTA DISCIPLINA

*

LIBER XXV.

Qui maximè homines comitiali morbo vexentur: & quibus argumentis hoc agnoscatur, ex L. Apuleio, & aliis. CAP. I.

ET ARISTOTELES *philosophus, & medici aliquot asserunt, eos maximè homines comitiali morbo teneri, qui atra bile vexentur, & ingenio ac doctrinis excellant: quod in quæstionibus physicis copiosè ab Aristotele probatum est. Sed visum mihi hoc loco exempla quædam referre, quibus probari possit, eos plerunque homines comitiali morbo affectos, qui & ingenio summo, & animi magnitudine præstiterint. Neque ob aliam causam medici Herculeum appellarunt, quàm quòd ille infestaretur tali ægritudine. Iulius Cæsar extrema iam ætate animo repentè linqui consueuit, atque etiam per somnium exterreri. Comitiali quoque morbo (vt est autor Suetonius) bis inter*

res gerendas correptus est. Sed & Plotinus Philosophus insignis (cuius libros digeßit Porphyrius in nouenarios) eodem morbo laborauit, ut in Græcorum commentarijs legitur. Mitto alios complureis, qui apud autores memorantur. L. verò Apuleius in oratione ad Claudium proconsulem, non modò hunc maiorem morbum vocari ab antiquis tradit, sed etiam diuinum ac sacrum: quòd in rationalem maximè partem, quæ longè sanctißima est, desæuiat. Quocirca religiosum fuit apud Romanos, eo tempore cum populo agere, quo morbo comitiali quisquam in senatu opprimeretur: à qua superstitione denominatum esse Comitialem morbum Grammatici existimarunt. Hinc illud carmen apud A. Serenum:

Est subiti species morbi, cui nomen ab illo est
Quòd fieri nobis suffragia iusta recusat.
Sæpe etenim membris atro lāguore caducis
Concilium populi labes horrenda diremit.
Ipse Deus memorat dubia per tēpora Lunæ
Conceptum: talis quem sæpe ruina profudit.

Inter alia verò eius morbi indicia, hæc à nostris medicis referuntur: Cùm caput grauedine oppressum est, ceruix obtorpet, tempora ipsa velut ictu quodam pulsantur, aures tinnitum emittunt, in labris rorem quendam & spumā reddunt, ac subinde oculos circunducunt. Illi autem sanari ægrius atque difficilius dicuntur

tur, quibus dextera partes magis afficiantur. Quod etiam Aristoteles probat, vt Hippocratem & Galenum mittamus, qui libros integros de hoc morbo composuerunt. Neque illud ignoratur, Liuium Drusum (qui tribunus plebis fuit) cùm tali morbo laboraret, Anticyram contendisse, & in ea insula assumpto Elleboro conualuisse: quod à Gellio seruatum est in Atticis noctibus ex historia C. Plinij. Sola autem coturnices in omni animantium genere præter hominem comitiales habentur, vt ab antiquis est adnotatum.

De nominibus veterum auspiciorum, ac de illorum superstitiosis obseruationibus, ex antiquis Grammaticis.

CAPVT II.

DE auspicijs veterum complura à M. Tullio, Augustino, & alijs referuntur, cùm ea ferme omnia Romani auspicato perficerent quæ ad publica & priuata officia pertinerent. Inter alia & hæc apud autores nominantur, hoc est, Cælestia, Pedestria, Solistima, Canaria, Pestifera, Caduca, Piacularia: item cliua & Inebra, quæ fieri aliquid inhiberent, quoniam veteres ferè cuncta ardua & difficilia consueuerunt Cliuia appellare, vnde & Cliui pro locis arduis dicuntur. Cælestia vocarunt, cùm tonitrua, vel fulmina ederentur: quo tempore nefas habitum est apud Romanos agere

quicquam cum populo: & ob eam causam Iouem Elicium, tonantem, & fulguratorem in Hetruscorum libris nominarunt. Pedestria verò pro illis accepta sunt, quæ ex vulpe (vt inquit Festus) lupo, serpente, equo, cæterisq; quadrupedibus redderentur. Solistima, quæ ex tripudijs gallinaceorum, vt alibi diximus. Canaria item, quòd in illis rutilæ canes immolarentur, quæ sacra pro frugibus fiebant cōtra vredines, atque sæuitiam caniculæ sideris. Pestifera, in quibus cor ipsum in extis, aut caput in iocinore non extitisset. Caduca, cùm in templo aliquid decidisset, in quo exauguratio facta diceretur: quod accidebat, si quando in augurando virga augurātis è manu decidisset: quâ contemplari, & auspicium capere mos fuit. Piacularia, ex quibus tristia & ominosa portendebantur, cum hostia profugisset ab ara, aut percussa mugitum dedisset, aut in aliam partem corporis, quàm oporteret, concidisset. Mitto nunc Oscinia et Regalia, de quibus cùm ab alijs agitur, tum à Festo Pompeio. De ijs auspicijs, quæ per acumina fiebant, non satis hactenus mihi compertum: etsi M. Cicero in libris de diuinatione hæc celebrat. Bellicam rem (inquit) maiores nostri nisi auspicato administrari noluerūt: quāquàm multi anni sunt, cum bella à Proconsulibus & Proprætoribus administrantur, qui auspicia nō habent. Itaq; nec

nec amnes transeunt auspicato, nec tripudia auspicantur: nam ex acuminibus quidē (quod totum auspicium militare est) M. Marcellus quinquies Cos. totum omisit: idem Imperator & augur optimus. Soliti autem sunt veteres augures quinq; signorum genera in auspicijs obseruare, hoc est ex cælo, ex auibus, ex tripudijs, ex quadrupedibus, & ex diris: quòd à Festo Pompeio diligenter exponitur, ex commentarijs Verrij Flacci.

Quanta fuerit Esdræ sacerdotis eruditio: & quàm mirifica eiusdem memoria in ordinanda atque componenda Hebræorum philosophia, ac de Cabala etiā nonnihil ex verbis Pici Mirādulæ. CAP. III.

D*E Esdra Hebræo relatum id est, dignum prorsus memoria atque obseruatione, eundem tam egregia ac singulari eruditione præstitisse in legibus atque disciplinis omnibus Hebræorum exponendis, vt vniuersas eorum doctrinas in memoria habuerit. Eundem præterea Iudæorum literas immutasse, ne cum populis Samariteis cōgredi possent: ac volumina illa sacra theologiæ digessisse, eoq; ordine condidisse, quo imperante mox Philadelpho in Græcam eruditionem sunt à* LXX. *interpretibus cōuersa. Quod & Hieronymus, alijq; veteres ita probant, vt inter admiranda, atq; insignia Hebræorum referant. Neque sunt*

ſunt omittenda hoc loco, quæ à Pico nuper Mirandula audierim, cùm ſacra hæc apud Hebræos diligētius atq; curioſius indagaret. Diuina legis interpretatio, inquit, quam Moſes ab ipſo Deo accepit, ſubinde per animos reuelata eſt, & Cabala appellata: quod idem eſt apud Hebræos, quod apud nos ſciētia ſecretior: ob eam ſcilicet rationē quòd illam doctrinam non per literarū monumēta, ſed ordinarijs reuelationū ſucceſsionibus alter ab altero, quaſi hæreditario iure, ſuſciperet. Sed poſtquàm Hebræi à captiuitate Babylonica per Cyrum reſtituti ſunt, & inſtaurato templo, ſub Zorobabele ad legem ſubſtituendam animum adiecerunt: Eſdras tum præfectus Eccleſiæ, poſt emendatum Moſis opus, cum intelligeret per exilia, cædes, fugas, captiuitatem gentis Iſraëliticæ, inſtitutum à maioribus morem tradendæ per manus doctrinæ ſeruari non poſſe: futurúmque vt ſibi diuinitus indultæ cæleſtis doctrinæ arcana perirent, quorum commentarijs nō intercedentibus durare diu memoria non poterat: conſtituit vt conuocatis, qui tunc ſupererant, ſapientibus, afferret vnuſquiſque in medium, quæ de legis myſterijs memoriter tenebat: adhibitisq; notarijs in LXX. volumina relata ſunt: quoniam totidem in Synedrium ſapientes conuenerant. Quæ de re qui minus fidei mihi habent, Eſdram ipſum

audia

audiant ita loquentem: Exactis X L. *diebus loquutus est altissimus, dicens: Priora quæ scripsisti propalam pone, vt ea vniuersi legant. Nouissimos autem* L X X. *libros conseruabis, vt eos tradas sapientibus de tuo populo. In his enim vena intellectus continetur, & vera sapiẽtiæ fons, & scientiæ flumẽ: atq; ita feci. Hi sunt, inquit Picus,* L X X. *libri scientiæ Cabalæ, in quibus meritò Esdras venam intellectus, id est, ineffabilem de altissima diuinitate theologiam, sapientiæ fontem, de intelligibilibus, angelicisq; formis absolutam metaphysicen, scientiæ flumẽ, id est, de rebus naturalibus firmissimam philosophiã esse, clara in primis voce pronuntiauit. Hi libri, cùm summa diligentia, & incredibili studio à Xysto* IIII. *Pont. Max. essent perquisiti, curauit vt in publicam nostræ religionis vtilitatẽ Latinis literis mãdarentur: quod ab eo propter importunũ obitũ absolui nõ potuit. Nostra verò ætate in tanto pretio atq; religione habẽtur apud Hebræos, vt neminẽ liceat nisi quadraginta annos natum eos attingere: mirumq; est quàm Cabalæ ipsius doctrina Christianis decretis cõsentiat: quàm eadẽ locis multis cõperiuntur, quæ apud Paulum ferè, Dionysium, Hieronymum, Augustinum, & alios nostræ religionis principes leguntur. Hactenus Picus: quæ mox in suum opus retulit, vir vnus ætate nostra, qui pro-*

pter

pter multiplicem rerum, doctrinarúmq; sciẽtiam cum omni antiquitate comparari posit.

Quid sit apud Iureconsultos Præscriptio quinq; pedum in finibus regundis, ac M. Ciceronis verba exposita in libris de legibus. CAP. IIII.

QVæsitum est superiori ætate à viris doctioribus: quidnam in iure nostro ciuili Præscriptio quinque pedum signaret, qualisq; foret in ea intellectus. Quam rem Laurẽtius Valla, & alij complures, cùm nõ satis perciperent, hac vna se ratione defendebant, quod Ioannes Baialardus, inter eos, qui ius ciuile profitentur, vir consultissimus, ingenuè affirmarit, se illud ignorare. Nos autẽ minimè ab re futurum existimamus, si totum hoc nostra diligentia exponatur. Sciendum igitur sumptum id ex XII. tabulis fuisse, in quibus quinque pedes habiti sunt inter vsucapiones: & si in Digestis ipsis Iustiniani Imp. præscriptio quinque pedum sublata est, sicuti alia permulta, quæ propter nimiam vetustatem abolita fuerunt: vt à Sex. Cæcilio Iurisc̃osulto traditur. Sed actionem hanc quinque pedum ex legibus Solonis in XII. tab. transtulerunt: in qua controuersia haberetur de finibus, si quando spatium quinque pedum intercessisset. Ita enim cautum fuit à Solone, vt est autor Plutarchus, de iure vsucapionum:

Si

Si quis in agro aliquid plantarit, quinque pedes à vicino abesto:
Si ficum, vel oleam, pedes nouem abesto.
Quoniam istiusmodi arborũ radices longius proserpunt, damnúmque ob id, ac perniciem finitimis afferunt. Caius quoque Iurisconsultus legem Solonis citat in finibus regundis, ad hunc propè modum:
Si qui sepem, vel maceriem ad alienam regionem effoderint, limitem ne excedunto:
Si murum, pedem vnum: si domum, pedes duos relinquunto: Si sepulcrum aut foueam, quantum sit altum, tantundem relinquunto:
Si puteum, passum: si oliuam aut ficum, nouem pedes relinquunto:
In cæteris arboribus quinq; pedes seruãto.
Hinc Cicero pereleganter & eruditè iocatus est in legibus, cùm dixerit, se non permissurũ depasci possessionem academiæ à Stoicis: quoniam vsucapionem, inquit, XII. tabulæ intra quinque pedes esse voluerunt, quòd in finibus tantum dissentirent, in cæteris omnibus optimè conuenirent. Iulius Nypsus de hac re meminit in libro ad Celsum, quem de mensuris agrorum composuit. Quinque pedum, inquit, præscriptione summota finalis iurgij vel locorum libera peragatur intentio. In quo Theodosij, & Valentiniani Imperatorum epistolas citat, ex quibus tolleretur istiusmodi actio

in reg

in regundis finibus.

Quæ foret in libris pontificũ dea Tutulina:& de sacerdotibus Tutulatis in Saturnio carmine diligenter notatum.

CAP. V.

IN veterum libris, qui Pontificales appellati sunt, mentio inuenitur de Tutulina dea, cuius nomẽ, vt interpretatur M. Varro, à tutãdo deductum est. Itaq; de poëta Ennio legitur, illum Tutulinæ loca habitasse, vt à Porcio scriptũ est. In magno cultu & religione fuit, adeo vt piaculum haberetur, si quis eã fortè inauspicato appellasset. Proinde sic adnotatum est in antiquis sacris:

Obseruanto ferias si quis Salutem, Semoniam, Setiam, Segetiam, Tutulinam inauspicato nominaßit.

Refert Augustinus eius numen tutandis frumentis præfuisse: vt Nodinam, Patelenam, & Hostilinam, de quibus commodè diximus. Sed & sacerdotes Tutulati ob eam rationem vocati sunt, quòd in sacris capitibus, ceu mitram habere consueuissent, quæ Tutulus diceretur, quod etiamnum Christiani sacerdotes ferè custodiunt. Matres quoque familiâs conuolutos ad verticem capitis crines tutulos dixerunt, vt Varro asserit, qui Saturniũ carmen exponens, de Argeis atque Tutulatis copiosè disser

disseruit. Quæ in re Sex. Pompeius videtur dissentire, qui Tutulum pro ornamento capitis Flaminicarum accepit, quod innexa crinibus purpura in verticem extaret. Hinc Tutuli milites, & Tutanus deus nobilis, quem omnes mortales (vt inquit Varro) labore affecti inuocarent: quòd ijs præsidium atq; opem afferret. Tutelares item dij, qui Lares, Patrij, & Magni dicti sunt: Tutelariúmque sacra veterum annalibus celebrata: in quibus patrocinium & salus vrbis, velut à certis numinibus, rogabatur. Fulgentius Tutulum pro pallio exposuit, quo Rom. sacerdotes caput obnuberent, cùm in sacris versarentur, in quo Varronis ac Numæ testimonium citat. Vnde & illud inquit Vergilianum:

Et capita ante aras Phrygio velabat amictu.

Lapidare, & Lapidationes vario significatu intelligi: & quid item Lapidescere, & Lapire sit. CAP. VI.

MVltiplex ac diuersa significatio est in ijs verbis, quæ lapidare, & Lapidationes dicimus. Nam de cælo lapidatum inter prodigia legimus, pro eo quod est, lapides pluisse, vt apud autores frequenter comperies. Hinc illud apud C. Suetonium de Germanici Cæs. obitu. Quo defunctus est die, lapidata sunt templa, subuersæ deorum aræ, lares à qui-

busdam familiares in publicum abiecti. Lapidationem verò factam in aliquem intelligere debemus, cum in eum lapides coniecti sunt: quod ipsis principibus Romæ alicubi accidit, vt conspiratione facta, impetum, atque lapidationes contra eos populus faceret. M. Tullius hoc verbo vtitur locis multis. & in gestis Clodij: Marcellinus, inquit, cùm grauiter quæstus esset de Clodianis incendijs, trucidationibus, lapidationibus, sententiam dixit. Macrobius autem vt interdum audacior, nimiúsque nouitatis affectator, paulò durius, Lapidare pro incessere, & notare vsus est. Nam cùm de Laberij poëtæ mordacitate differit, eiúsque versiculis in C. Cæsarē: Vniuersus, inquit, Romæ populus ad vnū Cæsarem oculos & ora conuertit, notantes eius impotentiam hac dicacitate lapidatam. Dicuntur etiā Delapidata itinera, quæ lapide strata sunt, vt à Sex. Pompeio traditur: sicuti Dilapidare, pro expugnare, & deperdere. Elapidare apud Plinium, pro eo quod est lapides eximere. Lapidescere verò apud eundem nihil est aliud quàm obdurescere, & in lapidem conuerti: quod Græci λιθοῦσθαι dicunt. In flumine, inquit, Silere vltra Surrentū, nō virgulta modò immersa, verùm & folia lapidescunt. Quæ figuræ sunt: notescunt, felinescunt, caulescunt, virescunt, opulescunt, lutescunt: & alia generis eiusdē, quibus maximè

trad

traditur delectatus Furius Antias: etsi à Cesellio Vindice accusatur, quòd in his Latinam linguam dedecorauerit. Apud C. Plinium sæpe idē comperies: quod illi necessariū fuit in tam varia rerū historia, ac multiplici naturæ opere describendo. Insolentius verò Pacuuius Lapire dixit, pro rigescere, in Tragœdia:

Lapit cor cura, ærumna corpus conficit.

Quod ipsum & Nonius diligēter obseruauit.

Quo nomine apud veteres Manna diceretur: ac de illius vsu, & cognitione apud medicos: tum de Manna thuris nonnihil.

CAP. VII.

PAulò antè accidit vt Venetijs agerē, atque in sermone (vt fit) hominum doctiorum adessem: inter quos bilem mihi mouit, ne risum dicam, quorundam medicorū inscitia: qui, cum de Manna mētio haberetur, pari improbitate atq; ignorantia asseuerabant, non multis antè seculis, neq; ante Galeni ætatē ad nostros inuectam fuisse mānam: quod à vero maximè dissidet. Siquidem mannæ vsus (vt nostri vocant) vel Tiberio Cæs. imperante à medicis probatus est: tametsi alio nomine Romani autores eā appellant: vt in plerisq; alijs contigit, quæ ad vsum vitæ pertineant. Astipulatur huic sententiæ Cor. Celsus, qui curari quædam hulcera tradit, si perungantur melle addito rore Syriaco, aut amaris nucibus. Quo

loco Syriacũ rorẽ pro eo intelligi oportet, quod à nostris medicis Mãna, Hebraico nomine vocatur: cuius humor, vt constat, Syrijs olim populis celebratus est. De quo cùm plures, tum Dioscorides copiosè ad Arium scribit: Mannã referens, quæ ἐνκόνδρος dicitur, probari in Libano cãdore præcipuo, eamq́; adulterari, si addatur resina ex pinu, vel tenuissima siligo, quã γύρυν appellat. Sunt qui in Papinio poëta de mãna intelligant, quo loco Palæstinos & Hebræos liquores nominat. Orpheus vates & hãc inter Thymiamata refert. Mitto Galenũ & alios medicinæ autores, qui nobis hac in re patrocinantur. Nostris temporibus ea maximè in pretio est, quam Calabrensem vocant, cuius commendatio habetur, si albicans & friabilis sit. Neq; desunt, qui hãc Syriacæ præferãt. Minimè autẽ me præterit, vel in ipso thure mannam dici à Plinio, & alijs, micas thuris, quæ elisæ sunt. In thure, inquit Plinius, elisas concussu micas mannam vocamus. Quod & Barbarus Hermolaus nõ ignorauit, vir in perquirẽda omni antiquitate diligẽs & accuratus.

Quæ habita sit apud veteres autores minor mulcta, & maxima, ac de mulctandis iniuriis, ex XII. tabulis diligenter obseruatum. CAP. VIII.

APud eos autores, qui ius ciuile profitentur, complura ac varia de antiquorum pœnis

pœnis tradũtur: ſed hoc loco illud adnotãdum existimo, quod à Grammaticis ſeruatũ eſt de Minore mulcta, & Maxima. In XII. *igitur tabulis viginti quinq; aſſes illi appellati ſunt, ad quos mulcta hac minor pertineret: quòd intuliſſent alicui iniuriam. Quo circa ſic in* XII. *tabulis ſcriptum fuit:*

Si qui iniuriam alteri faxit, XXV. *æris pœna ſunto.*

Tunc enim ſinguli aſſes librarij erant, quos S. P. Q. R. in vſu haberet: vt à Sex. Cæcilio Iuriſconſulto aſſeritur. Neque me latet, paulò mox hanc legem de vigintiquinque aßibus fuiſſe abolitam, & à prætoribus reiectam, iudicéſque additos recuperatores, qui damnum illata iniuria vindicarent: quod & Q. Labeo retulit, vt à Gellio in Atticis commentarijs ſcribitur. Notum præterea eſt, quòd & ijs literis ſignarentur, qui tali pœna eſſent damnati:

V. Q. A. L. C. S. hoc eſt,

Vigintiquinque aſſes legitimè condemnati ſunto. De Maxima pœna, quæ ſumma & ſuprema dicitur, ſcriptum eſt à Pompeio in hunc modum: Mulctam maximam veteres il lam vocarunt, quæ trium milliũ & XX. *aßiũ foret. ſiquidem nefas habitum eſt, quenquam pluris quàm* XXX. *bobus, & duabus ouibus mulctari. Existimabatur autem bos centußibus,*

bus, ouis decußibus: diuq́; seruatū Romæ fuit per ipsas pecudes mulctare ciuium delicta: in quibus ferè suas diuitias habuerunt: Vnde Pecunia, & Peculium nomen accepit: quod à Columella, & aliis pluribus traditur. Non me præterit hac in re dissentire A. Gellium, qui minorem mulctam ad vnū ouem referri scribit, ex autoritate M. Varronis. Cùm citatus, inquit, est reus, neque respondit, excusatus nō est. Ego ei vnum ouem mulctam dico. De pœnis verò in hunc modum Cicero: Octo, inquit, pœnarum genera in legibus continentur: hoc est, Damnum, Vincula, Verbera, Taliones, Ignominiæ, Exilia, Seruitutes, & Mors. De quibus anno superiore, cùm Ferrariæ agerem in palatio Herculis principis, permulta disserui cum Pandulpho Collenuccio Iurisconsulto, qui ætate nostra veteres omnes disciplinas studio ac diligentia singulari prosequitur.

Quàm sit fugienda illa Respub. in qua magis diuitiæ, quàm virtus æstimentur: & quòd homines prædiuites damnosiores plerunque sunt in ciuitatibus: ex verbis Ioannis Canaccij. CAP. IX.

PLato philosophus, & alij veteres copiosè disserunt, quàm sit calamitosa illa ciuitas, atq; detestabilis, in qua plures, & ampliores honores diuitijs habentur, quàm virtutibus.

bus. Quoniam vbi diuites atque locupletiores Imperium habent, cæteri omnes non modò contemnuntur, verùm etiam iniurijs plerunque, & iniquißimis contumelijs afficiuntur. Neq; enim respiciunt ad æquitatem, & rationem, cū tales in regenda ac moderādā ciuitate versantur: sed affectibus, atq; libidine ducuntur. De quo egregiè nuper & grauißimè disputauit Ioānes Canaccius, vir vnus (quantū equidem video) præclaris moribus, & excellenti virtute insignis. Turpe est, inquit, cū in proba ciuitate, beneq; instituta magis cōceditur improbis voluptatibus, quā bonis disciplinis: sed illud in primis turpißimū, cū viri sapientes, & qui optimis consilijs præstant, à diuitibus occupantur ac velut facta conspiratione reijciuntur. Nam ingentes, nimiaq; diuitiæ in libera ciuitate luxum primò, & libidinē, deinde ambitionem atque scelera pariūt. Proinde, inquit, minimè imprudenter factum ab ijs est, qui decretis, atq; legibus statuerunt in suis ciuitatibus, ne qui ciues maiorē censum, quàm par videretur, poßiderēt. Quæ res quandiu obseruata est, optimè consultum existimatur humano generi: felicioresq; illæ vrbes, atq; firmiores habitæ sunt, in quas auiditas ista cumulandæ pecuniæ tardius deuenerit. Sed in ciuitate, inquit, nostra si quē fortè volumus cognosse, primū hoc rogamus, quātū habet, quā lo-

cuples est, quantis opibus ac diuitijs excellit: neminemq́ existimamus habere prudentiā, aut praestare ingenio praeter hos homines, qui magnis largitionibus, & ambitiosis sumptibus sese ampliores, clarioresq́ demonstrant. Quò fit, vt quaestum pro innocentia, pro virtute diuitias, pro sapientia aurū habeant. Quod ab ipsis Academicis probatur, qui diuites plerunq́ malos esse referunt, atq́ alijs perniciosos: quoniam caeteros omnes despiciunt, cùm ad auri fulgorem, quasi ad veram felicitatem, omnem vitae cursum atq́ industriam dirigūt. Hactenus Canaccius. Qua in re Euripidis poëta carmen adscribendum est, quod ab eo sub auari diuitis persona refertur:

Sine me vocari pessimum, vt diues vocer.
An diues, omnes quaerimus: nemo, an bonus.
Nō quare, & vnde quid habeas tātū rogāt.
Vbiq́ tantus quisq́, quantum habuit, fuit.
Quod esse nobis turpe sit quaeris, nihil.
An diues optem viuere, aut pauper mori.
Bene moritur, quisquis moritur dum lucrum facit.
Pecunia ingens generis humani bonum.
Cui non voluptas matris, aut blanda potest
Par esse prolis: non sacer meritis parens,
Tam dulce si quid venit in vultu micat.
Meritò illa mores caelitum atque hominum mouet.

In

In his Euripides prædiuites homines, eorumq́ insolentiã perreleganter accusat: quorum inanis gloria est, & bracteata felicitas, ut ab Anneo Seneca scribitur.

De oraculis, quæ ederentur in Dodone ex sonitu peluium: & Ausonij poëtæ carmen expositum. CAP. X.

IN epistola poëtæ Ausonij leguntur hi versus ad Paulinum:

Nec Dodonei cessat tinnitus aheni,
Ad numerũ quoties radijs facientibus icta
Respondẽt dociles moderato verbere pelues.

In quibus Paulinum ipsum arguit nimij silentij, cùm omnia quidem animantia, ut inquit, vocem aliquam emittãt: nihilq́ sit à natura constitutum, in quo nõ reddatur aliquis sonitus: ut in sistro, cymbalis, ac peluibus Dodonais. Vt autẽ hoc intelligatur de sonitu Dodonæo, legendi sunt Græci autores, qui morem fuisse referunt, uti vaticinantes mulieres ad quercum agerent, quæ in urbe Dodone erat. Qui verò ad capiendum responsum ingrederentur, protinus moueri quercum, ac sonitum fieri credebant. Ibi enim statua visebatur virgam ferens, qua Lebetem, qui propè aderat, percutiebat: ex quo responsum (ut inquit Ausonius) moderatis ictibus pelues referrẽt. Hinc à P. Vergilio Dodonæi lebetes dicuntur. Hoc ipsum de responsis Dodonæis per sonitum, cum

locis multis apud Græcos exponitur, tũ in Suidæ collectaneis. Ausonius pelues posuit quos Græci lebetes nominant. Quod iccirco notandũ fuit, quoniã epistola hac Ausonij à paucissimis adhuc legitur. Neque sunt referenda hoc loco, quæ Herodotus, atq; alij scribunt de Dodonais columbis & oraculis: quoniam nihil ferè pertinent ad explicandum Ausonij carmen.

Quid sit Sonticus morbus, in legibus decemuiralibus, & causa sontica: quóue significatu accipiendum sit Sontire verbũ: ex sententia Iurisperitorum. CAP. XI.

SEx. Cæcilius & alij veteres Iurisperiti, qui XII. tabulas interpretati sunt, morbũ sonticum, pro vehementi & grauissima ægritudine acceperunt. Cassius verò & Venuleius (vt in Pandectis habetur) pro iusto & perpetuo Sonticũ exponunt. quod alicui rei gerendæ impedimento est: proindeq; in militaribus decretis non tenebatur is esse iureiurando astrictus, qui sontico morbo esset affectus: quod apud autorem Cinciũ obseruauit Gellius. Iurabant enim milites, qui scripti erant, se affuturos pro voluntate & imperio Consulis, nisi harumce causa aliqua intercessisset, hoc est, funus familiare, feriæ denicales, Calendaq;, quæ non eius rei ergò in eum diem collata sint, quo is eo die minus ibi esset, morbus sonticus, au-

spic

ſpiciúmue, quod ſine piaculo præterire non licc ret, ſacrificiúmue anniuerſarium. Quæ verba in Atticis noctibus deprauata ſunt. C. Plinius eſt autor, eius lapidis ſuffitu, qui Gagates vocatur, morbum ſonticum, & virginitatẽ deprehendi: definitumq́ eſt à Marco iuris ciuilis legumq́ peritiſsimo, qua in re ſonticus morbus à febri differat: cùm de habendis, probandisq́ iudicijs differit. Apud poëtam Næuium Sontica cauſa pro iuſta & legitima exponitur. Sonticam eſſe oportet cauſam, quamobrem perdas mulierem. Elius Stilo Sonticum exiſtimauit pro noxio dictum: vnde Sontes homines, pro obnoxijs & deperditis: & Sontire verbum (vt refert Pompeius) pro eo quod eſt, in aliqua re obeſſe, & grauiter nocere: quæ tamen vox propter nimiam antiquitatem, atq́ inſolentiam, magis intelligenda eſt, quàm vſurpanda: ne illorũ ingenia ſcribẽdo imitemur, qui ſuis ineptijs ac friuolis affectationibus impudentiſsimè contaminant Latinam eruditionẽ. De hoc ipſo morbo & Perottus Sipontinus diligenter multa perquiſiuit. ne videar eius viri ſtudiũ contempſiſſe, qui de omnibus quidem literis eſt optimè meritus.

De nominibus & poteſtate Deorũ apud veteres, & quàm inanis ac futilis eorum ſuperſtitio foret, copiosè enarratum.

CAP. XII.

MAR. Varro, & alij veteres complura diligenter quæsierũt de Romanis Dijs, eorumq́ potestate: nos hoc loco breui adnotatione quadam colligemus, vt facilius agnosci, atque intelligi possit, quàm friuola, inanis, ac prorsus ridicula fuerit eorum superstitio. Quæ res illorũ studium atq́ commentarios instruere, & adiuuare poterit, qui de antiquorũ sacris, atq́ ferijs scripserunt. Auspicabimur verò à Dijs maioribus, & quasi patricijs, deinceps ad alios accedemus. Iupiter, quem optimũ maximum dixerunt, pro sublimi æthere acceptus est, in quo allegoricè potestatem totius luminis intellexerunt: vnde Lucretius: Diespiter, Elicius, Fulminator & Feretrius vocatur. Iuno pro aëre, quòd elemẽto superiori subditus sit: & ob id Lucinam, Fluonam, Hecaten, Matrem, & Dianam nominarunt. Neptunus ad maria, Pluto refertur ad terram: eosq́ cùm suis coniugibus Salacia, & Proserpina componunt. In focis domesticis Vesta collocatur: in fabrorum fornace Vulcanus, quibus ignea ferè atq́ feruidiora (vt inquit Varro) cõueniũt: sic enim de Vesta in antiquis legibus:

Virgines Vestales ignem foci publici sempiternum custodiunto.

Publicè & priuatim modo rituq́ agunto.

In vaticinijs, atque diuinationibus Apollo, cuius numen atque egregia potestas, cùm ab alijs

alijs multis, tum à Vectio Prætextato describitur in cœnis Macrobij. In emundis vendundisq; mercimonijs Mercurius: cuius festa ob id à mercatoribus magno cultu seruata sunt. In Iano reru principia, ianitores, portitores, messores, ac terminatores. Eunde pontifices multis varijsq; nominibus vocant: vt Geminu, Bifrontem, Quadrifrontem, Patrem Quirinum, Iunonium, Clusium, & Patulcium. In Saliari carmine Deus deorum est appellatus. In Saturno tempora & ætates, cui surculorum insitiones, pomorumq; eductiones, & omne agri colendi disciplinam tribuunt. Quo nomine à Romanis etiam Stercutius creditur dictus, vt est autor Prætextatus, quòd ab eo sit inuentum, vt in stercorandis agris fœcunditas adderetur. Martem, & Bellonam ad conflictus, & cædes referunt: Cererem cum suo Triptolemo, ad frumenta & segetes: Liberum, ad vites, & vineas, quem Bacchu, Bromium, Lenæumq; dixerunt: Dianam, ad lucos, nemora & syluas: Mineruā, seu Pallade ad ingenia, disciplinas & artes: quā Cicero etiam inter patrios deos & vrbis custodes locat. Hactenus de dijs maioribus. Plebei & ignobiles ingentem turbā, ac infinitū quasi agmen conficiunt: vt nihil propè inueniatur in officijs vita mortalium, quin ad aliquod nume retulerint. qua in re probant, quàm ridicula vanitati honores

dicar

dicarent. In his quæ ad hominũ vitam, educationesq́ pertinent, Statilinũ, Statanum, Fabulinũ, Vagitanum, Pilunnum, Picunnum, Cuninam, Leuanam, Ruminam, Edulicam, Potinam, Carnam. Statilinum, & Statanũ, quòd eo tempore pueris præsideant, cum standi, & consistendi potestatem habent. Fabulinum & Vagitanum, cum fandi ac vagiendi auspicium esset. Picunnum verò, & Pilunnum, pro dijs coniugalibus acceperunt, in quorum æde Lectisternia parabantur, vnde pueris vitæ præsidiũ foret, vt à M. Varrone traditũ est. Cuninã, cùm in cunis agerẽt: Leuanã, cuius ope de terra subleuarentur: Ruminam, quòd exugentibus opẽ ferret: nam veteres Rumam pro mamma acceperunt, vnde Subrumi agni, ac Ficus ruminalis apud autores nobileis. Edulicã & Potinã, quòd escã, atq́ potiones exhibeant: Carnã, quod humanis vitalibus præesset, cui sacrum in Cælio monte constitutum fuit. Volupiam, quoq́ & Libentinam propter voluptates & libidines. Ad officia hominũ Adeonam, Albeonã, Volunam, & Volunũ: Vacunam præterea, & Fessoniã, propter vacantes et fessos: hinc apud Horatiũ Vacunæ templũ celebratur. Pelloniã, ad hostes depellendos: Agenoream, Strenuã, & Stimulam, quòd excitarent ad agendum, & excitatos stimularent. Numeriam ad numeros. Quietam ac

Murcidam propter quietem, ac desidiam: quoniam Murcidos (vt ait Pomponius) pro desidiosis atque ignauis habuerūt: cuius templum in Auentino fuit, ob eamq; causam (vt creditur) Murcus est appellatus. Virtutem præterea, Mentem, Honorem, Fidem, Victoriam, Pietatem, Concordiam, pro dijs statuerunt: vt omittamus Metum, Spem, Pallorem, & Febrē, cuius ædes in palatio collocatur. In morbis Angeronam, Orbonam, Prosam, Postuertam: quibus templa constituerunt, vt quisque præcipuè illos coleret, quorum auxilio magis egeret: tanta est ambitiosa mortalitatis socordia. Sentiam, dicendis sententijs: Consum, consilijs præposuerunt. Vnde Consualia, feriæ publicæ, & in circo ludi ad aram Consi, propter raptum Sabinarum. Carmenta ad fata, Camœnæ ad cantus relatæ sunt, quarum ædes in regione Vrbis, quæ porta Capena dicitur. Vitunus, & Sentinus ad vitam & sensus. In coniugijs quoque, menstruis, partu, & funeribus deos confinxerunt: vt Siluanum, Deuerram, Intercidonem, Domiducum, Domitium, Mantunam, Virginensem, Subigum, Premam, Partundam, Populoniam, Menam, Tellumonem, Rusonem, Orcum, quem dixerūt etiam Quietalem, & Naniam, cuius templum fuit extra portam Viminalem. Ad frumenta, & segetes Segetia, Seia, Tutulina, Proserpina,

Nod.

Nodina Volutina, Patelena, Hostilina, Flora, Lactucina, Matura, Runcina, Rubigus, Auerruncus & Spinensis. Segetia, cui segetes ipsae commendantur: Seia, quae satis frumentis opitulatur, antequam è solo existant: Tutulina, collectis atq; reconditis: Proserpina, germinantibus. Nodina, geniculis & nodis culmorum: Volutina, inuolucris illis folliculorum: Patelena, cùm patescunt folliculi, vt spica exeat: Hostilina, cùm segetes nouis aristis coaequantur, quoniam veteres Hostire & hostimentum dixerunt, pro exaequatione: Floram, Lactucinā, & Maturam vocarunt, quoniam florētibus, lactentibus, maturescentibus praesidio sint. Rubigum, ne contrahant rubiginem, qua interdū segetes occupantur: Auerruncum, ne auerruncari vlla tempestate, aut conuelli possint. Runcinam, ad runcationes: Spinensem, propter spinas, & vepres: Pomonam, propter poma, quā magna religione coluerūt: vnde Pomonales flamines, & sacra in pontificum commentarijs tradita. Fructesam propter fructus: Aesculanum, & Argentinū, ab aere & argento. Quocirca diuus Augustinus (vt eorum dementiae illuderet) Aurinum quoq; adiecit.

Ad agros & latifundia Rurinam deam, ruri tribuerunt, Collinam collibus, Valloniam vallibus, Iugatinum montium iugis, Forulum foribus, Cardam cardinibus, Limentinum, ac

Ter

Terminum liminibus & terminis: Vnde Terminalia sacra in Pontificum fastis relata. Palem pastoribus, Empandam paganis, Arculum arculis & capsulis, Lauernam furunculis: qui ob id (vt puto) Lauerniones vocati sunt. Fornacem fornacibus: & hinc fornacalia sacra farris torrendi gratia. Præterea Nundinam, Tanagream, Allocutium, Anteuortam, Matutam, quæ Leucothea dicitur: Larundam, Monetam, Februum, Furinam, Fidium, Larentiam, Mutinum, Alburnum & Inuum, seu Panem cum sua Canna: Maiestam quoque Cloaciniam, Veniliam & Maniam, in cuius honore compitalia essent constituta. Opem Consiuam, Bonum euentum, & Vertumnum, qui Hetruriæ Deus existimatur. In qua deorum colluuione agnoscuntur vrbani, rustici, militares, agrestes, patricij, opifices, funerarij, coniugales, desidiosi, ac frumentarij. de quibus accuratissimè scriptum est à Marco Varrone in libris de rebus diuinis, quos ad C. Cæsarem misit. Nos Augustinum in his Tertullianum, Lactantium, & alios complures secuti sumus, qui ex Varronis thesauris talia collegerunt. Sic autem scriptum fuit in antiquis legibus de ipsis dijs:

Ollos diuos, qui cœlestes semper habiti, colunto:

Ollosq; quos in cœlum merita vocarunt,

Herculem, Liberum, Aesculapium, Castorem, Pollucem, Quirinum.

Et ollis propter quae datur homini ascensus in cœlum,

Mentem, Virtutem, Pietatem, Fidem, Delubra sunto.

Nec vlla vitiorum sacra solennia faciunto.

Certasq; fruges, certasq; baccas publicè libanto.

Quae veterum flagitia, ineptam superstitionem, autores nostri prolato crucis vexillo sic deiecerunt, vt ipsam quidem veritatem non tantum è Cleanthis puteo extraxerint, sed ad communem omnium vtilitatem super montem (vt inquit Hieronymus) collocarint.

Admonitio operis ad legentes.

A*bsoluta sunt ad hunc diem volumina* XXV. *de Honesta Disciplina, in quibus plurimum diligentiae ac laboris posui, quò magis prodessem caeteris, & meo nomini consulerem in tanta studiorum varietate. Et erũt haec veluti subsidia quaedam, quibus memoria reddi instructior poßit, atque locupletior in his omnibus, quae ad vsum viuendi, eruditionémque antiquitatis pertinere videantur. Neque posthac defuturi sumus incœpto operi, iuuandi bonorum ingenia: quoniam semel huic militiae nomen dedimus, nec licet à signis decedere, aut aciem refugere. Edentur paulò mox*

libri

libri complures, quos inscripsimus Epistolicarum responsionum. Nam docendo, vigilando, & scribendo magis cupio fatigari, quàm malo otio, atque voluptatibus (vt plerique faciũt) animum deprauare: in ea præsertim ciuitate, in qua ambitio pro virtute, pro modestia improbitas, eruditio pro desidia habetur. Satis autem mihi futurum est, si consenescere in hoc nostro otio licuerit: atque vita reliquum disponere, vt omnes facilè intelligant, nullo modo defuisse præclaro instituto bonarum disciplinarum, quod ab ineunte ætate suscepi. Et quoniam decet agentem negotium posteritatis potius bonis aduigilare, quàm multis: ea potissimum ratio me monuit, vt me ipsum probarem liberalibus studijs, quàm vt infami ambitu, prauisq; artibus laudem nominis, atque gloriam quærerem. In his verò commentarijs legem hanc volumus esse adscriptam è sacris Eleusinis, quæ plebis inertiam, profanúmque vulgus longè arceat: quoniam paulò antè experti sumus, nihil magis obesse probis ingenijs, atque optimis institutis, quàm rudem imperitorum audaciam, quæ nullo quidem iudicio aut ratione, sed inscitia atque libidine omnia expendit. Quod sicubi de veterum dijs ac religione (vt fit) disserui, hoc ipsum propterea factum à nobis est, vt literis humanioribus consuleremus: neque renouare quicquam volu-

mus, aut eam superstitionem probare, vt quidam temere obloquuntur: quam non modò reieci, vt vanam & improbam, sed vt nefariam, flagitiosamq́ locis multis coargui.

Legis cautio contra ineptos criticos.

Qui legent hosce libros, maturè censunto:
Profanum volgus & inscium, ne attrectato:
Omnesq́ legulei, blenni, barbari procul sunto:
Qui aliter faxit, is ritè sacer esto.

Autoris proteſtatio.

Illud in calce operis addimus, Petrum Crinitum in his commentariis nihil omnino approbare, nisi quod à Romana tantum ecclesia decretum, atque assertum fuerit: ne quis maiore audacia, quàm iudicio ad maledicendum, atque obtrectandum rapiatur.

FINIS.

PET

PETRI CRINITI LIBRORVM DE POETIS LATINIS, AD COSMVM PACCIVM PONT. ARRETINVM.

✱

PRÆFATIO.

LIBROS *nostros de Poëtis Latinis, Cosme Pont. Arretine, tuo nomini dicare constitui: qua in re videri possum rectè atque ordine fecisse. Multa enim (vt constat) magno cultu, atq; veneratione haberi solent, quòd ipsis templis Deorum rite dicata sunt: quò magis tibi gratulandum est, qui summa eruditione, optimisq; disciplinis excellis. Ego verò permultum in hoc opere elaboraui, ea perquirendo, ac diligentissimè obseruando, quæ ad hanc historiæ partem componendam pertinerent. Neque mihi consilium fuit, ea omnia complecti, quæ infi-*

nitis penè autorum commentarijs traduntur. Multa de industria prætermisi: ne quis fortè diceret, plus laboris atque studij à me impensum in congerendis Poëtis, quàm prudentiæ ac iudicij in eligendis. Itaque fore quidem existimo hos libros minimè ingratos illis hominibus, qui rectè iudicare voluerint. Neque præterea obscurum est, quantum Romana ciuitas in hac studiorum facultate claruit. siquidem Rom. etiam principes, aucto Imperio, & rebus clarissimè gestis, magna cura, incredibiliq; diligentia Poëticam coluerunt. Octauius Augu. Germanicus Cæs. & alij plures, maxima animi voluptate in hoc disciplinarum genere versati sunt. Nos à Liuio Andronico exorsi sumus, qui princeps apud Latinos habitus est in edendis carminibus, vt suo loco à nobis dicetur. Peruentumq; est vsque ad Theodosij Augusti tempora, quibus Romana omnis eruditio, simul cum maiestate Imperij cōminuta est, ingruentibus in Italiā varijs populis, atq; barbaris nationibus. Idq; effecimus summa breuitate, imitati Suetonium Tranquillum, his maximè libris, quos de Grammaticis ac Rhetoribus Latinis composuit. Neque desunt exempla doctissimorum virorum, qui de Poëtis apud veteres diligenti studio scripserunt: vt apud Græcos, Zeno Cytieus, & Aristoteles: apud nos M. Varro, & Vulcatius Sedigitus: quorum opera inter-

terci

terciderunt iniuria longa vetustatis. Eorum nos industriam sequimur. Nihil enim potius aut antiquius mihi potest accidere, quàm versari in hoc liberali officio bonarum disciplinarum: etsi nullum omnino præmium constitutum est probis ingenijs, propter aduersam rerum fortunam, & iniquiorem temporum conditionem. Sed nolim videri cuiquam in hac parte nimis ambitiosus, referendis his malis, quæ nostra tempestate inualescunt. Laurentius Medices auunculus tuus, cùm illi relatum foret, in ciuitate sua nonnullos, qui præclaro ingenio, ac excellenti eruditione præstarent: primum lætitia incredibili affectus est, deinde multum his pollicendo, clareq́ue & munificè agendo effecit, vt & benè meriti viderentur de suis studijs, & acrius atque attentiùs in dies peruigilarent in prosequendis atque excolendis optimis disciplinis. Haud enim satis dignum existimauit, vir consilio & prudentia clarus, in ciuitate sua eos homines haberi sine vlla mercede, qui assiduam operam, singularemq́ue industriam ponerent in tam præclaro opere indagandæ, atque illustrandæ antiquitatis. Sed his missis ad institutum nostrum accedamus, quo per suas ætates Poëtæ omnes Epici, Comici, Tragici, Lyrici, & alij veteres transfigurantur, qui apud Latinos in hoc scribendi genere præstiterunt. Et sanè ni-

hil toto opere magis me ipsum variè agitauit, quàm diuersa scriptorum traditio de temporibus, cum magna ex parte inter se longe dissentiant. Tu interim munus hoc nostrum læto animo capias: monumentum quidem perpetuum summæ erga te beneuolentiæ. In quo testes habemus locupletissimos, cùm alios plures, tum Bernardum Oricellarium, cuius libri de Vrbe Romana facilè probaturi sunt omnibus posteris, quantum illius diligentia iure optimo sit concedendum, in obseruandis atque illustrandis antiquorum monumentis. Bene Vale. Calend. Nouembris, M. D. V.

DE ORIGINE POETICAE.

QVi apud Veteres Latinos paulò diligentius de Poëtice scripserunt, eiusq́ originem accuratè inuestigarunt: serò asserunt à Romanis fuisse hanc facultatem receptam: annos post Vrbem conditam supra C C C C. *Ante id tempus Rom. ciues illi habebantur nobiliores atque egregij, qui strenuè pugnando acres forent, ac in rebus gerendis excellenti animo, & virtute præstarent. Sic laudabatur bonus ciuis Romæ, vt bonus Colonus, & fortis miles. Quo nomine malebant ea tempestate ab alijs sua gesta describi, quàm ipsi aliorum narrare. Sed posteà quàm Imperium ad id magnitudinis accessit, vt rebus clarissimè gestis, pacem*

sibi

sibi & pacis commoda vindicassent, satis pulchrum atque magnificum putabant Reipubli. operam nauare, & in Senatu benè dicendo. reliquisq; disciplinis percipiendis ingenium suum instruere. Atque vt de Poëtica rectius, ordineq; agatur, imperante adhuc Numa Pompilio, & occupata iam tum armis ciuitate, Saliorum carmina facta sunt, quæ sacerdotes Gradiui Martis ancilia gestantes cum tripudijs & solenni saltatu certis diebus decantarent. Et hæc quidem inculta, atque incondita traduntur fuisse, pro temporũ vetustate: propterea q; parum posteris seculis intellecta. Paulò mox cantica quædam, & deuotionum sacra vulgata sunt, laudesq; Deorum immortalium versibus absoluta: quibus more suo Deos comprecari consueuerunt, aut expiare Vrbem insigni aliquo prodigio. Neque tum Romæ defuerunt, qui vaticinijs editis Popu. Romani fata describerent: vt Pub. Licinius Tegula, & Martius Vates, qui perobscuris versibus futuras clades Punicis bellis prænuntiauit: ac de ludis præterea Apollinaribus carmen reliquit. Per eadem fermè tempora (quantum ex antiquorum monumentis colligere possumus) primus omnium studium Poëtices in Vrbem intulit Liuius Andronicus, eámque facultatem illustrare cœpit edito carmine de bello Punico, vt suo loco prosequemur. Auxerunt hanc paulò

mox, præcipueq; instruxerunt, Q. Ennius, M. Plautus, Nauius, Pacuuius, Accius & Lucilius: qui Græcorum disciplinas imitati, permultum excoluerunt suis sæculis atque carminibus Romanorum ingenia. Qua in re illud minimè prætermittendum existimo, quod à M. Catone relatum est: Poëtas ipsos principio in Vrbe contemptui habitos, & crassatores vulgò appellatos, qui poëticæ studio tenerentur. Quocirca minimè mirari oportet, si M. Fuluio Nobiliori vitio datum est, quòd is consul cùm esset, in Aetoliam prouinciam Q. Ennium secum duxisset. Factum tamen est, vt paulò mox principes etiam viri, aucto Imperio, & domi forisque pace adepta, ad hanc studiorum partem animum inclinarint. Summóque cultu, atque honore illos habuerint, qui carmine absoluendo viderentur admodum excellere. Gratissimus fuit P. Scipioni Ennius, Mario L. Plotius, C. quoque Lælio viro clarissimo P. Terentius, qui adeo familiariter cum eo vixisse traditur, vt illius fabulæ à nonnullis Lælio adscribantur. Decius præterea Brutus, vir maximus, atque Imperator egregius, magnopere Poëtam Accium dilexit: nullam quidem ob aliam rationem, præterquam quòd in scribendo carmine præclaro ingenio foret. Hinc sacratum in ipsa Vrbe Musis templum, & magna religione habitum. Quoniam existimarent à Gratijs abesse

ſſe illorum ingenia, qui paulò indoctiores haberentur, & quaſi à Muſarum ſacris alieni. Sed hæc non debeo proſequi longiori oratione. Nam ſecreto opere de hac materia diligentiſſimè complura collegimus. Quæ ſuis & ipſa temporibus edentur ad communem ſtudioſorum vtilitatem. Nunc ad eos Poëtas accedamus, qui ſcribendis carminibus præcipuè apud Latinos claruerunt.

COMMONITIO AD LEGENTEIS.

Monendi ſunt, qui legent hos libros, ne vitio mihi vertant, ſicubi viderint literas nonnullas perperam locatas: id enim neceſſariò accidit, dum ipſi opifices (qui libros formis excudunt) in rem ſuam attentiores complura paſſim peruertunt, aut temerè poſtponunt: quò fit, vt quædam literæ egrediantur de præſcripto: aliæ interdum ſubſiſtant. Qui ſunt paulò doctiores, perfacilè hæc cognoſcunt, atque inter legendum corrigunt, in communem ſtudiorum vtilitatem. Ad eos prouocamus, ne videamur decedere ab inſtituto noſtro probandi mea ſtudia illorum iudicijs, qui magis rationem ipſam ſequuntur, quàm libidinem in cenſendis atque æſtimandis ingenijs. Reliquum eſt, vt ſubijciamus eorum Poëtarum nomina, de quibus egimus per ſingula volumina.

LIBRORVM DE POETIS LATINIS CAPITA,

EX LIBRO PRIMO.

EX LIBRO SECVNDO.

Pub.

Aemel

Festus

PET.

PETRI CRINITI DE POETIS LATINIS LIBER PRIMVS.

LIVIVS ANDRONICVS EPICVS CAP. I.

LVCIVS *Liuius cognomine Andronicus, Poëta Epicus habitus est: Romæ floruit post Vrbem conditã annis paulò supra quadringentis, quæ res probis autoribus confirmatur. In Annalibus enim, quos habemus à Græcis, plerunq; annorum supputatio falsa est, & historiæ veritas corrupta. Marcus Cicero, & alij veteres, Liuium hunc referunt primũ dedisse fabulas apud Latinos, eoq; maxime tempore præstitisse, quo S. P. Q. R. pacem fecit cum Pœnis. Gellius autem scriptor nobilis, & in perscrutanda omni antiquitate diligens, de Liuio Andronico ad hunc modum tradit: quo loco annorum historiam contexit, L. Liuius poëta, inquit, fabulas primo in vrbe Roma docere cœpit, Cor. Claudio Appij Cæci filio, &*

Marco

Marco Tuditano Coss. post obitum Sophoclis & Euripidis annis plus ferè centum & LX. Quod & M. Cicero, qui ad Brutum scribens, anno ante natum Ennium refert Liuium dedisse fabulas. Portius vero Licinius cùm de Poëtica loquitur, eius studium dicit Romæ cœptum bello Punico secũdo. Quod ex his versibus facilè colligitur, quos Horatius Flaccus imitatur:

Punico bello secundo Musa pennato gradu
Intulit sese bellicosam in Romuli gentem feram.

Sed hæc satis hoc loco, ne fortè videamur nimium detineri in his repetendis. Idem Liuius domi ac foris primò docuit vtraque lingua, vt Suetonius tradit, non sine magna commendatione sui nominis. Nam vetustißimi illi erant ferè Semigraci, & Græcas disciplinas, atque etiam Hetruscas pari studio discebant, quod ex veterum monumentis intelligitur. Laudatur Liuius, & eius carmen, cùm ab alijs multis, tum à Val. Maximo, et T. Liuio: qui copiosè scribunt, quantũ Romæ præstiterit editis carminibus: quæ ter nouenæ virgines, data veste per manus per Vrbem euntes decantarunt, ad iram deorũ placandam. Prætereo de his fabulis referre, quas Liuius dicitur à Satyris trãstulisse puerumq; ad canendũ instruxisse ante tibicinem. Præcipuè verò commendatus est ab

antiquis Grammaticis Liuius in Odyssea, in Romanis annalibus: Etsi quidam temerè hac referunt ad alterum Liuium, parum diligenter considerantes, quæ à Gellio, & Prisciano scribuntur. Diomedes quidem sic de Liuianis annalibus prodit: Epos, inquit, apud Latinos primus dignè scripsit Liuius is, qui gesta Romani Pop. duodeuiginti cõplexus est libris. Hi sunt appellati Annales Liuiani, quòd acta singulorum annorum continerent. Idem præterea Liuius composuit hymnos deorum, vt à Terentiano, et Liuio notatum est in Romana historia. Afferuntur hi versus Liuij ex hymno de Diana:

Et iam purpureo suras include cothurno:
Baltheus & reuocet volucres in pectore sinus:
Pressaq́; iam grauida crepitent tibi terga pharetra:
Dirige odorisequos ad certa cubilia canes.

In his variatur carmẽ, ac sub heroico miuron apponitur: quocirca sic de Liuio Terentianus:

Liuius ille vetus Graio cognomine suæ
Inserit in omni versu puto tale docimen.
Præmisso heroo, subiungit namq; miuron:
Hymnũ quãdo chor⁹ festo canit ore Triuiæ.

Hæc sunt quæ de Liuio Andronico digna relatu existimauimus: de obitu eius nihil apud veteres legimus.

Q. EN

Q. ENNIVS. CAP. II.

QVint. Ennius Poëta Epicus, Tarenti natus traditur, vt est autor Eusebius, vt plerique volunt Rhudijs oppido Salentinorum: quod à Mela Pomponio & alijs veteribus affirmatur. Translatus in vrbem dicitur à Catone quaestore, deuicta Sardinia prouincia: qua tempestate missi sunt ab Atheniensibus legati ad Senatum pop. Rom. Diogenes Stoicus. Carneades Academicus, & Critolaus Peripateticus florente in scena Marco Plauto, & in ciuitate Marco Catone oratore clarissimo. Deinceps insequuti sunt Statius, Caecilius, Pacuuius, Accius, & Publius Terentius. Dicitur fuisse Ennius ingenio acri, & eruditione multiplici, vt qui domi forisque docuerit: & cum Graecã linguam, Oscamque, & Latinã calleret: solitus est dicere, sibi esse tria corda. De quo multa scribuntur à Gellio in Atticis commentarijs: Si quis est, qui cognoscere velit, qualis, et quantus vir Q. Ennius fuerit, qua fide, modestia, comitate, ingenio, doctrina, cultu, probitate vixerit, legat illos versus ex annali septimo, quos Aelius Praeconius non minus ad ipsum autorẽ Ennium existimauit referẽdos, quàm ad Seruiliũ Geminum. Neque defuerũt qui putarent Q. Ennium de seipso & ingenio suo talia scripsisse. Nos eò libentius carmen adscribemus, quoniam Gellius pari diligentia

ediscendum asserebat, atq; praecepta quaedam, & optima decreta philosophorum, de ratione & officijs rectè viuendi:

Hocce loquut' vocat, qui cũ bene saepe libẽter
Mensem sermonesq; suos, rerumq; suarum
Comiter impertit: magna cum lapsa diei
Pars foret: è summis reb9, paruisq; regũdis:
Parte fuisset, de paruis, summisq; gerũdis
Consilio, induforo, lato, sanctoq; senatu.
Cui res audacter magnas, paruasq;, iocũq;
Eloqueret: quae tincta malis, et q̃ bona dictu
Euomeret: si quid vellet, tutoq; locaret.
Quò cũ multa volup, ac gaudia clãq; palãq;,
Ingenium cui nulla malũ sentẽtia suadet,
Vt faceret facinus: leuis haud simul haud malus, idem
Doctus, fidelis, suauis, homo, facũdus, suoq;
Intẽtus, atq; beatus, scitus, secũda loquẽs in
Tempore, cõmodus, & verborũ vir paucorũ.
Multa tenens antiqua, sepulta: & saepe vetustas
Quae facit: & mores veteresq; nouosq; tenẽtẽ:
Multorũ veterũ leges, diuumq; hominũq;
Prudẽtẽ: qui multa loqui'ue, tacere'ue possit.

Hunc inter pugnas compellat Seruilius sic. In Auentino colle dicitur domũ habuisse prope aedem Tutulinae deae: adeoq; tenui victu, & parcis sumptibus vixisse, vti contentus fuerit vnius ancillae ministerio. Inter amicos habuit

Marc

Marcum Catonem, C. Cethegum, & M. Nobiliorem, quem ſecutus traditur, cùm conſul in Aetoliam proficiſceretur. Scipioni Africano ita coniunctus, atq; chariſsimus fuit, vt inter præcipua fidei, ac beneuolentiæ exempla, relatum hoc ſit à veteribus. Compoſuit permulta opera vario & multiplici carmine. Nam præter celeberrimos libros annaliũ, Satyras etiã, comœdiasq; , & tragœdias ſcripſit. Annales eius Q. Vargunteius inter antiquos Grammaticos nobilis, magna celebritate certis diebus expoſuit. Octauius quoque Lampadio eoſdem libros diligentiſsimè emendauit, vt in veterum commentarijs adnotatum eſt. Duodecimum annalem addidit, cùm ſeptimum & ſexageſimum annum ageret: vt eſt autor M. Varro. Satyrarum libros ſcripſit quadratis verſibus, qui in magno pretio habiti ſunt. Citatur præterea Ennius in his fabulis, hoc eſt, in Telepho, in Ambracia, Eumenidibus, Alcmeone, Andromacha, Thieſte, Medea, quã ex Euripide in Latinum conuertit. Item in Phœnice, in Telamone, Hecuba, Hectoris luſtris, Achille Ariſtarchi & Pancratiaſtis, in Epicharmo, in Cteſiphonte. Idem in Latinum ſermonem tranſtulit Poëtam Euhemerũ, qui de Dijs Græca oratione libros compoſuit: vt Cicero & alij veteres teſtantur. T. Lucretius eundem Ennium refert primum fuiſſe apud

Latinos, qui coronam sibi ex Helicone assumpsit, quo loco Pythagoræ sententiam repetit de anima Metamorphosi:

Ennius ut noster cecinit: qui prim⁹ amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronã,
Per gẽtes Italas hominũ quæ clara clueret.

Silius Italicus Centurionem fuisse Enniũ tradit in bello contra Pœnos: ac præsenti animo rem gessisse: ut in his versibus declaratur:

Nota parũ magni longo tradantur in æuo
Facta viri, et meritũ vati sacrem⁹ honorẽ.
Ennius antiqua Messapi ab origine Regis
Miscebat primas acies, Latiaq; superbum
Vitis adornabat dextrã dec⁹, hispida tellus
Miserũt Calabri, Rhudiæ genuere vetustæ.
Nunc Rhudiæ solo memorabile nomẽ alũno.
Is prima in pugna, vates ut Thracius olim
Infestã bello quateret cùm Cynthius Argo:
Spicula deposito Rhodopeia pectore torsit.
Spectandum sese non parua strage virorũ,
Fecerat, et dextræ gliscebat cædibus ardor.

Quintilianus Poëtam Ennium summopere commendat, pariq; veneratione colendum atque adorandum statuit, qua sacros vetustate lucos, in quibus grandia & antiqua robora non tantam habent speciem, quantam religionem. Vixit ad extremam senectutẽ: cumq; morbo articulari teneretur, eo ingrauescente, septuagenario maior in fata concessit. Sepul-

tusq;

tumq; traditur. Unà in monumento Cn. Scipionis, via Appia, intra primum ab Urbe milliarium. Neq; desunt, qui dicāt, ipsius Ennij ossa ex Ianiculo fuisse in patriam translata. Fuit alter Ennius paulò posterior, in officio artis Grammaticæ nobilis: qui de metris scripsit, deiq; augurandi disciplina libros reliquit. Sed hoc dicemus commodius. Nunc illud carmen vulgatū adijciemus de poëta Ennio, quod equidem subdubitassem ab eo fuisse compositum, nisi Marcus Cicero pluribus locis ab ipso Ennio editum affirmaret:

Aspicite ô ciues senis Ennij imaginis vrnā:
Hic vestrū pinxit maxima facta patrū.
Nemo me lacrymis decoret, nec funera fletu
Faxit. cur? volito viuus per ora virûm.

M. PLAVTVS. CAP. III.

M*Ar. Plautus patria Sarsinas fuit ex Vmbria: quod ipse de se insinuat in fabula Mostellaria, & alij veteres tradunt. Constat eum ijs temporibus Romæ vixisse, atq; in scena præstitisse, quibus in ciuitate Publius Scipio Fuluius nobilior, & M. Cato excellentes habiti sunt. Ingenio perurbano fuit, & maximè festiuo: quod cùm alia multa indicāt, tum Comœdiæ ipsius plenæ iucunditatis, ac leporū, relatæ sunt ab A. Gellio complura in Atticis*

noctibus de eruditione, & fabulis Plautinis, ex autoritate M. Varronis: qui Plautum ait, cùm erogasset omnem pecuniam in scenicis ornamētis, ad summam paupertatem fuisse redactum: eaq; ratione in Vrbē rediisse, & operam pistori locasse, ad victum comparandum, his molis circumagendis quas trusatiles vocant: Hieronymus Manuales appellauit. Et cùm aliquandiu in pistrino versaretur, ibidē fabulas aliquot dicitur composuisse, Saturionem, & Addictū. M. Varro in libro de Plautinis comœdijs verba hæc posuit, quæ adscribenda existimaui, vt à Gellio est obseruatum: Feruntur sub Plauti nomine comœdiæ circiter C. & XXX. *sed homo eruditissimus Lælius* XXV. *duntaxat illius esse censuit. Neque dubium est, quin ista etiam, quæ à Plauto scriptæ non sunt, veterum Poëtarum fuerint, vt M. Accij, C. Plautij, à quo dictæ sunt Plautianæ fabulæ, non Plautinæ. Caterū cùm* XXV. *à veteribus connumerentur M. Plauti Comœdiæ: sciendum est præter illas* XX. *quæ à nostris Grammaticis consensu omnium pro Plautinis habentur, treis à Gellio nominari: hoc est, Boëthiam, Neruulariam, Fretum. Varro & Sex. Pompeius alias plures nuncupant, vt Artemonem, Friuolariā, Phagonem, Cestrionem, atq; Astrabam, easq; inter Plautinas referunt. De Astraba tamen Gellius & Nonius*

dubit

dubitarunt. In fabulis suis sequutus est Græcos autores, maximè Demophilum, Philemonem, & Epicharmum Siculum, ut Horatius Flaccus testatur. Tantumq; scribendi elegãtia & salibus visus est præstitisse, ut Epius Stolo affirmare non dubitauerit, Musas ipsas Plautino sermone fuisse locuturas, si Latinè loqui voluissent: quod à Fabio Quintiliano refertur. Quocirca Gellius censor optimus omniũ scriptorum, appellat eundem Plautum parentem ac principem in omni Latina elegantia. Volcatius Sedigitus cùm de ordine Comicorũ scribit, post Cæcilium collocauit Plautum, cæterisq; omnibus prætulit. Nomen Plauti deductũ est à planitie pedum, ut est autor Sex. Pompeius: prius enim Marcus Plotus dicebatur. Hinc Semiplotia calceamenta dicta sunt, quibus in venationibus uterentur: sed hac de re suo loco diximus. Obisse traditur paucis annis post Quintũ Enniũ, Olympiade centesima XLV. Quantũ iactura factũ sit in eius obitu, testatus est idem Poëta his versibus de se cõpositis:

Postquam est morte captus Plautus
Comœdia luget, Scena est deserta.
Deinde risus, ludus, iocusq; & numeri
Innumeri simul omnes collacrymarunt.

CN. NAEVIUS. CAP. IIII.

CN. Næuius Poëta Comicus, illustris est habitus, Campanus fuit, ut à Gellio tradi-

tur in Atticis noctibus. Volcatius Sedigitus post Cæcilium & Plautū constituit illi tertium locum. Neq; Licinio tantum, verum etiā Attilio, Terentio, atque Turpilio præposuit. Eo maximè tempore in scena dicitur præstitisse fabulis ad populum editis, quo Sp. Carbilius, cognomento Ruga, primus Romæ de amicorum sententia diuortium cum vxore fecit, quòd esset sterilis: iurauitq; apud censores, vxorem se liberum quærēdorum causa habere. Traditū est ab antiquis scriptoribus, Poëtā Næuiū stipēdia fecisse bellis Punicis, idq; ipsum testari Næuiū eo carmine, quod à se scriptum est de bello Punico. Qua in re nec illud est omittendum, quòd cùm esset vnicum volumen Næuij, Octauius Lampadio, Grammaticus excellens, diuisit illud in VII. libros, vt alibi diligenter exposuimus. Prisci enim Grammatici consueuerunt pro iudicio suo, atq; eruditione, omnium scriptorū opera percensere, autoresq; ipsos aut numero eximere, aut in ordinē redigere. Scripsit Næuius præter Punicum bellum Comœdias ac Tragœdias stylo in primis erudito & graui, vt veteres testantur. Comœdias aliquot exemplo Græcorū composuit probris, atque maledicētia plenas, in quibus Romanæ ciuitatis principes acriter est insectatus: vt qui Metellum consularem virū, & P. Scipionē Africanū maledictis suis onerauerit. Sic enim de Scipione:

Etiam qui res magnas manu sæpe gessit gloriosè,
Cuius facta viua nunc vigent: qui apud genteis solus
Præstat: eum suus pater cum pallio vna ab amica abduxit.

Hinc factum est, vt Poëta Neuius in vincula coniiceretur à Triumuiris, propter immoderatam verborũ petulantiam, ac mordacitatem. Et cùm aliquandiu haberetur in custodijs, fabulas aliquot composuit. Paulò mox à Tribunis plebis è carcere exemptus est, ea cõditione, vt delicta illa ac probra dilueret, quæ contra Romanos ciues suis fabulis inseruerat. De quo scribuntur complura in Atticis commentarijs. Qui de Neuij fabulis agunt, citant illum in Alceste, in Aureolo, Lycurgo, Triphalo, Leonte, in Colace, Aegystho, Tereo, & Zenone. Terentius Varro in libris de Latina lingua ad M. Tullium plures alias pro Neuianis commemorat. vt Esionam, Clastidium, Dolum, Demetrium, Persas, Lampadionem, Agedonem, Romulum, Stigmatiam. Ab hoc Neuio multa mutuatus est Pub. Verg. sicuti ab Ennio, Lucretio, Pacuuio & alijs: vt à Macrobio diligenti studio est obseruatum. Obijsse traditur Vtica, cùm factione nobilium, præcipuéque Metelli, foret ex Vrbe eiectus. Nunc epigramma illud vulgatum referemus ab ipso

Neuio

Nauio de se compositum, in quo Campana superbia merito ab antiquis culpata est:

Immortales, mortales si foret fas flere,
Flerent diuæ Camœnæ Nauium Poëtam.
Itaq; postquam est Orci traditus thesauro,
Obliti sunt Romæ Latina loquier lingua.

De Q. Nouio, qui Attellanarum scriptor fuit, suo loco dicemus: ne tam apertè decipiantur nostri Grammatici: cùm Nauium hunc, pro Nouio imperitè accipiant.

M. PACVVIVS. CAP. V.

MAr. Pacuuius in scribendis Tragœdijs nobilis, ijsdem fermè temporibus natus est, quibus Cato quæstorius; & Metellus clariores in Vrbe habebantur. Quidam tradunt, illum fuisse ex Brundusio Calabriæ Vrbe. Nepos fuit Quinti Ennij, quod Eusebius ac Plinius referunt. Romæ vixit in summa claritate nominis. Commendatur maximè illius ingenium, & natiua quadam facilitas in capiendis liberalibus disciplinis. Neque defuit illi studium pingendi, quod & C. Plinius indicat, qui Pacuuij Poëtæ opera in magno honore à veteribus habita affirmat: eaq; in primis, quæ in æde Herculis foro Boario perfecit. Quocirca clariorem fecit eam artem in Vrbe propter gloriã scenæ. Idem Pacuuius amplum ac sonorum dicendi genus sequutus est, vt M. Varro testatur. Quod si durior alicubi, ac pro-

pè

pè horridus habitus est: id ipsum tamen non uitio illius sed temporum adscribitur: nã Fabius Quintilianus apertè asserit, clarissimum fuisse Pacuuium grauitate sententiarum, uerborum pondere, & autoritate personarum. In qua sententia & M. Cicero fuit: qui hunc ipsum cæteris omnibus in Tragœdia facilè præfert, carmenq́ illius magnopere commendat. Grammatici Veteres permultum Pacuuio cõcesserunt, eiusq́ fabulas complures enumerãt, in quibus non mediocrem laudem acceperit: ut Peribeam, Hermionam, Atalantam, Ilionam, Antiopam, Teucrum, & Medeam. Citatur etiam in Chryse, in Nyptris, in Paulo, in Oreste, in Armorum iudicio. Ex qua fabula decantatum carmen traditur, cùm ludi celebrarentur in funere Iulij Cæsaris, quò magis commiseratio, & inuidia excitaretur contra ipsius interfectores. Horatius Flaccus in epistola ad Octauiũ Aug. cùm de antiquis Poëtis iudicium facit, in Pacuuio doctrinæ famam locauit. Paulò senior fuit L. Accio, & in ijsdẽ ædibus, ut refert M. Cicero, Pacuuius atque Accius fabulas docuerunt, paucis quidem annis interpositis. Vixit ad extremam senectutem, &, ut seruatum est in Latinis annalibus, cùm tædio senectutis, ac morbo detineretur, Tarentum se contulit, ibiq́ propè nonagenarius obijt, neque sine maxima iactura studiorum.

diorum. Quantum modestia vita atque verecundia praestiterit, testis est hoc carmen, quod idem de se Pacuuius composuit:

Adolescens tametsi properas hoc te saxum rogat,
Vt se aspicias: dein, quod scriptum est, legas.
Hic sunt Poëta Pacuuij Marci sita ossa.
Hoc te volebam nescius ne esses. Vale.

STATIVS CAECILIVS. CAP. VI.

Statius Caecilius in Gallia natus est, vt creditur, & ob id Mediolanensem quidã dixerunt, quod ex Annalibus Hieronymi acceperunt. Illud pro certo haberi debet, in vrbe Roma eum vixisse, & in scribendis Comoedijs principem locum tenuisse, vt à Volcatio Sedigito scriptum est, qui hunc ipsum Caecilium, nõ Terẽtio tantùm, & Plauto, sed reliquis omnibus Comicis sine controuersia praeposuit. M. Cicero in eadem sententia est, tantumq; Statio Caecilio concedit, vt illius quidem carmen, vt constat, summis laudibus prosequatur. Fabius Quintilianus, qui in omni antiquitate publicus censor est habitus, treis maximè nominat in describendis Comoedijs, hoc est, M. Plautum, P. Terentium, & Statium Caecilium. Vixit summa familiaritate cum Poëta Ennio, vt ab Eusebio refertur. Idem magnopere dilectus est à Terentio, qui tantùm illius iudicio tribuit,

buit, Vt ad Poëtam Cæcilium, ceu ad optimum censorem, suas fabulas referret. Enumerantur supra XXX. *Statij Comœdiæ à Grammaticis Veteribus. Neq; togatas minore studio composuit, quàm palliatas, Vnde singularem gratiã reportauit, iudicio eruditorum. In pretio magno fuerunt, Nauclerus, Syracusæ, Pausimachus, Hyppobolymeus. Epiclerus, Cratinus. Plocius, Asotus, Ephæstion. Citatur etiam in Subditiuo, in Fallacia, in Andria, in Annalibus, in Fœneratore, in Venatorio, in Vmbris, in Obolo, in Synaristœsis, quarum partem à Menandro, Philemone, & Apollodoro transtulit. Neque defuerunt antiqui Grammatici, qui hunc Cæcilium accusauerint, quòd in Vertendis à Menandro fabulis parum aptè aut concinnè quædam transtulerit. Mortuus est sequenti anno post obitum Quinti Ennij, & iuxta Ianiculum sepultus traditur. De Statio rhetore, qui Tolosanus fuit, suo loco scripsimus.*

L. ACCIVS. CAP. VII.

L*Vcius Poëta inter principes Tragœdiarum scriptores relatus est à Veteribus: Paulo iunior fuit M. Pacuuio: natus traditur parẽtibus libertinis, Marcino & Serano Coss. Quidam scribunt, fuisse illum relatum inter eos colonos, qui ex Vrbe ad oppidum Pisaurum concesserũt: Vbi fundum suum possedit, qui de ipsius nomine Accianus est appellatus. Ingenio*

nio acri fuit, & in scribendis fabulis miro studio incubuit. Notum est, quantum ei concesserit Decius Brutus, vir clarissimus, cùm voluerit Accianis versibus templorum ac monumentorum aditus exornari. Quod à M Tullio refertur. Idem Accius cùm iter faceret in Asiam, diuertit ad Poëtam Pacuuium, qui Tarenti agebat, cumq; eo dies aliquot versatus est: & cùm Atreum suam illi recitaret, laudauit eã Pacuuius: & simul grandia inquit, & sonora esse, quæ ab Accio scripta forēt: videri tamen sibi duriuscula, & subacida. Quod Accius quidem minimè negauit: nec se inquit pœnitere, quoniã idem fermè ingeniis solet accidere quod pomis: quæ enim dura admodum, & acerba nascũtur, paulatim mitia fiunt, atq; perfectiora redduntur. Quæ vietæ gignuntur, & mollia, nunquam ad veram frugem & maturitatem perueniunt. Sic, inquit Accius, sentiendum est de hominum ingeniis. Statura fuit admodum breui, vt à C. Plinio refertur: etsi imaginem suam collocauit in æde Camœnarum prægrandi forma. Citantur eiusdem Accii fabulæ complures à nostris Grammaticis: vt Phœnice, Menalippus, Epigoni, Medea, Alcmeon, Prometheus, Philoctetes, Atreus, Neoptolemus. M. Cicero præcipuè nominat Brutũ, & Argonautas: in qua Tragœdia magnopere laudatum est illud carmen

de

de Argo naui, quod admirabundus pastor refert: nos illud subijciemus, vt æstimari facilius poßit de ingenio & doctrina poëtæ Accij:

Tanta moles labitur,
Fremebunda ex alto ingenti sonitu & strepitu
Præ se vndas voluit: vertices vi suscitat.
Ruit, prolapsa pelagus, respergit, profluit,
Ita dum interruptū credas nimbū voluier:
Dum quod sublime ventis expulsum rapier
Saxum, aut procellis, vel globosos turbines
Existere ictos vndis concursantibus.
Nisi quas terrestres pontus strages conciet:
Aut fortè Triton fuscina verrens specus
Subter radices penitus vndanti in freto
Molem ex profundo saxeam ad cœlū eruit.

Fuit inter alios & Accius Labeo: cuius Iliadem Persius notauit, ceu imperitum opus, & insania plenum. Sed alibi dicemus de Accio Labeone.

P. TERENTIVS. CAP. VIII.

PVb. Terentius Poëta comicus Carthaginiensis patria fuit: Romam perductus traditur cùm in tenera ætate foret. Quibus potissimum bellis id acciderit, parum compertum est: vt refert Aelius Donatus ex Fenestellæ commentarijs. Illud pro certo constat eum Romæ diligentia Terentij Lucani patroni accuratè institutum, atque liberalibus disciplinis

eruditum. Cumq́; facilitate ingenij & elegantia in primis excelleret, breui consecutus est, vt à Terentio patrono esset manumissus. Per ea tempora in scena floruit, quibus præclari atque egregij ciues Romæ habiti sunt, M. Marcellus, P. Scipio, Quin. Fabius Maximus. Neque desunt autores, qui scribant, eundem Terentium maxima familiaritate vixisse cum Pub. Scipione, & Lælio: sæpéque solitum apud nobiliores ciuitatis cœnitare. Qua in re cum placere illis omni opera nititur, eorumq́; commodis inseruire, ad summam inopiam traditur redactus. Statium preterea Cæcilium, qui scribendis Comœdijs excelluit, magna diligentia obseruauit, eique suas fabulas more veterum recitare consueuit. Comœdias sex composuit, easq́; ab Apollodoro, & Menandro Poëtis Græcis in sermonem Latinum conuertit, tanta sermonis elegantia & proprietate, vt eruditorum iudicio nihil perfectius aut absolutius in eo scribendi genere habitum sit apud Latinos. Secutus est in his Q. Ennium, M. Plautum, & Neuium, vt ipse testatur, cùm suis calumniatoribus respondet. Phormionem & Hecyram ab Apollodoro transtulit, reliquas quatuor à Menandro. Aelius Donatus qui complura diligentißimè de hoc poëta scribit, cùm alia multa in eo commendat, tum præcipuum dicit, quòd in scribendis fabulis ea arte vsus

te vsus est, vt et morem antiquum retinuerit, & ita temperauerit, affectus, vt neq; ad tragicam magnitudinem intumescat, neque abijciatur ad histrionicam. Quod minimè factum est, inquit à Plauto, Afranio, & cæteris Comœdiarum scriptoribus. M. Cice. in epistola ad T. Atticum refert, P. Terentium esse optimum autorem Latinitatis, eiúsque fabulas multos existimasse propter elegantiã sermonis à C. Lælio scriptas. Quam opinionẽ idem Terentius maximè scribitur confirmasse, quò magis calumniatores suos in odiũ traheret. Sic enim refert in Adelphis fabula sub persona prologi:

Quod illi maledictũ vehemens existimant,
Eã laudẽ duxit maximã. Cùm illis placet,
Qui vobis vniuersis & populo placent.
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore vsus est sine superbiã.

Horatius Flaccus veterũ Poëtarũ optimus censor, in Cæcilio grauitatẽ, in Terentio artẽ constituit, qua inter cæteros Comicos mirificè excelluit. Quod & Quintilianus videtur sentire in libris ad Marcellum Victorium. Sed idẽ tamẽ, inquit, maiorem gratiã habuisset si intra trimetros constitisset. Ausonius quoque Vergiliũ Homero, Terentium Menandro adiungit, eiq; elegantiam Latini sermonis præcipuè tribuit:

Tu quoq; qui Latium lecto sermone Terenti
Comis, & astricto percurris pulpita socco.

Traditum est illum post editas aliquot Romæ fabulas in Græciam adnauigasse, quò facilius disciplinas Græcorum, atque instituta perciperet: plurimasq; fabulas à poëta Menandro in Latinum conuertisse, quæ facto naufragio perierunt. De obitu illius varia scribunt autores: in Arcadia obiisse cùm alij plures testantur, tum Poëta Ausonius, ob nimium dolorem amissarum fabularũ, quas ipse naui præmiserat. De fortuna illius, atque effigie, referuntur complura ab Ælio Donato, qui eiusdem Comœdias magna eruditione interpretatus est. Argumenta illa quæ Terentianis fabulis præponuntur, à Sulpitio Apollinari illustri Grammatico composita sunt. Quod cum aliis multis argumentis, tum maximè antiquitate Codicum probari potest, in quibus nomen Sulpitij legitur.

C. LVCILIVS. CAP. IX.

Caius Lucilius Satyrarum scriptor, iisdem propè temporibus floruit, quibus Poëta Accius, Sex. Turpilius, & Statius Cæcilius in Scena celebres habiti sunt. Ex Arunca Vrbe Ausoniæ fuit. Quocirca alumnus Aruncæ vocatus est à Iunio Iuuenale. Parentes habuit satis nobiles, &, vt quidam Grammatici tradunt, fuit auunculus Cnæo Pompeio. Illud in primis manifestum est, fuisse Lucilium ingenio acerrimo, et in scribendis versibus festiuo,

& vrb

& Vrbano. Amicos habuit Q. Attam Poëtam Comicum, Albutium Lapathum, Albinum, & C. Persium, qui est appellatus ab antiquis doctissimus: ad quos scribere etiam consueuit. Præter alios omnes Q. Philocomum familiarissimè coluit. Idem Lucilius primus cœpit scribere Satyras, maximeq́ insectatus est Rutilium Lupum, Carbonem, L. Tubulum, & alios plures, quorum scelera atque flagitia ferre æquo animo non poterat. Fuit enim Lucilius optimis moribus, & alienæ iniquitatis acerrimus accusator, Satyrarum libros supra XXX. composuit; vti Varro & alij Grammatici ostendunt. Neque me præterit, Q. Philocomum & Lælium Archelaum fuisse autores, vt Lucilij Satyræ in libros referrentur: quod à Suetonio scribitur. Nam Grammatici veteres censoria virgula vtebantur, Poëtarumq́ carmen in libros diuidebant: vt C. Octauius Nauij opus de bello Punico, & Q. Vargunteius Ennianos annales. Horatius Flaccus lutulentum vocat Lucilium. & in scribendis carminibus incompositum. Qua in re magni autores ab eo dissentiunt: præcipuè Gellius & Fab. Quintilianus, cuius verba subijciemus: Satyra quidem tota nostra est, in qua primus insignem laudem adeptus est Poëta Lucilius, qui quosdā ita deditos sibi habet amatores, vt eum non eiusdem modò operis autoribus, sed

omnibus Poëtis præferre non dubitent. Ego quantum ab illis, tantum ab Horatio dissentio, qui Lucilium fluere lutulentè, & esse aliquid, quod tollere possis putat. Nam eruditio in eo mira, libertasq́; & acerbitas, & abundè salis. Hadrianus Imperator eundem Lucilium omnibus Poëtis præponebat, qui Satyram scripsissent. Metrophanem seruum habuit, cuius fidem atque industriam in Satyris commendauit. Mortuus Vrbe Neapoli, eodem propè anno, quo Furius Bibaculus natalem habuit. Neque desunt autores qui scribant publico funere Lucilium fuisse elatum, cùm annum ætatis sextum & quadragesimũ impleuisset.

SEX. TVRPILIVS CAP. X.

SEx. *Turpillius poëta Comicus ingenio facili fuit, & in fabulis componendis idoneo. Quocirca tantum nominis consecutus est in scena, vt comœdiæ Turpilianæ magnopere probatæ sint à Romanis. Inuenio apud Veteres Grammaticos hunc Turpilium summa beneuolentia coniunctum fuisse Pub. Terentio: & in ijsdem ludis vtriusque fabulas aliquando actas. Vulcatius Sedigitus septimum locum Turpilio dedit inter Comicos poëtas, eumq́; Lustio, Q. Ennio, & Trabea præponit. Nonius Marcellus in commentarijs ad filium* XV. *Comœdias nominat, quæ à Turpilio compositæ fuerunt. In quibus legendis atque obseruandis*

dilig

diligentiam suam, atque studium probat. Citatur in Philopatro, in Lemnis, in Demetrio, in Bethonibus, in Pedis, in Epiclero, in Canephoro, in Thrasilione, in Demiurgo, Hecyra, Paraternsa, & Leucadia. Lyndia quoque in magno pretio habita est à Grammaticis, in qua commendantur præcipuè hi senarij de officio & ratione viuendi:

Profectò vt quisq; omnino contentus fuit,
Ita fortunatam vitam duxit maximè:
Vt Philosophi aiunt, isti quiduis sat est.

Autores sunt qui referant hunc Turpilium ad extremam penè ætatem accessisse: & in Sinuessana vrbe perijsse ijsdem penè temporibus quibus Furius Bibaculus natalem suum habuerit.

CN. MATIVS.
CAPVT XI.

CN. *Matius Mimorum scriptor, in magno pretio habitus est: quod cùm alij plures, tum Au. Gellius testatur in Atticis commentarijs. Ingenio fuit eleganti & facili. In suis autem Mimis, quos vocauit Mimiambos, verba quædam noua, et perlepida posuit, vt Grammatici obseruarunt. Iulianus Rhetor, vir multiplici eruditione ornatus, permultum delectatus traditur Matianis fabulis, propter natiuum quendam leporem, & mirificam illorũ suauitatẽ, maximeq; hos versus cõmendabat:*

Iam tonsiles tapetes ebrij succo,
Quos concha purpura imbuens venenauit.
Et item:
Sinu amicam reficere frigidam caldo
Columbatim labra conserens labris.
Quapropter edulcare conuenit vitam,
Curasq; acerbas sensibus gubernare.

Idem Matius, vt quidam existimant, composuit opus hexametris versibus, quod inscriptũ est, de Iliade. Cuius carmen M. Varro, & alij Grammatici, quandoque citant. Sed hac in re parum consentiunt veteres autores. Maurus Terentianus de poëta Matio facit mentionem, eiusq; Mimiambos, vt elegantes, & lepidos celebrat. Fuit alter Matius Romanus ciuis, & amicitia Octauij Caesaris nobilis, qui primus Tonsilia nemora excogitauit.

L. AFRANIVS. CAP. XII.

LVcius Afranius poëta Comicus, ijsdem fermè temporibus in vrbe claruit, quibus poëta Terentius, & Sext. Caecilius in senium vergebant. Vulcatius Sedigitus Afranium hunc non numerat inter caeteros Comicos. Operam suam, atque diligentiam, posuit in togatis fabulis componendis. Sunt enim Togatae illae, in quibus de rebus Romanis ageretur, à toga denominatae. In his primum locum obtinuit, vt à veteribus traditur. Menandrum poëtam praecipuè imitatus est stylo & orationis

nis charactere: quocirca sic Horatius in Epistola ad Octauium Augustum:

Dicitur Afrani toga conuenisse Menandro.

Furius Albinus, & Macrobius asserunt, Afranium ipsum permulta à Menandro sumpsisse, quod ille etiam liberè, atque ingenuè professus est: ut omnibus apertè demonstraret, quàm modestus, atque ingenuus foret. Itaque in Compitalibus ita respondet suis obtrectatoribus:

Fateor, sumpsi non à Menandro modò,
Sed ut quisq; habuit, quod conueniret mihi:
Quod me non posse melius facere credidi.

Cumq; ingenio ac salibus excelleret, sententias passim, & acutè dicta, inserebat suis fabulis, non sine summa elegantia, & mirifica venustate: quod cùm alij multi, tum M. Cicero testatus est. Culpatur à Quintiliano Afranius, quòd in suis argumentis amores proprios paulò impudentius vulgauerit. In togatis, inquit, excellit Afranius, utinamq; non inquinasset argumenta puerorum fœdis amoribus, mores suos fassus. A. Gellius per multum Afranio tribuit, præcipuéque illud carmen putauit commendandum, in quo de Sapientia sic loquitur:

Vsus me genuit, mater peperit memoria,
Sophiam me Graij vocant, vos Sapientiam.

Citatur idem Afranius persæpe ab antiquis

Grammaticis, in Augure, in Consobrinis, in Cinerario, in Compitalibus, in Brundusinis, in Fratribus, in Homine, in Incendio, in Emancipato, in Prodito, in Patella, in Rosa, in Suspecta, in Sella, in Talione. De obitu ipsius nihil apud Veteres legimus.

FABIVS DORSENNVS.
CAPVT XIII.

F*Abius Dorsennus inter Comicos poëtas relatus est ab antiquis autoribus. Vulcatius Sedigitus, qui de poëtis scripsit, minimè hunc nominat: quocirca verisimile est, minus nobilem fuisse habitum. Horatius in epistola ad Cæsarem Augustum, cùm de Comœdia disserit, de Plauto, & Dorsenno agit, eorumq́ fabulas satis celebres in scenis demonstrat. Sic enim de Dorsenno:*

Quantum enim Dorsennus edacibus in parasitis,
Quàm non astricto percurrat pulpita socco:
Gestit enim nummum in loculos demittere: posthac
Securus cadat, an recto stet fabula talo.

Idem Dorsennus à Plinio commendatur in comœdia Acharistione: quo loco versiculos eius affert. Festus quoque Pompeius Afranium & Dorsennum poëtas citat, cùm de temeto loquitur, & hunc senarium lepidißimum Dorsenni repetit:

Sequi

Sequimini praminacia: sequimini temeti timor.

Hic est ille Fabius Dorsennus, quantum existimare possumus, in cuius monumento carmen hoc legebatur, Vt ab Anneo Seneca relatum est,

Hospes resiste, et philosophiā Dorsenni lege.

In nummus praterea Vetusti aris ita legitur, DORSEN. P. *cum effigie barbata, Vt prisci illi Romani fuerunt.*

M. ATTILIVS.
CAPVT XIIII.

MAR. *Attilius in scribēdis Tragœdijs nobilis habitus est, iudicio Veterum. M. Cicero sic eum nominat, Vt poëtam durißimum, cùm scribit ad Pomponium Atticum. Fabius Quintilianus Pacuuium & Accium enumerauit, qui in Tragœdia excelluissent, de Attilio omisit. Constat hunc secutum fuisse poëtam Sophoclem, & aliquot fabulas in Latinum conuertisse, in quibus duriorem se praestitit, ob eamq; rationem à Licinio, scriptor ferreus Vocatus est, Vt testatur M. Cicero, quo loco de Electra illius fabula meminit in libris de Finibus. Relatum praterea est, in ludis C. Cæsaris quadam fuisse cantata ad miserationem illius cadis contra interfectores, & ex Pacuuio in Armorum iudicio, & ex Attilio in Electra. Etsi apud Suetonium Grammatici nostri*

stri decepti sunt, cum paulò imprudētius Accium pro Attilio scripserint. Vulcatius Sedigitus Attiliū poëtam refert inter Comicos nobiles, eumq́; post Næuium & Liciniū collocat. Quidam existimarunt eundem esse: mihi parum adhuc compertum est, in tanta rerum obscuritate. De obitu, & moribus illius, nihil aliud legimus in veterum monumentis.

Q. TRABEAS. CAP. XV.

QVintus Trabeas Comœdiæ autor, in ordine Comicorum relatus est à Vulcatio Sedigito. Locum octauum obtinuit post Terentium, & Turpilium: de quibus commodè diximus. Mentio de hoc Trabea fit à veteribus Grammaticis, qui persæpe citāt eius fabulas. M. Cicero minimè dubitauit cōmendare eundem Trabeam, carmenq́; illius locis multis referre. Sunt qui credant, in scribendis Togatis præstitisse, quod & Sex. Pompeius demonstrat. Laudantur à Marco Tullio ij versus Trabeæ, in quibus credulitas amantis, ac nimia gestientis animi lætitia, lepidè & eleganter describitur:

Lena delinita argento, nutum obseruabit meum,
Quid velim, quid studeam: adueniens digito impellam ianuam,
Fores patebunt: de improuiso Chrysis vbi me aspexerit,

Alacris

Alacris obuiam mihi veniet, complexum optans meum,
Mihi se dedet, fortunam ipsam anteibo fortunis meis.

Ex his colligitur: quantum salis, atque vrbanitatis in poëta Trabea fuerit.

CN. AQVILIVS. CAP. XVI.

CN. Aquilius in scribendis comœdijs non ignobilis habitus est, vt testatur M. Varro. Vulcatius Sedigitus nullam mentionem de hoc Aquilio fecit in his versibus, qui de Comicis poëtis leguntur. Quocirca existimandum est, illius fabulas non fuisse in magno admodum pretio. Relatum est ab antiquis Grammaticis, Comœdias aliquot Plauti falsò inscriptas Aquilio, sicuti Boethiam: de quo idem Varro parum constanter disseruit. Si Gellij commentarios paulò diligentius legamus, illud affirmatur de Aquilio, eum plerasque fabulas à Menandro poëta transtulisse: quod & Pub. Terentius, & Sex. Cæcilius factitarunt. De C. Aquilio diximus albi, qui Iurisperitus fuit, ac formulas de dolo malo protulit, in quibus de simulatione, & dissimulatione ageretur.

C. LICINIVS IMBREX.

CAP. XVII.

CAius Licinius Imbrex inter eos poëtas refertur, qui Comœdias scripserunt. Vulcatius

catius Sedigitus, cùm de Comicis scriptoribus iudicium facit, Licinio multum tribuit, eumq́ non Attilio tantùm, & Ennio præposuit, sed & Turpilio, atque Terentio. Grammatici veteres citant aliquot Licinij comœdias, vt Næuiam & Nearam. De qua Gellius in Atticis noctibus scribit: quo loco de com precationibus deorum disserit. Afferuntur ij versus ex Neara Licinij:

Nolo ego Nearam te vocent, sed Nerienem:
Cùm quidem Marti es in connubiū data.

Sextus quoque Pompeius ita Licinium nominat, vt poëtam maximè lepidum, atq; vrbanum. Hæc sunt ferè, quæ apud veteres de Poëta Licinio obseruauimus.

Q. NOVIVS. CAP. XVIII.

QVintus Nouius Atellanarum scriptor illustris est habitus. Grammatici veteres cùm de ipsius ingenio & doctrina disserunt, permultum illi cōcedunt. Aurelius Macrobius probatißimum poëtam hunc vocat inter eos autores, qui Atellanas fabulas ediderunt. Qua in re post Nouium, inquit, Pomponius atq; Mommius præclari habentur. Scripsit Nouius complures Comœdias, in quibus magnopere probauit ingenium suum, atque vrbanitatem. Citatur maximè in his fabulis, hoc est, in Fullonico, in Exodio, in Virgine prægnante, in Pedio, in Dotata, in Gallinaria;

in Gem

in Geminis, in Partu. De quibus multa leguntur in commentarijs Nonij Marcelli, etsi pro Nouio quandoque Cn. Naeuium temerè scriptum scio. Hac sunt quæ de poëta Nouio adnotauimus. De obitu illius nihil apud antiquos autores legimus.

PETRI CRINITI IN LIB. SECVNDVM DE POETIS LATINIS, AD EVNDEM PRAEFATIO.

*

IN PRIORE *libro Cosme, Pontifex Arretine, eos poëtas complexi sumus, qui rudi adhuc Roma, & populo armis occupato, magna diligentia conati sunt ciues suos instruere, fabulisq; editis, illorum ingenia delectare. Nam ciuitas ipsa Imperio aucto, & rebus prosperè gestis, incredibile dictu est, quàm breui tempore in omni studiorũ genere profecerit. Adeo valet humanũ ingenium in præclaris etiam institutis, vbi illud valde intenderis. In hoc libro*

libro eos relaturi sumus, qui plura in dies ac meliora scripserũt apud Latinos: accedemusq́ ad ætatem Pub. Vergilij ne quid desiderari ab aliquo possit in opere instituto percensendi veteres poëtas. Mihi enim diligenter intuenti studia hæc nostra, & antiquorum disciplinas animo repetenti, necessarium præcipuè videtur, ea in re maximè laborem ponere: quæ me ipsum instruere possim, & aliorum præterea ingenia excitare: his præsertim temporibus, quibus paucissimi omnino reperiũtur, qui intenti admodum sunt in hoc egregio ac liberali officio literarum. Tu verò ita accuratè ac diligenter, vt video, aduigilas, vt vnus propemodum in ciuitate nostra habearis, qui solerti animo consistas in præsidio bonarum literarum: putesq́ in tantis Italiæ fluctuantis periculis minimè deserendũ tibi tam insigne atque optimum institutum, quo possis familiam tuam exemplis illustribus ornare, ac perpetuis tuarum vigiliarum monumẽtis immortalem statuere. Sed aliàs de re hac agetur commodius. Interim accedemus ad T. Lucretium, qui de rerum natura primus apud Latinos diligenter atque eruditè carmen composuit.

T. LVCRETIVS CHARVS.
CAP. XIX.

Titus

TItus Lucretius Charus ex Lucretiorum familia natus creditur, quæ Romæ insignis, et peruetusta habita est. Paulò antiquior fuit Terentio Varrone, & M. Tullio; vt quidam scripserunt, quod est obseruatū diligenter. Quoniam in his Annalibus, quos à Græcis habemus, complura falsò exposita sunt, cōtráque rationem temporum peruerse signata. Ingenio summo traditur fuisse, & in scribendis carminibus maximè excitato. Solebat enim per interualla temporū ad carmen accedere, non sine quodam animi furore, vt veteres autores ostendunt. Hinc illud Statij,

Et docti furor arduus Lucreti.

Fabius Quintilianus, cùm de Latinis poëtis differit, Aemilium Macrū, & T. Lucretium præstare elegantia testatur: sed ipsius Lucretij carmen multum difficultatis retinere. Quæ res non modò propter ipsam materiam illi contigit, sed etiam propter egestatem linguæ, & rerum nouitatem: vt ille inquit. Scripsit libros sex de rerum natura, in quibus Epicuri doctrinam, & Empedoclem poëtam secutus est: cuius carmen atque ingenium vehementer admiratur. Neque desunt qui scribant, fuisse Lucretij opus à M. Tullio emendatum. Quocirca verisimile est, prope importunum obitum ab eo imperfectum atque inemendatum relictum. Q. frater plurimum

Lucretij versibus concessit, & in eius opere multum esse artis, atque ingenij refert: neque mirari oportere, si Lucretij versus duriores interdum videntur, & quasi orationi solutæ similes. Enit hoc proprium illis temporibus: vt optimè testatur apud Macrobium Furius Albinus, cuius verba hæc sunt: Nemo debet antiquores poëtas ea ratione viliores putare, quòd eorum versus nobis scabri videntur. Ille enim stylus maximè tum placebat: diúque laborauit ætas secuta, vt magis huic molliori stylo acquiesceret. Itaque minimè defuerunt, Imperantibus etiam Vespasianis, qui Lucretium pro Vergilio, & Lucilium pro Horatio legerent. Idem Lucretius misit suum opus ad C. Memmium L. Memmij filium, qui à deuicta Achaia cognomen accepit, & vrbem Corinthum diruit, signisq́ ac tabulis spoliauit. Non me præterit alios in hoc dissentire: Sed hi quidem dum parum diligenter temporũ rationem obseruant, facilè refelli possunt. Publius Vergilius non modò verba aliquot accepit ex poëmatis Lucretij, sed locos penè integros ab eo transtulit: quod & Grammatici veteres accuratè notarunt. De hoc autem Lucretij opere illud à Publio Ouidio scribitur:

Carmina sublimis tum sunt peritura Lucreti,
Exitio terras cùm dabit vna dies.

Perijt

Perijt ætate integra, cùm paucos annos supra XL. *impleuisset. Eusebius tradit, tanto eum furore percitum fuisse assumpto amatorio poculo, vt propria manu se interfecerit. Quo tempore (vt quidam testantur) P. Vergilius virilem togam assumpsit, Cn. Pompeio & M. Licinio Crasso iterum Coss. Inter alios veteres nominatur Lucretius Poeta Comicus, vt à Fulgentio relatum est in commentario de priscis verbis.*

L. POMPONIVS BONONIENSIS. CAP. XX.

LVcius Pomponius Atellanarum scriptor, iisdem ferme temporibus in Vrbe præstitit, quibus Laberius, Publius, & Iulius Calidius, vt in Latinis Annalibus relatum est. Eusebius, & alij, Bononiensem hunc faciunt. Ingenio perurbano dicitur fuisse, & in notandis hominum moribus maximè festiuo. Sunt enim Atellanæ fabulæ ab Atella vrbe appellatæ, in quibus Poëtæ veteres solebant varios iocos atque sales vernili quadam dicacitate admittere. De his Pomponij Atellanis M. Cicero, & Anneus Seneca pluribus locis meminerunt, ingeniúmque Pomponij vehementer commendat. Nonius Marcellus magna diligentia obseruauit has Pomponij fabulas: quod ipsum colligitur ex illius commẽtarijs, in qui-

bus supra triginta eius Comœdias nominat. Citatur Pomponius sæpe ab antiquis Grammaticis, in Aleonibus, in Prostibulo, in Pannuceatis, in Nuptijs, in Porcaria, in Priuigno, in Piscatoribus, in Ergastulo, in Patruo, in Asina, in Rustico, in Dotata, in Decuma Fullonis, in Pracone posteriore, in Buccone, in Macchus geminis, in Verre agroto, in Pistore, in Syris, in Medico, in Maiali, in Sarculario, in Augure, in Petitore, in Annulo posteriore, in Præfecto, in Arista, in Hirnea, in Porcetra. Itidem in Marsupio, in Aedituemo, in Auctorato, in Satyra, & in Gallis trāsalpinis. Gellius præterea, & Priscianus de Atellanis Pomponij sæpe agunt, pluresq́ versiculos afferunt: ex quibus intelligi potest, quantum præstiterit gratia & salibus. De Pomponio Secundo, qui fuit scriptor Tragœdiarum, & clarissimus ciuis, suo loco dicemus.

DECIVS LABERIVS.

CAP. XXI.

D*Ecius Laberius eques Romanus fuit, et in secunda dignitate, quandiu vixit, se continuit. Studium atque operam posuit in scribendis Mimis: qua in re non mediocrem laudē consecutus est iudicio M. Tullij, & aliorum. Moribus præclaris, & ingenio vrbano fuit. Libertate tanta in accusandis vitijs, v libertatis nomē excederet. Quo nomine C. Cæ-*

sar

ſar magnopere commotus eſt, neque prædicare deſtitit, acceptiores ſibi eſſe Publij Mimos, quàm Laberij. Traditum eſt à Sulpitio Apollinare, & Gellio in Atticis commentarijs, Laberium ipſum in ſuis fabulis quæpiam poſuiſſe paulò duriora, ac minus Latina, & ob id à quibuſdam Criticis in ordinem coactum. Sed Macrobius & Anneus Seneca plurimum Laberio concedunt: quòd in eius Mimis non minus ſententiarum, quàm lepiditatis foret. Quod ipſum teſtari poſſent ea carmina, quæ à noſtris Grammaticis referũtur. Nonius Marcellus, & alij veteres maxima diligentia Poëtam Laberium obſeruarunt, eumq́ citant ſæpiſſime in his Mimis: hoc eſt, in Virgine, in Gemellis, in Necromantia, in Compitalibus, in Lacu Auerno, in Aquis calidis, in Coloratore, in Catulario, in Sororibus, in Tuſco, in Cropio, in Nuptijs, in Gallis, in Cacomenone, in Saturnalibus, in Alexandrea, in Ephebo. Idem Laberius Mimos ſuos egit in maxima celebritate, donatusq́ ampliſſimis præmijs, ac iure ſedendi in quatuordecim gradibus. Proindeq́ factus nobilior, aucta dignitate, rogatus eſt à C. Cæſare, & perhumaniter inuitatus, vt in ſcenam prodire vellet, & Mimos ipſe agere, quos tum aſſiduè componebat. Qua in re Laberius neceſſariò ſe coactum reſpondit, nihil tanto viro denegare, cui & ipſi dij omnia

tribuissent. Sed hoc iudicari melius poterit ex ipsis Laberij versibus, quos in fabulæ prologo inseruit. Nos hoc loco illos adijciemus, ut facilius æstimari poßit, quantum iacturæ fecimus in Laberianis Mimis:

Neceßitas, cuius cursus transuersi impetũ
Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt:
Quò me detrusit penè extremis sensibus?
Quem nulla ambitio, nulla vnquam largitio,
Nullus timor, vis nulla, nulla autoritas
Mouere potuit in iuuenta de statu?
Ecce in senecta vt facilè labefecit loco
Viri excellentis mente clemente edicta
Submissa placidè blandiloquens oratio.
Etenim ipsi Dij negare cui nil potuerunt:
Hominem me negare quis posset pati?
Ergo bis trigenis annis actis sine nota
Eques Romanus lare egressus meo, domum
Reuertar Mimus? nimirum hoc die
Vno plus vixi, mihi quàm viuendum fuit.
Fortuna immoderata in bono æquè atque in malo,
Si tibi erat libitum literarum laudibus
Floris cacumen nostræ famæ frangere:
Cur cũ vigebam membris præuiridantibus,
Satis facere populo, & tali cum poterã viro.
Non flexibilem me concuruasti, vt carperes?
Nunc me deijcis quo? quid ad scenã affero?

Dec

Decorem formæ, an dignitatem corporis?
Animi virtutem, an vocis iocundæ sonum?
Vt hedera serpens vires arboreas necat:
Ita vetustas amplexu annorum necat.
Sepulcris similis nihil nisi nomen retineo.

Qui versus à Laberio ipso sub persona Syri pronuntiati sunt. Cumq; inter agendum quasi cæsus ab hero, exclamaret: iniecit hunc Senarium:

Porrò Quirites libertatem perdidimus.

Et paulò post adiecit:

Necesse est multos timeat, quem multi timent.

In quo notari Cæsarē populus Romanus existimauit, coniectis in eum oculis. Hinc Cæsar palmam transtulit ad Poëtam Publium, qui in eadem scena mimum agebat: Laberium verò donauit annulo aureo, quingentis HS. additis. Tum Laberius perspecto ingenio Cæsaris, in sequenti commissione interiecit hos versus:

Non possunt primi esse omnes omni tēpore.
Summū ad gradū cùm claritatis veneris,
Consistes ægrè: citiusq; quàm ascendas, decidas.
Cecidi ego: cadet qui sequitur: laus est publica.

Ad extremam senectutem accessit, corpore valido, & sensibus integris. De obitu nihil hactenus legimus.

Q. CATVLVS. CAP. XXII.

QVintus Catulus ex Catulorum familia illustri natus, ingenio præclaro fuit, & ad carmen faciendum mire accommodato. Dilectus maximè est à C. Cotta, et L. Crasso propter elegantiam ingenij, & morum suauitatem. Idem Catulus tam venustè atq; egregiè lusit epigrammata, vt ab antiquis autoribus relatū sit: Nihil apud Latinos aut Græcos legi posse mundius, preßius, aut venustius Q. Catuli epigrammatis. Traditum est fuisse illum facili animo, & procliui ad amores, ac delicias. Itaq; Roscium Gallum præcipuè dilexit: qui tum adolescens eleganti forma, & indole optima florebat: etsi oculos peruersos habuit, vt M. Cicero, & Diomedes Grammaticus testantur. Epigramma autem lepidißimum Q. Catuli celebratum est à Marco Tullio de forma Roscij, quod apponemus:

Constiteram exorientem auroram fortè salutans,
Cùm subitò à læua Roscius exoritur.
Pace mihi liceat cælestes dicere vestra,
Mortalis visus pulchrior esse Deo.

Laudatur & illud maximis laudibus, quod ad Theotimum scribit, vt relatum est in commentarijs Atticis:

Aufugit mi animus: credo, vt solet, ad Theotimum

Deue

Deuenit: sic est, perfugium illud habet.
Quid si non interdixem: ne illum fugitiuũ
Mitteret ad se intrò, sed magis eijceret?
Ibimus quæsitum: verum ne ipsi teneamur
Formido: quid agam? da Venus consilium.

Hic est ille Q. Catulus, qui cum Mario consule familiariter vixit, & à Marco Tullio magnopere laudatus est, quòd Archiam Licinium, & amare & probare posset. De Q. Catulo viro Censorio, qui dedicauit Capitolium, dicetur à nobis commodius.

Q. ATTA. CAP. XXIII.

QVintius Atta Togatarum scriptor habitus est: & in his componendis magnopere à quibusdam commendatur. Sunt qui referant eundem Romæ versatum his temporibus fuisse, quibus Pomponius Bononiensis in scena floruit: & Plotius Gallus in tradendis præceptis rhetorices præstitit. Horatius Flaccus in ea epistola, qua loquitur de Latinis Poëtis, videtur Attæ fabulas notare indignásque existimare, vt à Romanis ciuibus tanto studio, atq; attentione audirentur:

Rectè nécne crocum, floresq; perambulet Atta
Fabula, si dubitem, clamant perijsse pudorẽ
Cuncti penè patres: ea cùm reprehendere coner,

Quæ grauis Aesopus, quæ doctus Roscius egit.

Citantur sæpe à Latinis Grammaticis comœdiæ Q. Attæ: Quocirca verisimile est in magno pretio illas fuisse habitas. Gellius quidem & alij citant eum in Conciliatore, in Aedilibus, in Tirone proficiscente. Traditum est cognomen Atta illis esse impositum, qui eo vitio pedum laborant, vt videantur magis inniti plantis, quàm liberè ambulare. Isidorus nominat Attam in Satyris, quo loco de cereis & graphijs disserit. Sed parũ mihi compertum, an ad hũc ipsum referri oporteat. Seruatum est in Latinis Annalibus, Attam Romæ perijsse, & in via Prænestina sepultum, secundo ab vrbe milliario.

PVBLIVS SYRVS. CAP. XXIII.

Publius natione Syrus in scribendis Mimis operam posuit, ac in magno pretio his temporibus habitus est, quibus M. Cicero, & Nigidius Figulus perierunt, vt in Latinis Annalibus notatum. Idem Publius (vt scribit Macrobius) cùm puer deduceretur ad patronum domum, facilè illum promeruit, cùm gratia, & decore formæ, tum salibus, atque ingenio. Quibus rationibus factum est, vt à domino manumissus esset, & maiori diligentia quàm antea disciplinis liberalibus eruditus, breuiq; tanto profecit, vt in fabulis componendis ma-

gnam nominis celebritatem sit adeptus. Referuntur ab Auieno dicteria quædam Publij, in quibus mira festiuitas, atque incredibilis comitas apparet. Iulius Cæsar palam professus est, sibi acceptiores fuisse Publij Mimos, quàm Laberij propter sententiarum grauitatem atque singularem elegantiam. Quocirca prælatus illi est: & in scena victor pronuntiatus. Cassius quoque Seuerus tantum concedebat Publianis Mimis, vt eius carmen disertissimũ vocaret. Neque illud omittendum est quòd idẽ Publius in ludis Cæsaris omnes illos longè superauit: qui carmen in scenam attulerint, in quorum numero Dec. Laberius fuit. Nos hoc loco versiculos aliquot referemus ex illius Mimis, qui ab antiquis autoribus in summo pretio habiti sunt, & perinde accepti, ac sententiæ quadã ex intimis philosophiæ adytis: quòd ad vitæ officia, morumq́; probitatem maximè pertinere videantur:

Tam deest auaro quod habet, quàm quod non habet.
Desunt luxuriæ multa, auaritiæ omnia.
O vita misero longa felicibus breuis!
Pars beneficij est, quod petitur, si belle neges.
Beneficium dando accepit, qui digno dedit.
Cui plus licet, quã par est, plus vult quã licet.
Alienum est omne, quicquid optando venit.

Fer

Feras, non culpes, quod vitari non potest.
Furor fit læsa sæpius patientia.
Malum consilium est, quod vitari nõ potest.
Nimium altercando veritas amittitur.
Nunquã periculum sine periculo vincitur.
Comes facundus in via pro vehiculo est.
Hæredis fletus sub persona risus est.
Ita amicum habeas, posse vt hunc fieri inimicum putes.
Improbè Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.
Veterem ferendo iniuriam, inuitas nouam.

De obitu ipsius Publij nihil apud veteres legimus.

PORCIVS LICINIVS. CAP. XXV.

Porcius Licinius cùm ex Liciniorum familia nobili ortus vir clarus habitus est, tum ingenio facili & eleganti, præsertim in componendis Epigrammatis. Iulianus rhetor (qui Hadriani principis temporibus vixit) Licinij carmen magnis laudibus extollit, adeo vt hunc ipsum præferre non dubitauerit Poëtis omnibus Græcis. Quod in Atticis commentarijs obseruatũ à Gellio est, quo loco Val. Aeditui, Q. Catuli, & Porcij Licinij carmen recensuit. Afferuntur eiusdem Licinij versus complures à nostris Grammaticis, ex quibus probari potest, quàm eleganter atq; egregiè Poëta

ta officium absoluerit. Nos hoc loco adÿciemus epigramma illud elegantißimum, in quo suos calores, atque animi æstus Venustißimè expreßit:

Custodes ouiũ, teneræq; propaginis agnûm,
Quæritis ignem? ite huc: quæritis? ignis homo est.
Si digito attigero, incendam syluam simul omnem:
Omne pecus flãma est, omnia quæ Video.

Sunt qui credant eundem Licinium scripsisse annales octonarÿs Versibus: sed hoc non satis mihi compertum est. Illud pro certo haberi debet, Macrum Liciniũ fuisse autorem annaliũ Romanorũ, de quo dicturi sumus commodius.

VALER. AEDIT. CAP. XXVI.

VAlerius Aedituus in scribendis epigrãmatis Poëta insignis habitus est, maximeq; aptus ad exprimendas Veneres, ac delicias. In quo numero à Grãmaticis nostris relati præcipuè sunt, Quintus Catulus, Porcius Licinius, & Val. Catulus. Magnopere cõmendatur Aedituus ab Au. Gel. tantumq; illius carmini conceßit, Vt affirmare ausus sit, nihil se legisse Vel apud Græcos Poëtas Venustius, aut suauius: qui Videri solent cæteris omnibus in hoc genere scribendi gratiores atque elegantiores. Sed est adÿciendum carmen Val. Aeditui,

tii quò facilius poßint de hoc statuere, qui hæc legerint. Sic igitur ad Pamphilam:

> Dicere cũ conor curã tibi Pamphila cordis,
> Quid mi abs te quæram? membra labris abeunt.
> Per pectus miserum manat subitò mihi sudor.
> Si tacitus subidus, duplo ideo pereo.

Neque illud prætermittam ad puerum Phileroten, in quo suauior atq; ad ignem profluentior apparet:

> Quid faculam præfers Phileros, qua nil opus nobis?
> Ibimus, hic lucet pectore flamma satis.
> Istam nõ potis est vis sæua extinguere venti,
> Aut imber cœlo candidus præcipitans.
> At contra hunc ignem Veneris, si non Venus ipsa;
> Nulla est quæ poßit vis alia opprimere.

Laudatur idem Æditunus, cùm ab alijs multis, tum à M. Varrone, qui eius versiculos alicubi citauit. De moribus autem & vita ipsius nihil aliud legimus.

Ca. VALERIVS CATVLLVS. CAP. XXVII.

Caius Valerius Catullus Veronæ natus est, quo tempore Terentius Varro in Vrbe claruit. Quidam Crispum Sallustium Catullo

tullo supparem faciunt. A Catulli autem natalibus ad Pub. Vergilium paulò minus quàm duodeginti anni connumerantur, si quorundã annales sequimur. Quando & illud pro comperto habetur, carmen de passere Lesbiæ ad Vergilium fuisse missum:

Sic forsan tener ausus est Catullus
Magno mittere passerem Maroni.

Cæterùm nõ humili loco, aut obscuro natus est: siquidem eius parens, autore Suetonio, Iulij Cæsaris hospitio familiariter vsus est. Val. autem Catullus primò traditur à Mallio Romam deductus, cùm adhuc in tenera ætate ageret. Paulò mox ingenij facilitate & doctrina adeò Romæ acceptus, atque ciuibus gratus fuit, vt Marci Tullij patrociniũ meruerit: quod ipsum eleganti epigrammate ingenuè testatus est, quo gratias Ciceroni patrono egit:

Disertissime Romuli nepotum
Quot sunt, quotq; fuere Marce Tulli,
Quotq; post alijs erunt in annis,
Gratias tibi maximas Catullus
Agit pessimus omnium poëta:
Tantò pessimus omnium Poëta
Quantò tu optimus omnium patronus.

Mallium vero & eius nuptias magno studio celebrauit, cum quo se excusat parum sibi licere vteres amores (vt anteà) decantare, quoniã fratrẽ amiserit. Ex cuius interitu studium

inq;

inquit suum scribendi carminis se abiecisse. Sic enim ad Mallium:

Sed tibi ne mea sint ignota incõmoda Malli,
Neu me odisse putes hospitis officium:
Accipe quàm merser fortunæ fluctibus ipse,
Ne amplius à misero dona beata petas.
Tempore quo primum vestis mihi tradita pura est,
Iucundum cùm ætas florida ver ageret:
Multa satis lusi, non est dea nescia nostri,
Quæ dulcem curis miscet amaritiem.
Sed totum hoc studium luctu fraterna mihi mors
Abstulit: heu misero frater adépte mihi.
Tu mea, tu moriens fregisti cõmoda frater:
Tecũ vna tota est nostra sepulta domus.

Inter cæteros amicos Furium & Aureliũ magnopere dilexit, Cinnam quoque, Cornificium, Fabullum, & Verannium, quem alicubi Veranniolum blanditer appellat. Puellam præterea Ipsitillam conciuem suam. & Clodiam amauit quam ficto nomine Lesbiam dicit. Sicuti Madaurensis Apuleius testatur in oratione ad Claudium Maximum. Eruditorũ consensu docti cognomen accepit: ita enim peculiari epitheto Catullus censetur. Atque hunc quidẽ Ouidius Vergilianæ maiestati opponit, Tantum nominis apud eruditos, ac laudis est consequutus. Sed & versus ipsius, quanquàm

vt

ut duriusculi notantur, (quod uterque Plinius asserit) tamen perelegantes habiti sunt, ac sectatores complures in his inuenit: sicuti Pompeium Saturninum, & Sentium Augurem, qui Catulli epigrammata, ac Licinij mira diligentia ac studio sunt æmulati: ut alias diximus. Val. Martialis Catullum sibiipsi audacter præponit. Sic enim ad Macrum:

Nec multos mihi præferas poetas,
Vno sed tibi sim minor Catullo.

Opus suum ad Cor. Nepotem misit, uirum doctrina & rerum cognitione egregium. Diuiditur autem in libros tres. ut primus Lyricos, Secundus Elegiacos, Tertius Epigrammata contineat. Ad hunc enim modum ordinem ferè meliorem custodiemus. Elegiam de coma Berenices ex poëta Callimacho in Latinos numeros conuertit, eamq; ad Ortalum amicum misit, quæ in Elegiarum adhuc libro legitur. Idem Vale. Catullus à Fabio Quintiliano & Diomede inter Iambicos reponitur, ab alijs inter Lyricos. In Atticis noctibus ut poëta elegantissimus ac uenustissimus à Gellio laudatur. Neque illud omittendum est, fuisse ab ipso Catullo alia complura composita, quæ uitio longæ uetustatis desiderantur. C. autem Plinius libro historiæ naturalis XXXVIII. *ad Cæsarem Vespasianum (cùm de magia disserit) amatorium de incantamentis carmen à Ca-*

tullo editũ refert. Hinc Theocriti inquit, apud Græcos, Catulli apud nos, proximéque Vergilij incantamẽtorum amatoria imitatio. Sed carmen Ithyphallicum scripsit, vt est optimus testis Maurus Terentianus ad Nouatemum, qui hos Catulli versiculos citat:

Et fermè modᵒ hic datur à plerisq; Priapo,
Inter quos cecinit carmen quoque tale Catullus,
Hunc tibi lucum dedico consecróque Priape.
Nam te præcipuè in suis vrbibus colit ora
Hellespontiaca, cæteris ostreosior oris.

Cæsarem maximè Iulium, Mamurram, & Nonium Strumam Iambicis nominatim proscidit ex veterum consuetudine: vt C. Lucullus Iambicorum autor. Luciliusq́;. & Næuius. Qua in re dignum illud memoria est, quod ipse Cæsar cum perpetua sibi stigmata (vt ait Suetonius) imposita videret ex Catulliano carmine de Mamurra, eadem tamen die Poëtam ipsum cœnæ adhibuit, simulq́; hospitio suo non secus atque antea vti eum permisit. Mortuus Romæ est iuuenili admodum ætate, cùm annum circiter trigesimum ageret, vt quidam putarunt, quo tempore Publius Vergilius in vrbe Cremona studijs operam daret. Vulgatum quoque de Valerio Catullo illud:

Tantum parua suo debet Verona Catullo,
Quantum magna suo Mantua Vergilio,

CORN. LICINIVS CALVVS. CAP. XXVIII.

Corn. Licinius Caluus in poëmatis scribendis pereleganscriben habitus est, & apud veteres inter optimos poetas relatus. ingenio lepido, & vrbano fuit: cumq; suauissimis moribus praestaret, praecipuè dilectus est à Val. Catullo, qui summa familiaritate cum eo vixit: quod ex Catulli versibus facilè possumus colligere. Dicitur fuisse breui statura, & exiguo corpore: quocirca Sollopichius est appellatus à Catullo, vt apud Anneum Senecam copiosè exponitur. Idem Caluus puellam Quintiliam amore incredibili dilexit: cuius interitũ quàm molesto animo ferret, testatus est scriptis carminibus de obitu illius:

Hoc etiam docti confessa est pagina Calui,
Cùm caneret miserae funera Quintiliae.

Eruditionem Calui atque elegantiam in componendis versibus praecipuè commendauit Sentius poeta, & M. Cicero, qui refert eum in scribendis Iambicis praestitisse. In ijs enim minimè dubitauit principes etiam ciuitatis acerrimè insectari, vt C. Caesarem, & Pompeium. Fuisse eundem oratorem ostendunt Fabius Quintilianus, et Anneus Seneca. qui Caluum hunc tradunt habuisse diu iniquissimam litem cum M. Cicerone de principatu eloquentiae, & contra Vatinium in eo accusando vio-

lentum se, atque acerrimum præstitisse. An fuerit alter Caluus orator, commodius differemus: cùm probatißimi autores in hoc videantur dissentire.

Q. CORNIFICIVS CAPVT XXIX.

Quintus Cornificius per eadem tempora in poëtice floruit, quibus in scribenda historia Sallustius, Luceius, & Corn. Nepos in Vrbe præstiterunt. Fuit ingenio eleganti & lepido, atque in scribendis epigrammatis versatus est. Publ. Ouidius Cornificium hunc nominat inter eos poëtas, qui poëmata & amores decantarunt, vt Caluum, Metellum, Cinnam, Hortensium, Catullum, Propertium, & alios. Grammatici veteres, si quando citant versiculos Cornificij, permultum illis concedunt. Val. Catullus sæpe ad huncipsum scribit: qua in re facilè demonstrat, quanta familiaritate cum eo vixerit. Sororem habuit nomine Cornificiam, vt ab Eusebio relatum est, cuius carmen in magno pretio habitũ inuenio. Idem Cornificius in militia versatus dicitur: & cùm præfecturam cohortium haberet, suosq́ milites paulò ignauiores videret ad subeunda belli discrimina, non destitit eas increpare, & iocularibus dictis illudere, galeatos lepores appellans, quòd audito pugnæ classico minimè gradum seruarent: sed relicto

præsidio

præsidio, temerè palantes diffugerent. Neque desunt qui referant eundem aliquando destitutum à militibus inter dimicandum occidisse. De Cornificio oratore, qui rhetoricos libros composuit, diximus in libris de Oratoribus.

C. HELVIVS CINNA.

CAPVT XXX.

CAius Heluius Cinna in epigrammatis & poëmatis describendis nobilis habitus est. Eadem ætate claruit, vt constat, qua Catullus, Caluus, Hortensius & Cornificius celebres fuerunt. Commendatur maximè illius ingenium, atque diligentia in absoluendis carminibus. Inter cæteros amicos poëtam Catullum, & Valerium Catonem summa beneuolentia dilexit, qui Lydiam & Dianam composuit. Idem Cinna opus perfecit titulo Smyrnæ, in quo nouem annos consumpsit, non sine maxima laude sui nominis. Itaque L. Crassitius inter veteres Grammaticos excellens illud interpretatus est: ac tanta eruditione id effecit, vt vulgo relatum sit:

Vni Crassitio se dicit Smyrna probare,
Desinite indocti coniugio hanc petere.
Soli Crassitio se dixit nubere velle,
Intima cui soli vota sua extiterant.

Fabius Quintilianus magnopere commendauit Cinnæ opus, vt magno studio elaboratum, ac diligenti lima perfectum, In qua sententia

& Catullus fuit, qui Volusio & Hortensio poëtis Cinnæ carmen præposuit. Gellius & alij Grammatici persæpe citant Heluij Cinnæ poëmata. Ex quibus apertè colligitur, quàm falsa sit, atque inepta illorum opinio, qui scripserunt fuisse hunc poëtam implicatum, & perobscurum. Sunt qui credant eundem esse, qui occisus fuerit à plebe Romana pro Corn. Cinna, similitudine nominis decepta. Quo tempore celebratum est funus C. Cæsaris, ac Romana plebs cum facibus ad ædes Bruti & Caßij acceßit.

M. FVRIVS BIBACVLVS.

CAPVT XXXI.

M*Arc. Furius, qui cognomine Bibaculus est appellatus. Cremonæ (vt quidam scribunt) natus est ijsdem propè temporibus, quibus poëta Lucilius, & Sext. Turpilius Comœdiarum scriptor perierunt. Fuit ingenio summo, & in primis lepido: adeo vt de suo quoque nomine iocatus dicatur: Et Bibaculus eram, & vocabar. Quod est ab eo dictum imitatione poëtæ Anacreontis, qui neque proprio nomini pepercit. Idem Furius Bibaculus in carmine Iambico versatus est cuius acerbitatem tam doctè quàm egregiè expreßit, vt non minorem laudem tulerit, quàm Val. Catullus, aut Horatius, vt asserit Fabius Quintilianus*

Quo

Quocirca verisimile est, Messalam Coruinum pertimuisse ingenium & mordacitatem Bibaculi, cùm in epistola scripserit, nihil sibi esse cum poëta Bibaculo. Amicos habuit Gallum poëtam & Val. Catonem: quorum ingenium ac doctrinam suis hendecasyllabis laudat. Extant adhuc elegantes versiculi ad Gallum de Villa Tusculana Catonis, qua propter æs alienum creditoribus cesserat.

Nos eos adscribemus, quò melius possit iudicari de Bibaculi ingenio:

Catonis modò Galle Tusculanum
Tota creditor vrbe venditabat.
Mirati sumus vnicum magistrum,
Summum Grammaticum, optimum Poëtam,
Omnes soluere posse quæstiones,
Nullum difficile expedire nomen.
En cor Zenodoti, En iecur Cratetis

Afferuntur & alia complura eiusdem Bibaculi à nostris Grammaticis: quibus facilè intelligitur, quantum ingenio & elegantia præstiterit. Hæc sunt, quæ legimus apud veteres de Furio Bibaculo.

PVBLIVS TERENTIVS VARRO ATACINVS.

CAPVT XXXII.

Publius Terentius Varro Atacinus, ijsdem temporibus natus est, quibus M. Cicero, & Hortensius clari habebantur in eloquentia. Quidam ob id vocarunt Atacinum, quòd oriundus foret ab Atace vico prouinciæ Narbonensis: vel ab Atace fluuio, vt alij existimant. Ingenio præclaro fuit, & in componendis poëmatis mirifico studio incubuit. Idem Varro singulari diligentia, vt traditur, Græcas literas didicit: quò facilius posset illorum ingenia atque doctrinas imitari. Scripsit Argonautica, sequutus Apollonium Rhodium, suúmque opus libris quatuor absoluit, si antiquis autoribus credimus. Fabius Quintilianus de hoc Varrone sic ad Marcellum scribit, quo loco iudicium facit de Latinis poëtis: Atacinus in his, per quæ nomen est assequutus, interpres operis alieni, non spernendus quidem: verum ad augendum facultatem dicendi parum locuples. Probus Valerius, & alij Grammatici celebrant Argonautica Atacini, ac sæpe versiculos ex illis referunt. Scripsit etiam epigrammata, & carmen Elegiacum, in quo dicātauit puellam nomine Leucadiam, quam præcipuè dilexit. hinc illud notum:

Hæc

Hæc quoque perfecto ludebat Iasone Varro,
Varro Leucadia maxima flamma suæ.

Illud præterea relatum est ab antiquis autoribus, Publium Vergilium magnopere delectatum Varronis ingenio, ac illius carmen magno studio imitatum. Citantur à Prisciano hi versus in Varronis orthographia:

Ergo inter Solis stationem, et sidera septem
Exporrecta iacet tellus: huic extima fluctu
Oceani, interior Neptuni cingitur ora.

C. TICIDA.

CAPVT XXXIII.

Caius Ticida in scribendis epigrammatis claruit his maximè temporibus, quibus Corn. Cinna, Val. Catullus, & Cornificius præstiterunt. Afferuntur à Grammaticis nostris Ticidæ versus, ex quibus colligitur, fuisse illum eleganti ingenio, & ad scribendum carmen accommodato. Messala Coruinus in epistola quadam (vt à Suetonio relatum est) de hoc Ticida meminit: scribens, nihil sibi esse cum Furio Bibaculo & Ticida. Neque desunt apud nos, qui tradant ab eodem Ticida dilectam fuisse Metellam, quam mutato nomine Perillam appellauit. Quod etiam Catullus fecit: qui Lesbiam pro Clodia nominauit. Habuit inter principes amicos Val. Catonem, cuius poëmata illustrauit editis versibus de Lydia illius. Priscianus Ticidam in Hymenæo citat,

Feras, non culpes, quod vitari non potest.
Furor fit læsa sæpius patientia.
Malum consilium est, quod vitari nō potest.
Nimium altercando veritas amittitur.
Nunquā periculum sine periculo vincitur.
Comes facundus in via pro vehiculo est.
Hæredis fletus sub persona risus est.
Ita amicum habeas, posse vt hunc fieri inimicum putes.
Improbè Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.
Veterem ferendo iniuriam, inuitas nouam.
De obitu ipsius Publij nihil apud veteres legimus.

PORCIVS LICINIVS. CAP. XXV.

Porcius Licinius cùm ex Liciniorum familia nobili ortus vir clarus habitus est, tum ingenio facili & eleganti, præsertim in componendis Epigrammatis. Iulianus rhetor (qui Hadriani principis temporibus vixit) Licinij carmen magnis laudibus extollit, adeo vt hunc ipsum præferre non dubitauerit Poëtis omnibus Græcis. Quod in Atticis commentarijs obseruatū à Gellio est, quo loco Val. Aeditui, Q. Catuli, & Porcij Licinij carmen recensuit. Afferuntur eiusdem Licinij versus complures à nostris Grammaticis, ex quibus probari potest, quàm eleganter atq; egregiè Poëta

ta officium absoluerit. Nos hoc loco adÿciemus epigramma illud elegantißimum, in quo suos calores, atque animi æstus venustißimè expreßit:

Custodes ouiũ, teneræq; propaginis agnũm,
Quæritis ignem? ite huc: quæritis? ignis homo est.
Si digito attigero, incendam syluam simul omnem:
Omne pecus flãma est, omnia quæ video.

Sunt qui credant eundem Licinium scripsisse annales octonarÿs versibus: sed hoc non satis mihi compertum est. Illud pro certo haberi debet, Macrum Liciniũ fuisse autorem annaliũ Romanorũ, de quo dicturi sumus commodius.

VALER. AEDIT. CAP. XXVI.

Valerius Aedituus in scribendis epigrãmatis Poëta insignis habitus est, maximeq; aptus ad exprimendas Veneres, ac delicias. In quo numero à Grãmaticis nostris relati præcipuè sunt, Quintus Catulus, Porcius Licinius, & Val. Catulus. Magnopere cõmendatur Aedituus ab Au. Gel. tantumq; illius carmini conceßit, vt affirmare ausus sit, nihil se legisse vel apud Græcos Poëtas venustius, aut suauius: qui videri solent cæteris omnibus in hoc genere scribendi gratiores atque elegantiores. Sed est adÿciendum carmen Val. Aeditui,

tici quò facilius possint de hoc statuere, qui hæc legerint. Sic igitur ad Pamphilam:

Dicere cũ conor curã tibi Pamphila cordis,
Quid mi abs te quæram? membra labris abeunt.
Per pectus miserum manat subitò mihi sudor.
Si tacitus subidus, duplo ideo pereo.

Neque illud prætermittam ad puerum Phileroten, in quo suauior atq; ad ignem profluentior apparet:

Quid faculam præfers Phileros, qua nil opus nobis?
Ibimus, hic lucet pectore flamma satis.
Istam nõ potis est vis sæua extinguere vẽti,
Aut imber cælo candidus præcipitans.
At contra hunc ignem Veneris, si non Venus ipsa,
Nulla est quæ possit vis alia opprimere.

Laudatur idem Æditinus, cùm ab aliis multis, tum à M. Varrone, qui eius versiculos alicubi citauit. De moribus autem & vita ipsius nihil aliud legimus.

C. VALERIVS CATVLLVS. CAP. XXVII.

Caius Valerius Catullus Veronæ natus est, quo tempore Terentius Varro in Vrbe claruit. Quidam Crispum Sallustium Catullo,

tullo supparem faciunt. A Catulli autem natalibus ad Pub. Vergilium paulò minus quàm duodeginti anni connumerantur, si quorundã annales sequimur. Quando & illud pro comperto habetur, carmen de passere Lesbia ad Vergilium fuisse missum:

Sic forsan tener ausus est Catullus
Magno mittere passerem Maroni.

Caterùm nõ humili loco, aut obscuro natus est: siquidem eius parens, autore Suetonio, Iulij Cæsaris hospitio familiariter vsus est. Val. autem Catullus primò traditur à Mallio Romam deductus, cùm adhuc in tenera ætate ageret. Paulo mox ingenij facilitate & doctrina adeò Romæ acceptus, atque ciuibus gratus fuit, vt Marci Tullij patrociniũ meruerit: quod ipsum eleganti epigrammate ingenuè testatus est, quo gratias Ciceroni patrono egit:

Disertissime Romuli nepotum
Quot sunt, quotq; fuere Marce Tulli,
Quotq; post alijs erunt in annis,
Gratias tibi maximas Catullus
Agit pessimus omnium poëta:
Tantò pessimus omnium Poëta
Quantò tu optimus omnium patronus.

Mallium verò & eius nuptias magno studio celebrauit, cum quo se excusat parum sibi licere, veteres amores (vt anteà) decantare, quoniã fratrẽ amiserit. Ex cuius interitu studium

inquit suum scribendi carminis se abiecisse. Sic enim ad Mallium:

Sed tibi ne mea sint ignota incõmoda Malli,
Neu me odisse putes hospitis officium:
Accipe quàm merser fortunæ fluctibus ipse,
Ne amplius à misero dona beata petas.
Tempore quo primum vestis mihi tradita pura est,
Iucundum cùm ætas florida ver ageret:
Multa satis lusi, non est dea nescia nostri,
Quæ dulcem curis miscet amaritiem.
Sed totum hoc studium luctu fraterna mihi mors
Abstulit: heu misero frater adepte mihi.
Tu mea, tu moriens fregisti cõmoda frater:
Tecũ vna tota est nostra sepulta domus.

Inter cæteros amicos Furium & Aureliũ magnopere dilexit, Cinnam quoque, Cornificium, Fabullum, & Verannium, quem alicubi Veranniolum blanditer appellat. Puellam præterea Ipsitillam conciuem suam. & Clodiam amauit quam ficto nomine Lesbiam dicit. Sicuti Madaurensis Apuleius testatur in oratione ad Claudium Maximum. Eruditorũ consensu docti cognomen accepit: ita enim peculiari epitheto Catullus censetur. Atque hunc quidẽ Ouidius Vergilianæ maiestati opponit, Tantum nominis apud eruditos, ac laudis est consequutus. Sed & versus ipsius, quanquàm

vt

Vt duriusculi notantur, (quod Vterque Plinius asserit) tamen perelegantes habiti sunt, ac sectatores complures in his inuenit: sicuti Pompeium Saturninum, & Sentium Augurem, qui Catulli epigrammata, ac Licinij mira diligentia ac studio sunt æmulati: Vt aliàs diximus. Val. Martialis Catullum sibijpsi audacter præponit. Sic enim ad Macrum:

Nec multos mihi præferas poetas,
Vno sed tibi sim minor Catullo.

Opus suum ad Cor. Nepotem misit, Virum doctrina & rerum cognitione egregium. Diuiditur autem in libros tres. Vt primus Lyricos, Secundus Elegiacos, Tertius Epigrammata contineat. Ad hunc enim modum ordinem ferè meliorem custodiemus. Elegiam de coma Berenices ex poëta Callimacho in Latinos numeros conuertit, eamq; ad Ortalum amicum misit, quæ in Elegiarum adhuc libro legitur. Idem Vale. Catullus à Fabio Quintiliano & Diomede inter Iambicos reponitur, ab alijs inter Lyricos. In Atticis noctibus Vt poëta elegantissimus ac Venustissimus à Gellio laudatur. Neque illud omittendum est, fuisse ab ipso Catullo alia complura composita, quæ Vitio longæ Vetustatis desiderantur. C. autem Plinius libro historiæ naturalis XXVIII. *ad Cæsarem Vespasianum (cùm de magia differit) amatorium de incantamentis carmen à Ca-*

tullo editũ refert. Hinc Theocriti, inquit, apud Græcos, Catulli apud nos, proximéque Vergilij incantamẽtorum amatoria imitatio. Sed carmen Ithyphallicum scripsit, vt est optimus testis Maurus Terentianus ad Nouatemum, qui hos Catulli versiculos citat:

Et fermè mod⁹ hic datur à plerisq; Priapo,
Inter quos cecinit carmen quoque tale Catullus,
Hunc tibi lucum dedico consecróque Priape.
Nam te præcipuè in suis vrbibus colit ora
Hellespontiaca, cæteris ostreosior oris.

Cæsarem maximè Iulium, Mamurram, & Nonium Strumam Iambicis nominatim proscidit ex veterum consuetudine: vt C. Lucullus Iambicorum autor. Luciliusq;, & Næuius. Qua in re dignum illud memoria est, quod ipse Cæsar cum perpetua sibi stigmata (vt ait Suetonius) imposita videret ex Catulliano carmine de Mamurra, eadem tamen die Poëtam ipsum cœna adhibuit, simulq; hospitio suo non secus atque antea vti eum permisit. Mortuus Romæ est iuuenili admodum ætate, cùm annum circiter trigesimum ageret, vt quidam putarunt, quo tempore Publius Vergilius in vrbe Cremona studijs operam daret. Vulgatum quoque de Valerio Catullo illud:

Tantum parua suo debet Verona Catullo,
Quantum magna suo Mantua Vergilio,

CORN. LICINIVS CALVVS. CAP. XXVIII.

Corn. Licinius Caluus in poëmatis scribendis perelegans habitus est, & apud Veteres inter optimos poëtas relatus. ingenio lepido, & Vrbano fuit: cumq; suauissimis moribus praestaret, praecipuè dilectus est à Val. Catullo, qui summa familiaritate cum eo vixit: quod ex Catulli Versibus facilè possumus colligere. Dicitur fuisse breui statura, & exiguo corpore: quocirca Sollopichius est appellatus à Catullo, Vt apud Anneum Senecam copiosè exponitur. Idem Caluus puellam Quintiliam amore incredibili dilexit: cuius interitũ quàm molesto animo ferret, testatus est scriptis carminibus de obitu illius:

Hoc etiam docti confessa est pagina Calui,
Cùm caneret miserae funera Quintiliae.

Eruditionem Calui atque elegantiam in componendis Versibus praecipuè commendauit Sentius poeta, & M. Cicero, qui refert eum in scribendis Iambicis praestitisse. In ijs enim minimè dubitauit principes etiam ciuitatis acerrimè insectari, Vt C. Caesarem, & Pompeium. Fuisse eundem oratorem ostendunt Fabius Quintilianus, et Anneus Seneca, qui Caluum hunc tradunt habuisse diu iniquissimam litem cum M. Cicerone de principatu eloquentiae, & contra Vatinium in eo accusando Vio-

lentum se, atque acerrimum præstitisse. An fuerit alter Caluus orator, commodius disseremus: cùm probatissimi autores in hoc videantur dissentire.

Q. CORNIFICIVS CAPVT XXIX.

QVintus Cornificius per eadem tempora in poëtice floruit, quibus in scribenda historia Sallustius, Lucceius, & Corn. Nepos in Vrbe præstiterunt. Fuit ingenio eleganti & lepido, atque in scribendis epigrammatis versatus est. Publ. Ouidius Cornificium hunc nominat inter eos poëtas, qui poëmata & amores decantarunt, vt Caluum, Metellum, Cinnam, Hortensium, Catullum, Propertium, & alios. Grammatici veteres, si quando citant versiculos Cornificij, permultum illis concedunt. Val. Catullus sæpe ad huncipsum scribit: qua in re facilè demonstrat, quanta familiaritate cum eo vixerit. Sororem habuit nomine Cornificiam, vt ab Eusebio relatum est, cuius carmen in magno pretio habitũ inuenio. Idem Cornificius in militia versatus dicitur: & cùm præfecturam cohortium haberet, suosq; milites paulò ignauiores videret ad subeunda belli discrimina, non destitit eas increpare, & iocularibus dictis illudere, galeatos lepores appellans, quòd audito pugnæ classico minimè gradum seruarent: sed relicto

præsidio

præsidio, temerè palantes diffugerent. Neque desunt qui referant eundem aliquando destitutum à militibus inter dimicandum occidisse. De Cornificio oratore, qui rhetoricos libros composuit, diximus in libris de Oratoribus.

C. HELVIVS CINNA.
CAPVT XXX.

Caius Heluius Cinna in epigrammatis & poëmatis describendis nobilis habitus est. Eadem ætate claruit, vt constat, qua Catullus, Caluus, Hortensius & Cornificius celebres fuerunt. Commendatur maximè illius ingenium, atque diligentia in absoluendis carminibus. Inter cæteros amicos poëtam Catullum, & Valerium Catonem summa beneuolentia dilexit, qui Lydiam & Dianam composuit. Idem Cinna opus perfecit titulo Smyrna, in quo nouem annos consumpsit, non sine maxima laude sui nominis. Itaque L. Crassitius inter veteres Grammaticos excellens illud interpretatus est: ac tanta eruditione id effecit, vt vulgo relatum sit:

Vni Crassitio se dicit Smyrna probare,
Desinite indocti coniugio hanc petere.
Soli Crassitio se dixit nubere velle,
Intima cui soli vota sua extiterant.

Fabius Quintilianus magnopere commendauit Cinnæ opus, vt magno studio elaboratum, ac diligenti lima perfectum, In qua sententia

& Catullus fuit, qui Volusio & Hortensio poëtis Cinnæ carmen præposuit. Gellius & alij Grammatici persæpe citant Heluij Cinnæ poëmata. Ex quibus apertè colligitur, quàm falsa sit, atque inepta illorum opinio, qui scripserunt fuisse hunc poëtam implicatum, & perobscurum. Sunt qui credant eundem esse, qui occisus fuerit à plebe Romana pro Corn. Cinna, similitudine nominis decepta. Quo tempore celebratum est funus C. Cæsaris, ac Romana plebs cum facibus ad ædes Bruti & Cassij accessit.

M. FVRIVS BIBACVLVS.

CAPVT XXXI.

MArc. Furius, qui cognomine Bibaculus est appellatus. Cremonæ (vt quidam scribunt) natus est ijsdem propè temporibus, quibus poëta Lucilius, & Sext. Turpilius Comœdiarum scriptor perierunt. Fuit ingenio summo, & in primis lepido: adeo vt de suo quoque nomine iocatus dicatur: Et Bibaculus eram, & vocabar. Quod est ab eo dictum imitatione poëtæ Anacreontis, qui neque proprio nomini pepercit. Idem Furius Bibaculus in carmine Iambico versatus est cuius acerbitatem tam doctè quàm egregiè expressit, vt non minorem laudem tulerit, quàm Val. Catullus, aut Horatius, vt asserit Fabius Quintilianus

Quo

Quocirca verisimile est, Messalam Coruinum pertimuisse ingenium & mordacitatem Bibaculi, cùm in epistola scripserit, nihil sibi esse cum poëta Bibaculo. Amicos habuit Gallum poëtam & Val. Catonem: quorum ingenium ac doctrinam suis hendecasyllabis laudat. Extant adhuc elegantes versiculi ad Gallum de Villa Tusculana Catonis, quæ propter æs alienum creditoribus cesserat.

Nos eos adscribemus, quò melius posit iudicari de Bibaculi ingenio:

Catonis modò Galle Tusculanum
Tota creditor vrbe venditabat.
Mirati sumus vnicum magistrum,
Summum Grammaticum, optimum Poëtam,
Omnes soluere posse quæstiones,
Nullum difficile expedire nomen.
En cor Zenodoti, En iecur Cratetis

Afferuntur & alia complura eiusdem Bibaculi à nostris Grammaticis: quibus facilè intelligitur, quantum ingenio & elegantia præstiterit. Hæc sunt, quæ legimus apud veteres de Furio Bibaculo.

PVBLIVS TERENTIVS VARRO ATACINVS.

CAPVT XXXII.

PVblius Terentius Varro Atacinus, ijsdem temporibus natus est, quibus M. Cicero, & Hortensius clari habebantur in eloquentia. Quidam ob id vocarunt Atacinum, quòd oriundus foret ab Atace vico prouinciæ Narbonensis: vel ab Atace fluuio, vt alij existimant. Ingenio præclaro fuit, & in componendis poëmatis mirifico studio incubuit. Idem Varro singulari diligentia, vt traditur, Græcas literas didicit: quò facilius posset illorum ingenia atque doctrinas imitari. Scripsit Argonautica, sequutus Apollonium Rhodium, suúmque opus libris quatuor absoluit, si antiquis autoribus credimus. Fabius Quintilianus de hoc Varrone sic ad Marcellum scribit, quo loco iudicium facit de Latinis poëtis: Atacinus in his, per quæ nomen est assequutus, interpres operis alieni, non spernendus quidem: verum ad augendum facultatem dicendi parum locuples. Probus Valerius, & alij Grammatici celebrant Argonautica Atacini, ac sæpe versiculos ex illis referunt. Scripsit etiam epigrammata, & carmen Elegiacum, in quo dicãtauit puellam nomine Leucadiam, quam præcipuè dilexit. hinc illud notum:

Hæc quoque perfecto ludebat Iasone Varro,
Varro Leucadiæ maxima flamma suæ.

Illud præterea relatum est ab antiquis autoribus, Publium Vergilium magnopere delectatum Varronis ingenio, ac illius carmen magno studio imitatum. Citantur à Prisciano hi versus in Varronis orthographia:

Ergo inter Solis stationem, et sidera septem
Exporrecta iacet tellus: huic extima fluctu
Oceani, interior Neptuni cingitur ora.

C. TICIDA.

CAPVT XXXIII.

Caius Ticida in scribendis epigrammatis claruit his maximè temporibus, quibus Corn. Cinna, Val. Catullus, & Cornificius præstiterunt. Afferuntur à Grammaticis nostris Ticidæ versus, ex quibus colligitur, fuisse illum eleganti ingenio, & ad scribendum carmen accommodato. Messala Coruinus in epistola quadam (vt à Suetonio relatum est) de hoc Ticida meminit: scribens, nihil sibi esse cum Furio Bibaculo & Ticida. Neque desunt apud nos, qui tradant ab eodem Ticida dilectam fuisse Metellam, quam mutato nomine Perillam appellauit. Quod etiam Catullus fecit: qui Lesbiam pro Clodia nominauit. Habuit inter principes amicos Val. Catonem, cuius poëmata illustrauit editis versibus de Lydia illius. Priscianus Ticidam in Hymenæo citat,

repetens hunc versiculum:

Felix lectule talibus sole amoribus.

Ouidius quoque inter eos Poëtas hunc enumerat, qui amores decantarunt: ut Metellum, Cornificium, Hortensium. Catonem, Caluum, & alios. Hæc sunt, quæ de C. Ticida apud veteres legimus.

FVRIVS ANTIAS.

CAPVT XXXIII.

FVrius Antias poëta insignis habitus est, & inter vetustiores receptus. Macrobius Furium hunc, & alios complures enumerat, à quibus poëta Vergilius permulta (ut fit) mutuatus est: ut Ennium, Næuium, Accium, Lucretium, & Varium. Idem Furius annales composuit hexametris versibus, & poëmata satis eruditè, & eleganter. Neque probandus est Cesellius Vindex Grammaticus, qui reprehendere Furium ausus est, atque in ordinem redigere. Qua in re parum prudenter se criticum professus est, ut A. Gellius testatur. Itaque petulantiæ simul atque inscitiæ arguitur, quòd hæc verba damnauerit in Furij poëmatis, id est, terram lutescere, noctescere, increscere, purpurare, opulescere. Versus adijciemus ex poëmatis Furianis, in quibus hæc sunt, sicuti adhuc leguntur in Atticis commentarijs:

Sang

Sanguine diluitur tellꝰ:caua terra lutescit.
Omnia noctescunt tenebris caliginis atra:
Increscunt animi, virescit vulnere virtus:
Vt fulica ipsa leuis volitat super aequora classis,
Spiritus eurorū virides cū purpurat vndas.
Quò magis ī patrijs possīt opulescere cāpis.
Nonius Marcellus, & alij Grammatici, persaepe afferunt versus Furij Antiatis: ex quibus colligitur, non defuisse illi ingenium, aut eruditionem. De M. Furio qui Bibaculus est appellatus suo loco diximus.

L. IVLIVS CALIDIVS.
CAP. XXXV.

LVcius Iulius Calidius, Roma natus, ex nobili Calidiorum familia, equestrem dignitatē seruauit: vir probo ingenio ornatus, et optimis artibus institutus. Pedianus, & alij veteres, multum Calidio tribuunt, quod in absoluendo carmine plurimum praestiterit. Coluit enim magno studio poëticen, vt Cor. Nepos testatur, qui Calidium hunc elegantissimū poëtam vocat, & Lucretio ac Val. Catullo adiungit. Neq; dubium est, eundē fuisse vehementer dilectum à Pomponio Attico, & maximis periculis ab eo diligenter defensum, atq; seruatum, vt veteres autores referunt. Idem Calidius, cùm esset relatus in numerū proscriptorum à Pub. Volusio, qui fuit praefectus fabrûm

Antonij, ab Attico absolutus est, propter ingenium suum, atque elegantem eruditionem: quod à Cor. Nepote scribitur. De poëmatis Calidij, & eius obitu, nihil hactenus legimus. De M. Calidio dicemus commodius.

LAVREA TVLLIVS.
CAP. XXXVI.

L*Aurea Tullius, M. Tullij oratoris libertus fuit, & à patrono suo propter ingenium, atq; eruditionis elegantiam magnopere dilectus. Cicero enim Tironem ac Lauream libertos suos magni fecit: quod cùm alia multa, tum illius epistolæ testantur. Ipse autem Laurea ingenio præstitit, ac in poëmatis scribendis claruit. Quæ res Plinij testimonio patet, qui præcipuis laudibus carmen illius commẽdat. Inter alia epigrammata scripsit illud notum de laude Marci Ciceronis, ac de aquis in Academia villa erumpentibus, quæ remediũ ægris oculis afferrent. Carmen id est dignum sanè quod vbique legatur, propter egregiam indolem, & elegantem suauitatem:*

Quod tua Romanæ vindex clarißime linguæ
Sylua loco melius surgere iussa viret,
Atq; Academiæ celebratã nomine villam
Nunc reparat cultu sub potiore vetus:
Hinc etiam apparent lymphæ non antè repertæ,
Languida quæ infuso lumina rore leuãt:

Nimir

Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
Hoc dedit, hac fontes cùm patefecit ope.
Vt quoniam totũ legitur sine fine per orbẽ,
Sint plures oculis quæ medeantur aquæ.

Leguntur & apud Græcos Epigrammata Laureæ, in quibus par elegantia atque eruditio habetur. Mihi non satis constat, an idem sit, qui fuerit Marci Tullij libertus.

PETRI CRINITI IN LIB. TERTIVM DE POETIS LATINIS, AD EVNDEM PRAEFATIO.

✱

PERVENTVM *est ad ea tempora, Cosme Pont. Arretine, quibus omnes bonæ disciplinæ accesserunt ad summum fastigium vnà cum maiestate Romani Imperij. Qua in re cùm considero vitæ mortalium conditionem, permultum quidem interesse existimo in rebus humanis, quo maximè æuo, quibusq; potissimùm ciuitatibus ipsi homines ætatem degant. Imperante enim Cæs. Augusto tã prosperè, tamq; felicit*

feliciter humano generi consultum videri potest, ut nemini dubiũ sit, optimis auspicijs atq; consilijs per ea tempora administratam fuisse Imperium, & omnes artes in summa dignitate Romæ claruisse. Nam ubi præmiorum spes aliqua est illorum animis, qui in præclaro facinore intenti sunt, mirum profectò est, quantum excitentur in dies, atq; accendantur studia mortalium ad capessendam virtutē. Quò factum est, ut vigente Romani Imperij fortuna, clarissima ingenia in ciuitate præstiterint: non modò in facultate poëtica, sed in cæteris omnibus disciplinis, quæ honestæ ac liberales haberi solent. Sequentibus deinde seculis posthabita virtute, cũ vitia hominũ magis æstuarent, paulatim Respub. delapsa est in partem deteriorē, & simul fortunæ conditio cum moribus immutata est. Itaq; luxus & immoderatæ libidines ciuitatē primò inuaserunt: deinceps (ut in magno malo atq; licentia accidit) nimia imperandi ambitio cuiusque animos occupauit. Quibus malis impedita ac fatigata ciuitas, non tantum pristinam dignitatem diminuit, sed ipsum præterea Imperiũ pessimè affecit. Quæ omnia relata sunt à nobis ob eam rationem, ut facilius intelligere possimus, quantum eorum Imperio mortales iure optimo debent, quibus datũ est, rectè ordineq; Rempub. moderari, & ingenia ciuium digna

digna mercede confirmare. Nunc ad Pub. Vergilium accedemus, qui Augusto principi gratissimus fuit, & simul complectemur eos omnes poëtas hoc volumine, qui usque ad Flauios Imperatores deuenerunt.

P. VERGILIVS MARO.
CAP. XXXVII.

PVb. Vergilius Maro natalem suum habuit Idib. Octobris, M. Crasso, & Cn. Pompeio Coss. Quare probatur cùm veterum monimentis, tum versibus illis Val. Martialis:

Maia Mercurium creastis idus,
Augustis redit Idibus Diana:
Octobres Maro consecrauit Idus.

Natus est in vico Ande, qui non longè abest ab Vrbe Mantua: ob idque Andinus vates appellatur à Silio Italico. Modicis facultatibus, peneque exiguis, primam ætatē transegit. Deinde cùm tempus aduētasset capiendæ eruditionis, optimis præceptoribus, atque eruditis, operam dedit: idque effecit varijs ac diuersis vrbibus. Nam Cremonæ primùm, deinceps Mediolani, ac postremò Neapoli ingeniū suum magna diligentia, & incredibili studio excoluit: maximeque Orbiliū & Scribonium Aphrodisiū audiuit, à quibus maturè instructus est. Traditum est à veteribus, eodem die poëtam Vergilium induisse virilem togam, quo T. Lucretius in fata concessit. Adeo insigni modestia & verecun-

recun

recundis moribus dicitur fuisse: vt vulgò appellatus sit Parthenius, quod præter alios multos etiam poëta Ausonius testatur in epistola ad Paulinũ. De poëmatis ipsius minimè oportet hoc loco pluribus agere: cũ Seruius Grammaticus, & alij plures diligenter de his scripserint, tradentes: quæ sint ad hunc ipsum referenda: quibusq; temporibus ab eo composita. Idẽ Seruius octo opuscula pro Vergilianis enumerat: hoc est, Cyrin, Aetnam, Culicem, Catalecton, Priapeia, (de quibus inter Grammaticos non satis adhuc certis argumentis constat) Copam, Epigrãmata, & Diras. In Bucolicis Theocritum poëtam est imitatus, in Georgicis Hesiodum, quem sine vlla quidem controuersia longè superauit. In ipsa Aeneide sequutus est ex autoribus Græcis, Parthenium, Pisandrũ, Apollonium Rhodiũ, & in primis Homerum. Ex Latinis Q. Ennium, Liuium Andronicum, Neuium, T. Lucretium, & alios complures: quod ipsum cùm alij permulti adnotarunt, tum præcipuè Macrobius. Octauius Cæsar, qui per ea tempora optimis auspicijs Imperium orbis terrarum gubernauit, & in poëtica facultate excelluit, maxima voluptate tenebatur in legendis, atque audiendis Vergilij carminibus: quocirca frequentes epistolas ad eum mittere consueuit, plenas officij, atque beneuolentiæ. Neq; ab re futurum est apponere par

re par

re particulam epistola Pub. Vergilij, in qua respondet Octauio principi, vt Symmachus testatur. De Aenea quidem meo, inquit, si mehercle iam dignum auribus haberẽ tuis, libenter mitterẽ: sed tanta inchoata res est, vt penè vitio mentis tantum opus ingressus mihi videar: cum præsertim, vt scis, alia quoq; studia ad id opus, multoq; potiora, impertiar. Quibus verbis facile possumus colligere, quantum laboris atq; vigiliarũ posuerit Vergilius in hoc poëmate absoluendo. Statius Papinius, & Silius Italicus ita Vergilij opera admirati sunt, vt nihil præterea se dicant magis cupere, quã posse imitari aliqua in parte maiestatẽ Vergiliani carminis. Fabius Quintilianus, cum de poëtis Latinis loquitur, Maronem ipsum longe omnium principem constituit, quẽ cæteri maximo interuallo subsequãtur. Quod etiam Domitius Afer existimauit, qui eũ post Homerum fecit secundum: sed magis proximum primo, quàm tertio. Neq; defuerunt apud veteres, qui tam peruerso ingenio fuerint, tamq; absurdo, vt reprehendere Vergiliũ ipsum non dubitauerint, & in omni poetica elegantia ineptum dicere. Carbilius quidem Grammaticus librum composuit de Vergilianis erroribus, cui titulus fuit Aeneidomastix. Alij præterea complures furta eiusdem colligentes vt imperitum furem accusarunt: de quo multa

scribuntur à Macrobio in Saturnalibus. Cæsar Caligula nihil veritus est affirmare nullo ingenio, minimaq; doctrina fuisse Vergilium: itaque paulò abfuit, vt Suetonius refert, quò minus ex omnibus bibliothecis scripta et imagines illius aboleret. Qui verò summa eruditione præstant, & in exploranda, atq; censenda antiquitate excellunt, eam dicunt esse maximam laudem præcipuamq; gloriam Vergilij, vt nullius laudibus crescat, nullius vituperatione minuatur. Vulgatum est, cautum ab eo fuisse testamento, vt hoc opus Aeneidos cremaretur, velut imperfectum, atque inemendatum. Qua in re apponemus eos versus, qui referuntur ab antiquis grammaticis in Octauium Augustum:

Ergò ne supremis potuit vox ĩproba verbis
Tã dirũ mãdare nefas? Ergo ibit in ignes?
Magnaq; doctiloqui morietur Musa Maronis?
Ah scelus indignum, soluetur litera diues,
Et poterũt spectare oculi, nec parcere honori
Flãma suo, ductũq; operi seruabit amorẽ?
Pulcher Apollo veta, Musæ prohibete Latinæ:
Liber, & alma Ceres succurrite, vester in armis,
Vester miles erat: docilis per rura colonis:
Nam docuit quid ver ageret, quid cogeret æstas,

astas,
Quid pater Autumnus, quid bruma nouißima ferret.
Arbuta formauit, sociauit vitibus vlmos:
Curauit pecudes, apibus sua castra dicauit:
Hæc dedit, vt pereant? ipsũ si dicere fas est.
Sed legũ est seruãda fides: suprema volũtas
Quod mãdat, fieriq́; iubet, parere necesse est.
Frangatur potius legũ venerãda potestas,
Quàm tot congestos noctesq́; diesq́; labores
Hauserit vna dies: supremaq́; verba parẽtis
Amittat vigilasse suum: si forte superbum:
Errauitq́; ĩ morte piger: si lĩgua loquuta est
Nescio quid titubãte aĩo, nõ sponte, sed altis
Expugnata malis, odio languoris iniqui.
Si mens cæca fuit: iterum sentire ruinas
Troia suas, iterum cogetur reddere voces.
Ardebit misera post vulnera vulnus Elisæ.
Tam sacrũ soluetur opus, tot bella, tot enses,
In cineres dabit ora nocẽs et perfidus error.
Huc huc Pierides date flumina cuncta sorores.
Expirent ignes. Viuat Maro doctus vbiq;,
Ingratusq́; sui, studiorumq́;, inuidus orbi:
Et factus post fata nocẽs: quod iusserat ille,
Sit vetuisse meũ: satis est post tẽpora vitæ.
Imò sit æternus tota resonante camœna
Carmẽ, & in populo diui sub numine nomẽ
Laudetur, vigeat, placeat, relegatur, ametur,

Inter præcipuos amicos coluit Asiniũ Pollionẽ, Cor. Gallum, Quintilium Varum, Horatium Flaccũ, & Mecœnatem, cum quibus summa familiaritate vixit. Octauio principi adeo acceptus ob singularem modestiam, atq; cæteras virtutes, vt relatum sit, nihil fuisse vnquam illi denegatum. Scribit Corn. Tacitus eundem Vergilium maximo honore habitũ ab vniuerso populo Rom. & assurrexisse illi auditis versibus in Theatro: præsentẽq; ac spectantẽ Vergiliũ pari veneratione obseruasse, atq; Octauium principem. Traditum est habitasse in Esquilijs secundũ hortos Mecœnatis: sæpeq; in Campaniã solitum decedere ad animum atq; ingeniũ recreandũ: quò liberius pro loci amœnitate nauare operã posset inchoatis à se operibus. Helius Melissus grammaticus excellens, qui commentarios de loquẽdi proprietate composuit, refert, Vergilium fuisse paulò tardiorem in loquendo, peneq; indoctũ & subagrestem. Quæ scripta sunt de illius dicterijs cũ Cæsare Augusto, deq; cõtentionibus cum Cornificio grammatico, & appensis carminibus in palatinis valuis, ea quidem neque refellere hoc loco, neq; adscribere in animo est. Tarenti perijt, vt Seruius refert: vt alij volunt Brundusij, cõtracta ægritudine ex itinere ad visendum Metapontum, propter calores ac nimios æstus. Paulò mox delatum est illius cadauer

Neap

Neapolim, ibiq́ sepultus Vergilius, addito hoc carmine.

Mātua me genuit, Calabri rapuere, tenet nūc
Parthenope: cecini pascua, rura, duces.

Quod etiam notatum est ab Eusebio in annalibus. Deplorarunt eiusdem obitum complures alij: & inter cæteros Cornelius Gallus his versibus ad Cæsarem Augustum:

Tēporibus lætis tristamur, maxime Cæsar,
Hoc vno amisso, quem gemo Vergilium.
Sed vetuit relegi si tu patiare libellos,
In quibus Aeneam condidit ore sacro.
Roma rogat, precibusq́ etiam tibi supplicat orbis,
Ne pereant flāmis tot monumenta ducū.
Atq́ iterum Troiam, sed maior flamma cremabit,
Et laudes Italûm, fac tua facta legi.
Aeneamq́ suum fac maior nuntius ornet.
Plus fatis possunt Cæsaris ora Dei.

De effigie ipsius, cæterisq́ animi virtutibus, permulta scribūtur à nostris grāmaticis, quæ prætermittimus studio instituta breuitatis.

Q. HORATIVS FLACCVS.
CAP. XXXVIII.

QVintus Horatius Flaccus in Venusio Apuliæ oppido natus est: Patrē habuit libertini generis, vnde illud:

Quem rodunt omnes libertino patre natū.

Pro certo habetur, eius natalem fuisse duobus circiter annis ante coniurationẽ L. Sergij Catilinæ, quo tempore celebres erant in ciuitate, ex poëtis Val. Catullus, Licinius Caluus, & Heluius Cinna: ex oratoribus M. Cicero, Qu. Hortensius, & Q. Catulus: ex Philosophis Var. Terentius, & Figulus Nigidius. Orbilium Beneuentanum (ut constat) à puero audiuit: quẽ appellat alicubi plagosum. Ac mirum, quàm breui tempore in bonis literis profecerit. Ingenio enim facili & auidissimo fuisse traditur in capiendis optimis disciplinis. Vbi autem satis visus est nauasse operam Latinis studijs, Athenas se contulit, vt philosophorum præceptis liberius incumberet: maximeq́ Epicureorum placita videtur probasse: vt illud vrbanè dictum testatur:

Me pinguẽ, & nitidũ bene curata cute vises,
Cum ridere voles Epicuri de grege porcum.

Moribus fuisse dicitur subobscœnis, & ad bilem interdũ paulò excitatior: adeo erga amicos gratus, atq; officiosus, vt nobiliorum etiam studijs & gratia clarior in dies ac nobilior esset. Nam primò dignitatem tribunitiam honestis suffragijs est adeptus, & Romanæ legioni præpositus, quod ipse de se scribit. Amicos verò habuit ex poëtis Albiũ Tibullum, Quintilium Varum, cuius obitum officiosè deplorat, Valgium consularem, Vergiliumq́ ipsum: ex prima

ma nobilitate Iulium Florum, Maximũ Lollium, & Mecœnatem, cum quo supra septem annos summa familiaritate vixit. Quod cùm locis multis, tũ maximè his versibus apparet:

Septimus octauo propior iam fugerit annus,
Ex quo Mecœnas me cœpit habere suorum
In numero. *Nam cum ipso quidem Horatio iocari liberius Mecœnas atq; agere consueuit, eidemq; concredere sua studia. In rebus ciuilibus, cùm ipsa ciuitas magnis factionibus teneretur, varijsq; seditionibus æstuaret, sequutus primò est Bruti & Caßij partes: quod à multis alijs, & à Sidonio Apollinare traditum est, qui ad Iulium Maioranum sic refert:*

Et tibi Flacce acies Bruti Caßiq; sequuto
Carminis est autor, qui fuit & veniæ.

Mox verò accidit, vt fauore Mecœnatis non dignitates tantum assequeretur, sed ipsi quoque Octauio Imperatori foret insinuatus: cùm liberè & amicè ad illum scribat. Illas tamen epistolas, quæ referuntur à quibusdam Augusti ad Flaccum, magis confictas opinamur, quàm dignas tanto principe, eiusq; summa eruditione. Quod ipsum cùm alia multa, tum elocutio in primis probat. Composuit perplura, quæ vulgò etiam sunt notißima, nos quàm breuißimè repetemus. Libros Carminum quatuor, Epodon, & Seculare carmen, quibus Augustum ac Mecœnatem miris

laudibus celebrat. In scribendis Iambicis mirè efficax habitus est, quod & Fabius Quintilianus testatur. Inter Lyricos, inquit, solus ferè dignus est legi Horatius: quoniam & insurgit aliquando, & plenus est iucunditatis & gratiæ, variisq; verbis & figuris felicissimè audax. Ex quo illud peruulgatum:

Hic inter Lyricos sublimi vertice vates
Sidera summa ferit: seu dulcia furta puellæ
Cantat, amicitias, conuiuia, prælia, paces:
Siue Lycambeis lacerat latratibus hostem,
Impetit aut vario corruptos carmine mores.

Apollinaris quoque sic ad Tonantium de Horatio:

Sed tu per Calabri tramitis aggerem
Vis vt nostra dehinc cursitet orbita:
Qua Flaccus Lyricos Pindaricum ad melos
Frenis flexit equos plectripotentibus:
Dum metro quatitur chorda Glyconico
Nec non Alcaico, vel Pherecratio,
Iuncto & Lesbiaco, siue Anapæstico.
Vernans per varij carminis eclogas
Verborum violis multicoloribus.

Diomedes grammaticus, & alij veteres, vndeuiginti carminum modos ab Horatio decantatos asserunt: quorum rationes in tertio de grammatice libro à Diomede ipso referūtur. Scripsit de Poëtica librum ad Pisones: volumina duo Satyrarum, at totidem Epistolarū.

In

In Satyra verò Luciliū sequutus est, etsi eum vt lutulentum accusat. Fabius certè Quintilianus præcipuum in Satyra dicit hunc ipsum Horatium, ac purum in primis, & tersum. Quin hoc proprium & peculiare fuit, vt ridenti similis, & quasi dißimulans, improbitatem ac vitia hominum accusaret: quòd ea magis vrgeant, atque afficiant, quæ sensim irrepunt, quàm quæ aperta fronte inuadūt. Quod ipsum & Poëta Persius demonstrat:

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit: & admissus circū præcordia ludit:
Callidus excusso populum suspendere naso.

Sed & poëta Ouidius ingenuè fatetur, magnopere se Horatianis versibus delectatum, & eius carmē diligenter audisse: veluti Propertium, Macrum, Ponticum, & Bassum qui Iambicos lusit:

Et tenuit nostras numerosus Horatius aures,
Cùm ferit Ausonia carmina culta lyra.

Permultos verò enumerat Horatius, quorum & studium & iudicium percoluit: vt Plotiū, Mecœnatem, Varium, Vergilium, Fuscos, Valgium, Pollionem, Messalam, & alios. Sequutus est eum in componendis Lyricis Paulus Paßienus: qui (vt est autor Plinius) mirificè illum exprimebat. Statura fuisse traditur breui, corpore obeso, oculis lippis. quæ vel ex carmi-

ne illius varijs locis colligũtur. Mortuus est autẽ Horatius anno ætatis suæ septimo & quinquagesimo, vt in Eusebij Annalibus relatum est. Alij supra LXX. annum vixisse scribunt. Quod ego tamen falsum existimo: vt alibi obseruatum est.

T. VALGIVS CAP. XXXIX.

Titus Valgius inter eos poëtas refertur à veteribus, qui Elegias & poëmata scripserunt. Familia ortus est nobili, & insigni, vt quæ consulares viros tulerit. Neq; desunt, qui eius ingenium atq; elegantiam commendent in scribendis carminibus. Horatius Flaccus plurimum tribuit Valgio, & in eodem numero eum collocauit, in quo Plotium, Varium, Mecœnatem, Asinium, & Vergilium: ad quorum iudicium sua scripta probari postulat. Messala item Coruinus, qui cùm rebus præclarè gestis, tum eloquentia maximè præstitit, magnopere Valgium coluit, propter eius elegantiã & ingenium. Itaq; præcipuè laudatus est à poëta Tibullo, qui eum dicit aptissimũ ad canendas laudes Messalæ, & assurgere in carmine ad Homerum:

Est tibi, qui possit magnis se accingere rebus
Valgius: æterno propior non alter Homero.

Relatum est à Seneca de Valgio poëta, quòd is Aetnam Siciliæ montem nobilissimum imperitè

ritè unicum vocauit, qui ignes euomeret: cùm alij plures tradantur, qui idem efficiant. Inter alios versus, qui afferuntur à grammaticis, & hoc carmen Valgij legitur:

Hic mea me longo succedens prora remulco
Lætantem gratis sistit in hospitijs.

Fuit in magno pretio & alter Valgius, qui inter Apollodoreos refertur: quoniam Apollodori Pergameni sectam magno studio dicatur consequutus: sed agimus de hoc in Oratoribus.

ALBIVS TIBVLLVS. CAP. XL.

ALbius Tibullus Romæ (vt creditur) natus, Hirtio & Pansa Coss. qui annus etiã Nasonis pöetæ natalibus insignis fuit. Nam vterq; consul cùm ad liberandum Brutum apud Mutinã mitteretur, fugato Antonio occisus est. Parentes habuit ex equestri ordine bello & pace satis illustres. Is autem Tibullus, quòd ingenio facilis, & egregia formæ foret, nobiliores ciuitatis sibi conciliauit: in quorũ numero fuit Messala Coruinus qui mira diligẽtia & assiduis officijs pöetã Tibullũ fouit. Quocirca sui studiosum vocat eũ Tibullus, & insigni carmine laudes eiusdẽ ac virtutẽ celebrauit. Neq; illud ignoratur, cũ in eiusdẽ Messalæ comitatu in prouinciã Phæacũ pergeret, in

aduer

aduersam valetudinem incidisse. Ex quo tali carmine fidem suam, atque fortunam, voluit posteris commendari:

Hic iacet immiti consumptus morte Tibullus:
Messalam terra, dum sequiturq; mari.

Horatium Flaccum, & Macrum poëtam, qui de herbis libros conscripsit, familiariter dilexit: eumq; hortatur vt relictis castris, & militia, ad amores, & Veneres redeat. Albius enim Tibullus in amoribus & delicijs (vt apparet) paulò procliuior fuit, vt qui Marathū & Cherynthum pueros maximo affectu dilexit: sicuti Deliam, Sulpitiam, Nearam, & Nemesim: de cuius forma & moribus frequens in veterum libris mētio est. Vnde illud notum:

Vßit amatorem Nemesis lasciua Tibullum,
In tuta iuuit quem nihil esse domo.

Sed & L. Apuleius, quo loco de amoribus disserit apud Claudium Maximū Proconsulem, fictum Delia nomen à poëta Tibullo refert, cū Plautia vocaretur. Flaccus Horatius liberè illum hortatur amicitia nomine, vt forti animo, & constanti immitis Glycera fastum atq; insolentiam perferat: tum aliorum exemplis discat, quanta sit in sequendis amoribus varietas. In scribendo autē carmine Caßio Parmensi eundem praponit: quo loco suorum sermonum iudicem facit, bonaq; animi & corporis illi

illi adscribit:

Albi nostrorum sermonum candide iudex,
Non tu corpus eras sine pectore: dij tibi formam,
Dij tibi diuitias dederāt, artemq́ fruendi.
Quid voueat dulci nutricula maius alūno,
Quā sapere et fari possit, qua sentiat: et cui
Gratia, fama, valetudo, contingat abundè,
Et mundus victus nō deficiente crumena?

Is verò Tibullus in carmine ad Messalam copiosè ostendit parum sibi licere in otio versari, & Musis pro animi arbitrio incumbere, quòd aduersantis fortunæ iniquitas nimiū illi obfuisset: & cùm satis illi opes florerent, conditione temporum factum est, vt ad paupertatem redigeretur:

Cui fuerant flaui ditantes ordine sulci,
Horrea fœcundis indeficientia mensis:
Cuiq́ pecus denso pascebant agmine colles,
Et domino satis, & nimium furiq́, lupoq́:
Nunc desiderium superest.

Idem Tibullus libros quatuor Elegiarum, siue Amorum composuit: in quibus facilè probatur, quàm elegans, & candidum sit eius carmen: vt eiusmodi caloribus describendis Latinos omnes videatur superasse, cùm affectibus exprimendis, tum elegātia, & suauitate ingenij. Quod ipsum etiam Fabius Quintilianus ad Marcellum Victorium refert, cùm poëtam

Tibullum & elegantem in primis, ac tersum existimarit. Obijt autem cùm adhuc iunior esset, neque sine maximo mœrore Ouidij poëtæ, quod ille testatus est longo carmine: in quo probatur, quanta literarum iactura Tibullus occiderit. Eoq; molestior fuit eius interitus, quò immaturior visus est. In funere illius & parens, & soror præstiterunt pietatis officium: quod & Nemesis, & Delia pari animo fecerunt, sicuti ab Ouidio refertur. Vulgatum illud est de elegantia & carmine Tibulli:

Donec erũt ignes, arcusq; Cupidinis arma:
Discentur numeri culte Tibulle tui.

M. MALLIVS. CAP. XLI.

Mar. Mallius ex illustri familia natus creditur. Iisdem tẽporibus in Vrbe claruit, quibus diuus Augustus Imperium Romanæ vrbis felicissimè gubernauit. Neq; dubitandum est, fuisse illum tanto principi gratissimum, propter egregiam disciplinarum cognitionem, & ingenij excellentiam. Fabius Quintilianus nulla mentionem de poëta Mallio fecit: quocirca mirantur quidam, cur illum prætermiserit: præcipuè cum de T. Lucretio, & Aemilio Macro iudicium fecerit. Studium suum atque industriam collocauit in Mathematicis artibus, tantumq; in his profecit, vt maximas ingenij sui laudes tulerit. Scripsit

libros quinque de Astronomicis, carmine hexametro: in quibus magna ex parte Hipparchum, Eudoxum, atque Aratum sequutus traditur. Idem Mallius se ipsum excusat, parum sibi licere in suo carmine propter difficultatem operis, omnia Latinis verbis exequi: & in eo maximè laborare, ut magis instruere, ac docere videatur, quàm delectare: quoniam Ornari res ipsa negat, contenta doceri. Neque desunt, qui existiment, C. Pliniũ de hoc ipso Mallio intellexisse, quo loco de Obeliscis disserit. Is enim suo ingenio pilam auratam in Obelisci apice constituit, ex cuius vmbra horarum momenta obseruarentur, qua in re maximam commendationem accepit. De obitu illius nihil à nobis compertum est.

GN. CORNELIVS GALLVS. CAP. XLII.

CN. Cornelius Gallus poëta eximius habitus est in Elegia & Poëmatis describendis. Eodem propè anno creditur natus, quo M. Terētius Varro doctissimus Romanorũ periit, vt à Hieronymo relatum est in Annalibus. Quidam tradunt fuisse illum patria Foroiuliensem, & eruditum bonis artibus, diuq; cũ Cæcilio Epirota versatũ in summa familiaritate. Fortuna tenui fuit, penèq; infima: sed studio

dio & fauore Octauij Augusti ad præfecturã gradum ascendit: factusq; in dies nobilior, vt mox dicemus. Scripsit Elegiarum libros, in quibus commendatur magnopere illius ingeniũ, & elegantia. Fabius tamen Quintilianus duriorem hunc fuisse dicit. Seruius grammaticus sic de Gallo scribit: Is, inquit, Euphorionē Poëtam in Latinum sermonē transtulit, & amorum suorum de Cytheride libros quatuor composuit. In amicis Octauij Cæsaris primò receptus est, ac deinde cùm in suspicionem venisset, quòd in eum coniurasset, occisus est. Fuit in primis Publio Vergilio amicus: adeo vt quartus liber Georgici operis à medio vsque ad finem eius laudes contineret: quas postea iubente Cæsare Aug. in Aristei fabulam commutauit. Idem Gallus amauit Cytheridem meretricem, libertam Voluminij: quæ eo spreto Antoniũ euntem ad Gallias est secuta. Diomedes (cùm de Elegia loquitur) eundem Gallum Tibullo & Propertio adiungit. Cytheridem verò, quã propè ad insaniã dilexit, mutato nomine Lycorim vocauit: hinc illud vulgatum:

Gallus & Hesperijs, & Gallus notus Eois:
Et sua cum Gallo nota Lycoris erit.

Notatum est à pluribus, ipsum Gallum ab Augusto principe factum Aegypti præfectũ, diuq; summis officijs, atque honoribus euectum, atq; honestatũ. Ammianus refert, à Gallo in præfectura

sectura exhaustam fuisse Thebarum ciuitatem: et cùm furti, ac populatæ prouinciæ in ius vocaretur, veritum indignationem nobilium, ferro incubuisse. Tranquillus videtur hac in re nonnihil dissentire: qui scribit ob ingratum & maleuolum animum ab Octauio Augusto domo, & prouincijs suis Corn. Gallo interdictum. Illacrymatum præterea Augustum vicem suam doluisse, quòd amicis nõ liceret, quatenus vellet, irasci. Nec desunt, qui tradant, tertio & quadragesimo anno poëtam Gallum propria manu se interemisse. Leguntur ætate nostra Elegiarum libri sub nomine Cor. Galli, qua in re facile est imponere imperitis hominibus. Qui autem paulò diligentius antiquitatem obseruarunt, nihil minus censebunt, quàm vt hæc referenda sint ad poëtam Gallum. De Asinio Gallo dicemus paulò pòst, qui filius fuit Asinij Pollionis.

SEX. AVRELIVS PROPERTIVS.

CAPVT XLIII.

SExt. Aurelius Propertius ex Meuania oppido oriundus, quod in Vmbria est, vt ipse autor copiosè testatur: quo loco Vmbriam Romani Callimachi patriam vocat:

Vt nostris tumefacta superbiat Vmbria libris:

Vmbria Romani patria Callimachi.

Sunt qui ſcribant, eius patrem equeſtri dignitate ornatum, ac triumuirali poteſtate fuiſſe: tum inter eos connumeratum, qui L. Antonium ſecuti, Peruſia capta, ex Octauij Caeſ. autoritate ad Aram Diui Iulij perducti, ibidem occiſi fuerunt. Illud omnino conſtat, Aurelium hunc Propertium magna ex parte amiſsis bonis Romam ſe recepiſſe, cùm patrem ſuum in tenera adhuc ætate amiſiſſet: quod illis verſibus apparet:

Aſpice me cui parua domus, fortuna relicta eſt:
Nullus & antiquo Marte triũphus aui.

Et alibi clarius:

Oſſaq́; legiſti non illa ætate legenda,
Patris: & in tenues cogeris ipſe lares.
Nam tua cùm multi verſarẽt rura iuuẽci,
Abſtulit excultas pertica triſtis opes.
Mox vbi bulla rudi demiſſa eſt aurea collo
Martis, et ante deos libera ſumpta toga:
Tũ tibi pauca ſuo de carmine dictat Apollo,
Et vetat inſano verba tonare foro.

In vrbe autem nominis celebritatẽ breui adeptus eſt, cùm ſumma ingenij comitate, tum elegantia carminum. Mecœnati & Corn. Gallo maximè acceptus fuit. quòd vterque poëtæ ſtudijs & doctrinæ pro ſimilitudine profeſsionis fauerent. Ouidium quoque, Tibullum, & Baſſum inter principes amicos coluit, ad quos de

ſuis

suis caloribus & puellæ ingenio sæpius scripsit. C. Plinius in epistola ad Romanum, Paulum refert Paßienum in scribendis Elegis eruditum habuisse inter suos maiores Propertium: eaq; ratione Gentile, inquit; est hoc in Paßieno, qui ex eodē quoque municipio est, quo Propertius. Vnde maximum studium Paßieno fuit, calores Propertij, atque ingenium suo carmine exprimere. Cùm in Elegijs (vt inquit Plinius) foret egregius, atque præcipuus Propertius, libros quatuor Elegiarum composuit: in quibus fere suos calores, & Hostiæ laudem, ac formam celebrat. Nam in puellam Hostiam miro quidem affectu exarsit: quam mutato nomine (vt est autor L. Apuleius) Cynthiam appellare maluit. Hinc Apollinaris Sidonius ad Hesperium scribit: Meminisse debes, quòd sæpe versum Corinna cum suo Nasone compleuit, Lesbia cum Catullo, Cesenna cum Getulico, Argentaria cum Lucano, Cynthia cum Propertio, Delia cum Tibullo. Callimachum præcipuè Cyreneum Mimnermum & Philetam Græcos poëtas in carmine secutus est, quorum manibus comitem se profitetur. Nam vt illi apud Græcos in Elegia, consensu omnium, longè præstiterunt: ita Propertius apud Latinos eorum imitatione primas videtur quorundam iudicio consecutus. Fabius Quintilianus censor in literis acerrimus, cùm Tibullum maxi-

mè commendauerit, non deesse tamen inquit, qui Propertium malint: Cùm sit Ouidius lasciuior, Gallus in Elegia durior. Ouidius certè cùm sæpe de ipso Propertio agat, blandum, tenerum, ac dulcem appellat, multúmque illius carmini semper concessit, & recensenti sua carmina auditor affuit:

Sæpe suos solitus recitare Propertius ignes,
Iure sodalitij qui mihi iunctus erat.

Sed & Val. Martialis Propertij ingenio & amoribus plurimum tribuit, vt eo maximè loco probauit, quo Galli Lycorim, Tibulli Nemesim, & Lesbiam Catulli celebrat. Sic enim ait in Apophoretis:

Cynthia facundi carmen iuuenile Properti
Accepit famam, nec minus ipsa dedit.

De obitu eius parum compertum est. Quidam scripserunt illum perijsse annos alterum & XL. natum. Fuisse alterum Propertium Fulgentius ostendit, qui in libro ad Calcidium de prisco sermone, & verba hæc ex Propertio refert. Catillata geris vadimonia publicum prostibulum.

L. VARIVS. CAP. XLIIII.

Lucius Varius ijsdem temporibus floruit, quibus in eloquentia præclari habiti sunt Messala Coruinus, M. Callidius, Numatius Plancus, & Asinius Pollio. Relatum est ab antiquis, eundem Varium inter Epicos poëtas

censeri, & in scribendis Tragœdijs maximè praſtitiſſe. Quocirca magnopere dilectus est à principe Octauio, qui in studio Poëtices magna voluptate versatus creditur. Tantum illi tribuit Horatius Flaccus, vt cùm scriberet ad M. Agrippam consularem virum, vnum dicat esse L Varium, qui possit eius gesta, atque egregias virtutes praclarissimo carmine posteris commendare. Corn. Tacitus sub Materni persona ita laudat Varij Thyestem, & Ouidij Medeam, vt inter pracipua opera referat. Nullus, inquit, liber Pollionis Asinij, aut Messala tam illustris est, quàm Medea Ouidij, aut Varij Thyestes. Sed & Fabius Quintilianus autor est Varij Thyestem cum omnibus quidem Gracis potuisse conferri. Tantum sublimitate carminis, & ingenij felicitate excelluit. Habuit inter amicos Horatium Flaccum, Pollionem Asinium, & Plotium Tuccam. Publ. autem Vergilium familiarissimè coluit, vt in eodem contubernio versarentur. Neque desunt, qui scribant, fuisse dilectam à Publio Vergilio vxorem Varij, eoque nomine dono illi datam Tragœdiam à se compositam, ac deinde sub nomine ipsius Varij editam. Qua res apertè refellitur autoritate doctiorum. Illud pro comperto habetur, relictos fuisse haredes à Publio Vergilio ex parte L. Varium, & Plotium Tuccam: tum illis demandatum prudentia &

autoritate Octauij principis, vt Aeneam Vergilij emendarent: sed ea conditione, vt nihil operi adderetur. Quidam ætate nostra imprudenter faciunt, qui cum L. Vario, Quintilium Varum confundunt: parū intelligentes, quantum inter se differant & carminum genere, & moribus.

C. MECOENAS. CAP. XLV.

CAius Mecœnas ex clarissima familia regum Hetruscorum natus est. In secundo ordine permansit, tanta suæ modestiæ commendatione, vt relatus sit inter nobilissimos ciues. Quidam Arretio oriundum putarunt, quæ vrbs habita est inter antiquissimas Hetruriæ. Illud minimè obscurum est, eundem Mecœnatem dum ageret in tenera ætate, maximè præstitisse facilitate ingenij in literis perdiscendis, vt Horatius Flaccus & alij plures testantur. Ac primò incubuit summa diligentia præceptis eloquētiæ, in qua mediocriter excelluit. Deinde ad poëticam facultatem diuertit Tragœdiasq́; & alia varij generis poëmata scribere aggressus est. Octauio adeo gratus fuit. propter singularem fidem, & ingenij comitatem, vt ab eo receptus sit inter præcipuos amicos. Vulgatum est de Mecœnate, quantum literis, ac literatis omnibus fauerit: cùm in Vrbe vnus hic potissimum haberetur, ad quem poëtæ omnes, atque oratores, velut ad certam anchoram

choram perfugium sibi haberent. Itaque ab eo vehementer dilecti sunt, operaq; & muneribus amplissimis honestati Pub. Vergilius, Horatius Flaccus, Asinius Pollio, Valgius, & alij complures. Reprehensus est à veteribus, quòd esset animo molliori, ac solutis vestibus vteretur, nimiúmque sinuosis, & fluentibus. De cuius mollitie atque delicijs, cùm multi alij scripserunt, tum Anneus Seneca, qui in censendis, notādisq; moribus acerrimus censor fuit: Magnúmque, inquit, exemplum Romanæ eloquentiæ daturus erat Mecœnas, nisi illū enervasset felicitas. Referuntur ab eodem Seneca alia multa, in quibus orationem Mecœnatis maximè accusat, vt mollem, ac nimijs delicijs fluentem: quod & Suetonius Tranquillus tradit. Itaque consueuit Octauius princeps sæpe illum exagitare suis epistolis, aut per iocum irridere. Scripsit Tragœdiam Prometheum, & Elegias complures, vt veteres autores testantur. Inter cætera illius laudatur hoc carmen, de contemnendo sepulcro:

Nec tumulum curo: sepelit natura relictos.

Hortos Romæ habuit pulcherrimos in Esquilijs, vbi versari interdum consueuit, deq; liberalibus disciplinis sermonem habere cum amicis suis. Ad hos persæpe diuertit Cæsar Octauius propter loci amœnitatem: velut qui animum liberum haberet à curis in eo quietis se-

cessu. Tanta animi libertate vixit Mecœnas cum Augusto, vt monere illum & reprehendere aliquando nõ dubitauerit, vt copiose scribit Dion, Græcus autor in Romana historia: qui eundem refert primum inuenisse notas quasdam literarum, quibus ad scribendi celeritatem vteretur, ac per Aquilam libertum ad aliorum vsum traditas. Notatum est à C. Plinio de Mecœnate inter mirifica naturæ officia, eum nunquam horæ momentum dormisse per totum triennium ante obitum. Sed hoc non planè compertum est, an referendum sit ad alterum Mecœnatem. Publius Vergilius ad hunc Mecœnatem libros suos misit, qui Georgica inscribuntur: absolutissimũ omnium opus, quæ in eo genere composita vnquam ab aliquo fuerint. Extant adhuc Propertij poëtæ, & aliorum, laudes de ipso Mecœnate, quàm liberali animo fuit, quámque docta eruditione excelluit: quæ à nobis hoc loco omittuntur studio breuitatis. Constat eum obijsse edita iam ætate & in seniũ vergente: vt veteres autores testãtur.

PVB. OVIDIVS NASO.

CAPVT XLVI.

PVb. Ouidius Naso genitus est Sulmone patria, quod oppidum in Pelignis fuit. Natalem habuit Aprili mense, diebus Quinquatrijs, quibus sacra Mineruæ celebrari mos fuit apud Romanos, A. Licinio, & L. Pansa Coss.

qui

qui Mutinensi pugna contra Antonium ceciderunt. Neque desunt, qui referant, eodem die natos fuisse P. Ouidium, & Albium Tibullum poëtam, in scribendis Elegijs maxima elegantia. Maiores illi contigerunt nobili genere atque satis honesto, à quibus equestrem dignitatem acceptam perpetuò seruauit. In ipso adolescentia suæ principio magnopere probauit quantum præstaret ingenij facilitate, ac præclaris moribus. Quocirca Romæ institutus est in Latinis literis maxima diligentia parentis. Et cùm in tenera ætate (vt constat) summa voluptate & gratia teneretur componendis carminibus, ab eo studio retractus est parentis monitionibus: qui monere illum, & assiduè hortari non destitit ad oratoriam facultatem, vt qui ad quæstum & opes comparandas animum magis intendisset. Itaque factum est, vt Publius Ouidius studium illud atque curam absoluendi carmina intermitteret, animúmque ad causas & forum conuerteret, præceptoribus Arellio Fusco, & Porcio Latrone: cuius eloquentiam atque eruditionem vehementer admiratus est. Neque in ea re tulit vulgarem laudem, aut commendationem ingenij sui, vt refert Anneus Seneca. Nam & in priuatis, & in Centumuiralibus causis præsedit, aliásque præterea dignitates obiuit posteaquàm virilem togam sumpsit, & latum

clauum adeptus est. De quo habentur complura apud ipsum Ouidium diuersis locis, quæ sunt à nobis prætermittenda studio breuitatis. Cæterùm cùm nihil animo suo potius foret, quàm versari in otio literarum, posthabita omni cura rerum publicarum, ad institutum suum rediit, ac totum se dicauit poëticæ facultati, vnde perpetuum sibi nomen, & quietem singularem fore sperabat. Minimè dubium est, eundem habuisse tres vxores. Primam enim sub ipsam adolescentiam vt inutilem parúmque se dignam repudiauit, cumq; ea more veterum diuortium fecit. Alteram bonis parentibus ortam, beneq; moratã, sed parum stabili connubio sibi coniunctam, maturè dimisit. Successit his Perilla cuius egregiam formam atque probitatem pluribus locis extollit: neque tantum dilexit eam maxima fide, & beneuolentia singulari, sed in Poëtica etiam erudiuit, magnaq; cura excoluit. Quò factum est, vt Perilla exulanti marito adem suam diligentißimè seruauerit. Amicos habuit permultos cùm doctrina & generis nobilitate insignes, tum probitate ac moribus ornatißimos: vt Albium Tibullum, Corn. Seuerum, Sabinum, Sext. Pompeium, Gracinum, & Flaccum viros consulares, quorum familiaritate intimè vsus est. Messalam præterea Albinouanum, Aemilium Macrum, Maximum, & alios complures, cum

quibus

quibus (ut ipse refert) coniunctissimè uixit. Relatum est à Suetonio Tranquillo, Iulium Higinium, qui Augusti libertus fuit, summóque ingenio et doctrina praestitit, familiarissimum fuisse Ouidio Poëtae. De ipsius operibus haud magnum operae pretiū est pluribus agere, cùm multi de his scripserint, eaq; uulgo satis nota sint ex commentarijs nostrorum Grammaticorum. Et sanè hic unus praeter caeteros omnes uidetur plura atq; uaria Poëmatum genera descripsisse. In eo opere cui titulum fecit Metamorphoseon, secutus est Partheniū Chium poëtam, qui Graecè scripsit praeclarum poëma pari argumento, & materia simili. Id Ouidij opus in tanto pretio habitū est Graecorum ingenijs, ut illud conuerterint in suum sermonem: est enim refertum uaria atque multiplici eruditione: quanquam ipse autor inemendatum, atque imperfectum reliquit, ut ipse testatur uersiculis additis. Nam absente illo, atque etiam nesciente, editum est in uulgus ab amicis. Fastorum libros sex composuit, eosq; ad Germanicum Drusi filium misit: reliquos per importunum obitum & aduersam exilij fortunam (ut plerique putant) non potuit perficere, ipse tamen alicubi asserit, duodecim à se compositos, Opus quidem eruditum, & plenum magna & copiosa rerum scientia:

Sex ego Fastorū scripsi totidemq; libellos:
Cumq; suo finem mense libellus habet.

De amoribus libros tres, in quibus sub ficto nomine Corinnæ maximè probauit ingeniũ suũ. Complures etiam Epistolas, in quibus est vsus mira elegantia, & artificio singulari, vt Critici asserunt. In Elegia habitus est paulò lasciuior, vt qui nimium quandoque indulserit ingenio suo. Prætereo libros Artium amandi, & Remediorum, in Ibin, de obitu Drusi, Epigrammata, & Poëmata complura, quæ ab eodem composita sunt, vt Grammatici veteres testantur. Quædam tamen falsò atq; improbè ad eũ referuntur: vt carmen de vocibus auiũ, de Pulice, & alia indigna prorsus, atq; aliena ab ingenio, & doctrina tanti Poëtæ. Volumen præterea scripsit Alieuticon, in quo cõplexus est varia, & inaudita ad eam diẽ nomina piscium: quod amissum est (vt alia multa eiusdẽ autoris) iniuria hominũ, & longa vetustate insequentium temporum. Idem Ouidius magnopere cõmẽdatus est in Medæa tragœdia, propter ipsam elegantiã & sententiarum grauitatem, vt Cor. Tacitus, & Fabius Quintilianus referunt. In Vrbe secundũ Capitoliũ habitauit, hortosq; habuit in colle positos, qua via Appia coniungebatur cũ Flaminia. In his magna animi voluptate versari cõsueuit, suumq; otiũ mitioribus curis traducere. Relegatus est à Cæsare Augusto in Pontum ad opidum Tomos: quo tempore ipse maiorem

quie

quietem atq; otium dari sibi sperabat recolendis veteribus studijs, vt qui accessisset ad ætatem prouectiorem. Causam verò tam sæui, tamq; inciuilis exilij variè multi, vt in re ancipiti euenit, interpretantur. Alij hoc referunt ad eos libros, qui ab eo scripti sunt de Amoribus: quòd essent paulò lasciuiores, vt est autor Sextus Aurelius, qui de Roma. principibus scripsit. Plerique existimant prouenisse hoc ex adulterio cũ Iulia Augusti filia. Qua in re etsi Pub. Ouidius nihil omnino apertè retulit, tamen alicubi videtur id ipsum insinuare velata proprij criminis causa. Itaq; Sidonius Apollinaris videtur existimasse ob id fuisse illum relegatum ab Augusto, vt satis declaratur his versibus:

Nec te carmina per libidinosa
Notum Naso tener, Tomosq; missum,
Quondam Cæsareæ nimis puellæ
Ficto carmine subditum Corinnæ.

Hoc idem innuit Ouidius, cùm refert:

Lingua sile: nõ est vltra narrabile quicquã.

Et alibi seruata ratione obstinati silentij:

Nec breue, nec tutũ est peccati quæ sit origo
Dicere tractari vulnera nostra timent.

Minimè autem obscurum est, Iuliã Augusti principis filiam deflagrasse magna libidine, & infamẽ fuisse vulgatis per Vrbẽ adulterijs, vt ab antiquis scriptoribus refertur. Quapro-

pter

pter inclinat animus, ut existimē, haud satis potuisse Octauiū sibi tēperare quò minus desæuiret in Pcëtā Ouidiū, cōficta causa noui criminis, quòd in impudicis carminibus operam atq; studiū posuisset. In exilio supra septē annos versatus est: cumq; illi viuēdū foret inter incultas atq; barbaras nationes, tātū sibi promeruit gratiæ atq; studij, benè præclareq; agēdo, vt in eius obitu Getha illi, ac Tomitani populi tenere lacrymas nō potuerint. Fuit enim Ouidius moribus apprimè honestis, & facilitate mirifica ad cōcilianda sibi ingenia hominū, quod inprimis dignū est summa admiratione. Cùm Gethicū sermonem atq; Sarmaticum didicisset, poëmata descripsit Gethica lingua, laudesq; Cæsarū decantauit. Obijsse traditur eodē anno, quo T. Liuius, qui nobilißimus autor habitus est in Romana historia describēda, sepultusq; fuit iuxta oppidum Tomos, vt Eusebius testatur. Permulti scriptores cū veteres, tum iuniores, deplorarunt obitū illius vt indignū atq; miserabilem, habita detestatione tam sæuæ, tamq; calamitosæ relegationis: sed elegāter inprimis, & copiosè, vt ego existimo, Angelus Politianus id fecit his versibus:

Et iacet Euxinis vates Romanus in oris:
Romanum vatem barbara terra tegit.
Terra tegit vatē, teneros qui lusit amores,
Barbara: quam gelidis alluit Ister aquis.

Nec

Nec te Roma pudet, quæ tanto immitis alũno
Pectora habes ipsis barbariora Gethis?
Ecquis Io Musæ Scythicis in finibus ægro
Tædia qui morbi demeret vllus erat?
Ecquis frigidulos qui lecto imponeret artus,
Aut qui dulciloquo falleret ore diem?
Aut qui tentaret salientis tempora venæ,
Aut fomenta manu qui properata daret?
Cõderet aut oculos media iã morte natãtes,
Aut legeret summã qui pius ore animã?
Nullus erat, nullus, veteres tu dura sodales
Heu procul à Ponto martia Roma tenes.
Nullus erat, procul ab cõiũx, paruiq; nepotes,
Nec fuerat profugũ nata sequuta patrẽ.
Scilicet immanes Beßi, flauiq; Coralli,
Aut vos pelliti saxea corda Getha:
Scilicet horribili dederit solamina vultu
Sarmata ab epoto sæpe vehendus equo.
Sarmata, cui rigidã demisso in lumina frontẽ
Mota pruinoso tempora crine sonant:
Sed tamẽ & Beßi extinctũ, et fleuere Coralli,
Sarmataq; & durus cõtudit ora Gethes.
Extinctum & mõtes flebãt & sylua, feraq;,
Et flesse in medijs dicitur Ister aquis.
Quinetiam pigro concretum frigore Pontũ
Nereidum lacrymis intepuisse ferunt.
Acurrere leues Paphia cũ matre volucres
Arsuroq; faces supposuere rogo.
Quem simul absumpsit rapida violentia flãma

Reliquias tecto composuere cado.
Impositumq́ breui signarũt carmine saxũ:
Qui iacet hic, teneri doctor amoris erat.
Ipsa locum latè sancto Cytherea liquore
Irrorat niuea terq́ quaterq́ manu.
Vos quoq́ Pierides vati libastis adempto
Carmina: sed nostro non referenda sono.

CASSIVS SEVERVS.

CAP. XLVII.

Cassius Seuerus patria fuit Parmẽsis, vt ab autoribus traditur. Grãmatici veteres referunt, eũ scripsisse Elegiacũ carmen, & Epigrãmata, neq́ à studio Tragœdiarum abfuisse. P. Ouidius enumerat hũc Seuerũ inter eos poëtas, qui sua ætate claruerunt, vt Sabinus, Montanus, Melissus, Propertius, & alij plures. Relatũ est, eundem Cassium in acie versatũ, & pro Bruto & Cassio strenuè operam suã nauasse: quibus superatis Athenas se recepit ad studia literarũ: ibiq́, dum in otio versatur, à Quinto Vario dicitur interfectus, opera & consilio Octauij Augusti. Illud notissimũ est, Horatiũ Flaccũ infenso animo fuisse cõtra hunc Cassiũ, quod ab eo pluribus locis demonstratur: sed præcipuè Iãbico carmine, quo poëtam Archilochũ expressit. Nã cõcitato animo, atq́ acri illũ est insectatus. Neq́ me præterit, quantũ decipiantur quidam nostra ætate, qui Cornelium Seuerum pro Cassio temerè acceperunt.

perunt.

perunt. Fuit alter Cassius Seuerus iisdem fermè tēporibus, qui in causis, ac Romana eloquētia magnopere excelluit. De quo diximus satis in libris de Oratoribus.

DOMITIVS MARSVS.
CAP. XLVIII.

Domitius Marsus poëta insignis est habitus in scribendis Epigrammatis, ut ueteres testantur. P. Ouidius & hunc ipsum nominat inter poëtas sui temporis: ut Cor. Seuerū, Montanum, Pedonem, Rabirium, & reliquos. Laudantur eius Epigrammata, cùm ab aliis, tum à Val. Martiale, qui ad exemplum illius lasciuam uerborum licentiam excusat in suis carminibus. Idem Marsus composuit Bellum Herculis contra Amazones: eoq; argumento uocauit Amazonidem suum opus, in quo non magnam laudem adeptus est, ut ex antiquis autoribus possumus colligere: uulgatis uersibus, in quibus poëta Persio postponitur. Melenē puellam dilexit, eamq; celebrauit longo carmine, ut Catullus Lesbiam. Quocirca sic de Marso Val. Martialis:

Nota tamen Marsi fusca Melenis erit.

Citatur hoc carmen Marsi de Orbilio Grammatico:

Si quos Orbilius ferula, scuticaq; cecidit.

Fuit enim Orbilius paulò asperior in discipulos, & ob id ab Horatio plagosus uocatus. Hæ

sunt quæ legimus apud Veteres de Domitio Marso.

IVLIVS MONTANVS.

CAP. XLIX.

IVlius Montanus in poëtica nobilis habitus est: à P. Ouidio refertur inter eos poëtas, qui sua ætate claruerunt, Vt Sabinus, Melissus, Priscus, Camerinus, Marius, Seuerus, & alij plures. Primum tempus Causis, atq; Declamationibus dedit, summq; ingenium diligenter excoluit cum Castio, Arellio Fusco, Asinio, Marcello Aeserníno, & alijs. Commendatur præcipuè Montani Vrbanitas & lepor. Quò factum est, Vt Tib. Cæs. pergratus haberetur. Scripsit poëmata Versibus hexametris, ac pentametris, in quibus non Vulgarem laudem meruit, Vt copiosè afferunt Ouidius, & Annæus Seneca. Reprehensus est à quibusdam, quòd in suo carmine parum prudenter quædam repeteret, quo Vitio & Ouidius dicitur laborasse. Quocirca dictum perelegánter est à Scauro, non minorem esse Virtutem scire desinere, quàm scire dicere. Referuntur ab antiquis Montani Versus, in quibus ortum Solis, atque occasum descripsit. Vnde festiuè dictum commendatur Nactæ Viri clarissimi. Carmen id est:

Incipit ardentes Phœbus producere flammas,

Spar

Spargere se rubicunda dies: iam tristis hirundo
Argutis redit vsa cibis, immittere nidis
Incipit, & molli partitos ore ministrat.

Et paulò mox.

Iam sua pastores stabulis armenta locarunt,
Iam dare sopitis nox pigra silentia terris.

C. GERMANICVS AVGVSTVS
CAP. L.

Caius Germanicus Augustus ex nobilissima Claudiorum familia ortus est, patre Druso, ac diligenti cura in Vrbe eruditus. Tantũ profecit sub primam adolescentiam in optimis disciplinis, vt incredibile dictu sit, quantum ab antiquis scriptoribus commendetur. Suetonius, ac Fabius Quintilianus maximis laudibus eius ingenium, atq; opera extollunt; etsi paulò iunior ea ipsa composuit. Idẽ Germanicus in Causis praeterea versatus est, & his quidem triumphalibus. Inter alia studia Graecas comoedias à se editas reliquit, & opus Arati de rebus coelestibus in Latinos numeros conuertit, nihil commotus, quòd à M. Tullio foret interpretatum, vt obseruatum est ab Hieronymo. Quintilianus inter poetas heroicos hunc constituit, quo loco enumerat Val. Flaccum, Saleium Bassum, Rabirium, & Lucanũ. Quid, inquit, Germanici operibus subli-

mius, doctius, & omnibus deniq; numeris præstantius? Quis bella canere melius potuit, quàm qui sic egerit? Reliqua omittimus, ne videamur plura nunc repetere, quàm institutum opus patitur. Cognomen Germanici à deuictis Germanis reportauit, contra quos magno exercitu, ac summis viribus dimicauit. Vxorem Agrippinam habuit M. Agrippæ filiam, & ex ea liberos plures procreauit. Traditum est, eum obijsse in vrbe Antiochia, quũ quartum ac x x x *annum ageret: neq; sine suspicione veneni, Tiberio autore talis facinoris, vt Suetonius putauit. Quæ res credita est, non modò propter liuores, qui toto corpore extiterũt: sed ex ipso etiam corde, quod igni admotum cremari haud potuit. Publius Ouidius opus suum de Romanis Fastis ad hunc Germanicum misit, eiusq; doctrinam tanti fecit, vt inter egregios poëtas illius nomen retulerit. Nec defuerunt, qui existimarent ab eodem Germanico compositũ fuisse epigramma illud vulgatum de puero Thracensi: quod equidem propter egregiam, singularemq; in eo genere elegantiam subijciendum existimaui.*

Thrax puer astricto glacie dum luderet Hebro,
Frigore concretas pondere rupit aquas.
Dumq; imæ partes rapido traherentur ab amni,

Præ

Præsecuit tenerum lubrica testa caput.
Orba quod inventũ mater dũ cõderet ṿrna,
Hoc peperi flammis, cætera, dixit, aquis.

CAESIVS BASSVS.
CAP. LI.

Cæsius Bassus inter Poëtas Lyricos relatus est. Floruit ætate Claudij principis, & vsque ad Flauiorum Imperium peruenit: quod ipsum Fabius Quintilianus testatur, qui refert illum à se visum, quo tempore libros suos de Oratoria institutione cõponeret. Fuit hoc obseruandum ea ratione, vt facilius deuitemus illorum errorem, qui parum prudenter de Cæsio Basso disserunt. Idem libros aliquot scripsit vario & multiplici carmine, vt Flaccus apud nos, & Pindarus apud Græcos. Veteres autores quũ de poëtis Lyricis agunt, Horatium Flaccum, & Cæsium Bassum præcipuè enumerant, qui legi mereantur. Diomedes quoque Grammaticus Molossicos numeros refert, qui durissimi habẽtur, à Cæsio Basso compositos. Amicos habuit Publium Ouidiũ, & Persium Satyrarum scriptorem, qui ad hunc Bassum scribens, ita illum alloquitur:

Admouit iam bruma foco te Basse Sabino?
Iam'ne lyra, & tetrico viuunt tibi pectine chordæ?
Mire opifex numeris veterum primordia vocum

Atq; marē strepitū fidis intendisse Latinæ,
Mox iuuenes agitare iocos: et pollice honesto
Egregios lusisse senes?

Neque desunt, qui scribant, eundem Cassium cum villa sua conflagrasse, ardente Veseuo monte, ignibus latè æstuantibus. Celebres fuerunt ijsdem temporibus Aufidius Bassus historiæ autor, & Saleius Bassus Poëta Epicus. De vtroque dicemus suis locis.

AEMILIVS MACER VERONENSIS. CAP. LII.

AEmilius Macer patria Veronensis fuit, vt quidam existimant: ingenio & doctrina traditur præstitisse, quod eius carmen satis indicauit. Floruit his maximè temporibus, quibus Messala Coruinus, & Asinius Pollio in Latina eloquentia claruerunt. Id cùm alijs multis colligitur, tum ex Pub. Ouidio, qui comes illi fuit, dum iter faceret in Asiam, ac Siciliæ regionem perlustraret. Amicos præcipuè habuit Albium Tibullum, & Ouidium ipsum: cum quibus propter suauitatem morum, atque communia studia magna familiaritate versatus est. Idem Macer, præter opus de bello Troiano, scripsit etiam libros de venenatis animantibus, ac de herbis, secutus Nicandrum poëtam Colophonium.

In quib

In quibus non mediocerem laudem tulit sua diligentia, atque laboris. Fabius Quintilianus elegantiam carminis in hoc Poëta commendauit, ac legenda quidem esse illius opera refert, etsi ad eloquentiam oratoris nõ multum pertinere videantur. Nonius Marcellus Aemilium Macrum citat in Theogonia, referens id carmen:

Et nunc agrestes inter Picunnus habetur.

Obijt in Asia paucis annis post Publium Vergilium, vt ab Eusebio relatum est.

C. RABIRIVS. CAP. LIII.

Caius Rabirius Poëta insignis habitus est, vt à multis traditur. Fabius Quintilianus, censor omnium penè scriptorum, posuit hunc Rabirium in eorum Poëtarum numero, qui Epici appellantur: sicuti Varronem Atacinũ, Coruinum, Seuerũ, Saleium Bassum, Lucanũ, & alios. Laudatur maximè ab Anneo Seneca, et Ouidio, quòd in suis carminibus multum animi ac viriũ demonstrauit. Verba Senecæ hæc sunt de Rabirio: Egregiè mihi videtur M. Antonius apud Rabirium Poëtam exclamare, quum fortunam suam ad alios transeuntem videt, nihilq; aliud sibi relictũ, præter ius mortis:

Hoc habui, quodcunque dedi.

Parum mihi compertũ est, an idem sit hic Ra-

birius, qui Satyras scripserit, quod à Fulgentio refertur. Rabirius, inquit, in Satyris de Mecennia:

Abstemiũ temulenta fugit Mecennia nomẽ.

Hæc sunt quæ legimus de C. Rabirio apud veteres autores.

L. ANNEVS SENECA TRAGICVS. CAP. LIIII.

Lucius Anneus Seneca, natione Hispanus, patria Cordubensis fuit: inter Poëtas refertur, qui Tragœdias scripserunt, ut Pacuuius, Accius, Attilius, & Pomponius, Secundus qui eadem ætate claruit, & cum ipso Seneca paribus studijs versatus est in faciendis Tragœdijs, ut Fabius Quint. testatur. In magno pretio habitus est, & ob elegantiam ingenij plurimum commendatus. Scripsit Tragœdias X: in quibus propter sublimitatem carminis grauitatem q; sententiarum, non vulgarem laudem consecutus est, etsi tempora illa, in quæ incidit, magna ex parte aduersa extiterunt melioribus disciplinis. In suis fabulis Euripidem atq; Aeschilũ traditur imitatus. Quæ res facilè intelligetur ab his, qui paulò diligentius eas obseruabunt. Qui scribunt Poëtã hunc filiũ fuisse Annei Senecæ, qui in Stoicorum disciplinis magnoperè claruit, coniecturis tantũ nituntur: neq; hanc rem, ut ego existimo

ßimo, & illis autoribus asserũt. Minimè autem dubium est, duos fuisse Senecas, quorũ alter in Philosophiæ studijs præclarus atq; excellens habitus est, eumq́; diuus Hieronymus propter egregiam illius probitatem, singularemq́; vitæ constantiam, vt puto, inter autores Christianos collocauit. Quæ res optimis rationibus & antiquis scriptoribus probatur. Val. Martialis duos celebrat Senecas, & vnicum Lucanum ex eadem Corduba, Sidonius Apollinaris in suis poëmatis sic de Anneo Seneca scribit ad Felicem eo carmine, in quo de Latinis poëtis disserit.

Non quòd Corduba præpotens alumnis,
Facundum ciet, hic putes legendum:
Quorum vnus colit hispidum Platona,
Incassumq́; suum monet Neronem:
Orchestram quatit alter Euripidis,
Pictum fæcibus Aeschylum secutus,
Aut plaustris solitum sonare Thespim:
Qui post pulpita trita sub cothurno
Ducebat olida patrem capella.

Ex his manifestè colligitur, quid existimari debeat de vtroq; Seneca: præcipuè hoc quod elici potest ex octaua eiusdem Tragœdia, in qua Neronis scelera & crudelißima flagitia copiosè enumerantur. Grammatici veteres videntur maximi fecisse, præter cæteros omneis, Pacuuium & Accium in scribendis Tragœ-

dijs, ut alibi diximus. Non me præterit, quàm multa scripta sint de hoc Seneca à Xicone Poletano: sed his mihi videtur abuti sua diligentia, & aliorum iudicium cõtemnere, qui tam anxiè defatigatur in re minimè dubia explicanda.

C. ASINIVS GALLVS.
CAP. LV.

Caius Asinius Gallus patrem habuit Asinium Pollionem, virum consularem, & in Romana eloquentia excellentem. Filius Asinius, diligentia & studio parentis, secutus est primò disciplinam paternam: deinde in poëtica suum ingenium præcipuè excoluit. Anneus Seneca, & alij veteres, oratorẽ & poëtã hunc faciunt. Afferuntur à nostris Grammaticis versiculi aliquot Galli Asinij, ex quibus apparet, quantum valuerit in scribendis Epigrammatis & acumine, & gratia. Fecit inter cætera carmen de Pomponio Grammatico, quem pugilem fuisse iocatur. C. quoq; Plinius de Asinij epigrammatis meminit in epist. ad Pontiũ: dicit enim scriptos libros à Gallo Asinio de cõparatione patris & Ciceronis: in quibus amores M. Tullij cum suo Tirone retulerit. Itaq; sic Plin. de Poëta Gallo:

Cumq; libros Galli legerẽ, quibus ipse parẽti
Ausus de Cicerone daret palmãq;, decusq;,
Lasciuum inueni versum Ciceronis, & illo

Spectandũ ingenio quo seria cõdidit, & quo
Humanis salibus, multo varioq; lepore,
Magnorũ ostendit mẽtes gaudere virorum.

Celebrantur adhuc carmina quædam sub nomine Galli Asinij de puero Hippolyto, quem vnicè dicitur dilexisse: sed parũ mihi compertum, an hoc asseratur à probis autoribus. Quidam scripserunt hunc Gallum Tiberio principi inuisum, & ob id magnis supplicijs ab eo fuisse occisum.

A. PERSIVS FLACC. CAP. LVI.

Aulus Persius Flaccus Volaterris Hetruriæ oppido natus est. Quidam existimarunt Lunis, quòd hoc videatur insinuari ab ipso Persio. Eusebius certè & Grammatici veteres Volaterranum faciunt. In secundo ordine permansit, vt adnotatum est. Constat eũ claruisse ijsdem fermè temporibus quibus Domitius Nero Imperium Romanæ Vrbis suscepit. In Grãmatice præceptorẽ habuit Rhemnium Palæmonem Vicentinum, qui grauissimas inimicitias dicitur exercuisse cum M. Varrone: in Rhetorice Flauium Verginium, si fides adhibeatur Grammaticorũ cõmentarijs, qui eundem Persiũ exposuerunt. Anneũ verò Cornutũ, qui philosophiæ studio excelluit, magna diligẽtia, singularíq; obseruatione coluit, cúq; eo familiarissimè diu vixit. Qua in re mirificè gratulatur Persius sibi ipsi, quòd sibi cõtigerit

Corn

Cornutum habere præceptorem, optimamq; illius disciplinam atq; institutionem sequi: Vt amicè ac liberè ad eum scribit:

Cumq; iter ambiguũ, & vitæ nescius error
Deducit trepidas ramosa in cõpita mẽtes,
Me tibi supposui, teneros tu suscipis annos
Socratico Cornute sinu.

Amicos præterea maximè dilexit Anneum Lucanum, Casium Bassum, qui in lyricis carminibus claruit, & Macrinum: quod apertè colligitur, cùm ipsius Persij versibus, tum veterum commentarijs. Probis moribus fuit, & egregia vitæ integritate. Quocirca continere se non potuit, quin ipsum quoq; Neronẽ, eiusq; iniquissima flagitia liberius accusaret, vt qui sub Midæ regis nomine illum irriserit satyrica quadam vrbanitate. Sed admonente Cornuto, carmen immutauit. Composuit Satyras numero sex, præfatus in his multum se laboris atq; diligentiæ posuisse, neq; se repẽtè poëtam prodijsse. Non desunt, qui scribãt imperfectum fuisse hoc opus à Persio relictũ: quod mihi verisimilè videtur, propter immaturum illius obitum. Cùm publicarentur Persij Satyræ, mirum est, quàm fuerint iudicio eruditorum approbatæ. Itaq; maiorem laudem atq; ampliorem commendationem meruit, quàm grande illud, atq; operosum poëma Marsi, quod Amazonidis nomine inscripsit, vt Fabius, & Valerius

rius Martialis testantur:

Sæpius in libro memoratur Persius vno,

Quā leuis in tota Marsus Amazonide.

Secutus est in scribendis Satyris poëtam Lucilium, qui acerrimus fuit in notandis, atq; insectandis Romanorum vitijs. Relatum est ab Eusebio, eum perijsse, quum nondum XXX. vitæ annū compleuisset. Quo tempore Nero imperator omnium scelerū cumulatissimus cum cantoribus, ac scenicis hominibus in theatro decātauit. Habitus est in maximo pretio alter C. Persius ob singularem doctrinam, cuius iudicium atq; grauissimam censuram Lucilius reformidare se dixit: Sed hæc suo loco exponentur.

CORNELIVS SEVERVS.

CAP. LVII.

Cornelius Seuerus inter poëtas Epicos relatus est ab antiquis autoribus. Ingenio fuit magno, & in scribendis versibus facili. Constat eundem diu fuisse versatum in agendis declamationibus, qua in re ingeniū suum atq; eruditionem maximè probauit, quum in eodem officio forent alij complures, vt Asinius Pollio, Pompeius Silo, Arellius Fuscus, Sextilius Hana, Castius Pius, Porcius Latro, & Aufidius Bassus. A Fabio Quintiliano ita cōmendatur, vt versificator, quàm poëta melior habitus sit. Scripsit inter alia multa opus de bello

Siculo

Siculo, quod ab eo absolutum non est, propter importunum obitũ. Quòd si potuisset illud perficere ad exemplum primi libri, merito sibi secundum locum vindicasset, ut ab eodem Fabio relatum est, qui alia inquit Seueri opera maximam indolem & admirabilem gratiam indicasse. Afferuntur versus Corn. Seueri à nostris Grãmaticis, ex quibus colligi potest, quantum præstiterit ingenio & doctrina, Sed apponemus carmen illud, in quo eleganter defleuit interitum M. Tullij. Quod etiam ab Anneo Seneca magnopere commendatum est:

Oraq́ue magnanimũ spirantia penè virorum
In rostris iacuere suis: sed enim abstulit ẽes
Tanquam sola foret rapti Ciceronis imago,
Tunc redeunt animis ingentia consulis acta,
Iurataq́ue manus, deprehensaq́ue fœdera noxæ,
Patriciumq́ue nefas, est nũc & pœna Cethegi:
Deiectusq́ue redit votis Catilina nefandis.
Quid fauor aut cœtus; pleni quid honoribus anni
Profuerũt? sacris exacta quid artibus ætas?
Abstulit vna dies aui decusq́ue[illegible]
Conticuit Latiæ tristis facundia linguæ:
Vnica sollicitis quondam tutela, salusq́ue
Egregium semper patriæ caput: ille senatus
Vindex, ille fori, legum, ritusq́ue, togæq́ue,
Publica vox: sęuis æternum obmutuit armis,
Informes vultus, sparsamq́ue cruore nefando
Canitiẽ, sacrasq́ue manus, operũq́ue ministras

Tantorum pedibus cuius proiecta superbis
Proculcauit ouans: nec lubrica fata, deosq́ue
Respexit: nullo luet hoc Antonius auo.
Hoc neque in Hemathio mitis Victoria Persa,
Nec te dire Siphax, nō fecit in hoste Philippo:
Inq́ue triumphato ludibria cuncta Iugurtha.
Affuerat, nostraq́ue cadens ferus Annibal ira:
Membra tamen Stygias tulit inuiolata sub Vmbras.

Idem Cornelius carmen fecit de Aetna monte, quo non vulgarem laudem consecutus est, quum alij quoque in eadem materia se exercuerint: vt Publius Vergilius, & Ouidius. Hac sunt qua legimus de Cornelio Seuero.

M. ANNEVS LVCANVS. CAP. LVIII.

MAr. Anneus Lucanus natione Hispanus, patria Cordubensis fuit. Patrē habuit L. Anneū Melam, qui habitus est Seneca & Gallionis frater, vt obseruatū est in Annalibus Eusebij. Natalis eius traditur C. Cas. Germanico iterū, & L. Casiano Coss. Delatus ad Vrbē, quū in prima adhuc infantia esset, quò faciliùs pro atate in bonis disciplinis cultū ingenij caperet. Adolescens factus illustres habuit praceptores: In literis Rhemnium Palamonem, qui principem locum inter omnes Grammaticos tenuit: in Rhetoricis Flauium

Verginium, Rhetorem illis temporibus nobilissimum. Tantumq; diligentia sua ac facilitate ingenij profecit, vt Graecè ac Latinè declamaret non sine summa admiratione audientium. Inter caeteros cõdiscipulos Saleium Bassum, & C. Persium, qui Satyras scripsit, singulari beneuolentia dilexit, mutuisq; officijs prosequutus est. Apud Caes. Neronem permultum gratia & beneuolẽtia in prima aetate potuit: adeò illi efficax fuit ingenium ad promerendos, conciliandosq; sibi animos hominum. Itaq; non modò ad quaesturae dignitatem prouectus est, sed in Augurum quoque collegium ascitus, compositis versibus de laudibus Neronis. Non tamen permansit in gratia apud eum principẽ, qui alienas laudes molestissimo animo ferret: quiq; in repellendis, opprimendisq; aliorũ virtutibus acerrimus ac saeuissimus fuit. Vxorem habuit nomine Pollam Argentariam, de cuius ingenio atq; doctrina multa referuntur à Sidonio Apollinare, & Papinio. qui maxima quadam reuerentia inquit ad natalem Lucani celebrandum se accedere: & esse hoc imputandum Pollae Argentariae: cuius eruditio atque nobilitas summa fuit. Valer. quoque Martialis multis carminibus natalem Lucani describit, quale est illud contra Neronis iniquitatem:

Haec est illa dies, quae magni conscia partus

Luc

Lucanum populis, & tibi Polla dedit.
Heu Nero crudelis, nullaq; inuisior vmbra,
Debuit hoc saltem non licuisse tibi.

Enumerantur à Grammaticis nostris, præter opus de bello Cæsaris & Pompeij, complura alia ab eodem Lucano composita, in quibus maximam laudem adeptus est ingenij & doctrinæ. Scripsit enim Saturnalia, Syluarum libros x. Tragœdiam Medeam, quam non absoluit: de incendio vrbis, de incendio Troiæ cum Priami calamitate, Orpheum, Fabulas complures, & Epistolas. Ex libris Pharsaliæ treis primos emendauit, cum vxore Argentaria, reliquos imperfectos atque inemendatos reliquit, propter intempestiuum interitum. Fab. Quintilianus autor est, Lucanum ipsum magis annumerandum esse oratoribus, quàm poëtis. Est, inquit, ardens & concitatus, sententijsq; clarissimis excellens. In concionibus admirandus atque excultus, adeò vt videatur satis exprimere singularem illam elegantiam & maiestatem Vergilij. Sunt qui scribant, eum perijsse florenti adhuc ætate, cùm nondum x x x annum attigisset: sed referendum id verbis Corn. Taciti, qui de hoc agit in gestis Neronis: Attico Vestino & Silio Nerua Coss. facta est conspiratio contra Neronem Imperatorem principe tam præclari facinoris C. Pisone. Lucanum propriæ causa ad hoc accende-

bant, quòd famam carminum eius Nero deprimebat, prohibuerat'q; ostentare, vanus assimulatione. Patefacta autem coniuratione Lucani cædem imperauit Nero. Is brachium dedit medico ad secandas venas: & vbi profluente sanguine pedes frigescere, manus'q;, & paulatim ab extremis cedere spiritum, feruido adhuc, & compote mentis pectore, intelligit: recordatus à se carmen compositum, quo vulneratum militem per eiusmodi mortis imaginem obiisse tradiderat, versus ipsos retulit: eá que illi suprema vox fuit. Visitur adhuc Romæ in marmoreis monumentis id elogium de Lucano priscis literis: M. ANNEO LVCANO CORDVBENSI POETAE BENEFICIO NERONIS CAES. FAMA SERVATA. *Sed apponendum præterea est carmen illud vulgatum de ipso Lucano:*

Corduba me genuit, rapuit Nero: prælia dixi,
Quæ gessere pares: hinc socer, inde gener.
Continuò nunquam direxi carmina ductu,
Quæ tractim serpant: plus mihi comma placet.

POMP. SECVNDVS.
CAPVT LIX.

POmponius Secundus nobili ac illustri familia natus, iisdem temporibus claruit in Vrbe, quibus optimi rhetores habiti sunt Porcius Latro, Domitius Afer, & Albutius Silo.

Inter

Inter eos poëtas refertur, qui tragœdias composuerunt: vt Accius, Pacuuius, & Attilius. Relatum est à Fab. Quintiliano, longè omniũ excelluisse hunc Pomponium in eo genere carminis, quos ipse viderit. Tanta enim doctrina, atque sublimitate excelluit, vt vulgò sit appellatus Pindarus Tragicus. Multa de Pomponio traduntur ab antiquis scriptoribus, quæ copiosè indicant vixisse illum in summa dignitate, & gratia apud nobiliores ciuitatis. Quod & C. Plin. asserit, qui duos libros composuit de vita & moribus Pomponij Secundi: tantum illius nomini, summisq́ue virtutibus concessit. Germanico Cæsari gratissimus fuit, quem aliquando cœna accepit, vt notatum est ab antiquis. C. Plin. eundem Pomponium ciuem, ac vatem clarissimum vocat, quo loco de monumentis Tiberij & Caij Gracchorum differit. Afferuntur versus à Mauro Terentiano, & alijs veteribus: ex quibus facilè intelligitur quantum iacturæ factum sit, ex amissione Tragœdiarum Pomponij. De obitu illius nihil apud autores legimus.

CN. GETVLICVS.

CAPVT LX.

CN. Getulicus poëta nobilis habitus est in scribendis Epigrammatis, vt Grammatici nostri tradunt. Val. Martialis, ad exemplum Getulici, carmina sua excusat, si paulò

lasciuior in illis videtur. Relatum est ab antiquis scriptoribus, fuisse ab eo dilectam puellam nomine Cesenniam, magnoque studio celebratam, vt Corinnam ab Ouidio, Lesbiam à Catullo, Argentariam à Lucano: quod à Sidonio scribitur in epistola ad Hesperium. Val. Probus affert hos versus Getulici, cùm de cardinibus cœli loquitur:

Non aries illum verno ferat aëre cornu,
Gnosia nec geminos præcidũt cornua tantũ:
Sicca Lycaonius resupinat plaustra Bootes.

Nominatur à Suetonio Tranquil. Cn. Lentulus Getulicus: sed in dubio est an idem haberi debeat, etsi temporum ratio satis congruit. Hæc sunt ferè, quæ de poëta Getulico legimus.

SEXTILIVS HAENA.
CAPVT LXI.

Sextilius Hæna natione Hispanus, patria Cordubensis fuit, ex eodem municipio, quo Lucanus poëta, Anneus Gallio, & vterque Seneca. Traditum est de hoc Sextilio, fuisse illum magis ingeniosum, quàm eruditum: & in suo carmine peregrinum quiddam, & inæquale retinuisse, vt est autor Seneca. Inter alia opera carmen composuit de laude & interitu M. Tullij, quod ab eodem recitatum est in ædibus Messalæ Coruini: Qua in re non prætermittam referre hoc loco, quod acciderit satis vrbanum ac lepidum de Asinio Pollione.

Is enim

Is enim cùm esset conuocatus ad audiendum Sextilium, non potuit sibi temperare, quò minus indicaret, quàm infensus esset nomini M. Tullij: quamq; iniquo animo illius laudes acciperet. Nam cùm principio Sextilius hoc carmen retulisset:

Deflendus Cicero: Latiaq; silentia lingua.

Tum Pollio Asinius vehementer ea re permotus, Tu, inquit, Messala, videris quid tibi liberum sit in domo tua: ego istum non sum auditurus, cui videor mutus: & simul consurgens discessit, ne cæteros versus audiret. Permulta referuntur de hoc Sextilio, et eius ingenio, cùm alibi, tum apud Anneũ Senecã in cõtrouersijs.

SALEIVS BASSVS.

CAPVT LXII.

Saleius Bassus ijs temporibus Romæ claruit, quibus in eloquentia nobiles habiti sunt Domitius Afer, Iulius Secundus, Trachalus, & Vibius Crispus, ingenio magno fuit, & in versibus componendis vehementer excitato. Inter eos poëtas relatus est, qui carmen heroicum decantarunt. Quintilianus Val. Flaccum, Saleium Bassum, & Rabirium inter Epicos nominat, quo loco Vergilium, Ennium, ac Lucanum ponit. Laudatur ab antiquis magnopere Saleius: neq; tantum vt vir optimus, sed vt poëta egregius, atque absolutißimus. Coluit præcipua beneuolentia. & vsu contu-

bernij, Lucanum Cordubensem, & Iulium Secundum, qui inter summos oratores suæ ætatis celebratur. Cæsar autem Vespasianus plurimi fecit Saleij ingenium, atque doctrinam: tantumq; illi concessit, vt inter illustria monumenta positum sit, Augustum Vespasianum quinquaginta H-S. *elargitum fuisse Saleio Basso, propter ingenium, singularemq; eruditionem. De quo scribuntur complura à Corn. Tacito. Iuuenalis quoque in Satyris de hoc Saleio meminit, eúmque tradit maximè nobilem fuisse, sed exiguo ac tenui censu. Hæc de Saleio poëta legimus.*

CLODIVS SABINVS.
CAPVT LXIII.

CLodius Sabinus poëta satis nobilis, inter eos relatus est, qui Elegiacum carmen scripserunt. Primum tempus suæ ætatis in Causis, atq; Declamationibus collocauit cum Ouidio, Argentario, Corn. Seuero, & alijs. Qua in re magnam laudem consequutus dicitur & ingenij & vrbanitatis, vt est autor Anneus Seneca. Erat, inquit, Sabinus homo vrbanissimus, ac si quid illi defuit in eloquentia, vrbanitate ac salibus pensauit. Referuntur dicta illius complura, ex quibus colligitur, quàm comis, et ingeniosus fuerit Sabinus. Scripsit opus de bello Troiano, & item epistolas aliquot, quæ nostris temporibus leguntur, & ab Ouidio

summa

ſumma laude commendantur. Periit immatura ætate, & ob importunum obitum non potuit incœpta opera perficere.

C. PEDO ALBINOVA. CAPVT LXIIII.

C. Pedo Albinouanus inter eos poëtas relatus eſt à Veteribus, qui Epigrammata & Iocos ſcripſerunt. Præcipuè claruit temporibus Neronis principis, ac in tenera ætate operam & ſtudium poſuit in declamationibus, quod ex Anneo Seneca facilè colligitur. Ouidius poëta enumerat hunc ipſum Pedonem cum illis, qui ſua ætate carminum ſtudio præſtiterunt, Vt Marſum, Rabirium, Macrum, Montanum. Sabinum, & alios plures. Ingenio eleganti & Vrbano fuit, Verſatusq; eſt in ſcribendis epigrammatis non ſine magna commendatione ſui nominis. Itaque Val. Martialis refert ſe habere autores quos ſequitur, Catullum, Pedonem, Marſum, atque Getulicum, & inprimis cupere, Vt ſua carmina ad illorum æſtimationem atque gratiam accedant. Idem Pedo laudatur ab Anneo Seneca, Vt fabulator egregius, & maximè feſtiuus. P. Ouidium ſingulari beneuolentia dilexit: cumq; eo in iocis, & communibus ſtudiis familiariter Verſatus eſt. Leguntur adhuc Pedonis Verſus, quos dixit nauigante Germanico in Alexandri deliberatione de transfretando Oceano

cum exercitu. Nos eos subijciemus, quò facilius iudicari poßit de illius ingenio:

Iampridē post terga diem, solemq; relictū,
Iampridem notis extorres finibus orbis
Per non concessus audaces ire tenebras
Hesperij metas, extremaq; littora mundi:
Nūc illū pigris immania mōstra sub vndis
Qui ferat Oceanū: qui sauas vndiq; pistres
Aequoreosq; canes ratibus cōsurgere pāsis,
Accumulat fragor ipse metus iā sidere limo
Nauigia, et rapido desertā flamine classem
Seq; feris credunt per inertia fata marinis
Tam non felici laniandos sorte relinqui:
Atq; aliquis prora se dat sublimis ab alta
Aëra pugnaci luctatus rumpere nisu.
Vt nihil erecto valuit dignoscere mundo,
Obstructo tales effundit pectore voces:
Quò ferimur? ruit ipse dies, orbemq; relictū
Vltima perpetuis claudit natura tenebris.
An ne alio positas vltra sub cardine gētes,
Atque alium libris intactū quærimus orbē?
Dij reuocāt, rerumq; vetant cognoscere finē
Mortales oculos: aliena quid æquora remis
Et sacras violamus aquas? diuūq; quietas
Turbamus sedes?

VOLCAT. SEDIGITVS.
CAPVT LXV.

Volcatius Sedigitus *in poëtica illustris est habitus, vt à* C. Plinio *refertur, qui hunc ipsum*

ipsum locis pluribus celebrat. Gellius complures versus eiusdem Volcatij repetit in Atticis noctibus, ex quibus facilè colligitur, præstitisse illum ingenio, & multiplici doctrina. Neque desunt apud veteres, qui asserant, appellatum fuisse Sedigitum ea ratione, quòd singulis manibus senos digitos haberet. Vnde & Horatij filiæ Sedigitæ nuncupatæ sunt, de quo scripsimus suo loco. Idem Volcatius librum composuit de Poëtis Latinis senarijs versibus: quo opere iudicem se, atque Criticum præbuit, in adnotandis atque iudicandis poëtis: quod & Lucilius, et Horatius Flaccus fecerunt. Fuisse alterum Volcatium constat, qui Romæ nobilißimus est habitus, quiq; ius ciuile Cesellium edocuit. Quod & Caius Plin. commemorat.

Cornutum habere præceptorem, optimamq; illius disciplinam atq; institutionem sequi: Vt amicè ac liberè ad eam scribit:

Cumq; iter ambiguũ, & vita nescius error
Deducit trepidas ramosa in cõpita mẽtes,
Me tibi supposui, teneros tu suscipis annos
Socratico Cornute sinu.

Amicos præterea maximè dilexit Anneum Lucanum, Casium Bassum, qui in lyricis carminibus claruit, & Macrinum: quod apertè colligitur, cùm ipsius Persij versibus, tum veterum commentarijs. Probis moribus fuit, & egregia vitæ integritate. Quocirca continere se non potuit, quin ipsum quoq; Nerone, eiusq; iniquissima flagitia liberius accusaret, vt quẽ sub Midæ regis nomine illum irriserit satyrica quadam vrbanitate. Sed admonente Cornuto, carmen immutauit. Composuit Satyras numero sex, præfatus in his multum se laboris atq; diligentiæ posuisse, neq; se repẽtè poëtam prodijsse. Non desunt, qui scribãt imperfectum fuisse hoc opus à Persio relictũ: quod mihi verisimilè videtur, propter immaturum illius obitum. Cùm publicarentur Persij Satyræ, mirum est, quàm fuerint iudicio erudstorum approbatæ. Itaq; maiorem laudem atq; ampliorem commendationem meruit, quàm grande illud, atq; operosum poëma Marsi, quod Amazonidis nomine inscripsit, vt Fabius, & Valerius

rius Martialis testantur:

Sæpius in libro memoratur Persius vno,
Quã leuis in tota Marsus Amazonide.

Secutus est in scribendis Satyris poëtam Lucilium, qui acerrimus fuit in notandis, atq; insectandis Romanorum vitijs. Relatum est ab Eusebio, eum perijsse, quum nondum XXX. vitæ annũ compleuisset. Quo tempore Nero imperator omnium scelerũ cumulatissimus cum cantoribus ac scenicis hominibus in theatro decãtauit. Habitus est in maximo pretio alter C. Persius ob singularem doctrinam, cuius iudicium atq; grauissimam censuram Lucilius reformidare se dixit: Sed hæc suo loco exponentur.

CORNELIVS SEVERVS.
CAP. LVII.

Cornelius Seuerus inter poëtas Epicos relatus est ab antiquis autoribus. Ingenio fuit magno, & in scribendis versibus facili. Constat eundem diu fuisse versatum in agendis declamationibus, qua in re ingeniũ suum atq; eruditionem maximè probauit, quum in eodem officio forent alij complures, vt Asinius Pollio, Pompeius Silo, Arellius Fuscus, Sextilius Hena, Cestius Pius, Porcius Latro, & Aufidius Bassus. A Fabio Quintiliano ita cõmendatur, vt versificator, quàm poëta melior habitus sit. Scripsit inter alia multa opus de bello

Siculo

Siculo, quod ab eo absolutum non est, propter importunum obitũ. Quod si potuisset illud perficere ad exemplum primi libri, merito sibi secundum locum vindicasset, vt ab eodem Fabio relatum est, qui alia inquit Seueri opera maximam indolem & admirabilem gratiam indicasse. Afferuntur versus Corn. Seueri à nostris Grãmaticis, ex quibus colligi potest, quantum præstiterit ingenio & doctrina, Sed apponemus carmen illud, in quo eleganter defleuit interitum M. Tullij. Quod etiam ab Anneo Seneca magnoperè commendatum est:

Oraq; magnanimũ spirantia penè virorum
In rostris iacuere suis: sed enim abstulit oẽs
Tanquam sola foret rapti Ciceronis imago.
Tunc redeunt animis ingentia consulis acta,
Iurataq; manus, deprehensaq; fœdera noxæ,
Patriciumq; nefas, est nũc & pœna Cethegi:
Deiectusq; redit votis Catilina nefandis.
Quid fauor aut cœtus; pleni quid honoribus anni
Profuerũt? sacris exacta quid artibus ætas?
Abstulit vna dies æui decus, ictaq; luctu
Conticuit Latiæ tristis facundia linguæ:
Vnica sollicitis quondam tutela, salusq;
Egregium semper patriæ caput: ille senatus
Vindex, ille fori, legum, ritusq;, togæq;,
Publica vox: sæuis æternum obmutuit armis,
Informes vultus, sparsamq; cruore nefando
Canitiẽ, sacrasq; manus, operũq; ministras

Tant

Tantorum pedibus cuius proiecta superbis
Proculcauit ouans: nec lubrica fata, deosq́;
Respexit: nullo luet hoc Antonius auo.
Hoc neq; in Hemathio mitis Victoria Persa,
Nec te dire Siphax, nō fecit in hoste Philippo:
Inq́; triumphato ludibria cuncta Iugurtha.
Affuerat, nostraq́; cadens ferus Annibal ira:
Membra tamen Stygias tulit inuiolata sub
Vmbras.

Idem Cornelius carmen fecit de Aetna monte, quo non vulgarem laudem consecutus est, quum alij quoq; in eadem materia se exercuerint: vt Publius Vergilius, & Ouidius. Hac sunt qua legimus de Cornelio Seuero.

M. ANNEVS LVCANVS. CAP. LVIII.

MAr. Anneus Lucanus natione Hispanus, patria Cordubensis fuit Patrē habuit L. Anneū Melam, qui habitus est Seneca & Gallionis frater, vt obseruatū est in Annalibus Eusebij. Natalis eius traditur C. Cas. Germanico iterū, & L. Cæsiano Coss. Delatus ad Vrbē, quū in prima adhuc infantia esset, quò facilius pro ætate in bonis disciplinis cultū ingenij caperet. Adolescens factus illustres habuit praceptores: In literis Rhemnium Palamonem, qui principem locum inter omnes Grammaticos tenuit: in Rhetoricis Flauium

Verg

Verginium, Rhetorem illis temporibus nobilissimum. Tantumque diligentia sua ac facilitate ingenii profecit, ut Graecè ac Latinè declamaret non sine summa admiratione audientium. Inter caeteros condiscipulos Saleium Bassum, & C. Persium, qui Satyras scripsit, singulari beneuolentia dilexit, mutuisque officijs prosequutus est. Apud Caes. Neronem permultum gratia & beneuolentia in prima aetate potuit: adeò illi efficax fuit ingenium ad promerendos, conciliandosque sibi animos hominum. Itaque non modò ad quaesturae dignitatem prouectus est, sed in Augurum quoque collegium ascitus, compositis versibus de laudibus Neronis. Non tamen permansit in gratia apud eum principem, qui alienas laudes molestissimo animo ferret: quique in repellendis, opprimendisque aliorum virtutibus acerrimus ac saeuissimus fuit. Uxorem habuit nomine Pollam Argentariam, de cuius ingenio atque doctrina multa referuntur à Sidonio Apollinare, & Papinio. qui maxima quadam reuerentia inquit ad natalem Lucani celebrandum se accedere: & esse hoc imputandum Pollae Argentariae: cuius eruditio atque nobilitas summa fuit. Valer. quoque Martialis multis carminibus natalem Lucani describit, quale est illud contra Neronis iniquitatem:

Haec est illa dies, quae magni conscia partus

Lucanum populis, & tibi Polla dedit.
Heu Nero crudelis, nullàq; inuisior vmbra,
Debuit hoc saltem non licuisse tibi.

Enumerantur à Grammaticis nostris, præter opus de bello Cæsaris & Pompeij, complura alia ab eodem Lucano composita, in quibus maximam laudem adeptus est ingenij & doctrinæ. Scripsit enim Saturnalia, Syluarum libros x. Tragœdiam Medeam, quam non absoluit: de incendio vrbis, de incendio Troiæ cum Priami calamitate, Orpheum, Fabulas complures, & Epistolas. Ex libris Pharsaliæ treis primos emendauit, cum vxore Argentaria, reliquos imperfectos atque inemendatos reliquit, propter intempestiuum interitum. Fab. Quintilianus autor est, Lucanum ipsum magis annumerandum esse oratoribus, quàm poëtis. Est, inquit, ardens & concitatus, sententijsq; clarissimis excellens. In concionibus admirandus atque excultus, adeò vt videatur satis exprimere singularem illam elegantiam & maiestatem Vergilij. Sunt qui scribant, eum perijsse florenti adhuc ætate, cùm nondum x x x. annum attigisset: sed referendum id verbis Corn. Taciti, qui de hoc agit in gestis Neronis: Attico Vestino & Silio Nerua Coss. facta est conspiratio contra Neronem. Imperatorem principe tam præclari facinoris C. Pisone. Lucanum propria causa ad hoc accende-

bant, quòd famam carminum eius Nero deprimebat, prohibuerat q́ʒ ostentare, vanus assimulatione. Patefacta autem coniuratione Lucani cædem imperauit Nero. Is brachium dedit medico ad secandas venas: & vbi profluente sanguine pedes frigescere, manusq́ʒ, & paulatim ab extremis cedere spiritum, feruido adhuc, & compote mentis pectore, intelligit: recordatus à se carmen compositum, quo vulneratum militem per eiusmodi mortis imaginem obijsse tradiderat, versus ipsos retulit: eáque illi suprema vox fuit. Visitur adhuc Romæ in marmoreis monumentis id elogium de Lucano priscis literis: M. ANNEO LVCANO CORDVBENSI POETAE BENEFICIO NERONIS CAES. FAMA SERVATA. *Sed apponendum præterea est carmen illud vulgatum de ipso Lucano:*

Corduba me genuit, rapuit Nero: prælia dixi,
Quæ gessere pares: hinc socer, inde gener.
Continuò nunquam direxi carmina ductu,
Quæ tractim serpant: plus mihi comma placet.

POMP. SECVNDVS.
CAPVT LIX.

POmponius Secundus *nobili ac illustri familia natus, ijsdem temporibus claruit in Vrbe, quibus optimi rhetores habiti sunt Porcius Latro, Domitius Afer, & Albutius Silo.*

Inter eos poëtas refertur, qui tragœdias composuerunt: ut Accius, Pacuuius, & Attilius. Relatum est à Fab. Quintiliano, longè omniũ excelluisse hunc Pomponium in eo genere carminis, quos ipse uiderit. Tanta enim doctrina, atque sublimitate excelluit, ut uulgò sit appellatus Pindarus Tragicus. Multa de Pomponio traduntur ab antiquis scriptoribus, quæ copiosè indicant uixisse illum in summa dignitate, & gratia apud nobiliores ciuitatis. Quod & C. Plin. asserit, qui duos libros composuit de uita & moribus Pomponij Secundi: tantum illius nomini, summisq́ue uirtutibus concessit. Germanico Cæsari gratissimus fuit, quem aliquando cœna accepit, ut notatum est ab antiquis. C. Plin. eundem Pomponium ciuem, ac uatem clarissimum uocat, quo loco de monumentis Tiberij & Caij Gracchorum disserit. Afferuntur uersus à Mauro Terentiano, & alijs ueteribus: ex quibus facilè intelligitur quantum iacturæ factum sit, ex amissione Tragœdiarum Pomponij. De obitu illius nihil apud autores legimus.

CN. GETVLICVS.

CAPVT LX.

CN. *Getulicus poëta nobilis habitus est in scribendis Epigrammatis, ut Grammatici nostri tradunt. Val. Martialis, ad exemplum Getulici, carmina sua excusat, si paulò*

lasciuior in illis videtur. Relatum est ab antiquis scriptoribus, fuisse ab eo dilectam puellam nomine Cesenniam, magnoq; studio celebratam, vt Corinnam ab Ouidio, Lesbiam à Catullo, Argentariam à Lucano: quod à Sidonio scribitur in epistola ad Hesperium. Val. Probus affert hos versus Getulici, cùm de cardinibus cœli loquitur:

Non aries illum verno ferat aëre cornu,
Gnosia nec geminos præcidũt cornua tantũ:
Sicca Lycaonius resupinat plaustra Bootes.

Nominatur à Suetonio Tranquil. Cn. Lentulus Getulicus: sed in dubio est an idem haberi debeat, etsi temporum ratio satis congruit. Hæc sunt ferè, quæ de poëta Getulico legimus.

SEXTILIUS HAENA.

CAPVT LXI.

Sextilius Hæna natione Hispanus, patria Cordubensis fuit, ex eodem municipio, quo Lucanus poëta, Anneus Gallio, & vterque Seneca. Traditum est de hoc Sextilio, fuisse illum magis ingeniosum, quàm eruditum: & in suo carmine peregrinum quiddam, & inæquale retinuisse, vt est autor Seneca. Inter alia opera carmen composuit de laude & interitu M. Tullij, quod ab eodem recitatum est in ædibus Messalæ Coruini: Qua in re non prætermittam referre hoc loco, quod acciderit satis vrbanum ac lepidum de Asinio Pollione.

Is enim

Is enim cùm esset conuocatus ad audiendum Sextilium, non potuit sibi temperare, quò minus indicaret, quàm infensus esset nomini M. Tullij: quamq; iniquo animo illius laudes acciperet. Nam cùm principio Sextilius hoc carmen retulisset:

Deflendus Cicero: Latiaq; silentia linguæ.

Tum Pollio Asinius vehementer ea re permotus, Tu, inquit, Messala, videris quid tibi liberum sit in domo tua: ego istum non sum auditurus, cui videor mutus: & simul consurgens discessit, ne cæteros versus audiret. Permulta referuntur de hoc Sextilio, et eius ingenio, cùm alibi, tum apud Anneũ Senecã in cõtrouersijs.

SALEIVS BASSVS.

CAPVT LXII.

Saleius Bassus ijs temporibus Romæ claruit, quibus in eloquentia nobiles habiti sunt Domitius Afer, Iulius Secundus, Trachalus, & Vibius Crispus, ingenio magno fuit, & in versibus componendis vehementer excitato. Inter eos poëtas relatus est, qui carmen heroicum decantarunt. Quintilianus Val. Flaccum, Saleium Bassum, & Rabirium inter Epicos nominat, quo loco Vergilium, Ennium, ac Lucanum ponit. Laudatur ab antiquis magnopere Saleius: neq; tantum vt vir optimus, sed vt poëta egregius, atque absolutissimus. Coluit præcipua beneuolentia, & vsu contu-

bernij, Lucanum Cordubensem, & Iulium Secundum, qui inter summos oratores suæ ætatis celebratur. Cæsar autem Vespasianus plurimi fecit Saleij ingenium, atque doctrinam: tantumq; illi concessit, ut inter illustria monumenta positum sit, Augustum Vespasianum quinquaginta H-S. *elargitum fuisse Saleio Basso, propter ingenium, singularemq; eruditionem. De quo scribuntur complura à Corn. Tacito. Iuuenalis quoque in Satyris de hoc Saleio meminit, eúmque tradit maximè nobilem fuisse, sed exiguo ac tenui censu. Hæc de Saleio poëta legimus.*

CLODIVS SABINVS.
CAPVT LXIII.

CLodius Sabinus poëta satis nobilis, inter eos relatus est, qui Elegiacum carmen scripserunt. Primum tempus suæ ætatis in Causis, atq; Declamationibus collocauit cum Ouidio, Argentario, Corn. Seuero, & alijs. Quæ in re magnam laudem consequutus dicitur & ingenij & urbanitatis, ut est autor Anneus Seneca. Erat, inquit, Sabinus homo urbanissimus, ac si quid illi defuit in eloquentia, urbanitate ac salibus pensauit. Referuntur dicta illius complura, ex quibus colligitur, quàm comis, et ingeniosus fuerit Sabinus. Scripsit opus de bello Troiano, & item epistolas aliquot, quæ nostris temporibus leguntur, & ab Ouidio

summa

ſumma laude commendantur. Periijt immatura ætate, & ob importunum obitum non potuit incœpta opera perficere.

C. PEDO ALBINOVA.
CAPVT LXIIII.

C. *Pedo Albinouanus inter eos poëtas relatus eſt à veteribus, qui Epigrammata & Iocos ſcripſerunt. Præcipuè claruit temporibus Neronis principis, ac in tenera ætate operam & ſtudium poſuit in declamationibus, quod ex Anneo Seneca facilè colligitur. Ouidius poëta enumerat hunc ipſum Pedonem cum illis, qui ſua ætate carminum ſtudio præſtiterunt, vt Marſum, Rabirium, Macrum, Montanum. Sabinum, & alios plures. Ingenio eleganti & vrbano fuit, verſatusq́ eſt in ſcribendis epigrammatis non ſine magna commendatione ſui nominis. Itaque Val. Martialis refert ſe habere autores quos ſequitur, Catullum, Pedonem, Marſum, atque Getulicum, & inprimis cupere, vt ſua carmina ad illorum æſtimationem atque gratiam accedant. Idem Pedo laudatur ab Anneo Seneca, vt fabulator egregius, & maximè feſtiuus. P. Ouidium ſingulari beneuolentia dilexit: cumq́ eo in iocis, & communibus ſtudijs familiariter verſatus eſt. Leguntur adhuc Pedonis verſus, quos dixit nauigante Germanico in Alexandri deliberatione de transfretando Oceano*

cum exercitu. Nos eos subijciemus, quò facilius iudicari poßit de illius ingenio:

Iampridē post terga diem, solemq́ relictū,
Iampridem notis extorres finibus orbis
Per non concessus audaces ire tenebras
Hesperij metas, extremaq́ littora mundi:
Nūc illū pigris immania mōstra sub vndis
Qui ferat Oceanū: qui sauas vndiq́ pistres
Aequoreosq́ canes ratibus cōsurgere pāsis,
Accumulat fragor ipse metus iā sidere limo
Nauigia, et rapido desertā flamine classem
Seq́ feris credunt per inertia fata marinis
Tam non felici laniandos sorte relinqui:
Atq́ aliquis prora se dat sublimis ab alta
Aëra pugnaci luctatus rumpere nisu.
Vt nihil erecto valuit dignoscere mundo,
Obstructo tales effundit pectore voces:
Quò ferimur? ruit ipse dies, orbemq́ relictū
Vltima perpetuis claudit natura tenebris.
An ne alio positas vltra sub cardine gētes,
Atque alium libris intactū quærimus orbē?
Dij reuocāt, rerumq́ vetant cognoscere finē
Mortales oculos: aliena quid æquora remis
Et sacras violamus aquas? diuūq́ quietas
Turbamus sedes?

VOLCAT. SEDIGITVS.
CAPVT LXV.

VOlcatius Sedigitus in poëtica illustris est habitus, vt à C. Plinio refertur, qui hunc ipsum

ipſum locis pluribus celebrat. Gellius complures verſus eiuſdem Volcatij repetit in Atticis noctibus, ex quibus facilè colligitur, præſtitiſſe illum ingenio, & multiplici doctrina. Neque deſunt apud veteres, qui aſſerant, appellatum fuiſſe Sedigitum ea ratione, quòd ſingulis manibus ſenos digitos haberet. Vnde & Horatij filiæ Sedigitæ nuncupatæ ſunt, de quo ſcripſimus ſuo loco. Idem Volcatius librum compoſuit de Poëtis Latinis ſenarijs verſibus: quo opere iudicem ſe, atque Criticum præbuit, in adnotandis atque iudicandis poëtis: quod & Lucilius, et Horatius Flaccus fecerunt. Fuiſſe alterum Volcatium conſtat, qui Romæ nobiliſsimus eſt habitus, quiq; ius ciuile Ceſellium edocuit. Quod & Caius Plin. commemorat.

PETRI CRINITI IN LIB. QVARTVM DE POETIS LATINIS, AD EVNDEM PRAEFATIO.

*

POSTEA quàm de his Poëtis Cosme Pont. Arretine accuratè ac diligenter scripsimus, qui summa elegantia pariq; doctrina hoc munus obierunt: reliquum est, vt de his etiam agamus, qui sequentibus seculis in hac studiorum facultate ingenium suum excoluerunt. Qua in re seruabimus rationem temporum, ne quis me ipsum parum diligentem existimet in his omnibus adnotandis, quæ ad inchoatum opus videantur pertinere. Neque potest accidere aliquid mihi gratius, aut potius, quàm prosequi institutum nostrum, quòd à principio adolescentiæ certis atque optimis rationibus suscepi, peruigilandi in bonis studijs, eaque assiduè meditandi, quæ laborem atque diligentiam nostram virtuti atque posteritati commendent. Sed hæc aliàs transigemus: illud

illud abs te rogatum atque impetratum magnopere volumus pro tuo erga me animo, atq; optima voluntate, ut Maximi Tyrij orationes, quas in Latinum sermonem paulò antè ex Græco conuertisti, ad nos aliquando mittas. Maiora enim ac longe grauiora in dies agitamus, quæ maturè ad frugem perducentur dijs beneuolētibus. Interim ad Statium Papinium & reliquos poëtas accedemus, quò cumulatius absoluamus hanc partem, & simul pleniori officio ingenijs consulamus. Neque te latet, magnum prouentum poëtarum extitisse his temporibus, ut Caius Plinius refert.

PVB. STATIVS PAP.

CAPVT LXVI.

PVblius Statius Papinius inter poëtas heroicos relatus, haud ignobili genere ortus est. Quidam scribunt, maiores eius oriundos Epiro, diúque versatos Sellis, non sine commendatione ingenij atque probitatis. Patrem Papinium habuit, qui ob insignem eruditionem, egregiasq; virtutes ciuitate Neapoli donatus est, in qua Statius poëta natalem suum habuit. Quæ res cùm locis multis indicatur, tum illis præcipuè carminibus, quibus Claudiam vxorem hortatur, ut relicta Vrbe, Neapolim se recipiat, quò liberius atq; facilius animo suo indulgere posset. Primam ætatē in studijs

dijs literarum & honestis disciplinis collocauit, diligentia Papinij patris institutus. Cumq; in poetica facultate multum profecisset, breui tempore adeptus est summam celebritatem nominis. Vxorem habuit nomine Claudiam, quæ ingenio magno fuit, miniméque vulgari doctrina, vt ipse Statius alicubi refert. Quidam falsò existimarunt, eandem esse Pollam Argentariam, quæ vxor Annei Lucani fuit, vt dictũ est à nobis cõmodius. Composuit multa & varia poëmata, de quibus breuiter agẽdum est. Thebaidẽ libris XII. *quos consecrauit Cæs. Domitiano. In hoc opere sequutus est magna ex parte poëtam Antimachum, qui pari argumento maximũ atq; operosissimum opus reliquit. Neq; dubiũ est, poëtam Statium in eo absoluendo mira solertia vsum, & incredibili studio per* XII. *annos. Faseturq; liberè, & ingenuè, se magnopere adiutũ à parẽte suo in pernoscenda ac describenda locorũ historia: et à se editum atq; publicatũ iudicio ac monitionibus Iunij Maximi, qui per ea tempora excelluit magna eruditione, & eloquentia. Deinde aggressus est scribere opus de Achille, in quo maiore spiritu, ac longiori carmine parabat exequi gesta illius, atq; virtutes: sed per importunũ obitum minimè potuit inchoatum opus perficere. Quidam existimarunt fuisse ab eo absolutum, ac maiori ex parte amissum*

iniur

iniuria temporum. Syluarum libros quinque edidit, auspicatus à Cæsare Domitiano, qui studium poëticæ quantum potuit maximè stimulauit. In his facilè probauit Statius, quantum faueret bonis ingenijs, quantumq; amicorum studijs atq; officijs concederet. Idem tamen refert, se diu, multumq; dubitasse in his libellis emittendis, qui subito calore & quadam festinandi voluptate fluxerunt. De his Apollinaris Sidonius meminit, magnisq; laudibus prosequitur, non modò in Epistolis, sed in suis etiam Hendecasyllabis.

Non quod Papinius tuus, meusq;
Inter Labdaicos sonat furores:
Aut cùm fortè pedum minore rhythmo
Pingit gemmea prata syluularum.

Inter cæteros amicos præcipuè coluit Attediũ Meliorem, Pollium Septimium, Stellam Patauinum, & Marcellum Victorium: ad quem Fabius Quintilianus libros suos misit de oratoria institutione. Cæsar Domitianus tantum studij atq; officiorum demonstrauit erga poëtam Statium, vt eum quandoque susceperit magnifico atq; apparatissimo cõuiuio. De quo scriptum est carmen à Statio, adiecta laudatione principis, quem indulgentissimum vocat. Idem Domitianus donauit eũ insigni corona, et alijs muneribus, atq; dignitatibus honestauit. Filium amisit, cùm in tenera ætate

esset, cuius acerbum interitum defleuit pater modestissimus longiori carmine, vt habetur eo syluarum libro, quem Abascantio misit. Minimè dubium est, periisse Statium pronecta ætate, vt Grammatici nostri testantur. Neque inclinat animus, vt verum esse existimē, quod à quibusdam scribitur, fuisse illum stylo præacuto occisum à Cæsare Domitiano; cùm tam diligenter, tamq; officiosè multis ac variis poëmatis blandiatur principi in extollendis atq; assiduè celebrandis illius officiis. De Statio Cæcilio, qui nobilissimus habitus est inter Comicos, diximus suo loco.

SILIVS ITALICVS.

CAP. LXVII.

Silius Italicus poëta Heroicus, ex Hispania oriundus traditur, deducto genere ab Italica Vrbe nobili, vnde cognomē reportauit. Sed Romæ natus est, vt creditur, atq; etiam educatus. Neq; obscura fama est, principio adolescentiæ præ se tulisse optimā indolem capiendis literis: cumq; studio & diligentia vehementer præstaret, breui cōsequutus est, vt Romæ haberetur inter præcipuos oratores. Nam magna solertia, & incredibili cura conatus est exprimere Marci Tullii eloquētiam, quem præ cæteris omnibus sibi proposuerat ad imitandum. Sub imperatore Nerone dicitur famam suam læsisse accusatis atque insimulatis

nonnu

nonnullis apud sæuißimum principem. Cum Vitellio geßit se prudenter, & egregia vita honestate. Mox factus est Asiæ procõsul, in quo manifestò apparuit, quanta modestia præstaret: vt qui eam dignitatem gesserit singulari continẽtia, & integritate maxima. Domitiano Augusto gratißimus fuit: eo autore perductus est ad tertiũ consulatũ honestißimis suffragijs. De quo leguntur adhuc versiculi poëtæ Martialis, quibus venerationẽ suã profitetur:

Augusto pia thura, victimasq;
Pro nostro date Silio camœnæ.
Bissenos iubet en redire fasces
Noto consule, nobiliq; virga
Vatis Castaliam domum sonare.
Rerum prima salus & vna Cæsar
Gaudenti superest adhuc quod optet,
Felix purpura: tertiusq; consul.

Caius Plin. permulta refert de poëta Silio in epistolis, qua in re minimè alienũ fuerit particulã subijcere: quò facilius atque cumulatius percipiatur, quàm elegãti ingenio fuerit, atq; studioso, in prosequendis optimis exẽplis. Plures villas (inquit) poßidebat, adamatisque nouis, priores negligebat: multumq; vbiq; librorum, multumq; statuarũ, multumq; imaginum, quas non habebat modò, verum etiam venerabatur: Vergilij ante omnes, cuius natalem religiosius, quàm suum celebrabat: maxmeq;

meq́ Neapolim, vbi monumentum eius, adire, vt templum solebat. Opus composuit libris XVII. *de bello Punico secundo, non vulgari, neq́ absurdo carmine: etsi illud maiore cura, vt traditur, quàm ingenio perfecit. Præcipuè Maronem imitatus est, cuius ingenium, atq́ felicissimam maiestatem admirabatur in describendis carminibus. De hoc poëmate Silij Valerius Martialis sic refert:*

Sili Castalidum decus sororum
Qui periuria barbari furoris
Ingenti premis ore: perfidosq́
Fastus Annibalis, leuesq́ Pœnos
Magnis cedere cogis Aphricanis,
Nostris otia commoda Camœnis.

Complura leguntur apud eundem Martialem de laude ingenij, atque optima eruditionis Silij, quæ hoc loco prætermittimus. In agro Neapolitano prædium habuit, in quo cùm frequenter eò secederet, maxima animi voluptate consueuit suum otium transigere. Neque dubium est, eundem ad extremam penè senectutem deuenisse, vt qui maior septuagenario vitam finierit: nam morbo detentus insanabilis claui, singulari constantia obitum præposuit. Fœlix propemodum, ac beatus vsque ad extremum diem: vt copiosè relatum est à Plinio in Epistolis.

C. Val.

C. VAL. FLACCVS SETINVS. CAP. LXVIII.

CAius Valerius Flaccus Setinus inter eos qui heroica decantarũt, poëta multorum iudicio admirandus. Patauinus fuit, iuxta Aponum natus, vt à veteribus traditum est, qui scribunt, eius patriam fuisse maximè insignem natalibus Liuij, Stellæ, & Val. Flacci. Itaque hunc ipsum Val. Martialis laris Antenorei alumnum appellauit. Alij Setinum crediderunt ex Setia Campaniæ Vrbe, quæ haud procul à Velitris fuit: vnde in magno pretio habita sunt Setina vina, vt ab antiquis scriptoribus relatum est. Et mirum videri debet, quanto spiritu Flaccus insurgat, quantaq́ue ingenij felicitate in scribendo carmine præstet. Hic est ille Valerius Flaccus, in cuius obitu multum fuisse amissum, queritur Fabius Quintilianus in libris ad Marcellum Victorium. Extant ipsius octo volumina de Argonauticis, quod opus dicatum est Cæsari Domitiano: vel, vt alij volunt patri Vespasiano, quoniam sic ad eum scribat in ipsa præfatione operis:

Eripe me populis, & habenti nubila terræ
Sancte pater: veterumq́ue faue veneranda canenti
Facta virûm: versam proles tua pandit Idumen:

Nanque potes, Solymo nigrantem puluere fratrem
Spargētēq; faces, & in omni turre furētē.

Scripturus erat multò plures libros, nisi mors intempestiua eum nobis eripuisset. Videtur autem in illis, qui supersunt, Apollonium Rhodium non tantum argumento operis expressisse, sed etiam singulis quandoq; carminibus. Atacinus quoq; Varro pari titulo composuit libros de Argonautis, quod alibi notauimus. Idem Flaccus inter amicos habuit Secundum, Maternum, Stellam, & Val. Martialem, qui ad eum scribit, eruditionemq; illius magnopere extollit. Constat hunc mediocri censu ac penè tenui fuisse, & prædiū possedisse exiguū, in quo (vt Martialis refert) Musarum curas reponeret. Itaque Martialis idem liberè illum monet, vt relictis Musis atq; otio, malit in foro, & causis agendis versari, quoniam Poëtarum studia parui admodum censerentur, vt his versibus patet:

O mihi curarum pretium non vile mearū
Flacce Antenorei spes & alumne laris,
Pierios differ cantusq; chorosq; sororum.
Aes dabit ex istis nulla puella tibi.
Quid tibi cum Cyrrha? quid cum Parmessidos vnda?
Romanum propius, diuitiusq; forum est.
Illic æra sonant.

Habuit

Habuit Flaccus puerũ in delitijs, quem Amazonicum quidam appellant: eius formam, indolem, atque venustatẽ Martialis prosequitur eleganti epigrammate. De alio Flacco, qui epigrammata scripsit, suo loco diximus.

DECIVS IVNIVS IVVENALIS. CAP. LXIX.

Decius Iunius Iuuenalis patria fuit Aquinas. Quæ res non modò percipitur ex inscriptione veterum codicum, sed his etiam versibus, qui sub persona Vmbricij dicuntur.

Ergo vale nostri memor, & quoties te
Roma tuo refici properãtẽ reddet Aquino:
Me quoq; ad Eluinam Cererem, nostrámque Dianam
Conuelle à Cumis.

Natus est patre libertino, vt quidam credunt. Alij ab eo institutum, proq; filio habitum dicunt. Temporibus Domitiani principis floruit, etsi ad Neruæ ac Traiani ætatem peruenit: quod indicatur multis atque varijs locis, præcipueq; hoc carmine:

Et spes & ratio studiorũ in Cæsare tantũ:
Solus enim tristes hac tẽpestate Camœnas
Respexit, cùm iam celebres notiq; Poëtæ
Balneorum Gabijs, Romæ conducere furnos
Optarent.

In hoc enim gratulatur Neruæ, quòd inter alios principes maximè præstaret summis offi-

ciis, atque effectibus in prosequendis, atq; honestandis disciplinis. Quidam putarunt referendum esse ad Caes. Domitianum, qui magnopere simulauit studium Poëticae, ut autores sunt Tacitus & Suetonius. Frontonem grammaticum primò audiuit, summaq; diligentia ab eo dicitur institutus: qui Romae docuit illis temporibus magna celebritate nominis, ut Gellius testatur. Deinceps probauit ingenium suum in foro, & causis agendis. In quo magis videtur elaborasse pro veteri consuetudine declamandi, quàm ut versari diu vellet in eo studiorum genere. Neq; desunt, qui referant, eruditum fuisse Iuuenalem praeceptis atq; institutionibus Quintiliani, qui per ea tempora maximè excelluit inter caeteros rhetores. Versatus est maximo studio in scribendis Satyris, secutus exemplum Lucilij atq; Horatij. Qua in re haud mediocrem laudem adeptus est iudicio eruditorũ, compositis quinque voluminibus. In his enim facilè ostendit, quàm acrem se, atque violentum praeberet accusandis atq; insectandis hominum vitijs: ut qui molestissimo animo ferret, corruptos ciuitatis mores. Inter amicos praecipuo affectu coluit Volusium Bithynicum, & Corninum. Val. quoq; Martialis plurimum detulit Iuuenali, summũq; studium atque singularem beneuolentiam pluribus locis testatus est, ut his versibus

sibus apparet:

Cū Iuuenale meo, quæ me cōmittere tentas,
Quid non audebis perfida lingua loqui?

Quidam grammatici tradunt eundem accessisse ad vltimam senectutem, & in remotissimam Aegypti partem missum à Cæs. Domitiano sub prætextu demandatæ dignitatis, ibiq́ senio confectum, ac nimio vitæ tædio periisse: quod ego nondum reperio apud eos autores, qui pro receptis ac fide dignis habentur.

ARVNTIVS STELLA PATAVINVS. CAP. LXX.

ARuntius Stella nobili genere natus est, familia honesta & consulari. In qua seruato à maioribus ordine perpetuam dignitatem retinuit. Id satis colligitur ex his versibus Poëtæ Papinij:

-Clarus de gente Latina
Est iuuenis, quem patricijs maioribus ortū
Nobilitas gauisa tulit, præsagaq́ formæ
Protinus è nostro posuit cognomina cælo.

Val. Martialis oriundum Patauio refert, cùm scribit Aponi regionem magno pretio haberi ob natalem Liuij, Stellæ, ac Flacci. Claruit autem per ea maximè tempora, quibus Flauij Cæsares Romæ imperarunt: tantùmque scribendis carminibus dicitur præstitisse, vt inter optimos poëtas habitus sit in poëmatis absol-

uendis: ut satis testantur Martialis, & Papinius, qui eundem Stellam clarissimum Poëtam uocat. Violantillam puellam Neapolitanam cùm uehementer diligeret, impetratis nuptijs uxorem accepit. De quibus complura leguntur apud ueteres. Martialis eam appellat Ianthidam Græco nomine. Idem Stella usus est magna familiaritate cum Iulio Secundo, & Val. Martiale. Papinius uerò tanti fecit ingenium atque eruditionem Stellæ, ut minimè dubitauerit, dicare illi sua pcëmata, eiusq; laudes & epistolis & carminibus editis prosequi. Inter alia quæ dicuntur à Stella composita, Elegiæ ponuntur, & opus de Asteride. Sed in primis laudatur eiusdem Poëma de interitu Columbæ. Quod à Marciale præpositũ est Catullianis uersibus de passere Lesbiæ: sic enim refert:

Stellæ delicium mei Columba,
Verona licet audiente dicam,
Vicit Maximi Passerem Catulli.

Quantum præstiterit in urbe publicis dignitatibus atque honoribus, satis explicatur à Papinio in syluis. Non enim prætor tantum creatus est, sed etiã Duumuir: quocirca magnam gratiam, singularemq; commeñdationem suæ uirtutis reportauit. Hæc sunt quæ legimus de poëta Stella in ueterum commentarijs.

MAR

M. VALERIVS MARTIALIS.
CAP. LXXI.

Mar. Valerius Martialis genere Hispanus fuit, Bilbili natus, haud ignobili oppido Celtiberiæ, vt veteres autores tradunt: & ipse Martialis cū pluribus locis demōstrat, tum maximè his versibus ad Licianum municipem suum:

Vir Celtiberis non tacende gentibus,
Nostræq; laus Hispaniæ,
Videbis altam Liciane Bilbilim
Equis & armis nobilem.

Sub primam ætatem profectus est ad Vrbem Romam, quo facilius in literarum studio versari posset, suumq; ingenium erudire. Sed cùm agendis causis minimè se idoneum videret, omnem operam atque diligentiam retulit ad scribenda epigrammata in quibus magnopere excelluit iudicio veterum. Maximè autem valuit in promerendis sibi, atq; conciliandis hominum studijs, adeo vrbanitate & salibus præstitit. Relata sunt à C. Plinio permulta de ingenio & eruditione Val. Martialis: quibus satis colligere possumus, quanti fecerit hunc ipsum poëtam, quantumq; illius versibus oblectari consueuit. Sic enim scribit: Fuit Martialis ingenio acri, & qui plurimum in scribendo & salis haberet, & fellis, neque candoris minus. Itaque minimè mirari oportet, si Aelius

Verus Imperator, qui Cæsari Hadriano gratißimus fuit, solitus est singulari affectu prosequi lepores atq; iocos poëtæ Martialis, suumq; Vergilium vocare. Neq; dubium est, illum Romæ publicis honoribus ornatum, atq; honestatum fuisse. Nam equestri dignitate donatus est, & prætura, & iure trium liberorũ, vt ipse de se testatur. Libros XII. *epigrãmaton composuit miro ingenio, & singulari vrbanitate, quibus adiecit Xenia, & Apophoreta, libellis duobus absoluta. In his secutus est Marsum poëtam, Pedonem, atq; Getulicũ, quorũ exemplo seipsum tuetur, ac lasciuam verborum licentiam excusat. Valerium quoq; Catullum, & Licinium Caluum plurimi fecit, qui in hoc scribendi genere insignes habiti sunt. In duodecimo libro Neruæ atq; Traiano Imper. blanditus est, damnatis temporibus Domitiani Cæs. Ad eundem refertur spectaculorum liber, qui extra ordinem aliorum habetur à nostris grammaticis, vt vetusti codices probant. Inter amicos præcipuè habuit Stellam Patauinum, Decianum, Silium Italicum, Val. Flaccũ, Parthenium, aliosq; complures, ad quos sæpenumero scribit. Stertinius vir clarißimus (quem Martialis mutato nomine Auitum appellat) tantum concеßit ipsius ingenio, atq; doctrina, vt viuenti adhuc illi imaginẽ more veterum in sua bibliotheca posuerit. Postremò cũ Mar-*

tial

tialis foret prouectior, tædio rerũ Vrbanarum affectus, in patriam rediijt, atque in natali solo paulò post interijt, non sine lacrymis ac magno mœrore C. Plinij, Vt ingenuè testatus est, scripta epistola ad Cor. Priscum. De Gargilio Martiale dicemus suo loco, qui libros composuit de gestis Imperatorum.

SENTIVS AVGVR.

CAP. LXXII.

Sentius Augur Romæ natus, atq; honestis artibus eruditus, inter eos poëtas connumeratur, qui epigrammata & poëmata scripserunt. Permulta de hoc referuntur à Plinio in epistolis, quibus facilè colligitur, quantum præstiterit elegantia ingenij, & optimis moribus. Vixit magna familiaritate cum Spurina, & Antonino Viris grauißimis, maximeq; ab illis probatus est propter ingenij modestiam, & egregiam Vitæ probitatem. Sequutus in scribendis epigrammatis Val. Catullum, & Licinium Caluum: multaq; composuit eleganter & lepidè, alia cum bile & stomacho, Vt à Plinio refertur, qui non sine magna admiratione solitus est audire Poëmata ipsius Sentij. Legũtur adhuc Versiculi aliquot, quibus apertè explicatur, quantum in eo genere Valuerit & gratia & salibus. Sic enim scribit ad Plinium:

Canto carmina Versibus minutis.

His, olim quibus & meus Catullus
Et Caluus, veteresq́; sed quid ad me?
Vnus Plinius est mihi prior: is
Mauult versiculos foro relicto,
Et quærit quod amet: iuuatq́; amare
Illos. Plinius ille, quid Catones?
I nunc, qui sapias amare nolis.

Hac hactenus de poëta Sentio obseruaui. De obitu ipsius nihil legi apud veteres autores.

VESTRITIVS SPVRINA. CAP. LXXIII.

Vestritius Spurina nobili ac præclara familia ortus, inter eos poëtas relatus est ab antiquis scriptoribus, qui Lyrici appellantur. Per eadem tempora floruit, quibus Vespasiani Principes rerũ potiti sunt. Moribus optimis fuisse traditur, ac domi forisq́; magna & excellenti virtute se gessisse, non sine commendatione summæ grauitatis, ac singularis prudentiæ. Idem Spurina factus est Imperator contra Breueterum regem. Cumq́; illum strenuè, atque ingenti animo repulisset fuso atque fugato exercitu ferocissimarum gentiũ, triumphali statua donatus est. Filiũ Cocceium adhuc iuuenem amisit, cuius interitũ constanti animo tulit: vt qui humanæ fragilitatis improbitatem optimè cognosceret. Poëmata ipsius præcipuè commendantur à Plinio his verbis: Scribuntur à Spurina Lyrici versus: & quidem

que lingua, & doctißimè: mira illis dulcedo, mira suauitas, mira hilaritas, cuius gratiam cumulat sanctitas scribentis. In his secutus est Flaccum Horatium, cuius indolem atque elegantiam magna felicitate exprimebat. Vixit summa familiaritate cum Iulio Apro, & Agricola, qui socer fuit Cor. Taciti. Plinium Secundum vehementer dilexit, propter ingenium atque singularem modestiam. Neque dubium est eum ad extremam senectutem peruenisse integris sensibus, validoq́ue, ac vigenti corpore. De sapientia ipsius in rebus gerendis, cæterisq́ue animi virtutibus complura scribuntur à C. Plinio, quæ nos breuitatē præfati magna ex parte omittimus. Celebratur ab antiquis scriptoribus alter Spurina, qui prænuntiauit C. Cæsari futurum interitum, eumq́ue submonuit cauendas sibi esse Martias Idus.

VOCONIVS VICTOR. CAP. LXXIIII.

Voconius Victor nobili genere ortus traditur. Romæ vixit in secundo ordine: sed illustrior factus est poëtica studio. Præcipuè floruit temporibus Hadriani principis, qui ex Italica Vrbe Hispaniæ genus duxit. Idem Voconius sub primam ætatem in foro & causis agendis operam posuit, magna laude ingenij sui atque studiorum. Fuit enim

mod

modestia singulari, & in conciliandis sibi hominum mirè efficax: ut relatum est à C. Plinio, qui maxima familiaritate vixit cū poëta Voconio, paribusq́; studijs atq; disciplinis diu incubuit. Neque dubium est, eum excelluisse in scribendis elegis, atque epigrammatis, ut Martialis testatur: in quibus affectauit Veneres, ac lasciuam verborum licentiam: vir alioqui probis moribus, atque honestißimis. Quocirca Cæsar Hadrianus, cum permultum concederet Voconij poëmatis, singulari affectu prosequutus est illius memoriam, taliq́; carmine decorauit eiusdem sepulcrum:

Lasciuus versu, mente pudicus erat.

Qua in re seruauit veterem legem scribendis epigrammatis:

Nam castum esse decet pium poëtam
Ipsum, versiculos nihil necesse est.

Quod à Lucio Apuleio relatum est. Celebratur apud veteres adolescens Testylus, quem propter egregiam, præclaramq́; indolem, magnopere dilexit Voconius: ut à Martiale scribitur his versibus:

Testyle Victoris tormentum dulce Voconi,
Quo nemo est toto notior orbe puer:
Si etiam positis formosus amere capillis,
Et placeat vati nulla puella tuo.

L. PAVL

L. PAVLVS PASSIENVS, CAP. LXXV.

LVcius Paulus Paßienus nobili atque honesta familia ortus, equestrem dignitatem à maioribus suis acceptam retinuit. Sed quantum colligere possumus ex veterum monumentis, in Vrbe factus est longe nobilior ob elegantiam ingenij, ac poëticæ studium, in qua magnopere excelluit, vt Plinius & Gellius testantur. Traditum est, eum fuisse oriundum ex Vmbria eodē oppido, quo poëta Propertius, à quo genus suum deduxit. Præcipuè claruit in scribendis Elegis, imitatus Propertiū, cuius gratiam atque venustatem magno studio dicitur expreßisse, vt à Plinio relatū est his verbis: Reddit Propertium in primis: Elegos eius in manus sumpseris, leges opus tersum, molle, iucundum, & planè vt Propertiū. Idem Paßienus non tantum in Elegia versatus est, sed ad poëmata, & Lyricos ingenium suum conuertit, in quibus Horatio Flacco magnopere accedebat. Inter cæteros amicos præcipuè coluit Iulium Celsinum, Gellium, & Caium Pliniū, qui omni officiorum genere singularíq; diligentia Paßienum fouit. Hic est ille Paulus Paßienus, quem Gellius vocat in Atticis noctibus poëtam doctißimum. In agro Vaticano prædium habuit, in quo magna cū voluptate versari

sari

sari in studijs, & de literis agere consueuit, ut à Gellio scribitur: qui Pauli eruditionem atque poëmata pluribus locis commendat. Hæc sunt quæ de hoc poëta apud Veteres obseruauimus.

TITVS ANNIANVS. CAP. LXXVI.

Titus Annianus per eadem tempora floruit, quibus Cæsar Hadrianus ad Imperium ascitus est. Traditur fuisse lepido ingenio, maximeque urbano, ut Veteres grammatici satis testantur. Fescenninos versus composuit, varijs iocis, atque salibus refertos. Nam in his liberam iocorum lasciuiam, ac festiuã procacitatẽ admittebant, sumpta origine ab urbe Sabinorum, unde inditum est nomen. Ausonius poëta de Anniani Fescenninis meminit in excusanda petulantia sui carminis, Neque enim sunt accusanda, inquit, ea poëmata, quæ pruritum mouent: quòd in carminibus lasciuia cõmendatur, in moribus grauitas. Grammatici Veteres persæpe citant eiusdem versiculos: quibus haud dubiè apparet, Annianum ipsum inter eos poëtas iure optimo connumerari, qui & ingenio, & doctrina præstiterint. Summa familiaritate usus est cum Gellio & Erutio Claro, ut habetur apud eundem Gellium, qui Annianum poëtam ut elegantissimum, atque urbanissimum celebrauit.

MAR.

M. MARVLLVS. CAP. LXXVII.

MArc. Marullus Mimorum scriptor habitus est, per ea tempora Romæ vixit, quibus Cæsar Antoninus rerum potiretur. qui pro instituto vitæ ac professione studiorum vindicauit sibi cognomen Philosophi. Itaq; minimè mirum est, si ea tempestate omnes bonæ disciplinæ maximum incremētum acceperint, auspicijs & fauore optimi principis. Commendatur Marulli ingenium, atque eruditio, ab antiquis grammaticis in componendis Mimis: in quo genere scribendi claruerunt apud Latinos Decius Laberius, Publius, Lentulus, & alij permulti. Relatum est à Iulio Capitolino, tantum animi atque libertatis fuisse in hoc poëta, vt minimè veritus sit, notare principes ciuitatis, ac nominatim suis carminibus perstringere. Et inter alios dicitur accusasse Cæs. Antoninum, præsentemq; ac spectantem reprehendisse, quòd eos viros potissimum ad ampliores dignitates promouisset, qui infames vulgò haberentur adulterijs Faustinæ vxoris. Palamq; est, nominatum ab eo fuisse Tertullum hoc versiculo:

Ille iam tibi dixi Tertullus dicitur.

Seruius grammaticus persæpe meminit de fabulis huius poëtæ, referens perurbanum dictum Marulli contra nequam parasitum: Tu vt Hector ab Ilio non recedis, quod in prouerbi

uerbium venit. Diuus quoque Hieronymus inter Mimographos autores hunc poëtam enumerat, cùm de Philistione & Lentulo agit in Apologia contra Rufinum. Celebratur alter Marullus apud Valerium Martialem, de quo nihil dicendum est hoc loco.

AVLVS SERENVS. CAP. LXXVIII.

AVlus Serenus inter poëtas Lyricos relatus est ab antiquis grammaticis, in quo genere apud Latinos præcipuè claruerunt Horatius Flaccus, Casius Bassus, & alij plures. Traditum est de hoc Sereno, eum fuisse ingenio eleganti, & facili, ad amores & iocos describendos. Maurus Terentianus cùm de eo loquitur, egregium ac nobilem poëtam facit. Poëmata scripsit vario & multiplici carmine, vt Hieronymus testatur, qui eundem inter veteres Lyricos enumerat. Nonius Marcellus, & Martianus Capella, pluribus locis citant Sereni poëtæ opuscula. Quibus manifestò apparet, illum præstitisse magna eruditione, & elegantia. De Quinto Sereno commodè à nobis dicetur, seruata temporum ratione, qui libros composuit de remedijs morborum.

VERG

VERGILIVS ROMANVS COMICVS.

CAPVT LXXIX.

VErgilius Romanus per eadem tempora in Vrbe floruit, quibus Hadrianus Cæsar, & Antoninus imperarunt. Ingenio præclaro fuit, & antiquitatis maximè studiosus. Scripsit inter alia opera Mimiambos, in quo genere poëmatis Gn. Matium sequutus est poëtam vetustissimum. Relata sunt complura de eruditione & elegantia huius Vergilij à Plinio Secundo, qui illius Comœdias, atque Mimiambos magnopere celebrauit, quod ijs verbis colligitur: Fecit Mimiambos tenuiter, argutè, venustè, atque in hoc genere eloquentissimè. Idem Plinius Vergilij fabulas adeò est admiratus, vt minimè dubitarit Plautinis, atque Terentianis eas adiungere. Fuit enim in accusandis vitijs ac detestandis acer & violentus, in quo tamen fictis nominibus ac personis est vsus, non sine gratia & singulari vrbanitate. Inter cæteros amicos præcipuè coluit Caium Plinium, vt ex epistolis illius elicitur. De obitu ipsius nihil apud veteres autores legimus.

PETRI CRINITI IN LIB. QVINTVM DE POETIS LATINIS, AD EVNDEM PRAEFATIO.

*

IN hôc extremo volumine operis nostri, Cosme Pont. Arretine, seruatum est à nobis, vt de ijs poëtis ageremus, qui Antoninorum temporibus vsque ad Theodosium & Constantios Cæs. vixerunt. Neque enim visum est pertinere ad institutum nostrum, de omnibus scribere, declinata Imperij maiestate, bonisq; artibus magna ex parte destitutis. Itaque dabunt mihi veniam eruditi homines, qui cùm legent hos libros, videbunt à nobis referri poëtas illos, qui re vera paulò ineptiores, atque inelegantes haberi possunt: quales sunt Iuuencus, Fortunatus, & alij generis eiusdem. In quo moderatè me gessi: nam mutata religione, mutarunt etiam indolem, atque gratiam carminis. Quocirca minimè mirari oportet, (præcipuè cum vniuersa Italia magnis atque varijs

rijs cladibus confecta esset, distrahentibus eam plurimis populis, atque Barbaris nationibus) si antiquorum elegantia atque puritas Violata est, & simul inscitia bonarum literarum, atque imperitia succreuit. Nostra Verò tempestate magnopere debemus lætari, quòd ad id accesserunt honestæ ac liberales disciplinæ, Vt aliqua ex parte Videantur cum ipsa antiquitate contendere. Quam rem facilè probaturi sunt, qui Pontani opera, & Marulli paulò attentius perlegerint: nam Vterque (nisi ego fortè hac in re decipior) in suo genere absolutus haberi debet. Sed minimè par est, de ijs facere iudicium hoc loco, quos nostri homines pro optimis exemplis agnoscunt: & Velut decora quædam, & illustria monumenta Vetustatis admirantur. Nos institutum opus prosequamur, capientes principium à Festo Auieno, qui præter alia multa opera, quæ composuit, Aratum poëtam conuertit in Latinos numeros, Vt suo loco à nobis referetur.

RVFFVS FESTVS AVIENVS. CAPVT LXXX.

R*Vffus Festus Auienus, poëta eruditus & elegans, per eadem tempora floruit, quibus Cas. Diocletianus Imperator est appellatus: quæ res cùm multis alijs argumentis colligitur, tum ex commentarijs Diui Hieronymi, qui (cùm loquitur de Arati Phænomenis)*

Auienum refert paulo antè in Latinum ea conuertisse post M. Tullium, atque Germanicum. Quidam putant fuisse illum genere Hispanum: sed hoc mihi non satis compertum est in tanta rerum obscuritate. Illud minimè dubium est, eum magna doctrina, ac multiplici rerum scientia præstitisse. Nam præter opus Arati (quo maximam laudem adeptus est) composuit etiam librum de orbe terrarum ijs versibus, quos vocant hexametros, imitatus Dionysium Græcum poëtam. De maritimis quoque scripsit Iambicis versibus: intactum opus Latinis ingenijs, tantaq; difficultatis, vt diu multúmque sibi elaborandum fuerit in eo absoluendo. De hoc poëmate sic idem Auienus refert:

Laboris autem terminus nostri hic erit,
Scythicum vt profundum, & æquor Euxini salis,
Et si qua in illo marmore insulæ tument,
Edisserantur: reliqua porrò scripta sunt
Nobis in illo plenius volumine,
Quod de orbis oris partibusq; fecimus.

Plura in hoc opere inseruit ex varijs, atque reconditis autoribus: præcipueq; sequutus est (vt ipse testatur) Hecateum Milesium, Hellanicum Lesbium Philonem Atheniensem, Pausimachum, Euctemonem, Cleonem Siculum aliósque permultos: vt prætermittamus Annales

Puni

Punicos, a quibus complura accepit. Neque desunt, qui existiment, fuisse alia composita ab eodem Auieno. Seruius quidem grammaticus, cùm de cometis disserit, Auienum scribit fecisse Vergilianas fabulas Iambicis versibus, & historica quadam ex libris Liuianis. Qua in re non satis habeo exploratum, an hæc ad eundem sint referenda, & si ratio temporum maximè congruit. Inter amicos præcipuè coluit Myrmecium Flauianum, virum clarißimum, & probum, cuius virtutem atque probitatem magnopere commendat dicato illi volumine de maritimis. Hæc sunt quæ legimus de hoc Auieno apud veteres autores. De Auieno poëta Græco (cuius leguntur Epigrammata) nihil dicendum est hoc loco.

ALPHIVS AVITVS.

CAPVT LXXXI.

ALphius Auitus poëta illustris est habitus, vixit ijsdem penè temporibus, quibus Cæsares Constantij præstiterunt. Quæ res abundè colligitur ex Mauro Terentiano, qui poëtam Septimium atque Alphium Auitum inter recentiores connumerat. Sunt qui putent illum fuisse Carthaginiensem, in quo desideramus autores. Ingenio eleganti fuit, & componendis carminibus accommodato. Inter cætera, quæ dicitur scripsisse, libros fecit, qui inscripti sunt Excellentium. In ijs perpetuò est

usus dimetris Iambicis, magna quidem venustate, ac pari elegantia, ut grammatici veteres testantur. Quod etiam satis colligitur iis versiculis, qui adhuc supersunt ex libro secundo Excellentium:

Tum litterator creditus
Ludo, Phaliscum liberos
Conatus in campi patens
Extraq; muri ducere
Spatiando paulatim trahit
Hostilis ad valli latus.

Maurus Terentianus persape citat Alphij poëta carmina: déque eo sic scribit in libro de variis metris:

Phaselus ille, quem vides
Plerunque, nec carmen modò,
Sed & volumen explicat:
Ut pridem Auitus Alphius
Conscripsit Excellentium.

Priscianus quoque de eodem meminit pluribus locis. Hæc sunt quæ de Alphio poëta obseruauimus. De Alphio fœneratore scriptum est ab Horatio, & Iunio Columella.

SEPTIMIUS AFER.
CAPUT LXXXII.

SEptimius natione Afer inter eos poëtas relatus est, qui poëmatis scribendis operam atque studium posuerunt. De hoc mentio habetur cùm apud alios, tum apud Maurum

rum Terentianum, qui per eadem tempora propemodum floruit, Vt apertè indicauit his Versibus:

Qui multos legere negant hoc corpore metri
Romanos aliquid Veteres scripsisse poëtas.
Dulcia Septimius qui scripsit opuscula nuper
Ancipitem tali cantauit carmine Ianum.

Quibus colligitur compositum fuisse hymnum à Septimio de laudibus Iani. Neque alienum fuerit eius Versus aliquot subijcere, quò facilius iudicari possit de ipsius ingenio, atque eruditione:

Iane pater, Iane tuens, diue biceps, biformis,
Ò cate rerum sator, ô principium deorum,
Stridula cui limina, cui cardinei tumultus,
Cui reserata mugiũt aurea claustra mũdi.

In hoc carmine imitatus est poëtam Callimachum, qui inter cætera opera elegantissimè scripsit hymnos deorum, eóque genere metri Vsus est. Leguntur alia plura eiusdem Septimij, quales sunt hi Versiculi de Agello:

Inquit amicus ager domino,
Si bene me facias memini.
Pinea brachia cum crepitant
Audio canticulum Zephyri

Itaq; cũ Vteretur Vario ac multiplici genere carminũ, Vocauit suos libros opuscula. Inter cæteros autores qui hoc nomine appellati sunt,

præcipuè commendatus est ab antiquis Septimius historiarum scriptor, qui de gestis Imperatorum libros composuit.

T. CALPHVRNIVS SICVLVS.

CAPVT LXXXIII.

Titus Calphurnius natione Siculus fuit, vt inscriptiones veterum codicum probant. Inter eos Poëtas relatus est, qui scripserunt Bucolicum carmen: in hoc enim, iudicio eruditorum, magnopere excelluit, cùm gratia carminis, tum elegantia & proprietate. Per eadem tempora floruit, quibus Diocletianus Cæs. & Constantij principes Romanum Imperium moderati sunt. Quæ res manifesto indicatur ex commentarijs Flauij Vopisci, qui Olympium Nemesianum celebrat: ad quem poëta Calphurnius suum opus misit, vt in vetustis exemplaribus legitur. Quocirca in magno errore versantur, qui existimant eum fuisse ætate Cæs. Augusti. Modicis facultatibus vixit: quod ex ipso autore satis possumus colligere. Neque desunt, qui putent, de Diocletiano Imperatore intelligi oportere, cùm scribit sub persona Orniti.

Aurea secura cum pace renascitur ætas,
Et redit ad terras tandem squallore situq;
Alma Themis posito, iuuenémque beata sequuntur

Secula

Secula, maternis causam qui lusit in Vlnis.
Alij hoc ad Numerianum referunt, qui & scribendis carminibus, & eloquentia præcipuè excelluit. Sunt qui malint scribere Calpurnium sublata aspiratione, quòd à Calpo deducatur nomen Calpurnij: sed hoc Vt friuolum est, ita liberum relinquimus nostris grammaticis.

AVRELIVS OLYMPIVS NEMESIANVS.

CAPVT LXXXIIII.

AVrelius Olympius Nemesianus, Afer genere, patria Carthaginiensis fuit, quod antiquiores codices testantur. Per ea tempora in Vrbe floruit, quibus Cæs. Numerianus & Diocletianus imperarunt: Quantum præstiterit in condendis poëmatis, copiosè relatum est à Flauio Vopisco, qui hunc ipsum Nemesianum nobilissimum fuisse poëtam refert, omnibusq; colonijs atque Vrbibus magnopere illustratum. Calphurnius Siculus (de quo suprà scripsimus) arctissima beneuolentia prosecutus est Nemesianum: eique dicauit suum carmen bucolicum, Veluti monumentum propriæ diligentiæ atque optimæ Voluntatis. Leguntur adhuc eiusdem Nemesiani Aegloga. Quibus manifesto, apparet, eum merito commendari inter præcipuos atque optimos poëtas sui temporis. Quocirca Verisimile est à Numeriano Im

peratore in maximo pretio habitum, qui & eloquentia, & absoluendis poëmatis excelluit. Idem Nemesianus alia plura composuit: nam Cynegetica, Nautica, & Alieutica scripsit. Ioannes Boccacius vir, vt illa tempora tulerunt, haud omnino indoctus, citat Nemesiani poëta versiculos. Hæc sunt quæ legimus apud veteres autores de Nemesiano.

MAVRVS TERENTIANVS.

CAPVT LXXXV.

MAurus Terentianus natione Afer, patria Carthaginiensis fuit. Per eadem fermè tempora excelluit in poëtica, quibus Alphius Auitus, Septimius, Petronius Arbiter, & Aurelius Apollinaris, qui Iambicos scripsit. Grammatici veteres si quando citant Terentianum, inter recentiores autores referunt vt apud Seruium et Priscianum legitur. Opus composuit vario multiplicíq; carminum genere de literis, syllabis, pedibus, & varijs metris. In quo habita ratione vtilitatis, omnem propè gratiam contempsit: & cùm valde laboraret in scribenda atque explicanda varietate carminum, minimè alienum existimauit ab officio eruditionis, si eorum poëtarum exemplis vteretur, qui suis propè temporibus aliquid scripsissent: vt Alphij Auiti, Septimij, atq; aliorum: quod his versibus ingenuè profitetur:

Non

Non equidē possum tot priscos nosse poëtas,
Vt veterum exemplis valeam quæ tracto probare.
Maurus itē quātos potui cognoscere Graios,
Quorū præcipuè studijs pars maxima cōstat?
Nemo tamen culpet si sumo exēpla nouella,
Nā melius nostri seruarūt metra minores.

Neq; dubium est, ipsum Terentianum ad extremam ætatē peruenisse: & in hoc opere condendo ita versari solitum: quasi animum tali studiorū officio recrearet, seniumq; suum mollioribus curis transigeret. De hoc Terentiano Augustinus etiam meminit, referens illius versiculum de Marco Varrone:

Vir doctissimus vndecunq; Varro.

Quòd habuerit filium nomine Bassum, & Nouatemum generum, facilè colligitur ex ipsis Terentiani carminibus.

CL. CLAVDIANVS ALEXANDRINVS. CAP. LXXXVI.

CL. Claudianus poëta insignis, Arcadij & Theodosij temporibus floruit. Patria fuit Alexandrinus, nobilissima vrbe Aegypti. Quidam Florentinum faciunt, parum diligenter obseruantes veterum commentarios. Autores Græci, qui de poëta Claudiano meminerunt, Alexandrinum appellant. Cui sententiæ idem autor astipulatur: dum Nilum suum vocat, vt nihil præterea dubitari possit, ei pat

ei patriam fuisse Alexandriam. Ingenio excellenti fuit, maximeq; apto ad carmen componendum. Nam & assurgit feliciter, varijsq; figuris ac sententijs mirificè delectat, ut videatur à natura ipsa instructus ad poëticam facultatē. Verisimile est, eum Romæ diu versatum, multasq; Italiæ urbes peragrasse: quod cùm multa testantur, tum hi versus, quos de Balneis Aponi composuit. Opera illius satis nota sunt: sed præcipuā laudem iudicio multorum sibi vindicat ijs carminibus, quibus principes viros summis laudationibus, seu panegyricis extulit. De raptu Proserpinæ libros quatuor scripsit, eosq; ad Florentinum misit, veluti monumentum suæ beneuolentiæ atque optimæ voluntatis: nam cum eo arctissima familiaritate coniunctus vixit. Prætereo eiusdem poëmata, Epistolas, & Epigrammata, in quibus de Nilo, de Phœnice, de Magnete, de Chrystallo, de Balneis Aponi, de Torpedine, de Gallicis mulabus, déque alijs multis aptè & eleganter carmen descripsit. Augustinus & alij veteres plurimum commendarunt ingenium atque eruditionem Claudiani, referenteis illius versus de laude & victoria principis Theodosij contra Eugenium Gallorum Regem. Constat enim Theodosium ipsum parua manu contra ingentes Barbarorū copias dimicasse, cæsisq; magna ex parte

hostib·

hostibus, clarissima victoria potitum: non tam suis auspicijs, quàm ope & præsidio oborta tempestatis, sæuientibus ventis contra hostium aciem. Quo circa sic Claudianus elegantissimè scribit:

Te propter gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit aduersas acies, reuolutaque tela
Vertit in autores, & turbine reppulit hastas.
O nimium dilecte deo, cui fundit ab antris
Aeolus armatas hyemes cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Idem Claudianus magna veneratione coluit Probum, Probinum, & Olibrium viros consulares, Gennadium præterea, Honorium, Stiliconem, ac Mallium Theodorum singulari studio & incredibili diligentia prosequitur: testatus officium suum libellis à se compositis de illorũ laudibus. Hæc sunt quæ de Poëta Claudiano obseruauimus. De obitu ipsius nihil apud veteres autores legimus. De Claudiano Mamerco, qui libros de Anima scripsit, commodè à nobis dicetur.

DECIVS AVSONIVS GALLVS. CAP. LXXXVII.

DEcius Ausonius, genere Gallus, patria Burdegalensis fuit. Quæ res apertè indicatur cùm locis pluribus, tum præcipuè his versibus:

Burd

uerbium venit. Diuus quoque Hieronymus inter Mimographos autores hunc poëtam enumerat, cùm de Philistione & Lentulo agit in Apologia contra Rufinum. Celebratur alter Marullus apud Valerium Martialem, de quo nihil dicendum est hoc loco.

AVLVS SERENVS. CAP. LXXVIII.

AVlus Serenus inter poëtas Lyricos relatus est ab antiquis grammaticis, in quo genere apud Latinos præcipuè claruerunt Horatius Flaccus, Cæsius Bassus, & alij plures. Traditum est de hoc Sereno, eum fuisse ingenio eleganti, & facili, ad amores & iocos describendos. Maurus Terentianus cùm de eo loquitur, egregium ac nobilem poëtam facit. Poëmata scripsit vario & multiplici carmine, vt Hieronymus testatur, qui eundem inter veteres Lyricos enumerat. Nonius Marcellus, & Martianus Capella, pluribus locis citant Sereni poëtæ opuscula. Quibus manifestò apparet, illum præstitisse magna eruditione, & elegantia. De Quinto Sereno commodè à nobis dicetur, seruata temporum ratione, qui libros composuit de remedijs morborum.

VERGILIVS ROMANVS COMICVS.

CAPVT LXXIX.

Vergilius Romanus per eadem tempora in Vrbe floruit, quibus Hadrianus Cæsar & Antoninus imperarunt. Ingenio præclaro fuit & antiquitatis maximè studiosus. Scripsit inter alia opera Mimiambos, in quo genere poëmatis Gn. Matium sequutus est poëtam vetustissimum. Relata sunt complura de eruditione & elegantia huius Vergilij à Plinio Secundo, qui illius Comœdias, atque Mimiambos magnopere celebrauit, quod ijs verbis colligitur: Fecit Mimiambos tenuiter, argutè, venustè, atque in hoc genere eloquentissimè. Idem Plinius Vergilij fabulas adeò est admiratus, vt minimè dubitarit Plautinis, atque Terentianis eas adiungere. Fuit enim in accusandis vitijs ac detestandis acer & violentus, in quo tamen fictis nominibus ac personis est vsus, non sine gratia & singulari vrbanitate. Inter cæteros amicos præcipuè coluit Caium Plinium, vt ex epistolis illius elicitur. De obitu ipsius nihil apud veteres autores legimus.

PETRI CRINITI IN LIB. QVINTVM DE POETIS LATINIS, AD EVNDEM PRAEFATIO.

*

IN HOC extremo volumine operis nostri, Cosme Pont. Arretine, seruatum est à nobis, vt de ijs poëtis ageremus, qui Antoninorum temporibus vsque ad Theodosium & Constantios Caes. vixerunt. Neque enim visum est pertinere ad institutum nostrum, de omnibus scribere, declinata Imperij maiestate, bonisq; artibus magna ex parte destitutis. Itaque dabunt mihi veniam eruditi homines, qui cùm legent hos libros, videbunt à nobis referri poëtas illos, qui re vera paulò ineptiores, atque inelegantes haberi possunt: quales sunt Iuuencus, Fortunatus, & alij generis eiusdem. In quo moderatè me gessi: nam mutata religione, mutarunt etiam indolem, atque gratiam carminis. Quocirca minimè mirari oportet, (praecipuè cum vniuersa Italia magnis atque varijs

rijs cladibus confecta esset, distrahentibus eam plurimis populis, atque Barbaris nationibus) si antiquorum elegantia atque puritas violata est, & simul inscitia bonarum literarum, atque imperitia successit. Nostra vero tempestate magnopere debemus lætari, quòd ad id accesserunt honestæ ac liberales disciplinæ, ut aliqua ex parte videantur cum ipsa antiquitate contendere. Quam rem facilè probaturi sunt, qui Pontani opera, & Marulli paulò attentius perlegerint: nam uterque (nisi ego fortè hac in re decipior) in suo genere absolutus haberi debet. Sed minimè par est, de ijs facere iudicium hoc loco, quos nostri homines pro optimis exemplis agnoscunt: & velut decora quadam, & illustria monumenta vetustatis admirantur. Nos institutum opus prosequamur, capientes principium à Festo Auieno, qui præter alia multa opera, quæ composuit, Aratum poëtam conuertit in Latinos numeros, ut suo loco à nobis referetur.

RVFFVS FESTVS AVIENVS.
CAPVT LXXX.

Ruffus Festus Auienus, poëta eruditus & elegans, per eadem tempora floruit, quibus Cæs. Diocletianus Imperator est appellatus: quæ res cùm multis alijs argumentis colligitur, tum ex commentarijs Diui Hieronymi, qui (cùm loquitur de Arati Phænomenis)

Auienum refert paulo antè in Latinum ea conuertisse post M.Tullium, atque Germanicum. Quidam putant fuisse illum genere Hispanum: sed hoc mihi non satis compertum est in tanta rerum obscuritate. Illud minimè dubium est, eum magna doctrina, ac multiplici rerum scientia præstitisse. Nam præter opus Arati (quo maximam laudem adeptus est) composuit etiam librum de orbe terrarum iis versibus, quos vocant hexametros, imitatus Dionysium Græcum poëtam. De maritimis quoque scripsit Iambicis versibus: intactum opus Latinis ingeniis, tantaq́ue difficultatis, vt diu multúmque sibi elaborandum fuerit in eo absoluendo. De hoc poëmate sic idem Auienus refert:

Laboris autem terminus nostri hic erit,
Scythicum vt profundum, & æquor Euxini salis,
Et si qua in illo marmore insulæ tument,
Edisserantur: reliqua porrò scripta sunt
Nobis in illo plenius volumine,
Quod de orbis oris partibusq́ue fecimus.

Plura in hoc opere inseruit ex variis, atque reconditis autoribus: præcipueq́ue sequutus est (vt ipse testatur) Hecateum Milesium, Hellanicum Lesbium, Philonem Atheniensem, Pausimachum, Euctemonem, Cleonem Siculum, alióśque permultos: vt prætermittamus Annales

Puni

Punicos, a quibus complura accepit. Neque desunt, qui existiment, fuisse alia composita ab eodem Auieno. Seruius quidem grammaticus, cùm de cometis disserit, Auienum scribit fecisse Vergilianas fabulas Iambicis versibus, & historica quadam ex libris Liuianis. Qua in re non satis habeo exploratum, an hæc ad eundem sint referenda, & si ratio temporum maximè congruit. Inter amicos præcipuè coluit Myrmecium Flauianum, virum clarissimum, & probum, cuius virtutem atque probitatem magnopere commendat dicato illi volumine de maritimis. Hæc sunt quæ legimus de hoc Auieno apud veteres autores. De Auieno poëta Græco (cuius leguntur Epigrammata) nihil dicendum est hoc loco.

ALPHIVS AVITVS.
CAPVT LXXXI.

ALphius Auitus poëta illustris est habitus, vixit ijsdem penè temporibus, quibus Cæsares Constantij præstiterunt. Quæ res abundè colligitur ex Mauro Terentiano, qui poëtam Septimium atque Alphium Auitum inter recentiores connumerat. Sunt qui putent illum fuisse Carthaginiensem, in quo desideramus autores. Ingenio eleganti fuit, & componendis carminibus accommodato. Inter cætera, quæ dicitur scripsisse, libros fecit, qui inscripti sunt Excellentium. In ijs perpetuò est

vsus dimetris Iambicis, magna quidem venustate, ac pari elegantia, vt grammatici veteres testantur. Quod etiam satis colligitur ijs versiculis, qui adhuc supersunt ex libro secundo Excellentium:

Tum litterator creditus
Ludo, Phaliscum liberos
Conatus in campi patens
Extraq; muri ducere
Spatiando paulatim trahit
Hostilis ad valli latus.

Maurus Terentianus persæpe citat Alphij poëta carmina: déque eo sic scribit in libro de varijs metris:

Phaselus ille, quem vides
Plerunque, nec carmen modò,
Sed & volumen explicat:
Vt pridem Auitus Alphius
Conscripsit Excellentium.

Priscianus quoque de eodem meminit pluribus locis. Hæc sunt quæ de Alphio poëta obseruauimus. De Alphio fœneratore scriptum est ab Horatio, & Iunio Columella.

SEPTIMIVS AFER.
CAPVT LXXXII.

SEptimius natione Afer inter eos poëtas relatus est, qui pœmatis scribendis operam atque studium posuerunt. De hoc mentio habetur cùm apud alios, tum apud Maurum

rum Terentianum, qui per eadem tempora propemodum floruit, ut apertè indicauit his versibus:

Qui multos legere negant hoc corpore metri
Romanos aliquid veteres scripsisse poëtas.
Dulcia Septimius qui scripsit opuscula nuper
Ancipitem tali cantauit carmine Ianum.

Quibus colligitur compositum fuisse hymnum à Septimio de laudibus Iani. Neque alienum fuerit eius versus aliquot subijcere, quò facilius iudicari possit de ipsius ingenio, atque eruditione:

Iane pater, Iane tuens, diue biceps, biformis,
O cate rerum sator, ô principium deorum,
Stridula cui limina, cui cardinei tumultus,
Cui reserata mugiūt aurea claustra mūdi.

In hoc carmine imitatus est poëtam Callimachum, qui inter cætera opera elegantissimè scripsit hymnos deorum, eóque genere metri usus est. Leguntur alia plura eiusdem Septimij, quales sunt hi versiculi de Agello:

Inquit amicus ager domino,
Si bene me facias memini.
Pinea brachia cum crepitant
Audio canticulum Zephyri

Itaq; cū uteretur vario ac multiplici genere carminū, vocauit suos libros opuscula. Inter cæteros autores qui hoc nomine appellati sunt,

præcipuè commendatus est ab antiquis Septimius historiarum scriptor, qui de gestis Imperatorum libros composuit.

T. CALPHVRNIVS SICVLVS.

CAPVT LXXXIII.

Titus Calphurnius natione Siculus fuit, vt inscriptiones veterum codicum probant. Inter eos Poëtas relatus est, qui scripserunt Bucolicum carmen: in hoc enim, iudicio eruditorum, magnopere excelluit, cùm gratia carminis, tum elegantia & proprietate. Per eadem tempora floruit, quibus Diocletianus Cæs. & Constantij principes Romanum Imperium moderati sunt. Quæ res manifesto indicatur ex commentarijs Flauij Vopisci, qui Olympium Nemesianum celebrat: ad quem poëta Calphurnius suum opus misit, vt in vetustis exemplaribus legitur. Quocirca in magno errore versantur, qui existimant eum fuisse ætate Cæs. Augusti. Modicis facultatibus vixit: quod ex ipso autore satis possumus colligere. Neque desunt, qui putent, de Diocletiano Imperatore intelligi oportere, cùm scribit sub persona Orniti.

Aurea secura cum pace renascitur ætas,
Et redit ad terras tandem squallore situq;
Alma Themis posito, iuuenémque beata sequuntur

Secula

Secula, maternis causam qui lusit in Vlnis.
Alij hoc ad Numerianum referunt, qui & scribendis carminibus, & eloquentia præcipuè excelluit. Sunt qui malint scribere Calpurnium sublata aspiratione, quòd à Calpo deducatur nomen Calpurnij: sed hoc vt friuolum est, ita liberum relinquimus nostris grammaticis.

AVRELIVS OLYMPIVS NEMESIANVS.

CAPVT LXXXIIII.

AVrelius Olympius Nemesianus, Afer genere, patria Carthaginiensis fuit, quod antiquiores codices testantur. Per ea tempora in Vrbe floruit, quibus Cæs. Numerianus & Diocletianus imperarunt: Quantum præstiterit in condendis poëmatis, copiosè relatum est à Flauio Vopisco, qui hunc ipsum Nemesianum nobilißimum fuisse poëtam refert, omnibusq; colonijs atque Vrbibus magnopere illustratum. Calphurnius Siculus (de quo suprà scripsimus) arctißima beneuolentia prosecutus est Nemesianum: eique dicauit suum carmen bucolicum, veluti monumentum propriæ diligentiæ atque optimæ voluntatis. Leguntur adhuc eiusdem Nemesiani Aeglogæ. Quibus manifesto, apparet, eum merito commendari inter præcipuos atque optimos poëtas sui temporis. Quocirca verisimile est à Numeriano Im

peratore in maximo pretio habitum, qui & eloquentia, & absoluendis poëmatis excelluit. Idem Nemesianus alia plura composuit: nam Cynegetica, Nautica, & Alieutica scripsit. Ioannes Boccacius vir, vt illa tempora tulerunt, haud omnino indoctus, citat Nemesiani poëtæ versiculos. Hæc sunt quæ legimus apud veteres autores de Nemesiano.

MAVRVS TERENTIANVS.

CAPVT LXXXV.

Maurus Terentianus natione Afer, patria Carthaginiensis fuit. Per eadem fermè tempora excelluit in poëtica, quibus Alphius Auitus, Septimius, Petronius Arbiter, & Aurelius Apollinaris, qui Iambicos scripsit. Grammatici veteres si quando citant Terentianum, inter recentiores autores referunt vt apud Seruium et Priscianum legitur. Opus composuit vario multiplicique carminum genere de literis, syllabis, pedibus, & varijs metris. In quo habita ratione vtilitatis, omnem propè gratiam contempsit: & cùm valde laboraret in scribenda atque explicanda varietate carminum, minimè alienum existimauit ab officio eruditionis, si eorum poëtarum exemplis vteretur, qui suis propè temporibus aliquid scripsissent: vt Alphij Auiti, Septimij, atque aliorum: quod his versibus ingenuè profitetur:

Nm

Non equidē possum tot priscos nosse poëtas,
Vt veterum exemplis valeam quæ tracto probare.
Maurus itē quātos potui cognoscere Graios,
Quorū præcipuè studijs pars maxima cōstat?
Nemo tamen culpet si sumo exēpla nouella,
Nā melius nostri seruarūt metra minores.

Neq; dubium est, ipsum Terentianum ad extremam ætatē peruenisse: & in hoc opere condendo ita versari solitum: quasi animum tali studiorū officio recrearet seniumq; suum mollioribus curis transigeret. De hoc Terentiano Augustinus etiam meminit, referens illius versiculum de Marco Varrone:

Vir doctissimus vndecunq; Varro.

Quòd habuerit filium nomine Bassum, & Nouatemum generum, facilè colligitur ex ipsis Terentiani carminibus.

CL. CLAVDIANVS ALEXANDRINVS. CAP. LXXXVI.

CL. Claudianus poëta insignis, Arcadij & Theodosij temporibus floruit. Patria fuit Alexandrinus, nobilissima vrbe Aegypti. Quidam Florentinum faciunt, parum diligenter obseruantes veterum commentarios. Autores Græci, qui de poeta Claudiano meminerunt, Alexandrinum appellant. Cui sententiæ idem autor astipulatur: dum Nilum suum vocat, vt nihil præterea dubitari possit,

ei patriam fuisse Alexandriam. Ingenio excellenti fuit, maximeq́ apto ad carmen componendum. Nam & assurgit feliciter, variisq́ figuris ac sententiis mirificè delectat, vt videatur à natura ipsa instructus ad poëticam facultatẽ. Verisimile est, eum Romæ diu versatum, multasq́ Italiæ vrbes peragrasse: quod cùm multa testantur, tum hi versus, quos de Balneis Aponi composuit. Opera illius satis nota sunt: sed præcipuã laudem iudicio multorum sibi vindicat iis carminibus, quibus principes viros summis laudationibus, seu panegyricis extulit. De raptu Proserpinæ libros quatuor scripsit, eosq́ ad Florentinum misit, veluti monumentum suæ beneuolentiæ atque optimæ voluntatis: nam cum eo arctissima familiaritate coniunctus vixit. Prætereo eiusdem poëmata, Epistolas, & Epigrammata, in quibus de Nilo, de Phœnice, de Magnete, de Chrystallo, de Balneis Aponi, de Torpedine, de Gallicis mulabus, déque aliis multis aptè & eleganter carmen descripsit. Augustinus & alii veteres plurimum commendarunt ingenium atque eruditionem Claudiani, referenteis illius versus de laude & victoria principis Theodosii contra Eugenium Gallorum Regem. Constat enim Theodosium ipsum parua manu contra ingentes Barbarorũ copias dimicasse, cæsisq́ magna ex parte hostib·

hostibus, clarissima victoria potitum: non tam suis auspicijs, quàm ope & præsidio obortæ tempestatis, sæuientibus Ventis contra hostium aciem. Quo circa sic Claudianus elegantissimè scribit:

> *Te propter gelidis Aquilo de mõte procellis*
> *Obruit aduersas acies, reuolutaq́ tela*
> *Vertit ĩ autores & turbine reppulit hastas.*
> *O nimium dilecte deo, cui fundit ab antris*
> *Aeolus armatas hyemes cui militat æther,*
> *Et coniurati Veniunt ad classica Venti.*

Idem Claudianus magna Veneratione coluit Probum, Probinum, & Olibrium Viros consulares, Gennadium præterea, Honorium, Stiliconem, ac Mallium Theodorum singulari studio & incredibili diligentia prosequitur: testatus officium suum libellis à se compositis de illorũ laudibus. Hæc sunt quæ de Poeta Claudiano obseruauimus. De obitu ipsius nihil apud Veteres autores legimus. De Claudiano Mamerco, qui libros de Anima scripsit, commodè à nobis dicetur.

DECIVS AVSONIVS GALLVS. CAP. LXXXVII.

Decius Ausonius, genere Gallus, patria Burdegalensis fuit. Quæ res apertè indicatur cùm locis pluribus, tum præcipuè his Versibus:

Burd

Burdegallia est mihi natale solum,
Vbi mitis est cæli clementia.

Vixit, vt constat, imperantibus Valentino & Valentiniano Augustis. Quibus magnoperè acceptus traditur, ob ingenium, atque excellentem doctrinam. Sed longè nobilior factus est sub Gratiano Cæsare, quē in Latinis literis, atq; honestis disciplinis magna diligentia erudiuit, vt paulò post dicemus. Parentem habuit nomine Ausonium, professione medicum, multisq; ac varijs honoribus illustratū. Quod Poëta Ausonius testatur eo carmine, quo pietatem suam professus est in deplorando obitu patris. Quidam imperitissimè faciunt, qui ad hunc Poëtam referunt, quæ ad patrē Ausonij pertinent. Cæsar Valentinianus tantum concessit moribus, atq; doctrinæ Ausonij, vt eum præcipuè delegerit inter cæteros omnes, qui Gratianū filium instrueret, eiusq; ingenium Latinis literis erudiret. Quocirca maximam nobilitatē adeptus est; adeo vt paulò mox patrocinio Cæs. Gratiani prouectus fuerit ad cōsularem dignitatem quàm honestissimis suffragijs: vt abundè percipitur ex illa nobili gratiarū actione, qua Imperatori optimo, & discipulo humanissimo gratulatur. Permulta cōposuit & prosa oratione, & carmine. Librum epigrammatū magna ex parte à Græcis Poëtis acceptum in Latinos numeros conuertit

mira

mira elegantia, parique ingenio. Fuit enim Græcè ac Latinè peritißimus. Item de ijs Vrbibus scripsit, quæ nobiliores, atq; clariores haberentur, vario & multiplici genere carminum. Ex quo poëmate quædam veluti fragmenta adhuc leguntur. Puellã nomine Bissulam multis carminibus celebrauit admiratus egregiam illius formã singularemq; venustatem. De fluuio Mosella, qui Lingonum fi—s prætergrediens in Rhenũ influit. In quo maximã laudem (vt est autor Symmachus) iure optimo sibi vindicauit, Siquidem incredibili elegantia vtitur in eo describendo. Fastorum præterea libros absoluit, opus magni laboris, ac multarum vigiliarum. A principio enim Vrbis conditæ auspicatus est, continuato ordine vsque ad suum Consulatum, vt ijs versibus testatur:

Vrbis ab æterno deductam Rege Quirino
Annorum seriem cum Procule accipies.
Mille annos centum, & bis fluxisse nouenos
Consulis Ausonij nomen adusq; leges,
Fors erit vt lustrũ cum se cumulauerit istis,
Confectam Proculus signet Olympiadem.

Inter amicos præcipuè habuit Tetradiũ Gallum, Paulinum Poëtam, & Hesperiũ: quorum studium atq; beneuolentiã pluribus ac varijs epistolis testatur. Symmachus autẽ vir Consularis, & apprimè doctus, tantum Poëta Ausonio

ſonio detulit, ut aſſertũ ab eo ſit, neminem eſſe omnium mortalium quẽ in officio amicitiæ illi cõpararet, Extant adhuc epiſtolæ ipſius Symmachi, velut optimi teſtes tam mutuæ, tamq́ ſingularis inter ſe neceſſitudinis. Neque dubiũ eſt unde Auſonium inter Chriſtianos relatum, quod illius opera multis locis demonſtrãt. De obitu ipſius nihil certi habetur ex veterũ lectione. Etſi quidam tradunt nonagenarium perijſſe. In quo magno errore decipiuntur, cùm id ad parentem Auſonij pertineat.

DAMASVS HISPANVS.

CAP. LXXXVIII.

Damaſus natione Hiſpanus nobili atque clara familia ortus eſt, ut veteres ſcribunt. Iiſdem temporibus in Vrbe floruit, quibus in ſcribenda hiſtoria nobiles habiti ſunt Paulus Oroſius, & Eutropius, qui de rebus Romanis libros plures cõpoſuit, Laudatur ingeniũ Damaſi atq; eruditio in faciendis carminibus cùm ab alijs multis, tum præcipuè ab Hieronymo: qui complura opera à ſe compoſita huic Damaſo dicauit. Adeo modeſtus fuit, tamq́ excellenti virtute ornatus, ut ingenti ſtudio creatus Romæ fuerit Pontifex maximus, repulſis atq; improbatis illorũ accuſationibus, qui nomine adulterij conabãtur famã, atq; innocentiam eius inſimulare. Plura de Poeta Damaſo relata ſunt apud illos autores,

qui

qui de gestis Pontificũ scribunt. Poemata edidit non vulgari elegantia, & hymnos complures, vt Prudentius, Ambrosius, & alij eiusdem ordinis autores. Item librum de Romanis Pontificibus soluta oratione, quẽ ad Hieronymum misit: eumq́ liberè & amicè hortatur ad exponendam, atque illustrandam Hebraeorum doctrinam. Putabat enim lectionẽ ipsam parum quidem conferre sine stylo: neque posse aliquem satis proficere in studijs literarum, atque antiquis disciplinis, sine magno ac diligenti vsu scribendi. Neque desunt, qui referant, ipsum Damasum peruenisse ad extremam senectutem, ac sub Theodosio Augusto perisse, cùm octogesimum annum ageret: quod etiam Hieronymus tradit.

IVVENCVS HISPANVS. CAP. LXXXIX.

IVuencus Poëta natione Hispanus, familia insigni maximeq́ illustri natus est, vt ab Hieronymo traditur. Praecipuè floruit Impera. Constantio & Constante. Qua tempestate in eloquentia apud Latinos clari fuerunt Tiberianus Nazarius, & Flauius Vopiscus, qui de gestis Romanorum principum libros composuit. Inter alia Poëmata, quae dicuntur ab eo edita, scripsit quatuor Euangelia hexametris versibus, qua in re maiori diligentia vsus est

in seruanda rerum historia. quàm in demonstranda ingenij sui elegantia. Idem Iuuencus aliquot hymnos fecit, quibus facilè indicauit, se optimè meritum de religione Christiana. Neque dubium est, fuisse illum relatum inter sacerdotes Christianos, vt veteres autores testantur. Diuus Hieronymus alicubi repetit Iuuenci carmina, eumq́; vt eruditum, & elegantem poëtam commendat.

AVRELIVS PRVDENTIVS CLEMENS. CAP. XC.

AVrelius Prudentius Clemens in Latinis literis magna diligentia, pariq́; studio institutus, vt Gennadius, & Isidorus testantur: quibus potissimum parentibus ortus fuerit, haud satis mihi compertum est ex lectione veterum autorum. Quidam existimāt, fuisse illum genere Hispanū. Primam ætatem agendis causis posuit, & in ciuilibus officijs versatus est. Deinceps ad maiores, amplioresq́; dignitates prouectus, ad Præfecturam militiæ perductus est, studijs, atque suffragio Cæsaris Theodosij. Quæ res satis intelligitur, cùm alijs argumentis, tum præcipuè ijs carminibus Prudentij:

Frenos nobilium reximus vrbium,
Ius ciuile bonis reddidimus, reos
Tandem terruimus, militia gradu
Euectum pietas principis extulit.

Legum

Leguntur adhuc ipsius poëmata multiplici, ac vario genere carminũ composita: quibus facilè probari potest eum quidem pro conditione temporum maximè præstitisse inter Christianos poëtas: non modò eruditis verborum figuris, sed etiam grauitate sententiarum. Sidonius Apollinaris haud omnino cõtemnendus autor in legendis atq; obseruãdis antiquis scriptoribus, cùm loquitur de poëta Prudentio, minimè veritus est, illum Horatio adiungere. Præcipuam laudem consecutus est iudicio doctiorum ex eo poëmate, quo prosequitur illorum probitatẽ, atq; constantiã, qui seipsos deuouerunt pro Christiana religione: cuiusmodi ab eo celebrantur diuus Laurentius, Vincentius, Romanus, Hippolytus, Caßianus, & alij complures. Commẽdantur præterea eiusdẽ carmina de natali domini, & gestis & miraculis Christi, de expiandis animis, de cõflictu vitiorum ac virtutũ. Insectatus est acri animo, ac plurimis versibus hostes Christiani nominis, maximeq; Symmacham virũ consularẽ, cuius sententias atq; eruditionem longo opere accusat. Minimè autem obscurum est, eundẽ Prudentium perueniße ad summam senectutem, ac plurimis dignitatibus perfunctum periisse.

PONTIVS PAVLINVS. CAP. XCI.

Pontius Paulinus nobili genere natus, inter eos poëtas refertur, qui sub Imperio

Caſ. Gratiani floruerunt, Vt Fauſtus, Tetradius, et Auſonius. Burdegalẽſis fuit, ac in poëtica facultate magnopere excelluit. Quidã putarunt fuiſſe nepotẽ Auſonij, quòd eũ grata ac beneuola quadam appellatione filium nominet: ſed hoc non ſatis conſtat in tam Varia & ancipiti rerum obſcuritate. Inter alia opera, ſcriptũ eſt à Paulino poëma hexametris Verſibus de regibus ex Suetonio Tranquillo collectis, in quo maximã laudem adeptus eſt, Vt ab Auſonio refertur ijs Verbis: Coëgiſti in epitomẽ tres libros Suetonij de regibus tanta elegãtia ſolus Vt Videare cõſecutus, quod cõtra rerũ naturã eſt, breuitas Vt obſcura nõ eſſet. Legũtur adhuc quædã ipſius Paulini carmina, in quibus mirifica eruditio, et incredibilis elegãtia apparet. Idẽ Paulinus præclaris, atq; honeſtiſsimis dignitatibus perfunctus eſt, & inter principes Viros, atq; nobiliſsimos habitus. Fuit ijſdẽ fermè tẽporibus alter Paulinꝰ põtifex Nolanus, moribusq; & ſingulari cõtinẽtia clariſſimus: cuius epiſtolæ atq; epigrammata Vulgò leguntur. Quidã exiſtimãt eundẽ eſſe habendũ parũ diligẽter cõſiderãtes, quantũ inter ſe differãt, et profeſsiõe Vita, et carminũ elegãtia.

LICENTIVS HIPPONENSIS. CAP. XCII.

Licentius poëta natione Afer, patria Hipponenſis fuit: quod apertè intelligitur ex epiſt

epistolis Augustini, qui hũc ipsum appellat ciuem suũ. Etsi Tagasta oppido natus est Augustinus, ut ueteres autores tradunt. Qui scribũt de poëta Licentio, magnopere cõmendant illius ingenium in perquirendis ueterum disciplinis. Cum Augustino uersatus est summa familiaritate, eumq; ueluti praeceptorem suum, ac parentem magna obseruatione, ac reuerentia coluit. Referuntur complura de hoc Licentio cùm ab alijs multis, tum à Meropio Paulino, qui plurimis carminibus cohortatur, ut abdicatis caeteris curis, ad illustrandã Christi religionem animũ referat, & Augustini exẽplum atque eruditionem prosequatur. Inter caetera, quae dicuntur à Licentio composita, hymnos & epistolas plures descripsit, in quibus satis demonstrat, quantum teneretur poëticae studio, quamq; assiduam operam collocaret in condendis poematis. Leguntur ipsius carmina ad Augustinum, quae à nostris Grammaticis in magno pretio habita sunt, praecipueq; ij uersus de Proteo commendantur:

Protea nãq; ferũt uoterũ cõmẽta Pelasgũ,
Qui dum sollicitis non uult aperire futura
Spumat aper, fluit unda, fremit leo, sibilat anguis:
Captum aliquando tamen in munera parua uolucrum.

De probitate ipsius, caeterisq; animi uirtuti-

bus, permulta apud Augustinum, & Possidonium habentur, quæ ob institutam breuitatem omittimus.

VENANTIVS HONORIVS FORTVNATVS.

CAPVT XCIII.

VEnantius Honorius Fortunatus inter Christianos poëtas relatus est, & cùm ingenio atque moribus longè præstaret, Rauennæ eruditus traditur, magnaq́ue diligentia in Latinis literis institutus. De hoc Fortunato referuntur permulta apud eos autores, qui de gestis Gallorum annales composuerunt. Neque desunt, qui scribant, illum, diu versatum in Gallia, & ob egregiã eruditionem, optimumq́ue ingenium Pontificem Pictauorum factum. Plura ac varia opera edidit, quibus ingenij facilitatem, minimeq́ue vulgarem doctrinã demonstrat. Leguntur adhuc eius poëmata, & hymni complures, qui magnopere commendati sunt à nostris Grammaticis. Sed & libros quatuor fecit de gestis diui Martini, versibus hexametris, præfatus tali opere se imitari Christianos poëtas, vt Alcymum, Prudentium, Iuuencum, Paulinum, & alios plures. Idem Fortunatus maximo affectu singulariq́ue beneuolentia prosequutus Gregoriũ Pontificem, Emphronium, atq́ue Felicem, vt alios omittamus. In peruetustis exemplaribus additum est nomen

men Clementiani: quod ab his probari poterit, qui paulò accuratius antiquitatem perscrutari voluerint.

F. GALLVS. CAP. XCIIII.

F*Austus natione Gallus, patria Vessates, vt quidam referunt: alij Lugdunensem fecerunt: ijsdem temporibus in poëtica excelluit, quibus doctrina & ingenio præstantes habiti sunt Boëthius, Claudianus Mamercus, & Cassiodorus: qui à secretis fuit Theoderici Imperatoris. Enodius & Apollinaris permultum concedunt Fausti poëmatis, quòd in ijs eruditũ se, atque ingeniosum probaret. Scripsit enim pro instituto Christianæ professionis Epigrammata & hymnos de rebus sacris, vt manifestò colligitur ex epistolis Enodij. Versatus traditur Lugduni Galliæ vrbe, quæ à Numatio Planco condita est, vt quidã putant: ibíque maximam laudem adeptus est sua doctrina. Relatum præterea est de hoc Fausto, fuisse illum probis moribus, et in accusandis vitijs magna seueritate: quod etiam Cassiodorus pluribus locis affirmat, De ipsius poëmatis atque doctrina sic scriptum inuenio apud Enodium:*

In veterum moram pangit noua carmina Faustus,
Et per membra suũ desecat arte melos,
Doctus ad incudẽ verba infabricata referre:
Quosque facit versus terque quaterque probat.

Complura alia de Poëta Fausto scribuntur ab Enodio, quæ à nobis omittenda sunt. De Fausto Manichæo dicemus suo loco: contra quem legũtur adhuc multa volumina ab eruditissimo viro Augustino composita.

C. SOLLIVS SIDONIVS APOLLINARIS. CAP. XCV.

Caius Sollius Sidonius Apollinaris, genere Gallus fuit. Quidam Burdegalensem faciunt. Ipse verò de se scribens, pluribus locis atque epistolis Aruernum se dicit. Sunt enim Aruerni populi finitimi Eduis, inter Celtas constituti. Honestis parentibus, & illustri familia ortus est, Latinisq; literis à prima statim ætate magna diligentia institutus. Nã sub Flauio Nicetio (qui per ea tempora excellens Grammaticus habebatur) eruditionem accepit: cumq; ingenio & industria in prosequendis disciplinis magnopere præstaret, breui effecit, vt eos omnes antecederet, qui paribus studijs tenebantur. Permulta scripsit cùm soluta oratione, tum vario genere carminum. Libros nouem epistolarum secutus Plinium Secundũ, vt ipse refert: etsi tali opere magis ingenium probatur Sidonij, quàm iudiciũ, vt qui peregrinum & Gallicũ redoleat, & simul inepta verborum affectatione supra modum laboret. Cuiusmodi accusantur à nostris Grammaticis Cassiodorus, Enodius, Fulgentius, & Claudian

dianus Mamercus qui violata passim ac disiecta Romani Imperij dignitate, minimè seruarunt Latini sermonis puritatem. Itaque multò maiorem laudem adeptus est ex poëmatis, atque hendecasyllabis, quòd in ijs multum ingenij sit, atque elegantia minimè vulgaris. In ijs quoq; Panegyricis commendatur, quos Antemio atque Maioriano dicauit, viris consularibus, atq; clarissimis. Idem Sidonius magnopere dilexit eruditorũ ingenia summisq́; officijs ac singulari humanitate fouit: ut Lampridium, Tonantium. Tetradium, & alios plures: quam rem ipsius epistolæ, atque epigrammata satis ostendunt. De sacerdotio illius, cæterisq́; dignitatibus nihil dicendum videtur, quod in plerisque alijs omisimus, qui collocati sunt ab antiquis scriptoribus inter Christianos Poëtas.

ADMONITIO OPERIS AD EOS QVI LEGERINT.

PErfecimus ad hanc diem libros quinq; de Poëtis Latinis: in quibus permultum diligentiæ ac laboris nobis collocatum est: nihil enim satis dignum memoria effici posse existimo, in quo parum diligenter, parumq́; accuratè sit elaboratum. Iuuabunt hoc institutũ pernoscendæ antiquitatis, libri de Grammaticis, atque Oratoribus, qui paulò mox in lucem

prodituri sunt dijs bene iuuantibus. Non sum defuturus operi inchoato in asserendis atque approbandis studijs nostris: ac satis quidem factum existimo ab ijs hominibus, qui alicui praeclaro facinori intenti, contemnunt maleuolorũ improbitatem, & alienam inscitiam paruifaciunt, praesertim in ea re, in qua munus sustineatur iuuandae atque excolendae posteritatis. Quod equidem cùm diligenter considero, multò acrius, atque vigilantius persistendum arbitror in praesidio optimarum disciplinarum in quibus vniuersam aetatem non sine maxima voluptate consumpsimus, perlectis atque obseruatis veterum monumentis. Quòd si nulla praemia sunt in ciuitate nostra constituta bonis ingenijs, propter aduersam rerum fortunam, & incredibilem hominũ ambitionem: spero tamen fore, vt multi gratiam aliquam sint habituri nostris laboribus, quòd in tam saeua conditione studiorum gradum seruaui: ac re maximè inclinata minimè desperãdum putaui. Quod vtcunq; acceptum aestimatumq; sit in tã vario & ancipiti iudicio hominum, haud equidem vehementer laboro: semel enim constitui, honestius esse, famam praeclaris studijs quaerere, quàm turpem quaestum malis artibus consectari.

FINIS.

LVC

LVCEIVS VERONENSIS S. D. PETRO *Bembo patricio Veneto v. clarissimo.*

* * *

MISIT ad me superioribus mensibus Cotta noster Poëmata Petri Criniti: cupiebam enim (vt scis) magno pere ea legere: non tantum quia permultum delector illius ingenio: sed quoniam ex tuis Epistolis sæpe intellexi quantum præstaret nostris temporibus in hoc etiam genere scribendi, in quo perpauci (vt videmus) æquo animo legi possunt: nedum commendari ab eruditis hominibus debeāt: Est enim (vt dicitur) rara auis bonus Poëta. Audio complura alia ab eodem Crinito composita esse, eáque haberi cùm alibi locis multis, tum Ferrariæ apud Estenses principes. Ego verò quia valde faueo ingeniis nostræ ætatis, volui abs te desideratum officium meum: & ob id curaui, vti per eos opifices, qui libros formis imprimunt, diligenter atque accuratè excuderentur. Neque præterea me latet, fore hoc minimè ingratum iis hominibus, qui veterum studia sectantur, ac bonas disciplinas colunt. Quod reliquum est, dabo operam quàm diligentissimè potero, vt cætera eiusdem poëmata ad te perferantur, quæ mihi pollicitus est Io. Cotta vir summa fide, atque excellenti doctrina ornatus Vale.

PET

PETRI CRINITI POEMATUM LIBER PRIMUS.

Quòd Musis dicatus sit, reiecta populi inscitia.

MVsis dicatus semoueo procul
Vulgus profanum: nec populi ambitus,
Aut liuor nimium procax,
In me ius sibi vendicat:
Si non decora cum chlamyde arduos
Inter receptus fulgeo principes:
Si nec gemmea pocula
Nostris in laribus nitent:
At iure certo mi chelys aurea
Debetur olim: & per numeros graues
Insignis cithara deus
Me carmen tenerum docet.
Hinc peruirenti texere debitam
Lauro coronam Melpomene cupit:
Qua firmum statuens decus
Vatum me referat choris.

Seu

Seu me reductis vallibus audiat
Faunus canentem candida Nauiæ
Colla, & labra corallia,
Quæ me sollicitum tenent.
Seu malim inanes pectoris anxij
Iactare curas: & nimium graui
Detentum laqueo caput
Solari ad cithara modos.
Vtcunq; doctus carminibus iuuat
Inter morari Pieridum choros:
Vt vulgi imperium insolens
Ceu dirum fugiam nefas.
Nam quis putabit maius adhuc scelus,
Quantum nefanda plebis inertia
Seruire: & petulantiam
Probrosam populi pati?
O sancta vatum pectora: & meis
Certum leuamen barbite questubus,
Quàm te suscipio libens
Porrectum Idalia manu?
Tu testis, vt proludat amabilis
Inter verendas Nauia virgines,
Cùm molles choreas agit,
Et blandos repetit iocos.

De sua æternitate ex oraculo Apollinis.

NVper solutus cùm pharetra graui
Pæan resumpsit fatiloquam chelyn,
Occepit inter carmina dulcibus

Voc

Vocare Musas cantibus.
Vidi per antrum (fas mihi dicere)
Passim moueri Pieridum choros.
Heu mens recenti prætrepidat metu
Cum sacra Phœbi cogito.
O quàm verendus crinibus aureis,
Ac prænitenti pectine celsior,
De me camœnis fata recluserit
Nullis mouenda seculis.
Cælo receptus cum cithara breui
Cantabo vates: sic placuit Ioui:
Dicam potentes Romulidum duces,
Dicam feroces barbaros:
Cædesq; regum sanguine Gallico
Factas, & acri pectore Vandalos:
Addemus armis indomitos Gethas,
Viresq; Turcarum graues.
Pridem resolui ferrea vincula
Queis colla regum Parca tenax ligat.
Vitabo felix regna Acherontica,
Diramq; Tartari luem.
Visam Gelones, & saculo leues
Dacos, & alti brachia Caucasi:
Nil me mouebit degener ambitus,
Aut vana plebis gratia.
Liuore maior raptus in æthera
Lustrabo celsas cælicolùm plagas:
Et qua refulgens Hesperium decus
Incandet alma lampade.

Non

Non me reuinctis pallida crinibus,
Turpiq; luctu Nænia defleat:
Aeuo gratus perpetuo fruar
Seclis dicatus posteris.

Ad Auitum, exhortatio ad Virtutem.

VIrtute nil felicius,
Nil clarius sol aspicit,
Auite Musarum decus.
Incumbe quod facis, & gradum
Virtutis erectum tene:
Nec te labores anxij
Ab instituto flexerint.
Absolue totis viribus
Quod inchoatum dixeras.
Haud ille præstat cæteris,
Qui congerendis nummulis
Impallet argento incubans.
Virtus repulsam despicit,
Ridetq; vanos ambitus:
Non fluctuat vento leui,
Nec pallet ignauo metu:
Variamq; sortis aleam
Audax inertem nuncupat.
Vbique virtus imperat
Suis decora fascibus:
Et acriter seruat gradum,
Immota cunctis casibus,
Ne fastus occupet grauis.

Aut

Aut luxus incidat impudens.
Virtus honestat purpuram,
Fiuntque veri consules:
Verumque nomen perferunt
Vbi illa successit comes.
Non consul auro & purpura
Sed consulendo praecipit:
Recteque patriam regens.
Inane nomen, & decus
Vanum est habendum protinus,
Se purpuratum vendere:
Ni virtus amplior prius
Circunstet ipsos principes.
Ille est beatus omnium
Cui virtus affuit comes.

Naenia de obitu Laurentij Medicis viri Clarissimi ad Ioannem Picum Mirandulam.

ECquis perpetuis constituet malis
Finem vllum, vt valeam reddere me (mihi?
Pridem seposui dulciloquā chelym
Et blandos Charitum modos.
Accedunt miseris funera luctibus,
Nec quicquam superos flectere victimis
Fas est, vt video: sic placitum Ioui,
Qui nutu regit omnia.
Heu noster Medices Italiae decus
O Pice interijt: vah misero mihi.
Lugete Aonidum qui colitis sacra,

Et

Et qui pro veteri fide
Virtutis pretium ritè reposcimus.
Nam quis tam rigido pectore barbarus:
Immaniq́ animo, quin videat statim
Sublatum columen bonis?
Hic solus patriam consilio graui
Vndantem varijs fluctibus extulit:
Nil diram veritus (discite posteri)
Regum sæuitiem & dolos.
Hic se pro pauidis ciuibus obtulit:
Hostilemq́ aciem robore pectoris
Perfringens, viridi tempora gramine
Cinxit, dum sibi non putat
Parcendum, vt Latio præsidium ferat.
Heu heu quàm volucri decipimur bono:
Incassumq́ pij, vt qui nimio ambitu
Surdos distrahimus deos.
At tu mœsta nouis patria lacrymis
Indulge: nec enim cernere adhuc potes,
Quantum mox miseris ciuibus imminet
Fatorum grauis exitus,
Disiecta horrisono marmora fulmine
Templorum, & nimium dira tonitrua
Non frustra exitium terrificis minis
Portendunt patrijs deis
O' fallax vtinam mentiar augur, &
Non vero auspicium carmine proferam.
Tu Pice interea desine conqueri,
Et parce imperio Iouis.

Quòd si non alius mox aderit Deus,
Extinctum Italiæ qui reparet decus:
Et Phœbum cupiat sedibus Aonum
Transferre in Latios lares:
Consiste in veteri præsidio tamen
Virtutum: & quod habes auspicijs tuis
Iam partum, in tacito contineas sinu.
Felix sorte tua satis.
Nam mitto tot opes ingenij, & sacrum
Fœcundi genium pectoris: & simul
Præclaris animum dotibus arduum,
Quo certum statues gradum.
Sed me sub tenerum tempus adhuc, velut
Surgentem viridi robore palmitem,
Cæli sæuities inuida perculit,
Deiecitq́ue bonam indolem.
Sic decussa tacent brachia viribus
Allisis: neque posthac animo pari
Audebo ingenium tollere: nec licet
Sperare vlterius mihi.

Ad Auitum, de quiete viuendi.

AVite, si beatus esse contendis,
Supraq́ue cunctos otio frui certo:
Nihil timebis vltimam diem fati:
Animoq́ue forti lubricam feras sortem.
Vites potentum purpuras velut pestem:
Colasq́ue semper liberum genus vitæ,
In quo voluptas adsit, & quies mollis:

Blan

Blandi lepores, & sodalitas grata:
Delecti amici, candidi, & fides simplex.
Vita est habenda non solutior luxu:
Non segnis, aut vexata pluribus curis:
Sed in vigenti corpore vigeant sensus.
Iste est beatus, qui omnibus vacat curis:
Nec alteri, nec sibi negotium praebet.

De sua quiete post multas calamitates.

SI quis in tantis hominum procellis
Inter & curas, variosq; casus
Gaudet assertor fidei decoram
Carpere vitam:
Huius exemplum sequar expeditus:
Et meos vita melioris annos
Liber ad certam referam quietem
Cultor honesti.
Cautius posthac mea cymba cursum
Acta per syrteis scopulosq; duros
Soluet, & nullos temere insequetur
Aequoris aestus.
Profuit saeua rabiem Charybdis
Atque vesanos adiisse fluctus:
Gratior tandem foret vt voluptas
Visere portum.
Integram fessi melius quietem
Sentiunt: blandus pluuijs relictis
Redditur Paean: nitidumq; lumen

Pandit Olympi.
Illud in primis superos precamur,
Vita dum nostrum comitatur æuum,
In sacris totum ut liceat camœnis
Ponere tempus.

Monodia de laude Angeli Politiani.

SI rem relicto Daunio
Quærebat ubi consisteret:
Diuq; uagula deuolans
Accessit amnem lassula
Arni fluentis leniter:
Et commota satis, iter
Parabat incœptum sequi.
Sed ecce dum uaga subuolat,
Audit repentè rem nouam,
Nouosq; numeros, & noua
Carmina canentis Angeli.
Itaque statim in labra conuolat
Dulci lepore perlita:
Et inquit, hic libet agere,
Hic hic morabor sedulo:
Vbi gratia, decor, & Venus
Tam blanditer simul canunt,
Carmenq; fundunt aureum.
Tu nunc ualebis Daunie.

Ad Faustum, de suis studiis, & iniquitate sui temporis.

Expet

EXpetis ut proprias referam tibi carmine curas,
Simulq; nostra gaudia:
Si tamen ulla potest hoc tēpore grata uoluptas
Soporem adimere sensibus.
Nam quid in Aonidum liceat descendere syluas
Occluso ubique tramite?
Additur & nostris hæc ætas ferrea damnis,
Qua Mars repreßit Pallada.
Officiumq; togæ periīt: tantū arma supersunt,
Geruntur omnia uiribus.
Iam uideo instructas acies in bella uocari.
Promuntur enses Martij.
Materiam scelerum struimus, propriúmque nefandæ
Ius additur libidini.
Sic hominum uita aßiduo dum fluctuat æstu
Torquetur in dies magis.
Nullus enim uarijs nouit præscribere uotis
Finem: sed omnes fallimur.
Illum sollicitat fastosæ gloria laudis:
Hunc ambitus uexat grauis.
Ex humiliq; aliquis nunc summa peroccupat audax,
Paremq; fatis se putat.
Qui tamen (ut superis libuit) deceptus inani
Aura iocantis alea,
Præcipitem sese tradens immergitur undis,

Nec subleuat pressum caput.
Ast ego nō me istis cōmittam Fauste procellis,
Nec otio imponam meo.
Et valeāt, quibus atra fames insederit auri,
Sic ipse mecummet habito:
Inq́ dies vitam veluti moriturus in horas
Carpo, & reseruo me mihi.
Atq; vtinā liceat studiorū attingere summā
Queis docta vouí pectora.
Interea curas veterum tu Fauste laborum
Rescribe vt altum percales.

Ad Faustum, de sylua Oricellaria.

OLim decorum frondibus sacris nemus
Mones dicandum posteris,
In quo labores Cynthius noster solet
Doctis leuare cantibus.
Non desit vllo tempore salubritas loci,
Mitisq́ cæli gratia.
Hinc sat videbis alta Flora mœnia
Et Fæsulas biuertices.
O' quàm reuiso nobilem syluam libens,
Genio dicatam Palladis!
Libet vagari Fauste per sacrum nemus,
Dum vernat alta populus,
Et dum virenti sibilat pinus coma,
Amata priscis vatibus.
In astra surgens maximi quercus Iouis,
Protendit alta brachia:

Sub

Suberq́; iuxta pumicoso cortice
Ramis virescit æmulis.
Illic & alnus blandienti gratia
Intexit vmbris gramina.
Philyraq́; mollis peruenustis frondibus
Procrescit in sylua decus.
Hedera sequaces reptitant per arbores,
Viridiq́; nexu vestiunt.
Et molliores mutuis amplexibus
Vites maritantur pyris.
Ac dum subinde vinciuntur arctius
Tegunt amores frondibus.
O quàm virenti fronde syluescit nemus
Cum verna Cypris incalet.
Platanus in altum porrigit latum caput
Ascitæ ad vmbræ gratiam:
Mutansq́; proprium quotannis corticem
Inter virentes arbores:
Audax renidet cum iuuentam respicit
Velut resurgens lætior.
Neque hæc rigari postulat dulci mero,
Aut amnium nymphas petit.
Lotos per orbem turbinat comas suas,
Lotos sacrata Cynthio:
Vbi grata me Dryas reuisit, & comi
Lepore alumnum detinet.
Syluã hanc tuetur Curus, & Capripes Deus:
Tuentur & Satyri leues.
Iuuat videre laureas Dalphnes comas,

 Flor

Floresq; cum baccis suis.
Illic strepentes conqueruntur alites,
Varioq; certant murmure.
Et interim discursitant damæ leues,
Lepusq; subsilit pauens.
Proludit antris & cuniculus salax,
Syluæq; cultor hinnulus.
Et histrices acuminatis spiculis
Minantur, & tamen placent,
Seu tela vibrant sæuiente prælio,
Seu mitiores lusitant.
Quantum propinqui floret horti amœnitas
Cum consitis abietibus?
Seu te virentes floreis pratis coma,
Seu cultus herbarum capit,
Vtcunque sit parantur illa commoda,
Quæ molliter curas fouent.
Et ô beatum, qui sub antiqua ilice
Liuentis expers ambitus
Vel sacra vatum curat, aut doctum otium
Curis solutior fouet.
Sic ille nil miratur actus principum,
Nec sceptra regum suspicit.
Sed in virenti detinetur gramine,
Et se reseruat posteris.

Ad Mariam virginem.

O Diua celso prædita lumine,
Quæ cuncta nutu sidera temperas,

Descen

Descende cælo
Nube reiecta.
Adsis precanti, & Castalium melos
Cum thure sacro suscipias rogo.
Dum vota soluit
Carmine vates.
Suscepta cælo diuiparens nitens,
Felixq́; ducis virgineos choros,
Cui plaudit alto
Vertice Olympus.

Ad Auitum de innocentia Vatum.

AEterna vatum pectora mollibus
Mulcentur auris: Nam cithara graui
Phœbus decorem Castalium instruit.
Vates verendo pectore nobilis
Vel fata pandit, aut tripodes sacros
Grato ac perenni carmine concutit.
Non illum Auite plebis inertia
Aut insolentes heu animi mouent.
Sed ipse felix perpetuis bonis
Paret Camœnis, & placidam simul
Mentis quietem molliter occupat:
Virtuti amicus, nil reliqua æstimat.
Hunc sæpe Pallas Gorgonis immemor
Secernit inter prata virentia:
Et fronde sacra tempora vinciens
In alta passim sidera subleuat.
Qui mox receptus Pieridum choris

Depromit audax Palladium melos.
Sic aestuanti liber ab ambitu
Liuoris atri despicit impetum:
Vulgiq; luxum, & desidiam procul
Tutus relinquit. Nanque Heliconidum
Carmen beatis concipit auribus,
Quo fata rerum perpetuo vigent.

Ad Faustum, de Carolo Rege Francorum, cùm ad Vrbem tenderet cum exercitu.

QVid occupatum litteris vrges tuis,
Frustraq; toties flagitas,
Vt impotentis Galliae fastum grauem,
Regemq; dicam Carolum?
Satis superq; Fauste dedimus lacrymis,
Clademq; nostram luximus.
Et ecce rursus additur malis scelus,
Fouemus ipsi Galliam:
Ac studio inerti opes & omnem militem
Iungimus ad hostilem manum.
Irrepsit altum virus animis Italûm,
Ac peruagatur latius.
Vides nefandis vt trahuntur odijs
Plerique Thuscorum duces.
Et dum vicissim fluctuantes dimicant,
Bacchantur in cadem suam.
Sed interim Carolus ad vrbis moenia
Cum copijs victor agitur:
Audaxq; monstrat militi Romam suo,

Et

Et comminatur patribus.
Intorquet hastam miles in flumen sacrum.
Patremq; Tybrim despicit.
O' prisca virtus, ô senatus Romuli,
An hæc videtis Cæsares?
Vidi mouentem Martios fasces Iouem,
Et annuentem Barbaris.
Quantum hinc malorum, quantum adest incendij,
Quantum cruoris effluet?
Pœnam rependet innocens Neapolis
Virtutis immemor suæ:
Et occidet Aragoniæ clarum decus,
Sic Mars cruentus imperat:
Qui nunc feroces Gallia turmas fouet,
Ridens inertes Italos.
Graue est videre Fauste, quæ fata imperant.
Vah tibi, caue Neapolis.

De Morando Hetrusco Luctatore cum Gallo.

VOcatus à Gallo Morandus ad luctam,
Primùm modestè congredi recusauit.
Sed postquã inertẽ hũc nominat furẽs Gallus,
Illic resumens pristinum ferox robur,
Hetrusca virtus constitit gradu firmo:
Simul renudat horrida atque setosa
Membra, valentia latera atque compacta:
Et pondus ingens grandium lacertorum:
Firmumq; robur & acre pectoris vasti.

Mox

Mox in palaſtram prodeunt minabundi:
Sed vbi viciſsim nexibus catenatis
Accenſa virtus excitant ad palmam:
Subin Morandus comprimit reluctantem,
Vaſtaq́ mole pectoris ſuperſtantis
Recuruat: ille inflexa colla contorquens
Et victa brachia implicans, iners robur
Luctante nixu dum nouare contendit,
Victor Morandus vrget: ac ſtatim Gallus
Latè per antrum ſternitur ſupinatus.

De ſuo amore in Glyceren, ex Poëta Anacreonte.

DVm ſacrum Paphiæ deæ
Sertis cum roſeis paro,
Et inter violas ſimul
Nectuntur candida lilia:
Raptim cum tremula face
Atrox Idaliæ puer
In me ſæuius inſilit:
Et in præcordia, vah mihi,
Illapſus fremit, & procax
Me flammis agitat ſuis:
Quo ſemper Glyceren bonam
Veſanis ignibus ardeam.

Nænia de obitu Poëtæ Marulli Byzantij.

AIn' periſſe maximum vatem meum?
Num vera Philon nuntias?

Quid

Quid audio? quis ausus, indignum scelus,
Nobis, Marulle, te abstulit?
O ludicram spem vitæ: & ò dementiam
Mortalis impotentiæ.
Vt falsi inani detinemur gaudio,
Vanasq; iactamus preces.
Sed ò deorum imperium, & ò necessitas
Quæ ludis humanum genus:
Celsi tonantis insidens capite altius,
Superba vinclis aneis
Quæ cuncta nectis, & potenti dextera
Nostrum repellis ambitum.
En ipse cum meis repulsus victimis
Falsò Marulle dixeram:
Viues beatos atque candidos dies:
Viues fauente Cynthio.
Sed ò sacrum pectus, quis ille vndantibus
Te Cacinæ lymphis dedit?
Quis ille nostris obstitit votis Deus:
Contraq; tot meas preces
Audax negauit te mihi superstitem?
O nullibi certam fidem.
An diua Nape filia potens Cacinæ
Marulle te mihi abstulit:
Numerosq; nobiles & entheum melos
Dicauit vndis gemmeis?
Sic tu Marulle deseris dulcem chelym,
Vatumq; carmen aureum?
Quis inter aptus Gratias atque Veneres

Docte

Docte camœnas inseret?
Quis nunc deorũ laudem & omnigenũ decus
Cælestis aulæ concinet?
Quis fronde sacra cinxerit crines suos,
Regemq́ dicet maximum?
Sed frustra inerti lacrymamus nenia,
Quod arripit fatum potens.

De laude Fr. Gonzagæ Principis illustrissimi Mantuani, cùm ad Tarrum contra Gallos dimicauit.

O Quis beato carmine tam potens,
Tantumq́ clara nobilis indole,
Aut dote rara polleat ingeni,
Vt hoc egregium decus
Cantare Italidum queat?
Qui nuper audax vindice dextera
Horrenda victos repulit agmina
Gallorum: & idem reddidit Italiæ
Antiquum imperium, atque opes.
Salue ô præsidium & salus.
Tu solus autor Barbaricam luem
Visendus acri ferreus agmine
Repressi: & inter mille cadentium
Cædes horrificas virûm.
Virtutis retinens decus.
Tu præpotentis gloria Mantua

Tarrum

Tartum cruentas: cæde potentior
Ferratæ, sæua robora Galliæ
Perrumpens, simul impetu
Obtruncans aciem hostium.
Non aliter atrox diruit in Gethas
Gradiuus olim: cum clypeo graui
Oppressa Thracum fortia pectora
Contriuit miseris modis
Sese constituens Deum.
Sic tu receptis arduus Italis
Vindex nefandi vincula seruiti
Iniecta rumpis: nec pateris tuos
Fidentes male Barbaris
Seruire imperio truci.
Hinc promerenti populifer Padus
Illapsus vndis suaue virentibus
Gestit perennes reddere gratias:
Et gramen tenerum ferens
Acclinat capiti sacro.
Porgunt & Alpes candida brachia,
Possint vt alto vertice clarius
Summum tueri præsidium Ausonum,
Quo stat militiæ gradus
Et firmum columen suis.
Lætare tanto Mantua principe,
Et dic, quiescam sub Clypeo Iouis,
Donec licebit cernere sospitem,
Qui signa & veteres opes
Deuicta Italia refert.

Carmen

Carmen Charisticon ad Eridanum Fluuium pro recepta salute cum in eum decidisset.

HVc affer Hile victimas sacris lectas,
Pariterq́ue thurea munera et festas dapes.
Par est dicatũ salubrib⁹ diẽ Nymphis
Sancteq́ue colere maximum
Padi numen.
Eridane salue fluminum omnium princeps:
Nam te decoris & fluentibus nymphis
Velut parentem cæteri colunt amnes.
En cape dicatas ritè victimas: vates
Quas pro recepta tibi salute persoluit.
Tu me cadentem mollibus tuis vlnis
Excepisti, et altis subleuas aquis mersum:
Madidaq́ue veste pressum in herbidis ripis
Ac prauirenti reddis in solo tutum.
Salue bicornis alme Eridane, quem Phœbus
Sub luce clara genuit inclytis vndis.
Tu cernis alto vertice Hesperi sedem,
Solusq́ue lustras ditia Ausonum regna:
Tot nobiles vrbes, tot arduos montes,
Et tot perennes amnium simul Nymphas
Decore grato & commodis tuis ornas.
Quid hìc virentia nemora, & vagos saltus,
Fontesq́ue dicam: & prata florea, & colles
Qui prominentes accolunt tuum numen?
O quot perenni semine generas natos,

Qui

Qui te parente nobiles magis surgunt:
Proculq́ue varias Italûm vident gentes?
Quantum renidet lusitans pecus latum,
Cum passim amœnis peruagatur in ripis,
Vt Vesperi laboris optimi munus,
Distenta portet vbera ad pium quæstum?
Argento pisces colore fulgentes
Per blandientis fluminis natant vndas.
Illic gregatim congruunt Scari molles,
Qui præpotentum dapsiles struunt cœnas.
Et ponderosi confluunt aquis Mulli:
Lupusq́ue saltim ludit, & celer Mugil.
Quid hic minores piscium greges dicam,
Et agminatim promicantibus squamis
Inter fluentes lubricum pecus riuos?
Vndosa Nais te accipit sinu blando,
Varioq́ue cantu aura fauente permulcet:
Torum Lytea mulliter tibi sternit,
Multoq́ue flore lubricum caput spargit,
Et inter herbas prænitentibus Nymphis
Iungit virentia suauiter tibi labra.
Tu iure medium lumen obtines cæli,
Et inter astra fulgidum nites sidus.

Monodia de Fortuna & eius viribus.

FOrtuna pollens imperio graui
In quemq́ue summis prædita viribus.
Ceu nimbus alto proditus à Ioue,
Fastum potenti deijcit impetu:

Regumq; turres pro nihilo facit.
Ludit procaci sæuitia ut lubet,
Humana miscens instabili ioco.
Et nunc probatos improbat impudens:
Extollit audax obsequio leui
Tardos, inertes, & fatuos simul.
Fortuna celso vertice prominens
Sublimis almo constitit æthere,
Et cuncta ponens sub pedibus sacris
Extrema primis percupidè implicat,
Et prima rursus versat in ultima.
Non lege certa conuariat gradum,
Nulliq; seruat pollicitam fidem:
Sed urget omnes dira necessitas,
Nodoq; stringens irresolubili
Nectit catenam fati adamantinam.
Hanc nullus unquam dissoluit satis,
Torquentur omnes sub laqueo truci.
Magisq; fortes fortius opprimit:
Qui se extimarunt libera cernere
Deuincta sæuis pectora vinculis.

De Lacone saucio : ex Græco.

Lacon relicta parmula
Cùm se videret saucium,
Cedentibus paßim suis,
Cruentus in bellum redit,
Clypeoq; adepto nobilis
Inclamat ad suos statim,

Adeste, quò decurritis?
Non sunt timenda vulnera:
Praestat mori, quàm cedere.

De Ludouico Sfortia Principe Clariss. qui proditus est per Heluetios.

OLim vigebat Sfortiadum genus,
Et praepotenti milite nobilis
Princeps & astu, & consilio fuit:
Qui nunc Heluetiûm dolis
Vinctus nefanda compede, proh pudor,
Nequicquam inertes aduocat Insubres.
Vt impudenter perfidus Allobrox.
Stringendum dedit hostibus.
An haec sacratae foedera dexterae?
Quid iura belli sancta refringitis?
O non ferendum flagitium insolens.
Quid culpam sceleri additis?
Non hoc decebat Martia pectora.
Sed tuta nusquam est heu miseris fides.
Fortuna certis nescia viribus
Tutari veterem gradum,
Cur tam procaci lubrica gaudio
Gestis potentum vota repellere,
Et celsa diro concutis impetu
Ne virtus nimium sibi
Confidat: aut iactet proprium bonum,
Si quando summis pollet honoribus?
Tu nunc catenas Sfortia principum

Immortale decus, teris.
Circunligarunt vndiq; barbara
Nodis reuinctum vincla tenacibus,
Ne poßit vllo tempore liberum
Monstrare Italiæ caput.

Monodia de choro Sybaritico. Ex Græco.

HAec virtus Sybaritica,
Per molles choreas vago
Saltatu, & tremulis modis
Exercere iuuentam.
Gradiuus valeat furens:
Non hic horrida tympana,
Non vultu Cicones truci, aut
Sæuis Bistones armis:
Sed læti atque hilares ioci,
Et molles veneres simul
Inter delitias fluant,
Grato non sine luxu.
Sic poscit Veneris calor,
Dum noster Genius viget,
Et blandas Charites refert,
Dulces iungite amores.
Carpamus celerem diem,
Dum vita breuitas monet,
Et cantus teneri vocant.
Nil sub sole perennat.
Hic multum sapiet sibi,
Qui magnos calices rapit

Vndan

Vndantes veteri mero.
Et se proluit auro.
Iam nunc ô comites boni
Inter grandia pocula
Certemus Venerem sequi, &
Dulces promere fructus.

Ad Ber. Carapham, de malis atq; calamitate Neapolis.

Mittantur veteres tot querimoniæ,
Carapha, et lacrymis pone modũ tuis.
Indulsti patriæ, dum licuit, satis:
Sed frustra superos vocas.
Nam fatis trahimur, fata Neapolim
Vexari miseris cladibus imperant,
Et duro pariter seruitio premi,
Donec, non alium, queat
Regem Parthenope cernere maximum,
Qui clarum proprijs nomen honoribus
Sublimis liquidum tollat in æthera,
Et firmum reparet decus.
Id quando acciderit, non satis audeo
Effari: si quidem non Clarius mihi
Per sacros tripodes certa refert Deus,
Nec seruat penitus fidem.
Quod si quid liceat credere adhuc tamen,
Nam læuum tonuit, non fuerit procul
Quærendus celeri qui properet gradu,
Et Gallum reprimat ferox.

Monodia de laude Horatij Flacci Poëtæ.

Flacce, qui cantu nimium beato
Surgis, & molles teneris labellis
Dulce perfundis numeros; & apte
Carmina nectis,
Trade nunc primum Citharam petenti,
Quam tibi vates merito sacrauit
Filius summi Iouis, & soluto
Crine decorus.
Nanq; tu doctis Charitas camœnis
Iungis, & flauos per amica crines
Colla delapsos Glyceres in alta
Sidera tollis.
Siue tu Martis clypeum potentis
Versibus sauos referens Sicambros
Dicis: & claras acies Gelonum, &
Cæsaris arma:
Siue Cyrrhæos nemorosa saltus
Rura perlustras, tenuesq; lymphas
Tiburis captas, simul & virentis
Gramina campi:
Liber exultas modulante plectro
Daulias qualis viridi sub antro
Conspicit Phœbum, teneroq; mulcet
Aethera cantu.
Siue crateras veteri Lyæo
Impari sumis numero, & puellas
Inter & poscis iuuenes proteruo

Læ

Ludere risu.
Siue tu manis Satyros procaces
Furta cum latis agitare Nymphis,
Dum Venus dulci superante ludo
Spirat amores.
Blanda felicem leuat aura Vatem,
Siue perlustrat Phaëthonta magnum,
Siue depressum Volitat per orbem
Prapete lapsu.
Nunc Iouis claros memoras triumphos,
Et Vagum Maia genitum per astra
Rite labentem statuis decorum
Laude perenni.
Sic per immensi caua templa cæli
Vectus audaci recreas Thalia
Cuncta, & insanos Veneris calores
Carmine mulces.

Ad seipsum, de perfidia Neæræ.

CRinite tandem cum tuo malo, prudens
Satis, superq; te Neæra decepit,
Amata nobis, Vt nihil magis posset.
Sed pone demum, pone tot malis finem:
Et quod periuit, perditum quidem ducas.
Sic ipsa forsan mihi Neæra, qua tantum
Insedit olim, protinus relabetur.
Ergo Valebis ô Neæra, non digna
Tam certo amore, tamq; nobili cura.
Puella perfida, insolens & ingrata.

Vale, vale, inquam, & alterum vt lubet sume.
Tu perfer, obdura, obstinatam habe mentem:
Resiste prorsus, & animi tui robur
Confirma, vt aequum & alma postulat virtus:
Non cernis vt complura te cohortantur,
Et in dies magis, magisque te cogunt
Vt aequitatem, & optimos colas mores:
Quo iure possis approbare te cunctis?

FINIS.

PETRI CRINITI POEMATVM LIBER SECVNDVS.

***

Ad Ferrandum Aragonium, Neapolis, & Siciliæ Regem inuictißimum.

PRinceps corusca lampade clarior,
Quē præpotentes Hesperiæ duces,
Et purpurati Romulidū patres
Ad iura imperij vocant.
Hinc rite supplex te Calaber petit,
Et vota lectis concipit hostijs
Sacras ad aras, vt sibi te dei
Seruare incolumem velint.
Hinc te suppremus visere pontifex,
Omnisq; late Lydia, & Appulus,
Et destituta regna Neapolis
Vnum te reuocant sibi.
Quid differendo protrahis? & moras
Innectis vltra? quin agedum essedum
Inscende felix: nec pudeat semel
Diuorum imperium sequi.

Sunt plura, quæ te perpetuo monent,
Ne derelictam Parthenopen velis:
Quæ te regente, & sospite, non timet
Prælongas Venetûm manus.
Nam tot procellis, tam varijs malis
Vexata tandem, ceu sibi redditum
Cælo parentem, & præsidium, deis
Grates innumeras agit.
Nil differendum: quod superis placet.
Non frustra inertes concilio Iouis
Arcentur: & primum adfore tempori
Virtutis pretium fuit.
Absolue tandem: nanque per Ausones
Et per vagantis gramina Lyridis
Latè patebit certum iter: & tuis
Iam cœptis Latium fauet.
Vulturnus vndis lene fluentibus
Tollit decorum cæruleus caput:
Et longa supplex brachia porrigit
Antiquum repetens decus.
Olim tuetur te superûm pater,
Sacrosq; crines casside Martia
Fecit verendos: & triplici simul
Armauit clypeo latus.
Pridem catenis subdita ferreis
Fortuna votis obsequitur tuis.
Idemq; certis sidera motibus
Portendunt penitus tibi.

Vir

Virtute tantum conficies tua,
Quantum nec alter milite maximo
Perfecit vnquam. Te populi optima
Custodem fidei colunt.
Tu signa Mauris rapta minantibus
Ferrande regum victor Ibericas
Refers ad vndas: hinc meritis adest
Immortale decus tuis.
Per te nefandæ frena libidini
Iniecta: quondam sacrilegum genus
Bethis resumptis legibus impiam
Euasit veterem luem:
Et vera sensim numina Cælitum
Iam ritè dicens constituit pari
Nexu reuinci iustitiam & fidem:
Constantiáq; animo tenet.
Te vidit atrox fulmina Cantaber
Torquentem: & ictu mœnia barbara
Confracta gentis: nam tibi pro sacris
Pugnanti superi fauent.
Per te resurgit gens Aragonia:
Tu solus aucta per numeros suos
Virtute princeps in superas plagas
Ascensum facilem paras.
Vnus superstas maxime principum
Vindex futurus: numine qui tuo
Christi cadentem militiam regas,
Et pacem Italiæ feras.
Maiora virtus auspicijs tuis

Molit

Molitur, ò rex inclyte: nam tibi
Nil denegatum: sic pietas meret.
Et rarum fidei decus.
Tu perge felix, quò superi vocant,
Ferrande: & olim rapta fauentibus
Tot signa fatis dent animos tibi
Firmandi patrios deos.

Ad Marullum Byzantium, de imagine & portento Auaritiæ.

NVper Fæsuleis (vt soleo) iugis
Mentem Lesbiaco carmine molliter
Solari libuit: mox teneram chelym
Myrto sub viridi deposui: & gradum
Placuit ad vrbem flectere:
Qua noster Medices Pieridum parens
Marulle hospitium dulce tibi exhibet:
Ac te perpetuis muneribus fouens
Phœbum non patitur tela resumere:
Laurens Camœnarum decus.
Dumq; amnem meditor visere patrium,
Qui Floram tenui proluit ambitu:
Ecce horrenda oculis, heu facies mois
Raptim fumifico desiliens specu
Immane monstrum constitit.
Cui sunt & manus & pectus ahenea,
Et diris colubris implicitum caput:
Frons humana tamen, lurida buxeo

Pall

Pallore, & maculis squallida liuidis
Monstrauit insitam famem.
Tunc primum pauido dirigui metu:
Et mens attonitis torpida sensibus
Vnde hæc obstupuit, tanta lues foret:
Quæ sic tabificis noxia sordibus
Vrbes & agros inficit.
Sed mox cùm licuit cernere clarius:
Et dirum video prodigij scelus:
Agnoui cupidis implicitum viris
Monstrum: qui misera solliciti fame
Nil præter aurum cogitant.

De laude Consalui Ferrandi in victoria Lyriana contra Gallos.

O Quis repostis pocula Liberi
Depromit? aut quis nũc mihi victimas
Cum thure sacro rite puer parat,
Insignem vt referam diem?
Quo dux vigenti milite maximus
Lyrim refuso sanguine Galliæ
Vidit tumentem: gesaq; supplici
Porrecta in medium manu.
Heu quanta passim funera nobilem
Lucem sacrarunt, qua tibi maxima
Ferrande laus, & perpetuum decus
Partum est auspicijs tuis.
Tu macte princeps consilio grauis

Fran

Frænum receptis viribus inijcis:
Gallosq́ʒ & astu, & viribus occupans
Hostilem superas manum.
Victor, & vrges: testis adest cruor:
Testisq́ʒ & omnis Gallia: dum tuum
Mirata forti pectore militem
Hispanum subijt iugum.
Quantus triumphus: quæ statuæ tibi
Debentur? ô si nunc meritas queam
Cantare laudes principis, & pares
Aptare ad numeros chelym.
Sic est, volenti nihil homini arduum:
Quem firma virtus extulit: inuium
Nullum relictum est ingenijs iter
Queis cælum petere est datum.
Ferrandus armis, & sapientia
Præclarus, vt qui Marte potens acri
Deiecit arces funditus, & sibi
Aeternum statuit decus.
Non ante quisquam tam celeri gradu
Oppressit hostem victor: & impiger,
Munita certis oppida viribus
Astu perdomuit suo.

Ad Phosphorum contra insolentiam principum.

Q*Vicunqʒ in astra tendit, & sequi velit*
Virgam decoris aurei,

Decli

Declinet aulam, & æstuantes purpuras,
Frontem tyranni despuat.
Quid tã scelestum, quin sibi arroget impudens
Libido nequam principum?
Non sentis impotentis vt fastus animi
In quenq; sæuit optimum?
Extollit audax perditam vecordiam,
Fouetq; primum noxios.
At obsoleto mæret, indignum nefas,
Vbiq; virtus pallio,
Et in remoto delitescens angulo
Modesta secum mussitat:
O ludicram spem vitæ, & ô dementiam
Mortalis impudentiæ.
Vixi tot annos alea infelix graui,
Nec datur adhuc quies malis,
Quid contra inermem comminaris acrius?
Inanis est victoria,
Gradum tuebar hactenus pro viribus,
Non immemor natalium,
Satis superq; constat exemplis meis
Quantum tibi nunc arroges.
Sic acta fatis virtus aduersantibus
Animo resistit arduo:
Et obstinata mente defendit gradum,
Nescitq; victa cedere.
Ego interim Phosphore quietus vixero:
Miserq; dicar, non reus.

Ad

Ad Angelum Cyprium: quòd in Lyricis canendis præstet.

DVm sacris vigilas Palladis, & tuam
Illustrem repetis chelym,
Inter Pieridum choros
Quis te nobilius canit?
Nil miramur enim si veteres Cypria
Ignes, ac teneras simul
Per te nequitias refert,
Cui se tota Venus dedit.
Amissum reuocas Castalium decus:
Nec te carmine Lesbio
Sabina exuperat fides:
Seu cantes tenerum melos,
Seu te detineat Nania funebris,
Mirum est quàm facilis fluat
Inter delicias lepor,
Et sint ad genium omnia.
Seu tu floriferam concelebras Paphum,
In qua sæpe hedera sacros
Dum ludit pedibus Dryas
Crines prauiridi ligat.
Tu reddis Veneris percalidum bona
Suaui ceston amaraco,
Quo tactus superûm pater
Formas omnigenas subit.

Ad

Ad Bernardum Carapham Neapolitanum.

O Me beatum, qui æstuantis æquoris
Tantos peregi turbines:
Qui dissidentibus tot austris cymbulam
Non penitus infregi meam.
Nen Scylla, non Charybdis hactenus minax
Me mouit vsquam de gradu:
Sed ipsa vitæ ratio & antiquum decus
Mentem excitauit acrius.
D:fleuit olim, meq́ʒ præreptum sibi
Testata Siren questubus.
Sic ipse tandem mille post curas graueis,
Ac tot peracta incommoda,
Te præmonente Palladis munus sacrum
Summis capessam viribus.
Tu me Carapha suscipis molli sinu,
Doctisq́ʒ mulces cantibus.
Debemus ergo muneri pares tuo
Laudes & æquè gratias.

De virtute Ioannis Andreæ Lamponiani Tyrannicidæ.

P Arabat olim sacra Bruti manibus
Antiqua virtus Italûm:
Ac forte lectam dum rependit hostiam
Marti dicatam vindici:
Fontem retorsit illico ad acres Insubres

Mirata fortem dexteram.
Quid, inquit, hoc tandem video? quò evocor?
Valere Brutorum sacra.
Hic noster est alumnus. ô certum decus,
Vindex nefandi criminis,
Qui tam cruento acynace ferox indicat
Sparsum tyranni sanguinem.
Vt spirat audax in tyrannicum scelus?
Vere est alumnus hic meus.
Alia hostia, Noua parentur victima.
Quis alta surgat indoles.
Quod siquis improbos tyrannos eijcit,
Aut odit insolentiam,
Litare debet mecum: & hanc lucem sacram
Seruare centum victimis.

Ad Phosphorum, de fugiendis malis quæ in amore sunt.

AMoris astus atque amantum insaniam
Si quis sequatur Phosphore,
Idemq́ dicat esse multò gratius
Amore captum viuere:
O quàm nefasto ludibundus poculo
Sensim venenum concipit.
Quietis expers anxiam mentem gerit,
Et ardet ambitu leui.
Nunc plenus aura vota despectat sua:
Falsoq́ trahitur gaudio:
Nunc insolens contemnit infames notas,

Aut

Aut pallet ignauo metu:
Vel impudenti contumax audacia
In omne proruit scelus.
Non feruet aquè sub Sicanis montibus
Vasto receptus in specu
Gigas nigrantes horridus flammas vomens.
Quam amantis aestuat animus,
Et huc, & illuc peste succensus graui
Inclamat heu diras faces,
Vt ardeo infelix, vt in praecordia
Desauit hoc incendium.
Ergo nefandis liberum caput malis
Nobis tuendum Phosphore.

Ad Thomam Fuscum de malis & incommodis suae aetatis.

DVm mecum repeto, quàm fuerit grauis
Fortuna Italidū, et quàm varius cruor
Infecit miseris caedibus Ausones:
Heu mens, atque animi cadunt.
Exactum video Fusce decennium,
Quo Martis fragor, & dissidium potens
Vexauit Latium: sic studium mali
Excreuit magis in dies.
At nos Pieridum quos retinet decus,
Et mollis tenerum carmen inertia,
Nil vltra faciles credimus affore
Inceptis grauibus deos.

Nam cui tam rigidum est pectoris anei
Robur, quin pauidis sensibus excidat,
Dum tantam videat diluuiem, & truces
Instare Italia duces?
Atrox sanguineam sustulit agida
Bellona: & celeri vecta petorrito
Instruxit Morinum in pralia militem,
Pradiris agitans minis.
Heu heu iam strepitus claßica barbari,
Et iuncta horrisonis tympana cornibus
Ad cadem variam sauius intonant.
O' quantus cruor effluet!
Quantum Mars Gethico sauiet impetu
Inter mille neces: nanque valentibus
Pugnabunt acies vndique dexteris,
Nec fortem referent gradum.
Implebũt Latium sanguine Martio,
Reges Hesperij: sic libitum Ioui,
Qui diram imperio non reuocabili
Fatorum seriem trahit.

Ad Marullum Byzantium de impro-ba mordacitate Zoili tar-dipedis.

ADhuc, Marulle, tardipes meus viget
Nec ponit improbas minas.
Liuescit vsquequaque, & impudentius
In quenque sauit astuans:
Superbienti tumidus insolentia

Despe

Despectat humanum genus:
Omnesq́; liuidis inurens morsibus,
Vbique virus proijcit:
Non parcit vllis, & vocari Zoilum
Lætatur infandum scelus.
Et quod minus ferendum, vt olim dixeras,
Ceu trimulus puer sapit.
Idem retorto crure tardipes meus,
Turpiq́; facie fœdior,
Satis nefandi pectoris luxum grauem,
Et impiam mentem probat:
Hæc pestis est, Marulle, nostri seculi:
Non illa, quam procul fugis:
Licet relinquas patrios demum lares,
Aut Galliam tuam petas:
Seu te per vndas Rhindacus videt suas,
Vbique te tamen occupat.

Ad Paulum Candidum, de mutua beneuolentia.

NOndum Pieridum rite canens melos
Aptabam fidibus Barbiton aureum:
Cùm tu, Paule, tuis blandiloquens modis,
Doctam sollicitas chelym.
Nec fers me nimia segnitie vagum
Culpam nequitiæ iungere desidi:
Quin vltro reuocans ingenium potens,
Admotæ extimulas face.

Ergo Lesbiacis ad citharam modis
Concordem referam nunc genium tibi:
Iunctamq; vnanimis pectoribus fidem,
Quam nulla imminuet dies.
Non sors asperior rebus in arduis,
Non liuentis iners inuidia fames
Ex certo poterit vellere eam gradu:
Sed firmam statuet magis.
Felix ille nimis, nec superis minor,
Cui tantum liceat carpere commodi
Aeternumq; bonũ: nam quid adhuc datur
Sperari melius fide?
Non hac iura animi fallere cogitat.
Nec vult officijs cedere maximis,
Sed certum columen protinus astruens,
Nil non perficiet libens.
Sic nos dum liceat rite fidem sequi,
Condignasq; refert certus amor vices:
Iam sacra ingenij fœdera candidi
Seruemus facili deo,

Ad P. Misenatem Patritium Venetum.

SAlue ô præsidium meum perenne
Misenas Veneti decus Senatus,
Cui dulcis tenero lepore Siren,
Frequens mollibus insidet labellis.
Quid agunt veteres mei sodales,
Facunda Aonia cohors Mineruæ,

Aldus

Aldus, Phosphorus, & comis Nouatus?
Quid Bembus lepido disertus ore?
An rem nunc Venetam probus gerendo
Praeclari superat gradum parentis?
An blandas Charites in antra ducit,
Et dulces pariter mouet Camœnas?
Quid Fuscus, Placidusq́ Donnulusq́?
An illos agitat ferus Cupido?
Et dum per teneros subinde sensus
Proserpit tacita libido flamma,
Mendaci nimium trahuntur aura?
Rescribas mihi, num bene, ac beatè
Cum suis valeant satis puellis.
Ego autem, vt potero, hinc pedem mouebo:
Omnes vt pariter meos reuisam,
Qui paßim Venetis fouentur vndis.
Iam libet facilem parare dextram,
Qua certam penitus fidem rependam:
Et per suauia mille mutuosq́
Complexus, valeam vicem referre.

Nænia de obitu Io. Pici Mirandulæ Viri clarißimi.

DVm finem aßiduis ponere lacrymis
Sperabam, & miseris reddere sensibus
Tandem præsidium: ecce heu aliud nouis
Crescit funeribus malum.

Nondum præteritæ vulnus inaruit
Fortunæ en iterum Nænia lugubres
Deposcit numeros: nec spatium datur
Solandi miserum caput.
Expectanda dies scilicet omnibus,
Qua filium digitis inuida ferreis
Perscindat Lachesis: nanque perenniter
Humano generi dolos
Molitur, neque vitam meritis refert.
Sic est, cùm tremuli sese oculi exerunt,
Primæuamq́ȝ auidi percipiunt diem.
Tum sanè incipimus mori.
Et quid tantopere, aut tam cupimus diu,
Quin vltrò pudeat, quod semel assequi
Permissum fuerit? Non minimum facit,
Qui fatum sequitur volens.
Hic se tabifico liberat ambitu
Viuendi, & facili pectore in vltimum
Seruat se interitum. Nata etenim omnia
Naturæ imperio cadunt.
Sic tu Palladiæ dum sapientiæ,
O Pice, inuigilas, & pariter cupis
Intento nimium pectore consequi
Virtutis pretium bonæ,
Florentem viridi deseris indolem
Aetate, & superos ante diem petis.
At me tristities, & lacrymæ graues
Posthac perpetuò manent.

Iam

Iambicum Carmen contra Viperam.

VBi est perusta frontis impudens scelus?
Vbi retorrido colore Vipera?
An sic inertem concipit tandem fugam:
Pariterq́ꝫ vanis comminatur sibilis?
Sed siste: quid frustra paras resurgere?
Et implicatis nexibus resistitas?
Consiste tandem: an audis aneum sonum,
Notasq́ꝫ sacras carminum valentium?
Simulq́ꝫ falces aneas cum vittulis
Paßim reuinctas viperinis nexibus?
Iam nunc misella deuomas pestem grauem,
Virusq́ꝫ mentis improba teterrimum,
Quo me tot annos morsibus veneficis
Credis notatum: sed age penitus euome,
Euome nefandam tabem inertis pectoris.
Sed euomit tandem: bene est ô qua lues!
Proh, summe Iuppiter, quid hoc cerno amplius?
Quantum veneni funditat tetrum scelus?

Ad Chelym suam.

SAlue dulcis amor Chelys,
Qua reddis tenerum melos,
Et qua flectis ad oscula
Ceruicem Glyceres bonam:
Vt spiras veneres & charites simul.
Te Cyllenius aliger

Inter fulgida sidera
Visendam merito tulit:
Quo rite ad numerum velis
Nobis summe parens mitior assore.

De choro Laconico per Pueros, Iuuenes, & Senes. ex Græco.

PVERI.

Viuemus pueri: sed nunc puerilibus annis
Lasciuire iuuat, teneróque admittere lusus,
Dum vacat, & molles agitare hos possumus artus.
Mox veniet tempus, nobis cùm crescere vires
Incipient, longeq́; graui torquere lacerto
Spicula, & audaci fortes confligere bello.
Ergo agitè, ô pueri melius sperare licebit:
Si modò ad optatam dabitur creuisse iuuentã.

IVVENES.

Viuimus, ô Iuuenes, iuuat his florentibus annis
Viuere, & in cunctis animos præbere vigentes.
Nunc licet egregios vita decerpere fructus,
Et pariter claris virtutem extendere gestis.
Mox dabitur tẽpus, cùm iam lãguescere vires
Incipient, tremulisq́; cadent membra omnia neruis.
Ergo agite, ô iuuenes, præsentia carpite vitæ
Munera, & ætatem penitus seruate virilem.

SENES.

Viximus insignes olim, dum tempora robur
Auxerunt, simul atque animi viguere potẽtes.
Nunc senio affecti vix languida membra mouemus,
Nec licet infirmos quicquã sperare per annos.
Non procul à miseris senibus mors imminet atra:
Hæc etenim cunctos æquatis viribus vrget.
Ergo agite interea funestas pellite curas,
Et senium aprica foueamus molliter aura.

Ad Ianum Sotherinum de fugienda desidia.

O Iane, Aonium qui retines decus,
Et virtute animi, atque egregia indole
Præstas, & proprijs surgere honoribus
Condignum reputas tibi.
Hoc te præcipuè commonitum velim,
Vt turpem caueas desidiam: & procul
Molles illecebras, & varios dolos,
Ceu dirum fugias nefas.
Nil mortale genus tam grauiter premit,
Nec tantum miseris vrbibus obfuit,
Quantum degeneris torpor inertiæ,
Ac luxus nimium fluens.
Rex olim Assyrius, dum muliebriter
Seruit flagitijs languidus improbis,
Imbellemq; colum, & stamina protrahit,

Extin

Extinxit patria genus.
Inuictum Annibalis robur, & arduo
Virtus imperio, dum valuit ferox,
Per cædes varias perculit Italos,
Et sæuum imposuit iugum:
Romanasq́; aquilas Marte potens fere
Fecit purpureas sanguine consulum.
Sed mox degeneri mollis inertia
Fortem deseruit gradum.
Vt qui fœmineis captus amoribus,
Inter blanditias, & Veneris iocos,
Serò congemuit cum fremitu graui:
Probrosam reputans fugam.
Nam quid Romulidum præcipuas loquar
Vires & decus, & militiam grauem?
Nil præter nimium desidiæ scelus
In præceps penitus dedit.
Tum primum pauidi pernicies mali
Tam dirum ac vehemens progenuit nefas:
Quo nomen Latium, pilaq́; Cæsarum
Duxerunt miserum situm.
Sic virtus Italûm protinus occidit,
Armatusq́; sua cum trabea Deus
Amisit fidei præmia bellica,
Romanum fugiens solum.
Tu Iane interea dum teneris viget
Annis ingenium, & firmus adest calor,
Erectum teneas in superos gradum: &
Virtutem sequere, vt facis.

Sic me

Sic me Pierijs rite sacrum choris
Vatem constitues, & pariter tuum
Praeclari genium pectoris arduis
Aeternum statues bonis.
Et iam laeua monent omnia, nobilem
Exortum è patrio semine palmitem,
Cuius fronte noua, & frugibus aureis
Exornet sobolem decor.

De Lacone in bello occiso, ex Graeco.

T*Raiectus hasta pectus infensa Lacon*
Cruentus in bellum ruit.
Ac dum inter arma, & hostium fertur neces,
Tandem peremptus concidit.
Hunc postquam amici collocant maesti rogo,
Augentq; funus lacrymis:
Miratus hanc inertiam parens, ait:
Abite non prorsus viri:
Abite procul ô patriae quondam genus:
Olim Lacones viximus.
Quid vos inertes impios luctus datis?
Hic natus est meus, & Lacon.

Contra Viperam veneficam Anum.

Q*Vando licebit Viperae diram luem,*
Et implicatum Thessalis malis scelus
Videre tandem sedibus Proserpinae
Foedum cadauer inuehi: ô laetum diem,

Quan

Quantis vbiq; te colemus victimis.
Nam vieta, passa, rancida & silicerniũ est.
Proh quanta feruet in senili pectore
Tabes malorum, quantus æstuat furor?
Seu cùm potenti sæuiens incendio
Perurit atro delibuta sanguine,
Fœdatq; turpi cuncta contactu nocens.
Vidi ipse, vidi, cùm tumente gutture
Inflata carmen mußitares Colchicum,
Sectos & vngues implicares crinibus,
Et hæc in aneum referres cantharum,
Ter inspuens, ter tereas imagines
Deflexit ad ortum subrubentis Cynthiæ.
Quid illa referam, quæ negare non potes?
Cum dißipas reconditum puluisculum,
Satrumq; retro conuolutas turbinem:
O quam calescit Viperæ dirus cruor!
Credo hanc parentem vnam esse laruarum omnium,
Lamiamq; maximam faces cum surpuit.
Sic turbat atrox luridas sedes Stygis,
Ac torua torquet Tartarum vultu truci.

De fugiendis ingratis.

INgratus est vitandus vt dirum scelus.
Nil cogitari pestilentius potest,
Nec esse portentosius quicquam puto.
Ingratus aut malefacit, aut male cogitat.
Sibiq; tantum parcit, alijs detrahit,

Et odit

Et odit omnes, qui bonis benefaciunt.
Ingratus est audacior, quò nequior,
Et impudens ad omnia scelera trahitur,
Audaxq; cuncta semper in peius mouet.
Ingratus est seminarium scelerum omnium:
Hinc est auara mens, & animus perditus:
Hinc fastus impotens, & ambitus grauis.
Ingratus hoc vnum benefacit, cùm perit:
Nam tellus ipsa fœdius nihil creat.
Portentum id omnium est habendum maximum.

Ad Phosphorum, de ponenda mœstitia & curis.

QVid te tam crucias Phosphore? non probat
Istam mœstitiam, nec lacrymas graues
Olim cum Cithara Cynthius aurea.
Cernis, quàm teneris instat amoribus,
Et blandas recolit delicias Venus,
Seu poscit choream, seu repetit merum?
Quòd si te petulans Lydia despicit,
Nec flammas veteres sentit adhuc procax,
Firmatamq; diu dissoluit fidem:
Nil est quod metuas, sic Veneri placet.
Assume Aonium Phosphore barbiton,
Dilectamq; chelym carmine Lesbio
Reddas Pierijs percelebrem choris.
Irrepit senium ve tacito gradu:
Aetatemq; bonam protinus occupans,

Morb

Morbis aßiduis deterit in dies.
Olim te Volucris commonuit decor,
Et dulcis Glyceres improbitas bona,
Quantum conueniat ludere, dum vacat.

Ad Marullum Byzantium, quòd relictis Musis à Næuia detinetur.

PRidem relicta Pallade
Amoris hausi poculum,
Et me Cytheres militem
Delegit in castris suis.
Marulle quid frustra mones,
Vt sacra Phœbi prosequar,
Et me camœnis asseram?
Libet vocanti Cypridi
Parere, dum calor viget:
Et in virenti gramine
Inter iocos & gratias
Aura fauente ludere:
Nunc in reductis vallibus
Duros amores insequi,
Tu carmen altum principis
Vates beato pectore
Absolue, dum Phœbus monet,
Tu dedicatus Cynthio
Docto, Marulle, carmine
Tradas perennem posteris
Famam potentis ingeni

Mi sat

Mi sat calores mutuos
Firmamq; sacri pectoris
Fidem probare Nauia.

Ad Ianum Parthenopeum: vt Musis incumbat.

CAnta dulcifluum Pieridum melos:
Respondet nemoris candida Delij
Per frondes melius Musa tibi leues.
Canta nunc igitur precor.
Aetas admonet, heu quàm celeres citò
Anni diffugiunt, atq; dies boni.
Noui, noui hominum morem, & inertia
Quàm sit dulce malum omnibus.
Felix Iane nimis, vaticinor modò:
Felix credere canes, si modò cœperis:
Accedet potior nanq; tuis dies
Donis egregiæ indolis.
Sic noster senium Cynthius exuet,
Ac doctæ referent præmia virgines,
Cùm tu Mæonio carmine nobilis
Tangis vndiq; sidera.

De Natali Musarum.

FAuete linguis posteri,
Non ante dictum vatibus
Cantare carmen molior,

Sacris receptus delubris.
Apollo nunc spirat Deus,
Procul profanos pellite
Arcana dum fiunt sacra.
Adeste Vati cælites,
Debetur hic Musis honor,
Quem festa retulit dies:
Pro quo tot annos pallui.
Lux hæc decora claruit
Dicata priscis Vatibus,
Qua molliter gratum melos
Aeterna protulit chelys.
Lucina ridens adfuit,
Et crine Phœbus aureo
Vocauit ad certos modos
Selecta cœli numina.
Tum læta substitit Cypris,
Et candido vultu Charis.
Induxit almis cantibus,
Vt vos sacraret atheri.
Sed & deorum maximus
Et optimus rerum pater
Vos fouit vlnis mollibus,
Interq; mille suauia
Leni decenter spiritu
Deduxit ad sacrum nemus:
In quo volantis Pegasi
Liquor perennis effluens
Nitescit vndis gemmeis.

Hic

Hic collocatas primitus
Dulci repleuit nectare:
In altaq; iussit sidera
Secum volare protinus:
Vnde entheum fluxit melos,
Et grata Siren aurea.
Refecit orbem nænia.
Vobis Camœnæ viximus,
Vobis perennes gratias,
Sacrumq; carmen reddimus.
Seruate dum licet precor
Deuota vobis pectora,
Seu grata Delos detinet,
Seu Cynthius pulcher vocat,

De potestate amoris.

DVm tenet dulcem Venus alma Cyprum:
Et puer curas mouet æstuantes:
Dum subis blandos Erato calores,
Dic age carmen:
Dic vt in summis viget ignis astris:
Et per obliqui variata limbi
Signa decurrens fouet alma totum
Rite voluptas:
Manat ex alto vagus ardor igne,
Atq; diuina calefactus aura
Transmeat cælum volitans, & vrit
Aequora lapsu.

Legibus certis superos reuincit,
Colligans motu celer inquieto
Ima cum summis, & amica reddit
Aethera terris.
Mollit Hircana fera corda Tigris,
Mollit & torua rabiem leaena:
Hinc Libyssini pariter colubri
Sibila ponunt.
Flectitur tauri furor iniugati,
Feruidus duris agitans rubetis:
Sentit hunc ignem quoque saeuientis
Impetus apri.
Ponit & miles Morinus rigorem,
In tuis pugnans Erycina castris:
Et calent Scytha genus efferatum ad
Cypridis ignes.
Arma deponunt Cicones feroces:
Horridam Thraces aciem relinquunt,
Vt tua possint agere in Palaestra
Diue Cupido.
Aequor Vndosum calet igne sacro,
Lusitant pisces per aquosa furta:
Perque Neptunum iaciunt gelatum
Pectore flammas.
Astra diffusos referunt nitores,
Cùm Venus blando reserare risu
Solis excelsi iubar alma poscit
Nube reiecta.
Blandius spirant Zephyri calentes,

Dumque

Dumq́ꝫ te solers Orithyia quæri,
Frigidus pennis Boreas niuosis
Suscipit ignem.
Immemor belli galeam recusat,
Baltheo sacra Veneris recinctus,
Diua te poscens, & amica libat
Oscula Mauors.
Quicquid in terris generatur vllis
Diua ridenti creat alma vultu:
Et fouet gratos Cytherea fœtus
Lampade sacra.
Germinat tellus, saliunt fluenta,
Frondibus latis sylua virescunt,
Proferunt pictos variata flores
Rura nemusq́ꝫ.
Si quid aspectus celebratur almo,
Si quid & gratum retinet decorem,
Illud in primis tibi diua paret
Non sine risu,

Ad Nouatum, de instruendis adolescentibus in re militari.

P*Arum Nouate consulis*
Veris nepotum laudibus:
Qui dum senescis mollter,
Et otio indulges tuo:
Præstare credas liberis
Si disciplinas calleant,

Quibus tot annos excubas.
Sed hoc inepte perficis,
Deceptus exemplo tuo.
Imbellis est ætas senum,
Nec apta rebus arduis:
Sinas iuuentam strenuam
Seruare virtutis gradum,
Et inter arma nobilem
Et galeam & enses Martios
Tractare, dum vires valent.
Hetrusca qualis indoles
Ferox potenti dextera
Lares tuetur patrios:
Sic ille pugnat acrius,
Nec horret hostiles minas,
Qui ætate sub prima potens
In arma miles prosilit,
Interq; tela feruidus
Florem iuuentæ deterit.
Sic alta surgit indoles:
Virtus perusta solibus
Inter cruenta vulnera
Virescit in dies magis.
Sequuntur ignauos probra
Cùm terga vertunt desides,
Nec stare sub dio queunt.
Nouate non satis decet
Acrem iuuentæ spiritum
Torpere molli inertia.

Aut

Aut implicari fœnore.
Nanq; hoc habet Florentia:
Censetur ille maximus,
Qui fœnus addit fœnori,
Nummosq; plures congerit,
Vt diues in foro queat
Se purpuratum vendere.
O noxiam mentem virûm,
Quos in legendis nummulis
Tam dira peruasit fames.
Ego hoc solutus crimine
Summis capessam viribus
Insigne virtutis decus.

Monodia de Saltatione Bacchica.

GRadiuus valeat pater,
Et saeuus galeæ sonus.
Huc adsint nemorisseque
Nymphæ cum Satyris: leues
Adsint Nisigeni simul,
Adsint & caua cymbala,
Et cornu graue mugiat,
Tollite quisq; pedem.
Iam curæ valeant graues,
Non hic fluctisonans tridens,
Non torua resonent tuba:
Sed gratus lepor, & Charis,
Et Chromys, & Hamadryas,

Mnasylusq; rubens genas,
Et fortis temeto Lyas,
Et nudata lacertulos
Melite, & Canace soror,
Lasciuiq; pedis Dryo,
Pronis in zephyros comis
Ad numerum canite.
Omnes nunc animis pares
Et saltu & tremulis modis
Dicamus, bone Vitifer,
Thyrso & palmite nobilis
Tu victor Semeleius,
Summi progenies Iouis,
Incingens hedera caput,
Auratas agitas comas
Perpetuoq; cales.
Tu rex Euhye Bassareu,
Tu Bryssèus, Hyalysius,
Liber, Nyctileus, vagus,
Nyseus, Bromius, sacer
Tu sternis ferula graui
Fratres terrigenas potens:
Nam victrix tua dextera
Exemit superos metu,
Et firmum statuit decus
Vincere cum libuit.
Salue Bacche Diespiter,
Nos te prosequimur ducem,
Nos vltro anguigerum caput

Bac

Bacchantes agimus leues.
Tu nos Thyrsigeras iubes
Vatem Threicium statim
Diuulsum varijs modis.
Iactare exanimem feris.
Per te semper inest calor,
Tu depellis inertiam,
Tu cunctis meritò imperas,
Imperiumq́; tenes.

De suo amore in Glyceren.

QVo me nunc trahitis Pierides bonæ?
Vrit me Glyceres grata proteruitas,
Vrit perpetua blandus amor face.
Et sauus premit in dies.
Olim dum licuit liberius loqui,
Tum nostris laribus Delius affuit,
Nec frustra tripodas concutiens sacros
Excepi Clarium Deum.
Heu quantum intepuit Pieridum calor,
Et vatum celebris cura:nec amplius
Permissum viridi dulce sub arbuto
Audire Aonidum melos.
Non sum,qui fueram:sic voluit puer,
Qui duras laqueis molliter implicans
Ceruices,teneris addit amoribus
Luctus, & lacrymas graues.
Me pridem Glycere surripuit mihi,

Dum vultu petulans & lepidis iocis
Furtim blanditias inserit asperas,
Et se difficilem negat.
Decantare iuuat bellica Cypridis
Arma, & perfidiam cũ lacrymis grauem.
Seu me detineat carmine Lydio,
Seu vexet Glyceres decor.

Palinodia ad Næuiam de suo amore.

ADsum resumpto seruitutis vinculo,
Totumq́ me dedo tibi: pœnam irroges.
Nil deprecor, nil vsq́ pœnarum abnuo.
Non ille qui hactenus recanto Næuia,
Recanto supplices & effero manus
Quodcunq́ iusseris paratas soluere.
Succensor, vror, ardeo totus miser.
Non æquè flammis ardet æstuantibus
Atrox Sicano conditus Gigas specu.
O ante dedicata Musis pectora
Vt igne succensi cruoris æstuant?
Tuus reuertor, parce parce supplici.
Cantare laudes ordiar primum tuas,
Et expiatus entheis vates sacris
Tete perennem dedicabo posteris.
Sic tu pudica virgo, tu meum decus,
Tu celsa vinces sidera sacro lumine,
Clarumq́ nubilans face tua Cynthium
Cœlo refulges candidum, & verum iubar,

De

De Tarchonte, & statua vltrice hostis, ex Græco.

MArmoream effigiem Tarchon cum terneret hostis,
Substitit, & niueam despuit in faciem.
Protinus & gladium stringens, quem fortè gerebat,
Incipit inuisum sæpe ferire latus.
Sed statua indignos ceu si pernosceret ictus,
Paulatim è proprio concidit acta loco:
Et simul infensum dū prona inclinat in hostē.
Contriuit miserum certa ruina caput.
Sed pietas diuûm scelerata conscia mentis
Sustinuit partes vindicis & statuæ.

Ad Ianum Epidaurium, de suis studiis.

SI quid carminibus suis
Vates fatidici valent,
Non frustra Aonidum sacra
Tam solers colui hactenus.
Vt primum licuit mihi
Voces Threicias sequi,
Deuoui teneram chelym
Castis Pieridum choris.
Me Phœbo comitem dedi,
Is vultu facili probat,
Quàm tolluntur ad æthera
Qui doctos tripodas colunt.
Hinc vates vigeo, & deis

Perg

Pergrata est pietas mea:
Erectiq; animi indoles,
Et rarum fidei decus.
Nouit Melpomene satis,
Quantum carmine Lesbio
Ac molli valeam ioco
Inter ludere virgines:
Seu dicam Veneris dolos,
Et per dulcia suauia
Ceruicem roseam sinu
Susceptam Glyceres meo.
Non spernet liquidum melos
Annorum series grauis:
Nec mi defuerit sacer
Inter phœbicolas locus.
Vixi gratus Apollini
Excellens cithara breui:
Et iam canities subit,
Quæ nostrum senium refert.
Nil me flexit adhuc, neq;
Cultorem solidi boni
Mouit de veteri gradu
Siren cum teneris dolis,
Sed me per superos Clio
Sublimem tulit, & simul
Cinxit frondifluam mihi
Myrto præuiridi comam.

Ad

Ad Neæram, ex epigr. Platonis Philosophi.

DVm te Neæra suauior,
Gratumq́ florem spiritus
E semiulcis suauijs
Per mutuas vices traho:
Tum mi labella pressula
Tenello amore saucia,
Animam tenere gestiunt:
Ne se relinquat protinus,
Tuisq́ labris mollibus
Decepta dulci suauio
Sensim reperto transitu
Labatur in pectus tuum:
Et dicat esse gratius,
Seruare tam bonos lares,
Tecumq́ semper viuere:
Vbi alma Cypris incalet,
Blandusq́ germinat lepor,
Et grata lusitat Charis.
Quòd si Neæra aduenerit,
Vt igne amoris percita
Animula mea misellula
Ne linquat in cœtu osculi,
Et me relicto transeat:
Remitte quàm primùm potes,
Et redde mi vitam precor,
Vt seruiam semper tibi,
Fidemq́ firmam comprobem.

De

De seipso.

AVrum nefandis accumulent dolis,
Regumq́ magnas diuitias sibi
Quærant inerti solliciti ambitu
Qui fœnus repetunt graue.
Nil me potentum sceptra minantia
Possunt verendo flectere de gradu.
Virtutis alma: nil animos mihi
Vestes Attalicæ mouent.
Securus antris Pieridum vagor,
Et Phœbo amicus leniter arduas
Perlustro ripas, dum Glycere vocat,
Et nymphæ saliunt leues.
Non me caduci sanguinis extulit
Proles parentum: vertor in alitem,
Dulces cantus, & tenerum melos:
Demulcent liquidum æthera.
Terras relinquo, me iuuat arduo
Cœlo receptum per superûm choros
Sensim vagari: iam volito altius,
Dum Phœbus celerem gradum
Affectus almo carmine contrahit,
Nunc ad Sicambros, seu libeat Scythas
Spectare sæuos, & pariter leui
Instructos iaculo Dacos.
Idemq́ pennis Pegaseis feror.
Vsq; ad Britannos, & Morinum trucem:
Necnon procella littora Caspia
Præter conspicio volans.

Null:

Nullam Camœnis est iter inuium,
Cœlum beatis auspitijs petunt,
Sedesq́ue summi sub pedibus Iouis
Olim constituunt sibi.

De sua ægritudine, & imminenti obitu.

N*Il est quod vltrà sit licitum mihi*
Sperare tandem, nil medicæ manus
Ex imminenti me miserum rogo
Referre incolumen queunt.
Et iam medullis æstuat intimis
Accensa bilis, nec patitur meo
Vnquam dolori finem aliquem dari,
Sed vexat magis in dies.
Obducta frontis lumina, per genas
Delapsa tetra cum macie cutis,
Et destituta mentis inertia,
Instare exitium monent.
O quantum inanes illecebræ anxiæ
Passim virorum pectora distrahunt!
Quantaq́ue rerum mole per æstuat
Humani generis lues!
Quàm sæpe dixi, Martia principum
Cantabo gesta, & sæua per Ausones
Gallorum ab altis alpibus agmina
Educta in Latios duces!
At nunc parato funere frigidus

Per

Per membra sudor labitur: & meum
Flammis cadauer rite puer sacris
Iam componere destinat.
Et Cypri odores, thuraque mascula
Inferre lectis ossibus, & leui
Cum rore lymphas spargere, quo sua
Reddatur cineri quies.
Ergo sub annos prauirides mihi
Soluetur atro sanguine spiritus?
Nil est reluctandum superis: libens
Quod fata annuerint sequor.
Non ille cuiquam flebilis occidit,
Quem vita honestas, & fidei decor
Inter sacrarunt numina Cælitum,
Expertem grauis ambitus.
Sed fessa tandem lumina mors tegit:
Tu me deorum summe parens velis
Vatem beatis sistere sedibus,
Vt sacros referam choros.

FINIS POEMATVM.

EPIGRAMMATVM INDEX.

***

IN LIBRO PRIMO.

Ad

FINIS.